12 Eylül Yargılanıyor

Askeri Rejime karşı Uluslararası Mahkeme

Yayına Hazırlayan: Dr. Gazi Çağlar

Araştırma İnceleme

Dr. Gazi Çağlar

Özgeçmiş

Gazi Çağlar Sorgun/Yozgat doğumlu olup, ilk öğretiminin bir bölümünü doğduğu köyde, diğer bölümünü ve orta eğitimini de Ankara'da tamamladı. 1980 sonrası Almanya'ya giden Çağlar, burada 80'li ve 90'lı yıllar boyunca Avrupa'daki çeşitli mücadelelerin yanısıra Türkiye'de demokrasi ve insan hakları savaşımına katkı görevlerini sürdüren dayanışma hareketlerinin ilk elden örgütleyicileri arasında yer aldı. Avrupa'da bazı dergilerin yayınlanmasına doğrudan katkıda bulunan Çağlar, özelikle Sosyalizmin Sorunları Dizisi ve Yeni Zamanlar dergilerinin redaksiyonunda yer aldı.

*Önce yüksek okulda sosyal pedagoji eğitimini tamamlayan Çağlar, Hannover Üniversitesi'nde siyasal bilimler, tarih ve din bilimleri okudu. Üniversite eğitiminden sonra Frankfurt Okulu'nun Jürgen Habermas'dan sonra yaşayan ikinci büyük temsilcisi olan Oskar Negt'in yanında doktorasını yaptı. Alman demokratik ve üniversite çevrelerinin kongre ve toplantılarının sık sık çağrılan bir konuşmacısı olan Çağlar'ın, şu ana kadar yayınlanmış çok sayıda makalesinin yanısıra kitapları da var. Halen Hannover Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Çağlar'ın eserlerinin en önemlileri şunlar: Zivilgesellschaft und Staat im Osmanischen Reich und in der Türkei, Frankfurt / New York 2000 (**Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de devlet ve sivil toplum**, Türkçeye kazandırılmayı bekliyor); Der Mythos vom Krieg der Zivilisationen, München 1997 (**Medeniyetler Savaşı Mitosu** başlığıyla Türkçeye kazandırılan bu çalışma, Belge Yayınları arasından yayınlanacak); Rassismus und Nationalismus, München 1997 (**Irkçılık ve Milliyetçilik**).*

12 EYLÜL REJİMİ YARGILANIYOR

Yayına Hazırlayan
Dr. Gazi Çağlar

Çeviriler
Hannover İnisiyatifi

Dizgi/Sayfa Düzeni
Mehmet Koç

Baskı Hazırlığı
Yusuf Aslan

Baskı/Cilt
Ege Basım

Birinci Baskı
Kasım 2002

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Cad. Binbirdirek Han 15 /1
Sultanahmet - İstanbul
Tel/Fax: 00 90 212 638 34 58
E-mail: belgeyayinevi@hotmail. com

12 Eylül Rejimine Karşı
Uluslararası Mahkeme

12 EYLÜL REJİMİ YARGILANIYOR

Yayına Hazırlayan
Dr. Gazi Çağlar

belge
yayınları

Bu kitabı, 12 Eylül karanlığına karşı hiç pes etmeden direnen ve 2002 yılı kışında peşpeşe kaybettiğimiz Ayşe Nur Zarakolu ve İbrahim Sevimli'nin anısına ithaf ediyoruz

İçindekiler

Sunuş 7
12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'nin programı 11
Çağrı: 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahke 13
Neden 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme? 21
Uluslararası Mahkeme Açılış Konuşması. 37
1. İddianme: Türkiye'de siyasal faaliyet hak ve özgürlükleri 39
Türkiye'de İnsan Hakları 49
2. İddianame Siyasal muhalefeti imha girişimi 87
İşkence Türkiye'de devlet politikasıdır 95
3. İddianame:12 Eylül kadınlara düşmandır 142
4. İddianame: Kürt ulusu örneğinde Türk devletinin milliyetler politikası ve Kürt halkına karşı savaş 148
5. İddianame: Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler 167
6. İddianme: Türkiye'de devlet baskılarının yasal dayanakları - 1982 Anayasası ve rejimin kurumsallaşması 229
7. İddianame Federal Almanya Cumhuriyeti'nin askeri ve polisiye yardımları ve bunun Türkiye İşkence Rejimi açısından önemi 294
Karar 313
Belgeler 324
12 Eylül Türkiye'de de yargılanmalı! .....
Hafıza ve tarih politikaları ışığında iktidar ve muhalefet 334

Sunuş

12 Eylül Rejimi, 1988 yılında Almanya'nın Köln kentinde Kenan Evren'in de sanık olarak kendisini ve rejimi savunmak üzere davetli olduğu uluslararası bir mahkemede yargılanmıştır. Evren'e gönderdiği mektupta adil bir savunma yapabilmesi için her türlü koşulu yerine getireceğini bildiren *12 Eylül Rejimine Karşı Uluslararası Mahkeme*, ne yazık ki Türkiye'de pek bilinmemektedir. Elinizdeki kitap, bu mahkemenin önemli tutanak ve belgelerini derlemek yoluyla, Türkiye'nin yakın tarihsel geçmişinin karanlıktaki bir yönüne ışık tutmayı ve *12 Eylül rejimi ile hesaplaşma girişimlerine bir örnek sunmayı* amaçlamıştır. 12 Eylül Rejimi ile toplumsal, siyasi, kültürel ve ahlaki bir hesaplaşmanın ise bugün dahi ne kadar vahim olduğu ve hesaplaşmanın biçiminin ne olabileceği sorunu, elinizdeki kitap içerisinde bulabileceğiniz *Hafıza ve tarih politikaları ışığında iktidar ve muhalefet* yazısında incelenmiştir.

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme girişimi, 1987 yılında merkezi bürosu Almanya'nın Hannover şehrinde olan "Türkei İnformation" (Türkiye Enformasyon) dergisi tarafından başlatılmış, Türkiye Enformasyon Bürosu ile o tarihlerde Avrupa'da örgütlü olan Devrimci İşçi'nin çağrılarıyla geniş kesimlerin desteği sağlanarak somut adımları atılmıştır.

Kaleme alınan mahkeme çağrısı, ABD'den Avustralya'ya, Yunanistan'dan Fransa'ya, İsviçre'den İsveç'e, Almanya'dan İngiltere'ye kadar çok sayıda ülkede en geniş kesimlere ulaştırılmış, bunların destekleri alınmış ve sonra içlerinden bir kesiminin imzasıyla yayınlanmıştır. Geniş ve demokratik bir süreç ve etkin bir kamuoyu yaratma çabası olarak sürdürülen çalışmalar, Türkiye Enformasyon Bürosu tarafından koordine edilmiş ve basın sürekli ve düzenli olarak bilgilendirilmiştir. Avrupa'nın ve diğer kıtalardaki ülkelerin bir çoğunda mahkeme öncesi çok sayıda bilgilendirme ve tartışma toplantısı ve kültürel etkinlik yapılmıştır.

Koordinasyonunu Türkiye Enformasyon Bürosu'nun ve Devrimci İşçi'den bireylerin oluşturduğu yargılama çalışmaları konusundaki kararlar, bu çalışmalara ilgi duyan tüm kurum ve kuruluşlardan oluşan platformun Avrupa çapında merkezi olarak ve düzenli yapılan toplantıları tarafından verilmiştir. Bu toplantılarda oluşturulacak mahkemenin jürisi konusunda tartışmalar yapıldığı gibi, iddianamelerin hazırlanmasından sorumlu komisyonlar da oluşturulmuştur. Farklı yargılama alan ve konularıyla ilgili oluşturulan 7 komisyon içerisinde, çok sayıda kişi görev almıştır. Gayet demokratik bir şekilde

işleyen bu platform toplantılarında, yürütme görevi yapan Türkiye Enformasyon Bürosu'ndan elemanların önerileri her zaman olumlu yankı bulamamıştır. Örneğin yürütme görevlilerinden birisi tarafından eski Alman Başbakanı ve Sosyalist Enternasyonal başkanı Willy Brandt jüri üyeliği konusunda ikna edilmiş, ancak jüri üyeleriyle ilgili yapılan toplantıda bu öneri kabul ettirilememişdir. Willy Brandt'ın, darbe sonrası Türkiye'yi desteklemeyi sürdüren Alman sosyal demokrat hükümetinin icraatlarından sorumlu olduğunu ve dolayısıyla böyle bir jüride olamayacağını iddia eden dar görüşlü bir tutum, Alman çevrelerinin de etkisiyle o günün koşullarında kendisini kabul ettirebilmiş, Uluslararası Mahkeme'nin kamuoyuna yönelik etkisinin Brandt'ın varlığıyla önemli ölçüde artırılması şansı kaçırılmıştır.

Yinede 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme, hem Türkiye'de hem de Avrupa'da basının ilgisini çekmiş, Avrupa'daki ilgi, sansür korkusu ile budanmış basının belirlediği Türkiye'den daha fazla olmuştur. Etkin ve uzman bir jüri oluşturulmuş, bu jüriye komisyonlar tarafından hazırlanan iddianame ve gerekçeleri sunulmuştur.

Büyük filozof Ernst Bloch'un eşi Karola Bloch'un, Nikaragua Kültür Bakanı Ernesto Kardenal'ın, dünyaca ünlü şair Erich Fried'in, anayasa hukuku profesörü Dr. Norman Paech'in, Alman sosyal demokrat milletvekili Monika Ganseforth'un, Belçika'lı Avrupa parlamenteri Jef Ulburghs'un, Mısır'dan Dr. Karam Khella'nın, Filipinler'den Şeker İşçileri Sendikası başkanı Auke İdzenga'nın, Güney Afrika'dan "Pan African Congress" temsilcisi Zoey Mogkadi'nin ve diğer saygın kişilerin oluşturduğu jüri, tek tek yargılama alanlarıyla ilgili şahitleri ve uzman kişileri dinlemiştir. Jürinin kararı, 12 Aralık 1988 tarihinde Almanya'nın başkenti Bonn şehrinde, Alman Palamento'sunun basın toplantısı salonundan dünya basınına ve Türkçe medyaya duyurulmuştur. Güdümlü Türk medyasının tutumunu ise, okuyucu basitçe tahmin edebilir. Bu kadar önemli bir gelişmenin içeriği ve mesajları ile uğraşmak ve okuyucuyu doğru bilgilendirmek yerine, yurtdışındaki "hainlerin" "uyduruk" mahkemeler düzenlediğinden dem vurulmuştur.

İddianamelerin, gerekçelerinin, şahit ve uzman ifadelerinin tamamını değil ama, büyük bir bölümünü karar ile birlikte elinizdeki kitap içerisinde bulabilirsiniz. Belge değeri taşıdıkları için, gerçekten çok küçük olan maddi bilgi yanlışlıklarına dokunulmadı. Zaten bu bilgiler, 1988 yılına kadar Türkiye'de elde edilebilen bilgilerden oluşuyordu. Ayrıca kısmen Almanca'dan yeniden Türkçe'ye kazandırılmaları sırasında oluşan kimi küçük hatalar ise, tamamen bizim sorumluluğumuza aittir. Yine yer darlığından dolayı kimi belgeleri kısalt-

mak durumunda kaldık. Ancak kimi bilgi tekrarlarına bütünlüğü bozmamak için dokunmaktan kaçındık. Fotoğraflardaki kalite bozukluğu, bir kaç kez reprodan geçerek broşürlerde yayınlanmış resimlerin tekrar bu kitaba alınmasından kaynaklanmış, kısacası giderilmesi teknik sebeplerden dolayı mümkün olmamıştır. Yine binlerce mesajdan ve onbinlerce imzadan sadece bazılarına yer verebildik.

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme, Avrupa'daki Türkiye'li sol, demokrat, hümanist çevrelerin, içinde yaşadıkları ülkelerin benzer kesimlerinin de yaygın desteği ile sürdürdükleri dayanışma çabalarının ve 12 Eylül Rejimine karşı uluslarası kamuoyu oluşturma faaliyetlerinin belkide en çarpıcı örneklerinden birisidir. Türkiye'de yaygın bir kanı olarak yaşamaya devam eden "Avrupa'ya kapak atan rahat ve kaçak solcular" anlatımının tam tersine, sürgündeki insanların önemli bir bölümü, Avrupa'nın "nimetlerinden" yararlanma yerine, güçlerini Avrupa'daki yeni sol nesillerle de birleştirerek, önemli işlevler yerine getirmişlerdir. Sadece sürgüne zorlanmış olan ve travmatik olaylardan dolayı Avrupa'ya çıkması gereken veya çıkmış olan insanlara etkin maddi ve manevi destek örgütlemekle yetinmemişlerdir. Aynı zamanda Türkiye'de yaşamayı becerebilen kesimlere de önemli düşünsel ve parasal destek sağlamışlardır.

12 Eylül sonrası Türkiye'de kıpırdamaya çalışan bir çok girişimde, yayınlanan bir çok dergide onların azımsanamayacak katkıları vardır. 12 Eylül rejimini uluslararası platformlarda zorlayıcı kamuoyu çalışmaları ve çeşitli kitlesel duruşmaları izlemek ve hükümet üzerinde baskı oluşturmak üzere Türkiye'ye gönderdikleri önemli şahisyetlerden oluşan heyetler aracılığıyla, belkide onlarca insanın idamını veya öldürülmesini önlemişlerdir. 12 Eylül darbesinin hemen ardından başlayarak ilk yılarda on binlerce, sonraları ise binlerce insanın, gece gündüz demeden, açlık grevlerinden bildiri dağıtımına, merkezi yürüyüşlerden dayanışma gecelerine, bağış toplamaktan heyet örgütlemeye, Türkçe dergiler çıkarmaktan Almanca (ve başka dillerde) gazeteler yayınlamaya, seminerlerden basın toplantılarına koştukları düşünülürse, yaptıkları çalışmaların boyutu biraz da olsa anlaşılabilir.

Türkiye'deki kimi "deneyimli" solcunun bilgisizlikten dolayı küçümsediği, bir direniş hattı oluşturmaya ve topyekun bozgun karşısında atomize olmayı önlemeye yönelik çalışmalar, bizzat Türkiye cezaevlerinden yaşam kurtarma çalışmalarını sürdürmüş insanların somut eylemleri de eklenirse, sık sık horlanan yurtdışının önemi biraz olsun anlaşılmış olur. Siyasi tutuklulara özgürlük kampanyaları, sadece Avrupa'daki Türkiye'lileri değil, Avrupa kamuoyunu da ister istemez ilgilendiren sürekli bir gündem maddesidir.

Elinizdeki kitap, Hannover Üniversitesi ile bağlantılı olarak sürdürülen *Avrupa'daki Türkiye Solu Tarihini Araştırma ve Arşivleme Projesi* girişimi tarafından hazırlanan ilk çalışmadır. Kendi tarihine pek değer vermeyen tutumlar tarafından belirlenen koşullarda, ezilenlerin eleştirel hafızasını oluşturma çalışmalarına bir ilk katkıdır. Herhangi bir dar siyasal tercihten uzak, tamamen tarihsel ve toplumbilimsel kaygılardan hareket eden bu proje girişimi, mümkün olduğunca Avrupa'daki Türkiye Solu'nun tüm çevrelerinin tarihsel belegelerine ulaşmak ve bunları değerlendirmek arzusundadır. Şimdilik sadece genel çerçevesi belli olan ve içinin önümüzdeki süreçte doldurulması gereken bu mütevazi proje, sözlü tarih çalışmalarını da içermek durumundadır. Unutulmamalıdır ki, Türkiye'nin bir kuşağının çok sayıda aktif ve enerjik elemanı yurtdışına sürgüne çıkmıştır. Türkiye onbinlerce değerli ve verimli insanını kelimenin tam anlamıyla "harcamak" ve "kaybetmek" istemiştir, onlar ise, suskun bir Türkiye koşullarında, Türkiye'de insani olan değerlerin yurtdışında vicdanı olmaya çalışmışlardır. Bu insanların yaşadıkları ızdıraplar, ümit ve özlemler anlaşılmadan, Türkiye tarihi de anlaşılamaz denilirse, abartılmış olmaz. Bu girişimin ileride herkes tarafından değerlendirilebilecek güçlü bir tarihsel çalışma olabilmesi için, Avrupa'daki Türkiye'li sol çevrelerin bilgi ve birikimlerini katmalarına da ihtiyaç vardır.

Burada "ilerici, demokrat ve devrimci güçlerin yürüyüşüne -unutulmaz- bir katkı" (Server Tanilli) olan Uluslararası Mahkeme'yi doğrudan örgütleyen ve bu sürece katılan insanlara teşekür etmek gereksiz olur. Onların kollektif emeğinin sonucunu yayınlamak yoluyla çabalarına bir parça katkıda bulunmak ise, beni mutlu ediyor. Ancak bu önemli mahkemenin kitaplaştırılarak, Türkiye'nin yazılı tarihine kazandırılması sürecine doğrudan katkıda bulunan arkadaşların minnetle anılmasında yarar var; özellikle Hakan'a, Mehmet Koç, Gökmen Sambur'a, Fatma İncesu ve Gülay'a teşekkürü borç bilirim.

Dr. Gazi Çağlar
Hannover, 20 Ağustos 2002

Avrupa'daki Türkiye Solu Tarihini Araştırma ve Arşivleme Projesi Girişimi
Elektronik posta adresi: izag@gmx.de
Tel: 0049 / 171 / 936 81 37

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'nin programı

10 Aralık 1988, Cumartesi:

Saat:	**Faaliyet**
10.00	Açılış ve selamlama
10.30	**İlk iddianamenin okunuşu:** Türkiye'de hak ve özgürlükler, fikir, basın ve örgütlenme özgürlüğü **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:** Dursun Akçam (Yazar)
11.00	Doğan Özgüden (Gazeteci / yazar)
11.20	Nihat Behram (Şair)
11.40	Ömer Polat (Yazar)
12.00	**İkinci iddianamenin okunuşu:** Siyasal muhalefeti imha girişimi,işkence ve idam lar, cezaevlerinde durum **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:**
12.10	Enver Karagöz (TÖB-DER yöneticilerinden)
12.30	Kazım Aslan (Son olarak idam edilen Hıdır Aslan'ın ağabeyi, Münih şehrinde işçi) Heide Alm-Merk (daha sonra Aşağı Saksonya Adalet Bakanı; Türkiye'de Kasım 1988'de Ankara Dev rimci Yol davasını izlerken polis tarafından alınıp tartaklanan heyetin bir Alman üyesi)
Ara	
14.00	**Üçüncü iddianamenin okunuşu:** Türkiye'de kadına yönelik yapılan özgül baskılar **Şahitlerin dinlenmesi:**
14.10	Arife Kaynar (Yasaklanan bir kadın derneğinin yönetici üyesi)
14.30	Sevim Okkaya (eski bir tutuklu)
14.50	**Dördüncü iddianamenin okunuşu:** Türk devletinin kürt ulusu örneğinden hareketle milliyetler politikası **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:**
15.00	Şerafettin Kaya (avukat)
15.20	Alexander Sternberg (Tehdit Altındaki Halklar

Örgütü Ortadoğu raportörü)
15.40 Jürgen Roth (Yazar)
16.00 İnsan Hakları ve Demokrasi Gecesi'nin birlikte ziyareti

11 Aralık 1988, Pazar

Saat:	**Faaliyet:**
9.00	**Beşinci iddianamenin okunuşu:** Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:**
9.10	Yücel Top (DİSK Avrupa temsilcisi)
9.30	Gültekin Gazioğlu (TÖB-DER Genel Başkanı)
9.50	Reinhard Hocker (Alman Öğretmen Sendikası)
10.10	**Altıncı iddianamenin okunuşu:** Devlet baskılarının anayasal ve hukusal temelleri **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:**
10.20	Turgan Arınır (Avukat)
10.40	Server Tanilli
11.00	**Yedinci iddianamenin okunuşu:** Türkiye'ye askeri ve polisiye yardım ve bunun rejim açısından önemi **Şahitlerin ve bilirkişilerin dinlenmesi:**
11.10	Rainer Kahrs (Silah ihracatlarına karşı BUKO kampanyasının sözcüsü)
11.30	Ara; Jüri üyereli kararlarını oluşturmak için geri çekiliyorlar
12.00	Jüri üyeleri kanı ve intibalarını anlatıyor
13.00	**Uluslararası Mahkeme Kararı**'nı açıklıyor
14.00	Mahkeme son buluyor

12 Aralık 1988, Pazartesi

10.00 Türkei Information temsilcisi jüri üyeleri ile birlikte bir **basın konferensı düzenleyerek kararı uluslararası ve Türk basınına** duyuruyor.
Basın toplantısı adresi:
Federal Almanya Parlamentosu Basın Salonu Bonn

Çağrı bildirisi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 40. yıldönümünde ve 12 Eylül darbesinin 8. yılında:

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme

Yer: Wolkenburg, Mauritiussteinweg 59, 5000 Köln 1
Tarih: 10-11 Aralık 1988

Jüri Üyeleri:
İngrid SEGERSTEDT-VIBERG (Yazar İsveç)
Hjördis LEVIN *(Tarihçi/ Yazar/ İsveç)*
Tommy FRANZEN *(VPK-İsveç temsilcisi)*
Karola BLOCH *(Yazar)*
Erich FRIED *(Şair)*
Prof. Martin HIRSCH *(Anayasa Mahkemesi Eski Hakimlerinden)*
Helmut FRENZ *(Yazar/Papaz)*
Max von der GRÜN *(Yazar)*
Gerd PFISTERER *(İşçi Temsilcisi)*
Barbara Klawitter *(Cumhuriyetçi Avukatlar Birliği Temsilcisi)*
Monika GANSEFORTH *(SPD Milletvekili)*
Prof. Norman PAECH *(Anayasa Hukukçusu, Öğretim Üyesi)*
Ellen OLMS *(Yeşiller Milletvekili)*
Tilman ZÜLCH *(Tehlike Altındaki Halklarla Dayanışma Örgütü Başkanı)*
Hans BRANDSCHEIDT *(Medico İnternational)*
Susanne RIEGER *(3. Dünya Ülkeleriyle Dayanışma Örgütleri Alm anya Konferansı Temsilcisi)*
Anitta KALPAKKA *(Kadın Hareketinden)*
Oskar VETTER *(Avrupa Parlamentosu Milletvekili. Alman Sendi kalar Birliği Eski Başkanı)*
Ernesto KARDENAL *(Nikaragua Kültür Bakanı)*
Jean ZIEGLER *(İsviçre Parlamentosu Milletvekili / Yazar)*
Mautinot LAURENT *(Avukat, İsviçre İnsan Hakları Derneği Üyesi)*
Christian FERRAZINO *(Avukat, İsviçre)*
Jef ULBURGHS *(Belçika Avrupa Parlamenteri)*
Dr. Karam KHELLA *(Yazar, Mısır)*

Bahmand NIRUMAND *(Yazar, İran)*
Auke IDZENGA *(Şeker İşçileri Sendikası Başkanı / Filipinler)*
Philipp MOGKADI *(PAC /Pan African Congress Temsilcisi. Güney Afrika)*

Tanık ve uzmanlar:
Doğan ÖZGÜDEN *(Gazeteci/Yazar)*
Dursun AKÇAM *(Yazar)*
Ömer POLAT *(Yazar)*
Nihat BEHRAM *(Şair)*
Yücel TOP *(DİSK Avrupa Temsilcisi)*
Gültekin GAZİOĞLU *(TÖB-DER Genel Başkanı)*
Şerafettin KAYA *(Avukat)*
Sevim OKKAYA
Arife KAYNAR
Enver KARAGÖZ *(TÖB-DER Artvin Şube Başkanı)*
Kazım ASLAN *(İdam Edilen Hıdır Aslan'ın Ağabeyi)*
Prof. Dr. Server TANİLLİ
Avukat Turgut ARINIR
Alexander STERNBERG *(Ezilen Halklarla Dayanışma Örgütü Orta doğu Raportörü)*
BUKO temsilcisi
Jürgen ROTH *(Gazeteci/Yazar)*

12 Eylül 1980 tarihinde generaller Türkiye'de iktidarı gaspettiler ve tamamen teröre ve baskıya dayalı bir rejim oluşturdular:

-Tüm sol siyasi örgütler, demokratik kuruluşlar ve sendikalar (DİSK, TÖB-DER v.b.) yasaklandı ve dağıtıldı. Önderleri ve üyeleri geniş çaplı bir tutuklama ve takip dalgasının kurbanı oldular.
- Tüm demokratik hak ve özgürlükler kaldırıldı, en temel insan haklarını çiğnendi. Generallerin her söylevi ve emri kanun haline geldi.
- Binlerce insan cezaevlerine dolduruldu ve işkenceden geçirildi. Kimilerinde 800'ün üzerinde insanın yargılandığı askeri mahkemeler önünde açılan toplu davalar bu tabloyu tamamlıyordu.
- Generallerin 1982'de topluma dayattıkları yeni Anayasa insan haklarının çiğnenmesi temelinde kurumsallaşan, devlet zoru ile oluşturulan rejimin tacı oluyordu.
-Kürt halkına karşı rejim tarafından tarihte görülmemiş bir biçimde bir saldırı ve imha savaşı başlatıldı. Kürtlerin köyleri ve yerleşim bölgeleri zorunlu iskan uygulamasına tabi tutuldu: TC sınırlarının öte-

sinde Irak-Kürdistam'nda yaşayan Kürtler'e karşı askeri operasyon ve saldırılar düzenlendi....

- Rejimin kadınlara karşı baskıları özel biçimler aldı. Tüm demokratik kadın örgütleri yasaklandı, kadınlar yüz kızartıcı işkencelere maruz kaldılar: kadının eşitliğinden yana en küçük girişim daha baştan bastırılmaktadır...

- Toplumsal hayatın çeşitli alanlarını denetlemek üzere oluşturulan kurumlar (YÖK, YHK, Devlet Denetleme Kurulu, DGM v.s. ...) aracılığı ile generaller tarafından oluşturulan rejim kurumsallaştırıldı. Tüm bu kurumlar üzerinde parlamentonun ve hükümetin denetleme yetkisi ya yoktur ya da yok denecek kadar sınırlıdır. Böylece rejimin demokratikleşme demagojisinin propaganda içeriği kurumların işlevi ve işleyiş şekli düzeyinde kendini açığa vurmaktadır...

- Polis Salahiyetlerini Genişletme Yasası ile Türkiye kalıcı bir polis devleti haline getirilmiştir. "Gençliği korumayı" hedefleyen başka bir kanunla zaten söz konusu olmayan basın ve yayın özgürlüğü pratik olarak ortadan kaldırılmıştır.

- Su ana kadar 50 kişi idam edilmiştir. 450'nin üzerinde idam kararı verilmiştir; 1000'in üzerinde insan için savcı askeri mahkemelerde idam cezası istemektedir, 194 ölüm cezası parlamentoda infaz için onay beklemektedir...

-Elimizdeki kaynaklara göre işkencede ölen insan sayısı 220'yi bulmaktadır...

- 280 kişinin akıbeti bilinmemektedir, bunlar "kaybolanlar" olarak bilinmektedirler...

-Bugün Türkiye'de 1.5 milyon insan sakıncalı sayılmaktadır. Bu insanların yurtdışına çıkmaları, ikamet ettikleri şehri değiştirmeleri ve kamu görevlisi olarak çalışmaları yasaktır. Bunlardan 500 bin kişi 1980 sonrasında takibata uğramış, ya tutuklanmış ya da haftalarca ve aylarca polis karakollarında kalmışlardır. Bunlar bugünkü rejimin izin verdiği "hak arama yollarını" dahi kullanamamaktadırlar...

- Halen binlerce insan askeri ve sivil cezaevlerinde insan onuruna aykırı şartlarda yaşamak zorundadır...

- İşkence halen değişmeyen sistematik devlet politikasıdır...

On binin üzerinde insan ülkede siyasi takibe uğradığı için sürgünde yaşamak zorunda kalmıştır. Binlercesi vatandaşlıktan atılmıştır...

-Rejimin baskı uygulamaları çeşitli biçimlerde Avrupa'da yaşayan ve çalışan Türk ve Kürt işçilerine kadar uzanmaktadır. (Konsoloslukların pasaportlara el koyması v.b.)...

Rejimin kurumsallaşan anti-demokratik uygulamaları sivil Özal Hükümeti döneminde de devam etmektedir. Bir kaç defa sözde demok-

ratik seçimler yapılmış ve bir takım politikacıların siyaset yasağı kalkmış olmasına rağmen, Türkiye'de toplumsal ve siyasal hayatın demokratikleştirilmesinden hiç bir şekilde söz edilemez, insan haklarının çiğnenmesini içeren haberlerin ardı arkası bir türlü kesilmediği bir ülkede demokrasi olamaz!...

Uluslararası Mahkemenin Hedefleri

1- Türkiye'deki rejimin tüm siyasi, adli ve hukuki uygulamalarını uluslararası düzeyde yargılamak ve mahkum etmek...

2-Siyasi tutuklular için genel af, ölüm cezasının kaldırılması ve tüm insan hakları ihlallerinin durdurulması doğrultusunda Avrupa çapında Türkiye"deki rejim üzerinde baskı kurmak...

3- İnsan Hakları Derneği'nin başlattığı kampanyanın hedeflerini ve demokratik güçlerin, tüm antidemokratik uygulamaların ve kurumların kaldırılmasına yönelik taleplerini desteklemek...

4-Türkiye'deki rejim tarafından siyasi takibe uğrayan ve Avrupa'da yaşamak zorunda kalan demokratik ve ilerici güçlerin konuşmalarını, savunmalarını dile getirmelerini sağlamak...

5- Türkiye'deki gerçek durum ve Türkiye-Kürdistanı'ndaki savaş konusunda Avrupa demokratik kamuoyunu bilgilendirmek... Bağımsız bir devlet kurma hakkı dahil Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkının kabul edilmesi...

6- Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nden, Birleşmiş Milletler'den ve Avrupa Ülkeleri Hükümetleri'nden Türkiye'deki rejime bir genel affın çıkarılması ve ölüm cezalarının kaldırılması doğrultusunda siyasi ve diplomatik baskı yapmalarını, Türkiye'ye yapılan askeri ve polis yardımlarının durdurulmasını talep etmek...

7- insan hakları ihlallerinin durdurulması doğrultusunda gerekli adımları atacak uluslararası ve bağımsız bir izleme Komisyonu'nun oluşturulması...

12 Eylül Rejimine Karşı Uluslararası Mahkeme Koordinasyon Komitesi

Çağrıyı destekleyenler:

Örgüt, Dernek ve İnisyatifler:

Türkei İnformation, Republikanischer Anwaltinnen- und Anwaelteverein e.V., Medico International, Die Grünen, BUKO-Kampagne gegen Rüstungsexporte, Vereinigung demokratischer Juristinnen und Juristen e.V., İnformationsbüro Türkei Berlin e.V., Komitee zur Hilfe für die politischen Gefangenen in der Türkei und Türkei-Kurdistan, Asyl e.V. Hildesheim, Gesellschaft für bedrohte Völker e.V., Alternative Türkeihilfe, Fraktion der Grünen im Bundestag, Fraktion der Grünen im Landtag Niedersachsen, DGB-Deutsche Postgewerkschaf Frankfurt, Landes AG İnternationalismus Niedersachsen der Grünen,Verein der Arbeiter aus der Türkei e.V. Frankfurt, GABL Hannover, "Exil"-Osnabrücker Zentrum für Flüchtlinge e.V., Aktionszentrum 3. Welt Osnabrück, Arbeiterkulturverein Saizburg, Die Grünen Rheinland-Pfalz, The Australian Building Construcktion Employees And Buliders Labourers' Federation (Steve Black-State Secretary), Socialist Workers Party Australien, F.O.B B., Comite Fribourgeois Contre La Revision Sur La Loi D'Asile Schweiz, Grüne LAG Immigranten und Flüchtlinge Hannover, Association Belge des Juristes Democrates Belgien, Vergara Brothers Workshop Australien, La Societe des Travailleurs et Etudiants Turcs viuant a Fribourg, Syndicats Chretiens Section Türe Schweiz, DEVRİMCİ İŞÇİ, Rexistana Rızgariya Kurdistan, Kurdistan Press, KKDK, TKKKÖ, ATİF, Türkei İnformationsbüro Hannover, MLPD-AJV/ML-MLSV-MLBİ, VSP, Gesellschaft zur Unterstützung der Gefolterten und Verfolgten Hamburg, VVN-Ulm, Republikanischer Anwaltinnen- und Anwaelteverein Ulm, IG-Metall Ulm, Ausländerausschuss der IG-Metall Ulm, Lateinamerika Komitee Ulm, Türkei Komitee Ulm, Kurdisches Arbeiterkomitee Ulm, Amnesty İnternational Ulm, Ausländerinitiative Ulm, DFU Landesverband Bremen, Heinrich Vogeler Buchhandlung, Buchladen Fidan Bremen, Buchladen Yol Hamburg, Bremer Bürgerinitiative gegen Atomenergieanlagen –BBA, Buchladen Ostertor Bremen, Buchladen in der Neustadt GmbH Bremen, Werkstadt Galerie El Patio Bremen, Hamburger Arbeitskreis Asyl e.V., Eritreaischer Kultur- und Jugendverein e.V. Hamburg, Sympathisanten d. Volksfedayin Irans -Minderheit-, Vereinigung für die Verschwundenen und politischen Gefangenen in Chile e.V., Chile-MIR in Australien, Unterstützerkreis des Tribunals in Ulm, Herne, München, Frankfurt, Belgien, Frankreich, Schweden, Norwegen, Holland, Schweiz, Dänemark, USA, Australien, Sozialistische Partei Kameruns, Radikale Partei Chi-

le's, İnfo-Büro Paraguay, Sozialistische Partei Chile's, Sozialistische Partei der Schweiz, Arbeitereinheit Eritrea, PSOE (Spanien), Europavertretung der Demokratischen Sozialistischen Partei Guatemala's, USGC (Genf), Bewegung zum Schutz der Flüchtlinge Genf, İ.P.G.İ. İran, ASTA Bielefeld, Koordinationsstelle für Ausländerarbeit in Ludwigshafen, TKK.DEM.DER Rotterdam, Liga geint de Kirch asbl (Friedensorganisation Luxemburg), DIB, GfbV-Köln, TBKP, Syndicat des Avocate pour la Democratie Belgien, İnitiative gegen Ausländerfeindlichkeit-Mülheim, Bangladesch Bauern und Arbeiter Awami Liga in Europa, Azuri-Verein Södertalje, FKHC (Palastina), Verein für demokratische Rechte der Iranischen Flüchtlinge, CFDT (Frankreich), M.R.A.P. (Frankreich, VVN-Herne, BUKO, Australien Teachers Federation, PAC-Australasian Office, TÖB-DER, Özgürlük Dünyası (Auslandsvertretung)

Politikacılar:

Jef Ulburghs (Europaen Parliament, Belgien), Marie Pedunto, Mahdisalan, Catherina Gruber, Rita Rasucrer (İtalia), Volker Gaile, Michael Henke, Willy Tatge, Elmar Still, Elmar Strifler, Joachim Blermanski, Bettina Fohrn, Hermann Kessler, Gilda Klein, Gerdi Horn, Dr. Dieter Sinhardt (Grüne), Heidi Alm-Merk (SPD-MdL), Prof. Monika Ganseforth (SPD-MdB), Claudia Fittkow (SPD, Niedersachsischer Flüchtlingsrat), Peter Hansen (MdL), Bernd-Olaf Hagedorn, Helmut Orth, İngrid Hendel, Silke Struckmeyer, Michael v. Klitzing, Reinhard Bode, Kurt Dockhorn, Barbara Blume, Christiane Lehmann, Wolfgang Lippelt (Grüne Niedersachsen), Paul Tiefenbach (MdL), Eberhard Pfleiderer (MdL), Ruth Hammerbacher (MdL), Horst Schönhusen(MdL), Hans Günter Schramm, Hannes Kempmann, Christina Kukielka (MdL), Olive Zakharov (Senator for Victoria, USA), Gültekin Gozioglu (TÖB-DER Genelbaşkanı), Kemal Burkay (Vorsitzender der TKSP), Hans Göran Fronck (Sozioldemokratischer Abgeordneter, Schweden), Oswald Söderkvist, C.H. Hermansson, Sven Henricson, Tommy Framen, Jan Hennahag, Viola Claesson, Margo Ingvardsson, Alexander Chrispoulus, Bo Hammar, Tore Claesson, Paul Lestander, Hans Petersson, Jörn Svesson, Lars ave Hagberg, Nils Brendtsson, İnga Lantz, Bertil Mabrink (Alle Abgeordneten der VPK im Parlament Schwe-dens), KPMLr (Schweden), Johann Etzler (Kültür Förvaltningen, Schweden), Michael Altmann (SPD), Mr. Chavanne (Staatssekraeter, Schweiz)

Yazarlar:
Peter O. Chotjewitz (İtalia), Jürgen Roth, Habalik Mag (Austria), Kadman (Austria), Orhan Kotan (Schweden), Heinz Knappe, Berndt Engelmann, Yücel Feyzioglu, Dr. Walter Wuttke, Ömer Polat, Mr. Gasparin Juan (Schweden), Mutombo Kady (Südafrika), Sakir Bilgin, Doğan Özgüden, Sune Lantz, Asne Lieden (Schweden), İngrid Segerstedt-Viberg (Schweden)

Sanatçılar:
Gerhard Urbanowski (Austria), F. Koch (Austria), L. Wetten (Austria), Heinz Biaha (Austria), Ali Asker, Nedim Hazar

Sendikacılar:
Julius Klaus Mann, Günter Harrer, Hans Peter Rudolph, Doris Wege, Christiane Canzali (Schweiz), Gabi Duarte, Guj Valance, Ottorina Piller, Jean Konz (Schweiz), Rene Selziger (Schweiz), Enver Karagöz (TÖB-DER), Tepp Sigulla, Ferdinand Hareler, Doris Wege, Konrad Schmied, Konrad Hofmann, Norbert Storch, Heinrich Becker (CEW), Fredy Aithaus (DPG), Elena Bartets (ÖTV), Gerti Sammet (ÖTV}, Siegfried Buchhaupt (GEW), Eberhard Führer (DPG), Lothar Hannemuth (DPG)

Avukatlar:
Gerhard Schafler (Austria), Dr. Heinrich Hannover, Volkert Ohm, Almut Hannover, Tilo Scheunemann, Barbara Klawitter, Reinhard Marx, Jean-Bernard Waeber (Schweiz), Nathalie Vimil, Francine Rieker (Schweiz), Erika Schnyder (Schweiz), Dirk Rannboer (Belgien), Daire Tschopp (Schweiz), Gabrielle Heinecke, Hartmut Jacobi, Hartmut Sarmer, Annette Voges, Johannes Patett, Rita Brockmann, Şerafettin Kaya, M. Seipel, Horst Schnelder, Theo See, Manfred Cetzmann, Andre Brojaux (Belgien), Helmut Backer, Berna Laskus, Ulrike Donat, Stefan Reid

Gazeteciler:
Ali Söylemezoglu, Andreas Nagler, Toteko Kumanow, Eberhard Förcher (Austria), Alfred Maizinger, Otto Reiter, Eckart Spoo

Doktorlar ve Bilim Adamları:
M. Wallner(Österreich), Barbara Schaar (Austria), Prof. Dr. Fabio Guirici (Schweiz), Dr. Tedy Mels-Collerado (Austria), Petra Midnic, Kari Heinz Roth, Dr. Med. Klaus Weber, Friedrich Hansen, Michael

Klemperer, Prof. Dr. Wolfgang Schluchter, Prof. Dr. Micha Brumlik, Dr. Henning Möller, Dr. Hilmar Hoppe, Dr. Med. Marianne Lucason

Diğer isimler:
Elke Kümmer (Graphikerin, Austria), Maria Krone (Sozialpaedagogin), Karin Koch, Jochen Plitt (ai), Mostafa Arki (Architekt), Karin Goldmann (Soz.Pad.), D. Peters, G. Kondak, Sybille Jacobs, Renate Meyer Wandtke (GEW-SPD), Elisabeth Suter (Asylforum Schweiz), Erni Denise, Martin Geronike (Soziologen, Schweiz), Petra Jeup (Schauspielerin Austria), Hermann Bergengruen (Pastor), Bise Andre (Attache, Schweiz), Maria Wandeler (Psychologin, Schweiz), Nelly Kusta (Pastorin, Schweiz), Andreas Tour (Archeloge, Schweiz)

İlişki adresi:
Türkei İnformationsbüro
c/o R. Hasselbring
Postfach 910843
D-3000 Hannover 91
Tel: 0511-2102007

Bağış kontosu:
Sabine Haselbring
Konto Nr.: 15261 620
Blz: 250 501 80
Stadsparkasse Hannover,
Sonderkonto "Tribunal"

Uluslararası Mahkeme'yi desteklemek isteyenler, ilişki adresine başvurabilirler. Türkçe, Kürtçe, Almanca, Fransızca ve İngilizce bildiriler ilişki adresinden temin edilebilir.

Devrimci İşçi / Türkei İnformation
adına 30 Mayıs 1988 tarihinde yayınlanan broşür:

Neden 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme?

12 Eylül rejimini yargılamak demokratik bir görevdir

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na katılmak için yaptığı resmi başvurudan bu yana Batı'da Türkiye'ye yönelik ilgi yeniden yoğunlaştı. 1980-81 yıllarında cunta nedeniyle Türkiye'yi gündeme alan batı, şimdi A.T. üyelik başvurusu nedeniyle Türkiye sorunuyla yeniden karşı karşıya geldi. Şimdi Avrupa ülkeleri Türkiye'yi bir başka boyutta daha izleme ihtiyacı duyuyorlar. Şöyle ki, Avrupa ülkeleri, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na üye olabilmesi için siyasi yapısını ve sistemini Avrupa ölçülerine uyarlamasını bekliyor ve istiyorlar. En azından insan haklarına ve sendikal hak ve özgürlüklere daha fazla saygı bekliyorlar.

Şüphesiz Avrupa Topluluğu'nu oluşturan ülkelerin hakim güçlerinin, Türkiye'ye yönelik ilgileri daha ziyade ekonomik ve askeri sebeplerden ileri geliyor. Bu güçlerin siyasal alandaki beklentileri, kendi kamuoylarının zorlaması sonucu ortaya çıkıyor. Sendikaların, demokratik güçlerin ve Dayanışma Hareketi'nin baskısıyla, Brüksel'de, Bonn'da, Paris'te, Londra'da zaman zaman Türkiye'deki siyasi gelişmeler gayri resmi yollarla da olsa eleştiriliyor. Bu eleştiriler diplomatik nezaket kurallarını aşmasa bile görünen odur ki, muhafazakar ve sağcı güçler bile Türkiye'de demokrasinin tam olarak işlemediği kanısındalar. Fakat böyle olmakla birlikte, onlar Türkiye ile Avrupa'nın ekonomik ve askeri çıkarları doğrultusunda ilgilendikleri için demokrasinin yokluğundan, insan hakları ihlallerinden fazlaca rahatsız olmuyorlar. Olmaları da herhalde beklenmemeli.

Aslında Avrupalı kapitalist devletlerin bu tutumu yeni değil. 12 Eylül 1980'deki askeri darbeden bu yana Avrupa'nın ekonomisine ve siyasetine yön verenler Türkiye'ye hep kendi ekonomik ve askeri çıkarları noktasında yaklaştılar. Darbeden sonra kamuoyunda oluşan haklı tepkilerin baskısıyla ulusal hükümetler ve siyasi kurumlarla Avrupa Konseyi gibi kuruluşlar 12 Eylül uygulamalarına karşı eleştirel bir tavır almak zorunda kaldılar. Ve hep ikili bir tutum sergilediler. Bir yandan kendi kamuoyuları önünde darbeyi ve cuntanın uygulamalarını eleştirdiler, bir yandan da generalleri ve hükümeti, politik, askeri, ekonomik ve moral yönlerden alabildiğince desteklediler. Çünkü NATO için ve sürekli bir dengesizlik ve savaş ortamı yaşayan Ortadoğu bölgesi için Türkiye onlara gerekliydi.

Böylece demokrasi prensipleri, insan hakları, sendikal hak ve özgürlükler (yani Avrupalının en fazla önem verdiği şeyler!) diplomasinin karanlık dehlizlerinde boğuldu.

Eğer Avrupa'da 80 sonrası dönemde Türkiye'deki askeri faşist yönetime karşı belli bir muhalefet yaratılmışsa, bu sendikaların, ilerici,

demokrat, sosyalist ve antiemperyalist güçlerin sayesinde olmuştur. Demokrasinin ve insan haklarının gerçek savunucuları ve sahipleri bu güçler olmuştur.

Parlamentoların, hükümetlerin ve diğer siyasi kuruluşların yukarıda vurguladığımız tutumları nedeniyle Şili'ye karşı takınılan tavır Türkiye'ye takınılmamıştır. Sendikaların, demokrat, sosyalist ve antiemperyalist güçlerin çabaları ise Türkiye'deki rejimin bir bütün olarak mahkum edilmesine yetmemiştir. Bir bakıma demokratik ve sosyalist güçlerin baskıcı, otoriter ve faşist rejimlerle ideolojik, politik ve moral hesaplaşması yarım kalmış, bu hesaplaşma ulaşması gereken hedeflere ulaşamamıştır. Bunda Türkiye sol güçlerinin yaşadıkları bölünme ve güç kaybının ve bazı çevrelerin izlediği yanlış politikaların da önemli bir rolü olmuştur. Ve böylece Türkiye, 1983'ten sonra darbe baglamında Avrupa'nın gündeminden çıkmıştır. 1983 ve 1987 yıllarında yapılan Genel Seçimler ve rejimin kendi insiyatifinde attığı bazı diğer adımlar, Türkiye'nin Avrupa'daki görüntüsünü değiştirmiştir. Genel kanı Türkiye'de demokrasiye geçiliyor olduğudur. Partiler ve hükümetler, Avrupa Konseyi ve diğer bazı kuruluşlar böyle düşünmektedirler. Gerçekten öyle midir?

Türkiye 12 Eylül felsefesiyle yönetiliyor

Türkiye'de demokrasinin tekrar işlerliğe kavuştuğu şeklindeki tesbitlere dayanak yapılan gelişmeler şunlardır:

- Seçilmiş ve sivil bir hükümet işbaşındadır.
- Sıkıyönetim kaldırılmıştır.
- Baskı ve yasaklamalar 1980 -85 arasına göre daha azalmıştır.
- Eski siyasiler üzerindeki yasaklar kalkmış, parti kurma özgürlüğü sağlanmıştır.
- Gençler, aydınlar, kadınlar, tutuklu aileleri dernekleşebilmektedir. Sendikal hak ve özgürlüklerdeki kısıtlamalar gevşetilmiştir.
- Basın geçmişe nazaran daha özgür çalışmaktadır.
- Özal Hükümeti 1987 yılının son günü Aurupa işkence Sözleşmesi'ni imzalamış ve böylece Türkiye de işkenceye karşı olan ülkeler arasına katılmıştır.

Bu sıraladıklarımıza daha başka şeyler de eklenebilir.

Yukarda sayılanlar siyasi iktidarın ve Özal Hükümeti'nin kendini aklamak için kullandığı argümanlardır. İktidar, Avrupa'dan Türkiye'ye bakanların da rahatlıkla görebileceği bir takım gelişmeleri, örneğin yukarıdakileri ısrarla öne çıkararak Türkiye'de askeri yönetim döneminin kapandığını kanıtlamak istemektedir. Özal Hükümeti, çoğu

zaman kağıt üzerinde kalan açıklamalar yaparak Türkiye'nin normalleştiğini, sivilleştiğini ve Türkiye'de demokratik bir düzenin kurulduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Avrupa'nın belli başlı odakları tarafından da veri olarak alınan ve Türkiye ile ilişkilerde önemli bir yumuşama sebebi olarak sunulan bu iddiaların ne ölçüde gerçeği yansıttığı araştırılmak durumundadır.

Demokrasi prensiplerine, insan hak ve özgürlüklerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu söyleyen kişi ve kuruluşlar, Evren - Özal yönetiminin resmi açıklamalarıyla yetinmek yerine Türkiye'de yaşanan gerçeği bizzat görüp ya da Türkiye sorununu daha yakından ve bilimsel bir şekilde inceleyip ona göre bir yargıya varmalıdırlar.

Bu yapılmadığı sürece, siyasi kuruluşlar, sendikalar, demokratik güçler ve Avrupa halkları gelecekte vicdan azabı çekecekler, politik ve moral yönünden zor durumda kalacaklardır. Çünkü Türkiye'de yaşanan gerçekler başkadır, Evren-Özal yönetiminin gösterdiğinden daha farklıdır.

Türkiye kurumsallaştırılmış bir baskı ve terör düzeni altındadır

Evet, darbenin üzerinden 7,5 yıl geçmiştir, ancak bugün Türkiye 12 Eylül felsefesiyle ve 12 Eylül tarzıyla yönetilmektedir. Devlet aygıtları, parlamentonun çoğunluğu, hükümet ve adalet mekanizması, bürokrasi ve diğer resmi tüm kuruluşlar, halka 12 Eylül generalleri gibi bakmaktadır. 12 Eylül Darbesi'ni gerçekleştiren ordu ve onu yönlendiren odaklar, kitlelerin ekonomik, demokratik ve siyasi taleplerini, demokrasiyi ve özgürlükleri anarşinin ve istikrarsızlığın kaynağı olarak görüyorlardı. Bu nedenle sert ve sistemli bir baskı düzeni kurulmuşdu. Bu düzen bugün küçük bazı rötuşlarla devam ettirilmektedir. Parlamento ve hükümet dahil olmak üzere bütün devlet organları halka yine aynı gözle bakmaktadır. Terörcü yönetim prensipleri, faşist baskı politikaları, milliyetçilik, otoriterizm, emek düşmanlığı, Suudi İslamcılığı bugün Türkiye'de devletin felsefesi ve politikası haline getirilmiştir. Devlet bu temelde yeniden organize edilmiştir. Emekçilerden, boyun eğmeleri, disiplinli olmaları, çok çalışmaları, politikayla ilgilenmemeleri, devleti herşeyden üstün görmeleri istenmektedir. Bu istekler, televizyon, okullar, büyük basın ve yayın organları aracılığıyla bir düşünce ve alışkanlık, bir yaşam şekli haline getirilmeye çalışılmaktadır. 12 Eylül'ün çizdiği bu kalıba uymayanlar karşılarında polisi, jandarmayı ve mahkemeyi bulmaktadırlar. Türkiye'deki baskı düzeni sadece kurumsallaştırılmamıştır, aynı zamanda yasal bir statüye de kavuşturulmuştur.

Demokrasi seçim mekanizmasından ibaret değildir

Evet, Türkiye'de seçim mekanizmasının işlemeye başladığı doğrudur. Fakat bu durum demokrasinin Türkiye'de varolduğuna kanıt olarak kullanılamaz. Seçim mekanizması demokratik bir devlet düzeninin gereklerinden sadece birisidir. Seçim ve genel oy mekanizması demokrasinin yerine konulamaz. Demokrasi, özgürlüklerin herkes tarafından kullanımı ve güvence altında oluşu, toplumsal güçlerin kararların almma sürecine özgürce katılımı, kamuoyunun yönetimi denetleyebilmesi, serbest seçimlerin fiilen varlığı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün kısıtlamasız kullanılması, ezilen ulus gibi bir olgunun olmaması, yargının bağımsızlığı, yurttaşların hak arama yollarının açık olması gibi özellikleriyle bir bütündür. Bu unsurlardan Türkiye'de bugün sadece seçim mekanizması yürürlüktedir. Üstelik bu seçim mekanizması, burjuva partileri tarafından bile antidemokratik ilan edilen bir seçim yasası ile işlemektedir. Hükümetin seçimle işbaşına gelmiş olması, her hangi bir rejimin demokrasi olarak tanımlanmasına yetmemektedir.

Bu nedenle, Türkiye'de halen yürürlükte bulunan rejim, demokratik bir devlet düzeni çerçevesinde tanımlanamaz. Türkiye'deki rejim, baskıcı, otoriter ve faşist karakterde bir devlet düzeninden başka bir şey değildir. Bu rejim 1980 - 83 yıllarında şiddetli bir baskı dalgası altında kurulmaya başlanmıştır. 1983'ten sonra ise oturtulmaya, meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Halen bu süreci yaşamaktadır. Seçimler bu hedefin bir aracı olarak devreye sokulmuştur. 1983 ve 1987 seçimleri gerçek anlamda özgür seçimler olmamıştır.

Türkiye'nin nasıl yönetileceğine küçük bir grup karar veriyor

Türkiye'de, ekonomik, siyasi, toplumsal, askeri, kültürel v.d. alanlarda izlenen ya da izlenecek olan politikalara küçük bir azınlık karar vermektedir. Türkiye'nin nasıl yönetileceği konusunda ilk sözü de son sözü de büyük tekeller, cumhurbaşkanı, ordu, hükümet, polis şefleri ve valiler söylemekte; kararları sadece bunlar almaktadır. 12 Eylül sonrasında kurulan yeni siyasi düzen, toplumsal güçlerin, resmi alanın dışındaki odakların yönetim politikalarını etkilemesine sıkı şekilde kapatılmıştır. Bırakınız sendikaları, dernekleri, burjuva muhalefet partileri bile politikaların oluşumuna katılamamaktadırlar. Türkiye'yi yönetenler, halkın görüşlerine, muhalefet partilerinin, sendikaların, aydın ve yazarların önerilerine, gençlerin, kadınların, Kürtlerin taleplerine hiç bir önem vermemekte; bu güçleri hiç bir konuda dikkate

almamaktadırlar. Türkiye'nin nasıl yönetildiğine ilişkin diğer önemli bir olgu da şudur: 12 Eylül'den sonra devletin hiyerarşik düzeninde değişme meydana getirilmiştir. Bu değişme nedeniyle parlamentonun fonksiyonu azaltılmıştır. Bu durum, ülkenin yönetiminde parlamento üstü odakların daha etkin bir konuma gelmesine yol açmıştır. Seçimler yapılmakta, parlamento oluşmakta ve görünürde bir hükümet bulunmaktadır. Fakat kararlar tek başına parlamento tarafından alınamamaktadır. Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Milli Güvenlik Kurulu, Askeri Yargı Kurumlar, Özel Birlikler, Terörle Mücadele Dairesi, Olağanüstü Bölge Valiliği gibi mekanizmalarla ordu ve polis; YÖK, YHK gibi kurumlar aracılığıyla atanmış kişiler Türkiye'nin yönetiminde söz sahibidirler. Meclisin bunlar üzerinde fazlaca bir yetkisi yoktur. (Özal'ın 12 Eylül çizgisini benimseyen bir hükümet olması nedeniyle siyasi iktidarda söz sahibi olan diğer odaklar kendilerini gizleyebilmektedir. ANAP dışında bir partinin hükümet olması halinde bu alanda önemli yetki çatışmaları yaşanacaktır.)

Türkiye'de gizli bir sıkıyönetim uygulaması vardır

Evet, sıkıyönetim bütün illerde kaldırılmıştır. Artık ortalıkta askerler ve tanklar dolaşmamaktadır. (Turistler rahatça tatillerini Türkiye'de geçirebilirler!) Sıkıyönetim kaldırılmıştır, ancak valilerin ve polis şeflerinin olağanüstü artırılan yetkileri sayesinde Türkiye'de gizli bir sıkıyönetim uygulaması söz konusudur. Sıkıyönetim Komutanları'nın yetkileri, yasalarla valilere ve polis kuvvetlerine devredilmiş olup, her hangi bir vali istediği anda Sıkıyönetim Komutanları'nın geçmişte sahip oldukları yetkileri rahatlıkla kullanabilmektedir, işçilerin ve öğrencilerin karşısına dün askeri birlikler çıkıyordu, bugün ise özel polis birlikleri (Çevik Kuvvetler) çıkarılmaktadır; hem de en küçük bir olayda!..

Türkiye Kürdistan'mda kurulan Olağanüstü Hal Bölge Valiliği, sıkıyönetimi hiç aratmamaktadır. Bu bölgedeki operasyonları dün bir general yönetiyordu, bugün vali, yani sivil bir kişi yönetmektedir.

Konseyin ve sıkıyönetim komutanlarının emir ve yasakları halen yürürlüktedir

Evet, askerler geri plana çekilmiş ve Sıkıyönetim kaldırılmıştır. Fakat 5 kişilik Milli Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 1980 sabahından itibaren verdikleri emir ve kararlar yürürlüktedir. Bu emirlerin bir kısmı daha sonra yasa halini almıştır. Yine darbe sabahından itibaren Sıkı-

yönetim tarafından koyulan yasakların bir bölümü halen yürürlüktedir. Konseyin ve Sıkıyönetim Komutanları'nın emirleriyle kurulup işleyen Askeri Mahkemeler halen devam etmektedir. Komutanların ve Konsey'in emri üzerine gözaltına alınıp tutuklananların davaları Askeri Mahkemeler'de görülmektedir. Yarım milyona yakın kişi, bu mahkemeler tarafından cezalandırılmıştır. 70 bin kişinin dosyası halen bu mahkemelerdedir. Sıkıyönetim kalkmış olmasına rağmen davalar, sivil mahkemelere devredilmemektedir. Bir yandan Askeri Mahkemeler işlerken, bir yandan da aynı işleve sahip Devlet Güvenlik Mahkeleri kurulmuştur. DGM'ler, her türlü toplumsal ve siyasi olaylara bakan özel ve olganüstü mahkemelerdir. Bu mahkemelerde askeri kişiler de hakim olarak görev yapmaktadır.

Sıkıyönetim kalkmış olmasına rağmen, Askeri Mahkemeler'in halen devam etmesi açıkça Anayasa'ya ve Uluslararası hukuk ölçülerine aykırıdır. 1972 yılında T.C. Anayasa Mahkeme'si, sıkıyönetim sona erdikten sonra Askeri Mahkemeler'in de görevlerinin sona ereceğini kararlaştırmıştır.

Türk hukuk sistemine ve Anayasa'ya göre, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarına başta hükümet ve meclis olmak üzere tüm devlet kurum ve organları uymak zorundadır. Bu açık hükme rağmen hükümet Askeri Mahkemeler'deki davaların sivil mahkemelere devredilmesi önerilerine ve istemlerine karşı çıkmaktadır. Tek başına bir örnek bile Türkiye'de 1988 yılında da "12 Eylül Hukuku"nun uygulandığını göstermektedir. Öte yandan evrensel hukuk metinlerinde ve sözleşmelerde, *"olağanüstü ve keyfi mahkemeler kurulamaz, herkes doğal yargı makamları önünde yargılanma hakkına sahiptir"* denilmektedir. Türkiye'de halen binlerce insan, olağanüstü mahkemelerde yargılanıp cezalara çarptırılmaktadır.

Öte yandan sıkıyönetim sona ermiş, fakat Sıkıyönetim Komutanları'nın emriyle tutuklanan binlerce kişi hala cezaevindedir. Davası henüz sonuçlanmamış kişiler askeri cezaevlerinde, mahkum olanlar ise Askeri Cezaevi'nden hiç farkı olmayan Özel Tip Cezaevleri'nde tutulmaktadırlar. Cezaevlerindeki siyasi tutuklular, yasalar ve yönetmelikler gereğince er statüsündedirler ve yine yasa ve yönetmelikler gereğince ağır bir baskı altındadırlar.

Mayıs 1988'de, hükümet, kamuoyunun ve tutuklu ailelerinin mücadelesi sonucu Askeri Cezaevleri'nde bulunan tutukluları sivil cezaevlerine nakletmek zorunda kalmıştır, şüphesiz bu olumlu bir gelişmedir. Ne var ki, siyasi tutuklular Özel Tip Cezaevleri'ne gönderilmektedir. Özel Tip Cezaevleri, yönetim tarzı, işleyişi, v.b. yönleriyle Askeri Cezaevleri'nden temelde farklı değildir. Her iki cezaevi tipi arasın-

daki farklar tutukluların durumlarında esaslı değişiklikler yaratacak özellikler taşımamaktadır. Hatırlanacağı üzere Aydın, Çanakkale, Gaziantep, Malatya, Bartın, Mersin gibi cezaevleri Özel Tip Cezaevleri'ydi ve buralarda direnişler bugüne kadar hiç eksik olmadı. Bunun tek sebebi, bu cezaevlerinde de devrimci, ilerici tutuklu ve hükümlülerin tıpkı Askeri Cezaevleri'ndeki gibi işkence, baskı, keyfi uygulama gibi insanlık dışı davranışlara maruz kalmalarıdır.

Türkiye'de işkence sistemli bir devlet politikası olma özelliğini korumaktadır

Evet, Özal Hükümeti 1987 yılının son günü Avrupa İşkence Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Fakat işkence Türkiye'de devam etmektedir. İşkence ve kötü muamele, Türkiye'de onlarca yıldır var olmakla birlikte, en ağır, en yaygın ve en sistemli şekilde 1980'den sonra uygulanmıştır. İşkence, Türkiye'de darbeyle birlikte bir devlet politikası özelliği kazanmıştır. Bu özelliğini halen korumaktadır. Türkiye'de işkence, polis ya da askerin eğitimsizliğinden ileri gelen bir uygulama değildir. Bir takım kötü kişilerin kendi başlarına yaptıkları bir şey değildir. Aksine, işkence kurumlaşmış bir gerçektir ve işkececiler özel eğitimden geçmiş kişilerdir.

Öte yandan hükümet, valiler, komutanlar ve hatta yasalar ve mahkemeler işkencecileri korumaktadırlar, işkenceyi cezalandıran kanun maddeleri işletilmemektedir.

Şu anda Türkiye'de, cezaevlerinde, emniyet müdürlüklerinde. karakollarda, Türkiye Kürdistanı'nın ise her yerinde işkence, kötü muamele devam etmektedir. Özal Hükümeti, bir eliyle Avrupa İşkence Sözleşmesi'ni imzalarken aynı anda yüzlerce eliyle işkence yapan bir devletin hükümeti olma özelliğiyle siyaset tarihine geçecek bir hükümettir. Özal Avrupa ile siyasi ilişkilerini yumuşatmak için böyle bir yola başvurmuştur. İşkence sözleşmesinin altına atılan imzanın hiç bir değeri yoktur. Bunun kanıtı şudur:

1988 yılı başında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından imzalanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da onaylanarak yasa halini alan *"işkence* Sözleşmesi"nin 15. maddesinde şöyle denilmektedir: *"İşkence ile* alınmış *ifadeler mahkemelerde sanıklar aleyhine kanıt olarak kullanılamaz."*

Birleşmiş Milletler çerçevesinde yer alan bir çok ülkenin imzaladığı işkence sözleşmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da onaylanmıştır. Anayasaya ve Türk hukuk sistemine göre, uluslararası düzeyde imzalanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından

onaylanan sözleşmeler, yasa halini almaktadır. Böyle olunca, bu sözleşmelerdeki ilke ve kurallar birer yasa hükmü olmaktadır; herkes bu yasaya uymak zorundadır. Oysa Türkiye'de böyle olmamaktadır.

Millet Meclisi tarafından yasalaştırılan açık hükme rağmen, mahkemeler ve idare, işkence ile alınmış ifadeleri kanıt olarak kullanmaya devam etmektedirler. Yani açıkça hükümet kendi çıkardığı yasaya kendisi uymamaktadır. Nisan 1988'de Ankara Devrimci Yol Davası sanıkları hem mahkemeye hem de idareye İşkence Sözleşmesi'nin 15. maddesi gereğince, işkence ile alınmış ifadelerin kanıt olarak kullanılmamasını ve dosyadan çıkartılmasını içeren bir dilekçe vermişlerdir. Askeri savcı ve mahkeme, *bu* talebi kabul etmemiş, işkence ile alman ifadelerin kanıt sayılmaması için herhangi bir sebep olmadığını açıklamışlardır.

Görüldüğü gibi, mahkemelerde ve devletin diğer kurumlarında, yasalar ve Anayasa açıkça ihlal edilmekte, rejim kendi yaptığı yasayı yine kendisi çiğnemektedir.

Açıkça kanıtlanmaktadır ki, Türkiye'deki rejimin ve bu rejimin yürütmesi pozisyonundaki seçilmiş hükümetin insan hakları v.b. konularda Avrupa'ya yönelik sergilediği tutum tamamen aldatma ve yanıltma üzerine kuruludur. Hükümet suni bir yumuşama ve sivilleşme görüntüsü yaratmaya çalışmaktadır.

Dernek kurmak serbest, fakat dernek kurmak suçtur

Evet, baskı ve yasak dalgasının 1980-84 yıllarındaki gibi şiddetli olmadığı doğrudur. Kitleler, demokratik hak ve özgürlükleri kullanamayacak bir durumu getirildikten sonra rejim, bazı hakları topluma tanımıştır. Demokratik hak ve özgürlüklerin bir kısmı bugün sınırlı da olsa kullanılabilmektedir. Fakat halk kitleleri üzerindeki 12 Eylül korkusu, baskısı ve tehdidi halen devam etmektedir. Ayrıca geniş kesimleri ilgilendiren konularda 12 Eylül'den sonra konulan yasaklar değişik şekillerde devam ettirilmektedir. Dernekleşme ve basın alanında görülen nisbi yumuşama gerçek hayatta fazla bir değer taşımamaktadır. Günlük gazeteler, dernek kurma hakkını kullanan öğrencilerin, aydınların ve tutuklu ailelerinin hergün polis ve mahkeme kapılarında beklediklerine ilişkin haberlerle doludur. Bazı kesimlere dernek kurmak serbest hale getirilmiştir. Fakat dernek kurmaya kalkan aydınlar ve gençler suç işlemiş olmaktadır. Kanuna göre dernek kurmak serbest, fiiliyatta ise yasaktır. Eskisi kadar sık olmasa bile dergi, kitap ve gazete toplama, yasaklama olayları bugün de yaşanmaktadır. Demirel ve Ecevit'in yasaklarının kalkmasından sonra Türkiye'nin

yasaksız bir ülke haline geldiği büyük bir aldatmacadır. İlerici, demokrat ve devrimci güçler ve emekçiler halen yasak altındadırlar.

Türkiye Kürdistan'ında devlet terörü hakimdir

Türkiye Kürdistanı on yıllardır eğemen Türk Devleti'nin hunharca katliamlarına sahne olmaktadır. Dili, kültürü ve ulusal benliği yasaklanan, varlığı geniş çaplı terör uygulamalarına, askeri yığınaklara konu edilen Kürt ulusu üzerinde on yıllardır sürdürülen ulusal baskı 12 Eylül Darbesi'nden sonra katmerleştirilerek günlük, sürekli bir savaş halini almıştır. *"Eşkıya avı", "sıcak takip"* ve "askeri *operasyon"* adı altında Kürt halkı tarihinin en karanlık dönemini yaşamaya zorlanmış, Kürt köylerini askeri garnizon haline getiren ordu, kadınları, kızları, erkekleri genç yaşlı demeden işkenceden geçirmiştir.

750 bin kişilik Türk Ordusu'nun üçte bire yakını Türkiye Kürdistanı'na yerleştirilmiş, özel eğitimden geçirilen komandoların düzenledikleri operasyonlar bu bölgede olağan hale gelmiştir. "Ormanları Koruma" bahanesi ile yüzlerce, binlerce Kürt köyü göçe zorlanmakta, sınır boylarında stratejik köyler oluşturulmakta. Köy Koruculuğu ve Olağan Üstü Bölge Valiliği aracılığıyla Vietnam'a has politikaları sergilenmektedir. Emperyalizmin Orta Doğu'ya yönelik stratejilerinde emperyalist politikaların jandarmalığını yapan Türk Devleti havadan ve karadan bir kaç defa Irak Kürdistanı'na girmiş, bir yandan bu bölgedeki Kürt muhalif gruplarına askeri zarar vermeyi hedefler ve sivil Kürt halkını katlederken, diğer yandan Kerkük ve Musul'a girme planları için prova yapmıştır. Bu planlar bugün dahi hazırlanmaktadır.

Türkiye Kürdistanı'nda yaşayan 8 milyonun üstünde Kürt insanına karşı politikası sürekli Kürt ulusunun varlığının inkarı temeline oturmuş, şovenizm ve ulusal baskı özelikleri ile tanınmış Türk devletinin bu politikalarının mahkum edildiği, Kürt halkının demokratik ve ulusal talepleri ile dayanışmanın yükseltildiği bir platform „Uluslararası Mahkeme" olacaktır. Uluslararası Mahkeme Avrupalı ilerici, demokrat ve devrimci güçlerin bu uluslararası platform aracılığıyla "Kürdistan'da Türk Devleti'nin sürdürdüğü savaşa son!" diye haykıracakları, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını kayıtsız şartsız savunacakları bir zemin olacaktır.

İşte Türkiye'deki siyasi durum kabaca budur. Bu yazıda sadece işaret etmekle yetindiğimiz Türkiye gerçeği bilimsel bir şekilde kanıtlarıyla birlikte mahkeme surecinde açıklanıp yayınlanacaktır. Türkiye'deki siyasi durum ve 12 Eylül rejimi, belgeleriyle ve tanıklarıyla mahkemenin ve bütün insanlığın bilgisine sunulacaktır.

Uluslararası Mahkeme'nin politik ve ahlaki dayanakları

Önceki bölümde vurguladığımız gibi, Türkiye'deki siyasi durum 6 yıl öncesi gibi değildir. Türkiye 1980-85 arasındaki dönemden farklılıklar taşımaktadır. Bazı şeylerin değiştiği ya da 1988'de değişme halinde olduğu doğrudur. Burada önemli olan bu değişikliklerin hangi alanlarda gerçeleştiği ve nasıl meydana geldiğidir. Değişmenin niteliği, çapı ve rejimle ilişkisi doğru tesbit edilmelidir.

Avrupa'dan Türkiye'ye gazete ve radyo haberlerini, ya da Türk resmi makamlarının açıklamalarını veri alarak bakan birisi, Türkiye'deki rejimin yumuşadığı ve demokrasiye geçildiği kanısına ulaşabilmektedir. Büyük basının, ajansların haberleri ile resmi makamların açıklamaları zaten böyle bir kanıyı oluşturmakla yükümlüdür. Türkiye'deki rejim bu alanda başarılı olmuştur diyebiliriz.

Türkiye'yi yakından izleyen, Avrupa'da yaşıyor olsa bile Türkiye'deki gelişmeleri bilimsel ve bütünsel bir bakış açısıyla değerlendiren birisiyle bizzat Türkiye'de yaşıyan birisi, yukarıdaki yargıyı paylaşabilecek durumda olamaz. Çünkü elindeki veriler ve yaşayıp gördükleri başka bir tanımı zorunlu kılmaktadır.

Şöyle ki; 1985'ten bu yana Türkiye'de meydana gelen değişiklikler, siyasal yapının, 12 Eylül rejiminin esasında ve temelinde değil, tali öğelerinde meydana gelmektedir. İşte 12 Eylül rejimi, bu tali alanlarda, sistemin felsefesini, mantığını ve işleyişini doğrudan etkilemeyen alanlarda bir değişim geçirmektedir. Bu nedenle mevcut değişiklikleri faşizmden ya da askeri diktatörlükten demokrasiye geçişi sağlayan değişmeler olarak tanımlamak mümkün değildir.

Özal yönetimi tarafından ağırlıkla propaganda amacıyla kullanılan bu değişiklikler, Türk ve Kürt halkları üzerindeki baskı ve yasağı kaldıran, geniş kesimlerin günlük yaşamında ifade bulan özellikler taşımamaktadır. Böyle olmakla birlikte toplumdan gelen baskıların sonucunda (çünkü toplumsal güçlerin talepleri rejimin çerçevesine sığmamaktadır), ya da Avrupa'nın etkisiyle rejim tali alanlarda tavizler vermek zorunda kalmakta; bunun sonucunda ise, faşist terör, baskı ve yasak politikası eskisi gibi katı ve şiddetli uygulanamamaktadır.

Türkiye'de 12 Eylül 1980 faşist askeri darbesiyle birlikte uygulanmaya konulan program, kısmi bazı değişikliklerin eşliğinde yasal ve fiili bir şekilde ve temel çizgileri, mantığı ve işleyişi itibariyle kalıcılaştırılmak istenmektedir. Seçimleri ve sivilleşme görüntüsünü yaratan adımları, bazı yumuşama belirtilerini bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Görünürdeki bir takım değişikliklerin gerçek hayatta bir değer ifade etmediği Türkiye'de yaşıyan tüm ilerici, demok-

rat ve sosyalist güçlerin ortak kanısıdır. Kitleler, Türk ve Kürt halkları, günlük yaşamlarında Avrupalılar'ın çok büyük değerler biçtikleri bir takım değişikliklerin hiç bir olumlu etkisini görmemektedirler.

Avrupa hükümetleriyle diğer bazı siyasi ve toplumsal odaklar, ekonomik ve askeri çıkarları nedeniyle Türkiye'deki siyasi iktidarın açıklamalarını hemen doğru bularak Türkiye'yi demokratikleşme yolunda, (hatta demokratik) bir ülke şeklinde görmekte ve darbe ile Türkiye'nin içine sokulduğu baskıcı, otoriter, faşist yapılanmayı görmezden gelmektedirler.

Bütün bunlar Türkiye'deki rejimin uluslararası bir platformda yargılanmasının politik ve ahlaki temelini oluşturmaktadır. Şöyle ki:

• 12 Eylül 1980 Askeri Faşist Darbesi'yle birlikte yürürlüğe konulan programın kurumlaştırılıp yasal hale getirilmesi ve bunun kalıcılaştırılması,

• emekçiler üzerindeki yasakların devam ettirilmesi,

• Kürt ulusuna yönelik imha savaşının aralıksız sürdürülmesi,

• insanlığın yüzyıllardır sürdürdüğü mücadelenin sonucu olan ve çağımızda evrensel bir nitelik kazanan demokrasi prensiplerinin, demokratik hak ve özgürlüklerin, insan haklarının Türkiye'de sistemli bir şekilde ihlal edilmiş olması,

• bu ihlallerin tekil bir olay olmayıp rejimin mantığının, felsefesinin, yapısal işleyişinin doğal ve zorunlu bir sonucu olması,

• Avrupa devletlerinin kendilerini vareden demokrasi fikrine ve idealine sırt çevirerek askeri ve ekonomik çıkarları nedeniyle Türkiye'deki baskı rejimini, demokratik bir rejim olarak kabul etmesi ve diğer sebepler, 12 Eylül Rejimi'nin uluslararası bir platformda yargılanmasının politik temelini ve haklılık zeminini oluşturmaktadır.

Öte yandan, 220 kişinin işkencede öldürülmesi, 50 kişinin idam edilmesi, yüzlerce kişinin dağda, sokak ortasında katledilmesi, yarım milyon kişinin sorgu, işkence, mahkeme süreçlerini yaşaması, 10 bin kişinin -siyasi sebeplerle- halen cezaevinde bulunması, 13 bin kişinin vatandaşlıktan çıkarılmış olması ya da sürgünde olması, Türk ve Kürt halklarının 8 yıldır çektikleri acılar ve sıkıntılar, 8 yıldır Türkiye'de tüm insani, demokratik, ahlaki değerlerin ayaklar altına alınması, Türk ve Kürt halklarının, tüm emekçilerin, ilerici, demokrat ve solcu güçlerin aldıkları politik ve manevi yaralar ve diğer sebepler 12 Eylül Rejimi'nin uluslararası bir platformda yargılanmasının ahlaki ve insani temelini oluşturmaktadır.

İste bu sebeplerle Türkiye'deki rejimin yargılanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Eğer Avrupa, Amerika, Asya ve Afrika kıtalarındaki devlet, hükümet ve diğer resmi kuruluşlar, "sosyalist" adını kulla-

nanlar dahil, yine aynı kıtalarda yaşayan demokrat güçler, bunların yanısıra işçi sınıfı ve halklar, antiemperyalist güçler demokrasi ve insan hakları konusunda samimilerse, faşizme ve her türden antidemokratik yönetime karşılarsa 12 Eylül Faşizmi'nin yargılanacağı Uluslararası Mahkeme'ye katılır veya destek olurlar.

12 Eylül Rejimi'ne, Türkiye'deki baskıcı yönetime karşı yapılacak yargılamanın Vietnam işgali nedeniyle ABD emperyalizmine karşı kurulan Rassel Mahkemesi gibi etkili olmayacağı besbellidir. Konusu, dönemi, şartları itibariyle *"12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme"*, Rassel Mahkemesi'nden farklıdır: sonucu ve etkisi de farklı olacaktır.

Bizler, Rassel Mahkemesi'nin ulaştığı sonuçlara ulaşamayacağımızın bilincindeyiz.

Ne var ki, bütün bunlar, Türkiye'deki baskıcı ve otoriter yönetimin ve bu yönetimi kurumlaştıran 12 Eylül Askeri Darbesi'nin yargılanmasına ve 12 Eylül'ün bütün sonuçlarıyla rededilmesine karşı; bu yöndeki çabalara karşı birer gerekçe olarak kullanılamaz.

Türkiye'nin dünya çapında işgal ettiği yer kadar sonuçlar üreten, bağımsız bir jüri tarafından demokrasi ve insan hakları kurallarına göre yapılan, 12 Eylül Rejimi'nden zarar görmüş herkesi tanık olarak dinleyen ve kitlelere açık, bu anlamda kitlesel ve demokratik olan bir uluslararası mahkemenin günümüzde insanlık ve demokrasi prensipleri açısından büyük bir anlamı ve değeri olacaktır.

Bu kapsamdaki bir yargılamanın, faşizm özlemcilerine, gerici, ırkçı yönetimlere, antidemokratik rejimlere dünya halklarının bir uyarısı anlamına geleceği bilinmelidir. Eğer, iyi örgütlendirilirse "Türkiye'deki Rejime Karşı Uluslararası Mahkeme", demokrasi düşmanlarına, darbecilere karşı uluslararası bir tepki olacaktır.

Bu mahkeme, bir yönüyle Türk ve Kürt halklarıyla dayanışmanın bir ifadesi olacaktır. Daha genelde ise, baskı altındaki halklar için bir moral desteği olacaktır.

Mahkeme nasıl işleyecek ve neyi hedefleyecektir

"Türkiye'deki Rejime Karşı Uluslararası Mahkeme", 12 Eylül 1980'den sonra Türkiye'de yapılan yargılamaların tam tersi olacaktır.

Şöyle ki:

• Bağımsız bir jüri olacaktır. Jüride, demokratik devletlerin, sendikaların, insan hakları kuruluşlarının ve demokratik ve antiemperyalist güçlerin temsilcileri ile hukukçular yer alacaktır.

• Türkiye Cumhuriyeti yönetimine kendini savunma hakkı tanınacaktır. Evren - Özal yönetimi, serbestçe, hiç bir kısıtlama olmaksızın kendisini savunabilecektir. Seçimle işbaşına gelmiş bir hükümeti değil, 12 Eylül Faşist Darbesi'ni ve bu darbeyle kurulan rejimi yargılayacak olan bu mahkemede eğer Özal hükümeti kendini savunmaktan kaçınırsa, bu, O'nun 12 Eylül'ü ve darbeyi onayladığı anlamına gelecektir. Eğer Özal, askeri darbelere, faşist rejimlere karşıysa gelip kendisini özgürce savunmalı, hatta 12 Eylül'cü generallerin sanık sandalyesine oturmasına yardımcı olmalıdır. İsterlerse kendilerine ünlü avukatlar tutabilirler.

• 12 Eylül Rejimi'nden zarar görmüş tüm kişi ve kuruluşlar tanık ve şikayetçi olarak mahkeme sürecine katılacaktır.

• Yargılama, Birleşmiş Milletler İlkeleri, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Helsinki Belgeleri, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) İlkeleri, Uluslararası Af Örgütü ilkeleri, Avrupa Konseyi Sözleşmesi, Evrensel Demokrasi ve insan hakları kuralları çerçevesinde yapılacaktır.

• Türkiye'deki yönetimin sanık olarak mahkemeye katılmaması, mahkemenin işlevinde herhangi bir etki yaratmayacaktır.

• Mahkeme öncesi çalışmalar ve mahkeme tüm demokratik kişi ve kuruluşlara açık olacaktır.

• Mahkeme, Türkiye ile ekonomik, siyasi, askeri, kültürel ilişkisi olan tüm devletleri; Birleşmiş Milletleri, Avrupa Konseyi'ni, Avrupa Topluluğu ülkelerini ve parlamentosunu Türkiye ile ilişkilerini sorgulamaya zorlayacaktır.

• Mahkeme kimlerin demokrasi yanlışı, kimlerin de demokrasi karşıtı olduğunu açığa çıkaracaktır.

• Bütün ülkelerde Mahkeme Hazırlık Komiteleri oluşacak, bu komiteler yaptıkları hazırlıkların ve tartışmaların sonucunda mahkemeye temsilci gönderebilecektir.

• 12 Eylül 1980'den sonra Türkiye'ye incelemeye gitmiş olan kişi ve kuruluşlar mahkemede tanık olarak dinlenecek, bunlardan isteyen Jüri'de yer alabilecektir.

Sonuç ve öneriler

12 Eylül Darbesi'nin 8. yılında, "Türkiye'deki Rejime Karşı Uluslararası Mahkeme"nin zorunluluğu açık bir şeydir. Aslında bu konuda geç kalındığı kabul edilmelidir. Geç kalınmış olmakla birlikte bu görevin yerine getirilmesi, tarihi bir sorumluluk olarak görülmelidir. Mahkeme, bir yönüyle, dünya demokratik güçlerinin Türk ve Kürt halk-

larına gecikmeli de olsa politik ve ahlaki bir desteği olacaktır; diğer yönüyle ise Dayanışma Hareketi'nin yükselişinin ve birliğinin bir ifadesi olacaktır.

Faşizme, savaş kışkırtıcılığına, milli zulme, emperyalist baskılara, antidemokratizme ve insan hakları ihlallerine karşı mücadele eden güçler, Türkiye'deki rejimin yargılanacağı mahkeme süreci etrafında bir araya gelerek örnek bir dayanışma eylemi gerçekleştirecek ve haklı kavgalarında birlikte hareket etmenin ve sonuç almanın heyecanını yaşayacaklardır.

Mahkeme hazırlık sürecindeki çalışmalar ve mahkeme sırasındaki gelişme ve kanıtlar gösterecektir ki, Türkiye'deki insan hakları ihlalleri tesadüfi, ya da güvenlik güçlerinin kendi başlarına yaptıktan eylemler değildir. Mahkeme sırasında sunulacak belge ve kanıtlar, Türkiye'deki insan hakları ihlallerinin, demokratik ve sendikal hakların çiğnenmesinin doğrudan rejimden kaynaklandığını gösterecektir.

Mahkeme sürecinde görülecektir ki, 12 Eylül Rejimi, başta insan hakları olmak üzere, sendikal hak ve özgürlüklerin, bilimsel düşüncenin, katılımın; kısacası demokrasinin tam ve sistemli bir şekilde ihlali temeli üzerine kurulan bir rejimdir. Bu rejim, siyasi, ekonomik, idari, hukuki, adli ve pratik bütün sonuçlarıyla reddedilmeden Türkiye'de demokratikleşmenin önü açılamaz.

12 Eylül'ü bütün sonuçlarıyla reddetmeyen batılı kişi ve kuruluşlar, Türkiye'de demokrasinin kazanılmasına gerçek anlamda katkıda bulunamazlar.

"Türkiye'deki Rejime Karşı Uluslararası Mahkeme", öncelikle;

- *12 Eylül adaletinin mahkum edilmesini,*
- *12 Eylül hukuku gereğince tutuklanıp cezalandırılanların serbest bırakılmasını ve bu dönemde verilmiş tüm cezaların silinmesini,*
- *Türkiye'nin bütün uluslararası anlaşmalara fiilen uymasını; insan Hakları Sözlesmeleri'ne ve Uluslararası Çalışma Orgütü'nün (ILO) İlkelerine uymasını;*
- *Vatandaşlıktan çıkarılanların ve sürgünde olanların serbestçe Türkiye'ye dönmesini,*

ikinci olarak ise;

- *Kitleler üzerindeki tüm baskı ve yasakların kalkmasını,*
- *Kürtler'in ulusal ve demokratik tüm haklarının tanınmasını,*
- *Siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda tam bir demokrasinin uygulanmasını,*
- *Yasa ve yönetmeliklerin demokratik bir devlet anlayışına göre yeniden düzenlenmesini,*
- *İşkencecilerin, idam cezası verenlerin ve halka kurşun sıkanların*

cezalandırılmasını, seçimlerin kısıtlamasız ve yasaksız yapılmasını,

• *Tekellere karşı işçilerin, köylülerin ve diğer çalışanların ekonomik olarak desteklenmesini,*

• *Basın, yayın, örgütlenme özgürlüğünün tam bir güvenceye kavuşturulmasını,*

• *Devlet ve toplum hayatının bütün yönleriyle demokratikleştirilmesini* talep etmeli ve bunların gerçekleşmesi için her türlü baskıyı yapmalıdır.

Mahkeme, gerek duyarsa bunlar için uluslararası bir komisyon oluşturmalıdır.

Dünyadaki bütün namuslu hukukçuları, sendikaları, insan hakları kuruluşlarını, partileri ve hükümetleri, liberal, ilerici, demokrat, sosyalist, antifaşist, antiemperyalist güçleri ve kişileri 12 Eylül faşizminin yargılanacağı Uluslararası Mahkeme'ye destek olmaya, mahkeme çalışmalarına katılmaya çağırıyoruz.

Devrimci İşçi, 10 Şubat 1989

Uluslararası Mahkeme Açılış Konuşması

12 Eylül Rejimi'nin yargılandığı Uluslararası Mahkeme, 10 Aralık 1988 Cumartesi günü saat 10'da başladı. Çeşitli ülke temsilcilerinden oluşan jüri yerini aldıktan sonra Koordinasyon Komitesi adına Erol ÜNLÜ ve Sabine HASSELBRİNG söz alarak mahkemenin gerekçelerini ve amaçlarını açıkladılar. Açılış konuşmasında özetle şu görüşlere yer verildi:

"Bazı haksızlıklar ve suçlar vardır ki, ancak yıllar sonra açığa çıkar ve yargılanır. Türk ve Kürt halklarına karşı, insanlığı uzun mücadeleler sonucu elde ettiği temel hak ve özgürlüklere, değer yargılarına ve demokrasi prensiplerine karşı eşsiz bir utanç belgesi olan 12 Eylül'ün suçları ise daha ilk günlerde açığa çıktı. 12 Eylül Rejimi'nin yargılanması, 12 Eylülcülerin ve 12 Eylül uygulamalarının sanık sandalyesine oturtulması için yılların geçmesini beklemeye gerek yoktur. 12 Eylül Rejimi halen suç işlemeye devam ediyor. Uluslararası Mahkeme'nin toplandığı bugün, yine rejimin işkencehanelerinde demokratlar, insan hakları savunucuları, insanlık onurunu korumaya çalışan devrimciler en aşağılık saldırılara maruz kalıyorlar, yine Türk ve Kürt halkları, ilerici, demokrat ve sosyalist güçler 12 Eylül'ün yasak zinciri altında inliyorlar, yine siyasi tutukluların anaları, eşleri ve babaları cezaevi önlerinde polis dayağından geçiriliyorlar ve yine insanlar dünyanın önemli bir bölümünde kabul gören, garanti altına alınan en basit haklar için ölümle mücadele ediyor. 12 Eylül'ün bütün suçları ortadayken Türkiye egemen sınıfları ile batı ülkelerinin yöneticileri 12 Eylül'ü unutturmaya çalışıyorlar. Onlara göre 12 Eylül 8 yıl öncesine ait bir olay... Oysa Türkiye T Kürdistanı'nda yaşayanlar biliyorlar ki, 12 Eylül Rejimi hala devam ediyor. Emekçi halk güçlerimiz 12 Eylülcülerin yargılanıp cezalandırılmasını istiyor. En azından Yunanistan ve Arjantin'de olduğu gibi cuntacılardan hesap sorulmasını istiyor halklarımız... Ve Türk ve Kürt halkları 12 Eylül rejiminden hesap sormaya başladılar. Yüksek Hakem Kurulu'nun ve devletin yasaklarını dinlemeden greve çıkan, sokaklara dökülen işçilerin eylemi, YÖK'ün ve polisin tehditlerine rağmen dernek kuran, yürüyüş yapan gençlerin hareketleri bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmadır. Yine göğüslerini gere gere Kürt olduklarını haykıranlar bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmaktadırlar. Cezaevlerinde ölümü göze alıp direnenler, evlatlarını yalnız bırakmayan analar, kardeşler, babalar ve ilerici güçler, bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmaktadırlar.

Türkiye'nin ve T. Kürdistanı'nın geleceği bu hesaplaşmada yatmaktadır, çünkü Türkiye ve T. Kürdistanı'nda 8 yıldır yaşananlar gösteriyor ki, 12 Eylül'le hesaplaşmadan insan hakları, demokrasi ve sosyalizm yönünde adım atmak mümkün değildir.

İşte 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme Türk ve Kürt halklarının yavaş yavaş başlattığı bu hesaplaşmaya yurtdışından destek ve güç vermek için yapılmaktadır.

İşte 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme, dünya halklarının, uluslararası demokratik kamuoyunun Türk ve Kürt halklarının mücadelesiyle dayanışmalarını sağlamak için tüm insanlığın düşmanı olan Türkiye'deki baskıcı rejimi mahkum etmek için toplanmıştır.Türk ve Kürt halklarının mücadelesiyle dayanışmanın bundan daha güzel bir örneğine az rastlanır.

Değerli konuklar,

Burada 12 Eylül Rejimi'nin 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana işlediği belgelerle kanıtlanmış suçlarının bir nevi bilançosu çıkartılacak ve 12 Eylül rejimi bu suçlarından dolayı yargılanacak. Bu yargılama salt sembolik bir karakter taşımamaktadır. Uluslararası demokratik kamuoyunu temsilen 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'nin jürisinin vereceği her bir karar, dünya demokratik güçlerinin 12 Eylül rejimini gayri-meşru gördüğünün, 12 Eylül Rejimi'ni mahkum ettiğinin örnek bir belgesi olacaktır.

Ve inanıyoruz ki, en kesin ve bağlayıcı karar, geleceği temsil eden tek karar dünya halklarının kararıdır.

Ve yine inanıyoruz ki, 12 Eylül Rejimi ve 12 Eylülcüler hakkında son hükmü Türk ve Kürt halkları verecektir..."

1. İddianme:

Türkiye'de siyasal faaliyet hak ve özgürlükleri

Düşünce özgürlüğü, Örgütlenme Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü

Uluslararası Mahkeme Jüri üyelerine,

Demokratik, ilerici, devrimci güç ve kişilere,
Dünya halklarına,

Askeri darbeden sonra devletin terör uygulamalarının kurbanı olan ve binlerce anti-demokratik yasak altında yaşayan Türk ve Kürt halkları adına,

Faşist askeri darbeden sonra sistematik işkencelerde katledilen insanlar adına,

Korku rejimi altında "kaybolan" 280'den fazla insanın anısına,

Rejimin güvenlik güçleri tarafından sokaklarda, dağlarda ve okul bahçelerinde vurulan yüzlerce insanın anısına,

Faşizmin zindanlarında bugün dahi yaşanılabilir koşullar için mücadele eden ve rejimin kimliklerini yok etme girişimlerine karşı direnen binlerce siyasi tutuklu adına,

Yakılan binlerce ton kitap ve derginin anısına,

İdam edilen devrimcilerin anısına,

Yasaklanıp kapatılan tüm demokratik örgüt, meslek odası, dernek ve sendikalar adma,

Yürekleri demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm için çarpan tüm insanlar adına,

Faşizmin, ırkçılığın ve militarizmin tüm kurbanları adına sistematik insan hakları ihlalleri, fikir, örgütlenme ve basın özgürlüğünün tamamen yokedilmesi temelinde işleyen Türkiye'deki anti-demokratik rejimin, Uluslararası Mahkeme'nin Jürisi tarafından mahkum edilmesini talep ediyoruz!

İnsan hakları Türkiye'de sistematik olarak çiğnenmektedir

(...) Özellikle askeri darbeden sonra insan hakları ihlalleri, yasa ve direktiflerle meşrulaştırılmıştır. Bu nedenle Türkiye'de insan hakları ihlallerinin devlet tarafından sistematize edilmesinden bahsetmek gerekir. (...) Uluslararası Mahkeme hazırlıkları bağlamında, Komisyonumuz, Türkiye'deki rejimin fikir, örgütlenme ve basın özgürlüğü alanındaki pratiklerini inceleme ve bu hakların olup olmadığı konusunda bir değerlendirme yapma görevini üstlenmişti.

Araştırmalarımızın sonunda Türkiye'de - eğer bu kavramların içi boşaltılmayacaksa - fikir ve örgütlenme özgürlüğü olmadığı sonucuna vardık. (Bu bölümde Türkiye'de yasak olan parti ve örgütler, kitaplar, basına yönelik kısıtlayıcı ve susturucu uygulamalar özetlenerek aktarılıyor, G.Ç.).

Tanıklar dinleniyor

"Türkiye'de basın, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü ile siyasal hak ve özgürlükler" adını taşıyan yukarıdaki ilk yargılama metnini Latif Çetin okudu. Latif Çetin, 12 Eylül sürecinde temel hak ve özgürlüklerle siyasal hakların nasıl ve niçin yasak altına alındığını belge ve kanıtlarıyla açıkladı. Koordinasyon Komitesi tarafından hazırlanan yargılama metninde halen Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerle siyasal hakların baskı ve yasak altında olduğu, yasakların kurumlaştırıldığı vurgulanarak jüriden bu durumu mahkum etmesi isteniyordu.

Yargılama metninin okunması tamamlandıktan sonra konuya ilişkin tanıklık yapmak üzere gazeteci-yazar Doğan Özgüden kürsüye çağrıldı.

Doğan ÖZGÜDEN:

Türk-İslam Sentezi Türkiye'nin ideolojik temeli haline getirilmiştir

"Saygıdeğer Jüri üyeleri, Türkiye'deki rejimin tam üyelik için Avrupa Topluluğu'nun kapılarını çaldığı bir dönemde, Avrupa'nın sayılı merkezlerinden birinde böyle bir uluslararası mahkemenin toplanmakta olması son derece büyük önem taşıyor.

General Kenan Evren ve onun başbakanı Özal Avrupa demokrasilerinin yöneticileri tarafından şaşaalı bir şekilde ağırlanırken, uluslararası şahsiyetlerden oluşan bağımsız bir kurulun, kamuoyuna ve özellikle de Avrupa ülkelerinin yöneticilerine, Avrupa'nın güney doğusunda Türk ve Kürt halklarını ezen militarist 'demokrasinin' gerçek yüzünü hatırlatması çoktandır kaçınılmaz olmuştu.

36 yıldır Türkiye demokrasi mücadelesinin fiilen içinde yeralmış bir gazeteci olarak öncelikle şunu belirtmek istiyorum. Bazı Türk gazetelerinin, daha burada söylenecek gerçekleri dahi dinlemeden, bu mahkemeyi "kanun kaçakları"nın Türk Devleti'ne karşı yeni bir komplosu olarak tanıtmaları utanç vericidir. Aynı derecede kınanacak bir başka tavır, Türk sosyal demokrasi önderliğinin, kendi milletvekillerinin bu mahkemeye katılımına yasak koymuş olmasıdır.

Ama onların, bu mahkemeyi önemsememelerinin, bu mahkemenin vereceği hükmü paylaşıp paylaşmamalarının bizce pek de değeri yok.

Son 40 yıllık tarihinde Türkiye üç kez askeri darbe yaşadı, ilk ikisini, 1960 ve 1971 darbelerini bizzat yaşadım: ikinci darbeden sonradır ki, hakkımda açılan 30'u aşkın davadan dolayı mücadelemi yurt dışında sürdürmek üzere Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldım. Tür-

kiye'de 1980 Darbesi'ne gerekçe gösterilen sosyal ve politik çalkantıları ve darbeyi izleyen misali görülmemiş devlet terörünü dışardan dikkatle izledim. Birçok Türk ve Kürt demokratıyla birlikte, askeri hükümet tarafından TC vatandaşlığımız kaybettirildi. Suçumuz, Türkiye'de insan haklarının çiğnenmesini dünya kamuoyuna duyurmamızdı. Hiç de şaşırtıcı değil..."

Doğan Özgüden, konuşmasının daha sonraki bölümünde 1960-1980

Cunta şefi Kenan Evren ve komutanları

arasının analizini yaparak Türkiye'nin ABD tarafından 12 Eylül sürecine nasıl sokulduğunu anlattı. 12 Mart 1971 darbesini 12 Eylül'ün bir provası olarak niteleyen Özgüden, Ecevit hükümetlerinin 12 Mart tartışmasını yasaklamış olmasına, Kontr-Gerilla'nın ve sivil faşistlerin üzerine gitmemiş olmasına değindi. Özgüden daha sonra şunları belirtti:

"Baş eğmeyenlerin, direnenlerin hayatları ve özgürlükleri pahasına generallerin kurduğu rejim, 12 Eylül rejimi, kan banyosunda vaftiz edilmiştir. Bu rejimin Cumhurbaşkanı, kırımın 1 numaralı celladıdır. Bugünün başbakanı, Turgut Özal, Uluslararası Para Fonu'nun ve Dünya Bankası'nın 'güvenilir adam'ı olarak önce bu rejimin, batı basınının deyimiyle, 'ekonomik çar'ıydı. Aynı Özal'dır ki, 1983'ten beri 'sivil başbakan' kisvesi altında, Anayasa ve Cunta tarafından kabul edilmiş yasalarla kurumlaştırılmış bulunan baskı tedbirlerinin uygulayıcılığını yapmaktadır.

Dahası, yeni rejim, aşırı Sağ'ın iki kanadının, Suudi entegrasyonu ile Bozkurt Pan-Türkizmi'nin 'kutsal ittifak'ı üzerinde durmaktadır. Türk-İslam Sentezi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik temeli haline

getirilmektedir.

- Sıkıyönetim kalktı, ama güvenliğe ilişkin konularda gerçek söz sahibi hala, generallerin egemen bulunduğu Milli Güvenlik Kurulu'dur.

-Binlerce ilerici ve demokrat hala askeri ve sivil hapishanelerdedir.

- İşkence ve politik tutuklulara hapishanelerde insanlık dışı uygulamalar sürüp gitmektedir. Avrupa'lılar General Evren ve Turgut Özal'ı ağırlarken, açlık grevindeki politik tutukluların çığlıklarına kulaklarını kapatmaktadırlar.

- Askeri mahkemeler hala idam cezaları vermektedir. Daha geçen hafta Askeri Yargıtay Millet Meclisi'ne üç idam hükmü daha yollamıştır. Halen 224 idam cezası Meclis'in onayındadır.

- İşçi sınıfının ve Kürt halkının partileri hala yasaktır. Evren, son Almanya gezisinde 'komünist partisi'nin serbest bırakılmasına karşı olmadığını söylemiştir. Sorun, bu düzenle tamamlaşmış 'komünist' isimli bir partinin yasallaşması değil, işçi sınıfının ve Kürt halkının hak ve istemlerini ödünsüz savunacak partilerin özgürce örgütlenebilmesi sorunudur.

- Sosyal ve sendikal haklar Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından da tespit edildiği gibi, hala son derece sınırlıdır. DİSK hala çalışma hayatının dışında tutulmaktadır.

- Gazeteciler sürekli olarak Devlet Güvenlik Mahkemesi ve ceza mahkemeleri önüne çekilmektedir. 27 gazeteci toplam 3 bin yılı bulan hapis cezasını çekmek üzere hala zindandadır.

- Üniversiteler hala akademik özerklikten yoksun olarak YÖK'ün kışla disiplinine tabi bulunmaktadır.

- 1 milyon 600 bin kişi hala 'şüpheliler' listesindedir. Kamu hizmetlerinde çalışma ve yurt dışına seyahat edebilme hakkından yoksundur.

-14 binden fazla insana Türk vatandaşlığı kaybettirilmiştir. Yurda dönüş yapan mülteciler, derhal tutuklanmakta ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ne sevk edilmektedir.

- Kürt halkının ve Hıristiyan azınlıkların ulusal, kültürel ve dinsel hakları hiçe sayılmaktadır. Türkiye Kürdistanı Türk Ordusu'nun işgali altındadır. Bir 'süper vali'nin, daha doğrusu, bir 'sömürge valisi'nin hükümünün ferman olduğu 'olağanüstü hal' rejimine tabidir.

Bugün İnsan hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilanının 40. yıldönümü... Ankara rejimi ise, Türkiye'nin ilk imzacılarından olduğu bu sözleşmeye açık ihanet halindedir. Bu 'alaturka' rejimin, bu militarist 'demokrasi'nin Avrupa demokrasileri ailesi içinde yeri yoktur. Ne yazık ki, böylesi utanç verici bir rejim, üç yıl önce Avrupa Konseyi'ne yeniden alınmış ve alınır alınmaz da kendisine Bakanlar Kurulu dönem

başkanlığı payesi verilmiştir. Yine yüz kızartıcı bir biçimde, bu rejim iki yıl önce Avrupa Toplulukları'nın kabul odasına buyur edilmiştir.

Evren-Özal ikilisi, Suudi Entegrizmi'nin bu iki işbirlikçisi, misli görülmemiş bir ikiyüzlülükle, Batı demokratik değerlerinin savunuculuğunu taslayabilmekte ve maalesef, Türkiye'nin Ortak Pazar'a adaylığına ilişkin pazarlıklarda muhatap alınabilmektedir.

Bu Avrupa yöneticileri açısından, Türk rejiminin işlediği insanlık suçuna dolaylı biçimde ortak olmaktır.

Ama inanıyorum ki, dünya demokratik güçlerinin bu maskaralık karşısında söyleyecek sözü vardır. Bu söz bugün buradaki Jüri'ye düşmektedir.

Ve inanıyorum ki, bu Uluslararası Mahkeme'nin vereceği hüküm, özgürlükler mücadelesi tarihinde, yirmi yıl önce Russell Mahkemesi'nin verdiği hükmün yanında altın bir sayfa olarak yer alacaktır."

Nihat BEHRAM:

Halkın sorunu zalimlerden demokratik haklar beklemek değil, zalimlerden kurtulma sorunudur

Temel hak ve özgürlükler konulu yargılamanın 2. tanığı olarak kürsüye gelen şair Nihat Behram, sözlerine bu cümlelerle başladı ve şöyle devam etti: *"Aydınlara ve tüm insanlık güçlerine düşen görev, halkın zalimler hakkında vereceği yargıyı hızlandırmaktır."* Nihat Behram, konuşmasının ilk bölümünde 12 Eylül Rejimi'nin terör ve sindirme politikalarına değindi. 18 yaşında idam edilen Erdal Eren örneğinden hareketle, generallerin zulüm politikalarını ve insana verdikleri değeri irdeleyen Berhram, rejimin görünüşteki yönetiminin sivilleştiğini, fakat esasta değişen bir şeyin olmadığını vurguladı. Özellikle Kürdistan'da katliamların daha vahşice ve kitlesel olarak yapıldığını belirten N. Behram, resmi makamların 12 Eylül'e ilişkin yaptığı açıklamaların tüyler ürpertici olmasına rağmen gerçeği tam olarak yansıtmadığını vurguladı. Behram, sözlerini şöyle sürdürdü:

"Tanığı olduğum bir cinayeti burada açıklıyorum:

Adı: Nurettin

Soyadı: Öztürk

Doğum yeri: Of 1970 dönemi Devrimci Gençlik Federasyonu Merkez Komite üyesi. 1971 Faşist Darbesi'nin arananlar listesinde. Türkiye'de vur emriyle arandığı bu dönemde Filistin'de savaştı. 1974'te İsveç'te iltica etti. Davul zurna eşliğinde değil, fakat, demokrasi müca-

delesinde aktif yer almak için 1984 başında Türkiye'ye gitti. Bir grup yoldaşı onu buradan yurduna uğurladı. Aynı yılın 4-5 Nisan gecesi, Tebessüm Sarp'ın evinde yakalanarak gözaltına alındı. Üzerinde sahte kimliği vardı. Nurettin'den bir daha hiç kimse haber alamadı. Onu en son Devrimci Yol Davası sanıkları, 45 kiloya dek düşmüş bir durumda ve duvara asılmış olarak gördüler. Annesi Hatice Öztürk, başvurduğu tüm makamlardan 'Böyle bir kişiyi tanımıyoruz!' yanıtını aldı. Oysa ki Nurettin, Dev-Genç yöneticisi olduğu yıllardan, vur emriyle arandığı günlerden, Suriye'den resmen iadesi istendiği dönemden TC hükümetlerince çok iyi tanınan birisiydi. Bugün annesi Hatice Öztürk 'Hiç olmazsa mezarının yerini söyleyin, gidip orada oğlumla söyleşeyim' başlıklı dilekçelerle kapıları çalmaya devam ediyor. Nurettin'in adı, işkencede öldürülen 177 kişinin arasında yok. Nurettin'lerin listesi, tespit edilebilmiş işkence kurbanlarından daha kalabalıktır."

Şair Nihat Behram, konuşmasının daha sonraki bölümünde Af Örgütü'nün Türkiye ile ilgili son raporunun TC yetkilileri tarafından "Tür-

Nihat Behram Jüri önünde konuşurken

kiye karşıtı aşırı güçlerin etkisi altında yazılmıştır" şeklinde değerlendirildiğini hatırlatarak şunları söyledi:

"Bir rejim düşünün ki, kendisine karşı olanları, 'ülkeye karşı olanlar' diye niteliyor. Bu rejimin adı faşizm değildir de nedir? Bugün, 'Nazi dönemi suçlusu' olduğu gerekçesiyle Kurt Waldheim'a Almanya'ya giriş vizesi vermeyen Almanya yönetimi, acıdır ki, faşizmin günü-

müzdeki eli kanlı temsilcisi Evren'i gösterişli törenlerle karşılamaktadır. Evren'i protesto edenler ise 'Türkiye karşıtı' güçler olarak nitelenmektedir. Bizlerin Türkiye'deki kanlı rejime ve onun sahnedeki eli kanlı şeflerine karşı duyduğumuz nefret, Türkiye'ye karşı olmamızın değil, Türkiye'ye aşık olmamızın bir ifadesidir. Kardeşlerimizi zalimlerin elinden almamız gerekiyor... Türkiye'yi zalimlerin elinden almamız gerekiyor... Kanlı-karanlık 12 Eylül dönemindeki kayıplarımızın hesabını sorma görevi bir insanlık görevi olarak bizi bekliyor... Dostoyyevski 'Dünyanın neresinde bir acı varsa, onu kendi acımız bilmeliyiz' demişti. Türkiye'de yaşanan acıyı insanlığın acısı bilmemiz gerekiyor...

Ölüm haberini, bu mahkemenin hazırlık günlerinde aldığımız, mahkemenin jüri üyelerinden, özgürlük şairi Erich FRİED'in anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

Faşizmin karanlık zindanlarında hunharca öldürülen kardeşlerimizin anısı önünde saygıyla eğiliyorum. Bu saygı, faşizme karşı lanet ve faşizmden hesap sorma hırsıyla yoğrulmuştur."

Ömer POLAT:

Güzele düşman olan her yönetim cezalandırılmalıdır

Birinci yargılama konusu ile ilgili son tanık olarak yazar Ömer Polat kürsüye geldi. Ömer Polat şunları söyledi:

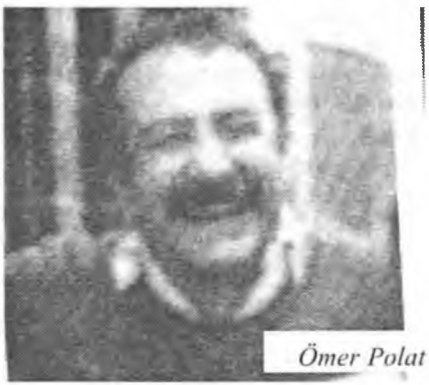
"12 Eylül Askeri rejimi, yurdumuz Türkiye'de güzel olan, geleceğe yönelik olan ne varsa yıkmak, yok etmek, baskı altına almak, körleştirmek için geldi. Ve bunu bir biçimde başardı ve şimdi de sivil uzantısı yoluyla zaman bulup yapamadıklarını yapmak için uğraşıyor.

12 Eylül Askeri rejimi ilk iş olarak parlamentoyu, ardından dernekleri, ilerici sendikaları kapattı, yöneticilerini tutukladı, işkence altına aldı. Bu kapatılan sendikalardan biri de Türkiye Yazarlar Sendikası'ydı. 300 üyesi bulunan bir sendikadan neden böyle korkuyordu? Yoksa sanata, edebiyata, bir ülkenin kültürünün gelişmesine karşı mıydı bu rejim? Daha sonraki gelişmeler gösterdi ki rejim yaratıcının, yaratılanın düşmanıydı. Bu rejim kitap düşmanıydı. Kitaptan korkuyor du. Ne yapmalıydı? Onu yaratanı ve kendisini yok etmeliydi. Bu işi yürütmeye çok planlı başladı. Rejim, bu konuda daha önceden çok iyi hazırlanmıştı.

İletişim araçları yoluyla toplumun her kesimine asıl suçlunun, ülke-

nin teröre bulaşmasının, demokrasinin işlememesinin, ülkenin borç batağına batmasının tek suçlusu olarak kitabı göstermeye başladı. Gün geçmiyordu ki televizyonlarda kişiler önlerindeki masada duran suçlu kitaplarla yakalanmasın. Bildiriler durmadan yasaklanan kitapların listesini yayınlıyordu. Hatta kitapları yasaklamakla yetinmiyor, o kitaplarda geçen bazı sözcükleri de yasaklıyordu. Sıradan her insanın kafasında asıl suçlunun kitap olduğu düşüncesini oluşturuyordu. Başarıyordu da.

Suçlunun kitap olduğu yurdumuzda, ona bağlı olan her şey durdu. Düşünce durdu, gelişme durdu, yaratma durdu. Geleceğin aydınlığına doğru değil, geçmişin karanlığına doğru tersine bir gelişme başladı. Ve Türkiye aydınının, yazarının, sanatçısının başı üstünde korku bulutları dolaşmaya başladı. Çünkü 12 Eylül rejimi güzelin düşmanıydı.

Ömer Polat

Güzele düşman her yönetim cezalandırılmalıdır. Bu güzelden yana olan bütün insanların en önde gelen görevi olmalıdır. Kitaba düşman her yönetim suçludur. Kitap geleceği aydınlatan sonsuz bir ışık kaynağıdır.

12 Eylül rejimi yönetimi ele geçirince ilk işi bilime saldırmak oldu. Tıpkı Hitler ordularının Polonya'ya saldırması gibi. Bilim adamları üniversitelerden atıldı, beş bin öğretmenin görevine hiç gerekçe gösterilmeden son ve-rildi. Ülke eğitim ve öğretim alanında da ileriye doğru değil, geriye doğru yönlendirilmeye başlandı. Çünkü yönetim okuyan değil düşünen, yaratan değil, amirinin her sözüne evet diyen tek boyutlu bir nesil yetiştirmek istiyordu. Okul yönetimlerinde ve ders kitaplarında Osmanlı kafası ve anlayışı egemen olmaya başladı.

Bir kısım yazarlar, aydınlar, ozanlar bu korku dünyasından kaçmaya başladılar. Ama 12 Eylül rejimi arkalarını bırakmadı. Onları Avrupa'nın en küçük bir kasabasında bile olsa geldi, buldu. Kimini yurttaşlıktan çıkardı, kiminin pasaportunu elinden aldı. Yurtdışındaki yüzlerce sendikacı, aydın ve sanatçı bu takipten kurtulamadı. 1950 yılında büyük ozanımız, yüz akımız Nazım HİKMET'e uygulanan bu çağdışı vatandaşlıktan çıkarma anlayışı, bugün Avrupa'da yüzlerce sanatçı, ozan, yazar ve aydına uygulanmaktadır. Yurdunu sevenler yurtsuz,

yurdu satışa çıkaranlar yurtsever olmuşlardır 12 Eylül rejimi sayesinde. Gerçek yurtseverleri hain olarak gösteren her yönetim suçludur. Çünkü dünyaseverliğe giden yol yurtseverlikten geçer. Ben Türkiyeli bir yazarım. Türkiye'de romanlar, oyunlar yazdım. 12 Eylül rejimine yazılarımla karşı çıktım. Pasaportuma el koydular. Ve yıllardan bu yana yurduma, yurdumun güzel insanlarına hasret yaşıyorum. Yurdum bana yasak. Her ülkeye şu veya bu şekilde gidebilirim. Ama yurduma gidemem. İnsana yurdunu yasaklayan her yönetim cezalandırılmalıdır. Çünkü insanın yurdunda yaşamak istemesi onun en doğal hakkıdır.

Hasrete, sevgiye yasak koyan her yönetim suçludur. Çünkü sevgi, yaratmanın kaynağıdır. Sevgiye düşman her yönetim cezalandırılmasıdır.

Bütün bunların üstünde, 12 Eylül, Türkiye halkının alnına sürülen kara bir lekedir. Bu lekeyi silmek bütün dünya halklarının görevidir. Daha açığı halkların temsilcisi olan sizlerin de görevidir bu. Türkiye halkı bütün halklar gibi güzele, iyiye layıktır çünkü. Saygılar sunarım."

Devrimci İşçi tarafından yayınlanan Komisyon broşürü

Türkiye'de İnsan Hakları

İnsan hakları kavramı son yıllarda Türkiye toplumunun ve kamuoyunun gündemine daha yoğun bir şekilde girmiş bulunmaktadır. Bunun nedeni ise, özellikle 1980 Eylül'ünden sonra başlayan yeni dönemdir ki, 12 Eylül 1980'de 5 kişilik bir askeri cunta Türkiye'de yönetime el koyarak mevcut iktidarı devirmiş, başta parlamento ve siyasi partiler olmak üzere, o güne kadar mevcut olan tüm kurum ve kuruluşları kapatmış ve ülkeyi yıllarca tam bir dikta rejimi ile idare etmiştir. İşte bu dönemde Türkiye'de olup bitenler Türkiye insanını insan hakları olayına yöneltmiştir. Bu amaçla 1985'den itibaren belirli çabaların gündeme gelmesini sağlamıştır.

Türkiye'de "insan hakları" konusunda daha öncesinde ciddi bir çabaya rastlanamaz. 1946'larda, "İnsan Haklarını Koruma Derneği" adlı ve bizzat o günün yönetimi taratından BM'ye üye olmak için kurdurulan bir dernek mevcuttu. Ancak dediğimiz gibi amaç gerçek anlamda insan hakları savunuculuğu yapmak değildi.

O günlerde BM'ye üye olabilmenin temel koşulu demokratik bir yönetime sahip olmak ve 10 Aralık 1948'de yasalaşan insan hakları Evrensel Bildirgesini kabul etmiş olmaktı. O döneme kadar Türkiye' de bulunmayan sendikal hak ve özgürlükler gene belirli amaçlar için yasal olarak kabul edilmiş ve devletin desteğiyle ilk sendikalar "Türk-İş" kurdurulmuştu.

Bütün bunlara rağmen Türkiye, her dönemde insan haklarının açıkça çiğnendiği, antidemokratik bir ülke oldu. 1961 Anayasası bu konuda önemli olanaklara sahip bir belge idi. Ancak pratikte uygulanamıyordu. Çünkü Anayasa'da her çeşit demokratik hak ve özgürlük sözlü olarak kabul edilmiş olmasına karşın TC Ceza Yasası başta olmak üzere pek çok yasada Anayasa'da belirtilen hak ve özgürlüklerin kullanılmasına engel oluşturan maddelerle doluydu.

Örnek: Anayasa'da herkesin din, dil, ulus, cinsiyet v.b. farkı gözetilmeksizin düşüncelerini söyleyebileceği, bunları sözle, yazıyla, resimle ifade edebileceği v.s. söylenir. Oysa TCK'nın 141., 142. ve 163. maddeleri başta olmak üzere pek çok maddede, düşünceler ve bu düşünceler doğrultusunda örgütlenip toplumsal yaşama katılmak suç sayılmıştır. Bu maddeler 1936 yılında İtalyan Ceza Yasası'ndan hemen hemen değiştirilmeden olduğu gibi TCK'ya alınmışlardır. Bilindiği gibi 1930 İtalyan Ceza Yasası Musollini faşizminin dayandığı temel araçtır.

Türkiye toplumu ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve ahlaki v.b her alanda sürekli bir bunalım içindedir. Politik plandaki sürekli istikrarsızlık son 30 yıla sığdırılan 3 askeri darbede ifadesini bulmuştur. Darbelere yol açan nedenler çok çeşitlidir. Darbelerin tümünde de amaç belirli sınıf ve katmanların yararına olmak üzere bunalımdan çıkışı sağlamaktır. Bunun en kolay yolu ise belirli sınıf ve katmanların ekonomik, sosyal ve siyasal haklarını yok etmekten geçmektedir.

Nitekim 1960'daki darbeden sonra 1961 Anayasası'nda ifadesini bulan "demokratik bir devlet oluşturma" amacından hızla vazgeçilmiş, daha 1962'den başlayarak 61. Anayasa'sı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu Anayasa'yı ortadan kaldırma doğrultusundaki bu sistemli çabalar Türkiye tarihinde 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 darbeleri olarak geçen 2 önemli askeri darbe döneminde gündeme gelmiştir. Anayasa'nın pek çok demokratik içerikli maddeleri 12 Mart döneminde değiştirilmiş, ancak buna rağmen bunalımdan çıkış sağlanamamıştır. Tersine bunalım giderek derinleşmiş ve ülke tam bir iç savaş ortamına gelmiştir. İç savaşta taraflardan birisi ülkedeki her çeşit demokratik özgürlüğü ve temel insan haklarını yok ederek ülkeyi tam bir dikta rejimi ile idare etmeyi amaçlayan sınıflar ve onların resmi sivil militarist güçleri oluştururken diğer tarafı ise ülkenin yoksul ve emekçi sınıflarını oluşturuyordu. Amaçları demokrasi ve insan haklarına yapılan saldırıları durdurmak, giderek daha adil ve baskısız bir düzenin kurulmasını sağlamaktı.

Ülkeyi idare eden egemen sınıflar bunalıma ve iç savaşa 12 Eylül 1980'de askeri darbe yaparak müdahale ettiler. Ve Türkiye tarihinde 12 Eylül 1980 ile yeni bir dönem başladı. Dönemin temel özelliği militarist güçleri ve faşist terör metodlarını yaygın bir şekilde kullanarak, her çeşit insanlık dışı yönteme başvurarak, ülkede ekonomik ve siyasi istikrarı yönetici sınıflar lehine sağlamaktı.

Bu amacı gerçekleştirmek için toplumun tüm kesimlerine yönelik bir baskı ve sindirme hareketi başladı. Son 40 yılda Türkiye'de insan hakları ve demokrasi adına azda olsa elde edilebilinen ne varsa hepsi bir çırpıda silinip süpürüldü. Bu dönem Türkiyesi, demokrasi ilkelerinin uluslararası hukuk normları ile insan haklarının en çok ihlal edildiği ülkelerden biri haline geldi.

Şimdi özellikle insan hakları ihlallerinin nasıl gerçekleştiğini çeşitli uluslararası belgelerle kıyaslamalar yaparak anlatmaya çalışalım.

Söz konuşu belgeler, bugün artık insanlık için vazgeçilmez hakların varlığını meşrulaştıran ve neredeyse tüm dünyada genelde kabul gören en azından kağıt üzerinde de olsa tüm ulusal Anayasalara da giren -ki Türkiye'de bu uluslararası sözleşmelerin hemen tümüne imza

atmıştır- temel insan haklarını içermektedir. Üç temel belge bunları düzenlemektedir. Bu belgeler:

1) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi.

2) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

3) Helsinki Nihai Belgesinde formüle edilen "Demokrasi ve İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesi"dir.

Her üç belgedeki insan haklarının korunup geliştirilmesi ve denetlenmesi için çeşitli organlar oluşturulmuştur. Bunların başlıcaları:

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu ve Helsinki Karalarını İzleme Komitesi'dir.

Bu kuruluşların dışında dünyadaki insan haklarının korunmasını amaç edinen pek çok kuruluşta mevcuttur. Bunların arasında Uluslararası Af Örgütü, Kızıl Haç ve Kiliseler Birliği'ni sayabiliriz.

İşte bu kuruluşların tümü 1980-1987 tarihleri arasında Türkiye'deki durumu yakından izlediler ve her yıl gelişmeleri, hazırladıkları raporlarla dünya kamuoyuna duyurdular.

Kuşkusuz bu raporlarda yer alan gerçekler Türkiye'de meydana gelen olayların çok küçük bir bölümünü yansıtıyordu. Deyim yerindeyse, buzdağının su üzerinde kalan ve görünen kısmıydı.

Oysa Türkiye'de çok daha köklü ve derin olumsuzluklar yaşanıyordu. Ülke tam bir dikta rejimi ile idare ediliyor, en temel insan hakları ayaklar altına alınıyordu.

Bunu aşağıda sıralayacağımız örneklerle anlatarak dünya kamuoyunu bilgilendirmek ve bu dönemde Türkiye'de işbaşında bulunan insanlık dışı rejimin gerçek yüzünü açığa çıkarıp tüm dünyaya göstermek istiyoruz.

Demokrasi ve insan haklarından yana olan tüm kişi, kuruluş ve devletleri bu çabaya katılmaya çağrıyor, Türkiye'deki insanlık dışı rejimin sona ermesi için elinden gelen yardımı yapmasını bekliyoruz.

Yukarıda saydığımız üç Uluslararası belgeden esas olarak BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini temel alacağız. Diğer belgelere ilişkin olarak ise bu belgelerdeki hakları izleme ve denetleme amacı ile oluşturulan heyet, komisyon ve görevlendirilen kişilerin hazırladıkları rapor ve şikayet mektuplarından yeri geldikçe örnekler vereceğiz.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 3: **Herkesin yaşama ve kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.**

Yaşama hakkı bir insanın maddi ve manevi olarak varlığını sürdürebilmesi demektir. Ve çok çeşitli hak ve ihtiyacın karşılanması ile

gerçekleşir. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi her çeşit ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel v.b ihtiyacının karşılanmasına bağlıdır. Özetle: Beslenme, barınma, eğitim, güvenlik v.b. başta olmak üzere her çeşit ihtiyacının karşılanmasıdır.

Oysa bugünün Türkiye'sinde bu temel vazgeçilmez insani hak (yaşama hakkı) pek çok şekilde ihlal edilmektedir. Ülkede uygulanan ekonomi politikaları bu insani hakkın gerçekleşmesine olanak tanımamaktadır. Örnek: Beslenme sorunu; ülkede son yıllarda (1980'den sonra) yaygınlaşan gizli açlık, yetersiz beslenme giderek açık biçimler almaktadır. Bunun sonucu olarak pek çok kişi ya intahar etmekte yada genel bir ahlaki çöküntünün içine yuvarlanmaktadır.

Beslenme sorunları giderek insan sağlığını etkilemekte, ülkede yaygın ve kalıcı hastalıklar, çocuk ölümleri kol gezmektedir. Bu konuda ülke yöneticileri o kadar duyarsız davranmaktadırlarki şaşırmamak elde değil. Örneğin:

1986 yılı içinde gerçekleşen Çernobil kazası sonucu radyasyondan en çok etkilenen ülkelerden biriside Türkiye oldu. Hemen her çeşit ürün ve besin maddesinde radyasyon oranı insan yaşamını tehdit eden sınırı geçti. Bu nedenle o dönemde ihraç edilen pek çok besin maddesi Türkiye'ye geri gönderildi.

TC Hükümeti bu ürünleri imha edeceğine, iç piyasaya sürdü. Başbakan ve zamanın ticaret bakanları talihsiz demeçler verdiler, adeta halkla alay ettiler. Radyasyon yok dediler. Ancak onların radyasyon yok dediği pek çok ürün daha sonra kamuoyunun baskısı ile piyasadan toplatıldı, bir kısmı imha edildi. Ama et, fındık, süt ürünleri, çay başta olmak üzere radyasyonlu bir şekilde tüketildi. Aç ve yoksul halkımız bunları tüketti. Sonuçta pek çok sakat çocuk doğdu, çok sayıda kadın düşük yaptı. Konut ve barınma konusunda da durum farklı değildir. Ülkede toplam konut açığı 5 Milyondur. Bu rakam ülkedeki toplam konut ihtiyacının yarısıdır. Yani ülke nufusunun yarısı ya sağlığa uygun olmayan yerlerde yada açıkta yaşamaktadır. Ülke insanlarının kendi olanaklarıyla konut edinme çabaları devlet tarafından engellenmekte, ülkede hergün "gecekondu yıkımları" gerçekleşmektedir, (Gece kondu insanların kendilerine ait arsa ve arazisi olmadığı için genellikle devlet arazileri üzerine kısa sürede yaptıkları ilkel barakalardır. Konut ihtiyacı o kadar dayanılmaz boyuttadır ki, ülkenin pek çok yerinde "teneke mahalleleri" türünden gecekondu bölgeleri oluşmuştur. Bu bölgelerde temel alt yapı hizmetlerinin hiçbiri yoktur. Okul, su, yol, hastahane, kanalizasyon v.b.). Beslenme, sağlık, konut ve barınmadaki olumsuzluklar, eğitim, haberleşme, ulaştırma ve kültürel ihtiyaçlar için de geçerlidir.

Örnek: Eğitim genellikle paralıdır. Bu nedenle çok sayıda insan belirli bir süreden sonra okulu bırakmaktadır. Türkiye'de ilk ve orta dereceli okullarda okuyan öğrenci sayısı yaklaşık 11 milyondur. Bu 11 milyon kişiden ancak 150-170 bin kişi üniversiteye gidebilmektedir. Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür. Türkiye'de en temel insan hakkı olan yaşama hakkı her bakımdan ihlal edilmektedir, idamlarla, işkencelerle, toplu cinayetlerle (özellikle Türkiye Kürdistanı'nda yaygın bir uygulamadır.), geçim sıkıntısı nedeniyle artan intiharlarla, gerekli önlemler alınmadığı için her biri bir cinayet olan iş ve trafik kazalarında her gün yaşamını yitiren onlarca insanı saymasak bile, yukarıda saydığımız nedenler dahi ülkede insan hakları ihlallerinin boyutunu göstermeye yeter sanıyoruz.

***Madde 4*: Kimse kölelik yada kulluk altında tutulamaz, kölelik ve köle ticareti her türüyle yasaktır. Hiç kimse zorla veya angarya ile çalıştırılamaz.**

Zorla ve angarya çalıştırma biçimi resmen yasak olmasına karşın, özellikle yaygın işsizlik, yoksulluk v.b nedenlerden dolayı pek çok insan en olumsuz koşullarda neredeyse angarya biçiminde çalışmak zorundadır. Gene kırsal kesimde feodal toprak ağalığının varlığı topraksız ve yoksul köylülerin ağaların yanında yarıcı, maraba v.b adlar altında angarya çalıştırıldıkları, üretilen değerler üzerinde hiç bir hakka sahip olamadıkları bilinen bir şeydir.

Zorla çalıştırmanın en açık örneği; işten atılma ve aç kalma korkusu ile işçilerin, hiç bir ekonomik ve sosyal hak talep etmeden karın tokluğuna en kötü koşullarda günde 13-15 saat çalışmayı kabul etmeleridir.

***Madde* 5: Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı yada onur kırıcı davranış ve ceza uygulanamaz.**

Bugün tüm dünyada işkence ve insanlık dışı ve onur kırıcı davranışlar en çok tartışılan olaylardır.

İşkence ve onur kırıcı davranışlar tüm dünyada genel bir insanlık suçu olarak kabul edilmekte ve acil olarak ortadan kaldırılması gereken bir tehlike sayılmaktadır, öyleki tüm ulslararası sözleşmelerde ve platformlarda, hemen tüm ülkelerin ulusal anayasalarında işkenceye karşı kesin ve bağlayıcı maddeler yer almaktadır.

TC Anayasaları'nda da işkence yapılamayacağına, insanlara karşı onur kırıcı davranışlarda bulunulmayacağına dair maddeler yeralmıştır. Ancak buna rağmen Türkiye işkencenin hemen her dönemde yaygın ve sistematik olarak uygulandığı ülkelerin basında gelmiştir, özellikle 12 Eylül 1980'den sonra yönetime el koyan askeri cunta ve 1983 seçimlerinde onun devamı ve sivil görünümlü bir biçimi olarak gün-

deme getirilen özal Hükümeti zamanında işkencenin dozu daha da artmıştır. Ülkedeki tüm karakollar, kışlalar, cezaevleri, polis merkezleri hatta mahkeme salonları birer işkencehane haline getirilmiştir. 12 Eylül'le başlayan dönemde o kadar çok insan işkenceden geçirilmiştir ki, işkence yapmak için karakollar ve kışlalar yetmemiş, pek çok yerde okullar, hastaneler, spor salonları v.b yerler işkence yapılan merkezlere dönüştürülmüştür.

Bunun böyle olduğu Uluslararası Af Örgütü, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, ABD Helsinki İzleme Komitesi v.b uluslararası İnsan Hakları Kuruluşlarının 1980-1987 yılları arasında düzenlediği tüm resmi raporlarda belirtilmiştir. Gene çeşitli ülkelerin devletler ve kişiler düzeyinde yaptığı inceleme ve araştırmalar sonucu düzenlenen çeşitli belgelerde de Türkiye'de işkence ve onur kırıcı davranışların yaygın ve sistematik olarak uygulandığı belirtilmiştir.

Aynı maddede, insanlık dışı yada onur kırıcı davranış ve ceza uygulanamaz denmesine rağmen, özellikle Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve mahkumlara karşı en insanlık dışı yöntemlere baş vurulmuştur.

Örnek: Ankara Devrimci Yol davasından yargılanan 150'ye yakın kişi 4-5 yıl, ebatları 70x70 olan ve adına tabutluk denen hücrelerde kalmışlardır. Gene çeşitli cezaevlerinde tutuklular açlık grevi v.b eylemler yaptıkları için uzun süreler tabutluk denen hücrelere atılmışlardır. En son örneği Sinop cezaevinde yatmakta olan Garbis Altınoğlu'na verilen 6 aylık hücre cezasıdır. Bu olayda doktorlar ancak belirli aralıklarla ve kontrol altında bu cezanın infaz edileceğini söylediler. Çünkü bu hücrelerde bir insanın bir ay bile kalması mümkün değil. Gene cezaevlerinde tektip elbise giymedikleri için insanlar yıllarca elbisesiz, ayakkabısız soğukta bekletildiler, havalandırmaya çıkartılmadılar, aileleri ile görüştürülmediler, mahkemelerden atılıp gıyabında idam cezasına çarptırıldılar, banyo yaptırılmadılar, beslenemediler, mektup yazamadılar, kitap okuyamadılar, gerekli materyalleri olmadığı için savunma yapamadılar.

***Madde 6-7:* Herkesin nerede olursa olsun yasa önünde bir şahıs olarak tanınma hakkı vardır. Herkes yasa önünde eşittir ve ayrım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes bu bildirgeyle her hangi bir ayrımcılığa ve ayrımcılık kışkırtıcılığına karşı eşit korunma hakkına sahiptir.**

Türkiye'deki duruma gelince; Türkiye'de insanlar arasında her konuda ayrım yapılmakta, bu ayrımlar kışkırtılarak 1978'de Kahraman Maraş'ta olduğu gibi katliamlara kadar vardırılan çatışmalara bile neden olunmaktadır.

Türkiye devleti çok uluslu bir devlettir. Türkler, Kürtler, Araplar, Ermeniler, Rumlar ve daha bazı azınlıklar bunları oluşturur. Egemen ulus Türkler'dir. Ve diğer ulusların üzerinde her alanda bir baskı uygulamaktadırlar. Uluslararasına nifak ve ayrılık tohumları ekilerek egemenlik sürdürülmek istenmektedir. Ayrıca dinsel ve mezhep ayrılıkları, sosyal statü farklılıkları, zenginlik ve fakirlik gibi etkenlerde yasa karşısında eşitsizliklerin nedenleri arasında sayılabilir.

Madde 8: **Herkesin anayasa yada yasalarda tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.**

Türkiye'de en çok ihlal edilen temel insan haklarından biri de budur. Bu konuda üç örnek vermekle yetiniyoruz.

Örnek l: 1982 Anayasası'na eklenen bir geçici ek madde ile (madde 15) 12 Eylül 1980 ile Ekim 1982 tarihleri arasında yapılan her uygulamadan zarar gören insanların davacı olmasını ve yapılan yanlışlıkların düzeltilmesini amaçlayan her çeşit dilek, şikayet, tazminat v.s hakkı yasaklanmıştır.

Örnek 2: Ülkede çok sayıda aydın, sanatçı, bilimadamı, sendikacı, politikacı ve işçinin imzaladığı ve "Türkiye'de Demokratik Düzene İlişkin Gözlem ve İsteklerimiz" başlığını taşıyan bir dilekçe nedeniyle 1200'ü aşkın kişi hakkında soruşturma açılmış ve bunlardan 56'sı hakkında dava açılmıştır. Ve haklannda 6 yıl ceza talep edilmiştir.

Aynı şey "Ekmek Ve Hak Dilekçesi" içinde geçerlidir.

Örnek 3: Aralık 1987 tarihinde Adana'da polisçe gözaltına alınan ve yoğun işkencelerden geçirilen insanların aileleri, durumu görevli Cumhuriyet Savcısı'na dilekçe vererek önlem alınmasını istemişlerdir. Ancak Cumhuriyet Savcılığı dilekçeleri kabul etmeyerek Emniyet Müdürlüğü Siyasi Şube'ye havale etmiştir. Siyasi şubeye dilekçe götürenler polis tarafından tehdit ediliyorlar ve hakarete uğruyorlar. Daha sonra dilekçelerdeki şikayetler dikkate alınmadığı gibi, operasyonlara hız verilerek devam ediliyor. "şüpheli şahıs", denilerek çok sayıda insan sokaktan alınarak işkence görüyor.

Madde 9: **Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.**

Türkiye 12 Eylül 1980'den sonra keyfi gözaltına almaların, tutuklamaların ve sürgünlerin hergün yaşandığı, bunun çeşitli yasalarda yapılan değişikliklerle meşrulaştırıldığı bir ülke olmuştur. Polis Vazife Ve Selahiyetleri Yasası'nda yapılan değişikliklerle polise ve diğer kolluk kuvvetlerine istediği kişiyi istediği zaman -mahkeme kararı olmaksızın- günlerce sorgulamasına ve gene isterse yargı önüne çıkartmadan serbest bırakmasına olanak tanımıştır.

Sürgün cezası ise, özellikle 1980'den sonra Türkiye insanları için günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde yüzbinlerce insan çeşitli gerekçelerle yerlerinden yurtlarından koparılarak hiç bilmedikleri yerlere sürülmüşlerdir. Bu alandaki en sık başvurulan yöntemler:

1) Sıkıyönetim komutanlıklarının emri ile bazı kimseleri sıkıyönetim bölgesinin dışına sürmek.

2) Cezaevinden çıkan insanları yasa ile tanınmış "sürgün cezası" dolayısı ile ülkenin her hangi bir bölgesinde uzun yıllar "zorunlu olarak yaşamaya" mahkum etmek.

3) Özellikle 1984'ten sonra Türkiye Kürdistani'nda meydana gelen olaylar nedeniyle bölgedeki çok sayıda köy ve mezranın, -özellikle de sınır boylarının- birimlerin daha iç bölgelere göç ettirilmesi. Yerlerini terk etmek istemeyenlere her çeşit baskının uygulanması.

4) Özellikle Kürdistan'da bölgenin nüfus yapısını değiştirmek için çok sayıda Kürt kökenli insanın ülkenin batısına sürgün edilmesi ve yerlerine diğer bölgelerden insanların yerleştirilmesi.

5) Gene ülkenin çeşitli bölgelerinden insanları "Orman Yasası" adlı yasayı gerekçe göstererek ve orman yetiştirmek amacıyla olduğunu söyleyerek- başka bölgelere sürmek.

6) Siyasi düşüncelerinden dolayı insanları ülkenin başka yerlerine sürmek. Buna en son örnek Tunceli, Bingöl ve Mardin'de yapılanlardır.

7) Gene aranan insanların akrabalarını "ya aranan kişiyi teslim edersiniz, yada burayı terk edersiniz" diyerek baskıya tabi tutmak ve sürmek.

Madde 10: **Herkesin hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine her hangi bir suç yüklenirken tam bir eşitlikle bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından halka açık bir yargılanmaya hakkı vardır.**

Mahkemeler ve yargı; işte Türkiye'de insan haklarının en çok kanadığı yerlerden biri... Tek yanlı ve adil olmayan yargılanmalar sonucu idam cezaları, ömürboyu hapis cezaları verilen mahkeme salonları, aynı olaya katılan iki kişiye farklı yasa maddeleri uygulayan mahkeme kararları. Bu yüz karası durumu onaylayan Yüksek Mahkeme! Bir tek olaydan ayrı ayrı davalarda yargılanan kimselerin ceza alması. (Polis işkence sonucu bir suçu iki hatta üç kişiye yükleyebilmektedir.)

Madde 11: **a) Kendisine suç yüklenen herkesin, savunması için tüm güvencelerin tanındığı bir açık yargılama yoluyla yasaya göre suçluluğu kanıtlanana değin suçsuz sayılma hakkı vardır.**

b) Hiç kimse işlendiği sırada ulusal yada uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem yada kusurdan dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

c) Türkiye'de her vatandaş her an kendisine bir suç yüklenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Yada, Türkiye'deki rejimin gözünde her vatandaş potansiyel suçludur. Bu nedenle hiç bir gerekçe gösterilmeksizin göz altına alınabilir. Gözaltına alındıktan sonra hiç bir şekilde ailesi, avukatı, v.b. kimselerle görüşemez. Polis isterse bu şahsı 15, 30 - 45, 90 -170 gün süre ile gözaltında tuabilir. Ve bu süre içinde her çeşit işkence yöntemine başvurarak "sorgu" yapabilir. Yani kişinin poliste hiç bir hakkı ve güvencesi yoktur.

Türkiye karakollarında işkence ile öldürülen yada "kaybolan" yada "intahar eden" insan sayısı 100'lerle ifade edilmektedir.

Polisten ve yoğun işkenceden geçen kişi mahkemeye çıkartılır. Mahkemeler yeni baskıların uygulandığı yerlerdir. Adalet dağıtan yerler olması gereken mahkemelerde ne yazıkki büyük bir adaletsizlik sergilenir.

Örneğin: işkence gördüm, izlerini taşıyorum, sorumlular hakkında dava açılsın ve işkenceciler cezalandırılsın v.b talebinde bulunan bir kişi "mahkeme heyetine hakaret etmiş" sayılır ve duruşmadan dışarı atılır, iki kez atılınca bir daha mahkemeye alınmaz ve gıyabında yargılanıp pekala idam da dahil en ağır cezalara çarptırılır. Avukatı ile görüşemez, savunma için gerekli araç gereç, belge, dökümana sahip olamaz, mahkemeye götürülmez. Götürülse bile; cezaevindeki işkenceyi anlatırsa ya hemen orada mahkeme salonunda dövülür yada cezaevine götürülüp iyice dövüldükten sonra her çeşit haktan mahrum bırakılır.

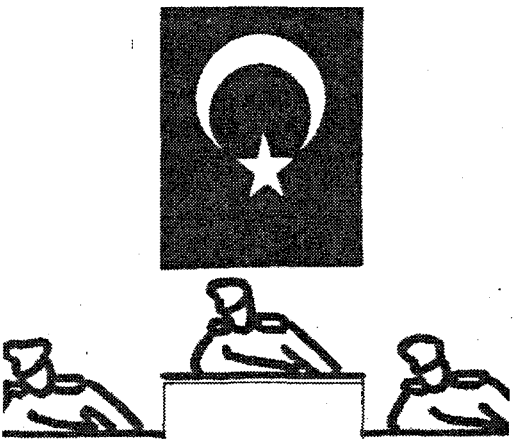
Kişi cezaevinde insanlık için yüzkarası denebilecek koşullarda yaşar. Türkiye cezaevlerinin durumu genel olarak dünyada hemen herkes tarafından bilindiği için uzun uzun yazmaya gerek yok. Özetle, cezaevleri işkencenin her türünün uygulandığı yerlerdir, insanlar açlıktan, işkenceden, hastalıktan rahatlıkla ölebilir yada pek çoğu akli dengesini yitirebilir...

Sonuç olarak kendisine suç yüklenen bir kimsenin suçluluğu kanıtlanmadığı süre içinde de hiç bir yasal güvencesi yoktur. Bunun en açık kanıtı 1980 Eylül'ünden sonra Türkiye'nin cezaevlerinde, sorgu merkezlerinde öldürülen insan sayısının yaklaşık 800 olmasıdır. Bunlardan bilinen 330 kişinin isimleri ekte sunulmuştur. Diğerleri kayıptır. Bu 800 kişi bilinen rakamdır, hala bilinmeyen pek çok kayıp vardır.

b-) 1980 Eylül sonrasında yasalarda yapılan çeşitli değişikliklerle 12

Eylül önceside suç olmayan pek çok şey suç sayılmış, gene TC Kanununda ve 1402 sayılı sıkıyönetim kanununda yapılan değişiklikle tüm suçlarda cezalar 1/3 oranında arttırılmış, 6 aya kadar olan cezalarda tecil kaldırılmıştır. Durum böyle olunca pek çok insan uzun yıllar cezaevlerine atılmıştır. Gene pek çok insan 1975-76-77 yıllarında yazdığı yazılar, yürüttüğü dernek ve sendika faaliyetleri yüzünden koğuşturmaya uğramış (ki bu söylenenler yapıldığı dönemde suç değildi ve yasalara uygun faaliyetlerdi.) ve özellikle pek çok dergi yazarı, sahibi ve gazeteci yüzlerce yıl tutan hapis cezalarına çarptırılmışlardır.

Madde 12: **Kimsenin özel yaşamı, ailesi, konutu ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılamaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu tarz müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkı vardır.**

Bu konudaki insan hakları ihlalleri o kadar çoktur ki hepsini uzun uzun yazmaya gerek yok. Sadece 4 örnek olayla, durumu anlatmayı yeterli görüyoruz.

Örnek 1) Tunceli ili Pülümür ilçesinde oturan Necla Yüce'nin kocası düşüncelerinden dolayı suçlanmakta ve yasa dışı örgüt üyesi olduğu gerekçesi ile aranmaktadır. Necla Yüce sürekli gözaltında tutuluyor. Nedeni ise "kocası ile gizlice buluştuğu" iddiası.

Eve sık sık polis tarafından baskın düzenleniyor, sürekli aranıyor. Ve bir gün Necla Yüce jandarma tarafından gözaltına alınıyor, Pülümür sağlık ocağına götürülüyor.

Ve "son günlerde cinsel ilişkide bulunmuş mu, bulunmamış mı?" diye cinsel ilişki kontrolüne tabii tutuluyor. Eğer cinsel ilişkide bulunmuşsa demekki kocası ile görüşüyor sonucu çıkacak.

Sağlık ocağı önce "olumlu"! yanıt verir. Yani Necla Yüce cinsel temasta bulunmuştur diyor. Ancak genede eldeki olanaklar yetersiz olduğu için bunun doğru olmayabileceğini de söyler. Ve Necla Yüce Tunceli Devlet Hastanesine gönderilir.

Yapılan kontrol sonucunda Necla Yüce'nin cinsel temasta bulun-

madığı anlaşılır. Fakat sorun bitmemiştir. Bu kez Necla Yüce'ye Pülümür'den ayrılması, kocasından boşanması ve uzak bir köyde oturan babasının yanına dönmesi söylenir. Çaresiz Necla Yüce iki yıldır aranmakta olan kocasından boşanmak için dava açar.

Bu olayın doğru olup olmadığını soran gazeteciye Tunceli valisi Kenan Gören şu yanıtı vermiştir: "Evet yapılan işlem doğrudur. Anlıyamadığım şey bunda ne terslik var, kocasının evde kalıp kalmadığını başka nasıl tesbit edebilirdik... Bunu tesbit etmek için o kadını hastahaneye sevk etmeyecekmiyiz..."

Örnek 2) İstanbul ili içinde polis memuru olarak görev yapan Mehmet Eriten'in yapılan güvenlik soruşturması neticesinde nişanlısı Sevim Kütahyalı için ailesi "sol sempatizanı olduğu" iddiası ile polis eşi olamaz kararı verildi ve bu insanların evlenmesi engellendi. Konuya ilişkin haber Cumhuriyet gazetesinin 9 Ocak 1988 tarihli sayısında yayınlandı.

Örnek 3) Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) İzmir il örgütü, telefonları dinlendiği gerekçesiyle İzmir Cumhuriyet Savcılığı'na başvurdu. Ayrıca aynı günlerde Anavatan Partisi (ANAP) İzmir ilçe belediye başkanı Süha Baykal İzmir Cumhuriyet Savcılığı'na başvurarak telefonlarının dinlendiğini söyledi. Bu iki olaya ilişkin haberler Cumhuriyet gazetesinin 20-21 Kasım 1987 tarihli sayılarında yayınlandı. Gene 1980 Eylül'ünden sonra Türkiye cezaevlerindeki tüm politik tutukluların her çeşit haberleşmesi (mektup, telgraf, telefon v.b) hemen hemen sürekli engellendi.

Duruma daha fazla tahammül edemeyen tutuklular zaman zaman açlık grevleri yaptılar ve yasağı kaldırmaya çalıştılar. 8 yıl cezaevinde kalan ünlü ozan Nevzat Çelik 1987 yılı içinde 21 gün süren ve kendisini ölümün eşiğine getiren bir açlık grevi sonucu bu mektup ve haberleşme yasağını kaldırttı.

Örnek 4) Devletin gizli güvenlik güçleri (Türkiye'de Milli İstihbarat Teşkilatı-MİT-) ülkede düşüncelerinden dolayı koğuşturmaya uğramış yada cezaevlerinde yatıp çıkmış insanlara "kendilerine yardımcı olmalarını" yani ajan provokatörlük yapmalarını, aksi halde "emniyete çekeceklerini" yani işkence yapacaklarını, ailesini v.s dağıtacaklarını söylemektedirler.

Olaya ilişkin haber haftalık 2000'e Doğru dergisinin 11-17 Ocak 1987 tarihli sayısında yer almıştır. Tehdit edilerek ajan olmaları istenen kişilerden bir kısmının ismi: Hüseyin Zeytin, Nejat Akfırat, Ömer Gazel, Mehmet Yücel'dir. Benzeri bir olay ise -ki insan hakları açısından daha da tehlikeli bir girişimdir- İzmir'de gerçekleşen ve basında yer aldığı biçimiyle aşağıda sunulmuş olan örnektir.

Polise "yardımcı" olmayan öğrencilere rektörlük soruşturması

15 Aralık / Cumhuriyet

Ege ve Dokuz Eylül Üniversitelerinde öğrencilerin " polise hizmet etmeye" zorlanmasını protesto etmek için İçişleri Bakanlığı'na telgraf çeken öğrencilerin fotoğrafları, polis tarafından rektörlüklere verildi.

Rektörlükler de polisin belge ve fotoğraflarına dayanarak bu öğrenciler hakkında soruşturma açtı. Öğrenciler, " Bu olay, polis-üniversite işbirliğinin iyi bir kanıtı" dediler. Telgrafların çekilmesinden sonra 30 Kasım günü Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şubesi'nin 21786 sayılı yazısı Ege ve Dokuz Eylül Üniversiteleri rektörlüklerine gönderildi. Vali yardımcısı Şeyda Balkan'ın imzasını taşıyan bu yazı özetle şöyle:

"İlimiz EÜ kampüsü içerisinde 20.11.1987 günü saat 12.30 sıralarında EÜ ile DEÜ öğrenci derneklerine mensup üyeler İçişleri Bakanlığı'na hitaben yoğun polis baskılarını kınadıklarını belirten bir telgraf çekmişlerdir. Bu telgrafın EÜ Ziraat Fakültesi Öğrenci Derneği'nden Erdal Özgül, EÜ Fen Fakültesi Öğrenci Derneği'nden Sabriye Bilgi, EÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Öğrenci Dernegi'nden Hakan Boz ve DEÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Öğrenci Dernegi'nden Özcan Avcı, DEÜ GSF Öğrenci Dernegi'nden Leyla Dönmez, Ali Gel isimli öğrencilerin gönderdiği saptanmıştır. Kampus'tan PTT'ye kadar yapılan yürüyüşe, Ege ve Dokuz Eylül Üniversitesi öğrencilerinden Erdal Özgül, Hakan Boz, Kutlu Salihoğlu, Muhittin Uçar, İbrahim Saral, Hülya Yıldırım, Gonca Koloğlu, Tanju Çuhadır ile Şefika Mısırlı'nın katıldığı çekilen fotoğraflarla tesbit edilmiştir.

Yukarıda sıralanan olayların dışında ülkede özellikle Polis Yetki Ve Görevleri Kanunu'nda yapılan değişiklikler nedeniyle polisin insanın yaşamına her an ve her alanda pervasızca müdahale etmesi, hatta isterse insanları öldürebilmesi olanağı verilmiştir. O nedenle başta insanların can güvenliği ve konut dokunulmazlığı olmak üzere hiç bir yasal güvencesi yoktur. Yasal olarak korunma önlemi alınmasını talep etmek çok zordur. Bazı durumlarda önlem alınması ve korunma talebi bile baskı ile karşılaşabilir.

Yazara en uzun hapis cezası Türkiye'de

12 Aralık 1987/ Cumhuriyet

Merkezi Londra'da olan Uluslararası Yazarlar Birliği (İnternational PEN), tarafından yayınlanan bir raporda, Türkiye'deki tutuklu ya

da hükümlü yazar ve gazetecilere değinilerek "Avrupa Topluluğundaki yazar birlikleri, Türkiye'nin, insan haklarını dehşet verici bir biçimde hiçe sayması karşısında böyle bir ülkeyle Avrupa Toplulu'ğunda bir arada olmak istemediklerini, hükümetlerine bildirdiler" dendi.

Raporda, Türkiye'den 37 kişinin 6 yıl ile 48 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldığı, toplam ceza miktarının neredeyse 750 yıla vardığı ifade edildi. Türkiye'den "özellikle yazarlara en uzun hapis cezası veren ülke" şeklinde söz edildi. Diğer bir listede yer alan 25 kişinin ise serbest bırakılmış olabilecekleri, ancak Yazarlar Birliği'nin bu konuda bilgi sahibi olmadığı bildirildi. Ayrıca serbest bırakılanların sorunlarının bitmediği ve zorunlu bir işsizlik içine düştükleri belirtildi.

Uluslararsı Yazarlar Birliği tarafından dünyada "fikir suçlusu" olarak kabul edilen 340 kişi içinde, halen cezaevinde olan 37 yazar gazeteciyle Türkiye, %10'luk bir toplam oluşturuyor.

***Madde 13-15:* Herkesin bir devletin sınırları içinde yer değiştirme ve oturma hakkı vardır.**

*** Herkes kendi ulkeside dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkesine dönme hakkına sahiptir.**

*** Herkesin bir uyrukluk hakkı vardır.**

*** Kimse keyfi olarak uyrukluğundan yoksun bırakılamaz. Kimsenin uyrukluğunu değiştirme hakkı yadsınamaz.**

Evet, işte Türkiye'de insan haklarından en çok sancı çekenlerden biri daha... Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bir yerde ikamet etmek, yada bulunduğu yerden ayrılarak başka bir yere yerleşmek çoğu zaman polis denetimindedir ve ancak polis izin verdiği zaman gerçekleşebilir. Örneğin: Bir kişi her hangi bir nedenle soruşturmaya uğramışsa, bu kişi, bundan sonra ülke içinde ve dışında nereye giderse gitsin gittiği yeri polise bildirmek ve gittiği yerin, idari ve adli kurumlarına kimliğini ve yeni ikametini vermek zorundadır. Bu durum yasalarla karara bağlanmıştır.

Gene yukarıda saydığımız nedenle, yani soruşturmaya uğrama nedeniyle insanlar çoğu zaman bulunduğu yerden ayrılamaz, yasaktır. Günün, haftanın, ayın belirli zamanlarında polise giderek imza vermek zorundadır. Gene mahkemelerde ağır hapis cezasının yanında verilen "genel güvenlik gözetimi" cezası nedeniyle insanlar yıllarca belirli bir yerde yaşamak ve sabah akşam polise imza vermek zorunda bırakılabilir.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nden çeşitli nedenlerle ayrılmak isteyen yaklaşık 1,5 Milyon kişi bu haktan yararlanamamaktadır. Bu konu tam anlamıyla kanayan bir yaradır. En insani nedenlerle dahi olsa

insanlara konulan yasak kaldırılmamaktadır. Bu konuda bir kaç önemli örnek vererek olayın önemini vurgulamak istiyoruz.

Örnek 1) Ülkenin tanınmış halk ozanı Ruhi Su geçirmekte olduğu ağır hastalığını tedavi ettirmek amacıyla yurt dışına çıkmak zorundaydı. Ancak pasaport verilmedi ve Ruhi Su öldü.

Örnek 2) Barış Derneği Davasın'dan uzun yıllar hapishanede yatan ve İstanbul Barosu başkanı olan avukat Orhan Apaydın 1987 yılı içinde gördüğü işkenceler ve kötü yaşam koşulları nedeniyle hastalandı. Tedavi için yurt dışına çıkması gerekiyordu, pasaport verilmedi ve öldü.

Örnek 3) Türkiye İnsan Hakları Derneği Genel Sekreteri Akın Birdal'a yapılan çağrıdır. İnsan Hakları Derneği Genel Sekreteri Akın Birdal'da çağrılı olduğu geziye -yurtdışındaki toplantıya gidemedi. Pasaport verilmedi. Akın Birdal'a çağrı, Federal Almanya Yeşiller Grubu'ndan Ellens Olms'ça yapılmıştı. 18 Şubat için bileti gönderildi. Pasaport için Akın Birdal 5 ay önce başvurmuştu. Kendisine "tahdit" olduğu, bunun için çaşitli makamlarla yazışma yapıldığı, onların sonuçları alınıncaya dek pasaport verilemeyeceği bildirildi.

Örnek 4) Aysel Zehir 1984 yılında cezaevinde ölüm orucuna başvurdu 60 gün aç kaldı. Belleğini yitirdi, bitkisel yaşama girdi. Tedavisi ve yeniden yaşama dönebilmesi için yurtdışında tedavi olması gerekiyor. Ancak pasaport verilmiyor...

Şu ana kadar pasaport verilmeyen (müracaat ettiği halde) insan sayısı 348.000 kişidir. Açlık, işsizlik v.b nedenlerle TC uyruğundan çıkmak isteyen çok sayıda vatandaşın açtığı davalar reddedilerek yurtdışına çıkışları engellendi.

İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, kimsenin keyfi olarak bulunduğu ülkenin yurttaşlığından çıkarılamayacağına dair hükmü özellikle son 7 yılda Türkiye'de en çok ihlal edilen hükümlerden biridir.

Şu anda ülke vatandaşlığından çıkarılan ve bu nedenle de ülkelerine dönemeyen insanların sayısı resmi açıklamalarda 13.348 'dir.

"Yurda dön"! Çağrısı yapılan ve muhtemelen vatandaşlıktan çıkarılacak insan sayısı 26.000'dir. 12 Eylül'den sonra yurtdışına çıkarak politik iltica talebinde bulunan insan sayısı yaklaşık 40.000 kişidir.

***Madde 17-(2):* Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.**

Bu konuya ilişkin 12 Eylül sonrası dönemde Türkiye'de o kadar ilginç ve insanlık dışı durumlar meydana geldi ki... Durumu 3 örnek vererek açıklamak istiyoruz.

Örnek 1) 12 Eylül öncesinde Türkiye'deki öğretmenlerin en büyük demokratik örgütü olan TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme Ve

Dayanışma Derneği) 12 Eylül sonrasında keyfi olarak kapatılmış ve derneğe ait her çeşit mal varlığına el konmuş ve böylece tüzel kişiliği olan bir kuruluş mülkiyetten yoksun bırakılmıştır.

Örnek 2) 12 Eylül öncesinin en büyük işçi kuruluşlarından biri olan DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) de aynen TÖB-DER gibi kapatılmış, üye ve yöneticileri hakkında çok sayıda idam talebinde bulunulmuş ve konfederasyona ait tüm maddi ve manevi varlıklarına el konulmuştur. Yakın bir dönemde konfederasyon başkanı Abdullah Baştürk, el konulan mal varlığının iadesi için bir dava açmıştır.

Bu olayın önemini anlatmak için, şunu söyleyebiliriz. Örneğin; Fransa'da CGT, Almanya'da DGB'nin kapatılması ne ise, Türkiye'de DİSK' in kapatılması o anlama gelmektedir.

Örnek 3) 12 Eylül 1980'den sonra ülkedeki baskı ve işkencelerden kaçarak başka ülkelere sığınan onbinlerce Türkiyeli insandan 13.348 tanesi TC yurttaşlığından çıkarılmıştır ve bu 13.348 kişinin ülkedeki her çeşit maddi manevi mal varlığına el konmuş ve böylece mülkiyetten mahrum edilmişlerdir.

***Madde 18:* Herkesin düşünce, vicdan ve din özgurlüğüne hakkı vardır. Bu hak din yada inancını değiştirme özgürlüğünü ve din yada inancın tek başına yada topluca ve açık yada özel olarak öğretme, uygulama, tören ve ibadet yoluyla açıklama özgürlüğünü içerir.**

Türkiye'de din ayrımcılığı ve dinsel baskı hemen her dönemde var olmuştur. 1980'den sonra ise bu süreç daha da hızlanmıştır. Bunun böyle olduğunu günlük yaşamdaki tüm ilişkilerde görmek olanaklıdır. Bu konuda somut olarak şunu söyleyebiliriz.

Türkiye'de oruç tutmadığı gerekçesi ile insanlar öldürülmektedir.

Örnek l) 3 Mayıs 1987 günü Van ilinde üniversite ögrencisi M.Şirin Tekeli oruç (Dipnot-1) tutmadığı gerekçesi ile bir grup ırkçı, şeriatçı (faşist-gerici) fanatiğin saldırısına uğramış ve öldürülmüştür.

Türkiye'de herhangi bir işe almak için yapılan giriş sınavlarında dini içerikli sorular sorularak insanların bunlara verdikleri cevaplara göre tercih yapılmaktadır. Eğer kişi dini içerikli soruya olumlu yanıt veremezse ne kadar yetenekli ve bilgili olursa olsun işe alınmamaktadır. 1980'den sonra ülkedeki eğitim programları önemli oranda değiştirilmiş, ilk ve orta dereceli okullarda din dersi ve arapça okunulması zorunlu hale getirilmiştir. Buna ulusal, dinsel v.b nedenlerle itiraz edenler okuma hakkını kaybetmişlerdir.

Gene 1980'den sonra toplumun tüm kesimlerinde genel bir dinsel baskı oluşturma faliyeti bizzat devlet eliyle sürdürülmektedir.

Yurttaki öğrenciye mezhep sorgusu

6 Kasım 1987/ Cumhuriyet

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu öğrencilerden hangi mezhebe mensup olduklarını soruyor. Yurt-Kur yurtlarında barınan öğrencilerin emniyete gönderilen '"Öğrenci Bilgi Fişi" içinde yeralan soru, alevi öğrenciler tarafından tepkiyle karşılandı. Cahit Polat adlı yurttaş, Cumhurbaşkanlığı ve Cumhuriyet Savcılığı'na verdiği birer dilekçeyle uygulamayı başlatanlar hakkında "laikliğe aykırı davranmak ve bölücülük" suçundan dava açılmasını istedi.

Yurt-Kur yetkilileri, Cumhuriyet muhabirine, bilgi fişlerinin Yurt-Kur tarafından bastırıldığını söylediler. Bir Yurt-Kur yetkilisi, "bu bilgileri biz, yurtlardaki arşiv taraması sırasında istiyoruz. Biz bu bilgileri isterken, bize polis tarafından iletilen ve istenilen bilgilere bu fişlerde yer veriyoruz." diye konuştu.

Konuyla ilgili olarak Cumhuriyet muhabirinin sorularını yanıtlıyan öğrenciler, mezheple ilgili soruların gerekçesini anlayamadıklarını söylediler, öğrencilerden bazıları, mezhepleriyle ilgili soruyu cevaplandırmak için ailelerine danıştıklarını söylediler. Öğrenciler, "Laik bir devlet düzeni içinde insanların, din ve mezhepleriyle ilgili inançları kimseyi ilgilendirmemeli. Bu tür yaklaşımlar, demokratik gelişmenin özüne aykırıdır. İnsanları mezhepleri ile yargılamanın vereceği yanlış sonuçlar, ileride ortaya çıkacaktır" biçiminde konuştular.

Türkiye çok uluslu, çok dinli ve çok dilli bir ülkedir. Türklerin dışında Kürtler, Ermeniler, Rumlar, Yahudiler, Araplar v.b. pek çok ulus yaşar. Ayrıca ülkede müslümanlık, hiristiyanlık, yezidilik v.b dinler de vardır. Bu dinler de kendi içinde çeşitli mezheplere ayrılırlar. Müslümanlığın alevi-sünni mezhebi ülkede yaygındır. Ülkede bu mezhep ayrılığı zaman zaman çatışmalara kadar varmıştır. Örneğin: 1978 yılında Kahraman Maraş'ta ülkedeki faşistlerin kışkırtması ile meydana gelen olaylarda 100'den fazla Alevi ve Kürt yurttaş faşistler ve kışkırtılmış sünni vatandaşlar tarafından katledilmiştir. Devlet bu çelişkileri giderecek yerde bunları körüklemekte ve ülkedeki insanları din ve mezhep temelinde bölerek yaşamını uzatmaya çalışmaktadır. Gene bazı dinlere ait ibadet yerleri ve tapınaklar yıkılmakta ve vatandaşların rahat ibadet etmeleri engellenmektedir. Örneğin: 1986-1987 yıllarında İstanbul'daki pek çok kilise ve sinagog "yol yapılıyor" v.b. gerekçelerle yıkılmıştır. Bunun son örneği Fener Rum patrikliğine bağlı İstanbul Bakırköy'deki kilisenin yıkılmasıdır.

"Düşünce suçu"! İşte insanlığın yüz karası rejimlerinin yarattığı ve dayandığı temel "suç".

Düşünce özgürlüğü Türkiye'de çok çeşitli şekillerde ihlal edilmektedir. Durumu çeşitli olaylardan örnekler vererek anlatmak istiyoruz.

Örnek 1) Türkiye'de özellikle 12 Eylül 1980'den sonra yaklaşık 250.000 kişi savunduğu düşüncelerinden dolayı kovuşturmaya uğramış, bunlardan yaklaşık 40.000 kişi tutuklanarak cezaevlerine konmuş, çeşitli davalarda yaklaşık 5000 kişi hakkında idam cezası istenmiş, mahkemeler 500 kişiden fazla insan için idam cezası vermiş, bu idam cezalarından 48 tanesi infaz edilmiş, 160 tanesi her an onaylanmak üzere mecliste bekliyor.

Şu an Türkiye cezaevlerinde yaklaşık 13.000 kişi düşüncelerinden dolayı yatmaktadır. 12 Eylül 1980'den sonra işkenceden ölen yada kaybolan insan sayısı yaklaşık 800'dür.

Örnek 2) 12 Eylül'den sonra yaklaşık 40.000 kişi düçüncelerinden dolayı baskıya uğradıkları için yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştır. Bu 40.000 kişiden yaklaşık 14.000 kişi TC vatandaşlığından çıkarılmıştır.

Örnek 3) Ülkede basın üzerinde devletin tam bir baskısı ve denetimi vardır. 1980'den sonra çok sayıda günlük gazete ve dergi ya kapatılmış yada belirli sürelerle yayını durdurulmuştur. Kapatılan günlük gazetelerden üç tanesi;

Demokrat, Aydınlık ve Politika'dır. Ayrıca ülkede yayınlanan diğer günlük gazetelerde 10-15 gün bazen daha fazla sürelerle çeşitli zamanlarda kapatılmışlardır. Haftalık ve aylık dergiler de kapanma ve toplatmadan yeterli payı aldılar. Ülkede meydana gelen insan hakları ihlallerini yazan her dergi mutlaka toplatılıp hakkında soruşturma açılmıştır. Pek çoğuna da cezalar verilmiştir.

Şu anda 2000'e doğru isimli haftalık haber dergisi ile ilgili pek çok toplatma kararı vardır ve açılan davalar sürmektedir.

Örnek 4) Gene 12 Eylül öncesinde yayınlanmakta olan yaklaşık 100 çeşit politik içerikli dergi ve gazete de 12 Eylül 1980'den sonra yasaklanmış, sorumluları hakkında 1000'lerce yıllık cezalar istenmiştir.

Şimdilerde cezaevlerinde yatan çok sayıda yayıncı ve gazeteci vardır. Bunlardan bir kısmı aşağıda gösterilmiştir.

Örnek 5) Muğla ilinde yayınlanmakta olan "İlk Adım" isimli gazetede yazarlık yapan gazeteci Özcan Özgür 1986 yılında yazdığı bir yazı nedeniyle Milli Güvenlik Konseyi'ne ve zamanın yöneticilerine hakaret ettiği gerekçesiyle hapis cezasına çarptırıldı.

Söz konusu yazıda bir fıkra anlatılıyordu. Fıkra özetle şöyle idi:

"Bir gün Şili'nin faşist diktatörü Pinochet'e turşu kurmak mı, yoksa cunta kurmak mı kolay? diye sormuşlar, o da cunta kurmak daha kolay demiş. Çünkü turşu kurmak için pek çok şeye ihtiyaç vardır, oysa cunta

kurmak için 3-5 tane hıyar yeter diye cevap vermiş." İşte bu yazı nedeniyle Özcan Özgür hapis ve para cezasına çarptırıldı.

Örnek 6) 1980'den bu yana yaklaşık 40 ton kitap yakılmıştır. 118.000 adet kitap çeşitli şekillerde imha edilmiştir. 112.000 adet çocuk ki-tabı yasaklanmıştır. 113.000 kitaba el konulup dağıtım ve satışı engel-lenmiştir. Yaklaşık 400 çeşit dergi, kitap, broşür ve gazetenin Türkiye'ye sokulması yasaklanmıştır. Orduda 280 çeşit kitabın okunması Genel Kurmay'ın emri ile yasaklanmıştır.

Örnek 7) Ülkede çeşitli sanatsal ve kültürel faaliyetler engellenmiş, yasalarda yapılan düzenlemelerle bu faaliyetleri sürdürmeye çalışan insanlara ağır para ve hapis cezaları verilmiştir. Çok katı şekilde uygulanan sansür sayesinde hemen hiç bir gerçek film çevrilememiş, çok sayıda kitap ve dergi sansür nedeniyle yasaklanıp kapatılmıştır.

Ses sanatçılarının konserleri, filmler, tiyatro oyunları yasaklanmıştır. Bir kaç örnekle durumu daha iyi anlatmaya çalışalım.

"Suda Yanar" Yasak

10 Mart 1988/Milliyet

Başrolleri Tarık Akan ile Nathalie Duvanne'in paylaştığı, Ali Özgentürk'ün yönettiği "Su da Yanar" adlı filmin video kasetleri Gaziantep ve Bursa'dan sonra İstanbul'da yasaklandı.

Türk, Alman, Japon işbirliğiyle Asya Film tarafından gerçekleştirilen ve video hakkı ESTET VİDEO tarafından alınan "Suda Yanar"ın İstanbul il hudutları içinde gösteriminin yasaklandığı ESTET VİDEO'ya önceki gün tebliğ edildi.

İnönü'den Rahmi Saltuk'a destek

6 Mart 1988/Müliyet

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, konser vermesi Valilikçe engellenen sanatçı Rahmi Saltukla dün parti genel merkezi'nde bir süre görüştü.

Rahmi Saltuk'un konser vermesinin hiç bir gerekçe öne sürülmeden engellenmesini eleştiren İnönü, görüşme sonrasında İçişleri Bakanı Mutafa Kalemli ile Kültür ve Turizm Bakanı Tınaz Titiz'e birer telgraf göndererek olayın incelenmesini istedi. İnönü'nün telgrafı aynen şöyle: "Tanınmış halk ve ses sanatçımız Rahmi Satuk'un Ankara'da vereceği konserlere Valilikçe engel olunduğunu öğrendim. Hiç bir gerekçe gösterilmemiştir. Bu hareketi, iktidarın, sanatçıya, sanatçılara ve Saltuk'u dinlemek isteyen halkımıza karşı büyük saygısızlığını kınıyorum."

'Sıkıyönetim suç unsuru olmasa da imha ettirebilir'

27 Kasım 1987 Cumhuriyet

Yakılarak imha edilen 133 bin kitabın tazmini için Başbakanlık aleyhine Bilim ve Sosyalizm *Yayınları'nın sahibi Süleyman Ege tarafından açılan davada, Başbakanlığın avukatı Sabriye Köprülü, sıkıyönetim komutanının suç unsuru bulunmayan kitapları da imha ettirebileceğini söyledi. Yaklaşık 2 yıldır süren davada, kararın taraflara tebliği edileceğini bildirildi.*

Süleyman Ege, Ankara 6. İdare Mahkemesi'nde yaptığı savunmada, devletin yargı organları tarafından aklanmış olan kitaplarının imha edildiğini ifade ederek, bunun yargı gücünün yok sayılması, yargı kararlarının çiğnenmesi olduğunu söyledi.

Ege, anayasa'da yasama, yürütme organları ile idarenin mahkeme kararlarına uymak zorunda olduklarının belirtildiğini anımsatarak, anayasanın 6. maddesinde yer alan "hiçbir kimse veya organ, kaynağını Anaysa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz" denildiğine dikkat çekti. Ege, Ankara Sıkıyönetim Komutanı'nın aklanmış kitapların imha ettirmekle anayasa hükümlerini ağır bir şekilde yaralamış olduğunu söyledi.

Başbakanlık adına savunma yapan avukat Sabriye Köprülü de komutanın kitapları imha yetkisi bulunduğunu belirterek, 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasasının ek 3/c maddesinin Sıkıyönetim Komutanı'na bu yetkiyi verdigini bildirdi. Köprülü. "burada aranan husus, suç unsurunun bulunup bulunmaması değildi: Sıkıyönetim Komutanı suç unsuru olmasa da, kitapları imha ettirebilir" dedi.

Ege, yakılarak imha ettirilen 133 bin kitabın yayınevinin 18 yıllık ticari mal varlığı olduğunu belirterek, kitap bedellerinin ödenmesini istedi.

Örnek 8) Ülkede insanların her hangi bir olaya ilişkin olarak düşüncelerini anlatmak amacıyla düzenlediği toplantılar, paneller, sempozyumlar v.s çoğu zaman yasaklanmaktadır. Örneğin: Seçimlere bağımsız olarak katılmak isteyen adayların her çeşit propaganda toplantıları engellenmiştir. Gene 1986 yılı içinde "Saçak Dergisi" tarafından düzenlenen bir panel koğuşturmaya uğramış, panele katılan dört kişi için ağır hapis cezası istemi ile dava açılmıştır. Bu durum Amnesty İnternational'ın 1987 raporunda da ele alınmış ve durumun düzeltilmesi için TC'ye çağrıda bulunulmuştur.

Örnek 9) 1987 yılı içinde çıkarılan ve "Muzır yasası" olarak anılan "Küçükleri muzır neşriyattan koruma" isimli yasaya dayanarak pek çok dergi, gazete v.b yayına yasak konmuş, toplatılmış ve şaşılacak derecede ağır para cezalarına çarptırılmışlardır.

Örnek 10) 1980 Eylül'ünden sonra 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'na dayanılarak onbinlerce işçi, öğrenci, öğretmen, bilim adamı, aydın çalıştıkları yada okudukları işyerlerinden, okullardan, üniversitelerden atılmış ve bu insanlar bir daha iş yerlerine ve okullarına dönememişlerdir. Bu insanların böylesi insanlık dışı bir uygulama ile karşı karşıya kalmalarının en büyük nedeni; savundukları düşünceleridir; Yani bu insanlar işyerinde, okulda, üniversitede çeşitli şekillerde düşüncelerini ifade ettikleri için bu haksız uygulamaya uğramışlardır. Bu insanların toplam sayısı bugün bile tam olarak bilinmemektedir. Bu insanlardan hemen hiç biri aradan 8 yıl geçmiş olmasına rağmen işlerine dönememişlerdir. Ve çok kötü koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Aşağıda bu insanlardan sadece iki örnek olan Prof. Rona Aybar ve öğretmen Ali Çinko ile yapılmış bir röportaja yer veriyoruz. Bu insanlık için yüzkarası durumu en iyi anlatan belge kanımızca bu röportajdır.

"1402 Kurbanlarının sayısını bilen yok"

Milliyet

Sayın Aybay, 12 Eylül sonrası çok sayıda kamu görevlisini, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca işten kovdular. Bir çok üniversite hocası, öğretmen, devlet memuru ve belediye görevlisi kendilerine yapılan gerekçesiz tebligatlarla sokağa bırakıldı ve işsizliğe terk edildi. Bu olayın benzeri benimde başıma iki kez gelmişti. Gazeteciliğe başlamadan önce Devlet Planlama Teşkilatı ve Petkim'den kovulmuştum. Haksız yere kovulmanın ne demek olduğunu bilirim... Evet Sayın Aybay, nasıl oldu sizin üniversiteden kovulmanız.

Efendim 12 Eylül'den tam bir hafta sonra Sıkıyönetim Yasası'nda bir değişiklik yapıldı ve Sıkıyönetim Komutanları'na bölgelerinde görevli olan "sakıncalı" personeli işten kovma yetkisi verildi. Buna göre Sıkıyönetim Komutanı kovma isteminde bulunuyor, yetkili kişilerde bu isteme derhal uyarak "sakıncalı" kişiyi kovmak durumunda oluyorlar. Yani burada önemli bir husus var... Bunu, 1402 ile kovulan arkadaşlarımız bile bazen yanlış biliyorlar. Sanıyorlar ki bizim görevimize son verenler, Sıkıyönetim Komutanlarıdır. Oysa değil... Sıkıyönetim Komutanları doğrudan doğruya kovmuyor. Belli kişilerin kovulmasını istiyor. İlgili sivil makamlar da, kovulma tebligatını yapıyor.

Sizi hangi sivil makam kovdu üniversiteden?

Aslında beni YÖK'ün imzasıyla kovmaları gerekirdi. Ancak bu kurala uymadılar. Bunun davası halen görülmektedir. Size biraz sonra

anlatırım. Yani sıkıyönetim "Bu adam sakıncalıdır görevine son verin" diyor, onlar da hiç beklemeden gerekeni yapıyorlar.

Acaba ilgili kuruluşların, Sıkıyönetim'i bu konuda belli durumlarda bile olsa hiç yumuşatıp ikna ettikleri oldu mu? Yani Sıkıyönetim "Bunu kovun" der ama örneğin YÖK der ki "Bu adam iyidir" ve sizi kovdurmaz. Bir anlamda sizlere sahip çıkar... Hiç oldumu böyle durumlar?

Hayır hiç olmadı... Tam tersine, büyük bir istek ve şevkle koşmuşlardır olayın üzerine... Bizim Ankara Üniversitesi'nde kovulan bütün profesör, doçent, yardımcı doçent ve asistanların evlerine gece geç saatlerde baskın yapar gibi tebligatlarda bulunmuşlar, sabahı bile beklememişlerdir... Ve hatta bu görevi o kadar büyük aşk ve şevkle yapmışlardır ki, üç günlük maaşımızı bile geri almışlardır. Örneğin bana bu tebligatı bir Cuma gecesi yaptılar. Pazartesi günü ay başıydı... Biliyorsunuz memurlar maaşlarını peşin alırlar. Bende maaşımı peşin almıştım. Sonra üç günlük ücretimi benden geri aldılar. Yapılan çok ayıptır... Bırakın hukuka aykırılığını, ayıp ve çirkindir. Olayın tümü böyledir. 45 yıllık profesör Bahri Savcı'ya bile gece evinde tebligat yapılmıştır.

Peki niçin atıldınız sizler Rona bey? Komünist miydiniz? .. Şeriatçı mıydınız? Bölücü örgütlere mi üyeydiniz? Anarşist miydiniz? Devletin temeline dinamit mi koymuştunuz? Yoksa askeri yönetimin ve hükümetlerin her isteğine boyun eğen üniversite yöneticilerinin sevmediği insanlar mıydınız? Nedir bu olayın aslı?

Bu soruya cevap vermek benim için mümkün değildir Emin bey... Bize hiç bir gerekçe gösterilmedi ve savunmamız alınmadı. Bu yüzden, hangi alçakça ihbarlarla işimizden kovulduğumuz, bizim için bir sır olarak kalmıştır.

Niçin kovulduğunuzu şu anda da bilmiyor musunuz?

Hayır, kesinlikle bilmiyorum. 1402 ile kovulan hiç kimse bilmiyor. Bize tebliğ edilen, iki satırlık bir yazıdır. O yazıyı da çerçeveletip çalışma odama astım zaten... Yani 25 yıllık meslek hayatımın bana verdiği son ödül budur.

İhsan Doğramacı'yla falan bir sürtüşmeniz varmıydı?

Kişisel hiç bir şeyim yoktu...

Kendisi hakkında ne düşünürsünüz?

Doğramacı, Türk üniversitelerine en büyük zararı veren bir kuruluşun başkanıdır. Şimdi kendisi hakkında bazı şeyler söylesem ayıp olur!

Siz komünist misiniz Rona bey?

(Sesinde bir hayret ifadesiyle...) Hayır efendim, değilim. Ama biliyorsunuz şöyle bir espiri vardır... "Dünyada en kolay komünist olu-

nan ülke Türkiye, en zor komünist olunan ülke Sovyetler Birliği'dir..." (sürekli kahkahalar)

Yani komünistlikle ilginiz yok mu?

Benim bildiğim kadarıyla yok efendim!.. (sürekli kahkahalar...)

Peki başka zararlı akımlarla ilginiz var mı? Yani sizi niçin attılar üniversiteden?

Tabii üniversite özerkliğinden yanayım. Bu son derece zararlı bir akımdır! YÖK zihniyetine göre çok zararlıdır!

Kimler kovuldu 1402 ile üniversiteden? Çok var da, şu anda aklınıza gelen birkaç isim sayarmısınız lütfen?

Her kesimden profesörler, doçentler, yardımcı doçentler ve asistanlar vardı. Doktorlar, hukukçular, iktisatçılar, her kesimden... Cem Eroğul, Alpaslan Işıklı, Yılmaz Akyüz, Cevat Geray, Rona Serozan, Bahri Sancı, Tuncer Bulutay, Mete Tuncay, Bülent Tanör, Hüseyin Matemi, Gencay Gürsoy, Üstün Korugan, Oya Köymen, Kıvanç Ertop, Nuri Karacan, geçenlerde sizin de bir konuşma yaptığınız Baskın Oran... Daha çok var tabii... Ve işin ilginç tarafı nedir biliyor musunuz sayın Çölaşan? Kovdukları arkadaşlarımızın tümü de, üniversite de tam gün görev yapan kişilerdi. Hiç birinin ne muayenehanesi, ne avukat yazıhanesi nede başka işleri vardı.

İdare mahkemesinde davasını kazanıpta göreve başlayan hiç olmadı mı?

Böyle birkaç kişiyi göreve başlattık... Çünki siz davayı kazanmışsınız. İdarenin davayı Danıştay'da temyiz etmesi, yürütmeyi durdurmaz. Böylece bir profesör ve bir doçent arkadaşımızla , biraz sonra konuşacağınız öğretmen arkadaşımız Ali Çinko'yu göreve başlattık. Fakat Danıştay'ın üçe karşı iki oyla aldığı kararlar yüzünden, bunları tekrar attılar...

Peki nasıl kovdular sizleri? Nedir bunun gerekçesi? Yani bu ülkede böylesine keyfi kararlarla insanlar nasıl işten atılıyor?

Ben bizlere yapılan bu işlemin hangi derin soruşturmalara dayandığını doğrusu çok merak ediyorum... Çünkü devlete on yıl, yirmi yıl, hatta otuz beş yıl hizmet vermiş insanları bir gecede kovmak, herhalde büyük sorumluluk getiren bir karardır ve bunun çok ciddi araştırmalar sonucunda alınmış olması gerekir. Sıkıyönetim Komutanı böyle bir değerlendirmeyi nasıl yapabilir? Doğrusu çok merak ediyorum... Çünkü, Sıkıyönetim Komutanı dediğiniz kişi kimdir? Bir profesörle karşılaştırırsak, devlet hizmeti aşağı yukarı aynıdır, ikisi de mesleklerinde başarılı olmuşlardır Biri orgeneral veya korgeneral, öbürü profesör olmuştur. Biri askerlikte, öbürü bilim alanında başarılı olmuş ve yükselmiştir. Birinin sırtında üniforma diğerinin elin-

de kitap ve sırtında cübbe var. Şimdi sırtında vergi ödeyen yurttaşın parasıyla yapılmış üniforma olan, sırtında kendi parasıyla alınmış cübbe olanın görevine son veriyor. Bu da nasıl yapılıyor? Bir savunma bile alınmıyor. Hakkındaki iddianın, suçlamanın ve ithamın ne olduğu konusunda bile, kendisine en ufak bir bilgi verilmiyor. O adam vatanını mı satmış, anarşist miymiş? Kamu düzenini sarsacak davranışları mı olmuş? Nedir acaba bizim suçumuz? Ne yapmışız da bizi kovmuşlar? Bence kamu düzenini asıl sarsan davranış, devlet yetkilerinin böylesine keyfî biçimde kullanılmasıdır... Çünkü dikkat ederseniz böyle davranışlar devlet hizmetine ve hukuka olan saygıyı yok etmektedir. Devlete böyle uzun yıllar hizmet vermiş insanların, haklarındaki iddia veya ihbarları bilmeden, böyle kapı önüne bırakılmaları birçok şeyi temelinden sarsmıştır

Evet sayın Ali Çinko... 1402 Sayılı Yasa'nın öğretmen kurbanlarından birisiniz. Konuşmanın havasına girdik artık... Şimdi siz anlatın lütfen başınıza gelen olayı...

Ben Bingöl'ün Genç İlçesi'nin Servi Bucağı'nda orta okul öğretmeniydim. 1982 Mart ayında hastaydım. Muayene olmak için ilçeye gittim doktora... Henüz muayene için sıramı beklerken, beni Kaymakamlığa çağırdılar. Oraya gittim. Odada Genç kaymakamı, savcı, jandarma komutanı ve komiser oturuyorlardı. Kaymakam bana "duydun mu?" diye sordu... "Neyi duydum mu kaymakam bey? " dedim... "Başka yerden duyacağına bizden duy" dedi ve elindeki zarfı uzattı. Aldım, okudum... 54 kişinin görevine son verilmiş! Genç İlçesi'nde... Tebligat Milli Eğitim Bakanlığı'ndan geliyordu. Çoğumuz öğretmendik. Ben kendim Sosyal Bilgiler öğretmeniydim...

Neler hissettiniz o sırada?

14 yıllık öğretmendim. Çok üzüldüm ve dünya başıma yıkılmış gibi oldu. Hiç beklemiyordum. Mesleğim bir anda elimden alınmıştı. (...) Artık köyde duramazdım. Bir ara Kığı İlcesine gitmeyi düşündüm. Daha önce altı ay kadar Kığı İlçesi'nde çalışmıştım. Öğrenciler beni çok severlerdi. Oraya gitsem öğrenciler başıma üşüşüp sevgilerini gösterirlerdi ve Sıkıyönetim onların da başına iş açabilirdi. Ailem ve kendim için para kazanmak zorunda idim. Hemen İstanbul'a doğru yola çıktım iş bulmak umuduyla...

Ne iş yaptınız İstanbul'da?

İnşaatlarda amele olarak çalıştım. Sonra bir süre pazarcılık yaptım.

Size de hiçbir gerekçe göstermediler mi işten atarken?

Hayır... Hocamın dediği gibi, bize gelen de iki satırlık bir tebligattı. Hepsi o kadar.

Geriye bakıp düşündüğünüzde, sizin sakıncalı bir yanınız var mıydı?

Sol görüş, bölücü örgütlerle ilişki, komünistlik vesaire gibi... Ya da ailenizde böyleleri var mıydı?

Bölücü örgütlerle falan kesinlikle ilişkim yoktu. Akrabalarımdan da öyle biri kesinlikle yoktur. Kendi kendime geriye bakıp değerlendirdiğimde, bütün amacım iyi bir öğretmen olmak, çağdaş bir insan olmak ve böyle kalmaktı.

Peki birileri mi gammazladı sizi acaba? Niçin atıldınız, niçin?

Sayın Çölaşan gerekçe şöyle olabilir... Ben bunu yıllardan beri düşünüyorum ve başka bir izah tarzı bulamıyorum... Ben 1981 yılında Kığı Lisesi'nde müdür yardımcısıydım. Yeni bir müdür geldi ve ben bir süre sonra müdür yardımcılığı görevimden ayrıldım. Yeni müdürün ağabeyi, ilçe kaymakamlığının tezgahladığı bir oyun olabilir diye düşünüyorum. Kuvvetle muhtemeldir diyorum... Onların tezgahladığı bir oyun olabilir, çünkü onların yüzünden Bingöl İli içerisinde görev yerim değiştirildi ve Kığı Lisesi'nden alınıp Servi Bucağı Orta Okuluna atandım.

Yeni gelen müdürle uyuşamadınız mı? MHP'li falan mıydı?

Şeriatçıydı efendim... Hatta Kığı Kaymakamı da öyle şeriatçı bilinirdi. Kendisi şimdi Fatsa kaymakamıdır. Hatta o kadar ki kaymakam, ilçedeki devlet memurlarını namaza gidenler ve gitmeyenler diye değerlendirirdi. Hatta bir gün kaymakamla aramızda bir tartışma oldu. Biz lisemizde bir okul gazetesi çıkarıyorduk. Bu gazeteye Atatürk'ün bazı seçkin sözlerini koymak istedik. Seçici kurulda ben de vardım. Atatürk'ün, özellikle laiklikle ilgili sözlerini gazeteye koymamıza kaymakam ve okul müdürü karşı çıktılar. O toplantıda ilçe jandarma komutanı vardı, birçok öğretmende vardı...

Nasıl karşı çıkıyorlar?

"Atatürk'ün o sözleri yaşadığı döneme özgüdür" dediler. Biz de o sözlerin her zaman geçerli olduğunu savunduk.

Hangi sözler mesela?

"Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki Türkiye; şeyhler, dervişler ve müritler ülkesi olamaz" gibi seçkin sözleri gazeteden çıkarttılar. Edindiğimiz bilgilere göre bu kaymakam şimdi Fatsa'da da aynı tavrını sürdürüyormuş... Ve bunlar beni önce Kığı'dan Servi nahiyesine verdiler. Sonra da; başıma bu iş geldi ve 1402 uyarınca kovuldum.

Yani düşünüyorum ve "olsa olsa bu ekibin tezgahı ve ihbarıdır" diyorum. Başka hiçbir şey yok.

Yani Atatürk'çü bir öğretmendiniz. Aşırı akım falan dedikleri şeylerle ilginiz yoktu, öylemi?

Tamamen öyledir.

TÖB-DER üyeliğiniz var mıydı Ali bey?

Vardı efendim... TÖB-DER yasal bir kuruluştu ve onun üyesiydim.

Peki TÖB-DER'in düzenlediği öğretmen boykotuna katılmış mıydınız? Ya da bir takım direniş hareketlerine falan katılmış mıydınız?

Ne bir tek boykota, ne de bir tek direnişe katıldım. Yasa dışı hiçbir eylemde yer almadım hiçbir nedenle gözaltına alınmadım mahkemeye çıkmadım. (...)

(...) Rona bey size bir şey daha sormak istiyorum burada... Kaç kişinin görevine son verildi 1402 sayılı yasa ile?

Sayın Çölaşan, bu da gizli!.. Anladınız mı, bu da gizli! Bizim suçumuzu nasıl gizli tutuyorlarsa bunu da gizli tutuyorlar. Ama binlerce kişi olduğu kesin. Bu gizlilik olayı, bu operasyonun en ilginç noktalarından birini oluşturuyor zaten. (...) Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en büyük tasfiye yapılıyor ve binlerce kamu görevlisi işten kovuluyor... Şimdi demokrasiye geçtiğimizi söylüyorlar. Ya bu sayı özellikle açıklanmıyor, ya da gerçekten bilmiyorlar.

Ali Çinko, son olarak size bir şey soracağım... Bu yazı çıktığı zaman, eğer iş bulmuş olursanız yine bir inşaatta amelelik yapıyor olacaksınız. Nedir şimdiki duygularınız?

Valla bir öğretmen olarak bizlere bu işi yapanlara kırgın değilim. Sadece onlara acıyorum. Onları acınır durumda görüyorum. Aslında bir takım sıkıntılarla elbetteki çok güçsüzleştik. Ama haklılığımızla güçlüyüz. Kesin güçlüyüz. Tabi hep istiyorum ki yeniden öğretmen olayım öğrencilerimin başına geçeyim. Çok özlüyorum mesleğimi... Ve bir de şu var efendim... Ben amelelik yaparak öğretmen maaşımdan daha fazla para kazandım. Ama insan ne de olsa yılların verdiği ve çok sevdiği mesleğini özlüyor. Tabi bazen moralimin çok bozulduğu günler oldu. Ama hep kendi kendime dedim ki "Bu haksızlıklar deryasından sanada bir damla düşmüş, çok mu? "Hep böyle avuttum kendimi... Ama 1402 ile kovulan binlerce insan çok zor durumda, işportacılık yapan, benim gibi amele olan, şoförlük yapan, halen de iş bulamayan ve çoluk çocuğuyla açlığa terkedilen nice öğretmen arkadaşım var aramızda. Bize bu fırsatı veripte sesimizi bütün Türkiye'ye duyurduğunuz için size teşekkür ediyorum Emin bey...

Asıl ben sizlere çok teşekkür ediyorum. Türkiye'nin bir ayıbını yaşattınız bana. Bakalım bu ayıbı kim ortadan kaldıracak? İki satırlık tebligatlarla görevlerinden alınan, işinden kovulan binlerce insana kim sahip çıkacak? Buradan sesleniyorum: ANAP, SHP, DYP, DSP ve diğer partiler... Neredesiniz? "Hukuk devleti"ni savunanlar, "insan hakları"nı savunanlar, neredesiniz? Nerede iseniz çıkın ortaya da, 1402'likler için sesinizi bir duyalım bakalım!..

Madde 19: Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğü vardır, bu özgürlük kısıtlamasız görüş edinme ve her hangi bir yoldan ve hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşünceleri arama alma ve yayma özgürlüğünü içerir.

Türkiye'de özellikle 12 Eylül 1980'den sonra en temel insan haklarından biri olan Bilgi edinme, görüş bildirme ve anlatıp yayma hakkı çok açık ve ağır biçimde engellenmiştir. Ülkede uzun yıllar olup biten pek çok önemli gelişme halktan ve giderek tüm dünyadan gizlenmiştir. Türkiye ve dünya kamuoyu bazı şeyleri 7-8 yıl sonra, o da eksik ve sınırlı bir şekilde öğreniyor. 1983'de yapılan tamamen göstermelik seçimlerden sonra iktidara gelen Turgut Özal Hükümeti de aynı politikayı devam ettirmiş, hatta 1987 yılı içinde gündeme getirdiği yeni yasa düzenlemeleri ile askeri cuntanın yapamadığı şeyleri bile yapmıştır. Bu durumu anlatması açısından ülkenin tanınmış hukuk profesörlerinden Çetin Özek'in yazdığı bir yazıyı aynen aşağıya aktarmakta yarar vardır.

"Bilgi edinme hakkına engel"

Mart 1988/Milliyet
Prof. Dr. ÇETİN ÖZEK

Siyasal iktidarın basın düşmanlığı ve bu nedenle basın özgürlüğünü yok etmeye yönelik bir dizi yasal düzenlemeyi gerçekleştirme cabası içinde bulunduğu tartışılamaz bir gerçek! TRT'yi tekelinde tutan, sinema, video, kaset gibi kitle iletişim araçlarını sansür edebilen siyasal iktidar, basının "haber kaynağına ulaşmak", "özgür haber vermek, eleştirmek, yorumlamak ", "eser yaratmak " "basılmış eseri yaymak" haklarını denetlemek ve sınırlamak yollarını arıyor; böylece, Türkiye'deki tüm kitle iletişim araçlarının siyasal iktidarın istediği ve izin verdiği yönde görüş açıklaması sağlanmak isteniyor Böyle bir yöneliş, basının haber vermek görevini yerine getirmesini önleyeceği gibi, "halkın bilgi edinmek hakkını'da engelleyecek. Ortaya çıkan durum, siyasal iktidarın, halkın gerçekleri öğrenmesini önleyerek sağlıklı siyasal tercihlerde bulunabilmek olanağını yok ederek, kendi iktidarını sürdürmek peşinde olduğunu gösteriyor. Doğal olarak, siyasal iktidarın belirtilen tutumu, genelinde "demokratik siyasal sistem" kurallarıyla ve "basın özgürlüğü" kavramlarıyla temelden çelişiyor. Siyasal iktidar belirtilen yönelimi haklı gösterebilmek için, kamuoyunda "yalan yazan basın" imajını yaratıp, "kişilik haklarını koruma" aldatmacasına dayanıyor; uyguladığı yöntemi başarıya ulaştırmak için basın organlarına "yalan haber" sızdırmayı dahi göze alabiliyor.

Siyasal iktidarın, özgür haber dolaşımını önleyip, halkın bilgi edinme hakkını engellemek amacına ulaşmak için başvurduğu yöntemler de, yasa tasarılarında açıkça kendini gösteriyor: "Belirli yayınların sürmesini engellemek", "sorumluluğu yaygınlaştırmak", "basın kuruluşlarının tükenmesini sağlayacak ağır para cezaları getirmek", "basın sanayiine yatırım yapanları parasal tahditlerle karşı karşıya bırakarak, basının iç denetimini sağlamak". Gerçekleştirilmesine çalışılan yeni yasal düzenlemeler, 1982 Anayasa'sının kişi hak ve özgürlükleri en dar ölçüde tutan yapısı ve bu anayasal yapıya uygun siyasal düzen içinde düşünüldüğünde, basın özgürlüğünün yok edilmek tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu kabul etmek gerekir. Yargı ve yargıç bağımsızlığının sınırlandırıldığı, yönetsel yetkilerin genişletildiği, yargı yoluna baş vurma olanaklarının daraltıldığı, düşünce açıklama özgürlüğünün ancak belirli "resmi görüşler" açısından kabul edildiği bir siyasal düzende, getirilmek istenilen yasalar siyasal iktidarın basına egemen olması, istemediği yayını engelleyebilmesi sonucunu yaratabilecektir. Özellikle yasa tasarılarında kullanılan her anlama gelebilecek, kaypak, sınırı belli olmayan terimler uygulamanın yaygınlaştırılmasına yol açabileceği gibi, yasa tasarılarındaki hukuksal yanlışlar, ifade bozuklukları, bilimsel verilerden yoksunluk da, kavram ve uygulama kargaşası yaratabilecektir.

Yapmaya çalıştığımız "genel değerlendirme" ile ilgili şu örnekler verilebilir:

Gerçek haber nedir?

Medeni Kanun'un 24. maddesinin değiştirilmesine ve bazı ek maddeler getirilmesine yönelik tasarıyla, " kişi haklarının üstün nitelikte kamu yararı" bulunup, bulunmadığı ayrımı getirilerek, en doğru bir haber, görüş, yorum dahi kişilik haklarına saldırı niteliğinde sayılabilmesi olanağı yaratılmaktadır. Medeni Kanun'un 24. maddesiyle birlikte düşünülmesi gereken Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde yapılmak istenilen değişikliklerle de, ağır kusurlu bir fiil ve "ağır zararı" olmasa dahi tazminat sorumluluğunun doğması kabul ediliyor. Böylece, gerçek bir haberin "üstün kamu yararı taşımadığı ileri sürülerek en gerçek bir haber dahi tazminat sorumluluğuna yol açabileceği gibi, gazetecinin kendisinden beklenen bütün özeni göstermesine rağmen bazı yanılgıları içeren haber vermesi durumunda dahi sorumluluk yaratılmış ve böylece sorumluluk yaygınlaştırılmış oluyor. Bu yasa tasarısı, Yargıtay'ın yerleşik görüş ve uygulamasıyla, bilimsel görüşlerle çelişiyor.

Medeni Kanun 'un 24. maddesine ek maddelerle de, "tecavüz tehlikesi", "güçlükle telafi edilebilecek bir zarara sebep olma tehlikesi" varlığı durumunda, yayının yapılmasının önlenmesi veya yapılan yayının durdurulabilmesi konularında yargıcın karar vermesi olanağı yaratıyor "İhtiyati tedbir" konusunda yasalarımızda "genel hükümler" bulunmasına rağmen, böylesine özel hükümler getirilmesiyle "yayını önlemek, durdurmak" olanaklarının yaratılmak istendiğini kanıtladığı gibi, basın özgürlüğü kavramının "ihtiyati tedbirlerle ilgili genel hükümlerin" uygulanmasına olanak vermediğini de ortaya çıkartıyor. Kullanılan, belirginlikten yoksun, kaypak terimlerle, her durumda bir yayının önlenmesine veya durdurulması kapıları açılıyor, örneğin, bu türden yasa maddeleri, artık "Vuralhan olayı", "MİT raporu olayı" gibi önemli konulan Türk halkının öğrenebilme olanaklarının da ortadan kaldırabilecektir. Belirtilen düzenleme, açık bir biçimde "yargı eliyle sansür" ve "yayın yasağı" sistemini getirerek 1982 Anayasası'yla çelişkiye düşmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 480., 482. maddelerinde yapılması öngörülen değişikliklerle, Basın Kanunu'na eklenmek istenen "Ek Madde 7" ise, kişilere Cumhurbaşkanı'na ve anayasal organlara, devlet memurlarına karşı basın yoluyla işlenebilecek hakaret, sövme suçlarının uygulama alanını genişletip, cezaları arttırırken, basılmış eser sahiplerinin de kusursuz sorumluluğunu kabul etmektedir. Ayrıca, siyasal iktidarın "yalan haber suçu" yaratmak özlemi de giderilmek istenilmektedir. Genelinde, "gerçekliğini "siyasal iktidarın" belirleyebileceği "belgelerle" gerçek dışı haber verilmesi hakaret suçu olarak nitelendiriliyor, çok ağır para cezaları öngörülüyor. Böylece siyasal iktidar, MİT raporunun, Vuralhan ile ilgili belgelerin, yolsuzluk, kayırma iddialarının dayanakların gerçek dışılığını, sahteliğini ileri sürerek, yargıyı mahkümiyet kararları vermeye zorlayabilecek. Büyük para cezaları, basın kuruluşu sahibini korkutup, bu türden belge ve haberlerin yayınlanmasını önlemeye yöneltecektir, basının iç denetimi yaratılabilecek.

"Muzır Yasası"

"Muzır Yasası" olarak adlandırılan 1117 Sayılı Yasanın, salt anormal para cezalarını önlemek için değiştirildiği ileri sürülürken, diğer yandan yasanın uygulama alanı yaygınlaştırılmaktadır. Afişler, ilanlar, fotoğraflar, posterler, takvimler de yasa kapsamına alınmak istenilmektedir. Böylece, bu alanlardaki sanatsal çalışmalar dahi suç sayılabilecektir. Kaldı ki, eleştirilen "brüt-traj ortalamasının KDV dahil toplam satış bedeli" ölçüsünde ısrar edilerek, çok yüksek para cezalarının verilmesi, traj ve gazete fiyatı artırımının cezayı yükseltmesi

sistemi korunmuştur. Kaldı ki, para cezasının alt sınırının 50 milyon TL'den az olmayacağı da kabul edilerek, küçük trajlı yayınlar açısından fiilen ceza artırılmıştır. Trajın azlığı nedeniyle "Muzır Yasası"nın bugünkü hükümlerine göre 50 milyondan az para cezası ile cezalandırılabilen yayınlar dahi, tasarı yasalaşırsa 50 milyon TL para cezasıyla cezalandırılabilecektir.

Sonuç

Dikkat edliğinde, yasa tasarılarında özellikle ağır para cezalarının öngörüldüğü ve yayın sahibinin de bu para cezalarından sorumlu tutulduğu, ortak yöneliş olarak ortaya çıkıyor. Böylece siyasal iktidarın, ağır para cezalarıyla basın sanayiine yatırım yapanları baskı altına alarak haber,yorum ve eleştirileri engellemesi amacını güttüğü görülüyor. Genelikle gazete,dergi çalışanları ile, sorumlu yazı işleri müdürlerinin cezalarının da, işletme sahibi tarafından ödenmesinin "basın iş kolunda" mevcut toplu iş sözleşmelerinde kabul edildiği de göz önünde bulundurulacak olursa, toplam para cezası sorumluluğunun işletme sahibine yükleneceği, bu durumun yatırımcıyı ürküteceği açıktır. Böylece, siyasal iktidarın, basında "iç denetimi" de sağlayarak özgür haber dolaşımını ve halkın bilgi edinme hakkını ortadan kaldırmayı amaçladığı açıkça ortaya çıkmaktadır

Madde 20: Herkes barışçı toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

12 Eylül 1980'den sonra her alanda olduğu gibi dernek 'kurma, faaliyet sürdürme, derneğe üye olma' konusunda da insan hakları ile bağdaşmayacak pek çok uygulama gündeme getirilmiştir. Bunların başında dernek kapatma uygulaması gelmektedir. Bunu anlatabilmek için sadece 12 Eylülden sonra Türkiye'de çoğunluğu ekonomik demokratik amaçlı olan 12.000 tane derneğin kapatıldığını söylemek sanırız bir fikir verir.

"Derneklerin değişen yüzü"

16 Aralık 1987/Cumhuriyet

12 Eylül'den sonra kapatılan dernekler uzun bir sessizlik döneminden sonra birbiri ardına yeniden kurulmaya başlandı. 1980 öncesinde siyasal içerikli dernekler ağırlıktayken, 1980 sonrasında kurulan dernekler içerik değiştirerek daha çok cami, Kuran kursu, spor gibi alanlara kaydı. İstanbul'da, 2908 sayılı Dernekler Yasası'na göre kamu yararına faaliyet gösteren 5 bine yakın dernek bulunurken, 1980'den bu yana 12 binden fazla dernek de kapatılmış yada kapan-

mıştır. 5 bin derneğin faaliyet alanlarına göre dağılımında ise birinci sırada 868 dernekle cami ve Kuran kursu dernekleri yer alıyor.

Türkiye'de 1980'den sonra derneklerin kapatılmasıyla birlikte Dernekler Yasası da değişti. 1983 yılında yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Yasası'yla dernekçiliğe bazı kısıtlamalar getirilirken, özellikle siyasal içerikli ve öğrenci derneklerinin kurulması zorlaştırıldı. Örneğin yüksek öğretim kurumlarında birden fazla dernek kurulması yasaklandı. Buna karşın cami, Kuran kursu, spor, hastahane, yardım ve yaptırma derneklerinin kurulabilmesi kolaylaştırıldı.

İstanbul'da da bu etkenlerden dolayı 1980'den sonra kurulan derneklerin çoğunluğunu sosyal dernekler oluşturdu. İstanbul'da bunu spor (591), ilkokul (572), lise (218), hastane (128), ortaokul (83), avcılık (71), yurt dışında yaşayan Türkler (19) izliyor, üniversite öğrencilerinin dernek kurması ise hem çok zor hemde sınırlı. Üniversite öğrencileri her fakültede ancak bir dernek kurabiliyor. Kurulan derneklerin tüzel kişilik kazanması ise çok uzun süre gerektiriyor. Üniversitelerde dernek kurulmasına izin verilmesinden bu yana İstanbul'da ancak 10 dernek tüzel kişilik kazanabildi. Altı üniversitede 100'ü aşan fakültenin bulunduğu İstanbul'da diğer üniversite öğrenci dernekleri ise kuruluş çalışmalarını sürdürüyor. Öğrenciler dernek kurabilmek için birçok engelle karşılaşırken, örneğin cami ve Kuran kursu dernekleri hemen tüzel kişilik kazanıyor, yardım toplayabiliyor.

Cami ve Kuran kursu dernekleri, sosyal derneklerin kuruluşları daha kolay oluyor. İstanbul'da aralarında "Kümes Hayvanlarını Koruma ve Geliştirme Derneği", "Sakatlar Derneği"gibi derneklerin bulunduğu toplam 1737 sosyal dernek faaliyet gösteriyor. Sosyal dernekler arasında Leo, Lions, Lioness, Rotari gibi yardım amaçlı dernekler bulunurken, azınlıklar da aynı tür derneklerde bir araya gelmişler. Azınlıklardan Musevi yurttaşlar genellikle "Fukaraperver Derneği" gibi yardım amaçlı dernekler kurarken, Ermeniler daha çok kilise dernekleri oluşturmuşlar. Masonların ise, "Büyük Mason Mahfili Derneği", "Mason Derneği", "Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Locası" ve "Türkiye Fikir ve Kültür Derneği" adlı dört dernekleri bulunuyor.

Dernekler masası yetkilileri, sosyal dernekler içinde yer alan birçok derneğin amaçları dışında kumar gibi yasadışı kullanımlara alet edildiğini belirtirken 12 Eylül'den sonra İstanbul'da 12 binden fazla derneğin de kapatıldığını kaydettiler.

1987 yılında hükümet partisine bağlı bir milletvekili okullarda tek tip öğrenci derneği kurulmasını, bunun dışındaki derneklerin kapatılmasını isteyen bir önerge verdi. Bu önerge aslında hükümetin de öne-

risiydi. Bunun üzerine okullarda çok sayıda öğrenci çeşitli eylemlerle durumu protesto etti. Hükümet durumun kötüye gittiğini anlayınca tasarıyı geri çekti. Ama eylem yapan öğrencilere karşı büyük bir baskı uygulandı. Bu amaçla boykot v.s. yapan öğrencilere işkenceler sonucu yüklenen "suç"lara dayanılarak 1,5-3 yıl arasında değişen hapis cezaları verildi. Karar 18 Mart tarihinde açıklandı.

Dernek kurma ve üye olma hakkının önüne çıkartılan en büyük engel politik ve hukuki engellerdir. Türkiye'deki yönetim, dernek gibi bir kuruluşu, ilerde kendisine yönelecek bir tehdit olarak ele almakta ve bu nedenle ne pahasına olursa olsun engellemeye çalışmaktadır. Örneğin: Barış Derneği, Öğretmen Derneği, Doktor Derneği, İnsan Hakları Derneği, Anti-Nükleer Dernek v.b gibi en temel insani hakları savunmayı amaçlayan derneklerin kuruluşuna bile izin verilmemektedir. Bu alanlarda 12 Eylül öncesinde faaliyet gösteren tüm dernekler kapatılmış ve yöneticilerine çok ağır hapis cezaları verilmiştir.

Ülkede özgür olarak dernek kurmayı engellemenin bir yolu ise somut örneği Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yaşanan okul idaresinin dernek kurması ve öğrencilerin bu derneğe üye olmaya zorlanmasıdır.

"İki dernekli üniversite"

7 Şubat 1988 / Hürriyet

KTÜ'den 1985'den buyana, dernekler konusunda ilginç bir tablo yaşanıyor. Bir yanda öğrencilerin kurduğu, bir yanda rektör Kemal Gürüz'ün "çalışkan öğrencileriyle" oluşturduğu iki öğrenci derneği var. Öğrencilerin 11 Mart 1986'da Trabzon Valiliği'ne yapmış oldukları dernek başvurusu ancak 28 Kasım 1986'da tüzel kişiliğe kavuşmuş, işlemler 28 Eylül 1987 günü tamalanabilmiş. Bu öğrencilerin başvurusundan kısa bir süre sonra rektör Kemal Gürüz, "öğrencilere dernek kurma konusunda yardımcı oluyorum" diyerek yeni bir dernek oluşturmuştur. Ve 25 Temmuz 1986'da yaptıkları başvuru ile tüzel kişiliklerini hemen kazanıvermişlerdir. Gürüz, devletin tüm olanaklarını seferber ederek derneğe büro ve büro malzemeleri sağlamış. Çalışkan öğrencilere de "canlanın biraz... bunların seslerini çıkarmaları sizin yüzünüzden" sözleriyle öğrencileri karşı karşıya getirme niteliğini ortaya koymuştur.

Gürüz, kendi insiyatifi dışında kurulan derneğin tipik bir komunist örgüt olduğunu ve derneği tanımadığını açıklamış sık sık. "Burada olduğum müddetçe Marksist-Leninist- Komünist ilkelerini uygulamaya çalışanlar borularını öttüremiyeceklerdir. Bunları üniversitede barındırmayıp atacağım." demiştir. Nitekim 2 Nisan 1986'da açılmış

olan dernek merkezi Trabzon Emniyet Müdürlüğü emriyle 10 Haziran 1987 tarihinde gerekçe göstermeden kapatılmıştır.

Yasal haklarını arama çabasındaki öğrenci derneği, valiliğe yaptığı başvurusunda sonradan kurulan rektör derneğinin kapatılmasını istemiştir. Valiliğin verdiği yanıt ise, "rektör derneği yasaldır, bu derneğe üye olmanızda sakınca yoktur" olmuştur.

İnanılması güç bir Yüksek Mahkeme (Yagıtay) kararı:

Öğrenciler rektörden izin almadan dernek kuramaz

18 Şubat 1988 / Milliyet

Yargıtay, rektörlükten izin alınmadan kurulan öğrenci derneklerinin feshedilmesi gerektiğini bildirdi.

Yargıtay 2. hukuk dairesi, Bursa Asliye 3. Hukuk Mahkemesi'nin, Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci Derneği'nin feshi davasının reddine ilişkin kararını bozdu.

Yargıtay, dünkü Resmi Gazete'de yayınlanan kararında, 2547 sayılı kanunun 59. maddesi gereğince "kamu yararına olan dernekler dışında harhangi bir derneğe üye olmanın rektörün iznine bağlı" olduğunu bildirdi..

Kararda, dernek ilgilileri öngörülen süre içinde bu eksiği giderdiği için "davanın sübut bulmadığı" gerekçesiyle Bursa Asliye 3. Hukuk Mahkemesinin verdiği kararın, usül ve kanuna aykırı görüldüğü kaydedildi.

Bu konuda sonuç olarak şu söylenebilir:

12 Eylül 1980'den sonra Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Polis Yetki Ve Görevleri kanununda yapılan çok çeşitli değişikliklerle ülkede yaşayan insanların derneklerde v.b. kuruluşlarda örgütlenerek haklarım aramaları, dahası toplumsal ve siyasal yaşama katılmaları tamamen engellenmiştir. Bu konuyu çok çarpıcı bir örnekle bitirmek uygun olur.

"Gösteri yürüyüşünde 25 öğrenciye hapis"

7 Şubat 1988/Hürriyet

Üniversitede tek tip dernek kurulmasına ilişkin YÖK yasasını protesto amacıyla izinsiz yürüyüş yaptıkları savı ile İstanbul DGM'de yargılanan 10'u kız 66 öğrenciden 25'i birer yıl 6'şar ay hapis ve 5000 TL para cezasına çarptırıldı. 41'i ise beraat etti. Mahkeme hapis cezasını tecil etti.

Madde 21: Herkes doğrudan yada özgürce seçilmiş temsilciler aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir. Herkesin

ülkesinde kamu hizmetlerine eşit olarak katılma hakkı vardır. Halkın istemi yönetim otoritesinin temelidir. Bu istem genel ve eşit, gizli ve özgür oya dayalı dönemsel ve gerçek seçimle belirlenir.

En temel ve vazgeçilmez insan haklarından olan, yönetme ve kamu hizmetlerine katılma hakkı TC'de hemen hemen hiç uygulanmamaktadır.

Bu konudaki ihlaller o kadar çeşitli şekillerde olmaktadır ki, bu antidemokratikliği ve insanlık dışılığı anlatabilmek için verilecek örnekler yüzlerce sayfaya sığmaz. Biz sadece en çarpıcı on örnek vererek bir parça da olsa bu vahim durumu anlatmaya çalışalım.

Örnek l) 12 Eylül 1980'den sonra ülkede faaliyet gösteren ve siyasal katılımın vazgeçilmez kurumları olan siyasal partiler, demokratik kuruluşlar, dernekler kapatılmış, mallarına el konulmuş, yönetici ve üyeleri yargılanmış ve bunlara göstermelik yargılamalar sonucunda çeşitli hapis cezaları verilebilmiştir.

Örnek 2) 1983 yılının sonbaharında seçimler yapılmış, seçimlere askeri cuntanın izniyle kurulan üç parti katılabilmiş, diğer partilerin kuruluşlarına bile izin verilmemiştir.

İzin verilen partilerin kurucuları ise cuntanın onayından geçmişlerdir. Veto edilenler seçimlere girememiş, parti kurucusu olamamışlardır. Böylesi bir uygulama dünyada ender rastlanan ve insan hakları ve demokrasi açısından tam bir kara leke oluşturan bir durumdur.

Örnek 3) Ülkede seçim sistemi son derece adaletsizdir. Bir parti toplam oyların %25-30'unu dahi alsa iktidara gelebilmektedir. Nitekim 1987'de yapılan erken genel seçimlerde oyların % 36'sını alan bir parti mecliste mutlak çoğunluğu alabilmiştir.

Örnek 4) Seçimlerde herhangi bir partiden yada bağımsız milletvekili olarak aday olabilmek için aranan ölçütler, milletvekili olmayı belli bir zümrenin tekeline vermektedir. örneğin: Bir kişinin aday olabilmesi için en az 100 milyon TL'sine ihtiyacı vardır, ki bu para, ortalama işçi ücreti 60 bin TL. olduğu düşünülürse bir servettir. Böylece ülkede zenginlerin dışında politika yapmak mümkün değildir.

Örnek 5) 12 Eylül 1980'den sonra Siyasi Partiler Yasası'nda yapılan değişikliklerle sendikaların, derneklerin, kooperatiflerin ve diğer demokratik kuruluşların her hangi bir partiyi desteklemeleri yasaklanmıştır.

Örnek 6) Siyasi partilerin köy, nahiye, (köyden büyük ilçeden küçük) bucak gibi yerleşim yerlerinde örgütlenmeleri yasaklanmış ve fiilen buralarda yaşayan insanlar politik katılımın dışında bırakılmışlardır. Bu tür yerlerde yaşayan insan sayısı ülkenin toplam nufusunun yaklaşık yarısıdır.

Örnek 7) Ülkedeki yetişkin insan gücünün önemli bir kısmını oluşturan ordu mensupları, devlet memurları, öğretmenler, polis örgütü üyeleri v.b kesimlerin siyasi partilere üye olmaları yasaktır.

Örnek 8) Ülkede seçme seçilme yaşı 21'dir. Ülke nüfusunun önemli bir kısmının genç olduğu düşünülürse bunun ne kadar önemli bir insan hakkı ihlali olduğu anlaşılır.

Örnek 9) Siyasi partilerin gençlik kolu, kadın kolu, işçi kolu, köylü kolu v.b gibi yan örgütler kurmaları yasaklanmıştır. Böylece bu kesimlerin siyasete katılmaları engellenmiştir.

Örnek 10) Bugüne kadar ülkede yaşayan yaklaşık 1 milyon 600 bin kişi hakkında uygulanan güvenlik soruşturması ve sakıncalılık statüsü ülke insanları için tam bir karabasan olmuştur.

Bu uygulamaya maruz kalan 100.000'lerce insan okulundan, işinden, evinden, ailesinden olmuştur. Bu uygulamanın bir başka örneği dünyada yoktur. (Soğuk savaş yıllarının Mc Charty'ciliğine çok benzeyen bu uygulama aslında ondan daha kötü ve yıkıcı bir etkiye sahiptir.) Bu insanlık dışı uygulama sonucunda insanlar evlenemezler, işe giremezler, okuyamazlar, yurtdışına çıkamazlar, ülke içinde seyahat edemezler, mahkemelerde hakkını arayamazlar....

İşte bir kaç uygulama:

"Yine güvenlik engeli"

29 Şubat 1988/Cumhuriyet

TEK Soma-b İşletme Müdürlüğü'nün personel gereksinimi için açtığı sınavı kazanan Osman Koçtürk Güvenlik Soruşturmasına takılarak işe alınmadı. Manisa Bölge İdare Mahkemesi'nden yürütmeyi durdurma kararı alan, ancak kurumun temyiz etmesine karşın Danıştay'ca kararın lehinde onanması üzerine yine evrakları geri gönderilen Koçtürk 25 milyonu manevi olmak üzere 60 milyon liralık tazminat davası açtı.

Kapatılan TİP'in 1980 öncesi Kırkağaç İlçe Başkanlığı görevini yapan ve hakkında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'nca soruşturma açılan, ancak Askeri Savcılık'ca 12. 05. 1984 tarihinde "kovuşturmaya lüzum olmadığı" kararı verilen Osman Koçtürk, TEK'in açtığı sınava katıldı. TEK Soma-b işletme Müdürlüğü'nün sınavını kazanan Koçtürk'e işletme, 10.3.1986 tarih ve 3123 prs.2.2/1917 sayılı yazısıyla "imtahanı kazanmış bulunmanıza rağmen müdürlüğümüzde işe alınmanız mümkün olmadığından evraklarınız ekte gönderilmiştir" notunu iletti.

657 sayılı yasa gereği memuriyete alınmasında hiçbir sakınca bulunmadığını kanıtlamak ve güvenlik soruşturmasını aşabilmek amacıyla

Manisa Bölge İdare Mahkemesi'ne başvuran Koçtürk, yürütmenin durdurulması kararı aldı.

Manisa İdare Mahkemesi'nin vermiş olduğu yürütmeyi durdurma kararına itiraz eden ve bozulması yönünde Danıştay'a başvuran TEK İşletme Müdürlüğü, Danıştay 10. Dairesi'nden istediği kararı çıkartamadı. Danıştay 10. Dairesi "Bozulması istenen karar, usül ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz sebepleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden, temyiz isteminin reddi ile bozulması istenen kararın onanmasına" oybirliğiyle karar verdi.

"1,5 milyon kişiye pasaport tehdidi"

Cumhuriyet

Tüm yurtta yaklaşık 1,5 milyon kişi yeni yıla, "sakıncalı" sayıldıkları için pasaport yasağı tehtidi" altında girdi. Türkiye'de yaklaşık 400 bin kişi çeşitli nedenlerle "Pasaport yasaklısı" durumunda. 1987 yılında hükümet yetkililerince açıklanan, pasaport alımının kolaylaştırılacağı ve pasaport çilesine son verileceği şeklindeki açıklamalar yaşama geçirilemedi. Pasaport verilirken polis tarafından yapılan güvenlik soruşturması, Türkiye'de yaşayan yaklaşık 30 bin kişiden birinin ayağına takılmaya devam ediyor. Çoğunluğunu 12 Eylül 1980 öncesi eski öğrencilerin oluşturduğu bu "sakıncalılar ordusu" içinde gözaltına alındıktan sonra serbest bırakılmış, ancak adı kayıtlara geçmiş yurttaşlar da önemli bir oran oluşturuyor. Okul duvarlarına asılan siyasi içerikli bir ilan yada afiş nedeniyle "okulda illegal bir örgüte ait afiş asmak", bir boykota adı karıştığı için "öğrenim özgürlüğünü engellemek" gibi gerekçelerle fişlenen bu yurttaşlar, pasaport almak için başvurduklarında geçirdikleri güvenlik soruşturmasında "sakıncalı" sayılıyorlar. Bunun dışında ailesinden bir kişinin aranması, yada isim benzerliği gibi nedenlerle de pasaport alamayanlara rastlanıyor. Bunlar pasaport yasağı tehtidi altında bulunan gurubu oluşturuyor. Yaklaşık 400 bin kişi ise kesin olarak pasaport yasağı kapsamında yer alıyor. Bu yurttaşlar arasında vergi borcu, hakkında başlatılmış soruşturma, açılmış dava, mahkumiyet alma gibi gerekçelerle yasak kapsamına alınanlar olduğu gibi, haklarında herhangi bir yasal kısıtlama olmamasına rağmen İçişleri Bakanlığı'nın "takdiri" nedeniyle yasaklı olanlar bulunuyor. Ayrıca, yasal engellerin kalkmasına rağmen, 17 İlde bulunan sınır kapılarında bilgisayarlardaki listeden adı silinmeyenler de yasaklı işlemi görülüyor.

"Bir milyon 'fişliye' umut"

25 Ocak 1988/M illiyet

İşe alınmalarda "Güvenlik Soruşturması Sorunu" devam ederken, bu konuda bazı düzeltmelere gidileceği bildirildi. Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri, adli takibata uğramamış kişiler hakkında tutulan fişlerin imhasını düşündüklerini belirterek, "halen yargılanması süren yada mahkum olmuş kişiler hakkındaki fişlerin korunması devam edecek" dediler.

Yetkililerden alınan bilgiye göre, emniyette 1 milyon kişinin çeşitli nedenlerden dolayı fişi var. Yetkililer, Güvenlik Soruşturması Yönetmenliği'nde yapılması düşünülen değişiklik konusunda bilgi verirken şöyle dediler:

"Kişiler hakkındaki bilgiler daha önce ilgisiz kişilerden alınıyordu. Bu kişinin oturduğu çevredeki bakkal, kasap, manav gibi işyeri sahiplerinden bilgi toplanıyordu. Tabi bu, birçok yanlış bilginin toplanmasına neden oluyordu. Bu yöntemden vazgeçilecek ve ciddi kişilerin vereceği bilgiler dikkate alınacak.

Ayrıca, güvenlik soruşturmalarında ana ilke, geriye dönük on yılın araştırması şeklinde olacak. Eskiden bu uygulamayla kişi, 17 yaşında bir olaya karışsa bile, istenilen güvenlik soruşturması raporunda belirtiliyordu."

Yetkililer, özellikle siyasi olaya adı karışmış kişiler hakkında tutulan fişlerin korunmasının süreceğini bildirdiler. Bu durumda siyasi suçlara adı karışanların durumlarının tartışma konusu olmaya devam edeceği öne sürüldü. Hukuçular, siyasi bir olaya adı karışanların güvenlik soruşturmalarında da geriye dönük on yıl ilkesinin uygulanması gerektiği görüşünü savundular. Hukukçular, "siyasi suça adı karışıpta mahkemede beraat etse bile, eldeki fişler mağduriyete neden olacaktır. Mahkemelerin beraat ettirdiği kişilerin idarece tutulmuş, raporlara dayanılarak işe alınmamaları yasalara aykırıdır" şeklinde konuştular.

Emniyet yetkilileri, güvenlik soruşturmalarında adli takibata uğramamış kişiler hakkında tutulan fişlerin imhası kararından yaklaşık 350 bin kişinin yararlanacağını belirterek, "bunların çoğunluğunun 6136 sayılı ateşli silahlar kapsamına giren suçlardan dolayı fişlenenler olduğunu" bildirdiler. Yetkililer, "ayrıca, adi suçlar kapsamına girenlerinde bu yönetmelik değişikliginden yararlanacağını " açıkladılar.

Madde 23-24: ***Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. Herkesin hiç bir ayrım gözetmeksizin eşit işe eşit ücret almaya hakkı vardır. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gere-***

ğinde başka toplumsal korunma yolları ile desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverşli bir ücret hakkı vardır. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurmaya yada sendikaya üye olmaya hakkı vardır.

Herkesin iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve ücretli dönemsel tatiller dahil dinlenme ve boş zamanlara hakkı vardır.

Türkiye'de yaygın ve sürekli işsizlik hemen her dönemde var olmakla birlikte, 12 Eylül 1980'den sonra hızla artmış ve dayanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Bugün resmi istatistiklerde % 16-20 arasında görünen ve yaklaşık 6-7 milyon kişiyi kapsayan işsizlik, gerçekte çok daha fazladır. (% 30-32 arası) Bu rakam açık işsizleri göstermektedir. Mevsimlik ve gizli işsizlikde ülkede çok yaygındır, işsizlik toplumsal yaşamı olumsuz şekillerde etkilemekte ve ülke toplumsal olarak hızla Uzakdoğu ve Latin Amerika ülkelerine benzer hale gelmektedir.

İntiharlar, açlık, uyuşturucu, kumar, cinsel dejenerasyon v.b hergün artarak devam etmektedir.

Ülkede işsizliğe karşı hiçbir korunma önlemi yoktur. Bu nedenle ülkedeki insanlar büyük bir umutsuzluk içindedirler. İş bulabilmek için akıl almaz yöntemlere başvurmaktadırlar. Örneğin: Bugün ülkedeki toplam çalışabilir nüfusun yaklaşık %15-20'sini oluşturan 2,5 milyon Türkiyeli yabancı ülkelerde çalışmak zorundadır, ülke insanları işsizlik nedeniyle Kanada'dan Avusturalya'ya, Almanya'dan Çin'e kadar hemen dünyanın her ülkesinde iş aramaya ve çalışmaya gitmektedirler. Bu yönüyle Türkiye dünyada tek örnektir. İnsan haklarına aykırı olan bu duruma derhal son verilmeli, ülkede yaşayan insanlara insanca yaşam koşulları sağlanmalıdır.

Ülke sanayisi çok zayıftır. Teknoloji geride kalmıştır. Çalışma koşulları çok kötüdür. Bu nedenle iş kazalarından ve meslek hastalıklarından her yıl binlerce işçi yaşamını yitirir. Özellikle iş kazaları tam anlamıyla birer cinayet haline gelmiştir. Çünkü hiç bir güvenlik önlemi bulunmayan ilkel işyerlerinde işçiler 10-12 (bazen daha fazla) çalışmak zorundadırlar ve bu durum kazaların başlıca nedenidir.

Ülkede emeklilik yaşı 50-55 olmakla birlikte, ağır ve kötü çalışma koşulları nedeniyle pek az insan bu yaşa kadar çalışabilmekte, çoğu işçiler bu yaşa ulaşmadan sakat yada hasta olmakta ve çalışma gücünü yitirmektedirler. Ülkede ücretler çok düşüktür. Bir kıyaslama yaparsak; Bir Avrupa ülkesinde ortalama bir günlük ücret 100-150 DM arasında değişirken Türkiyede 3-5 DM'dir. Görüldüğü gibi ücretler asgari yaşam koşullarını sağlamaktan çok uzaktır. Bu duruma birde hergün paranın satın alma gücünü düşüren enflasyonu ve keyfi olarak yapılan zamları eklersek, ücretlerin gerçekte hiç bir şeyi ifade etme-

diği kendiliğinden anlaşılır. Ülkede satın alma gücü ve gerçek ücretlerde özellikle 1980'den sonra büyük düşüşler olmuştur. Bu ülkede izlenen ekonomi politikalarının doğal bir sonucudur ve hükümet bu durumu savunmaktadır.

Sendika kurma, üye olma.... İşte sürekli ihlal edilen bir temel insanlık hakkı. Dernek ve parti kurma yasaklarına sendikal alanda da devam ediyor. Ülkede 12 Eylül 1980'den sonra (yani 5 kişilik askeri cuntanın yönetime elkoymasından ve onun devamı Özal Hükümeti'nden sonra) ülkede işçilerin sendikalarda örgütlenmesi ve sendikalara üye olması hemen hemen durmuştur.

12 Eylül 1980'de başta DİSK (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) olmak üzere mevcut sendikaların hemen tümü kapatılmış, üyeleri ve yöneticileri hakkında davalar açılmış pek çok sendika yöneticisi ve üyesi tutuklanıp ağır hapis cezalarına çarptırılmış, sendikaların her çeşit maddi mal varlığına elkonmuştur.

Sendikalara yönelik bu saldırıda TÜRK-İŞ'e (Türkiye işçi Sendikaları Konfederasyonu) özel bir uygulama yapılmış, bu sendika saldırının dışında tutulmuştur. TÜRK-İŞ sağcı ve gerici bir yönetime sahip Konfederasyonudur. 12 Eylül'den sonra kurulan kukla Bülent Ulusu Hükümeti'ne genel sekreteri Sadık Şide'yi bakan olarak vermiştir.

Askeri cunta iş ve sendika yasalarını değiştirip işçilerin sendikal hak ve özgürlüklerini yok ederken TÜRK-İŞ genel sekreteri bakanlık yapıyordu ve tüm kararların altında imzası vardı.

Bugün ülkede sendikalı işçi sayısı yaklaşık 2 milyondur. Oysa bu rakam 12 Eylül 1980'den önce yaklaşık 6 milyondu. Artan nüfus da düşünüldüğünde sendikal haklara yapılan saldırının boyutu daha iyi anlaşılır.

Toplu sözleşme ve grev hakkı da önemli oranda kısıtlanmıştır, öyle bir yasal çerçeve çizilmiştir ki, neredeyse grev yapmak olanaksızdır. Durumu anlatabilmek için şunu belirtelim, örneğin grev sırasında işveren dışarıdan işçi getirip çalıştırabilir.

Ayrıca toplu sözleşme düzeni haksızlıklarla doludur. Çeşitli gerekçelerle çok sayıda iş kolunda -Petrol, Askeriye, Haberleşme, Eğitim, Sağlık v.b. toplu sözleşme ve grev yasakları vardır. Grev erteleme ve yasaklama konusunda hükümetin çok geniş yetkileri vardır.

Yüksek Hakem Kurulu (YHK) 12 Eylül 1980'den sonra oluşturulan bu kurum, hemen tüm sözleşmeleri işveren lehine çözümleyerek fiilen işçiler aleyhine faaliyet gösteren bir zorba kurum olarak varlığını devam ettirmektedir.

2. İddianame

Siyasal muhalefeti imha girişimi

İşkenceler, idamlar, kitlesel davalar, kaybedilenler, Avrupa ve diğer kıtalardaki mülteciler, vatandaşlıktan çıkarmalar...

Sayın Uluslararası Mahkeme Jüri üyeleri,
Rejimin siyasal ve toplumsal muhalefet karşısındaki tutumunu ince-

lemek görevini üstlenmiş olan Komisyon'umuz şu sonuca ve kanıya ulaşmıştır:

12 Eylül Darbesi başka hedeflerinin yanısıra herşeyden önce siyasal ve toplumsal muhalefeti imha girişimidir. Bu sırada kullanılan metod ver araçlar, işkenceler, idamlar, kitlesel davalar, kaybetmeler, Avrupa ve diğer kıtalardaki mültecilerin sürgünü, vatandaşlıktan çıkarmalardır. Bu metod ve araçlar başka hukuki ve idari önlemlerle uyum içinde uygulanmış ve nihayet siyasal ve toplumsal muhalefet büyük ölçüde bastırılabilmiştir.

12 Eylül Rejimi'nin bu karakteristiği, geçici bir şey olarak görülemez. Mahkemenin yapıldığı şu sıralarda bile siyasal ve toplumsal muhalefetin Türkiye'de hareket etmesi mümkün değildir. Faşist rejimin kurum ve kanununları, muhalefetin yaşamsal öneme sahip hava almasına dahi izin vermemektedir. Bu rejim tarafından bilinçlice planlanmış bir önlemdir.

Gerçeklerin dili

12 Eylül Rejimi'nin siyasal ve toplumsal muhalefet karşısındaki tutumunu, öncelikle sayılarla göstermek istiyoruz. Sayıların dilinin, Türk ve Kürt halklarının sayıların arkasında gizli olan büyük insani acı ve ızdıraplarını ölçmeye yetmeyeceğinin bilincindeyiz.

Rejimin korkunç bilançosunu İnsan Hakları Derneği şöyle çıkarmaktadır:

Gözaltına alınanların sayısı: 650.000
İdam edilenlerin sayısı: 50
Açılan dava sayısı: 210.000
Mülteci sayısı: 30.000
Vatandaşlıktan çıkarılanların sayısı: 14.000
Pasaport yasağı olanların sayısı: 388.000
İşkencede ölenlerin sayısı: 229
Parlamentoda onay bekleyen idam cezalarının sayısı: 219
Kapatılan dernek ve kuruluş sayısı: 23.667
Kapatılan dergi ve gazete sayısı: 54
"Tehlikeli" olarak fişlenen insan sayısı: 1.650.000
...

Bu sayılar, 12 Eylül 1980 sonrası Türkiye'de yaşanan gerçeklerin şaşmaz dili ve kanıtıdır. Bu sayılar, Türk ve Kürt halklarının 8 yıldır yaşadıkları süreci göstermektedir.

Darbeden bu yana 1.650.000 insan devletin doğrudan saldırılarına maruz kalmıştır. Birlikte acı çeken aileleri de sayılırsa her halde 4 mil-

yon insan darbenin doğrudan mağduru durumundadır.

Rejim, nüfusun bir kısmını "iç düşman" ilan ederek ve her türlü baskı ve zulüm önlemine başvurarak tek bir hedef izlemiştir: Toplumsal ve siyasal muhalefetin bastırılıp susturulması. Halkın siyasi ve sosyal muhalefetinin bastırılmasından sonra İMF tarafından dikte edilen politikaları uygulamak basit olacak, yeniden "düzen" ve "istikrar" sağlanmış olacaktı. Darbenin mimarları ve onların akıl hocaları emperyalist kurumlar tam da bu hedefi izlemişlerdi. Askeri darbe öncesinde hükümetler, siyasal ve toplumsal muhalefetin sert tepkilerinden dolayı İMF'nin ekonomik programını, ABD ve NATO'nun taleplerini uygulayamaz haldeydiler. Toplumsal muhalefet gazete, dernekler, partiler vs. aracılığıyla taleplerini seslendirebiliyordu. (...) Siyasi muhalefete karşı bu imha savaşının temel metodları şunlardır:

İşkence:

(...) İşkence Türkiye'de muhalefeti bastırmak için uygulanan sistematik ve resmi devlet politikasıdır.

İdamlar:

12 Eylül Rejimi idam cezasını, bir tedit ve korku aracı olarak uygulamıştır... İlk idam, darbeden hemen 20 gün sonra uygulanmıştır.

Gözaltılar, kitlesel davalar ve cezaevleri:

12 Eylül dönemi, kitlesel tutuklamalar ve yargılamalar sürecidir... Binlerce insana 90 günlük ve daha fazla gözaltı sürelerinde işkence yapılmıştır.... Cezaevleri Türkiye'deki rejimin aynasıdır...

Vatandaşlıktan çıkarma:

Darbecilerin ve darbenin savunucularının başka bir önlemi de yurtdışındaki mültecilere yöneliktir. Yurtdışında yaşayan ve darbeye karşı protestoda bulunan aydın ve işçiler, vatandaşlıktan atılmışlardır...

Sonuç ve taleplerimiz:

Bu kısa bilgiler dahi Türkiye'deki rejimi mahkum etmeye yetmelidir... Böyle bir rejim geçerli insan hakları ışığında meşru görülemez. Bu rejim mahkum edilmeli ve tüm siyasi ve hukuki önlemleri geri alınmalıdır. Jüri üyelerini siyasal tutukluların serbest bırakılması ve rejimin tüm sonuçlarıyla birlikte ilga edilmesi için mücadele etmeye çağırıyoruz.

Tanıklar dinleniyor

12 Eylül siyasi-toplumsal muhalefeti imha girişimidir

İkinci yargılama konusuna ilişkin olarak Koordinasyon Komitesi tarafından hazırlanan raporu Güneş ÖLMEZ okudu. Ölmez, 12 Eylül sonrası gelişmeleri özetledikten, rejimin siyasi ve toplumsal alana müdahalelerinin mantığını vurguladıktan sonra şunları söyledi:

"12 Eylül, siyasi ve toplumsal muhalefeti topyekün imha operasyonudur. Rejim, bu amacına kısmen de olsa ulaşmıştır. Ne var ki son bir kaç yıldır ülkemizde meydana gelen olaylar, devrimci-demokratik halk potansiyelinin tümden yok edilemediğini göstermektedir. Jüri'den 12 Eylül'ü bu yönüyle de mahkum etmesini istiyoruz."

Enver KARAGÖZ:

Türkiye'nin adının zulümle anılmasını istemiyorum

Siyasi muhalefeti yok etme girişimi konulu yargılamanın tanığı olarak Enver Karagöz kürsüye geldi. Karagöz sözlerine şöyle başladı:

"Sayın Jüri üyeleri, değerli konuklar, hepinizi saygıyla ve içtenlikle selamlıyorum. 4 yıldır Almanya'dayım. Geldiğim günden beri, Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu, Uluslararası Af Örgütü dahil bir çok yerde 12 Eylül rejimi ve Özal hükümetinin insan haklarına ihlallerine, hukuk dışı uygulamalarına, cezaevlerindeki insanlık dışı zulme tanıklık etmeye çalışıyorum. Türkiye'nin adının işkence ve zulümle beraber anılmasını istemiyorum. Çünkü yurdumu ve halkımı seviyorum. 2000'li yıllara Türkiye'nin böyle yürümesini istemiyorum. İşkenceler, göstermelik yargılamalar, idamlar, insanları sokak ortalarında katletmeler, insan beynine vurulmaya çalışılan prangalar bitsin istiyorum. 8 yıldır her türlü propaganda ve demagojiyle Türkiye ve dünya kamuoyu yanıltılıyor. Ama hala Türkiye'de 12 Eylül'ü tartışmak yasak. Yaptıklarını tüm dünyadan gizlemek için yasak. Bu yasağı kırmadan, 12 Eylül Askeri Faşist Cuntası'nın ve Özal hükümetinin gerçek yüzünü tüm dünyaya göstermeden, adı işkence ve katliamlarla birlikte anılan bir ülke ve halk olmanın utancından kurtulamayız diye düşünüyorum. Kim bu utançtan kurtulmak istiyorsa, yaşananları tüm çıplaklığıyla her yerde, herkese anlatması gerektiğine inanıyorum. Çünkü bunlar ne sevgili yurdumun ne de Türkiye halklarının utancıdır. Bu utanç 12 Eylül'de yönetimi gasp eden Amerikancı generallerin ve onların dayandığı güçlerindir.

Zamanımız kısa. Ben yaşadıklarımı, gözlemlerimi kısa özetlemeye çalışacağım. Keşke bunlar 12 Eylül'ün ilk yıllarına ait uygulmalar

olsaydı ve ben bunları burada anlatma gereği duymasaydım. Ama ne yazık ki özde bir değişme olmadan bu uygulamalar bugün de sürüyor."

Enver Karagöz, konuşmasının daha sonraki bölümünde TÖB-DER Artvin Şubesi başkanlığı yaptığını, lise öğretmeni olduğunu, devrimci fikirleri benimsediğini, bütün bu nedenlerle 12 Eylül sabahı eşiyle birlikte gözaltına alındığını anlattı. Karagöz konuşmasını şöyle sürdürdü:

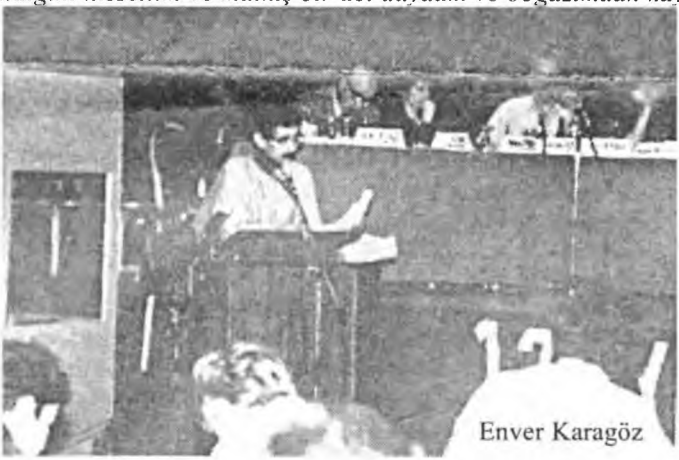
"İl jandarma Alay Komutanlığına götürüldük. 0 gün bizden başka onlarca insanı polise ve orduya ait taşıtlarla getirip, daha önce öğretmen lisesi olan Jandarma Alay Komutanlığı'nın yatakhanelerine, dersliklere, depolarına doldurdular. 5 gün orada birbirimizin üzerinde betonda yattık. Günde bir öğün yemek veriyor, bir kez tuvalete çıkarıyorlardı. Her tuvalete çıkanı iyice dövüp içeri atıyorlardı. Özellikle uyumamızı engellemeye çalışıyorlardı. Böylece işkenceye karşı direnmemizi azaltmaya çalışıyorlardı. 5 gün sonra beni bulunduğum kalabalığın içinden çağırdılar. Hemen dışarıda gözlerimi bağladılar. Bir askeri jipe bindirip bilmediğim bir yere doğru hareket ettiler. Yarım saat sonra, taban döşemelerinden Jandarma Alay Komutanlığı kapalı spor salonu olduğunu anladığım bir yere getirdiler. İçeri girince ilk sözleri 'soyun' oldu. Soyunmamı gerektiren bir şey olmadığını söylemeye fırsat kalmadan üzerime saldırıp tüm elbiselerimi parçalarcasına çıkardılar. Salonun ortasında gözlerim bağlı çırılçıplak kalmıştım. Hemen ayak parmaklarıma, ellerime elektrik kabloları bağlayarak elektrik vermeye başladılar.

Bir sürü isim soruyor, bunların nerede olduklarını söylememi istiyorlardı. Sordukları isimlerin bir çoğunu tanımıyordum. Tanımadığımı söyledikçe elektriğin dozunu artırıyorlardı. Elektrikten bıkınca daire biçimi aldılar, biri vuruyor diğerinin önüne, ya da kucağına düşürüyor. Sonra o vuruyor diğerinin önüne yığılıyordum. Bundan da bıktılar. Biri 'asalım bu ibneyi' dedi. Ötekiler başka yöntemler önerdiler. Bu seansın ne kadar sürdüğünü bilmiyorum. Beni elimin bileğinden oturamayacağım şekilde kalorifer borusuna bağladılar. Bu kez de nöbettekilerin sorgusu başlamıştı. 'Kaç adam öldürdün? Silahlar nerede?' vb. Her nöbetçi değiştikçe sorgu ve kaba dayak da yeniden başlıyordu.

Yeniden sorgu ekibi gelip bulunduğum yerden aldı. Uykusuz ve açlıktan, yorgunluktan bitkin haldeydim. Yine çırılçıplak soyup, tuvalete yatırdılar, üzerime tazyikli suyu açıp, gittiler. Bir süre sonra sorgulamaya başladılar. Bu kez falakaya yatırdılar. Dediklerini kabul etmemi ve sordukları kişilerin yerlerini göstermemi istiyorlardı. Soğuk su döküyor ve falakaya devam ediyorlardı. Yeniden elektriği deneyelim

dediler. Kabloları ayak parmağıma, cinsel organıma bağladılar. Bir kablonun uçunu da vücudumun muhtelif yerlerinde gezdiriyorlardı. Makata sokmaya çalışıyorlardı. Bu seans bitmeyecek diye düşünüyordum. Hiç bir tepki gösterecek gücüm kalmamıştı. Ama bilincimin yerinde olduğuna seviniyordum. Bayılmışım.

Dişlerim kenetlenmiş, bir süre sonra ağzımın bir demir parçasıyla açıldığını hissettim ve müthiş bir acı duydum ve boğazımdan kaynar

Enver Karagöz

suyu boşalttılar. İnlemekle böğürtü arasındaki sesimden irkildim. Az sonra eşimi getirdiler. Elektrik vererek sesimi ona dinlettiler. Sonra ona elektrik vererek onun çığlıklarını bana dinlettiler. Söylediklerini kabul etmezsem, onu da benim gibi çırılçıplak soyacaklarını, ırzına geçeceklerini söylüyorlardı. Bu tarz işkenceye bir ay devam ettiler. Ayaklarımın altı parçalandı. Sırtıma binerek günlerce kalın öğütülmüş tuzun üzerinde gezdirdiler. Her yanım elektrik yanıkları içindeydi. Bir ay sonra Erzurum'a götürdüler. 411 gün de Erzurum polisi tarafından aynı biçimde sorgulandık. Gözaltına alındıktan çok çok sonra askeri savcıya götürüldük. İşkence gördüğümü (kendisinin de gördüğü gibi) doktora sevk edilmemi istedim Askeri savcı binbaşı Seyfettin: 'sana işkence yapıldığını görüyorum ama ne bunu tutanaklara geçirebilirim ne de seni doktora sevk edebilirim. Sıkıyönetim komutanımın emri var' dedi. Yapacak bir şey yoktu.

Tutuklanarak cezaevine götürüldük. Tüm cezaevlerinde yaşanan hoş geldin dayağından sonra koğuşlara konduk. 12 Eylül rejimin cezaevi politikası tüm tutukluları kendine yabancılaştırmak, geçmişinden pişman, gelecekten hiç bir şey beklemeyen, tüm insani değerlerden yok-

sun, yaşayan ölüler haline getirmekti. Görüş yasağı, tek-tip elbise, mektup yasağı, tedavilerin engellenmesi, aç bırakma, işkence, yayın yasağı, havalandırma yasağı ve bir yığın yasak ve baskı zinciri bu politikanın yürütülmesi içindir. Bu politika bugün de değişmeden sürüyor, insanlar 8 yıl sonra ölümü göze alarak bir takım yaptırımlara karşı çıkıyorlarsa, arkasında böylesi insanlık dışı amaçlar olduğundandır. Tutuklular her türlü baskıya rağmen rejimin istediği insanlar haline gelmediler. Bu yüzden her bakan onlara yeni şeyler uyguladı.

Gözaltına alındıktan bir buçuk yıl sonra hakim karşısına çıkarıldık. Benim yargılandığım Artvin Devrimci Yol Davası İddianamesinde 937 sanık var. 70 yaşından 14 yaşına kadar tüm halkın yargılandığı bir dava bu. Bu insanların hepsine ve bir çok yakınına işkence yapıldığını biliyorum.. Bazılarına kendim tanığım, bazılarını anlatılardan, mahkeme tutanaklarına geçen ifadelerden biliyorum. Ayrıca Artvin Emniyetinde sorgulandığım günlerden bir kaç ay sonra Cengiz Aksakal adlı TÖB-DER üyesi bir öğretmen ve Ensar Karahan adlı bir yurtsever işkenceyle öldürüldü. Kimi pusularda vuruldu. İdam edildi. Kimi de Sıddık Bilgin gibi işkenceyle öldürüldükten sonra cesedine 500 kurşun sıkıldı.

Son olarak, önce işkence, cezaevi, zulüm ve devlet teröründen sonra 12 Eylül sıkıyönetim savcısının bana isnat ettiği suçları ve sıkıyönetim mahkemesinin beni yargılama nedenlerini 12 Eylül hukuku konusunda bir fikir verebilmek için özetlemek istiyorum.

Ben bu davanın bir numaralı sanığıyım. Bu iddianamede bana isnat edilen somut 5 suç var. Somut suçlar:

1) Atatürk heykeline siyah çelenk koyup, sol elini havaya kaldırmak. (1978)

2) Komünizm propagandası yapmak için izinli bir gece düzenlemek. (1978)

3) 23.7.1979'da 5 kişinin Jandarma tarafından öldürülmesini protesto etmek için izinsiz bir gösteriye katılmak.

4) Evinde yapılan aramada sol mahiyette yayın bulundurmak.

5) TÖB-DER ve TÜM-DER lokallerinde seminerler vermek

Soyut suçlar;

6) Devrimci Yol örgütünün Artvin il komitesi ve ilçe sorumlusu olmak ayrıca siyasi ve mali kanat sorumlularından olmak. 50 kişi siyasi sorumlu olarak suçlanıyor 13.000 nüfusu bir ilde.

İstenen ceza 146/1-2: İdam! İşte insan yaşamı bu denli ucuz 12 Eylül rejiminde.

İşkenceyle öldürülen 229 kişi, idam edilen 50 kişi, pusularda vurulan 100'lerce kişi, işkencelerden geçirilen binlerce kişi, sakıncalı 1.5

milyon insan yukarıdaki ve benzeri nedenlerle o sonuçlara uğratıldılar. İşte 12 Eylül adaleti budur. Mahkemeler polisin işkence altında aldığı ifadelere yasal bir kılıf geçirmeden başka hiç bir işler görmedi. Tarafsız değildir, yargıtay başkanının da belirttiği gibi bağımlıdır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görülmekte olan çeşitli davaların yanısıra Devrimci Yol, Devrimci Sol ve PKK davaları hala sıkıyöne-

tim mahkemelerinde sürmektedir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Sıkıyönetim Mahkemelerini aratmayacak, çünkü hukuk dışı ve bağımlıdır. Son olarak şunu ifade etmek istiyorum. 12 Eylül rejimi ve onun uzantısı Özal hükümetinin uygulamaları tüm sonuçlarıyla tartışılmalıdır. Bu yargılama, bu konuda bir işlev görebilirse, halkımızın acılarını biraz daha hafifleyecek, güzel bir geleceğe varmamızda yardımcı olacaktır."

Devrimci İşçi ve Türkei İnformation tarafından yayınlanan broşür:

İşkence Türkiye'de devlet politikasıdır

Ön açıklama

Türkiye'de işkence sorununu ele alıp irdeleyen bu yazı, Fatsa Davası'nda yargılanan arkadaşlarımız tarafından hazırlanmıştır. Elinizdeki broşürde yeralan yazının büyük bir bölümü Fatsa Devrimci Yol Davası savunmaları sırasında mahkemeye verilmiş ve tutanaklara geçmiştir.

Yazı işkencenin amacını açıkladıktan sonra devlet ve hükümet yetkililerinin işkenceyi ört-bas etme yönündeki çabalarını belgelemektedir. Yazı daha sonra, mahkemelerin ve doktorların işkence olayı karşısında nasıl tavır aldıklarını belge ve kanıtlarıyla açığa çıkartmaktadır.

Tribunal'le ilgili hazırladığımız broşür dizisinde işkence üzerine olanı için biz cezaevinden gelen bu yazıyı temel aldık. Yazının bazı bölümlerine ekler yapmakla yetindik.

Devrimci İşçi

Niye işkence yapılıyor?

Son yıllarda ülkemizde tartışılan önemli konulardan biri işkencedir. Osmanlı İmparatorluğundan günümüze kadar işkence aralıksız sürdürülmüştür. Büyük şehirlerdeki karakollardan köylerdeki jandarma karakollarına kadar işkence uygulanmayan bir karakol, bir emniyet binası yok gibidir. 12 Eylül île birlikte işkence önceki dönemlere göre daha yaygın ve sistemli uygulanmıştır. Öyleki bu dönemde okullar, Kuran kursları, balık unu fabrikaları, Et-Balık Kurumları, hatta camiler bile işkencehane haline getirilmiştir. Ülkemizde kurumlaşmış olan işkencenin 12 Eylül döneminde acımasızca ve çok yaygın uygulanışı yüzlerce insanın ölmesine, binlerce insanın sakat kalmasına neden olmuştur.

Dünyada ve ülkemizde işkence uygulamalarının sebebi nedir? İşkence uygulamaları bir kısım hükümet ve devlet yetkililerinin iddia ettikleri gibi münferit olaylar mıdır, yoksa sistemli, yaygın bir devlet politikası mıdır? İşkenceyi devlet politikası haline getirenlerin amaçları nelerdir? İşkence uygulayıcıları görevlerini kötüye kullanan birkaç sadist midir? Bu soruların yanıtları önemlidir! İşkencenin amacını bilmeden, kaynağını anlamadan birkaç işkenceciyi suçlamakla konu geçiştirilemez. Ülkemizde işkencenin boyutları o kadar geniştir ki, birkaç işkenceciyi cezalandırmakla sorunun çözüldüğü iddia edilemez.

İşkencenin amacı işkenceyi gizlice yada açıkça savunan bazı insan-

lığını terk etmiş kişilerin söyledikleri gibi "Bilgi alıp, suçluları bulmak (!)" değildir. İşkenceyi devlet politikası haline getirenlerin amacı toplumda sömürüye karşı çıkan, demokrasi ve özgürlük isteyen halk yığınlarını yıldırmak ve susturmaktır. Korkuyla, dehşetle yıldırılan yığınları yönetmek kolaylaşacaktır. Halkın sömürüye sesini çıkartamayacak hale getirilmesi için, öncelikle toplumun en uyanık en özgürlükçü kesimlerini işkenceye alırlar.

İşkence, kitleleri sindirmenin, pasifize etmenin ve politikadan uzaklaştırmanın aracı olarak görüldüğü için, bazı ülkelerde ve ülkemizde işkence acımasızca sürdürülmektedir.

Bilindiği gibi, işkencenin en yeni "çağdaş (!)" uygulamaları ABD'nin Kontr-Gerilla eğitimi yaptıran okullarında öğretilmektedir. Bizim yurdumuzdan da birçok subay ve polis halkın ödediği paralarla "çağdaş(!)" işkence yöntemlerini öğrenmek için ABD'ye gönderilmektedir. Bu kişiler ABD emperyalizminin yurdumuzdaki ajanları olarak işkenceler uygulamakta ve yeni işkenceciler yetiştirmektedirler.

Emperyalizme bağımlı çarpık ekonomik ve sosyal yapının bunalımının arttığı her dönemde işkenceler ve diğer baskı yöntemlerinin uygulanması yaygınlaşmakta ve şiddetlenmektedir. Eski Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç "sosyal uyanış ekonomik gelişmeyi aştı, bunu durdurmak gerekir."derken, bir gerçeği ifade ediyordu. Halkın uyanışını durdurmak için 12 Mart döneminde gençlere, aydınlara, devrimcilere emniyet müdürlüklerinde, Ziverbey köşklerinde, karakollarda korkunç işkenceler yapıldı.[1]

24 Ocak kararlarının uygulanıp, ülke kaynaklarının hakim sınıflara ve emperyalistlere aktarılması, böylelikle halkın yoksullaştırılması için kitlelerin seslerini çıkaramaz hale getirilmeleri gerekiyordu. Bunun için yaygın ve sistemli işkencelerin yapılması kaçınılmazdı.

12 Eylül döneminde ve sonrasında yapılan baskı ve işkencelerin amaçlarından biri de işkenceye uğrayan insanların kişiliklerini yok etmekti. Özellikle cezaevinde uygulanan işkencenin amacı, buradaki devrimcileri robotlaştırmaya yönelikti. İşkenceyle, işkencenin amacıyla ilgili olarak Boğaziçi Üniversitesi öğretim Görevlisi Dr. Gündüz Vassaf şu saptamayı yapıyor: "Ezilen ve sömürülen insanlara karşı, iktidarda kalabilmek için verilen mücadelenin bir parçası olduğu için (işkence) var. İktidarda kalma giderek yoğunlaşan bir şiddetle özdeş olunca, işkencede bu şiddetin bir parçası oluyor. Sanıldığı gibi işkence gözü dönmüş sapık birkaç kişinin iradesi ile biçimlenen bir olgu değil."

Türkiye'de işkence devlet politikasıdır

İşkence TC devletinin yapısından ve karekterinden kaynaklanmaktadır, işkenceciye işkence aletlerini pervasızca kullanma olanağını yaratanda bizzat devletin gücüdür. Bu nedenle işkencenin tüm sorumluluğu üç beş işkenceciye değil, devletin kendisine aittir. Kaldı ki, ülkemizde yaşanan tek tük olaylar olmaktan çok uzaktır. İşkencenin, dayağın ve eziyetin olmadığı bir tek mahalle karakolunun, siyasi şubenin ve gizli sorgulama merkezinin dahi bulunmadığını söylemek sanırız abartı olmaz. Hatta eğitim kurumları bile birer işkence merkezi haline dönüştürülmüşlerdir.

Ülkemizde işkence yalnız belli bir döneme özgü değildir. Osmanlı İmparatorlugunda işkence, muhalefeti susturmak için hükümdarlarca bir politika olarak benimsenip, kullanılmıştır. Bu konuda "İbretnuma, mabeyinci Fahri beyin hatıraları ve ilgili bazı belgeler, (Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal'ın Türk Tarih Kurumu Ankara 1968) o donemdeki işkenceyi şöyle dile getirmektedir:

"...Aliağa başımı, diğer tüfenkçiler ayaklarımı tutup, ma'hut Kağıthane imamı pantolon ve donumu çözüp, husyeteynimi çıkarıp, ve elindeki kıskacı husyeteynime bakarak " Vah vah, acıyorum, şuna sölesende bu eziyetleri çekmesen olmaz mı? ... işkenceye memur edilmiş gaddarı bihaya imam-ı merkum yedinde ayrıca hazırlamış olduğu ince bir demir çubukla diz kapaklarıma darp ederek, ve 'Hükümdarın emrine itaat etmiyenin cezası budur" diyerek, ma'hut kıskaç ile husyeteynime vurmaya başladı, ...bayıldım. Biraz sonra aklım başıma geldi. Kendimi sırılsıklam buldum. Meğer ki bu ameliyat-i zalimane ve me'unnaneyi ayak ucumda seyri ve temaşa eden merhametli padişah gülerek, 'Bayıldı, yüzüne biraz su serpiniz' diye ferman buyurdu."

Günümüzde yüz yıl utanç kaynağı olarak belgelenen işkencenin 1980'li yıllarda dozunun daha da arttırılarak bir politika olarak sürdürütmesi tesadüf değildir. Yüz yıl önce yaşanan acıların bugünde yaşanıyor olması utanç vericidir. Kim ne derse desin, kim nasıl yadsırsa yadsısın, yüz yıl öncesinin Osmanlısının işkencesi bu günün Türkiye'sinde de geçerlidir. Yüz yıl öncesinin "Merhametli padişahları" dönemin işkence ve zulmünün gerçek sorumluları idiyse, günümüz Türkiye'sinde yapılan işkence ve zulmün sorumlularında devlet yönetimim elinde tutan kadrolardır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan günümüze kadar Osmanlı döneminde olduğu gibi işkence uygulamaları süregelmiştir.

Daha öncede değindiğimiz gibi, işkence kitleleri sindirmenin, pasifize etmenin bir aracı olarak kullanılmıştır. Ama bunun yanı sıra işkencenin yalnızca bilgi edinmek için yapıldığını iddia ederek, işkenceyi meşru kılmaya çalışan birçok devlet yetkilisinin de varlığı yadsına-

maz. Böyle sakat bir mantığa Prof. Selahattin Köymen'in 11.01.1986 günlü Milliyet Gazetesinde yer alan demeciyle yanıt vermek istiyoruz. Yazıda şöyle deniliyor:

"...eğer devletin kullandığı yöntemlerde herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın suçları ve suçluları bulmak mutlak görevi varsa, bu durumda işkenceyi ahlaken ve hukuken meşru saymak gerekecektir. Ortaçağ engizisyonu bu anlayışı yansıtır."

Engizisyon olarak nam salan işkence, karanlık Ortaçağ da uygulanmıştır. Acaba Ortaçağ karanlığında mı kalındı? Tabi ki hayır. Günümüzün teknolojisine uygun olarak işkence ve işkenceciler de modernleştiler. Kuşkusuz ülkemizde değişmeyen bir şey var ortada; işkenceye yasalarda yer almasa bile aynı gerekçelerle, aynı acımasızlıkla uygulanmaya hala devam ediliyor.

İşkencenin ülkemizde olduğu gibi, devlet politikası olarak sürdürüldüğü birçok ülkede işkence uygulamaları inkar edilmiştir. Doğu Timor da kullanılan ve 1984 Temmuz'unda Uluslararası Af örgütü'nün eline geçen gizli bir Endonezya Ordu Yönetmeliği'nde şöyle denilmektedir:

"...sorgulama amacıyla eğer kuvvete baş vurulması gerekiyorsa o bölgede yaşayan insanlardan bu olaya tanıklık edecek tek bir kişi bile olmaması sağlanmalıdır ki, halkın antipatisi kazanılmasın..."

İşte bu mantık çerçevesinde bizim ülkemizde de işkence olayı devlet yetkililerince ısrarla red edilmiştir, işkence idiaları sürekli dış mihrakların ve komünistlerin ülkenin milletiyle bölünmez bütünlüğüne bir saldırısı olarak lanse edilmeye çalışılmıştır. Ülkemizde yaşanan işkence uygulamalarına karşı çıkışlar, dış güçlerin ve komünistlerin devleti yıpratmaya yönelik saldırılan olarak ele alınamaz. Günümüz Türkiye'sinde işkence gerçeğini artık yüzbinler tartışıyor. İşkence gerçeği bugün TBMM'sinde tartışılıyor ve meclis tutanaklarına geçiyor.

SHP Milletvekili Cüneyt Canver işkence yapılırken elektirik vermek için kullanılan manyeto aletini meclise getirip, bütün parlementerlere gösteriyor. Yine aynı milletvekili meclis tutanaklarında yer aldığı şekli ile parlementerlere şöyle sesleniyor:

"...biz, bu yüce çatı altındaki üyelerden tümünün insan hakları ihlallerini, insanların onur ilklerini kıran bu politikaya destek vereceklerini asla düşünmüyoruz. Amacımız, her birimizin karşı olduğu bu yöntemleri milletin kürsüsünde teşhir etmek ve oy birliği ile mahkum etmektir. Böylece insan haklarına yapılan saldırıların en çarpıcı örneği olan işkenceyi Türkiye'nin gündeminden bir daha hiç geri dönmeyecek şekilde çıkarmaktır. Bunu sağlamak için vereceğimiz uğraşıya bazı maksatlı çevreler 'Bunlar Türk Güvenlik güçlerini zan altın-

da bırakmak isteyenlerdir; asıl amaçları devleti yıpratmaktır', şeklinde karşı çıkacaklar, demogoji yapacaklardır. Hatta bazı kimseler akıl almaz bir cüretle 'Bizim Radyo'dan mı talimat alıyorsunuz?' şeklinde ...bir suçlama da yöneltebileceklerdir... uzun yıllardır Türkiye'de işkencenin varolması giderek artması kurumlaşmakta olmasına karşın bu utanç verici tablonun Türkiye'nin gündeminden silinmemesinin nedeni, konunun bu güne değin bir ulusal konum ve partiler üstü bir sorun olarak kavranmamış olmasıdır. Bugünden başlayarak, hepinizi işkence sorununu Türkiye'nin gündeminden silip atmak için kararlı bir eyleme çağırıyorum" demektedir.

ANAP'lılar işkenceyi savunuyor

Gerçekte milletin iradesini temsil eden hiç kimsenin işkenceyi hangi amaçla yapılıyor olursa olsun tasvip etmemesi gerekir. Oysa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletin iradesini temsil ettiğini söyleyen birçok milletvekili terörist olarak nitelendirdikleri kişilere işkence yapılabileceğini savunmaktadırlar. İşte bir örnek; ANAP İstanbul milletvekili ve psikoloji profesörü Rezzan Şahinkaya 31.01.1986 tarihinde Milliyet gazetesine şu açıklamayı yapmıştır:

"...objektif olarak düşünecek olursak, dünya yüzünde işkence yapmayan millet yoktur. Hepsi yapıyor bu işi. Yok, diyen yalan söylüyor. Mehmet Ali Ağca'yı görüyorsunuz, Papa'yı öldürmedi, sadece ateş etti, ama zavallı kafayı oynattı. 'Ben peygamberim' dedi. Bizim hapisanelerde yatanlar melek değildir. Adam öldürmüşlerdir, adam taramışlardır. Elin oğlu öyle yöntem bulmuş ki, adam birgün kalpten ölüveriyor. Bu yapılıyor Avrupa da, Amerika da demirperde ülkelerinde. Bizimki merttir bunu yapmıyor bizim polisimiz, 'eti senin kemiği benim veya 'kızını dövmeyen dizini döver' atasözleriyle yetişmiş onun için dövebilir. Zaten oraya gelen yavrum süt kuzusu değilki, fırsat bulsa polisi de öldürecek. Avrupa da Amerika da demirperde ülkelerde işkence görenlerde yara bere olmuyor. Bizim zavallılar henüz eski yöntemleri kullanıyor."

ANAP Mületvekilinin mantığı çok açık; hükümet partisinin üyesi işkence her yerde olduğu gibi bizde de var, bu normaldir, diyebilmekte. Vatan haini, katil terörist diye adlandırdığı kişilere, işkence yapılmasının da çok normal oldugunu söylemektedir. Normal olmayan yan, iz bırakmaktır... Bu da teknoloji ve yetiştirme sorunuymuş! İlerde çağdaş medeniyet düzeyine ulaştığımızda işkencemizde iz bırakmayıp, adamı kalpten götürecek boyuta ulşacakmışız. Bir milletvekili, bir kadın, bir psikoloji profesörü olmak özelliklerini bir arada toplayan

bir kimsenin böylesi sözlerini acı ve utanç duymadan dinleyebilmek mümkün müdür? Eloğlunun uzayda yerleşim bölgeleri kurmakta yararlandığı teknolojiyi, işkence tekniğimizi geliştirmekte kullanmayı istemekten daha ötesini düşünemeyen bu mantık hemde Türkiye Büyük Millet Meçlisi'nde ve hükümette bulunan bir partinin üyesinin mantığıdır. Acaba yalnızca bir tek o üyenin mantığı mıdır bu? Tabi ki değil, burada yalnızca basma yansımış ANAP Kırşehir milletvekili Mehmet Budak'ın 10.10.1985 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan demecine de değinmek istiyoruz. Şöyle demektedir:

"...ben ANAP içinde en demokratik adamım. Herif vatan haini, niye işkence yapılmasın? ..."

"...en demokratım" diyen milletvekilinin işkence gerçeğine bakış açısı bu olduktan sonra, başka nitelikte olanlar için denecek fazlaca bir şey kalmıyor.

Uygar ve çağdaş bir ülke olmaktan, demokratik ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmaktan söz eden bu gibi milletvekilerinin verdikleri demeçlere baktığımızda, ülkemizin insan hak ve özgürlüklerini kullanabilme açısından Ortaçağ'ın karanlığından kurtulduğunu söyleyebilir miyiz? İşkence uygulamaları günümüzde orta çağ karanlığında kalmış tarihi anılar değildir. Günümüz dünyasında milyonlarca insan ve ülkemiz halkları çok daha geliştirilmiş ve yaygınlaşmış akıl almaz işkence yöntemleriyle karşı karşıyadır.

Devlet yetkililerinin işkence konusuyla ilgili verdikleri demeçlerin tümü işkenceyi meşrulaştırmaya yada işkence olayını yadsımaya ve işkencecileri korumaya yöneliktir. Türkiye'de insan haklarının savunucusu olduklarını söyleyen devlet yetkililerinin ne kadar samimi olduklarını yapılan resmi açıklamalara bakarak anlamak kolaydır. Erbil Tuşalp'ın "Artık Demokrasi İsteyin" adlı kitabının 37- 38'inci sayfasında yetkililerin işkenceyle ilgili açıklamaları şöyledir. 16 Mart 1983 tarihinde Devlet Bakanı ve hükümet sözcüsü Prof. İlhan Öztrak şöyle diyor:

"... işkenceden öldüğü iddiasıyla Uluslararası Af Örgütünce bize bildirilen 62 kişilik ilk listede olanlardan 60'ı hakkında yapılan tahkikat sonunda bunlardan 15 kişinin ölümlerinin işkenceyle hiçbir ilişkisi bulunmadığı, 15 kişi hakkında iddiaların doğru olduğu... tespit edilmiştir..."

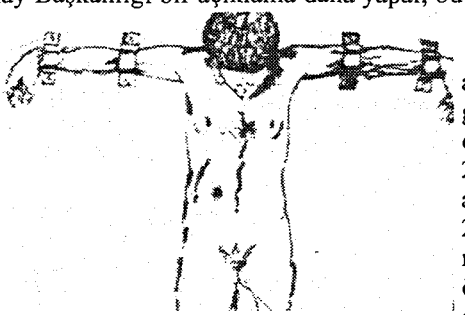
12 Eylülden hemen sonra kurulan Bülent Ulusu (emekli subay) Hükümeti'nin sözcüsüne göre, 12 Eylülden 1 yıl 6 ay 4 gün sonra işkenceyle ölenlerin sayısı 15'tir.

4 Ekim 1982 tarihinde Genel Kurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Dairesince hazırlanan bültende şu bilgiler yer alıyor:

"... 12 Eylül 1980 tarihinden 4 Ekim 1982 tarihine kadar geçen süre içinde işkenceyle 204 kişinin öldüğü iddia edilmiştir. Konu ile ilgili yapılan soruşturma sonucunda sadece 4 ölüm olayının işkence nedeniyle meydana geldiği kanıtlanmıştır."

2 yıl 22 gün sonra işkenceyle öldürülenlerin sayısı Genel Kurmay Başkanlığına göre 4'tür. Bakanın yukarıdaki açıklaması ise daha farklıdır.

1984 yılının 26 Aralık'ında işkence ve kötü muamelelerle ilgili Genel Kurmay Başkanlığı bir açıklama daha yapar, bu açıklamada:

"... 26 Aralık 1978'den bu yana askeri cezaevlerine giren 63092 tu-tuklu-dan 14'ü intahar, 23'ü hastalıktan, 7'si açlık grevi sonucu, 2'si işkence ve kötü muamele sonucu ölmüşlerdir. 7 ölüm olayı araştırılmaktadır..." denilmektedir.

12 Eylülden 3 yıl 6 ay 21 gün sonra yapılan açıklamada işkence sonucu öldürülenlerin sayısı sadece 2'dir.

İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un Ocak 1985 tarihinde yaptığı açıklamada ise, o güne kadar Türkiye 'de işkenceden ölen hiç kimsenin olmadığı şeklindedir. İçişleri Bakanına göre, 1984 yılında 4894 eylemci yakalanmasına neden olan 475 olayda 99 kişi yaşamını yitirmişti. İçişleri Bakanına göre: Bunlardan 1 polis memuru, 1 emniyet bekçisi, 40'ı sivil halktan 32'si ise teröristtir. 32 teröristin 4'ü tutuklu bulundukları cezaevinde yaptıkları açlık grevi sonucu ölmüşlerdir.

İçişleri Bakanının yaptığı en son açıklamada, Türkiye'de işkence sonucu öldürülen bir tek kişinin bile bulunmadığını öne sürmektedir. 12 Eylülden sonra resmi ağızlarca yapılan açıklamalar bir birini yalanlar niteliktedir. 16 Mart 1982 tarihinde Devlet Bakanı ve hükümet sözcüsü Prof. İlhan Öztrak'ın işkence sonucu 15 kişinin öldüğü doğrultusunda açıklamalanndan sonra yeniden yapılan açıklamalarda işkenceden ölenlerin sayısının düşmesi; İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut' un açıklamasıyla sıfırlanması ülkemizde yapılan işkencenin kamuoyundan gizlenmesine yöneliktir. Ülkemizde bir devlet politikası olarak sürdürülen işkence hem kamuoyundan gizlenecek, hemde pervasızca sürdürülecektir. İzlenen bu politika sonucu, çok sayıda insan

işkence masalarında ölmektedir. Devletin en yetkili ağızlarınca işkence yadsındığına göre, bu ölüm olaylarınada bir gerekçe bulunması gerekiyordu. Bu konuda yetkililerce yapılan açıklamalar "merdivenden düştü", "üst kat penceresinden atlıyarak intihar etti" ve buna benzerdir. Emniyet'te gerçekleştiği söylenen intahar olaylarının yıllara göre dökümü ise ilginçtir.

1975 yılında intihar yok
1976 yılında 1 kişi
1977 yılında intihar yok
1978 yılında 1 kisi
1979 yılında 1 kişi
1980 yılında 4 kişi
1981 yılında 6 kişi
1982 yılında 11 kişi
1983 yılında 10 kişi
1984 yılında 6 kişi
1985 yılının ilk on ayında 11 kişi intihar etti(!) (Nokta Dergisi 01.12.1985)

Yukardaki istatistik verilerden de anlaşılacağı üzere karakollarda yetkililerin deyişiyle intihar (!) olayları yıldan yıla yaygınlaşmaktadır, iddia edildiği gibi intihar olaylarının yaygınlaşması üzerine 30.03.1986 tarihli Nokta dergisinde yer aldığı üzere SHP İçel milletvekili Fikri Sağlar İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'a Meclis Başkanı aracılığıyla, emniyette intihar ettiği söylenenler hakkında bir soru önergesi verir. Bakan Yıldırım Akbulut Fikri Sağlar'ın 'kısa aralıklarla meydana gelen 6. kattan intahar olaylarını ilkinden sonra herhagi bir tedbir alınmış mıdır? Alınmışsa nelerdir? Tedbir alınmamışsa görevliler hakkında herhangi bir işlem yapılmış mıdır?' sorularına verdiği yanıtta şöyle demektedir: "Bu gibi intahar olaylarını önlemek amacıyla sanıkların asansörle indirilip çıkartılmaları, ne suretle olursa olsun kelepçe takılmaları, yeterince memurun nezaretinde götürülüp getirilmeleri hususunda tedbir alınmıştır." ve ilaveten " Vedat Aldoğan'ın intahar etmesinden sonra katların pencereleri demir parmaklıklarla kapattırılmıştır." diyor.

Bunları söyleyen bakan Yıldırım Akbulut, Vedat Aldoğan'ın intihar etmesinden 12 gün sonra intihar ettiği söylenen Haydar Öztürk'ün ise; "demirden yukarı camları kırmak suretiyle altıncı kattan atladığını" açıklamaktadır. Bakan Yıldırım Akbulut'un yapmış olduğu bu açıklamaların ciddiyetle ilgisi olduğunu hangi aklı selim kişi söyleyebilir? Ve böylesi gayri ciddi açıklamaların İçişleri Bakanlığı koltuğunda oturan bir sorumlu tarafından yapılması, işkenceyi ve işkencecileri savun-

makta, onları aklamak gayretinden başka ne ile açıklanabilir?**

Ülkemizde yoğun işkence iddiaları somut delilleri ile birlikte kamuoyuna yansıtılmış, işkence sonucu yüzlerce insanın öldüğü, basında isimleriyle birlikte yer almıştır. Bu durum karşısında devlet yöneticileri ülkede yoğun işkence olaylarının yaşandığını, yapılan işkenceler sonucu birçok insanın yaşamını yitirdiğini reddetiler. Her düzeyden devlet yöneticisi veya kadroların açıklamalarını birlikte değerlendirmenin yararlı olacağına inanıyoruz.

Kenan Evren'in açıklaması:

"12 Eylülden sonra yurt dışına kaçan bu hainler, burada kendi fikriyatlarını benimsemiş kişilerle işbirliği yaparak, çeşitli yalanlar uyduruyorlar. Ve memeleket içindeki taraftarlarına direktif veriyorlar... öyle yalan ve maksatlı haber uyduruyorlarki, Avrupa ülkeleriyle olan ilişkilerimizin düzelme safhasına girdiği bir anda muhakkak yeni yalanlar uyduruyorlar... dışarıya kaçanların yaydıkları bir havadiste, işkence teranesidir. Bunu mütemadiyen bir alet olarak kullanırlar." (Cumhuriyet Gazetesi)

İşkencenin böylesine ayyuka çıktığı bir dönemde devletin en yetkili ağzının bir insanlık ayıbı olan işkenceyi böylesine yadsıması işkencenin bir devlet politikası olmasından başka ne ile izah edilebilir?

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ırkçı faşist lideri Botha'da, Şili faşist diktatörü Pinochet'te aynı beyanlarda bulunmaktadır. Onlara göre de işkence iddiaları dış kaynaklıdır. Ve yurt dışına kaçan komünistlerin işidir.

Başbakan Turgut Özal, bu konuda 07. 02. 1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan demecinde şöyle demektedir:

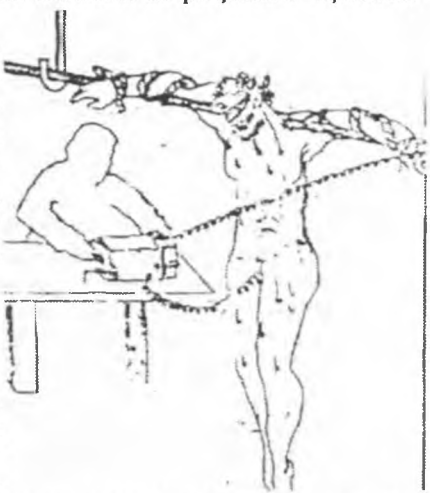
"... işkence yok, süimuamele var (kötü muamele)."

01. 03. 1986 tarihli Tercüman Gazetesi'nde çıkan demecinde ise:

"... dışardan Türkiye'de işkence var diye, bunca uğraş göstermelerine neden, amaçlarını ben size söyleyeyim. Bunların derdi, üzüm yemek değil, bağcıyı, yani Türkiye'yi dövmektir. Güvenlik kuvvetlerimizi zaafa uğratmaktır, felce düşürmektir. Bu oyunlara asla gelemeyiz." Bu sözlerle işkence olayını geçiştirmeye çalışan bir Başbakanın bulunduğu bir ülkede, işkencenin bir devlet politikası olmasından daha doğal ne olabilir? Ve işkencenin bir devlet politikası olmadığı bir ülkede kayıpların sayısının yüzlerle, emniyette intihar (!) ettiği söylenenlerin sayısının onlarla, " Çatışmaya girdi, kaçarken vuruldu" gibi iddia-larla öldürüldüğü söylenen insanların gene yüzlerle, cezaevlerinde bakımsızlıktan yada ihmal ve işkenceden ölenlerin onlarla ifade edildiği, yaşamın her biriminden zulüm ve işkence çığlıklarının yükseldiği bir ülkede bir Cumhurbaşkanı, bir Başbakan böy-

lesine demeçler verirse, o ülkede işkence önlenebilir mi?

Devlet kadrolarının en üst kademesinden en alt kademesine kadar yetkililer ağız birliği yaparak, işkence olmadığını yineleyip durmaktadır. Dönemin İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'ta 02. 02. 1986 tarihinde Tercüman Gazetesine verdiği demecinde: "... işkence iddiaları aşırı sol görüşün işine yarıyacak şekilde desteklenmiş, hayalci düşüncenin ürünüdür. Doktorla birlikte işkence yapıldığını öne sürmek, teşkilatımızın olduğu kadar tıp camiasını da töhmet altına sokar." Aynı tarihli Hürriyet Gazetesi'nde ise; "... işkence iddiası ve söylentilerinin asıl amacı, devleti felç etme teorisinin bir parçasıdır." açıklamasını yapmaktadır.

Cumhurbaşkanı ve Başbakanın açıklamaları İçişleri Bakanına örnek olmuştur. Dönemin Adalet Bakanı Nejat Eldem ise: "Cezaevlerinde işkence olduğuna dair iddialara inanmıyorum, işkence yoktur" demektedir. (29. 01. 1986 tarihli Tercüman Gazetesi)

Adalet Bakanı Nejat Eldem'e göre cezaevlerinde işkence yoksa Di-yarbakır Cezaevlerinde ölenlerin ve Mamak Askeri Cezaevinde İlhan Erdost'un öldürülmesi nasıl açıklanabilir? Yine Alemdağ Askeri Cezaevinde ölen Hasan Mermeroluk, Haydar Yağmur, Çanakkkale Cezaevinden Filiz Can'ın ölümleri nasıl ve ne ile açıklanacaktır?

Ülkemizde göz altına alınan herkese istisnasız işkence yapılırken, ülkede işkence olmadığının iddia edilmesi olanların da "münferit" olaylarmışçasına gösterilmeye çalışılması insanlık adına ve çağdaş hukuk adına utanç vericidir.

İnsanlık ayıbı işkence karşısında ANAP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Keçeciler, 30. 01.1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki açıklamasında:

"... işkence iddiaları polisi görev yapamaz hale getirmek isteyen çevrelerce ortaya atılmış olaylardır. " demekle, işkencecileri korumaya ve işkencecilere cesaret vermeye çalıştığı çok açıktır.

Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük ise:" Filhakika bazı

münferit efrada süimuamele hadiseleri olmuştur."(Tek tek kişilere kötü muamele olayları olmuştur) demektedir.(Cumhuriyet Gazetesi 15. 04. 1986)

Zamanın Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan Bedük'de diğer devlet yetkilileri gibi, ülkemizde sistemli olarak işkence olmadığını belirtmektedir. 0ysa, bu konuda işkenceci polis Sedat Caner gözaltına alınan kişilere nasıl işkence yaptıklarını özel olarak oluşturulan işkence timlerinin nasıl çalıştığını uzun uzun anlatmıştır. 02. 02. 1986 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde, "Hem bu işkenceleri falan yaptırıyorlar, hemde karşılığında alıp yargılıyorlar. Benim en acayibime giden bu yan..." demektedir, itirafçı polis Sedat Caner. İşkenceci polis Sedat Caner işkenceyi kendisinin yaptığını ama emrin üst yetkililerce kendisine verildiğini söylemektedir. Demek ki işkence üç beş sadistin kafasının bozulduğunda yaptığı bir olay değil, devlet politikasının bir ürünüdür. 02. 02. 1986 tarihli Tecüman Gazetesi'nde Sedat Caner'in işkenceyi açıklaması üzerine, zaman yitirmeden bunun amaçlı ve sol patentli olduğuna dair yazılar yer almaya başlamıştır. "Caner silahlı solun militanı" denmiştir. Kimi devlet yetkilileride Caner'in gizli bir örgütle ilişkisinin olduğunu, bu şahsın hasta olabileceğini açıklamışlardır. Sedat Caner hakkında yaptığı açıklamalardan dolayı açılan dava ise beraatle sonuçlanmıştır. Yalnızca bu örnek bile devlet yetkililerinin işkencenin üzerine gitmediklerini, aksine toplumun susturulması için bir yöntem olarak kullandıklarını ortaya koymaktadır.

30. 03. 1986 tarihli Nokta Dergisi'nde eski istanbul ve Ankara Emniyet Amiri İbrahim Ural ise, "Hiç kimse *işkence* için emir veremez. Ama bu pratikte doğru değildir. Ama sözlü emir verebilir. 'Bu adamın kafasnı kırın ve ifadesini alın' hadi bakalım emniyet müdürü dahi olsa böyle bir emir verilse, çok çok bu kanunsuz bir iştir, diyebilirsin... Bazen uyguladık, bazende uygulandığını söyledik, uygulamadık. Bu emirleri yerine getirmedikleri için, görevden uzaklaştırılan polislerin sayısı 6000 civarındadır."

Devletin en yetkili ağızlarının işkenceyi yadsıyan *demeçlerine* ülkede işkenceyi gizlemeye çalışanlara en güzel yanıtı, yine bir dönem Emniyet Müdürlüğü yapmış birisi vermektedir.

Eski MDP Genel Başkanı emekli orgeneral Turgut Sunalp 04.02.1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde" Bugün Türkiye'de işkence bir hükümet ve devlet politikası değildir ve asla olmamıştır. Ama dünyanın her tarafında işkence olmuştur, olmaktadır, olacaktır... Bütün mesele işkenceyi asgariye indirmektir. " Turgut Sunalp 16.11.1985 tarihli Nokta Dergisi'nde ise, "12 Mart sogularında kızlara cop kullanmadık. Zaten kızlara bir şey yapacak olsak coplara gerek yok... Elimiz-

deki taş gibi gençleri kullanırdık." demektedir. Yapılan bu utanmazca açıklamaları ve yalanları 12 Mart ve 12 Eylül uygulamaları doğrulamaktadır. Ülkenin değişik yerlerinde değişik sorgulama odalarında gerçekleşen ırza geçme olayları mahkeme tutanaklarına yansımış ve gazetelerde manşetlere geçmiştir.

Devlet yetkilileri ülkede sistemli işkence yapılmadığını iddia ededursunlar, 12 Eylülden sonra yapılan işkenceler karşısında kamuoyunda yükselen tepkileri geçiştirmek için işkenceciler için açılan davaların sayısı bile işkencenin ülkemizdeki boyutunu göstermeye yetmektedir. İktidar partisi ANAP'ın Genel Başkan Yardımcısı ve Cezaevleri Komisyonu Başkanı Bülent Akarcalı 12 Eylül 1980'den 1 Eylül 1985 tarihine kadar meydana gelen 2120 olayda 4623 görevli hakkında sivil mahkemelerde işkenceyle ilgili soruşturma açıldığını söylemiştir. Adalet Bakanı Nejat Eldem'de işkence ve kötü muamele sonucunda 5138 kişi hakkında adli tahkikat yapıldığını söylemiştir. Sivil yargı makamlarıyla askeri makamlarda işkence ve kötü muamele suçlarından yargılananlar arasındaki büyük fark dikkat çekicidir. Sivil yargıda 2120 olay için 4623 görevli hakkında adli takibat yapılırken sıkıyönetim makamlarına aynı savla 941 dosya ulaşıyor. Sivil mahkemeler 410 sanık için kovuşturmaya yer olmadığına karar verirken, 2052 sanığı aklıyor, 439 sanık için hüküm veriyor. Askeri mahkemeler ise 624 sanık için kovuşturmaya yer olmadığına 265 sanık için de aklama kararı verirken, 105 sanık için mahkumiyet hükmünü uygun görüyor. Açıklamalara göre, sivil mahkemelerde halen 1722, askeri mahkemelerde ise 146 dava ve soruşturma sürmektedir. (Bu bilgiler Erbil Tuşalp'ın Artık Demokrasi İsteyin kitabından alınmıştır.)

Bu belge ve kanıtlar karşısında artık ülkemizde işkence var mıdır yok mudur tartışmasını sürdürmek gereksizdir.

Egemen sınıfın temsilciliğini yapanlar, her ne kadar işkence yapılmadığını iddia ederek gerçekleri saklamaya çalışsalar da Türkiye'de sistemli olarak işkence yapıldığı acıkca ortadadır. İşkence ülkemizde her dönem yapılmıştır. Ama 12 Mart ve özellikle 12 Eylül dönemlerinde çok yaygın ve sistemli olarak uygulanmıştır. 12 Eylül döneminden sonra da işkence uygulamaları devam etmektedir. Hücrelerden, polis ve jandarma karakollarından, hatta köy meydanlarından insan çığlıkları gelirken, hala çağdaş ve uygar bir ülke olduğumuzdan sözedilmektedir. Uygar ve çağdaş bir ülke olmak işkencehanelerde yükselen insan çığlıklarına kulaklarımızı kapayarak sistemli bir şekilde "işkence yoktur" nakaratlarını tutturmak değil, işkencenin tümüyle kökünün kazınması için tüm önlemleri almaktır.

İşkence sadece devrimcilere yapılmıyor

Ülkemizde işkence yalnızca " Vatan haini, terörist" olarak nitelendirilen devrimcilere yapılmamaktadır. Toplumun hemen hemen tüm kesimlerinde yüzbinlerce insana işkence uygulanmıştır, işkencenin devlet politkası olduğu ülkelerde fosseptik çukurlarının içine kimin sokulacağını, Filistin askılarında kimlerin asılacağını, "Ameliyat masalarına" kimlerin yatırılacağını, elektrik akımına kimlerin bağlanacağını önceden kestirmek zordur. Ama mutlaka bilmeliyiz ki, işkence ortadan kalkmadığı sürece, bugün bizim çığlıklarımız duyuluyorsa, yarın da sessiz kalanların çığlıkları tırmalayacaktır kulakları....

Fazla gerilere bakmak gereksiz, daha dün işkencehanelerde halkını sevmekten başka suçu bulunmayan devrimcilerle bir takım olayların faili olarak gözaltına alınan insanlara işkence yapılması için emir veren ve bizzat işkence yapanlar bugün kendilerine işkence yapıldığını iddia etmektedirler. Bunlardan bir tanesi de, Ankara Devrimci Yol Davası sanıklarına da işkence yapan Mustafa Haskiriş'tir. Mustafa Haskiriş, acımasızca yaptığı işkencelerle Devrimci Yol taraftarı Zeynel Abidin Ceylan'ı öldürmüştür. Bu suçtan ceza alan Mustafa Haskiriş tahliye edilmiş, daha sonra yaptığı soygun nedeniyle yakalanmıştır. Mahkemede bu işkenceci, kendisine de acımasızca işkenceler yapıldığını söylemiştir.

İşkence bir insanlık suçudur. Kime yapılırsa yapılsın mutlaka karşı çıkılmalıdır. Bugün elinde bulunan güç nedeniyle işkenceye emir verenler unutmasınlar ki yarın aynı durumla kendileride karşı karşıya kalabilirler. Halk arasında bir söz vardır. "Kişi kendine reva görmediğini karşısındakine de görmemeli." işkence karşısında ikili politika izlenemez. " Bu bizim düşmanımızdır" gerekçesiyle işkenceye "Evet" diyerek, "Bu bizdendir" gerekçesiyle de "Hayır" demek iğrençliktir, işkence karşısında belirlenecek politika tektir: Hiç bir sebeple hiç kimseye işkence yapılmamalıdır. 12 Eylülden sonra ülkemizde yüzbinlerce kişi işkence tezgahlarından geçirilmiştir. Bu sırada yüzlerce insan işkencede can vermiştir. Yetkililer açıklama yapıyor: "Bunlar münferit olaylar!" Aklımıza bu noktada bir soru takılıyor, işkencelerde yüzlerce kişinin ölmesi "Münferit olaylar"sa sistemli olarak işkencenin yapıldığının göstergesi nedir? Yüzbinlerce kişinin işkence tezgahlarında yaşamını yitirmesi midir? Şunu açıkça söyleyebiliriz:

Nazi Almanya'sında faşistlerin işkencehanelerde katlettiği insan sayısına göre, bizim ülkemizdekiler münferit olaylar gibi görülebilir ama özünde nazi Almanya'sında da ülkemizde de uygulanan işkenceler bir devlet politikasının ürünüdür.

"Sorgulama yapıyoruz, suçluları ortaya çıkarmaya çalışıyoruz" diyerek, insanlık suçu işleyen ve işletenler ülkemizdeki işkenceleri hala "Münferit olaylardır" diye izah ediyorlar. Birkaç işkenceciyi göstermelik olarak "Kamuoyunun susturulması" amacı ile yargılayıp, cezalandırmak, aldatmacadan başka bir şey değildir. İşkenceyi yapan kişilerden önce işkenceyi mahkum etmek gerekir. İşkence sorgulama yöntemi olarak kabul edilip ve işkence tezgahlarında oluşturulan ifadeler hukuksal olarak, savcı ve yargıçlarca geçerli kabul edildikce, işkence her zaman var olacaktır..... ülkenin dört bir yanında işkence tezgahlarında insanların acı çığlıkları duyulurken, demokrasiye geçtik (!) sözleri boş safsatadan başka bir şey değildir.

Faşist Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ve Şili'de uygulanan yöntemler ülkemizde de uygulanmıştır. Milletvekili Cüneyt Canver'in 30. 04. 1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan açıklaması bunu ortaya koymaktadır.

".... bugün Türkiye de hiç kimsenin can güvenliği yoktur. Bugün evimizden alınarak, öldürülmeyeceğimizin garantisini ne Başbakan, ne de İçişleri Bakanı verememektedir. Bu hükümet can güvenliğini sağlıyamamaktadır... Yetkililer harekete geçmiyor. O halde yetkililerde suç ortağıdır. Eğer savcılar, Cumhuriyet'in savcıları ise, harekete geçerler. Eğer Devletin Savcıları ise, bir diyeceğim yok. Savcılara hodri meydan diyorum. Biz yalan söylemiyoruz. İşkence yapılıyor ve insanlar bir hayvan gibi, çukurlara gömülüyor."

Ülkemizdeki egemen güçlere rağmen kısıtlı olanaklara ve bizzat partisinden yeterli destek görmemesine rağmen bir milletvekilinin soruna sahip çıkma çabalarını saygıyla karşılıyoruz. İnsanlık ayıbı olan işkencenin, ortadan kaldırılması için hukuk adamlarına da önemli görevler düştüğüne inanıyoruz. Türkiye'de işkence yoktur diyen devlet yetkililerine sormak gerek; her işkenceden söz edeni, işkence vardır diyeni komünist kışkırtmalarıdır diye nitelendirdiklerine göre; Uluslararası Af Örgütü, Helsinki Watch (izleme) Komitesi, SHP, DYP sözcüleri komünistlerin güdümündeki kişi veya örgütler midir ki, işkence teraneleriyle ortalığı bulandırıyorlar? İşkence iddiasında bulunan binlerce vatandaş komünistlerin kışkırtmaları sonucu mu bu iddiaları ortaya atmaktadırlar? Eski ANAP milletvekili ve bakan Vural Arıkan'da işkenceden şikayet etmişti. Yoksa, o da mı komünistlerin kışkırtmaları sonucu böyle davranmıştı?

Şunu bir kez daha belirtmek isteriz ki, ülkemizde işkence işçisinden köylüsüne, öğretmeninden öğrencisine, sorgulamak için karakola götürülen profesöründen avukatına, sendika liderinden doktoruna, milletvekillerine, hatta polisine kadar işkence yapılmıştır. Daha önce işken-

ce yapan işkenceciler bile daha sonra karakola düştüklerinde kendilerine işkence yapıldığını iddia etmişlerdir.

Ülkemizde karakola yanlızca sorgulamak(!) için götürülen kişiler dahil, genç kızlara ve yaşlı analarımıza dahi işkence yapılmıştır. Hatta hamile kadınlarımıza bile işkence yapılmıştır. Ülkemizde tanıklara, subay ve assubaylara da işkence yapılmıştır. (THKP-C 3. Yol Davası tutanakları)

Yine ülkemizde seçimle Fatsa Belediye Başkanı olan Fikri Sönmez' e de işkence yapılmıştır. Bu işkence furyasından yazarlarımız, yayıncılarımız da kurtulamamışlar, hatta yayıncı İlhan Erdost cezaevinde öldürülmüştür. Türkiye'de hala işkence yoktur diyenlere işkence iddiarlarına karşı kulaklarını tıkayanlara aşağıdaki ölüm listesini sunuyoruz:

İşkencede ölenler

1) ŞAH İSMAİL ŞUT: 12 Aralık 1984 tarihinde oyun kağıdı kaçakçılığı yaptığı gerekçesiyle Kars Emniyet Müdürlügü'nde gözaltına alındı. İki gün süren sorgulaması sırasında "Kafa travması" nedeniyle öldü. Komiser Mehmet Bingöl, polisler Hamdi Balcı, Mustafa Koç, Orhan Karamanoğlu ve Murat Belge haklarında "Görev sırasında adam öldürdükleri gerekçesiyle " dava açıldı.

2) CENNET DEŞİRMENCİ (Gaziantep): 22 Mayıs 1982'de gözaltına alındı, aynı gün sorgulandı, öldü. 1984 Şubat'ında polisler işkenceyle adam öldürmekten ceza aldılar. Ceza alan polisler: Hüseyin Gülersönmez, Mustafa Yazıcı ve Sedat Caner'dir. 4 yıl 5'er ay 10'ar günlük cezaları Yargıtay tarafından da onaylandı.

3) VAKKAS DEVAMLI (Kahramanmaraş): İşkenceyle öldürüldü. Yargılanan komiser Osman Güvenç ile polisler Mehmet Genç, Ersan Ordu, Yılmaz Kanun ve Mehmet Köse 4 yıl beş ay 10 gün hapse mahkum edildiler. Yargıtay tarafından onaylandı.

4) KAZIM ÇAKIR (Mersin): Cezaevinde öldü. Adıyaman TKEP Davasında adı geçenin kardeşi Mehmet Çakır ise elleri çivilenerek öldürüldü. Ölüm tarihi 07.06.1985

5) ALİ UYGUR (Tarsus): işkenceyle Tarsus'ta öldürüldü. Aylarca cesedi arandı ve kimsesizler mezarlığında bulundu, öğretmendi.

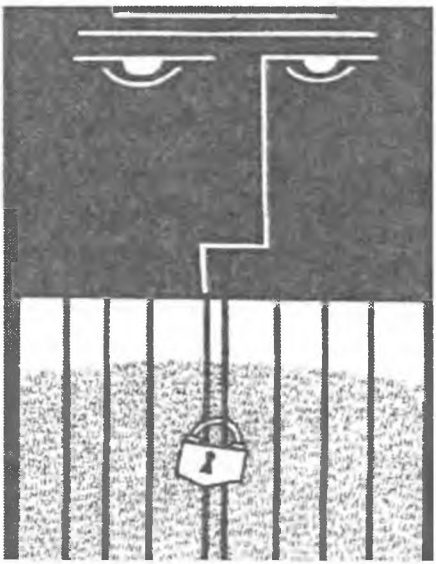
6) SIDDIK BİLGİN (Bingöl): Öğretmen, işkencede 1985 yazında öldürüldü. Cesedi aylar sonra karakol bahçesinde gömülü olarak bulundu. Tanık çavuş Fikret Bilge gerçeği anlattı. Yüzbaşı Ali Şahin yargılanıyor.

7) YUSUF ALTA (Kahramanmaraş/Pazarcık): Polis tarafından evden götürüldü. Sonra hücrede kendisini astı denilerek, ölüsü baba-

sına teslim edildi.

8) BATTAL EVREN (Kahramanmaraş): Eğitim Enstitlüsünde kurulan işkence tezgahlarında öldürüldü. 19 yaşlarındaydı.

9) HÜSEYİN HAKKI ER-DOĞAN (İstanbul): 18.09. 1984'te gözaltına alındı. 07.10.1984'te ölüm haberi babasına iletildi. Otopsi ra-porunda işkence izleri sap-tandı.

10) ALİ SARIBAL (Diyarbakır): Diyarbakır Askeri Cezaevinde öldü. Askeri savcının açıklamasına göre ölüm nedeni, "Normal ölüm" (!) ölüm tarihi 23.02.1981 (Oysa bu olaylardan dolayı yedi cezaevi görevlisi, çavuş Mehmet Kaya, onbaşı Ali Kazım İnal, erler Ahmet Şahin, Hüseyin Birolşen, Ali Sak, Demir Nohut, Fevzi Bağrıaçık ikişer yıl birer ay hapis cezası aldılar.)

11) ALİ EREK (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni, "Normal ölüm(!)" ölüm tarihi 20.04.1981.

12) ABDURRAHMAN ÇEÇEN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "normal ölüm"(!) ölüm tarihi 27.04.1981

13) SELAHATTİN KURDUR (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni"intihar-kendini asarak",ölüm tarihi 17.06.1981.

14) CEMAL KILIÇ (Diyarbakır): Askeri savcıya göre " Ecel-veremden"öldü. Ölüm tarihi 23.02.1982.

15) ÖNDER DEMİROK (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni, " Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 08.03.1982

16) MEHMET ALİ ERASLAN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 09.06.1982

17) MAZLUM DOĞAN (Diyarbakır): Askeri savcıya göre ölüm

nedeni " İntihar-kendini asarak" ölüm tarihi 07.06. 1982

18) AZİZ ÖZBAY (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni " Ecel-Siroz" ölüm tarihi 23.08.1982

19) KEMAL PİR (Diyarbakır): Askeri cazaevinde öldü. Askeri savcıya göre, ölüm nedeni," Açlık grevi sonucu" ölüm tarihi 04.10.1982

20) ALİ ÇİÇEK (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni, " Açlık grevi" ölüm tarihi 04.10.1982

21) AKİF YILMAZ (Diyarbakır): Askeri cezaevinde oldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni,"Açlık grevi" ölüm tarihi 04.11.1982

22) MEHMET HAYRİ DURMUŞ (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni,"Açlık grevi" ölüm tarihi 01.11.1982

23) BEDİ TAN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni henüz bilinmiyor "Araştırılıyor". (Gardiyan Adem Gündüz ve onbaşı Ali Koyunlu hakkında işkence davası açıldı.)

24) AZİZ BÜYÜKERTAŞ (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 22.12.1982

25) İBİŞ VURAL (Diyarbakır): Askeri hastanede öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 29.12.1982

26) MEHMET EMİN AKPINAR (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 25.01.1983

27) RAMAZAN YAYAN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 01.03.1983

28) MEHMET ÖZBADEM (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni " Ecel-verem" ölüm tarihi 20.05.1983

29) FERHAT KURTAY (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar- kendini yakarak", ölüm tarihi 25.07.1983

30) ERŞAT ANİL (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar-kendini yakarak", ölüm tarihi 25. 07.1983

31) NECMİ ÖNEN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar-kendini yakarak", ölüm tarihi 25. 07.1983

32) MEHMET ZENGİN (Diyarbakır): Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar -kendini yakarak", ölüm tarihi 25.07.1983

33) YILMAZ DEMİR (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar-kendini asarak", ölüm tarihi

20.01.1984

34) REMZİ AYTÜRK (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "İntihar-kendini asarak", ölüm tarihi 01.02.1984

35) İSMET KAVAK (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Ecel-pankreas kanseri" ölüm tarihi 06.03.1984

36) İBRAHİM HALİL BAŞTURALP (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni " Normal ölüm"(!) ölüm tarihi 27.04.1984

37) ORHAN KESKİN (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Açlık grevi sonucu" ölüm tarihi 04.05.1984

38) CEMAL ARAP (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni " Açlık grevi" ölüm tarihi 15.05.1984

39) NECMETTİN BÜYÜKKAYA (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni "Akciğer kanseri-anfizeri" ölüm tarihi 18.07.1984

40) HÜSEYIN YÜCE (Diyarbakır): Askeri cezaevinde öldü. Askeri savcıya göre ölüm nedeni " Normal ölüm"(!), ölüm tarihi 05.11.1984

41) İHSAN KAYAER (Gümüşhane-Bayburt): 29 Ekim 1983'te gözaltına alındı. Parlak Güneş tarafından dövüldü. Karakolda fenalaştı. Hastaneye kaldırılırken yolda öldü. 9 çocuk babasıydı... Yargılanması gıyapta süren Parlak Güneş hakkında 1986 yılı başında tutuklama kararı verildi. O tarihte İzmir Bornova Polis Eğitim Okulunda öğretim üyesi olarak görev yapıyordu.

42) MAZLUM GÜLER (Elazığ): Elazığ Cezaevinde yattı. Tahliye kararı verilmesine karşı tahliye edilmedi. Birkaç gün sonra cezaevinde öldü.

43) HASAN ÇELİK (Çorum): Sazdeğirmeni Jandarma Karakolunda sorguya alındı. 61 yaşındaydı. Komaya girdi. Hastane raporu "Kafa travması sonucu beyin kanaması" geçirdiği şeklindeydi. Çorum Valisi Fikret Koçak'a göre ise "Adamda yüksek tansiyon varmış, jandarma astsubayı Ahmet Ceylan yüksek sesle bağırınca adam komaya girdi" şeklinde açıklama yaptı, ölüm tarihi 12.02.1986

44) YAŞAR DURMAZ (Samsun): 22 yaşındaydı. 9 Şubat 1986'da gözaltına alındı. Sorguda aynı gün öldü. " Merkez Jandarma Karakolunun 3. kalından atbyarak intihar (!) ettiği resmi olarak açıklandı". Ancak doktor raporunda hiçbir kınk izine rastlanmadı, ölüm tarihi 09.02.1986

45) ORUÇ KORKMAZ (Kars): Terzi. Sorguda öldü. Başkomiser Kemal Kartal ve üç polis işkenceden yargılandı. Çeşitli hapis cezala-

rına çarptırıldılar.

46) HASAN DEMIR (Ankara-Haymana): Davutlar köyünde Jandarma tarafından vuruldu. 20 yaşındaydı. Köylüler olay gününe kadar, köylerinde dayak yemeyen kimse kalmadığını ve olayın kaza olmadığını söylüyorlar, ölüm tarihi 25.02.1986

47) CENGİZ AKSAKAL (Artvin): Sorguda öldü. Polisler ibrahim Üçok, Hilmi Özmen, Seyhan Açıkel yargılandılar. Üçer yıl dörder ay hapis cezası aldılar. Yargıtay bozdu. Bilehare delil yetersizliğinden beraat ettiler, ölüm tarihi 18.10.1980

48) İBRAHİM POLAT (Mardin-Nusaybin): 28 Eylül 1985'te vurularak öldü. Jandarma "İntihar etti" dedi. Sıkıyönetim ise, "Çatışmada vuruldu" şeklinde açıklama yaptı. Ailesi ve işkenceye tanık olanlar yüzbaşı İdris Sazer ve astsubay Haydar Çolakçı tarafından işkenceyle öldürüldüğünü belirtiyorlar. Cesedi ailesine gösterilmedi.

49) MUSTAFA ASIM HAYRULLAHOĞLU (İstanbul): Sorguda öldü. İşkenceden yargılanan İstanbul 1. Şubede görevli başkomiser Ümit Baybek, komiser Mehmet Yetiş, komiser muavini Orhan Yamak, askeri mahkemece 10'ar yıl sekizer ay ağır hapis cezasına çarptırıldılar. ölüm tarihi 16.11.1982

50) HAYDAR YAĞMUR: Yargılandığı Çorum'dan mahkemece İstanbul'a Adli Tıp'a gönderildi. Geçici olarak barındırıldığı Bayrampaşa Cezaevinde öldürüldü. Tunceliliydi.

51) MEHMET CEREN (Kahramanmaraş): Sorgulamada öldü. Hücrede gömleği ile kendini astığı söylendi, işkenceci polis Sedat Caner komiser Osman Çeçen'in işkence yaptığını açıkladı.

52) ŞADAN GAZETECİ (Kocaeli): Cezaevi Müdürü Ali Saim Şenel tarafından copla dövülerek öldürüldü. Ömür boyu hapis cezası verildi, ölüm tarihi 24.09.1980

53) HAYDAR ÖZTÜRK (Ankara): Sorguda öldü. Emniyet Müdürlüğü'nün 6. katından atlıyarak intihar ettiği açıklandı(!)

54) VEDAT AKDOĞAN (Ankara): Sorguda öldü. Emniyet Müdürlüğü'nün 6. katından atlıyarak intihar ettiği (!) söylendi.

55) HALİT ÇELİK (Mersin-Mut): Nezarethanede kendisini "Zincirle asarak intihar ettiği"(!) söylendi.

56) AHMET TANIŞ (istanbul): Otopark bekçisi, 48 yaşındaydı. Bakırköy Merkez Karakolunda sorguda öldü. İşkence tanığı Nadir Görer, başkomiser Adem Yılmaz, polisler Sedat Şahin, Şaban Yetişkin ve Sinan Bozkurt işkenceden yargılanıyorlar, ölüm tarihi 02.11.1985

57) MUSTAFA YALÇIN (Ankara): 37 yaşındaydı. 28.08.1980'de Mamak Askeri Cezaevinde öldü. Otopsi raporu " Künt derbeler sonu-

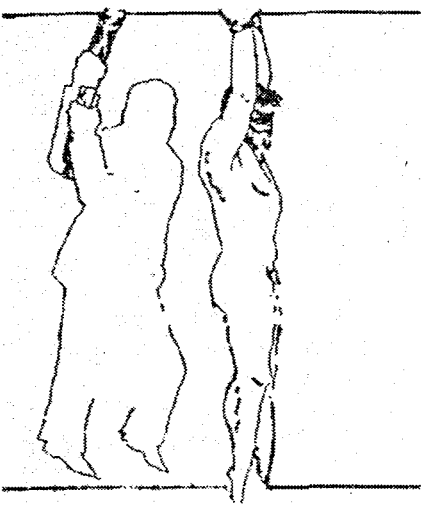
cu ağrı şoku". Askeri savcı "koğuşturmaya yer olmadığı"na karar verdi.

58) HAKAN MERMEROLUK (İstanbul): Alemdağ cezaevinde gaz bombası ve dayak sonucu öldü. Ölüm tarihi 24.12.1981

59) ŞEREF YAZAR (istanbul): Alemdağ Askeri Cezaevinde gaz bombası ve dayak sonucu öldü. Ölüm tarihi 24.12.1981. Askeri Müşavirlik Hakan Mermeroluk ve Şeref Yazar'ın "Tahliye edilmiş olduklarını" açıkladı.

60) İSMET TAŞ (istanbul): Tahliye edildiği gün kalp rahatsızlığı geçirdi. Saatlerce doktora götürülmedi. Çapa Tıp Fakültesi Hastanesinde öldü.

61) HÜSEYİN AYDIN (Metris cezaevinde yattı): Tahliye olup çıktıktan bir süre sonra cezaevindeki bakımsızlıktan ve ihmalden 1984'te öldü.

62) HAMDİ FİLİZCAN (Çanakkale): Cezaevinde dayaktan beyin kanaması geçirdi. 4 Tem- muz 1983'te Devlet Hastanesinde öldü. Otopsi raporu " Beyin kanaması"

63) ŞADUMAN KANSU (Çanakkale): Cezaevinde işkenceler sonucu rahatsızlandı. Tedavi edilmedi. 1985 yazında Bayrampaşa cezaevi hastanesinde öldü.

64) ADİL CAN (İstanbul): Nisan 1984'te gözaltına alındı. işkence gördü. Otopsi raporunda "Kafa travması, şiddetli darp" yazıyordu. Metris cezaevinde sık sık rahatsızlandı. 11 Nisan 1985'te işkence, bakımsızlık ve ihmalden öldü.

65) ABDULLAH MERAL (istanbul): Cezaevindeki yoğun baskı ve işkenceleri protesto için gittiği ölüm orucunun 64. gününde öldü. Ölüm tarihi 14. 06.1984

66) HAYDAR BAŞBAĞ (İstanbul): Ölüm orucunun 67. gününde 17.06.1984'te öldü.

67) FATİH ÖKTÜLMÜŞ (İstanbul): Ölüm orucunun 67. gününde 17.06.1984'te öldü.

68) HASAN TELCİ (İstanbul): Ölüm orucunun 72. gününde 22.

06.1984'te öldü.

69) MUSTAFA TUNÇ (İstanbul): 13.01.1981'de gözaltına alındı. Yoğun işkence gördü. Cezaevinde işkence raporu aldı. Hayalarından biri işkence sonucu iltihaplandı ve ameliyatla alındı. Cezaevinde yeterli bakım görmedi. 1982 yazında öldü.

70) HULUSİ DALAK (Gaziantep): 14.01.1981'de gözaltına alındı. 3 gün sonra 17.01.1981'de cesedi babasına geri verildi. Resmi açıklama "Kalp krizi (!)" 21 yaşındaydı. Soruşturma dahi yapılmadı.

71) İSMAİL CÜNEYT (İstanbul): Balıkesir 1951 doğumluydu, gözaltına alındı. Ancak, sonradan resmi makamlarca " Çatışmada vuruldu (!)" biçiminde açıklama yapıldı.

72) NURETTİN YEDİGÖL (...): Sorguya alındığına ve yoğun işkence gördüğüne ilişkin bir çok tanık var. Ancak şu ana kadar kayıp....

73) HAYRETTİN EREN (...): Sorguya alındığına ve yoğun işkence gördüğüne dair birçok tanık var, ancak şu ana kadar kayıp...

74) MAKSUT TEPELİ (...): Tutuklandı, ancak, şu an kayıp...

75) SÜLEYMAN CİHAN: 27.09.1981'de gözaltına alındı. Yoğun işkence sonucu işkence tezgahında öldü. Otopsi raporu var, tanık var ama soruşturma yapılmadı.

76) FEYAT ALKAN (Ağrı-Doğubeyazıt): Kayıp...Jandarma albayı Aslan Beytürü tarafından 18 Ağustos 1985'deki operasyon sırasında vurulduğu iddia ediliyor. Yaralı olarak yakalandığı, ifadesinin alındığı ve şu anda ne olduğunun bilinmediği de iddialar arasında....

77) ZEKİ YUMURTACI : Sorguda öldü.....

78) İBRAHİM ESKİ (Ankara): Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde sorguda öldü. Ekim 1980.....

79) BEHÇET DİNLERER (Ankara): Ankara Emniyeti'nde sorguda Kasım 1980'de öldü.

80) ENVER ŞAHAN: işkencede öldü, dava açılmadı.

81) FARUK TUNA: işkencede öldü, dava açılmadı.....

82) ALİ İNAN: Eylül 1980'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldü.

83) AHMET KARLANGIÇ : Eylül 1980'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldü.

84) ATAMAN İNCE: Ekim 1981'de İstanbul-Kartal Soğanlık Karakolunda öldü.

85) ABDURRAHİM AKSOY (Samsun): İşkencede öldürüldü. "Emniyet Müdürlüğü'nden atlayıp intihar etti" denildi...

86) AYDIN DEMİRKOL : Malatya'da öldürüldü....

87) ABDULLAH PAKSOYLU: işkencede öldürüldü....

88) ALİ ADİL YILMAZ: Ocak 1981'de Ankara Emniyet Müdürlü-

ğü'nde öldürüldü...

89) AHMET ALTIN: Ocak 1981'de Kahramanmaraş Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

90) AHMET ERDOĞAN: İşkencede öldürüldü.....

91) AYHAN ALAN: Ocak 1981'de İçel-Tarsus Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

92) ALİ ÇAKMAKLI: Adana Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü.

93) ALİ ALTIOK: İşkencede öldürüldü...

94) ATALAY BAHADIRLI: İşkencede öldürüldü...

95) ALİ KILIÇ (Diyarbakır): Diyarbakır Askeri Cezaevinde öldürüldü.

96) BEKİR BAL: İşkencede öldürüldü....

97) BEDRİ SINAK: Şubat 1981'de Adana Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü.

98) BAHADIR YILDIZ: İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü.

99) CAFER DAĞDOĞAN: Kasım 1980, Adana Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

100) CEMİL TIPIRDAMAZ: İşkencede öldürüldü....

101) CUMALİ AY: İşkencede öldürüldü...

102) CUMA ÖZARSLAN: Kasım 1982, Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

103) EKREM EKŞİ: 12 Eylül 1980 İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

104) ERCAN KOCA: İşkencede öldürüldü...

105) ENSAR KARAHAN (Artvin): İşkencede öldürüldü...

106) HASAN GAZIOĞLU: Mart 1981, İstanbul Bakırköy Karakolunda öldürüldü.

107) HASAN ASKER ÖZMEN: Ekim 1981 Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

108) HASAN HÜSEYİN DAMAR: İşkencede öldürüldü..,

109) HASAN ALEMLIOĞLU: İşkencede öldürüldü...

110) HASAN KILIÇ (Tunceli): Ocak 1981'de öldürüldü...

111) HASAN SÖNMEZ: İşkencede öldürüldü....

112) GÜNAY BALÇIK: İşkencede öldürüldü....

113) HÜSEYİN ÇOLAK: Ağustos 1980 Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü....

114) HAKKI KOCAOĞLU: İşkencede öldürüldü..,

115) HÜSNÜ SEYHAN: İşkencede öldürüldü...

116) HALİM ÇIKAR (Çırak): İşkencede öldürüldü...

117) İLHAN ERDOST: Kasım 1980, Mamak Askeri Cezaevinde

öldürüldü...
118) İRFAN ÇELİK: İşkencede öldürüldü...
119) İLYAS GÜLEÇ: İşkencede öldürüldü...
120) İSMET OMURCAN: İşkencede öldürüldü...
121) İSMET KIRAN: Kasım 1983, Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...
122) KEMAL DEMET: İşkencede öldürüldü...
123) MEHMET ÇİZMELİ: Ocak 1981 Mardin Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...
124) MUNZUR GEÇGEL: Aralık 1980'de İzmir'de öldürüldü...
125) MUSTAFA ŞAHİN: Aralık 1981'de Elazığ'da gözaltına alındı, cesedi Peri Çayında bulundu....
126) NECİP KUTLU: Mayıs 1981'de işkencede öldürüldü...
127) MEHMET ALİ KARASOY: İşkencede öldürüldü..
128) MEHMET EMİN KUTLU: İşkencede öldürüldü...
129) NİYAZİ GÜNDOĞDU: Mart 1983, Sivas Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...
130) SÜLEYMAN ÖLMEZ: Tunceli'de Kasım 1981'de işkencede öldürüldü...
131) MEHMET KAZGAN: Malatya'da Mart 1981'de işkencede öldürüldü...
132) OSMAN KARADUMAN: Adana'da Aralık 1980'de işkencede öldürüldü...
133) RECEP ESTİK: İşkencede öldürüldü...
134) ŞÜKRÜ GEDİK (Elazığ-Karakoçan) : Kasım 1980'de işkencede öldürüldü.
135) SATILMIŞ ŞAHİN DOKUYUCU: İşkencede öldürüldü...
136) SELİM MEHMET YÜCEL: İşkencede öldürüldü.
137) ŞEREF SAR: İşkencede öldürüldü...
138) TANER UZUN: İşkencede öldürüldü...
139) TURGAY ERBAY: İşkencede öldürüldü...
140) TURHAN SAĞLAM: İşkencede öldürüldü...
141) YAŞAR OKÇUOĞLU: Aralık 1980'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...
142) YILMAZ PEKÖZ (Kırıkkale): 1981'de öldürüldü...
143) ZEYNEL ABİDİN CEYLAN: Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde Eylül 1980'de işkenceyle öldürüldü...
144) METİN SERTBULUT: İzmir'de işkenceyle öldürüldü...
145) TEOMAN SAMANLI: İşkenceyle öldürüldü...
146) YILDIRIM ÖZKAN: İşkencede öldürüldü...
147) KEMAL GEZGİN: İşkencede öldürüldü...

148) ŞERAFETTİN TIRIÇ: Fatsa'da 1985'te işkencede öldürüldü...

149) SADİ EKİZ: 1980'de Fatsa'da polisler tarafından halkın gözü önünde kurşuna dizildi...

150) AHMET UZUN: Ocak 1981'de Rize Garnizon Komutanlığında işkencede öldürüldü...

151) ALİ KÜÇÜK: Mart 1981'de Ordu'da işkencede öldürüldü...

152)(Ahmet oğlu) ALİ ÇETİNER: Kahramanmaraş Pazarcık ilçesine bağlı, köyünden alınmış bir daha kendisinden haber alınamamıştır...

153) AZİZ AĞAÇ: Şubat 1980'de cesedi Maraş Devlet Hastanesinde bulundu...

154)ALADDİN GÜMÜŞ: Diyarbakır Emniyet Müdürlügün'de öldürüldü...

155) ABDÜL KADİR TAPTI: 1982'de Mardin Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

156) ASKER DEMİR: 1982'de Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

157) BOZAN ÇİMEN : Şubat 1981, Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

158) BAYRAM KOCABAŞ: Ağustos 1981'de işkencede öldürüldü...

159) BAHADIR DUMANLI: Alemdağ Askeri Cezaevinde işkence sonucu öldürüldü...

160) BEHZAT AK: Kasım 1984'de İstambul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

161) BEDRİ MİLGE: Temmuz 1981'de Artvin Jandarma Alay Komutanlığında işkencede öldü...

162) CABBAR DEMİROK: Mart 1982'de Lice'de işkencede öldürüldü...

163) COŞKUN ALTAN: Kasım 1982'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

164) HASAN HAKKI ERDOĞAN: Eylül 1984'te İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü....

165) HAYDAR SÖNMEZ: Tunceli'li, Ocak 1982'de işkencede öldürüldü...

166) İBRAHİM ULAĞ: Ekim 1983'te işkencede öldürüldü...

167) KENAN KÜÇÜK: Eylül 1982'de Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

168) KENAN KILIÇ: 1983'te Diyarbakır cezaevinde öldü...

169) MUTLU ÇETİN: 1983'te Manisa Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

170) MUSTAFA TAŞ: Mayıs 1986'da İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

171) MEHMET ÖNSOY: İstanbul 1980'de işkencede öldürüldü...

172) MUSTAFA IŞIK: Nisan 1981'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü,..

173) NECMETTİN BÜYÜKKAYA: Diyarbakır Askeri Cezaevinde işkencede öldü...

174) NİHAT ARDA: Aralık 1980'de Ankara Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

175) REMZİ YALVAÇ: Temmuz 1979'da Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

176) SİNAN KARAÇALI: Ocak 1981'de Adana Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

177) SADİYE YAVUZ: 1981'de Manisa Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

178) SAİT ŞİMŞEK: 1980'de Gaziantep Emniyet Müdürlüğü'nde öldürüldü...

179) VEYSİ ŞİMŞEK: Nisan 1986'da Diyarbakır cezaevinde işkenceyle öldürüldü...

180) ALİ KOMUZ: Konya Emniyet Müdürlüğü'nde işkenceyle öldürüldü....

181) CEVHER YAŞAR: Tunceli-Malazgirt/Bulgurcular Yatılı Bölge Okulunda gözaltına alınır. Elazığ Emniyetinin Elazığ-Binsekizyüzevler bölgesinin üst kısmında bulunan işkence yuvasına götürülür. Ve tecavüz edildikten sonra öldürülür... (01-07-Kasım 1987 2000'e Doğru Dergisi)

182) ADNAN TÜYSÜZ : Ceylanpmar İlçe Jandarma Bölük Komutanlığınca gözaltına alınıp, kaçarken vurulduğu söylenmiş, ceseti bulunmayınca, yabani hayvanlar tarafından yendiği iddia edilmiştir...

183) ALİ ÇETİNER (Kalenderoğlu): Kahramanmaraş-Pazarcık ilcesine bağlı köyünden alınmış, bir daha kendinden haber alınmamıştır...

184) FİDAN YILDIRIM: Kahramanmaraş-Pazarcık ilcesine bağlı köyünden alınmış, kendisinden bir daha haber alınmamış...

185) ALİ OVAYOLU: İşkencede öldü...

186) HÜSEYİN ENGİNOK: İşkencede öldü...

187) HİMMET UYSAL: 1941 doğumlu. 1980 kurban bayramından 15 gün sonra Uşak Emniyet Müdürlüğünce gözaltına alındı, daha sonra "Hastalığı nedeniyle öldü (!)" denildi.

188) SELİM MARTİN: 9 Eylül 1956 doğumlu. 27 Mayıs 1981'de İzmir'de operasyon sırasında yaralı olarak yakalanıp gözaltına alınıyor daha sonra da sorguda ölüyor.

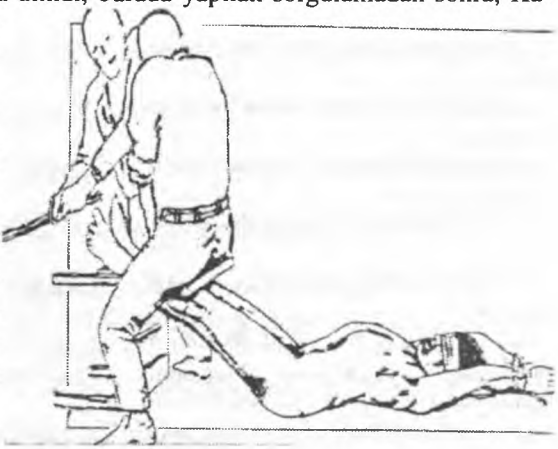
189) ABDULLAH GÜLBUDAK: 1946 Fatsa doğumlu. TÖB-DER Genel Saymanı. 15 Mayıs 1983'te Ankara Merkez Kapalı Cezaevin-

de atılan dayak sonucu kurtarılamayarak öldü.

190) KENAN GÜRSEY: 1956 Diyarbakır doğumlu. 1980 Kasım'ının sonlarına doğru Diyarbakır'da gözaltına alındı, 2 Aralık tarihinde öldü.

191) İBRAHİM ÇELİK: 1960 Şavşat doğumlu. Mart 1981'de Köplüce'de (Şav-şat) yaralı olarak jandarma tarafından yakalandı. Cenazesini yıka-yanların anlatımına göre jandarma başçavuşu Bahri tarafından yapılan işkence ile gözlerinin oyulması sonucu öldü.

192) ALAYBEY YILMAZ: 1956 doğumlu. Haziran 1982'de Kastamonu'da gözaltına alındı, burada yapılan sorgulamadan sonra, Karabük ve Gölcük'e götürüldü. Yapılan işkenceler sonucu hastaneye kaldırıldı. Ciğerlerinde kan pıhtılaşması oldu ve idrarından kan gelmeye başladı. Sorguda beraber olan insanların anlatımına göre: önce Ka-rabük Devlet Hastanesine, oradan da Ankara "ya götürüldü. Tedavi edilemiyeceğinin anlaşılması üzerine serbest bırakıldı. Serbest bırakıldıktan bir gün sonra 23 Haziran 1982' de öldü.

193) GÜLDEN ERDEM: Ekim 1980'de Ankara Emniyet Müdürlüğünce gözaltına alındı. 11 Ekim 1980'de öldü.

194) ÖMER AYDOGMUŞ: Boğazlıyan doğumlu, İzmir Kemeraltı Karakolunda öldü.

195) SATILMIŞ ŞAHİN DOKUYUCU: 1940 doğumlu. Ankara Emniyetinde gözaltına alındıktan sonra, 17 Haziran 1982'de gözaltında öldü.

196) ÖMER ZAFER MÜCTEBAOĞLU: 1954 Kastamonu doğumlu. 12 Eylül'den iki ay sonra tutuklanarak Mamak Askeri Cezaevine konuyor. 1982 Ekim'inde tekrar sorgulanmak üzere cezaevinden Ankara 1.Şubeye götürülüyor. Sorguda fenalaşması sonucu tekrar cezaevine getiriliyor ve bir gün sonra 15 Ekim 1982'de öldü. Cenazesi ailesine teslim edilmeden askerler tarafından gömüldü.

197) METİN SERTBULUT: 1949 Salihli doğumlu. 25 Ağustos 1981'de İzmir'de gözaltında öldü.

198) ARİF TURAN: 1962 Borçka doğumlu. 12 Haziran 1981'de yaralı yakalanıyor. Jandarma tarafından "kasatura falakası"na tabi tutuluyor ve ölüyor.

199) İSHAK...: 1930 Ardanuç doğumlu. Ardanuç'ta sorgu sırasında öldü.

200) AHMET YÜKSEL: 17 Ekim 1980'de Antalya Gazipaşa'da operasyon sonucu yaralı olarak yakalandı. Yakalandığı bölgeden jipin arkasına bağlanarak Jandarma Merkez Komutanlığına kadar sürükleniyor. Jandarmadaki sorgusu sırasında ölüyor.

201) ALİ EKBER ACAR: 23 Ekim 1980'de Ankara'da sorguda öldü.

202) FİKRİ SÖNMEZ: 1938 Fatsa doğumlu. Fatsa Belediye Başkanlığı yaptı. 1980'de Nokta Operasyonunda gözaltına alındı. Yapılan işkenceler sonucu hastalandı. 4 Mayıs 1985'te Amasya Askeri Cezaevinde, cezaevi koşulları ve yapılan işkenceler sonucu öldü.

203) HALİS BİLGE: 12 Eylül 1980'den beri tutukluydu. Turhal Ortaokul öğretmenliği yaptı.Sendikal çalışmalara aktif olarak katıldı. 7 Aralık 1984'te Amasya Cezaevi Hastanesinde öldü.

Fikri Sönmez

204) VAHAP ATILGAN: 11 Ekim 1980'de Diyarbakır'da sorguda öldü.

205) MUAMMER ÖZDEMİR: 1958 Kutlubey (Denizli) doğumlu. Cezaevlerinde uygulanan gizli idam politikaları sonucu siroz hastalığına yakalandı ve 12 Mart 1987'de Hannover'de öldü.

206) AHMET ÇETİN: 1955 Buldan (Denizli) doğumlu. Cezaevlerinde uygulanan ağır baskılar sonucu hastalığa yakalandı ve bilinçli bir şekilde tedevi edilmedi. 16 Mart 1987'de Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde öldü.

207) KENAN ÖZCAN: Tutuklu bulunduğu Amasya Askeri Cezaevinde 20 Ekim 1985'te öldürüldü.

208) MEHMET DURMAZ: Tutuklu olarak kaldığı Erzincan Askeri Cezaevinde vereme yakalandı. Bilinçli olarak tedavisi yapılmadı ve

öldü.

209) MAHMUT ÖZCAN: Tutuklu Bulunduğu Erzincan Askeri Cezaevinde verem hastalığına yakalandı. İki kez cezaevi revirine çıkmasına rağmen bilinçli olarak tedavi edilmedi ve öldü.

210) METİN ERYAŞAR: Erzincan doğumlu. 1980 Ekim'inde Adana Mıdık mahallesinde operasyon sırasında vurularak yakalandı daha sonra kendisinden haber alınamadı. O civarda oturanlar aynı gece mezarlığa birisinin gömüldüğünü söylediler.

211) GÜNAY TANRIVERDİ: 1952 yılında Maraş'ta doğdu. Ankara Devrimci Yol Dava'sından yargılandı. 3.5 yıl Mamak'ta tutuklu kaldığı süre içerisinde su toplayan ciğerleri ve kalbindeki günden güne büyüyen delik tedavi edilmediği için 7 Aralık 1985 tarihinde öldü.

212) İBRAHİM KIRAN, Erzincan'da POL-DER üyesiydi. Tutuklu bulunduğu Malatya Cezaevindeki uygulamalar sonucu öldürüldü.

213)DÖNDÜ AYDIN: Eşinin yerini öğrenmek isteyen polisler tarafından hastanede gözaltına alındı. Ameliyatı bir şantaj olarak kullanıldı ve bilinçli bir şekilde yanlış ameliyat edildi. Eşinin yerini söylemediği için ölüme terk edildi. 13 Eylül 1982'de öldü.

214) MAHMUT KAYA: 25 Aralık 1980'de sorgu sırasında öldü.

215) CEMİL KIRBAYIR: Ekim 1980'de sorgu sırasında öldü.

Ve yoğun işkence gördüğüne dair birçok tanık var, ancak şu ana kadar kayıp...

216) YAŞAR OKÇUOĞLU: 4 Aralık 1980'de sorgu sırasında öldü.

217) MEHMET ALİ KILIÇ: 12 Şubat 1981'de Ankara'da sorgu sırasında öldü.

218) ABDULLAH PAKSOYLU: 16 Mart 1981'de Adıyaman'da sorgu sırasında öldü.

219) AHMET SAKİN: 30 Temmuz 1981'de İstanbul'da sorgu sırasında öldü.

220) HASAN DÖNMEZ: 2 Ekim 1980'de İstanbul'da sorgu sırasında öldü.

221) ÖZGÜR AKKURT:9 Eylül 1980'de Gaziantep'te sorguda öldü.

222) ÖMER AKTAŞ: 1 Ekim 1980'de Diyarbakır'da sorguda öldü.

223) METİN AKSOY: 24 Ekim 1980'de Ağrı'da sorguda öldü.

224) SİNAN KARAÇALI: Ocak 1981'de sorgu sırasında öldü.

225) AHMET DEMİR: Şubat 1981'de Diyarbakır'da sorguda öldü.

226)HASAN ALİDAMAR: 12 Mayıs 1981'de Kayseri Yaylak'ta sorguda öldürüldü.

227) SELİM AKBAŞ: 18 Mayıs 1981'de İstanbul'da öldürüldü.

228) SÜLEYMAN ASLAN: 20 Kasım 1982'de Tokat'ta öldü.

229) FEYZULLAH BİNGÖL: 25 Kasım 1982'de Muş'ta sorguda

öldü.
230) ALİ GÜVEN: 28. 7. 1983'te İzmir'de gözaltında öldü.
231) AKIN TANIŞ: Ekim 1985'te İstanbul'da gözaltında öldü.
232) HAMZA İNTAN: 8 Kasım 1985'te Hakkari'de gözaltında öldü.
233) RECEP TUNA: 27 Ocak 1986'da İstanbul'da gözaltında öldü.
234) ÖMER ÇOLAK: 5 Temmuz 1987'de Zonguldak'ta gözaltında öldü.
235) YÜKSEL TÜRKDOĞAN: 13 Ağustos 1986'da Ankara'da gözaltında öldü.
236) ŞÜKRÜ BAĞ: Mart 1983'te Malatya'da gözaltında öldü.
237) RAMAZAN GÖRCÜ: Mart 1983'te Pötürge'de gözaltında öldü.
238) MAZLUM GÜDER: Mart 1983:te Elazığ'da gözaltında öldü.
239) HAYDAR YAĞMUR: İstanbul'da gözaltında öldü

İşkence çeşitleri ve yöntemleri

İşkencehanelerde ve cezaevlerinde işkenceyle öldürülen yüzlerce insandan başka, hala izine rastlanamayan, ortaya çıkmamış, işkenceyle ölümler mevcuttur...

Türkiye'deki Emniyet Müdürlükleri'nde, polis ve jandarma karakollarında, yada işkencehane olarak kullanılan okul, depo, vb. gibi yerlerde insanlara uygulanan işkence yöntemlerinden bazılanna çok kısa olarak değineceğiz. Sonra da yargı erkinin işkence karşısında takındığı tutumu göstermeye çalışacağız. Ülkemizde uygulanan bazı işkence çeşitlerini mahkemenizin bilgisine sunmakta yarar görüyoruz, bunlar sırasıyla...

1) FİLİSTİN ASKISI: Erkek olsun, kadın olsun, anadan doğma olarak soyulur. Eller arkadan bağlanır. Elleri bağlanan kişi bir tabure-sandalye üzerine çıkarılır. Tavandaki askıya takılır ve ayağının altındaki tabure-sandalye çekilir. Askıdaki kişi havada kaldığından kürek kemikleri ve kaburgaları akciğer üstüne baskı yapar. Bu nedenle büyük acı yaşanır.

2) KASAP ASKISI: Kişi tavandaki askıya ayaklarından baş aşağı asılır, tabiki yine anadan doğma... Vücudunun çeşitli yerlerine vurma, çeşitli yerlerinden elektrik verme, kasap askısında da sürer.

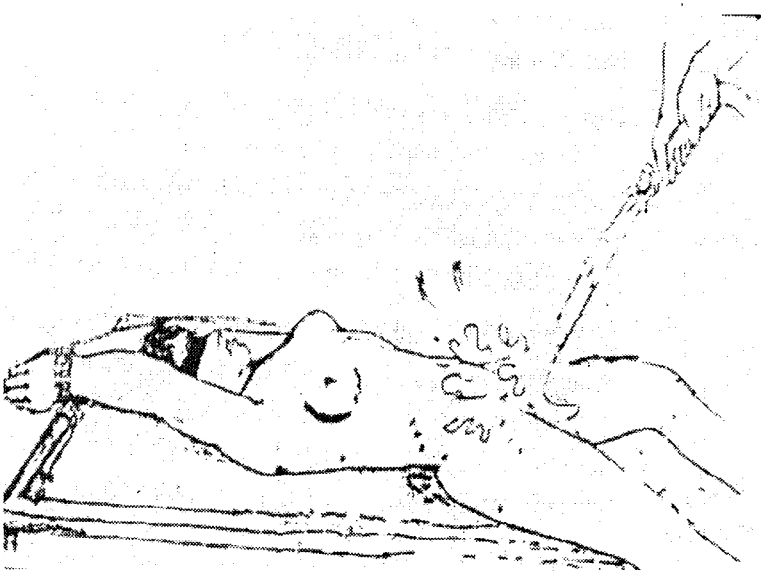
3) KAPLUMBAĞA HÜCRESİ: Dikdörtgen şeklinde bir kutunun içine kişi çömeltilerek konur. Kendisi tuvalet ihtiyacını gideremez. Bu kutunun her iki tarafı da kişi dışardan görülecek şekilde dört-beş tane demir çubukla örülür. Kutunun içinde kıpırdama imkanı yoktur. Bu kutunun içinde de kişi anadan doğmadır. Bu vaziyette kaldığında tüm

eklemlerde kireçlenme olur. Buradan çıktığında ancak kamburumsu yürüyebilir.

4) ÇARMIH: Gözetimdeki kişi yine anadan doğma soyulur. Bir tabure-sandalye özerine çıkartılır. El bileklerinden, tam dirsek hizasından asılır. Bileklerden ve eklem yerlerinden, dirsekten bağlanır. Bu şekilde duvara asılır. Vücudun bütün yükü kollara biner. Kollar dirsekten de bağlı olduğu için çökme yapamaz, genellikle kırılmalar söz konuşu olur. Bu şekilde dövmeler sürer ve elektirik verilir.

5) AMELİYAT MASASI: Kişi yine anadan doğma soyulur. Bir somyanın kenarlanna monte edilmiş sabit kemerlerle ellerinden ayaklarından buraya bağlanır. Sonra üzerine tuzlu su sürülür. Bunun nedeni, elektriğin bütün vücuda tesir etmesinin sağlanmasıdır. Bu şekilde elektrik verilince bütün vücut eşit oranda elektriklenir.

6) FOSSEPTİK ÇUKURU: Kişi fosseptik çukurunda boyuna kadar sürekli pisliğin içinde tutulur. Kişi buradan çıkartıldığında vücudunda yumruk büyüklüğünde irinli yaralar açılır.

7) FALAKA: Kişi anadan doğma soyulur. Eller, gözler her zamanki gibi bağlıdır. Yere yatırılır, ayaklarda bağlanarak, havada ayaklarının altına copla, demir çubukla, odunlarla vurulur. Veya sandalye ayaklara geçirilir, bir işkenceci gelip üstüne oturur. Kişi ayaklarını kıpır-

datamaz. Çıplak tabana vurulur...

8) MAKATA COP-ŞİŞE SOKMA: Makata cop bir kaç kişinin tutmasıyla sokulur. Şişe ise, bir Coca-cola veya su şişesi ağzı yukarıya gelecek şekilde konulur. Kişi anadan doğma bir vaziyette işkenceciler tarafından çömeltilerek omuzlarından aşağıya bastırılarak şişenin makata girmesi sağlanır. Bu işlem uygulandığında şişe yarıya kadar kan ile dolar.

9) TAZYİKLİ SU: Bildiğimiz yangın musluklarıyla yine anadan doğma soyulmuş, cinsiyet ayırt etmeksizin gözetimdeki kişilere ya bir masaya bağlanarak, yada eller-gözler -ayaklar bağlı, duvara yakın bir yerde durdurarak uygulanır. Tazyikli suyu yiyen duvara çarpar, şoke olur.

10) TUZLU PEYNİR ve TUZ YEDİRME: Eller-ayaklar bağlanır ve içerisine özel olarak tuz yada şap katılmış peynir yedirilir. Veya saf tuz yedirilir. Musluklardan su akıtılır, ama kişiye su verilmez...

11) TOPLU İŞKENCE: Kişi prangalarla bir ellinden duvarlardaki demir borulara kelepçelenir, gözleri bağlıdır. Yafta sırtına asılır. Bu yaftada şahısa yemek verilmeyeceği, su verilmeyeceği, tuvalete götürülmeyeceği yazılıdır. Nöbet değişiminde işkenceciler buna göre hareket eder.

12) UYKUSUZ BIRAKMA: Gözetimdeki kişi gece-gündüz işkenceciler tarafından uykusuz bırakılır. Bu işlem aylarca sürer... Kişinin uykusuzluktan göz kapaktan yara olur. Bu süre içinde dayak ve elektrik verme de devam eder.

13) YUMURTALIKLARIN SIKILMASI: İşkenceci eline bir naylon torba geçirerek kişinin testislerini yoğurarak sıkar. Bu işkence yönteminin İsrail Güvenlik Teşkilatı MOSSAD'dan alındığı söylenir.

Diğer bazı işkence yöntemleri de şunlardır:

1) TIRNAKLARIN SÖKÜLMESİ
2) SAÇ VE BIYIKLARIN KOPARILMASI
3) TIRNAK İLE DERİ ARASINA İĞNE BATIRILMASI.
4) VÜCUTTA KORLANMIŞ SİGARA SÖNDÜRÜLMESİ.
5) ELBİSEYLE ISLATIP, HÜCREDE BIRAKMA
6) KİŞİNİN KARŞISINDA YAKINLARININ İŞKENCEYE ÇEKİLMESİ
7) İŞKENCE GÖREN KİŞİYİ SEYRETTİRMEK VE DİNLETTİRMEK
8) TECAVÜZ ETMEK- TECAVÜZE YELTENMEK
9) PENCEREDEN BOŞLUĞA SALLANDIRMAK
10) KUM TORBASIYLA DÖVMEK
11) SOĞUK DEPOLARDA BEKLETME
12) ÇERÇEVE ASKIYA ALMA

Diyarbakır'da işkence yöntemleri

Bu broşürün önceki bölümlerinde yer alan işkence yöntemleri Fatsa ve Karadeniz Bölgesi davalarında yargılanan devrimcilerin yaşayıp gördükleri yöntemlerdir. Türkiye'nin birçok yerinde bu yöntemler uygulanmıştır. Ancak, Diyarbakır cezaevinde uygulanan işkence yöntemleri çok daha korkunçtur.

Aşağıda okuyacağınız belge, Diyarbakır Cezaevi'ndeki tutuklular tarafından 1987 yılında gizlice dışarı çıkartılmıştır. Belgede Türkiye Kürdistanı'nda uygulanan işkenceler bütün çıplaklığıyla anlatılmaktadır. Bu belgenin önemli bölümlerini aynen yayınlıyoruz:

FALAKA: En yaygın ve devamlı uygulanan bir işkence yöntemidir. Ayak tabanı, ellerin içi gibi vücudun kaslı bölümlerine kalas, cop, zincir, saz sapı, pik demir çubuk v.b. aletlerle vurularak gerçekleştirilir. Bu yöntem, ayak tabanlarını, el ayalarını patlatır, kaba yerleri ezer, morartır, tırnakları söker. El-ayak gibi herhangi bir yeri kırar, sakat bırakır.

KÖPEK SALDIRTMA: Tutuklu çırılçıplak soyulur, kurt köpeği üzerine saldırtılır. Köpeğin ilk kaptığı yer bacak arasıdır.

ZİNCİR: 20-25 metre uzunluğundaki zincirin uçları iki tutuklunun boynuna bağlanır. Tutuklular sırt sırta verdirilerek ters yönde hızla koşturulur. Zincir tam gerilince, her iki tutuklu da sırtüstü vere düşer.

AYAKTAN ASMA: Tutuklunun tek ayağına zincir bağlanır. Bu zincir yüksek bir yere asılır. Tutuklu bayılıncaya kadar askıda kalır.

GERME: Tutuklunun bir bacağı merdiven trabzanına bağlanır, diğer bacağı da açık bırakılan koğuşun gözetleme deligine bağlanır. Kapı kapatılır. Tutuklunun bacakları koğuş kapısının eni kadar gerilir ve öylece kalır.

TEPE: 50-60 kişi havalandırmaya alınır. Gardiyan "tepe ol" komutu verince tüm tutuklular üst üste binerler. Bir tutuklu da üst üste yatan tutukluların üstüne çıkar, istiklal Marşı'nın 10 kıtası okutulur.

KULE: Havalandırmaya çıkan tutuklular 6 kişilik daire oluştururlar. Bunların üzerine 3-4 kat olacak biçiminde tutuklular çıkarılır. Gardiyanın "yıkıl" komutuyla kule oluşturan tutuklular kendini yere bırakır. Tutukluların değişik yerlerinde kırılma, incinme, çıkık olur.

RANZA ALTI: Gardiyanlar ellerinde kalaslarla koğuşa girer. "ranza altı ol" komutunu verirler. Koğuşta bulunan tutukluların hepsi ranzaların altına girerler. Yalnız herhangi bir yerlerinin açıkta kalmaması gerekir. Ranzaların altına tüm tutuklular sığmadığı için kiminin eli,

kiminin kolu dışarıda kalır. Gardiyanlar ellerindeki kalaslarla tutukluların dışarda kalan kısımlarına vurmaya başlarlar.

KANTAR: Tutuklular havalandırmada çırılçıplak soyundurulup tek sıra halinde dizilirler, sıranın ön tarafında duran tutuklu sırt üstü yatırılır, ikinci tutuklu, yatan tutuklunun testis ve erkeklik organlarından tutarak yukarı kaldırır. Tutuklunun kaç kilo geldiğini söylemesi istenir. Tüm tutuklular birbirini tartana kadar bu işlem devam eder.

KERVAN: Havalandırmada, tutuklular tek sıra dizilir. Her tutuklu önündeki tutuklunun sırtına bindirilir; bacakları, altındaki tutuklunun boynundan aşağıya sarkıtılır ve kulaklarından tutması istenir. Gardiyanın komutuyla tutuklular yürümeye başlarlar. Bu işleme tutuklular ayakta duramayacak duruma geldiğinde son verilir.

SEHPA: Gece, tutuklu koğuştan alınır, koğuş koridorunda sorgusu yapılır. Gardiyan ve subaylardan mizansen olarak bir mahkeme oluşturulur. Mahkeme, tutukluyu idam cezasına çarptırır, ikinci katın merdiven trabzanma bir ip geçirilir, ipin ucuna tutuklunun boyun kemiğini kırmayacak düzeyde kalın bezden bir ilmik takılır. Tutuklunun boynu bu ilmiğe geçirilir ve infaz gerçekleştirilir. Tutuklu tam boğulacağı sırada ip açılır.

COP SOKMA: Gardiyanlar copu zeytin yağma batırır ve yağlı copu tutuklunun makatına zorla sokar.

ÇEK-ÇEK: Tutuklu çırılçıplak soyundurulur ve erkeklik organına bir ip takılır. Gardiyan ipin açıkta kalan uçunu alıp hızla koşar. Tutuklu da zorunlu olarak gardiyanın peşinden koşar.

LAĞIM SUYUNA SOKMA: Tecrit bölümünün alt katındaki bazı tuvaletlerin delikleri tıkanır. Hücrelerin pisliği ve lağım suları burada biriktirilir, diz boyu kadar oluşturulan pisliğin içine tutuklu atılır ve pislik yedirilir.

KİTAP OKUMA: Koğuşta bir tutuklunun eline kitap verilir. Tutukluya avazı çıktığı kadar yüksek sesle tek tek sözcükler okutulur. Diğer tutuklular ise bu sözcükleri tekrarlarlar. Bu işlem sabahtan akşama kadar yapılır. Tutuklular bu sırada ayakta durmak zorundadırlar.

MARŞ SÖYLETME: Cezaevinde bulunan herkes 50'yi aşkın marşı ezberlemek zorundadır. Bu marşlar tutukluların ses telleri tahriş oluncaya kadar söyletilir.

ÖL DEDİĞİMDE: Tutuklu havalandırmanın orta yerine çıkarılır, hazırol durumuna geçirilir. Gardiyanın "öl" komutuyla tutuklu kaskatı, eklemlerini kırmadan yere düşürülür. Bu işlem gardiyanın keyfine göre tekrarlanır.

SİGARA İÇİRME: Bunun çok çeşitli yöntemleri vardır. En çok uygulananları ise şunlardır: Koğuşta kalan tutukluların eline 5 adet sigara

verilir. Sigaraların tümü yakılarak devamlı ağızda tutulur. Gardiyanın "çek-bırak" komutuyla sigaralar bitinceye kadar içirilir. Sigaraların filtreleri de tutuklulara yedirilir. Bu sırada koğuş pencereleri kapatılır, etraf duman içinde kalır.

BANYO: Tutuklular çırılçıplak soyundurulur ve tek sıra halinde banyoya giderler. Banyoda sabun kullanılmaz. Kışın hortumla tazyikli su tutukluların üzerine fışkırtılır. Daha sonra tutuklular koridora çıkarılır. "yat-sürün" komutuyla tutuklular yerlerde süründürülür.

SAYIM DÜZENİ: Tutuklular günde en az 5 kez olmak üzere sayılır. Her sayımdan önce, tutuklular sayım düzenine geçirilir, sayım talimi yaptırılır. Yüksek sesle tekmil verilir, rahat-hazır ol'a geçer, çöker kalkarlar.

GECE NÖBETİ: Geceleri her koğuşta mevcuda göre 2-7 kişiye kadar tutukluya sırayla nöbet tutturulur. Nöbet sırasında devriye gezen gardiyanlar, koğuşun mazgal deliğini açar, nöbetçi tutuklunun mazgaldan dışarı elini uzatmasını ister, tutuklunun ellerine cop veya kalasla istediği kadar vurur.

LOKOMOTİF: Tutuklular havalandırmaya çıkarılır, iki kişi çırılçıplak soyundurulur. Bunlardan birisi dömelip iki eliyle diz kapaklarını tutar, diğeri de arkadan onu kucaklar. Gardiyanın "uygun adım marş" demesiyle her iki tutuklu havalandırmada dolaşırlar. Diğer tutuklular da bunları izlemek zorundadırlar.

PİSLİK YEDİRME: Her havalandırmanın ortasında bir lağım çukuru vardır. Lağım suları ve insan pislikleri burada toplanır. Bu çukurdan avuç avuç pislik alıp yemeleri istenir.

İŞEME: Havalandırmada bir tutuklunun yere yatması istenir. Diğer tutuklularda, yerde yatan tutuklunun yüzüne işetilir.

TECAVÜZ: Cezaevinde görev yapan gardiyanlar, genç tutuklulara merdiven altlarında zorla tecavüz ederler. Ayrıca iki tutuklu çırılçıplak soyundurularak birbirlerine tecavüz etmeleri için zorlanırlar.

HASTANE: Hastanede de cezaevindeki kurallar geçerlidir. Hasta, tuvalete götürülmez, Yatakta da hazır ol vaziyetinde yatar.

VEREM: Veremlilerle, sağlam tutuklular birbirinden tecrit edilmez, aynı kapta yemek yemek zorundadırlar. Aynı battaniyenin altında yatırılırlar. Veremlilerin balgamları tahlil yapılacak bahanesiyle toplanır ve karavanadaki yemeklere karıştırılır. Bu yemekler tüm tutuklulara yedirilir.

AYAKTA BEKLETME: Bu yöntem cezaevinde her gün geçerlidir. Sabah saat 05'den akşam 17-19'a kadar tutukluların oturması yasaktır.

KONUŞMA YASAĞI: Koğuş içindeki iki kişinin birbiriyle konuşması, tutuklunun gülmesi ve düşünür gibi görünmesi yasaktır. Böyle

Tutuklu annesi Dilber Şensoy'un cenazesinden

bir suçu işleyen tutuklulara bahsi geçen işkence yöntemleri uygulanır.

GECE BASKINI: Nöbetçi subay ve gardiyanlar, gece geç saatte tutukluların koğuşuna girerek, uyku sırasında tutuklulara cop veya kalaslarla dayak atarlar.

AVUKAT - ZİYARET DAYAĞI: Avukat görüşmesi ve diğer görüşmelere tutuklular gidip gelirken dayak atılır. Görüşlerde hiçbir şey konuşmaması tembih edilir. Avukatlarıyla savunma konusunda görüş alışverişinde bulunamazlar.

MAHKEME DAYAĞI: Tutuklular mahkemeye götürülürken cenaze arabasına bindirilirler. Tutukluların elleri arkadan kelepçelidir. Cenaze arabasına binerken ve çıkarken gardiyanlar tarafından dövülürler.

Yargı organlarının işkenceler karşısındaki tutumu

İnsani duygu ve düşünceleri ayaklar altına alan yönetici ve uygulayıcıların yaptıkları işkenceler sadece bunlarla sınırlı değil, biz en çok kullanılan yöntemleri sıraladık. İşkencenin en korkunç yöntemlerini uyguluyanlara karşı yargı organlarının tutumu nedir? Yargı erki, işkencecilere karşı insanlığı ve hukuku mu savunuyor? Yoksa, işkenceleri destekleyen bir tavır içine mi giriyor? Şimdi bunların üzerinde duralım. Az önce yürütme erkinin başında bulunan Cumhurbaşkanı'nın, Başbakanın ve hükümet üyelerinin bazılarının ve idarenin çeşitli yerlerinde bulunanların İŞKENCE karşısındaki tutumlarını örnekleriyle kısaca aktarmaya çalıştık. Yürütmenin başında bulunanların işkencenin üzerine gitmediklerini, işkenceye karşıymış gibi görü-

nürlerken, aslında tavırlarıyla işkenceyi desteklediklerini gördük. Yaşama organında görevli olanların bir kısmı, insanlık suçu olan işkenceye karşı çıkarken, ANAP Milletvekillerinin bir kısmının ise, işkence yanlısı olduklarını basına yansıyan demeçleriyle örnekleyerek anlattık...

12 Eylül dönemindeki yaygın ve sistemli işkenceye karşı yargı erklerinin üzerine düşenleri yerine getirdiğini söylemek ne yazık ki olanaklı değil. Zaman zaman işkenceyle alınmış ifadeleri çağdaş hukuk anlayışına uygun olmadığı gerekcesiyle delil olarak kabul edilmediği olmuştur. Ama olumlu örnekler yanında, işkenceyle alınmış ifadeleri delil kabul eden mahkeme kararları da mevcuttur... Biz önce işkenceye karşı alınmış mahkeme kararlarından bazı örnekler vereceğiz.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 02.05.1978 gün ve 973 1549-1716 sayılı kararında:

"Emniyet Müdürlükleri'nde karakollarda imzalattırılan ifadelerin, yapılan itirafların, dinlenen şahitlerin normal şartlar altında olmayıp, işkence mahsulü, kerhen kabul edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, sanıkların zabıtaca, eğer savcılıkta, sulh ve ceza hakimliğinde bu ifadelerini değiştirirseniz yine bize geleceksiniz. Bu defa daha fazla işkence yaparız diye zorladıkları, sanıkların almış oldukları raporlardan anlaşılmıştır. Bu itibarla gerek zabıtada gerek sulh ceza mahkemelerinde yapılan itiraflar geçerli ve nesnel sayılamaz."

Yine askeri yargıtayın 2.Dairesinin şu kararı da işkenceye karşı bir tutum göstermektedir:

"Ceza hukukumuzda vicdani delil sistemi esas benimsenmiştir. Bu sistemde, hukuk usul mahkemeleri kanununda olduğu gibi, deliller tek tek kanun koyucu tarafından sayılmamış, aksine hakim delillerin takdirinde serbest bırakılmıştır. Ancak, kanuna, ahlaka ve genel adaba aykırı surette toplanan delilleri hakim telakki etmekten kaçınmak zorundadır." (24. 04.1978 gün, 978/35-100 sayılı karar)

Askeri Yargıtay 2. Dairesinin 14.05.1980 gün ve 980/ 176-175 sayılı kararında: "Gerek hakim ve savcı huzurunda, gerekse bunlar dışında temin edilen ikrarın bir iradeyle yapılmış olması, hile ile elde edilmemiş olması esastır"denilmektedir.

Yargıtay Ceza Kurulu'nun ve Askeri Yargıtayın bu kararları 12 Eylül döneminde yargıda esas alınsaydı, işkenceciler bu kadar pervasız hareket edemeyecekler, işkencede öldürülenlerin sayısı da bu kadar artmayabilecekti. Askeri Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun çelişkili kararları, yerel mahkemelerin işkenceyi destekleyen kararlar almalarına neden olabilmektedir örneğin Askeri Yargıtayın 2. Dairesinin 31.05. 1973 tarih ve 973/123-123 sayılı kararı şöyledir:

"Eğer baskıyla temin edilen itiraf ve ifadeler hakikat ise, bu ifadelerin baskı neticesi temin edilmiş olması hükümsüzlüğünü gerektirmeyecektir."

Askeri Yargıtayın bu kararıyla işkenceyle, yani yasalara, insani değerlere ve ahlaka aykırı olarak sağlanan ikrar delil olarak kabul edilmektedir. Askeri Yargıtayın bu kararı hiç bir uygar ülkede kabul edilmemektedir. Bu karar işkencecilere, işkence yaptıranlara cesaret vermekte, işkenceyi adeta meşrulaştırmaktadır. Askeri Yargıtayın bu kararı bir kısım yerel mahkemelerin "Engizisyon Mahkemeleri " anlayışına düşmelerine yeşil ışık yakmaktadır.

Yargıtay Ceza Kurulu'nun "Bir kişinin bir hafta iş ve gücüne engel olacak şekilde dövülmesinin işkence sayılamayacağı"(16.01.1988 Güneş Gazetesi) görüşü de işkencecilere cesaret veren, işkencecileri destekleyen bir karardır. Bizim ülkemizde "Koltuk değnekleriyle" yürümek zorunda kalanlara bile rapor verilmediği gözönüne alındığında Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun aldığı bu karar Türkiye gerçeklerinde işkenceye yargının göz yummasından başka bir şey değildir.

Giresun Devrimci Yol Davası "Gerekçeli Kararı"nı imzalayan mahkeme heyeti, "Engizisyon" anlayışının devamı olduğunu göstermiştir. Giresun Devrimci Yol Davasının "Gerekçeli" hükmünün 170. sayfasında şunlar yazılmıştır:

"Bu iddialar (yani işkence iddiaları) ve hatta bu iddialarla ilgili dilekçeler tamamen basma kalıp, bir merkezden ortaya atıldığı aşikar. Türkiye genelinde ve hemen hemen bütün davalarda yukarıdaki gelişmeye paralel ileri sürülmüş iddialardır... Hatta yurt dışında da yaygaralar koparılmıştır." Ve yine hükmün devamındada:

"...bir an için, ifadeler işkenceyle alınmış olsa, böyle olduğunu sabit bulsa bile, sadece bu husus, bu ifadelere itibar edilemiyeceğini göstermez... Bir an için işkence yapıldığı kabul edilse bile işkence: Sanıktan (doğru cevap almak) için yapılmaktadır. Eğer doğru olmayan uydurma cevaplar verilirse, işkencenin gayesi (doğru cevap almak) olduğuna göre, işkence daha da arttırılacaktır. O halde bu durumun sanıklarcada bilinmesi tabi olduğuna göre, bu önermenin mantıki sonucu, işkenceye maruz kalanın doğru cevap vermesidir. Aksi takdirde işkenceye devam edilecektir... şu halde, işkence ayrı, işkence sonucu verilen ifadenin doğruluğu ayrı şeydir." (Giresun Devrimci Yol Ger. Hüküm, sayfa 180-181/tarih Ekim 87)

İnsanlık onurunun ayaklar altına alınması olan işkence karşısında böyle duyarsız ve bir mantık zorlamasıyla böylesine gerekçeli hükümleri üreten ve böylesine işkenceyi meşrulaştıran gerekçeli hükümlerin altına imza koyan hukuk adamları oldukça, elbette işkence süre-

cek, rahatlıkla yapılacaktır. Bir mahkeme heyeti "Sanıktan doğru cevap almak için" işkencenin yapılabileceğini söyleyebiliyorsa, ve buna cidden inanıyorsa, hepimizin ciddi ciddi düşünmesi gerekir. "Doğru cevap alınması için" işkenceye yeşil ışık yakan tüm hukukçulara, tüm işkence yanlılarına aşağıda kısa bölümleriyle anlatacağımız örneği sunuyoruz: 08.12.1985 Tarihli Cumhuriyet Gazetesi, (Siyaset 85): 07. Ağustos 1985 günü Yozgat ili Çayıralan ilçesi eski CHP ilçe başkanı Avukat Şakır Keçeli Yozgat Emniyet Müdürlüğü'nce gözetim altına alınır. Gazetedeki yazıdan devam ediyoruz:

"Baş komiser sert ve tok bir sesle 'Kalk bakalım Şakır Keçeli' deyip J-5 Tipi bir jiple O'nu Yozgat'ta Milli Park'a halkın deyimiyle çamlığa götürecekti. Baş komiser 'Soyun... hepsini çıkar' deyince. Keçeli önce itiraz etti, ama her şey boşunaydı. 47 yaşındaki avukat, parkta çırılçıplak bırakıldı. Elleri arkadan kelepçelendi, yere yatırıldı. O an her biri birkaç ton ağırlığındaymış gibi gelen iki görevliden birisi ayaklarının, diğeri göğüsünün üzerine oturdu. Düştüğü utanç verici durum nedeniyle, sırtına, kafasına batan diken ve taşların acısını fark etmiyordu bile. Ardından ayak parmaklarının ucuna ve penisine elektrik verilmeye başlandı. Çektiği acı nedeniyle konuşmaya karar verdi...

- Anlat bakalım Keçeli, biz senin Dev-Yol bölge sorumlusu olduğunu gayet iyi biliyoruz. Yalan söyleme boşuna...

- *Evet, doğrudur, Dev-Yol'un bölge sorumlusu benim.*

- Peki öyleyse yetkiyi kimden aldın?

- *Vural Arıkan'dan.*

- Ulan o bakan....

- *Yok benim söylediğim başka, sendikacıdır.*

- Ulan vay be Keçeli, sen neymişsin ulan...

- Kaç gündür bizi anarşiye karşıyım, CHP'liyim diye oyalıyorsun. Biz adama böyle söyletiriz işte.

- *Çayıralan köylerindeki örgütü say bakalım şimdide.*

- Peki... Menteşe Köyünde Süreyya Pehlivan (MHP adaylarından, Hüseyin Kırgı (koyu AP'li), Konuklar Köyünden İlyas Irmak (üç yıl önce öldü, AP'li muhtar), Günyayla Köyünden Adem Şen ve Deli Şakir (AP'li), ile Şerif Cesur (Sağ görüşlü ve Almanya'da işçi), Aşağı Tekke ve Avşar Alanı muhtarı (ikiside MHP'liydi)".

Şekir Keçeli, Dev-Yol örgütünü Yozgat'ta köyleri ile birlikte kurmuştur. Artık Dev-Yol çözülmüştür! Sıra TKP' ye gelmiştir. (...)

- *Sen TKP'ye de üyeymişsin onları da anlat bakalım.*

- Evet üyeyim.

- *Hah... şöyle adam ol... sen bizi yorma, biz de seni zorlamayalım. Seni partiye kim kaydetti?*

- Atilla Sav.
- *Partinin en yüksek yöneticisi kimdi?*
- Zeki Baştırar. (12 yıl önce öldü.)
- *Kim bu adamlar, şimdi nerede?*
- Doğu Almanya'dadır.
- *Adresini ver.*
- Bilmem, bizimle hiç konuşmazdı.
- *Partinin diğer üst yöneticileri kimlerdi?*
- Mümtaz Soysal, Bahri Sava, Cahit Talaş. (...)
- Sen *Kalkındırma Kooperatifinin Ayça Yağ Fabirkasında DİSK sendikasını kurmuşsun.*
- Mümkün değil, orada kurulan sendika bağımsızdır... Yozgat Çalışma Müdürlüğünü araştırın öğrenirsiniz.
- *Kes sesini, bizden iyimi bileceksin? Burada DİSK kurulmuş, sen kurmuşsun.*
- Tamam tamam hatırladım kurmuştum. (...)
- *Ömer'i kayıt için Ankara'da hangi sokağa götürdün?*
- Vallahi Ankara'da birçok sokak var, bilemiyorum.
- *Bilirsin ulan, niye gizliyorsun? (Keçeli'nin karnına yumruklar inmeye başlar.)*
- Siz sokağın adını söyleyin ben evet diyeyim.
- *Karanfil sokak mı?*
- Tamam şimdi hatırladım orasıdır.
-*Burada hangi binaydı?*
- Vallahi Karanfil sokak çok uzundur, tam hatırlayamıyorum.
- *Ulan Karacaoğlu Baklavacısını da bilmez misin?*
- Tamam aklıma geldi şimdi, O'nun üst katma götürdüm, Ömer Ata'yı. 1. Kattı, (yine dayak başlar. Görevli lafa karışır.)
- *Ulan asansörle çıkıyorsun.*
- Dördüncü kat, (çenesine yumruk yer), beşinci kat, (suratına yumruk yer), altıncı kat.(Tamam oldu, der komiser; çünkü, Ata'da altıncı kat demiştir.)
- *Peki Ömer'i parti'ye kim aldı?*
- Vallahi siz söyleyin isimlerini unuttum.
- *Asaf Gören'i tanır mısın?*
- Tanırım, hücremizin sekreteriydi.
- *İsmail Aydın'ı?*
- Tanırım, hücrenin başkanıydı.

Keçeli'nin sorgulanması sonucu, yukarıdaki kayıtlara geçen ifadesi çıkmıştır. CHP'li Keçeli'nin, Dev-Yol, TDKP, Komünist Vatan Partisi, TKP ve DİSK'te ne kadar etkin bir şahıs olduğu açığa çıkartılmış

(!) Keçeli'ye itiraf (!) ettirilmişti."

Giresun Devrimci Yol Davası Gerekçeli Hükmünü yazan mahkeme heyetinin "İşkence sanıktan doğru cevap almak için yapılır." Hükmünü yukarıdaki alıntılar çerçevesinde değerlendirdiğimizde hiçte öyle olmadığı kolayca anlaşılmaktadır. İşkenceye maruz kalanın doğru cevap vereceği şeklindeki yorumlar Şakir Keçeli'nin emniyet mensuplarınca alınmış ifadesine bakıldığında, oluşturulan ifadelerin Şakir Keçeli'ye ait olmadığı, sorguda bulunan işkencecilere ait olduğu görülmektedir.

Gözetime alman herhangi bir kişiye ne kadar işkence yaparsan yap, işkencenin dozu arttırıldıkça o kadar gerçeği yansıtmayan ifadeler ortaya çıkacaktır. Kişi işkenceden bir an önce kurtulmak için kendine ne soruluyorsa, "Evet ben yaptım" şeklinde onaylıyacaktır. Avukat Şakir Keçeli'nin zorla oluşturulmuş bu ifadesine bakarak birçok davanın gerekçeli hükmünde yer almış, "İşkence ayrı, işkence sonucu verilen ifadenin doğruluğu ayrı şeydir." diyebilirmiyiz? Mahkemelerin bu doğrultuda verdikleri hükümler, işkenceyi meşru kılmaya yönelik olduğu gibi, ayrıca işkenceyede ortak olma anlamını taşır. Hiçbir hukuk kuralı ile bağdaşmayan bu tür mantıklarla yüzlerce insanın canına kastetmek, binlercesine ise ağır cezalar vermek, insan olmanın gereklerine de ters düşmektedir.

Mevcut yasalara göre, hukuk adamlarının bağımsız olarak hareket etmesi gerekmektedir, özellikle 12 Eylül'den sonra ülkemizde yargı bağımsızlığını yitirmiş, adeta iktidarın düşüncelerini yansıtan bir kurum haline dönüşmüştür. Ülkemizde sistemli olarak uygulanan işkenceye devlet yetkililerinin mantığıyla yaklaşmışlardır.

12 Mart döneminde Faik Türün ve yanındaki işkenceci çömezleri, bir kısım sendikacılara ve gençlere işkence altında " Kültür Sarayını yaktırmış. Gemileri sabotajla batırtmıştı"

12 Eylül döneminde Trabzon'da yapılan işkencelerle faşist polislerin işledikleri cinayetler, devrimcilerin üzerine yıkılmıştır. Bunlara birkaç örnek vermek istiyoruz: Öğretmen Baki Erdik ve Hüseyin Dost'un öldürülmesi, Sadık Delipinar'ın yaralanması olayı, Dev-Gör'ün taranarak Fethi Çakır, Recep Soydaş, İsmet Çatalkaş'ın öldürülmesi olayı, polislerce gerçekleştirilmiştir. Bu olayda ölenlerin hepsi de devrimcilerdir. 12 Eylül döneminde faşist polislerce yapılan işkenceler sonucu bu olaylar devrimcilerin üzerine yıkılmıştır. Faşistlerin Trabzon'da işledikleri diğer cinayetler de aydınlatılmadan bırakılmıştır. İşkenceyle suçlu olmayan insanlar suçlu gösterilmiştir. Trabzon Devrimci Yol Davasındaki sanıklara işkence yapılmış olmasından dolayı açılan üç ayrı davada I.Şube Müdürü İhsan Ünal dahil birçok polis

işkence yapmaktan dolayı cezalandırılmıştır. Fatsa'da ve daha birçok yerde işkenceciler hızlarını alamayınca, aynı olayı birçok gruba kabul ettirmeleri de "işkencenin doğruları konuşturduğunun" değil, konuşturmadığının bir kanıtıdır. Ama Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri bunlara rağmen işkence ifadelerini "delil" olarak kabul etmektedirler.

Ülkemizde egemen olan çevreler tarafından devrimcilere, yurtseverlere, "Vatan hainleri" olarak bakıldığından, onlara yapılan işkenceler bir hakmış gibi görüldü. Birçok mahkemenin vermiş olduğu hükümler ve hazırladıkları "Gerekçeli Karar"larda, egemen çevrelerin devrimcilere, yurtseverlere reva gördükleri işkenceleri, yaptırılması gerekli birer uygulamaymış gibi kabul ettiler. Davamızın iddianamesini hazırlıyan Askeri Savcı Binbaşı Halit Cengiz işkence konusundaki düşüncelerini Cumhurbaşkanı ve 3.Ordu Sıkıyönetim Komutanlığına yazdığı mektupta "300'ü aşkın işkenceciyi nasıl koruduğunu" övünerek anlatıyordu. Askeri Savcı Halit Cengiz sorgu timlerinde yer alan kişilerin, işkenceyi devlet adına yaptıkları için soruşturma gereği duymamıştır. Hatta yargı huzuruna çıkarılmadan Sadi Ekiz'i katleden polisler hakkında da devlet adına görev yaptıkları için takipsizlik kararı vermiştir. Ülkenin dört bir yanında yapılan işkenceler, ırza geçmeler, öldürmeler, sorgu odalarının pencerelerinden atlamalar(!), atılmalar, zaten hep devlet adına yapılıyor... Askeri Yargıtay'ın 01.04.1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yer aldığı üzere, işkence gerçeğine bakışı şöyledir:

"İşkence yapıldığı iddiasına sık sık baş vurulmasının bir başka nedeni de, mensup oldukları örgütlerin yurtdışına kaçarak, oralarda barınma imkanları bulunan elemanlar tarafından önerilmesindendir. Bunun nedeni de, yaygın işkence söylenti ve iddialarıyla Türkiye'yi uluslararası kuruluşlar nezlinde zor duruma düşürmek, mevcut demokratik rejimi kötülüyerek, anti-demokratik uygulama bulunduğu izlenim ve amacını yaymaya çalışmaları için zemin hazırlamalarıdır."

1986 Yılına gelindiğinde yüzlerce insanın işkencelerde öldüğü, onbinlercesinin sakat kaldığı gerçeği, basın ve yayın organlarında yer alırken, bazı milletvekillerinin (Fikri Sağlar) ülkemizde işkencenin bir devlet politikası olarak sürdürüldüğü doğrultusunda beyanları bulunurken, tutup yargının en üst organlarından birinin karara bağlayıp, yayınladığı böylesine bir hükmün, işkenceye taraf olmaktan başka açıklama tarzı olabilir mi?

Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcı Yardımcısı Hakim Yüzbaşı Ülkü Coşkun, 29.01.1986 tarihli Milliyet Gazetesinde şöyle demektedir:

"Biz hukukçuyuz, kanunlara ve sanıklara nasıl davranılacağını iyi biliriz. Üstelik bize gelenler devlete karşı suç işlemiş adamlar, ben dev-

letin savcısıyım. Devlete karşı suç işleyen, devleti yıkmak isteyen adam 'Devletin savcısı bana iyi muamele etti der mi? İftira atacaklar tabii. Ben sanıkları niye döveyim? Ben savcıyım... yani şimdi siz, hırsızın söylediklerine mi inanacaksınız, yoksa devletin savcısının söylediklerine mi?"

Bu açıklama ile ilgili fazla söz söylemeye gerek yoktur. Hakim Yüzbaşı Ülkü Coşkun, açıkça devletin savcısıyım, yalan konuşacak değilim, demektedir, oysa Sıddık Bilgin'in öldürülmesi olayında yalan konuşan kişi çok. İşte bir örnek daha: 04.02.1986 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Çorum valisi Fikret Koçak, Hasan Çelik'in ölümü üzerine yaptığı açıklamada şöyle demekteydi:

"... Hasan Çelik'in yüksek tansiyonu varmış. Astsubay Ahmet Ceylan yüksek sesle bağırınca adamda yüksek tansiyon olduğu için, komaya girdi. İşkence diye birşey yok. İşkence yapılmadığına ilişkin doktor raporu da var."

Valinin böyle demesine karşın. Çorum Devlet Hastanesi Doktorları Hasan Çelik'in beyin kanaması geçirerek, ölmesinin nedeninin " Kafa travması"olduğunu belirten rapor vermişlerdir. Buna benzer yüzlerce örnek varken. Hakim Yüzbaşı Ülkü Coşkun ve onun gibilerinin açıklamalarınamı inanmak gerek? Ülkede yasal olmayan bir davranışa, insanlık suçu olan işkenceye her şeyden önce yasa koruyucularının yani hukuk adamlannın karşı çıkması gerekmektedir. Oysa, ülkemizde hukuk adamlannm (yargıç ve savcıların) bir kısmının işkence olayları karşısında çok duyarsız oldukları bir gerçektir. Bazı mahkemelerde yargıçlar önüne gelen olay dosyasında sanık durumunda bulunan kişilerin polis ifadelerinin nasıl oluşturulduğu, yasal olup olmadığı hiç araştırılmaksızın ifadelere düz mantıkla"Delil"olarak bakılıyor, işkence konusunda söz etmek isteyen sanıklara ise, söz verilmek istenmiyor. Bu konuda Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanı Ekrem Çelenk'in mahhkemelerdeki konuşmalarına kulak verelim:

"...biz raporu biliyoruz, işkence ayrı bir davadır, bunu bizim davamıza alet etmeyin,... 8 yıldır işkenceyi dinlemekten bıktık, bunu bizim davamıza alet etmeyin." Sanıkların mahkemede işkenceyi anlatma isteğine mahkeme başkanı işte bu şekilde karşı çıkıyor.

Düşünün böyle bir yargıç, Türkiye'de insan haklarının savunucusu, insanları yasalarla yasadışı uygulamalara karşı koruyuculuğunu yapacak olan biri... "8 yıldır işkenceyi dinlemekten bıktık..." diyor. İşkenceden herkes bıktı ama, bazı mahkeme heyetlerinin (savcıdan-yargıcma) işkenceler karşısındaki tutumları işkencecilere pirim vermektedir. İşkenceye pirim verildiği, işkencenin bir devlet politikası olarak sürdürüldüğü sürece, ülkemizde işkenceciler ve işkence görenler her

zaman var olacaktır. İşkence sözlerini duymak istemiyorsak, insan olarak herkes üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmelidir.

"İşkence ayrı, işkence sonucu verilen ifadenin doğruluğu ayrıdır..." mantığıyla hareket eden hukuk adamlarının bakış açısıyla olaya bakacak olursak, Prof. Server Tanilli'nin de dediği gibi "Önce mahkemeye, savcıya gereksinme kalmaz, ' işkence uzmanları' onların yerini alır. Sonuçta 21. yüzyılda bir engizisyon örneği yaratmış oluruz." Engizisyon mahkemelerinin işleyişide bu yöndeydi.

Tıp adamları ve işkence

Ülkemizde işkencenin bir devlet politikası olarak sürdürülmesi nedeniyle bazı tıp adamları da bizzat işkencelere katılmış, kimi tıp adamları işkence gören insanlada işkence bulgularını gözlemlemelerine karşın bu politikanın baskısı altında işkence raporu verilmiştir. Hatta bazı tıp adamları meslektaşlarına genel politikanın gereği işkence raporu verdirmemek için baskı yapmıştır; örneğin Yeni Gündem Dergisi' nin 05-11 Mayıs 1986 tarihli sayısında Hasan Hakkı Erdoğan'ın 30. 09.1984 gecesi saat 24 ile 01 arasında ölümü ile ilişkin düzenlenen rapor hakkında Sacide Ercide'nin açıklaması şöyledir:

"O raporu ben hazırlamadım, raporu asistanım Nevzat Kolyan hazırladı. Ben uzun süre imzalamak istemedim. Hatta kürsü başkanına bile çıktım. Kürsü Başkanı Profesör Doktor Ahmet Sevun Büyükdevrim 'bize gelen sevk yazısında akut böbrek yetmezliği ve akciğer ödemi yazılı, bu raporda ona uygun olsun imzala' dedi. Ve ben de imzalamak zorunda kaldım. Benim orada gerçekten bir şey yapma imkanım yoktu."

Yapılan işkencelerin ortaya çıkmaması için uğraş veren yetkililer bununla yetinmeyip, peşindende açıklamalar yapıp işkenceye karşı olduklarını söylemektedirler, işkenceye karşı olmak, işkencenin yapıldığını ortaya koyan bulguların gizlenmesi, inkar edilmesi için tıp adamlarına, çeşitli makamlara baskı yapılması değildir kuşkusuz... Bunun adı olsa olsa iki yüzlülük politikasını gizleme çabalarıdır. Hem işkencenin devlet politikası olmadığını söyleyeceksin, işkence yapanların cezalandırıldığını, cezalandırılacağını beyan edeceksin, ardından da bu kişilerin işkence gördüğüne dair rapor veremezsin, diye tıp adamlarına baskı yapacaksın... Bu baskılara boyun eğen işkence yoktur şeklindeki devlet yetkililerinin beyanlarına uygun düşecek raporlar veren Hipokrat yemini etmiş tıp adamlarının sayısı az değildir. Örnek vermek istiyoruz:

"İstanbul Tabibler Odası Adli Tıp Kurumu'nda çalışan 25 doktorla,

doktor Erkan Mete hakkında, Nevşehir Tabipler Odası, Kırşehir Devlet Hastanesi Baş Hekimi ve iki doktor hakkında, Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi'de Gaziantep'te görevli bir doktor hakkında işkenceye göz yummak ve işkence konusunda meslek ahlakına aykırı rapor düzenlemek iddiasıyla soruşturma açtılar..."

"İrfan Cüre adlı sanığın kendisine işkence yapılırken, odada bulunduğunu ileri sürdüğü doktor Erkan Mete bulunamıyor." (12.04.1984 tarihli Cumhuriyet Gazetesi)

Ülkemizin dört bir yanında sanık olarak yakalanan kişilere işkencenin doktor kontrolü altında yapıldığı, bu beyanlarda ve açılan soruşturmalardan da anlaşılmaktadır. Hipokrat yeminine bağlı kalmayarak meslek ahlakına uygun davranmayan, bırakın meslek ahlakını, insan olmanın gereğini yerine getirmeyen tıp adamlarının varolduğu gibi, böylesine tıp adamlarına karşı mevcut yasalar çerçevesinde gereğinin yapılmasını isteyen tıp adamları da vardır. Zaten böyleleri olmasa, bugün işkence suçundan yargılanan 3-5 kişide olmayacaktı kuşkusuz... Kimi tıp adamları aynı ölüm olayı ile ilgili verdikleri raporlarında kendilerine yapılan baskılardan dolayı, bir önceki raporlarını bir sonraki raporlarında değiştirmekte ve ölümün işkence sonucu gerçekleşmediğini vurgulamaya çalışmaktadırlar. İşte bir örnek:

Mustafa Asım Hayrullahoğlu 14 Kasım 1982 tarihinde gözaltına alınır, iki gün sonra Emniyet Müdürlüğü'nde ölür. Haydarpaşa Askeri Hastanesinde verilen ilk otopsi raporunda Hayrullaoğlu'nun hastaneye "ölü" olarak getirildiği, ve işkenceyle öldürülmüş olduğu belirtilir. "İstanbul Üniversitesi Cerahpaşa Tıp Fakültesi Adli Tıp Kürsüsü, Adli Tıp Otopsi Salonunda, sıkıyönetim komutanlığı askeri savcılığının 980/17970 sayılı ve 16 Kasım 1982 tarihli yazısına göre, 17 Kasım günü yapılan otopsi sonucu işkence belirtileri sayılıyor, sonuç olarak ise, 'Böbrek yetmezliğinden ölümün gerçekleştiği' söyleniyor. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin hazırlamış olduğu otopsi raporuna yapılan itiraz sonucu Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu Başkanlığı tarafından otopsi raporları üzerinde inceleme yapıldı. Sonuç olarak, her üç raporda Profesör Dr. Şemsi Gök ve Prof. Dr. Cahit Özen gözetimince hazırlanmış olması 1 Şubat 1984 tarihli ilk rapordan Hayrullahoğlu'nun ölüm nedeni vücuttaki geniş morluklar, iç organdaki kanamalar ve boynuna yapılan tazyik.

İkinci ve üçüncü rapora göre ise, boyundaki kırık, kollarda, meme uçlarında ve penisdeki morluk 'Boğuşma sırasında' veya 'Yakalanmadan önce' olmuştur, denmektedir." (Yeni Gündem Dergisi, 14-20 Nisan 1986)

Görürdüğü gibi, Mustafa Asım Hayrullahoğlu'nun öldürülmesine

neden olan bulgular ilk raporda; işkenceye dayandırılırken, daha sonraki raporlarda bu bulgularının "Boğuşma sırasında" veya "Yakalanmadan önce" olduğu şeklinde değişikliklere gidilerek, ölüm "Böbrek yetmezliğinden" kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Demek ki, Mustafa Asım Hayrullahoğlu, son iki rapora göre, yakalanmadan önce boynunu kırmış kollarına, meme uçlarına ve penisine elektrik bağlayarak, morarmasına neden olmuş; yalanın bu kadarına da PES... Bu gerekçelere inanıyorum diyebilene de söylenecek sözümüz yoktur.: İnsanlıktan nasibini almış kişilerede işkenceler karşısında daha duyarlı olmaya, insalık onurunu korumaya çağırıyoruz.

Poliste oluşturulmuş ifadelerin yasallığından söz edemeyiz. Ayrıca verdiğimiz örnekler çerçevesinde sorgu timlerince yapılan soruşturmaların sağlıklı olmayacağı gerçeğide ortadadır. Sorgu odalarında aranan gerçeğin ortaya çıkması değil, faili meçhul olaylara işkenceye baş vurularak sanık yaratmaktadır. Bazı mahkemelerin gerekçeli hüküm kararlarında işkenceyi tasvip etmedikleri doğrultusunda hükümler yeralmışsa da izlenen yol bunun tam tersidir. Sanıklar hakkında verilen hükümler yine işkence sonucu oluşturulmuş ifadelere dayandırılmıştır. Fatsa Devrimci Yol Davası (2) Gerekçeli Hüküm sayfa 62'de işkenceye bakış açışı şu şekildedir:

"... işkence kanunlarımızca suç sayılmış, ve işkencenin neticesine göre, değişik müeyyideler konmuş, bu suretle işkencenin tasvip görmeyen birşey olduğu kanunlanmızla kabul edilmesine rağmen mahkememiz heyetince bunun da ötesinde işkencenin insanlık dışı çağdaş 'olmayan, insanlık onuru ve hasyetiyle bağdaşmayan bir suç olduğu ve ceza kanunlarındaki müeyyidenin de işkence suçu için hafif bir ceza olduğu ve işkence konusunda hasas davranması gerektiği ve işkence yapanların üzerine ısrarla gidilmesi gerektiğine inanıyoruz" denilmektedir.

Bizim de istemimiz her uygar ve çağdaş insanın işkence konusu üzerinde hassasiyetliğini göstermesi, bu suçun ortadan kaldırılması için uğraş vermesidir. Bir söz vardır "Lafla peynir gemisi yürümez" diye; "işkenceye karşıyım, işkence bir insanlık suçudur..." diyerek, gün geçirmek, işkencenin ortadan kaldırılması doğrultusunda hiç bir şey yapmamakla eş anlamlıdır. Hele ceza kanunlarında işkence yapanlar için, ön görülen ceza yaptırımlarının yeterli olmadığını belirten, " işkencenin, insanlık dışı çağdaş olmayan insanlık onur ve hasiyeti ile bağdaşmayan bir suç olduğu" görüşünde olan hukuk adamlarının daha sonra da aynı gerekçeli karar da:

"Etki ayrı şey, etki neticesinde gerçeğin açıklanması ayrı şeydir" denmesi, bir insanlık ayıbı olan işkenceye karşı belirttiği olumlu düşün-

celerin tümünün ortadan kaldırılması, işkenceyi dolaylı da olsa adalete yardımcı olan bir yöntem olarak kabul edilmesi anlamını taşır... Bu da, söylenenlerle uygulananların birbirine tezat teşkil ettiğinden, belirtilen düşüncelerde samimi olunmadığını gösterir. Ülkemizde sanıklara yapılan işkencenin hala gerçek olmadığını, işkence yapılsa bile işkence sonucu oluşturulan ifadelerin gerçeği ifade edebileceğini düşünen hukuk adamlarına, bu düşüncelerinde tamamen yanıldıklarını gösteren örnekler sunduk savunmamız boyunca...

İşkencenin insanlık onur ve hasiyetiyle bağdaşmayan insanlık dışı bir olay olduğunu, gerekçeli hükümde yer verip, Fatsa Devrimci Yol Davasi'nın (2) 62. sayfasında devamla: "...ancak bu konuda gerekli işlemlerin yapılması için elde işkencenin yapıldığına dair en azından bazı delillerin bulunması şarttır..." denilmektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında aynı yaklaşımla yargılandığımız davanın sanıklarının durumuna bakıldığında, işkence yapıldığına dair bir çok delil mevcuttur. 68'i aşkın sanık işkence gördükten iki-üç yıl sonra işkence gördüklerine ilişkin rapor almışlardır. Kamu tanığı olarak dinlenen bir çok insan işkence gördüğünü, mahkeme heyetinizin huzurunda beyan etmiştir. Yine kamu tanığı olarak dinlenen Fatsa'da bekçilik görevi yapan Beytullah Tanrıverdi'de mahkemeniz huzurunda sanıkların dövüldüğünü dile getirmiştir.

İddianameyi hazırlayan askeri savcı Halit Cengiz'de 300 dosya hakkında soruşturmaya yer olmadığına dair (görevlerini yerine getirmişlerdir düşüncesiyle!..) işkenceciler hakkında dava açmamıştır.

Mahkemelerin işkenceciler ve işkencecileri teşvik eden görevliler hakkında aldıkları kararlar ilginçtir, işkenceyle adam öldürmekten yargılanan komiser Mustafa Haskiriş mahkemenin bitmesine çok az bir süre kalmasına rağmen tahliye edilmiştir. Daha sonraki duruşmada işkenceyle adam öldürmekten ceza alan Mustafa Haskiriş'in ceza almasından çok kısa süre önce salıverilmesi "Kaç git" anlamına gelmekte. Zaten Mustafa Haskiriş'te aldığı cezadan sonra teslim olmamıştır. Ancak bir kısmı polis arkadaşlarıyla yaptıkları soygunlar sonucu yakalanabilmiştir. Aynı şekilde işkencecilerin destekçisi Fatsa Davası savcısı binbaşı Halit Cengiz'de mahkemece salıverilmiş, otuz yıla yakın ceza aldıktan sonra da yakalanmamıştır. Bir pankart asan, bildiri dağıtan solcular yıllarca hapislerde yatarken, işkenceyle adam öldürenlerin ceza almazdan bir hafta önce kaçmaları için tahliye edilmeleri bir kısım mahkemelerin işkencenin destekçisi olduğunun açık kanıtıdır.

Ülkemizde ve özellikle Karadeniz bölgesinin genelinde yapılan polis sorguları, haftalarca hatta aylarca sürmektedir. Cezaevine konulan

insanlar tekrar tekrar sorgu amacıyla polislere teslim edilmektedir, işkence görmemenin hiç bir garantisinin olmadığı ve gözaltının istenildiği kadar uzatıldığı koşullarda, işkence gören sanıkların "Normal şart altında anlatımlarda bulunmuşlardır" biçiminde bir değerlendirme yapılabilir mi? Sanıklardan işkencehanelerde ifade almaya gelen görevini dahi açıklamadan ifade alan savcılar görevini yapmış sayılabilir mi?

Savcısıyla, yargıcıyla, mahkemeler işkencecinin yanında mı, karşısında mı, yer alacaktır? Bize göre, bu sorunun yanıtı bugüne kadar genellikle işkencenin yanında yer aldıkları şeklindedir. Dileğimiz, bundan sonra mahkemelerin hukuka uygun olarak hareket etmeleri, insanlık suçu olan işkenceye karşı tutum içinde olmalarıdır. Mahkemeler bundan sonra alacakları kararlarla işkencenin değil, hukukun ve insanlığın yanında yer aldıklarını göstermelidir. (...)

[1] *Memduh Tağmaç 1970 yılında Genel Kurmay Başkanıydı, o yıllarda Türkiye'de toplumsal muhalefet yükseliyordu. Meclis ve Hükümet gençlerin, aydınların ve işçilerin protestolarını bastıramıyordu. Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın önderliğinde bütün kuvvvet komutanlarının imzası ile 12 Mart 1971 günü meclise bir muhtıra verildi. Tarihe 12 Mart Muhtırası olarak geçen bu olaydan sonra hükümet istifa etti,yerine ordunun isteklerini yerine getirecek bir hükümet kuruldu. Yeni hükümet 26 Nisan1971 günü sıkıyönetim ilan etti. Daha sonra yaygın tutuklama ve operasyonlar başlatıldı. O dönemde çok sayıda devrimci sokak ortasında ya da dağda öldürüldü, 3 devrimci de idam edildi.*

3. İddianame:

12 Eylül kadınlara düşmandır

12 Eylül Rejimi'nin diğer bir özelliği de, genel olarak kadınlar üzerindeki baskıyı özgül şekiller altında yeniden üretmesi olmuştur. 12 Eylül'ü bu yönüyle irdeleyen 3. yargılama konusu sırasında Birgül AK Komisyon tarafından hazırlanan raporu ve iddianameyi okudu. Raporda, 12 Eylül sürecinde kadınlara yönelik özgül baskılar özetlendikten sonra, jürinin 12 Eylül'ü bu yönden de mahkum etmesi istendi.

Daha sonra, 12 Eylül öncesinde Devrimci Kadın Dernekleri'nde yöneticilik yapmış olan Arife Kaynar tanık olarak kürsüye geldi. Arife Kaynar, 12 Eylül'ün genel özelliklerinin bir özetini yaptıktan sonra şunları söyledi:

"Zanlı ve zanlı yakını olan kadınlara yapılanlara kendimi örnekleyerek başlamak istiyorum: 12 Eylül Darbesi'nden sonra 14 senelik mesleğim olan öğretmenlikten ayrılmak zorunda kaldım, çünkü eşim siyasi suçlu olarak aranıyordu. 7 aylık bebeğim ve 10 yaşındaki oğlumla ortada kaldım, açlıkla karşı karşıya geldim. Bebeği bir süre sonra aileme bırakmak zorunda kaldım. Bakım masraflarını karşılayabilecek gücümüz yoktu ve yaşayabilmek için hemen hemen her gün başka bir evde kalıyorduk. Ailem parçalanmıştı. Ailemin bütün bireyleri tek tek karakola götürüldü ve evlerine sık sık baskınlar düzenlendi. 70 yaşındaki kendi anneme ve 60 yaşındaki kayınpederime yaşlı olmalarına bakılmaksızın olmadık hakaretler yapıldı. Bebeği bize karşı rehin almakla tehdit ettiler. Bebeği emzirmeye geldiğim düşüncesiyle evlerinin önlerinde sivil polisler bekletildi.

Yapılan bu insanlık dışı baskıları bizim gibi binlerce aile yaşadı, bazı aileler yok artık. Burada yakından tanıdığım bir aileyi örneklemek istiyorum: Yalçın ailesi. 3 oğlundan ikisi 12 Eylül sonrası hemen yakalandı ve idamla yargılandı, diğeri de kaçak durumuna düştü. Yapılan baskılara dayanamayan baba öldü. Babalarının ölüsüne çocuklarından hiç biri sahip çıkamadı. Eşinin ölümünden sonra yalnız kalan kadın akıl hastası oldu ve arkasından o da öldü. Bütün bunlar 12 Eylül'ün hemen arkasından olan olaylar. Örnekler çoğaltılabilir: Eşinin yerini bilmeyen iki çocuk annesi Döndü Aydın polis-doktor işbirliği sonucu öldürüldü (Yer: Yozgat-Sarılıören köyü).

Yapılan operasyonlar sırasında bazı çocuklar anne ve babalarıyla işkenceye götürüldü (NOKTA: 27 Aralık 1987). Örnek: Oya ve İrfan Yüce ailesi ve 4 yaşındaki kızları Çiğdem evlerine yapılan baskından sonra annesi ve babasıyla gözaltına alınıyor ve geceyi karakolda geçiriyor. Gördüklerini yorumlayamayan Çiğdem annesini soru yağmuruna tutuyor. Bu amcaların gözleri neden bağlı? Yukardaki amcalar neden bağırıyorlar? Biz buraya neden geldik? sorulardan bir kaçı

sadece.

1982 Anayasası 3. Bölüm 'Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler' bölümü içerisinde ailenin korunması başlığı altında yer alan 41. Madde aynen şöyle: 'Aile Türk toplumunun temelidir. Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar'. Böyle olunca 12 Eylül rejimi kendi hazırladığı anayasaya göre bile suç işlemiştir.

Zaman zaman yapılan genel operasyonlarda hem komik, hem de korkunç olaylara tanık olmuştur Türkiye halkı. Bu operasyonlarda halkın her türlü değerlerine saldırıldı. Eşyalar dağıtıldı, parçalandı, evdeki kadınların değerli takılarına ve paralarına el konulmasına rağmen arama tutanaklarına geçirilmedi. Çocukların oyuncaklarına varıncaya kadar el uzatıldı. Uşak / Ulubey. Kasım 1980. Genel aramalar sırasında eşi Almanya' da işçi olarak çalışan ve bir çocuk sahibi kadının evinde yaptıkları aramada, çocuğun Avrupa oyuncakları güvenlik kuvvetleri tarafından çalındı. Çocuğun ağlayarak arkalarından sokağa fırlaması ve oyuncakları istemesi üzerine çevreye rezil olan ekip, el koydukları oyuncakları geri vermek zorunda kaldı.

Bu komik olayın yanında Ardahan'da yaşanan korkunç bir olaya da değinmek istiyorum. Sıkıyönetim görevlisi subaylar tarafından yapılan bir arama sırasında evde yalnız bulunan iki kız kardeşin Zuha (14) ve N. Uğun (15) dağa kaldırılarak ırzlarına geçilmiş ve daha sonra kurşunlanarak öldürülmüşlerdir (Demokrat Türkiye).

Yoksul Türk ve Kürt köylüleri meydanlara toplanarak ve çırılçıplak soyularak falakadan geçirilmiştir. Kasım 1980-Mayıs 1981 tarihlerinde bir köy halkı köy meydanına toplandı, kadınlar ve erkekler ayrıldı. Erkeklerin gözü önünde kadınların özellikle gene kızların ırzına geçileceği tehdidi savruldu. Sonunda bu durumu onuruna yediremeyen

80 yaşlarında bir dede: 'Lenin benim, ben bu köyün örgüt lideriyim, bırakın kadınları, ne yapacaksanız bana yapın...' demek zorunda kalmıştır.

Yukarıda anlattığım örnekler dışarıda yaşanan olayların yalnızca bir kaçı. Gözaltında ve sorgulamada yapılan işkencelerden de bir zamanlar beraber çalıştığım arkadaşım Güner Akkuş'un başına gelenleri örneklemek istiyorum. Güner Akkuş Uşak Devrimci Yol sanığı olarak yakalandı. Yakalandıktan sonra sorgulamada ırzına geçildi ve ırzına geçildikten sonra akıl hastası oldu. Akıl hastası olduktan sonra tahliye edildi. Bir süre Manisa Akıl ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde tedavi olmasına rağmen sağlığına kavuşamadı. Bunca ağır kayıplara uğramasına rağmen ne ilgili iddianamede, ne de gerekçeli kararda sanık-tanık olarak hiç bir yerde adı geçmiyor. Gerekçeli karar şu an yanımda gösterebilirim."

Arife Kaynar, somut örnek ve kanıtlarla beslediği konuşmasının daha sonraki bölümünde toplumsal hayatta kadının durumuna ve 12 Eylül'ün bu alana yaptığı müdahalelere değindi. Eğilim ve öğretim sürecinde, günlük yaşamda ve çalışma hayatında kadınlara yüklenen işlevleri özetleyen Kaynar daha sonra cinsellik sömürüsü ve kadınlar üzerindeki cinsel baskıların 12 Eylül'le birlikte daha ela meşrulaştırıldığını belirtti. Arife Kaynar sözlerini şöyle bağladı:

"Sonuç olarak diyebiliriz ki, 12 Eylül ile kadın fiili olarak izolasyona uğradı, uğruyor. Çocuk, mutfak ve din üçgenine hapsedilmeye çalışılıyor. Çocuk, mutfak ve din formülasyonu tam anlamıyla gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Kadınların toplam işgücü içerisindeki oranının %30'un altına düşürülmeye çalışılmasını bir başka türlü izah etmek mümkün değildir. Yani toplumumuz gittikçe kadınlara daha az çalışma hakkı tanıyan, çalışma hakkı ile birlikte gelebilecek diğer özgürlükleri de kısabilecek potansiyeli içeren bir yapıda gerçekleşiyor.

Unutmayalım: 50-55 milyonluk bir toplumun 25 milyonunu oluşturan kadınlara demokratik haklarının verilmemesi, varolanların kaldırılması veya mevcutların sınırlandırılması söz konusuysa ve gündemdeyse, o toplumun demokratikleşmesinden söz edilemez."

Kadınlar, cinselliğin bedelini ödemeye zorlandı

12 Eylül'ün kadınlar üzerindeki özgül baskılarıyla ilgili ikinci tanık olarak 12 Eylül'den sonra 5.5 yıl cezaevinde kalan Sevim OKKAYA kürsüye geldi. Sevim Okkaya şunları söyledi:

"İnsanların her türlü değerlerine acımasızca saldırıldığı 12 Eylül iktidarından geriye binlerce utanç belgesi kalırken, kadın olmanın ayrı

bir sorun olduğu ülkemizde, sırf kadın olunmasından dolayı en ağır saldırılara maruz kalınmış, kadınlar cinselliğin kefaletini ödemeye zorlanmıştır.

Karakollara, emniyetlere alınan istisnasız her kadın ya da genç kız ilk olarak cinselliğine yönelen fiili ve sözlü işkence ile karşı karşıya kalmıştır. Çırılçıplak soyulması, cinsel organlarına elektrik verilmesi, döl yoluna cop sokulması, sarkıntılık edilmesi, tecavüz edilmesi gibi yöntemleri uzatmak ve ayrıntılarıyla anlatmak mümkün. Çok gerilerde değil. 1985'te Mevali Yaşar isminde bir baba 30 Eylül 1985 tarihli verdiği dilekçeden kendisiyle birlikte gözaltına alınan iki kızından 18 yaşındaki Cevher'in işkence görüp tecavüze uğradıktan sonra öldürüldüğünü ve kendisine ise intihar ettiğinin söylendiğini anlatmaktadır. 1987'de basına da yansıyan bu olayda otopsi raporları bulunamamaktadır.

Hamile olarak gözaltına alınan yüzlerce kadın -hamilelik işkenceden geçmeyi engelleyen bir insanlık durumu olmadığı için- diğerleri gibi işkence görmüşlerdir. Ve gördükleri işkenceler sonucu bir kısmı bebeklerini düşürmüş, ya da askeri cezaevlerinde ağır koşullarda, hakaretler altında çocuklarını dünyaya getirmek ve bu cezaevi koşullarında büyütmek zorunda kalmışlardır. Çocuklarının olması veya hamile olmaları kendilerine istenilenlerin kabul ettirilmesi için bir tehdit unsuru olarak da kullanılmıştır. Ve bu çocuklar annelerinin cezalarına (!) ortak edilmişlerdir.

12 Eylül sonrası cuntaya hizmet etmekte kusur görmeyen basın gözaltına alınan kadın ve genç kızları sürmanşetten verirken uydurma senaryolarla 'dişi militan', 'örgüt beyninin sevgilisi', 'devrim nikahlı karısı' gibi nitelemelerle kişiliklerine yaptıkları saldırılarla toplumda aşağılanmalarına katkıda bulunmuştur.

'Kadınlara işkence yapmaktan zevk alıyorum, kadın çığlığı benim için en güzel müziktir' diyen Esat Oktay Yıldıran gibi cezaevi müdürleri olduğu gibi, fiziki ve psikolojik baskılar cezaevlerinde de sürmüştür. Cezaevlerinde yaşanan baskıların büyük bir bölümünü bizzat ben kendim yaşadım ya da tanığı oldum. Cuntadan bir ay gibi kısa bir zaman sonra gözaltına alındım. Bir aylık emniyet sürecinden sonra, tutuklanarak askeri cezaevine getirildim. 81 Ekiminde yargılanmam başladı. Mahkemelerin yapılışlarına olan itirazlarımızdan dolayı duruşmalara alınmadık ve gıyabımızda verilen karar sonucu 13 yıl 4 ay 10 gün ağır hapis ve 4 yıl 10 ay 10 gün sürgün cezasına mahkum oldum. 3,5 yılı askeri cezaevinde, 2 yılı Özel Tip Cezaevi'nde olmak üzere toplam 5.5 yıl cezaevinde kaldım. Ben sağlığımdan çok şeyler kaybederek dışarıya çıktım. Aysel Zehir ise 1984'de Metris'te yapılan

açlık grevinde 66 günlük açlıktan sonra yeterli bakım ve tedavi yapılmadığı için hafızasını kaybetmiştir ve kendi kendine normal yaşamını sürdürememektedir. Tahliye edildikten sonra da Türkiye'de tedavisi mümkün olmamasına, ailesinin ve kamuoyunun tüm baskısına rağmen yurtdışına çıkması için kendisine pasaport verilmemektedir.

Cezaevlerinde, işkencelerde, mahkemelerde bunlar yaşanırken, binlerce ana emniyet müdürlükleri önünde, cezaevi kapılarında her türlü eziyete, hakarete karşı oğullarını, kızlarını, eşlerini arayarak onlardan haber almaya çalışarak yıllarını geçirdiler, geçiriyorlar. Kocalarının, yakınlarının gözaltına alınmasından sonra çocuklarıyla tek başına kalan binlerce kadın da hem çocuklarını büyüterek hem de toplumun baskısına direnerek yaşamayı başardı. Örnek vermek gerekirse: Necla Yüce. Aranan ve 2 yıldır yakalanamayan kocasının izini bulmak isteyen jandarmalar tarafından 'kocasıyla cinsel temasta bulunup bulunmadığını' tespit için hastaneye sevk edilmiştir. Tarih: 1986. Tunceli valisi Kenan Güven jandarmanın bu yaptığı ırza dokunma olayını 'başka nasıl takip edilecekti?' diyerek haklı çıkarmaya çalışmakta, bununla da yetinmeyip daha önce de benzeri ırza dokunma fiillerinin resmen yürütüldüğünü söyleyerek olayı olağanlaştırmaya her gün yapılan olağan bir işlem düzeyine gayret etmiştir."

4. İddianame:

Kürt ulusu örneğinde
Türk devletinin milliyetler politikası ve
Kürt halkına karşı savaş

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme Jüri üyelerine,

Genelde Kürt halkının Türkiye Cumhuriyeti tarafından 65 yıldır bastırılması ve özelde 1980 askeri darbesinden bu yana sürdürülen baskılar:

Kürt ulusunun varlığının inkarı ve bağımsızlığının bastırılması, siyasi olarak takibe uğraması ve ekonomik olarak sömürülmesi, askeri

operasyonlara tabi tutulması, jenosid, sürgün, kitlesel tutuklamalar ve işkencelere maruz bırakılması ve dilinin, kültürünün, müziğinin, sanatı ve tarihinin bastırılması anlamına gelmektedir.

Davacı:
Ülkesi dört parçaya bölünmüş olan Kürt halkıdır. Türkiye Kürdistan'ında 12 milyon, İran Kürdistan'ında 7 milyon, Irak Kürdistan'ında 4 milyon ve Suriye Kürdistan'ında 1 milyon insandır.

Sanık:
Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküntüleri üzerine kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'dir.

Sanığın suçları şunlardır:
Onlarca yıldan beri Kürt halkının varlığını inkar etmek,
Kürtlerin ülkesinin bölünmesine katılmak ve ülkelerinin en büyük bölümünü işgal etmek,
Kürtleri zorla türkleştirmek ve asimile etmek,
Kürdistan'ın zenginliklerini talan etmek,
Kürt dilini, edebiyatını, kültürünü, müziğini, sanat ve tarihini yasalar yoluyla yasaklamak,
Kitlesel ve tek tek tutuklamalar ve işkence yapmak,
Sistematik takip yapmak,
Tek tek ve kitlesel sürgünler yapmak,
Kürt halkına karşı bir çok katliam gerçekleştirmiş olmak,
Helsinki Nihai Senedi'ne, insan hakları sözleşmelerine aykırı davranmak.

Sanığın suçlarının tarihsel bağlamı:
Ceza gerektiren yukarıdaki suçlar, Türkiye Cumhuriyeti tarafından kurulduğu tarihten bu tarafa geçen 65 yıl içerisinde ve özel olarak 1980 askeri cuntası tarafından gerçekleştirilmiştir.
Uluslararası hukuksal temeller:
1920 Sevr antlaşması; Helsinki Nihai Senedi; 1948 İnsan Hakları Sözleşmesi ve tüm diğer insan hakları ve ulusal haklarla ilgili antlaşma ve sözleşmeler
Türkiye Cumhuriyeti'nin mahkum edilmesini ve ayrı devlet kurma hakkı da dahil olmak üzere Kürt ulusunun kendi kaderini kendi tayin hakkının tanınmasını talep ediyoruz.

Saygılarımızla

Gerekçe:

Kısa coğrafik bilgi

Kürdistan zengin yeraltı kaynakları, verimli toprakları ve zengin kültürel geçmişiyle orta doğunun en önemli ülkelerinden birisidir.

Kürdistan, "Kürtlerin ülkesi", şöyle böyle 500 000 km^2 tutarında bir yerleşim bölgesidir. Batı'da Türkiye'deki Sivas ve Maraş'a ve Suriye'nin kuzeyindeki Aleppo'ya, kuzeyde Türkiye'deki Erzincan ve Kars'a, doğuda İran'daki Ürmiya gölüne ve güneyde Irak'taki Kanakin'e veya Zagros dağlarının güneyine kadar uzanmaktadır.

En büyük ve en fazla nüfusa sahip parça olan Türkiye Kürdistan'ı şöyle böyle 230 000 km^2 civarındadır. Kürdistan'ın bu parçasında kıtasal bir iklim egemendir; Antep, Urfa, Mardin ve Dicle deltasında ise daha çok Akdeniz iklimine rastlanır. (...)

Kürt tarihinin özeti

Kürdistan tarihi bitmek bilmeyen savaşların, katliamların ve işgallerin tarihidir. Kürt tarihi M.Ö. 2000 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Yunan tarih yazımına göre 4000 yıl önce Kürtler, Dicle ile Ürmiya gölü arasındaki Cudi dağlarında ve Karduka bölgesinde yaşamaktaydılar. Bu bölgede yaşayan halklar M.Ö. Miani ve Kasit devletlerini kurmuşlardı. Bu devletler daha sonra Meder devleti ve Urartu olarak ün yapmışlardır. Kürtler Meder'leri ataları olarak görürler. Meder İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Kürtler Fars İmparatorluğunda yaşamışlardır...

İslamın doğuşuyla birlikte (VII. yüzyıl) ve kuzeyin daha sonraki Arap-İslam fethi sırasında Kürtler, 7. yüzyıl ile 9. yüzyıl arasında islama geçmişlerdir. Daha sonraki yüzyıllarda, 1000 ile 1300 yılları arasında bir dizi küçük feodal devlet oluşmuş ve bunlar Kürt devletleri olarak tarihe karışmışlardır.

Bu devletlerin en önemlileri Şeddadit (951-1088), Haşvahid (944-1127) ve Brataspid (1148-1239) derebeylikleridir.

11. yüzyılda Kürdistan'ın bir bölümü doğudan gelen Selçuklular tarafından fethedilmiştir. 1169 yılından itibaren Mongollar Kürdistan'a girmişlerdir. Ve 200 yıl süren egemenlikleri sırasında Kürdistan'ın yer altı kaynakları sömürülmüş, Kürt kültürü yok edilmek istenmiş ve yüz binlerce insan katledilmiştir. Mongol barbarlığına rağmen Hakkari, Bitlis ve Botan derebeylikleri ayakta kalabilmiştir.

Bu dönemde Kürtler iki cephe arasında kalmışlardır: 1299 yılında kurulan ve batıda olup doğuya doğru yayılmak isteyen Osmanlı İmpa-

ratorluğu ile doğudaki İran İmparatorluğu arasında sıkışmışlardır.

1514 yılındaki Çaldıran Savaşı'nda Osmanlı fetihçiler Kürdistan'm bir bölümünü işgal etmişlerdir. Osmanlı ve İranlılar arasındaki uzun savaşlardan sonra Kürdistan 1639 yılında Kuar-Şirin antlaşmasıyla iki parçaya bölünmüştür:

Parçanın birisini Osmanlılar almış, diğerini Farslılar işgal etmiştir. Bölünmenin sebebi, Kürdistan'ın yer altı kaynakları açısından zengin oluşu ve Kürt bölgelerinden geçen ticaret yolarının (özellikle "Pamuk Yolunun") stratejik anlamıdır. 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlılar ve Farslar, Kürdistan'ın zenginliklerini elde etmek için birbirlerine karşı savaşlar yürütmüşlerdir ve bu sırada Kürdistan'ı yerle bir etmişlerdir. Osmanlı işgali sırasında Kürtler, fetih savaşları için mermi olarak kullanılmışlardır. 18. ve 19. yüzyılda batılı sömürgeci güçler de Kürdistan'ın zenginliklerini talan etme savaşlarına katılmışlardır. Ve nihayet Kürdistan, Kürtlerin iradelerine karşı Lozan'da 1923 yılında dört parçaya bölünmüştür. Böylece Kürt ulusu ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel açıdan sömürgeleştirilmiş ve takip ve bağımlılık politikaları ile yönetilmiştir. Bu Kürt tarihinde anavatanımızın ekonomik ve kültürel gelişmesine ve birliğine indirilen en büyük darbe olmuştur. Yıllarca süren baskılara, kan dökmelere ve sömürüye rağmen Kürt halkında sürekli bir direniş gözlenmiştir: İşgal kuvvetlerine karşı en önemli isyanlar, 1853 yılında Hakkari'de Sezdanşar'ın önderliğinde, 1880 yılında Ubeydullah Nehri'nin liderliğinde Urmiya gölü civarında gerçekleşmiştir. Muhammed'in liderliğinde Kürtler Mahabad Cumhuriyeti'ni (1947) kurmuşlardır. Kürt halkı Türkiye Kürdistan'ında ulusal kurtuluşunu sağlamak için sürekli silahlı isyanlar örgütlemiştir (1925'de Şeyh Said isyanı, 1937-1938 arası Dersim isyanı). Bugün de Kürt halkı bu mücadelesini değişmiş koşullarda sürdürmektedir.

Tüm bu isyanlar, Kürdistan'daki ağır ulusal, ekonomik ve kültürel baskılara karşı gündeme gelmişlerdir. Bunlar öz varlığın ve haklarının meşru savunmalarıdır. Ya bir otonomiyi ya da ayrı ve bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasını hedeflemişlerdir. Ve bu şekilde ulusal birliğe yönelmişlerdir. Kısacası bu isyanlar, Kürtlerin ulusal ve demokratik haklarının ifadeleridir.

Nüfus

Kürtler bir endoavrupai dil konuşmaktadırlar. Kürtçe kuzey batı İran dillerinden bir gruba aittir. Bu akrabalığa rağmen Kürtçe Farsçadan (...) farklıdır.

Kürtler şöyle böyle 25 milyonu bulan nüfusları ile Arap ve Türklerden sonra orta doğunun üçüncü büyük halkını oluşturmaktadırlar. Kürtler Irak Kürdistan'ında 4 milyon sayılarıyla oradaki nüfusun

% 33'ünü oluşturuyorlar. İran Kürdistan'ında Kürtler şöyle böyle 7 milyon sayılarıyla en büyük azınlığı oluşturuyorlar. Kürdistan'ın Suriye bölgesinde 800 bin Kürt yaşıyor. Ayrıca Sovyetler Birliği'nde 300 bin, Batı Avrupa'da 0,5 milyon, ve Lübnan, Mısır, ABD, Libya gibi ülkelerde ise 200 bin Kürt yaşıyor.

1985 yılı Türk Nüfus Sayımı'na göre Türkiye Kürdistan'ındaki nüfusun sayısı 10,6 milyondu. Bunlar arasında Kürt olmayan azınlıkların oranı şöyle böyle % 10'dur, yani 1 milyon civarındadır. Bu azınlıklar, Türkler (özellikle sömürgeci işgal askerleri ve idare memurları olarak burada bulunanlar), Araplar, Ermeniler ve Asurilerden oluşmaktadırlar. Burada Yezidiler özel olarak anılmamaktadırlar, çünkü onlar gerçekte İslam öncesi bir din olan yezidi dinine inanan Kürttürler. (...)

Yine Türkiye'nin batısında bulunan ve buraya ya göç eden ya da sürülen 2,5 milyon Kürt'de yukarıdaki sayıya eklenmelidir. Böylece Türkiye'de şöyle böyle 12,5 milyon Kürt olduğu ortaya çıkmaktadır. (...)Kürtleri nüfus sayımında ayrıca dile getirmek isteyen insanların hangi baskılara maruz kaldığım göstermek için şu örneği vermek istiyorum: Türk Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) 11 çalışanı, 1985 nüfus sayımı açıklamlarında ikinci konuşulan dil ile ilgili bölüme İngilizce, Fransızca ve Arapça'nın yanısıra Kürtçeyi de aldıkları için DGM önünde yargılanmışlardır. Yapılan suçlama "Kürdistan propagandası yapmak ve ulusal hisleri rencide etmek" olmuştur.[1]

Ekonomi ve sosyal politika

Kürdistan yer altı kaynakları açısından zengindir. Devlet istatistiklerine göre Türkiye'de üretilen petrolün hemen hemen % 100'ü Kürdistan'dan gelmektedir. 1981 yılında yıllık petrol üretimi 2,4 milyon tonu bulmaktadır.

Dünyanın en büyük krom yatakları buradadır. (...) Ayrıca Kürdistan başka şeylerin yanısıra bakıra (...) ve fosfata (...) da sahiptir.

Kürt halkı hiç bir şeyden yararlanamamaktadır

Tüm bu zenginliklerden Kürt halkı yararlanamamaktadır. Kiel'li profesör Walter Hirsch Af Örgütü için hazırladığı bir raporda Kürdistan'da yapılan üretimin sadece yüzde birinin tekrar Kürdistan'a geri döndüğünü hesaplamıştır.[2] (...)

Türkiye Kürdistanı ırmak ve derelerle doludur. Bir çok yerde ırmaklardan enerjisi üretmek için barajlar yapılmıştır ve yapılmaktadır. (...)

Kürdistan ovaları hayvan yetiştirmek ve et üretmek için geniş olanaklar sunmaktadırlar. (...)

1982 yılında imalat sanayinin sadece % 15'i Türkiye Kürdistanı'ndaydı. Özel sektörde bu dengesizlik 3'e 97'ydi. (...)

İş Piyasası üzerine

İş piyasasındaki tablo da karadır. Türkiye Kürdistanı'nın nüfusu 10.000'in üzerinde olan şehirlerinde bile işsizlik % 24 civarındadır. Türkiye'de ise işsizlik % 12'dir. Her tarafta olduğu gibi burada da işsizlikten en fazla etkilenenler % 63 ile kadınlardır. (...) Türkiye'de ortalama 10.000 kişiye 22 hastane yatağı düşmektedir. Kürdistan'da ise 10.000 kişiye sadece 12 yatak düşmektedir. Kürdistan'da 10.000 kişiye 2 doktor düşmektedir. Türkiye'de bu oran 6'dır. (...)

Toprak dağılımı adil değildir

Kürt köylülerinin durumu felakettir. En iyi ve verimli topraklar halen ağalara aittir. 1980 yılı itibariyle, ailelerin % 11'i toprağın % 53'üne sahip olurken, köylerdeki ailelerin % 41'inin ise hiç toprağı yoktur.[3]

Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesi, mekanikleşme ve seri üretim, (...) bir çok küçük tüccar ve zanaatkarın geçimini tehlikeye atmaktadır. (...) Kürdistan'ın yer altı zenginliklerine ve halkının çalışkanlığına rağmen bölge, az gelişmiş Türkiye içerisinde bile en yoksul olan bölgedir. Bu az gelişmişliğin sebebi, Türkiye kapitalizminin çarpık gelişme yasaları değil, (....) Türkiye büyük burjuvazisinin yabancı egemenliğinin, Kürdistanı ucuz işgücü ve hammadde deposu ve ürünleri için pazar olarak kullanmasıdır.

Türk etnosid politikası üzerine

Bu fizik jenoside Kürtlerin ulusal değerlerini yok eden bir etnosid eşlik etmektedir. "Türk devleti ile vatandaşlık bağı olan herkes, Türktür." Yeni 1982 anayasasının 66. maddesi bu şekildedir.

Türkiye rejiminin tarzına uygun bir şekilde Kürtlerin varlığı, tarihleri, kültürleri inkar edilmektedir. Bu hedefle sonuçta etnosid yaratan ırkçı ve şövenist bir politika izlenmektedir. Onlar Kürt halkını yüzyıllardır süregelen ulusal değerlerine yabancılaştırmak için her araca başvurmaktadırlar.

Olmayan Kürdistan

Özellikle Kürtlerin ülkesi anlamında Kürdistan kelimesi, yok edilmesi gereken hedef tahtası ilan edilmiştir. Türk şovenizminin gelişim serüvenini, sık sık türkleştirilen bu kavram örneğinde izlemek mümkündür.

Osmanlı İmaparatorluğu çökme yıllarını yaşar ve Yunanlıların, Ermenilerin ve Kürtlerin ulusal bilinçleri hızla gelişirken Kürdistan kelimesi, adım adım "Vilayet-i Şarkıye" veya "Vilayet-i Sitte" ile değiştirilmiştir.

"İttihat ve Terakki" (Jön Türk hareketi) iktidarı ele geçirince, "Kürdistan" kelimesi resmi dilden sürekli olarak silinmiştir. Bu kelime şu sıralarda yeni Türkçedeki "Doğu" ya da "Güney Doğu Anadolu" kelimeleriyle yer değiştirmiştir. (...)

Kürdistan'ın olmadığını kanıtlamak yada kanıtladığını sanmak için, onlarca saçma teori oluşturulmuştur. (...)

Bir anayasal görev olarak Kürtlerin inkarı

Anayasa ve Ceza yasasına yerleştirilen "Türk varlığının, devletinin ve ülkesinin bölünmezliği" kavramı ile, Kürtlerin varlığının inkarı bir anayasal görev haline getirilmektedir.

Bu böyle olduğu için askeri rejim, yanlarındaki haritalarda Kürdistan'ın isminin geçmesinden dolayı Avrupa'lıları bile tutuklamaktan, örneğin Lufthansa menejeri Franz Reisig'i veya Avusturya'lı çift Maier'i içeri almaktan çekinmemektedir. (...)

Kürtler üzerine tüm kitap ve her çeşit belgenin de başına benzer şeyler gelmektedir. Bunlar genellikle basitçe yakılır. Bir çok tarihsel yapıt ve anıt çürümektedir, ya da Birca Belek gibi yerine kışla yapılmak için yıkılmaktadır.

Taşınılabilir nesneler sık sık Türkiye'nin batısına götürülmekte ve Türk sanat eserleri diye sergilenmektedir. Kürt folkloru da Türk folkloru diye tanıtılmaktadır.

İsim değiştirmeler

Köylerin, şehirlerin ve ilçelerin Kürtçe isimleri türkçeleştirileli çok zaman geçmiştir. Mesela Batman'da Eliha, Hakkari'de Colemerg vs. vs. Çocuklara Kürt isimleri vermek yasaktır. Kürt isimleri, "ülkenin geleneklerine ve ulusal kültürüne aykırıdır" gerekçesiyle reddedilmektedir. (...) Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana toplam 44.609 köyün 12.422'sinin ismi değiştirilmiştir. (...)

Türk eğitim sisteminin karakteri üzerine

Türk eğitim sistemi, A'dan Z'ye kadar ırkçı, şövenist, militarist ve yayılmacı düşüncelerle doludur. Baskı altındaki halklara karşı işlenmiş suçları meşrulaştırmak için çarpıtılmış bir tarih bilgisi öğretilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve yeni cumhuriyetin iyi ya da kötü her davranışı, çocukların kafasına bir kahramanlık menkıbesi olarak yerleştirilmektedir. Barışa ve halkların kardeşliğine hizmet eden tek bir düşünceye rastlamak mümkün değildir.

"Dilimiz", yazıyor 7. sınıflar için Türkçe ders kitabında, "hem ticaret yoluyla hem de fetihler sonucu eski ve yeni kıtalara ulaşmıştır... Balkanlardan Hindistan sınırına kadar, Çin'in derinliklerinden Kuzeyin buz çöllerine kadar uzanmaktadır... Bu dilin her bir diyalekti, bir

ülkeye egemen olmuştur."[4]

6. sınıflar için hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitabında Ermeni halkına karşı yapılan katliamın sorumlusu Talat Paşa'nın resmi altında şu yazılıdır: "Talat Paşa Birinci Dünya Savaşı sırasında bakandı ve 1921 yılında Berlin'de bir Ermeni tarafından öldürüldü. Talat Paşa çok çalışkan ve namusluydu. İyi bir karaktere sahipti."[5] (...)

Kürdistan'da eğitim politikası

Eğitim, Kürt halkının temel problemlerinden birisidir. Kürdistan'ın ve Kürt dilinin varlığı, Türk hükümeti tarafından inkar edildiği için anadilde eğitim de yasaktır.

Halkın iradesine karşı tüm ilk ve yüksek eğitim Türkçe yapılmaktadır. Özellikle kırsal kesimde çocuklar Türk dilini ilk kez ilk okulda öğrenmek zorunda kalmaktadırlar.

Kürdistan'da Kürt çocuklarını ailelerinden ve sosyal çevrelerinden uzaklaştırıp asimile etmek, yani Türkleştirmek için ırkçı, şövenist "Bölgesel Yatılı Okullar" açılmıştır. (...)

Kürtlerin zorla Türkleştirilmesi 42. madde 9. şıkda anayasal görev düzeyine yükseltilmektedir. Orada şöyle denilmektedir: "Eğitim ve ders kurumlarında Türk vatandaşlarına Türkçenin dışında başka bir dil anadil olarak öğretilemez." (...)

Kürtçe konuşmak ve Müzik yapmak yasak

Devlet dairelerinin kapısında şu duyuru asılıdır: "Türkçeden başka bir dil konuşmak kesinlikle yasaktır." (...) Bundan dolayı Kürtler kendi ülkelerinde bir tercümanın hizmetine başvurmak zorunda bırakılmaktadırlar. (...)

Kürt ulusunun varlığının, dilinin, kültürünün ve tarihinin inkarında tüm Türk burjuva partileri mutabıktır. (...)

Kürtçe yayın yasağı anayasal görev

Türk anayasasının 28. maddesine göre "yasalarca yasaklanmış bir dilde yayın yapılamaz." (...) Bu şekilde rejim, Türkiye'de Kürtçe dilinde her türlü yayın yapmayı yasaklamıştır ve bu yayın yasağını anayasal bir ilke haline getirmiştir. Bu sadece siyasi olarak aktif olan Kürtlere karşı bir şey olmayıp, Kürt halkının tüm üyelerine karşıdır. (...)

Kürt olmak, kamu hizmetine ya da başka işlere girmek için de bir engeldir. (Kürdistan'ın bir ili) olan Van'da postaneye giriş sınavı sırasında şu sorular soruluyor: "Nereden geliyorsunuz? Türk müsünüz, Kürt müsünüz? Bölücü müsünüz? Türkiye'de Kürtler var mı?..." (2000'e Doğru, 6.12.87, s. 28-30). (...)

Kürt köylerinde baskılar

Özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Kürtlere yönelik takip, nicelik ve nitelik açısından dayanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Kürt halkına kendi ülkesine yaşamak, zehir edilmektedir. Erkek kadın demeden, geç veya yaşlı oluşuna bakmadan binlerce suçsuz ve korumasız insan aşağılanmakta, horlanmakta ve işkenceye uğramaktadır. Nüfusun terörize edilmesi, Kürt köy ve şehirlerine komando baskınları düzenlenmesi günlük iş haline getirilmiştir. (...)

(Bu bölümde gazetelere yansıyan baskın haberlerinden örnekler verilmektedir, G.Ç.). Kürt halkı valilerin ve özel komando birliklerinin keyfiyetine terk edilmiştir. Gerçekten de Kürdistan'da pratikte tam bir keyfiyet politikası sürdürülmektedir. Geçen yıl Tunceli valisi 49 seçilmiş köy muhtarını bir telefon emri ile ve gerekçesiz görevlerinden almış ve yerlerine başkalarını atamıştır. (...) Sürgünler konusunda kendisine soru sorulması üzerine Tunceli valisi yardımcısı, "sürgün" kelimesinin çirkin bir laf olduğunu, "ilden çıkarma cezasının" daha iyi bir kelime olduğunu söylemiştir. Böyle bir şey için ise mahkeme kararına gerek olmadığını eklemiştir (...). Kısacası tüm bu operasyonlar planlı ve örgütlü devlet teröründen başka bir şey değildir.

Ölüm komandolarının katliamları

Ölüm komandoları, hem Kürt muhalefetine hem de suçsuz insanlara karşı yargısız infaz uygulamaktadırlar. Türk devlet başkanı Evren Muş'daki konuşmasında "öldürmeyip de besleyecek miyiz?" demiştir. "Ölü olarak bulunan", "kaçarken vurularak öldürülen", işkencehanelerin "üst katlarından düşerek ölen" veya başka bir tarza "intihar" eden insanların sayısı 1000'i geçmektedir. (...)

(Bu bölümde örnekler verilmektedir, G.Ç.)

Tutuklamalar, işkence ve davalar

Kürt parti ve örgütlerinin on binlerce üyesi, sempatizanı ve yöneticisi siyasal faaliyetlerinden ve düşüncelerinden dolayı tutuklanmıştır. (...) Toplam olarak tutuklu olanların sayısı, ülke içinde ve dışında 350 bin olarak tahmin edilmektedir. (...)

Kürt yurtseverler, insan hak ve özgürlükleri tanımayan, bağımsız olamayan ve ideolojik ve siyasi karar veren mahkemeler önünde kendilerini savunmak zorunda bırakılmışlardır. Günler ve aylar boyunca süren işkencelerde alınan ifadelere dayanılarak hukuk dışı bir şekilde uzun hapis cezalarına çarptırılmaktadırlar. (...)

(Bu bölümde örnekler verilmektedir, G.Ç.).

Görüldüğü gibi temel hak ve özgürlükler için uğraşan insanlar, Türk

mahkemeleri tarafından mahkum edilmektedirler. (...)
Bilimsel yapıtlarında Kürt halkının kültürünü ve ezilmişliğini incelemiş sosyolog İsmail Beşikçi gibi bilim adamları dahi yüksek cezalara çarptırılmaktadır. (...)

Cezaevlerinde durum

Avrupa Parlamentosu milletvekillerinin (...) raporunda, siyasi tutukluların kötü tıbbi şartlardan ve arkadaşlarıyla ilişki kuramamaktan dolayı yakındıkları belirtiliyor. Akrabaların ve avukatların ziyaret zamanlarının teoride normal olduğunu, ama pratikte cezaevinin memleketten çok uzak olması dolayısıyla aşırı derecede sınırlı olduğunu tesbit ediyor. Milletvekilleri şöyle diyor: "Türk yasasının akraba ziyaretleri sırasında Kürtçe konuşmayı yasaklaması insanlık dışıdır. Özellikle yaşlı akrabalar Türkçeyi bilmemektedirler, bu da ziyaret olanaklarını kısıtlamaktadır."
Af Örgütü şöyle diyor: "Kürtlere karşı tüm kitlesel davalarda sanıkların işkenceye uğradığından hareket edilebilir. Af Örgütüne Erzurum ve Diyarbakır askeri cezaevlerinden sürekli işkence haberleri ulaşmaktadır."[6]
Tesbit edilebildiği kadarıyla sadece 1981 ile 1984 yılları arasında 32 tutuklu, ünlü askeri cezaevlerinde işkencede öldürülmüşlerdir. Ama resmi makamlar bunu inkar etmektedirler. (...) Tartışmalara yol açan Sıddık Bilgin olayı, resmi makamların açıklamalarının ne kadar "doğru" olduğunu göstermektedir. Bilgin'in katledilmesine karışan "güvenlik görevlileri", Bilgin'in kaçarken vurulduğunu iddia etmişlerdir. Ancak cinayete karışan asker Fikret Bilge'nin şu ifadesi olayı aydınlatmıştır: "...öğretmen Bilgin ölünceye kadar dövülmüştür... Okul bahçesinde üç gün boyunca dövülmüştür ve ölmüştür. Ancak diğerlerini olduğu gibi onu da askeri araca yükledik. Yolda yüzbaşı Ali Şahin, cenazeyi arabadan indirmemizi söyledi. Yüzbaşı, yerde yatan cenazeyi mermilerle delik deşik etmemizi istedi ve ateş emri verdi... Daha sonra sıkıyönetim komutanlığı tarafından S. Bilgin'in 'dur!' emrine uymadığı için kaçarken vurulduğu açıklaması yapıldı."[7]
Bu istisnai bir olay değil, Türk siyasetinin Kürt halkına ve yurtsever güçlerine karşı uyguladığı normal bir saldırıdır. (...)

Sürgün ve zorla iskan

Sürgün ve zorla iskan önlemleri, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürtlere karşı sık sık uygulanırdı. Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu mirasını devraldı ve hatta daha etkin hale getirdi. Türk yönetimi doğrudan ve dolaylı olarak bu politikayı uygulamaya çalış-

maktadır. Bu politikanın hedefleri şunlardır:

- Kürdistan'ın nüfus yapısını değiştirmek,
- Kürtlerin asimile edilmesini ve Türkleştirilmelerini başarmak,
- Kürdistan'ı ve ucuz yedek güç olarak emek güçlerini sömürmek.

Türk hükümetleri, Cumhuriyet'in kurulmasından hemen sonra, Kürt isyanlarını bahane ederek, yüzbinlerce insanı Türkiye'nin batısına sürdüler. "Tüm bu isyanlar sırasında öldürülen Kürtlerin sayısını tesbit etmek mümkün değildir. Tahminler 100.000 ile 1,5 milyon arasında Kürdün öldürüldüğünü iddia etmektedirler. Ancak sürgün edilen Kürtlerin sayısı kesindir: 1.462.076."[8]

21.6.1934 tarihinde 2733 sayı ile yayınlanan ve 14.6.1934 tarihli ve 2510 sayılı kanun metni şu şekildedir:

"Türkçe konuşmayan insanların nüfus yoğunluğunu engellemek ve varolan yoğunlukları dağıtmak için, ülke içerisinde sürgün şarttır."

Bu kanuna göre Türkiye üç bölgeye ayrılmıştır:

Bölge: Burada nüfus yapısı (buralara Türkleri yerleştirmek yoluyla) Türk kültürü doğrultusunda değiştirilmelidir,

Bölge: Sürgün için öngörülen ve Türk kültürüne asimilasyonun mümkün görüldüğü yerler,

Bölge: Yerel, sağlık, ekonomik, kültürel, siyasi, askeri ve güvenlik politikası sebeplerinden dolayı boşaltılacak ve iskan edilmesi planlanmayan yerler.

1. Bölge, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu (Kürdistan'ı) içermektedir. 2. Bölge zorunlu iskanlara tabi tutulacak olan Akdeniz, Ege, Marmara ve Trakya bölgeleridir. (...) 3. Bölge ise, 5826 sayılı ve 1951 yılında yayınlanan kanuna göre şu illeri kapsamaktadır: Ağrı, Sason, Tunceli, Zilan (Van), Kars, Diyarbakır, Bitlis, Bingöl, Muş (...).

Yukarıdaki bu kanun, 1925, 1926, 1927, 1935 ve 1960 yıllarında çıkarılan bir dizi kanundan sadece birisidir.

1980 askeri darbesinden sonra Türk rejiminin sürgün ve zoraki iskan politikaları

Gerçekten de Türk rejimi, düşünülebilecek her yol ve araca başvurarak, Kürtleri vatanlarından kovmak istemektedir. Türkiye'nin bu hedefe uygun yüzlerce pratiğinden bir kaç örnek vermek yeterlidir.

Gerçek olaylar, her şeyi anlatmaktadırlar.

Irak ve İran sınırına 10 km yakınlığındaki tüm Kürt köyleri, "yıkıcı, bölücü ve komünist çetelerin eylem alanını daraltmak" bahanesiyle boşaltılmaktadır ve Şırnak'ta 20 köyün nüfusu iskan edilmiş ve Toplu köy projesi çerçevesinde Dereler Köyünde toplanmıştır.[9]

Sadece Tunceli'de 11 köy zorla iskana tabi tutulmuştur.[10]

Suriye sınırı da her türlü metoda başvurularak "kuş uçmaz hale" geti-

rilmek istenmiştir.[11] (...) (8 örnek daha verilmektedir, ç. n.).

Ormanları koruma bahanesiyle yüzbinlerce Kürt, Kürdistan'dan sürülecektir ve Türkiye'nin batısında iskan edilecektir. (...)

Türk askeri manevralarında düşman rolündekilere Kürt elbiseleri giydirilmektedir

Bir çok Kürt şehri ve köyü, işgal altındadır ve kapalı bölgeler olarak ilan edilmiştir. Sadece 18.000 nüfuslu Tunceli'ye (Dersim), 55.000 asker yerleştirilmiştir, yani kişi başına 3 asker.[12]

2. Ordu Komutanlığı 1983 yılında Malatya'ya aktarılmıştır. Böylece 3. ordunun yanısıra 2. ordu da Kürdistan'a karşı marşa çıkarılmıştır. Sadece Türkiye Kürdistan'ında 1980 ile 1987 yılları arasında 10'un üzerinde askeri manevra düzenlenmiştir. (...)1982 yılında yapılan "Cumhuriyet fazilettir" manevrasında sahte düşmana Kürt elbiseleri giydirilmiştir. Türk ulusundan NATO generalleri, bu şekilde Kürt düşmanı bir hava oluşturmaktadırlar. Aynı ordu sık sık Irak Kürdistan'ına girmiştir ve köyleri bombalamıştır. Türk hükümeti bu saldırıları nasıl gerekçelendirirse gerekçelendirsin, hedefleri açıkça Irak Kürdistan'ındaki Kürt halkının özgürlük mücadelesidir. (...)

Tüm bu açıklamalar, Türk rejiminin Kürt halkını katletmek hedefiyle bilinçli bir politika izlediğini göstermektedir. (...) Geçen yarım yüzyıl içerisinde Türk terör rejiminin Kürtlere karşı izlediği metotlarda değişiklikler olmuştur, ama politikanın karakteri aynı kalmıştır. Bu politika bugün dahi, "hedef aracı meşrulaştırır" mantığıyla yürütülmektedir.

Fişleme

Kürt köylülerinin, aşiretlerinin ve Kürt halkının fişlenmesi, yeni değildir. Ama 12 Eylül 1980 sonrası izlenilen fişleme metotları, daha bir sistematize edilmiş ve planlı bir şekilde uygulanmıştır. (...) Kürt halkı "devlet dostları" ve "devlet düşmanları", yani "hainler" ve "dostlar" diye ikiye ayrılmıştır. (...) "Askeri karakollarda, köylerin ilk isimleriyle ve sonra değiştirilen adlarıyla ve mezhepleriyle kayıtlı olduğu listeler asılıdır. Yine köyler 'devlet dostu' ve 'devlet düşmanı' diye ayrılmışlardır. Ordu halkı bu şekilde iki kesime bölmektedir."[13] (Başka örnekler verilmektedir, ç. n.).

Görüldüğü gibi Türk hükümeti, Kürt aşiretlerinin birbirlerini katletmesini istemektedir. Türk rejiminin bu planı pratiğe uygulanmıştır çoktan. 299 sayılı kanun ile belli Kürt aşiretlerinin silahlanması mümkün hale gelmiştir. Bazı haberlere göre silahlandırılmış bu aşiretler görevlerini yerine getirmek üzere dağlara gönderilmişlerdir.

Sıkıyönetim ve "Olağanüstü hal valiliği"

Hükümetin isteği üzerine Türk parlamentosu 20 Mayıs 1987'de, geri kalan dört Kürt ili olan Diyarbakır, Hakkari, Mardin ve Siirt'de sıkıyönetimi 19 Temmuz 1987 tarihinden itibaren kaldırma kararı aldı. Ancak sıkıyönetimin yerini, (...) Kürdistan'ın 11 ili için öngörülen "olağanüstü hal valiliği" aldı. Sıkıyönetim Türkiye Kürdistan'mda ilk kez 24 Şubat 1925 tarihinde Türk hükümeti tarafından kanlı bir şekilde bastırılan Şeyh Said isyanı bahane edilerek ilan edildi. (...) Türkiye Kürdistan'ı 1940'dan 1947'ye, 1971'den 1973'e, 1978'den 1987'ye kadar sıkıyönetim ile yönetildi. "Olağanüstü hal valiliği" ile (...) sıkıyönetim, sertleştirilerek sürdürülecektir. (...) Bu valiliğin oluşturulması kararı, askeri cuntanın eski şefi ve eski general Cumhurbaşkanı Evren'in de bulunduğu bir hükümet toplantısında alındı. (...)

Çevirenin notu:

"Anklageschrift und Begründung zum Thema: Nationalitaetenpolitik des türkischen Staates am Beispiel der Kurdischen Nation, Krieg gegen das Kurdische Volk" adı altında 5. Komisyon tarafından hazırlanan iddianame ve ge-rekçe broşüründen özetlenerek çevrilmiştir.

1 Hürriyet, 17.5.1986
2 Der Spiegel, No 28 / 1982
3 Genel Tarım sayımı 1980 ve Köy Envanter Etüdü 1981
4 Hasan Polat, Eine kritische Untersuchung der Schulbücher der Türkei, Köln 1986, s. 6
5 aynı yer, s. 10
6 Amnesty International, Türkei. Folter und andere Menschenrechtsverletzungen, Bonn 1985, s. 53
7 Hürriyet, 26.7.1986
8 Jürgen Roth, Geographie der Unterdrückten, Rowohlt, 1978
9 Tercüman, 11.2.1986, Milliyet, 30.4.1986
10 Yeni Gündem, sayı 41 / 1986
11 Milliyet, 27.02.1986
12 Yeni Gündem, sayı 41 / 1986
13 Cumhuriyet, 23.7.87

Tanıklar anlatıyor

Kürtler üzerindeki baskılar
12 Eylül'de katmerleşmiştir

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'de gündeme getirilen önemli bir konu da TC'nin Kürtler üzerindeki baskı politikaları

idi. Koordinasyon Komitesi tarafından bu konuya ilişkin hazırlanan rapor okunduktan sonra tanık olarak avukat Şerafettin KAYA kürsüye geldi. Şerafettin Kaya konuşmasının ilk bölümünde Kürtlerin tarihine değindi. Kürdistan'ın parçalanma süreci ile Türkiye'de yaşayan Kürtler'in sayısına, konumuna ve yerleşme bölgelerine ilişkin somut veriler sunan Ş. Kaya daha sonra şunları vurguladı:

"Bugün Kürdistan'ın her dört parçasında da sömürge statüsü ağırlıkta, halk baskı ve zulüm altındadır. Her dört devlet de Kürt halkının taleplerine karşı rahatsızdırlar, korku içindedirler ve bundan dolayı Kürt halkına karşı gaddardırlar.

Ancak T.C. devleti Kürt Sorunu karşısında diğer üç devlete nazaran daha fazlasıyla hassastır, takip ve uygulamalarında daha bilinçlidir, soruna bakış açısı farklıdır, tahammülsüzdür ve acımasızdır.

Türkiye'de eğitim, kültürel yaptırımlar, sosyal ve siyasal yapı, Kemalist ideolojiye göre biçimlenmiştir. Ki Kemalizm Türkiye'deki etnik yapının, özellikle Kürt halkının varlığının bir dayatması ve bu özde Türk milliyetçiliğinin (şovenizmin) politik ve ideolojik şekillenmesidir. Bu resmi ideolojidir ve Türkiye'de genelde benimsenmiştir.

Bundan dolayıdır ki, Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, meclisleri, ordusu, üniversitesi, mahkemesi, basını, radyosu, televizyonu ve diğer tüm kuruluş ve kurumları 'Kürt Sorunu'nda şartlanmışlardır, tavizsizdirler ve bundan dolayı Kürt halkına yapılan baskılara ve Kürdistan cezaevlerinde görülen insanlık dışı uygulamalara karşı da duyarsızdırlar. İşte Türkiye'de Kürt halkına ve sorununa bakışın, bölgedeki uygulamaların diğer ülkelere nazaran, biçim ve içerik olarak farklılığının nedeni budur... Türkiye devletinin siyasi sınırları içindeki toprakların üçte birinden fazlası Kürt toprakları ve nüfusun dörtte birinden fazlası da (yaklaşık 12.5 milyonu) Kürt'tür. Ve Kürdistan'ın tüm yeraltı ve yerüstü zenginlikleri, insan potansiyeli tamamıyla Türk devletinin tasarrufundadır. Buna karşılık:

A) Türkiye'de resmi ideoloji, Ortadoğu'da ve dolayısıyla Türkiye devleti sınırları içinde 'Kürt' diye bir halkın bulunduğunu, 'Kürtçe' diye bir dilin varlığını kabul etmez. 'Kürdistan' diye coğrafi bir bölgenin olmadığını savunur.

B) Türkiye'de Kürt halkı hiç bir ulusal-demokratik hakka sahip değildir. Sıralarsak;

1- Kürtlerin Kürtçe konuşmaları, düşüncelerini bir toplantıda Kürtçe açıklamaları, Kürtçe yayın, plak, kaset, ses ve görüntü bantları çıkarmaları yasaktır. Anayasanın 26. ve 28. maddelerinde bahsedilen 'yasaklanmış dil'den kastedilenin Kürtçe olduğu 19.10.1988 tarihinde kabul edilen 2932 sayılı kanunun muhtevasından anlaşılıyor. Bu

kanunla aksine davrananlar için cezai müeyyide de getirilmiştir.

2) Kürtçe eğitim yasaktır. Bunu Anayasa'nın 42. maddesi yasaklamıştır. Madde şöyledir: 'Türkçe'den başka bir dil, eğitim veren kurumlarda Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez.' Ayrıca Milli Tedrisat Kanunu'nda da bu hususta hüküm getirilmiştir. Kürtçe eğitimin yasaklanması bir yana, 'Kürtçe' diye bir dilin varlığını iddia, ana dil olarak tavsifi, bu dilde eğitim yapılması konusunda görüş belirleme de yasaktır. Onlarca TÖB-DER'li öğretmen bu yasağa uymadığı için takibata uğramış ve cezalandırılmıştır.

3) Kişinin Kürt olduğunu söylemesi, bu yanını özel işlerde ve ilişkilerinde öne çıkarması suçtur. 1977-78 dönemi Bayındırlık Bakanı Şerafettin Elçi, bir tartışma nedeni ile, 'ne var ben de Kürdüm. Türkiye'de yaşayan Kürt halkı var' şeklinde bir belirlemede bulunduğu için o dönem Türk basınında topa tutulmuştu. 12 Eylül 1980 sonrası bu belirlemesi nedeniyle yargılandı. Hakkında üç buçuk yıl hapis cezası verildi.

4) Kürtleri bir araya getirecek, ulusal-demokratik haklarını konu alan siyasi, mesleki ve demokratik örgütler kurulamaz. Anayasa'nın temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasını düzenleyen 13., derneklerle ilgili 33., sendikalarla ilgili 52., siyasi partilerin kuruluşu, tüzük ve programı ile ilgili 68. ve 69. maddeleri ve ayrıca dernekler, sendikalar ve partiler yasası buna engeldir.

5) Kürtçe veya kişinin Kürt olduğunu, ulusal özelliklerini anımsatır, soyadı alınması ve taşınması, Kürtçe ad verilmesi ve bu adla nüfusa tescil yasaktır. Soyadı kanunda, nüfus sicil kanunu ve nizamnamesinde bu hususta açık hüküm vardır. Aksi durumda kişinin rızası dışında mahkeme kararı ile bu isim ve soyadın değiştirileceği kanunda yeralmaktadır.

6) İşyerinin Kürtçe adlandırılması, Kürtlerin örf ve gelenekleri gereği ulusal açıdan mukaddes sayılan gün ve bayramları kutlamaları, şenlik düzenlemeleri, ulusal renkleri sembolize etmeleri yasaklanmıştır. Bazı kisvelerin giyilmeyeceğine dair kanun, tatil ve bayramlarla ilgili kanun ve Men'i israrafat yasası, kabul edildikleri tarihlerden bu yana, sadece Kürdistan'da ve yukarda belirlediğimiz olaylarla ilgili tatbik edilmiştir. Bazı kisvelerin giyilmeyeceğine dair kanunla polise ve jandarmaya yasaya aykırı giysilere el koyma yetkisi verilmiştir. Bundan ötürü diyebilirim ki, yüzbinlerce Kürdün basından sarığı polisçe alınmış ve yırtılmıştır. Bundan dolayı şehire ve kasabaya gelen kişi yanında ayrıca bir şapka taşır. Polis ve jandarmayı gördüğünde sarığını çıkarır, şapka giyer.

7) Kürt dili ve kültürü, Kürtlerin sosyo-ekonomik yapıları ile ilgili

olarak bu ad altında araştırma (bilimsel temelde) suçtur. Sosyolog Dr. İsmail Beşikçi bu konuda yaptığı bütün araştırmalarından dolayı ayrı ayrı takibe uğramış ve cezalandırılmıştır. PEN kulübüne yazdığı mektubun içeriği nedeniyle hakkında 10 yıl ceza verilmiştir. (Bu yukarıda saydıklarını Türkiye Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nda cezai müeyyideye ayrıca bağlanmıştır). (...)

D) Gerek yukarıda saydıklarımın yerine getirilmesi ve gerekse ulusal talepler doğrultusundaki eylem ve isyanlara karşı Türk ordusunun 2/3'ü Kürdistan'dadır. Özünde işgal ordusudur. Öyle de davranır. Zaman zaman köylere baskın düzenler. Köylü toplu dayaktan geçirilir. Katliam provaları yapılır. Gözdağı verilir. Kürt aydınları takip edilir. Zaman zaman zindanlara alınırlar. Aşiretler, aileler arası düşmanlıklar körüklenir, din mezhep çelişkileri provokasyonlar düzenlenerek keskinleştirilir.

E) Kürdistan'da yasalar geçerli değildir. Emir ve talimatlara göre işlem yapılır, keyfilik esastır. Yasaların Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu biçimde uygulanması durumu da söz konusu değildir. Yasalara aykırı, keyfi davranışlardan sorumluluk da yok. Örneğin, Kürdistan'da kriminal bir suç işleyen kişinin dahi yalnız kendisi değil, tüm ailesi takibat altına alınır. Kaçan suçlu kişinin yerine, babasının, anasının, karısının, kardeşlerinin aylarca karakol nezarethanelerinde tutulması, işkence edilmeleri Kürdistan'da günübirlik rastlanan doğal olaylardır. Aranan firari için tüm köylünün köy meydanına toplanarak, firari teslim oluncaya kadar ihtiyarıyla, toplu dayaktan geçirilmesi yapılan baskın en basitidir. Kürt köylerinde her gün yaşanan bu olayların bugüne kadar kimse hesabını sormamıştır."

Avukat Şerafettin Kaya, konuşmasının daha sonraki bölümünde T. Kürdistam'ndaki mevcut durumun geçmişten bu yana devam ettiğini ve Avukat Şerafettin Kaya, konuşmasının daha sonraki bölümünde T. Kürdistanı'ndaki mevcut durumun geçmişten bu yana devam ettiğini ve bunun sürekli olduğunu söyledi. 1923-1980 arasını dönem dönem irdeleyen Kaya, bu süreçte hakim sınıfların ve devletin Kürt Sorunu karşısında izledikleri politikaları anlattı. Şerafettin Kaya, konuşmasını şöyle tamamladı:

"Türkiye'de Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren, ülkede Kürt olmadığı, herkesin Türk olduğu, 'Kürtçe' diye bir dilin bulunmadığı, ayrı bir dille konuşan doğudaki bu insanların 'Dağlı Türkler' olduğu devletin resmi ideolojisidir. Cumhuriyet'in bütün temel kanun ve kurumları bu tezi esas almıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel yaptırımlar bu tez temelinde sistemleştirilmiştir. Böylece Kürt halkının, Kürt olarak hiç bir hukuki, sosyal ve demokratik hakları yoktur. Devletin

bugün eğitim kurumları bu ideoloji çerçevesinde şekillenmiştir, ilkokuldan üniversiteye kadar olan tüm safhalarda hiç bir şekilde Kürtlerden bahsedilemez. Bilimsel araştırmalar için de bu çerçevede kalmak asıldır. Resmi ideolojiye ters, onu yalanlıyan biçimde bir araştırma olamaz. Bu konuda yasaklar getirilmiştir.

Kürtlerin asimilasyonu eğitim ve öğretim sisteminin en temel görevlerinden biridir. Bunun için Kürt çocukları istikbal vaatleriyle veya zorla ailelerinden alınarak yatılı bölge okullarında eğitiliyorlar. Yeniçeri ocaklarından esinlenerek oluşturulan bu okullarda, çocuklar ideolojik eğitime tabi tutuluyor ve kendi halkına, kendi özüne düşman olarak yetişmesi sağlanıyor. Ya-tılı Bölge Okulları'nın kuruluşu ile ilgili 222 sayılı kanunda yatılı okulların kurulmasında amaç, 'Türk dili ve kültürünü yayma faaliyetine yardımcı olmak...' şeklinde belirtilmiştir. Türkiye'nin tarihi Cumhuriyet'ten sonra yeniden yazılmıştır. Bütün tarihi gerçekler tahrif edilmiştir. Resmi ideoloji esas alınmıştır, yalana dayalıdır. Bu nedenle yapılan tarih bir safsatadır.

Türkiye'de hak sahipliği Türk olmaya bağlıdır. Kürt olarak kimliğini açıklayan bir kimsenin devlet hizmetinde kadrosal görev alması, devlet olanaklarından yararlanması olası değildir. Kadro olan olursa, durumunun açığa çıkması halinde terk edilir. Yukarıda anlattığımız gibi, Türk devleti sömürgeci bir devlettir. Devletin bütün sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve hukuki kurumları anti-Kürt bir yapıyla örgütlenmiştir. Devlet büyük bir yalan üzerine oturtulmuştur. Bu nedenle iki yapıya sahiptir. Ve tasarruflarında çifte standartlıdır. Geçerli olan reel yapısıdır. Hukuki yapı devletin suçları kamufle için kullanılır. Örneğin: Kanun önünde herkes eşittir denir, ama gerçekte farklı uygulamalar var...Bugünkü durum aktüel olarak:

1- Kürdistan'da baskılar 12 Eylül 1980 sonrası biçim ve şiddette aynen devam etmektedir.

2- Halen binlerce devrimci, demokrat, yurtsever, Kürt aydını zindanlardadır, yenileri de devamlı taşınıyor.

3- Cezaevlerinde baskılar kısmen azalmış, ancak değişik bir biçimde aynı amaç çevresinde sürüyor.

4- Kemalistlerce varlıkları tehlikeli görülenler için imha tehlikesi yine var, öldürmeler oluyor.

5- Baskılara, cezaevlerindeki insanlık dışı uygulamalara karşı yine tutuklular, hükümlüler açlık grevindedir, babalar, analar da katılmıştır. Yönetimin duyarsızlığı yine eskisi gibi.

6- Olağanüstü Hal Bölge Valiliği bünyesinde oluşturulan askeri güç yine Kürt halkına gaddar ve yine ona kan kusturuyor.

7- Sıkıyönetimlerin kalkmış olmasına karşın sıkıyönetim mahkeme-

leri yine görevde, yine komutanlığın emrinde çalışmalarını sürdürüyorlar. Ve yine işkencehanelerde düzenlenen işkence tutanaklarına dayanarak idam kararları veriyorlar.

8- Sıkıyönetim mahkemelerinin yanında DGM de hizmettedir. Sıkıyönetim Mahkemeleri'ne rahmet okunacak düzeyde çalışmalarını sürdürüyorlar.

9- İşkence yine geçerli, işkencehanelerde insanlar yine Filistin Askısı'na alınıyor, işkenceciler yine korunuyor; yine mahkemelerde işkencecilerin düzenledikleri tutanaklara itibar ediliyor.

10- Sivil hükümet var. Bunlar cuntanın yaptığı anayasa ve yasalara göre işbaşındadırlar. 12 Eylül Rejimi ile ittifak içindedirler. Kürt halkı açısından değişen bir şey yok...

Yukarıda anlattığımız biçimiyle Türkiye'de Kürt halkının ulusal, demokratik haklarının gaspı, Kürdistan'nın yeraltı ve yerüstü zenginliklerinin talanı, bu halkın açlığa mahkum edilmesi, baskı altında tutulması iktidarlarla, dönemlerle ilgili değildir. Kürt halkına karşı, insanlığa, dünya kamuoyuna karşı suçlu A iktidarı, B hükümeti değil, suçlu olan T.C. devletidir.

Şerafettin Kaya

Bu yukarıda belirttiğimiz durum ve uygulamalar,

- Türkiye devletinin temel statüsü sayılan Lozan Antlaşması'nın 38. ve 39. maddesine aykırıdır,

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini korumaya dair Roma Sözleşmesi'nin temel ilkelerine,

- Helsinki İnsan Hakları Konferansı Nihai Belgesi'ne aykırıdır.

Türkiye bahsedilen bu anlaşmaları ve belgeleri imzalamıştır. Anlaşma ve belgelerde yeralan ilkelere uyma taahhüdü vardır. Ki bu anlaşma ve belgelerde yeralan kurallar, çağımızda uygar olmanın, çağdaş demokratik dünya içinde yer almanın bir ölçütüdür. Bu ilkeler bütün insalığın üzerinde hassasiyetle durduğu - durması gereken kurallardır. Türkiye devleti burada çifte standartlıdır. Bu durum yukarıda belirlediğimiz karekterdedir. Sonuç olarak Türkiye devleti Kürt

halkına - insanlığa karşı suçludur."

Avukat Şerafettin Kaya'dan sonra Kürt Sorunu ile ilgili yargılamanın ikinci tanığı olarak Baskı Altındaki Halklara Dayanışma Örgütü Ortadoğu sorumlusu Alexander STERNBERG kürsüye geldi. Sternberg, Kürt sorunu ile ilgili özlem ve görüşlerini belirttikten sonra, T.C'nin bu konudaki tutumunun demokrasi ölçüleriyle bağdaşmadığını, bu haliyle T.C'nin Avrupa Topluluğu'na alınmasının mümkün olmayacağım vurguladı.

5. İddianame:

Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler

Uluslararası Mahkeme Jüri üyelerine,

Sendikal hak ve özgürlükler alanındaki uygulamalar ve yeni düzenlemeler, 12 Eylül rejiminin yargılanmasını ve mahkum edilmesini gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Rejimin bu alandaki yeni düzenlemelerine ve pratiğine bakıp şunu tesbit etmemek elde değildir: Türkiye'de gerçek anlamda sendikal hak ve özgürlüklerden bahsedilemez. Evren-Özal rejimi sendikaların örgütlenmesini ve sendikal mücadeleyi yasal olarak ve fiilen bastırmış ve yasaklamıştır.

Araştırma ve incelemelerimiz sonucu, bu alandan sorumlu Komisyon olarak, şu kanıya vardık: Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler alanındaki yasak ve kısıtlamalar halen geçerlidir. (... Burada rejimin

sendikal hak ve özgürlüklerle ilgili uygulamaları özetlenmektedir, G.Ç.).

Jüri üyelerini ve uluslararası demokratik kamuoyunu 12 Eylül rejimini yukarıda özetlenen önlem ve uygulamalarından dolayı yargılamaya ve mahkum etmeye çağırıyoruz. Demokratik kamuoyunu, Türkiye'deki işçileri ve mücadelelerini işçi düşmanı rejime karşı desteklemeye çağırıyoruz.

Türkiye'de gerçek anlamda sendikal hak ve özgürlüklerden söz edilmez

Koordinasyon Komitesi tarafından hazırlanan Sendikal Hak ve Özgürlükler rapor ve iddianamesi, Güneş Bölmez tarafından okundu. Raporun okunması bittikten sonra sözü, tanık ve uzman olarak DİSK Avrupa temsilcisi Yücel Top aldı. Yücel Top, 12 Eylül'ün Sendikal Hak ve Özgürlüklere getirdiği sınırlamalar, DİSK Davası ve bugünkü durum üzerinde durdu. Türkiye'de işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen yasa ve yönetmeliklerin demokratik olmadığını ve bunların Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) ilkeleriyle bağdaşmadığını belirten Yücel Top uluslararası sözleşmelerle Türkiye'deki yasal durumu karşılaştırdı.

Yücel Top'tan sonra tanık olarak TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu kürsüye geldi.

Gazioğlu TÖB-DER'in kuruluş sürecini, gelişimini ve mücadelesini anlattıktan sonra 12 Eylül darbesinden sonra Kenan Evren'in yaptığı basın toplantılarında TÖB-DER'in açıktan suçlanması üzerine TÖB-DER hakkında dava açıldığını, yüzlerce TÖB-DER üyesinin gözaltına alınıp işkenceye çekildiğini anlattı.

Gazioğlu, TÖB-DER Genel Merkezi hakkında Ankara'da açılan davada yasal faaliyet ve eylemlerinin suç olarak gösterildiğini ve yargılama sonucunda 54 yöneticinin ağır hapis cezalarıyla cezalandırıldığını vurguladı. Gültekin Gazioğlu konuşmasını şöyle sürdürdü.

"Bir kere, TÖB-DER davasından yargılananlar, doğal yargıç ilkesine aykırı, olağanüstü askeri mahkemelerde yargılanmışlardır. Bu mahkemeler bağımsız değildir: hakim ve savcılar emir ve komuta zinciri içinde bulunun subaylardır. TÖB-DER davasının da yargıçlarından olan Üstün Günsün daha sonra kendilerine nasıl baskılar yapıldığını dergi ve gazetelerde çıkan beyanlarıyla itiraf etmiştir. Şu sözler askeri hakim Üs-tün Günsan'a ait- tir.'Benim görüşüme göre 12 Eylül' den sonra yapılan yargılamalar sanki düşmana karşı yapıldı,

yargılanacak kişiyi önceden zihinlerde mahkum etmiş olmak hataydı. 12 Eylül'den sonra bu oldu maalesef. Bence bu sadece hata değil bir hukuk ihlalidir, insanlığın yüzyıl- lar boyu mücadelelerle elde ettiği kazanımlara, hakka ve adalet duygusuna kaba bir saldırıdır. TÖB-DER Davası ve benzeri davalar, yorum hakkı, hukuku, adaleti ortadan kaldırışının çarpıcı örnekleridir

TÖB-DER Davası, Türkiye de öğ-retmenleri potansiyel suçlu olarak gören bir politik anlayışın ürünüdür. Bu anlayış, 12 Eylül Darbesi'n-den sonra sadece TÖB-DER'i yasaklamakla kalmamış, öğretmenlere her türden örgüt-lenme yasağı getirmiştir. Şu anda Türkiye'de öğretmenler hiç bir sendika, der-nek ve mesleki teşekkül kuramaz-lar. Demokrasiye geçildiği iddiala-rına, uluslararası anlaşmalara rağ-men, insan hak ve özgürlüklerine karşı bu uygulama sürmektedir. Öğretmenlere konulan örgütlen-me yasağı, TÖB-DER Davası'nı da açıklayan bir olgudur. 12 Eylül yönetimleri eğitim yoluyla toplumu şartlandırmak istemişler, tek tip insan yetiştirmeye yönelmişler ve bu konuda engel gördükleri TÖB-DER'i kapatmışlardır. TÖB-DER'in 20 üye ve yöneticisi meslekten çıkarılmıştır. Yüzlerce üyemiz, politik mülteci olarak Batı Avrupa ülke-lerine göç etmek zorunda kalmıştır.

Gültekin Gazioğlu

12 Eylül sonrasında yüksek öğrenim kurumlarının bilimsel, mali, idari özerkliği tümüyle sona erdirilmiş ve kurul aracılığı ile devlet başkanına bağlanmıştır. 12 Eylül sonrasında, lise son sınıfa kadar tüm okul ve sınıflarda müslümanlık dini dersleri mecburi kılınmıştır. Eğitim yaşamına 'Türk-İslam Sentezi' adıyla ırkçı, şoven, bağnaz bir

görüş egemen kılınmak istenmiştir.

12 Eylül sonrası, Kürt halkının eğitime ilişkin demokratik talepleri azgınca bastırılmış, asimilasyoncu geleneksel politika yoğunlaşarak sürdürülmüştür. (...) 12 Eylül yönetimleri, suçsuz ceza vererek, TÖB-DER'i kapatarak, öğretmenlere örgütlenme yasağı koyarak öğretmenlerin yaşamını karartarak, demokrasi ve insanlık önünde suç işlemiştir."

Sendikal hak ve özgürlüklerle ilgili yargılamanın son tanığı olarak Öğretmenler Sendikası (GEW) Köln Şubesi eski başkanı Reinhard Hocker söz aldı. Hocker, 1980'den bu yana siyasi davaları izlemek üzere Türkiye'ye bir kaç kez gidip gelen birisi olarak izlenimlerini dile getirdi.

Devrimci İşçi ve Türkei İnformation tarafından yayınlanan broşür:

Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler

Önsöz

Askeri darbenin üzerinden sekiz yıl geçmiş olmasına rağmen bugün Türkiye'de en fazla tartışılan konuların başında sendikal hak ve özgürlükler gelmektedir. Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler alanında öylesine bir baskı ve kısıtlama bulunmaktadır ki, darbeyi destekleyen, hatta ilk askeri hükümete genel sekreterini bakan olarak veren TÜRK-İŞ bile bugünkü durumdan rahatsızdır. Sol eğilimli bağımsız

sendikalar ise uzun süredir yasak çemberi içinde işçilerin haklarını korumaya ve yeni haklar almaya çalışmaktadırlar.

Elinizdeki broşür, demokrasinin temel göstergelerinden olan sendikal hak ve özgürlüklerin Türkiye'deki durumunu irdelemektedir.

Broşürün ilk bölümü, kısa bir tarihçeden sonra Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin 80 öncesi ve 80 sonrası durumunu içermektedir. Bu bölümün hazırlanmasında Faruk Pekin'in "Türkiye Sorunları Dizisi 1'deki yazısından yararlanılmıştır. Aynı bölümde öğretmen örgütlenmesinin durumuna da kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde ise Uluslararası Çalışma örgütü (İLO) ile Türkiye arasındaki ilişkiler ve İLO'nun Türkiye ile ilgili tutum ve kararları yer almaktadır. Bu bölümün hazırlanmasında YOL-İŞ Sendikası'nın broşürleri ile Cumhuriyet Gazetesi'nden yararlanılmıştır.

Üçüncü bölüm, işçilerin ekonomik durumlarını içermektedir. Sendikal hak ve özgürlükleri içeren bir broşürde işçilerin ekonomik durumlarının kısaca da olsa belirtilmemesinin eksiklik olacağını düşünerek bu konuda özet bazı bilgiler vermeyi gerekli gördük.

Son bölümde ise öğretmenlerin örgütlenmesi ve 80 sonrası öğretmen örgütü üzerinde rejimin baskıları kısaca anlatılmaktadır.

Devrimci İşçi

12 Eylül 1980 Darbesi'nin üzerinden yaklaşık sekiz yıl geçti. Bu yıllar, işçiler ve diğer tüm çalışanlar açısından kazanılmış hakların yitirildiği bir dönem oldu. Bu hakların büyük bir bölümü hala elde edilmiş değil.

Türkiye'de işçi haklarının ve sendikal özgürlüklerin bugünkü durumunu incelemeye geçmeden önce kısaca 80 öncesi dönem hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

A- 1980 öncesi durum

Osmanlı imparatorluğunda ilk işçi hareketleri 19. Yüzyılın ortalarında başlamış olmasına rağmen Türkiye'de sendikacılığın esas olarak 1947'de başladığı, 1963 den sonra geliştiği söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilanından sonra kabul edilen 1924 Anayasası'nda klasik hak ve özgürlüklere Osmanlı Dönemindekine göre daha fazla yer verildi. Ancak bu anayasada ekonomik ve sosyal haklardan hiç söz edilmemekteydi. Ne varki, 1925 yılında hükümet T. Kürdistan'ında meydana gelen bazı olayları bahane göstererek muhalif bütün kuruluşları ve bu arada işçi derneklerini kapatıyordu. İşçiler uzun bir süre ekonomik hakları için dernek vb., örgütlenmelere gidemediler.

Türkiye 1932 yılında Birleşmiş Milletler'e üye olunca dolaysıyla

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (İLO) de üye olmuş sayıldı. Bu üyeliğin etkisiyle hükümet 1936 yılında yeni bir "İş Kanunu" çıkardı. Ne varki bu yasa, sendika özgürlüğü ve sosyal haklar açısından önemli yasaklar içeriyordu. 1936 iş Kanunu ile işçiler lehine sınırlı da olsa bazı koruyucu düzenlemeler getiren hükümet, bir süre sonra Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yaparak "cemaat, cins, sınıf, ırk esasına dayalı" dernek kurulmasını yasaklıyordu.

Nihayet aradan on yıl geçtikten sonra Cemiyetler Kanunu'nun bir maddesi yumuşatılarak "sınıf esasına vèya adına dayanan" dernek kurma yasağı kaldırıldı. Bunun üzerine kısa sürede çok sayıda dernek ve sendika kuruldu. Ne varki bunlar altı ay sonra kapatıldı.

Şubat 1947'de Türkiye'de ilk sendikalar yasası çıkarıldı. Bu yasa, sendikaların siyasetle ilgilenmesini ve milliyetçiliğe aykırı hareket etmelerini yasaklıyordu. Grev de yasaktı.

1950 genel seçimlerinde hükümetin değişmesi, daha sonra NATO' ya üye olunması batı ile daha sıcak ilişkilerin kurulması gibi faktörlerin sonucunda, sendikalara daha hoşgörülü bir bakış benimsenmeye çalışılıyordu. Fakat devlet ve yeni Demokrat Parti Hükümeti, Amerikan tarzı sendikacılığı geçerli bir yol olarak gördükleri için ve o sırada varolan sendikaların çoğunun yönetimleri Amerikan hayranı oldukları için Türkiye'de yeni bir kavram geliştirildi. Partiler üstü Sendikacılık" olarak ifade edilen bu anlayış daha sonraki tüm sendikalaşma faaliyetlerinde etkili oldu. Ve bu anlayışın sonucunda TÜRK-İŞ 1952 yılında kuruldu.

27 Mayıs 1960'daki askeri darbeden sonra yapılan yeni anayasa, kişi haklarının yanısıra ilk kez ekonomik ve sosyal haklara da yer verdi. Ne varki bu anayasa, tüm çalışanlara, grevli, toplu sözleşmeli sendika hakkını benimserken, hükümetlerin çıkardıkları yeni kanunlarla işçi statüsünde olmayan diğer tüm çalışanların sendikalaşması yasaklanıyordu. Anayasa ve yasalardaki birtakım kısıtlamalara rağmen 1960 sonrası dönem işçi hareketlerinin yoğunlaştığı yıllar oldu.

1967 yıllında TÜRK-İŞ'ten ayrılan bir grup sendikacı Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (DİSK) kurdular. DİSK, TÜRK-İŞ'in "partiler üstü sendikacılık" anlayışını benimsemiyor, "sınıf ve kitle sendikacılığı" ilkesini savunuyordu.

1971 Askeri Darbesi sırasında 61 Anayasası'nın sendikal haklarla ilgili maddeleri "ileri" bulunarak kısmen değiştirildi. Bu tür değişikliklere ve hükümetlerin sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı önlemlerine rağmen işçiler arasında sendikal bilincin ve mücadelenin gelişmesi önlenemedi.

B- 1980 Sonrası

1. 24 Ocak Önlemleri

Türkiye'de sendikal hakların yasal olarak tanındığı 1963 yılından sonra faiz-rant-kar gelirleri sürekli azalırken, ücret ve maaş gelirleri arttı. Bu ters orantı 1977 yılında zirveye ulaştı. Türkiye'de 1977-80 Öyküsünün ayrıntıları sergilenmeden sosyal mücadelelerin tarihinin yazılması mümkün değil.

Sermaye kesimi yıllardır sürdürmekte olduğu anti-sendikal ideolojik mücadelesini özellikle 1977 sonrasında daha da şiddetlendirdi. Başta Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu (TİSK), Metal Endüstrisi Sanayicileri Sendikası (MESS) ve Tekstil İşverenler Sendikası olmak üzere sermaye kuruluşları yapılan her grevin "ideolojik"; sendikaların her eyleminin "siyasi" olduğunu yoğunlaşan bir tekrarlamayla sürdürdü.

Türkiye Odalar Birliği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Türkiye Esnaf ve Zanaatkarlar Konfederasyonu ve Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) 20 Ocak 1977'de Hür Teşebbüs Konseyi adı altında işçilere karşı bir CEPHE kurdular. 1982 Anayasasına aykırı olmasına rağmen varlığını bugün de sürdüren bu kuruluş her fırsatta demokratik işçi haklarına saldırıda bulundu.

Türkiye 1980 yılına yoğun bir ekonomik bunalım ile girdi. Bunalım gerçekte sistemin bir parçasıydı ve ekonomik bunalım toplumsal, siyasal, ideolojik düzeylerde de yansıyordu.

Kapitalizm yıllar önce Keynes Modeli ile bunalımını aşmaya çalışmıştı. Ancak Keynes Modeli sendikalara hoşgörü ile bakıyordu. Yeni ortaya atılan Friedman Modelinde ise sendikalara yer yoktu. Ekonomik bunalımın sorumlusu işçi ücretleri ve sendikalar idi.

Türkiye'nin dışa bağımlı yapısının önemli anahtarlarından biri olan Uluslararası Para Fonu (IMF) Türkiye' ye bunalımdan çıkış yolu olarak Friedman Modeli'ni öneriyor, işçi ücretlerinin düşürülmesini istiyordu. Bu ise yeni bir sendikal yapılanmayı gerektiriyordu.

Sanayi ürünlerinin ihracatını teşvik edecek, enflasyonu durduracak, ucuz işgücü ile yabancı sermayeye çekici gelecek, sendikal hakları ve işçi ücretlerini denetim altına alacak bir yapılanma söz konusu idi.

Bu ekonomik politika ancak 1961 Anayasasındaki temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinin ve "sosyal adalet" kavramının bir kenara atılması ile mümkündü. Öte yandan ülke içinde kitlelerin demokratik muhalefeti yaygınlaşıyordu. Ayrıca demokratik muhalefetin bastırılması, işçilerin sosyalist bilinçlenmesinin ve örgütlenmesinin önüne geçilmesi gerekiyordu.

1979 seçimleri ile iktidara gelen AP azınlık iktidarının Programında yapılacaklar ana hatlarıyla ortaya kondu. Ardından 24 Ocak Ekonomik önlemler paketi açıklandı.

24 Ocak modelinin bir mimarı sendikalara karşı militan tavrıyla ünlenen eski MESS Başkanı, dönemin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal idi. Enflasyonun çözümünde ana hedef olarak işçi ücretleri, dolayısıyla da işçi sendikaları seçilmişti. Bu nedenle mücadeleci sendikaların ortadan kaldırılması ya da işlevsiz hale getirilmesi gerekiyordu. 24 Ocak istikrar önlemlerinin başarıya ulaşmasının en önemli ön koşulu işçi haklarının ve ücretlerinin denetim altına alınmasıydı. AP azınlık iktidarı bu amaca yönelik önlemleri zaman geçirmeden almaya başladı.

AP Hükümeti 5.3.1980 tarihinde yayınladığı bir genelge ile toplu sözleşme ilkelerini Türkiye çapında belirlemek amacıyla "Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu" adlı bir organın oluşturulduğunu bildirdi.

Mart ayı sonunda kamuoyunda "Eşel Mobil Tasarısı" adıyla bilinen yasa taslağı gündeme geldi. Bu taslak ücret artışlarının 1.1.1981 tarihinden itibaren beş yıl süreyle Yüksek Uzlaştırma Kurulu tarafından fiyat ve ulusal gelir artışları dikkate alınarak saptanmasını öngörüyordu, önerilen gerçekte ücretlerin dondurulması idi.

Toplu Sözleşme Koordinasyon Kurulu o güne kadar verilmiş hakları sınırlama çabası içinde bazı esaslar saptadı ve saptanan bu esaslar 13.6.1980 tarihinde Turgut Özal imzasıyla TİSK de dahil olmak üzere çeşitli kuruluşlara gönderildi. TİSK örgütüne gönderdiği "Teşkilatlanma, Dayanışma Ve Toplu Sözleşme Prensip, Tavsiye ve Hedefleri" başlıklı "gizli" damgasını taşıyan talimatı ile ilkelerini resmileştirdi. Varılacak yer belliydi. Ancak varolan siyasi koşullar, iktidarın siyasi bağlantıları, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve toplumsal koşulları 24 Ocak Kararlarının gerçek anlamda uygulanmasına olanak vermedi. Toplu sözleşme görüşmeleri tıkandı. Metal,Tekstil ve Cam işkolları başta olmak üzere birçok işkolunda grevler yaygınlaştı. Modeli uygulayacak başka güçler gerekiyordu.

12 Eylül kaçınılmazdı. Ve 12 Eylül geldi. Milli Güvenlik Konseyi' nin 14 Eylül 1980 tarihli Resmi Gazete de yayınlanan 5 Numaralı Kararında ve 16 Numaralı Bildirisinde "ülkemizin ekonomik durumunu düzenlemek ve daha iyiye götürmek maksadıyla yürürlüğe konulan ekonomik program ile yapılan anlaşmaların ve protokollerin uygulanmasına devam edilecektir" denildi. Ve 24 Ocak modelinin mimarlarından, 12 Eylül ile yönetimden uzaklaştırılan iktidarın müsteşarı, 12 Eylül 1980 sonrasında Başbakan Yardımcısı olarak atandı. Böylece 24 Ocak+ 12 Eylül eyleminin bütünlüğü sağlandı. Bu yapılanma-

nın gerektirdiği yeni sendikal düzen sermayenin en militan örgütü olan TİSK'in yıllardır kamu oyuna duyurduğu çalışma raporlarında sergilediği ilkeler doğrultusunda gerçekleştirildi.

24 Ocak Kararları daha az özgürlük gerektiriyordu. Temel haklar, sendika özgürlüğü ve sosyal haklar kısıtlanacaktı. Kısıtlandılar.

Gerçek ücretlerin düşürülmesi gerekiyordu. Düşürüldüler.

Kazanılmış önemli ekonomik ve demokratik hakların geri alınması gerekiyordu. Geri alındılar.

Önce yasaklama, fiilen dondurma, sonra yasal düzenlemeler ile 24 Ocak Kararlarının gerektirdiği sosyal siyaset, yasal çerçeveye kavuşturuldu. DİSK türü bir sendikacılığın bir daha oluşmaması için her türlü önlem alınmaya çalışıldı. Yine de enflasyon, işsizlik sorunları çözülemedi. Kapasite ve verimlilik artırılamadı. Dış ödemeler dengesi sağlanamadı.

Ancak kesintisiz, grevsiz, iş yavaşlatmasız 12 Eylül dönemi bir şeyi açıklıkla kanıtladı: Bunalımın sorumlusu işçi sendikaları ve grevler değildir.

2. 12 Eylül önlemleri

12 Eylül müdahalesi ile birlikte 24 Ocak Kararlarının gerektirdiği cesur adımlar peş peşe uygulanmaya sokuldu. Milli Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 1980 tarihli 7 numaralı Bildirisi ile "Kamu düzeni ve genel asayiş gereği olarak DİSK, MİSK ve bunlara bağlı sendikaların faaliyetleri durduruldu. Bu kuruluşların yöneticileri "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin güvencesi altına alındı" (Resmi Gazete, 12.9.1980)

Daha sonra MGK'nin 8 numaralı kararı ile DİSK, MİSK ve HAK-İŞ (bu Konfederasyon bir gecikme ile hatırlanarak 18 Eylül 1980'de faaliyetten men edilmişti) Konfederasyonları ve bağlı sendikaların taşınır ve taşınmaz tüm varlıkları denetim altına alındı. (Resmi Gazete, 15.9.1980) Böylece 12 Eylül harekatı daha ilk andan itibaren vuruş hedefini ve ilkelerini açıkça ortaya koymuş oluyordu.

Yıllarm güvenilir, denenmiş devlet sendikal kuruluşu, uzlaşmacı sendikacılığın temsilcisi TÜRK-İŞ açık bırakılıyor, resmi ideolojinin yeni koşullardaki söylemine Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ICFTU gibi batı dünyasında bulunan bir kuruluşun üyesi TÜRK-İŞ'i açık bırakmakla gerçekte işçi sendikalarına karşı olmadığı izlenimini vermek, hem DİSK hem de MİSK faaliyetten men edilirken "biz, gördüğünüz gibi hem sağa hem de sola karşıyız" denilmek isteniyordu.

Ancak bu tabloda içeriye yönelik hesaplar tutarken dışa yönelik hesaplar tutmadı. ICFTU'nun o dönemdeki genel sekreteri Otto Kers-

ten bir gün sonra 13 Eylül 1980 de yayınladığı bildirisinde nedeni ne olursa olsun, nerede olursa olsun ICFTU'nun her türlü askeri yönetime karşı olduğunu açıklıyordu.

Bu arada TÜRK-İŞ üyesi Petrol-İş 18 Ekim 1980 9 Ocak 1981 tarihleri arasında faaliyetten men edildi. YOL-İŞ Federasyonu'nun Ankara, İzmir, Diyarbakır, İstanbul şubelerinin geçici sürelerle çalışmaları durduruldu. Ancak bu sendikalar TÜRK-İŞ yöneticilerinin araya girmesiyle yeniden açıldı.

Milli Güvenlik Konseyi 14 Eylül 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 3 numaralı Kararı ve 15 numaralı Bildirisi ile tüm grev ve lokavtları sona erdirdi, bazı koşullar dışında işçi çıkarma yasağı getirdi ve ücret ve yan ödemelere %70 oranında ve avans mahiyetinde ek ödeme yapılmasına karar verdi.

MGK'nin 11 Kasım 1980 tarihinde kabul ettiği 2316 Sayılı "Faaliyetleri Durdurulan Sendika, Federasyon ve Konfederasyonlara Kayyum Tayini Hakkında Kanun" ile faaliyetleri durdurulan sendikalar genellikle sıkıyönetim komutanları tarafından seçilen çoğu emekli asker kişilerin yönetimine bırakıldı.

MGK ardından 27 aralık 1980 tarihinde kabül ettiği 2364 Sayılı "Süresi Sona Eren Toplu İş Sözleşmelerinin Sosyal Zorunluluk Hallerinde Yeniden Yürürlülüğe Konulması Hakkında Kanun" ile Türkiye'deki tüm sendika üyelerini kapsayan Yüksek Hakem Kurulu uygulamasını getirdi.

MGK bu arada 19.2.1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararı ile HAK-İŞ Konfederasyonunun bloke edilen mal varlığı ve evraklarını serbest bıraktı. 12 Eylül sonrasında gözaltına alman ve sayıları onu geçmeyen MİSK yöneticisi daha önce salınmıştı. 12 Eylül 1980 gecesi DİSK Genel Başkanı başta olmak üzere gözaltına alınan, daha sonra sıkıyönetim komutanlığının çağrısına uyarak yetkililere kuyruklar oluşturarak teslim olan DİSK yöneticilerinin bir kısmı 27 Aralık 1980 tarihinde tutuklandı. Ocak 1981 sonunda tutuklu DİSK'li sayısı 200 dolayındaydı.

Operasyon tamamlanmıştı. Esas hedef olan DİSK o günler için saf dışı edilmişti. Sıra tek tek yıllar boyu kazanılmış hakların ortadan kaldırılmasına gelmişti. 24 Ocak kararları gereği denetime alınması gerekli hafta tatilleri, ikramiye, kıdem tazminatı gibi konulara yukardan müdahaleler gerçekleştirildi. 19 Nisan 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "4.7.1956 tarihli 6772 Sayılı Kanuna bir ek madde eklenmesi ve İşçilere Toplu Sözleşmelerle Verilecek İkramiyeler Hakkında Kanun" 19 Nisan 1981 tarihli 2448 sayılı yasa ile en fazla dört ikramiye sınırlaması getirildi.

Bu görevi de TÜRK-İŞ destekli Yüksek Hakem Kurulu yerine getirdi. Ocak 1984'e kadar süreleri sona eren sözleşmeler, taraf sendikaların adına ancak onların iradesi dışında YHK tarafından yürürlüğe kondu. 1963-80 arasında kazanılan, yasa ve yönetmeliklere de geçirtilen, toplu iş sözleşmelerinde yeralan, mahkeme kararlarına konu olan tüm kazanımlar teker teker budandı.

Çalışma süreleri çeşitli biçimlerde kısıtlanmak istenirken 19 Mart 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 2429 Sayılı "Ulusal Bayram Ve Genel Tatiller Hakkında Kanun" ile ücretli tatillerde 5,5 günlük bir kısıtlama yapıldı 1 Mayıs'ın İşçi Bayramı olarak kutlanmasının engellenmesi amacıyla 1 Mayıs Bayramı da kaldırıldı.

23 Ekim 1980 tarihli 2319 ve 2320 sayılı yasalarla, işverenlerin yıllardır şikayet ettikleri kıdem tazminatı sorunu da çözüldü. Bir yıl için ödenecek kıdem tazminatı asgari ücretin otuz günlük tutarının, 7,5 katıyla sınırlandırıldı.

3. 1982 Anayasası ve 1983 yasaları

12 Eylül sonrasında sendika özgürlüğü ve sosyal haklar 1982 Anayasası ve 7.5.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu iş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile yeniden düzenlendi.

12 Eylül sonrasında ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın temel nedeni olarak kabul edilen 1961 Anayasası tamamen değiştirilerek devlet yapısı yeni baştan şekillendirildi.

12 Eylül sonrasındaki sendikal düzenlemelerde ise 1947 Sendikalar Kanunu ile 1970 tarihli 1317 sayılı yasanın Anayasa Mahkemesince iptal edilen maddeleri temel alındı. Yeni önlemler ile bir baskı grubu olarak sendikalar İLO ilkelerine aykırı biçimde ekonomik, demokratik ve siyasal karar alma süreçlerinin dışına itildi. Sınıf ve kitle sendikacalığını, yani DİSK türü bir sendikacılığı önleyeceği düşünülen önlemler getirildi.

1982 Anayasasının "Gerekçe"sinin sonradan değiştirilmeyen 51 ve 56 maddelerine ilişkin bölümde şu görüşlere yer verilmektedir:

"Devlet, işçi işveren ilişkilerinin seyircisi değil, dengeleyicisidir, devlet çalışma barışını koruyacak tedbirleri alacaktır... Anayasa devletin çalışma barışını sağlayacak ve üretimi artıracak başka tedbirler de ön görmüştür..."

"Lokavtın anayasal hak olarak tanınması bir denge fikrinin sonucudur. Lokavtın yasaklanması yolunda belirlenen düşüncelerin uygulanması halinde, işverenlerin elinden tek mücadele ve mukabele aracının alınması sonucu doğardı."

Burada da görüldüğü gibi 1961 Anayasasının temelini oluşturan ve Gerekçe'sinde "İktisaden zayıf olan kişileri, bilhassa işleri bakımından başkalarına tabi olan işçi ve müstahdemleri, her türlü dar gelirlileri ve yoksul kimseleri himaye" olarak tanımlanan sosyal devlet yaklaşımı 1982 Anayasasında terk edilmekte, yerine eşitsizler arasındaki DENGE amaçlanmaktadır.

4. Sendikal alandaki yasaklama ve kısıtlamalar

Son sendikal düzenlemelerde sendika özgürlüğü ve sosyal haklar oldukça sınırlıdır. Sosyal hakların güvencesi durumundaki üçlü hak zinciri, sendika, toplu pazarlık ve grev hakları açısından son sendikal düzenlemelere bakıldığında şu saptamalar yapılabilir:

- Yeni düzenlemeler hakları düzenleyici, güvence altına alıcı değil, sınırlayıcı, yasaklayıcı niteliklidir. Sosyal hakların özüne dokunulmakta, amacına uygun kullanılamaz duruma getirilmektedir.
- Yeni düzenlemeler bireysel ve özellikle kolektif sendika özgürlüğünü sınırlamaktadır.
- Yeni düzenlemelerde sendika özgürlüğü kapsam olarak oldukça sınırlıdır. Sendika özgürlüğü tüm "çalışanlar"a değil, yalnızca "işçilere" tanınmakta. Böylece kamu çalışanları İLO ilkelerine aykırı bir biçimde sosyal haklardan mahrum edilmektedir.
- "Çalışma ilişkilerinde ekonomik hak ve menfaatlerin korunması ve geliştirilmesi için" kaydı ile sendikaların çalışma alanı, 1961 Anayasasına göre iyice daraltılmakta. Yalnızca "çalışma ilişkileri"ne indirgenmekte bu ilişkileri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen alanlar, ilişkiler sendikal çalışma dışında tutulmakta, sendikaların çağdaş toplumlardaki baskı grubu işlevleri yok sayılmaktadır.
- Sendikalara getirilen siyaset yasağında 1947'ye geri dönülmüştür.
- 274 sayılı yasanın 1. maddesinde "işçilerin müşterek iktisadi, sosyal ve kültürel yararları" denilmişken, son yasal düzenlemelerde "kültürel" sözcüğü bilinçli olarak kullanılmamakta, böylece sendikaların eğitim görevlerine ilişkin alan iyice daraltılmakta, sendikal eğitim gerçekte işverenlerin görevi olan "mesleki eğitim"e indirgenmek istenmektedir. Sendikal eğitim açısından son sendikal düzenleme 1947 Sendikalar Kanununun 4. madde G fıkrasından daha geridedir.
- Sendika kurma ve sendikalara üye olma koşullarının zorlaştırılması (sendika kuruluşunda bazı belgelerin istenmesi, gazete ilanları, üye olmayı zorlaştıran noter onayı, üyelik fişlerinden birinin 15 gün içinde işverene gönderilmesi zorunluluğu...); işyeri sendikası ve federasyon kurma yasağı; sendika kuruculuğu için getirilen aynı iş kolunda bir yıldır çalışıyor olma; grev suçu dahil çeşitli suçlardan mahkum

olmama koşulu, işçilerin özgürce sendika kurma ve diledikleri sendikalara serbestçe üye olma hakkına ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine, İLO kararlarına,İnsan Hakları Evrensel Bildirisine, Avrupa Konseyi ilkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendika ve konfederasyon tüzüklerinde zorunlu koşullar aranması; sendikalara genel siyaset yasağı getirilmesi; diğer meslek kuruluşlarıyla ortak hareket etme yasağının konması; gelir kaynaklarının kısıtlanması ve gelirlerin milli bankalara yatırılma zorunluluğu; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin; giderlerin ve çeşitli çalışmaların "amaca uygunluğu" gibi sübjektif bir koşula bağlanması; sendikal eğitimin mesleki eğitime indirgenmesi; sendikaların kooperatif çalışmalarının kısıtlanması, "sendikaların tam bağımsızlık içinde ana tüzük ve yönetmeliklerini oluşturma, programlarını belirleme ve çalışmalarını düzenleme hakkı'na ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine, İLO kararlarına, İnsan Hakları Evrensel Bildirisine, Avrupa Konseyi İlkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendika ve konfederasyon yöneticilerinin seçiminde belli süre fiili çalışma, bazı suçlardan mahkum olmama, siyasi parti organlarında görev almama, dört dönemden sonra en az bir dönem seçilmeme gibi koşulların getirilmesi, genel kurulların görev ve yetkilerine karışılması, seçimlerin hakim denetiminde yapılması, "sendikaların tam bir bağımsızlık içinde temsilcilerini seçme ve yönetimlerini düzenleme hakkı"na ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine, İLO kararlarına, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne, Avrupa Konseyi İlkelerine ve Batı Avrupa sendikacılık anlayışına aykırıdır.

- Sendikaların ve konfederasyonların uluslararası üyeliklerinin idarenin iznine bağlı kılınması, "işçilerin ve sendikaların uluslararası örgütlere özgürce üye olmasına" ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine, İLO kararlarına aykırıdır. Sendikaların siyasi iktidarca yalnız mali değil, idari açıdan da denetlenmesi, yani sendikaların idare karşısında bağımsızlığı ilkesinin çiğnenmesi; sendikaların idarenin keyfi uygulamalarına karşı yeterince korunmaması; kapatılma halinde mallarının hazineye devri "kamu makamlarının sendikaların özgürce çalışmasını kısıtlayacak ya da bu hakkın yasal biçimde kullanılmasını engelleyecek her türlü müdahaleden kaçınacağına" ilişkin sendika özgürlüğünün temel ilkesine, İLO kararlarına aykırıdır.

- Son sendikal düzenlemelerde sendikalara olduğu gibi üyelerine de güvenilmemekte, sendika üyelerine demokratik bir işlev tanınmamaktadır. Sonuçta sendikalar gerçek sahipleri işçilerin denetimi yerine siyasi iktidarların denetimine terk edilmektedir. İLO'nun sendikaların bağımsızlığına ilişkin kararlarında belirtildiği gibi siyasi ikti-

darların sendikaları idari anlamda denetleyebildiği yerlerde sendikalar siyasi iktidarların araçları haline gelirler. Sendikacılıkta temel güvence üyelerin demokratik kontrolüdür.

- Son düzenlemelerde getirilen biçimiyle toplu pazarlık özgürlüğü sınırlanmaktadır. Toplu pazarlık hakkı taraflar arasındaki güç dengesine göre serbestçe kullanılabilecek bir hak olmaktan çıkarılmıştır. Bu durumuyla toplu pazarlık düzeni ulaşılmak istendiği sık sık belirtilen "sosyal barışı" sağlamayacaktır. İşverenler "iktisaden güçsüz" olanı ezmeye devam edeceklerdir.

- Son sendikal düzenlemelerde TİSK'in sendika toplu pazarlık ve grev haklarına ilişkin 10 yıldır sürekli yinelediği istemlerinin biri dışında tamamı yasallaşmıştır.

- Yeni düzenlemeye göre yetkili sendika olabilmek için işkolunda %10'luk barajı aşma koşulu ve yetkinin işyerlerindeki işçiler tarafından değil de siyasi iktidarlarca belirlenmesi ve yetkiye idarenin izin vermesi İLO ilkelerine aykırıdır.

- Yeni sendikal düzenlemelerde grev hakkı, 1963'ün sınırlı düzenlemesine oranla çok daha kısıtlanmış durumdadır. Yeni düzenlemede grev yasakları ve kısıtlamaları da genişletildiğinden Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın son istatistikleri göz önüne alınırsa Türkiye'de sigortalı işçilerin ancak yaklaşık üçte biri grev hakkını kullanabilecek durumdadır. Diğerleri grev yasağı kapsamındadır. Yasada işçilerin isteklerini işverene en etkin ve en kısa sürede kabul ettirecek grev türleri yerine maliyeti yüksek, uzun süreli grev türleri zorunlu duruma getirilmiştir.

- Grev uygulaması önündeki zorluklar; greve görüşmeler başladıktan yaklaşık en az dört ay sonra gidilebilmesi, grevlerin iyi niyet kuralları, toplum zararı, milli servet gibi yorumlamaya açık belirsiz ölçülere bağlanması; grevleri baştan başarısızlığa mahkum edecek prosedür, grevde geçen süreler için işverenlere ücret ödeme yasağı getirilmesi; "kasıtlı ve kusurlu" gibi sübjektif yorumlara açık hükümlerle grevlerin maddi zararlarının sendikalara ödetilmesi; grev gözcüleri, afişler, greve katılmayacak işçiler konusunda kısıtlamalar, siyasi iktidarca grev uygulamasını ortadan kaldırabilecek grev erteleme yetkisi ve 1963-80 arasında gerçekte pek uygulanmayan hak grevinin yasaklanması ve grev hakkının özüne dokunan, grev hakkını fiilen uygulanamaz duruma getiren, grev hakkını işlevsiz kılan yaptırımlardır.

- Grev hakkını fiilen uygulanamayacak duruma getiren kısıtlamaları ve zorunlu tahkim işleri ile donatılan YHK'nun varlığında toplu pazarlık hakkı da özgürce ve etkin olarak kullanılamaz. Toplu pazarlık hakkının etkin ve özgür olarak kullanılmadığı ortamlarda ise de-

mokrasiden söz edilemez.

Öte yandan olağanüstü hal, sıkıyönetim, siyasi partiler, DGM, dernekler, toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasalarla valilere tanınan yetkilerle işçilerin sendikal çalışmalarına ayrıca sınırlamalar getirilmektedir.

- Yeni sendikal düzende 1963-1980 arasındaki 17 yılda işçiler açısından kazanımlar yok sayılmaktadır.

12 Eylül sonrasında gerçekleştirilen sendikal düzenlemeler ile getirilen sendikacılık anlayışı değişik görüntüdeki 1947 sendikacılık anlayışıdır. Böylece "partiler üstü sendikacılık" anlayışı yasalaştırıldı, TÜRK-İŞ'in sendikacılık anlayışı tahkim edildi.

ANAP iktidarının İLO'ya söz vermesine rağmen sendikal yasalarda önemli değişiklikler yapılmadı. Yapılan bazı değişiklikler özellikle de 3.6.1986 tarihli ve 2822 sayılı Yasanın 8 maddesini değiştiren 3299 sayılı Yasanın getirdikleri özde önemli değil.

Aksine ANAP iktidarı çeşitli uygulamaları ile sendikal çalışmayı daha da sınırlandırdı. Örneğin içişleri Bakanlığınca 2822 sayılı Yasanın 50. maddesi uyarınca 4.9.1986 tarihinde yayınlanan "Grev Ve Lokavtlarda Mülkiye Amirlerince Alınacak Tedbirlere Dair Tüzük" zaten kısıtlı olan grev hakkını tam anlamıyla uygulanamaz duruma getirdi.

Başbakanlık Ekonomik işler Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun 26.4.1985 tarihli kamu kesiminde sözleşmeli personel uygulaması da iktidarın anti-sendikal tavrının bir başka örneği.

5. DİSK Davası

12 Eylül sonrasında Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu DİSK'in ve bazı sendikaların yargılanması da 1980 sonrasındaki sendika özgürlüğü ve sosyal hakların önemli bir yönünü oluşturuyor. 12 Eylül 1980 sonrasında 2000 dolayında DİSK ve üye sendika yöneticisi, temsilcisi ve üyesi önce güvence sonra gözaltına alındı. Çok sayıda DİSK üyesi sakıncalı bulunarak özel izinlerle işten çıkarıldı. Gözaltı süresinin 90 güne çıkarıldığı bir ortamda sendikacıların önemli bir kısmı 100 gün dolayında gözaltında tutuldu, savcılık sorgulamaları yapılmadan tutuklandı.

25.6.1981 tarihinde 52 DİSK yöneticisi hakkında idam talebi ile dava açıldığı kamu oyuna duyuruldu. Ancak bu kişilere iddianame 30.11.1981 tarihinde tebliğ edildi. Savaş hali hükümlerinin uygulanması kararı alındığı dava, 24.12.1981 tarihinde başladı ve tam 5 yıl sonra 23.12.1986 tarihinde çeşitli cezalarla birinci aşamasını tamamladı.

52 kişinin idam talebiyle başlayan dava, sonradan üye sendikaların davalarının DİSK ana davasıyla birleştirilmesiyle genişletildi. Sanık sayısı 1477'ye yükseltildi. Davadaki iddianamelerin toplam sayfa sayısı yaklaşık 3000, davada gözden geçirilen belge sayısı ise yaklaşık 25 000. Yaklaşık 500 klasörü kapsayan davanın savunma öncesi süreci 257 celse olarak 4 yıl 2 ay sürdü. Dava sırasında 4 sanık ve 7 avukat duruşmalardan atıldı, 1 avukat bu dava nedeniyle tutuklandı.

Yalnızca DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün sorgulaması Rekorlar Kitabına girecek bir biçimde 109 gün, 21 celse sürdü. DİSK Genel Başkanının mahkemede okuduğu savunma ise 510 sayfa. Davaya bakan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi verdiği karar ile 261 sendikacı ve 3 uzmanı cezalandırdı, 23 kişi hakkında tefrik, 16 kişi hakkında düşme, bir kişi hakkında ret, DİSK ve 28 üye sendika hakkında kapatma kararı verdi.

DİSK yöneticileri hakkında ayrıca 3 ayrı dava daha açıldı. Bunlardan "görevi kötüye kullanma" gibi önemli bir suçlama ile açılan davada 24 DİSK yöneticisi Bakırköy 2. Asliye Mahkemesi kararı ile aklandılar. DİSK hakkında verilen kararın gerekçeli hükmü 15.5.1987 tarihine kadar yazılmış değildi. Ancak DiSK yöneticileri kararı temyiz ettiler. Gerekçeli hükmün yazılması bittikten sonra dava Ankara'da Askeri Yargıtay'da ele alınacak. Bu nedenle DİSK, yazının hazırlandığı sırada kesin olarak kapatılmış değildi. Avukatların görüşlerine göre dava daha en az 3-4 yıl sürme olasılığı gösteriyor.

12 Eylül 1980 sonrasında ayrıca DİSK dışında çok sayıda sendikal kuruluş sıkıyönetim mahkemelerince yargılandı. DİSK davasında yargılanan kişilere 5 yıl 6 ay 20 gün ile 15 yıl 8 ay arasında hapis cezası verildi. 264 kişi hakkında verilen cezaların toplam süresi 2053 yıl 5 ay 20 gün. Kişisel cezaların sendikalara göre dökümü ise şöyle:

	Cezalandırılanların sayısı:	**Toplam ceza:**
DİSK	54	433 yıl 5 ay 10 gün
GENEL-İŞ	21	123 yıl 5 ay
TEK GES-İŞ DEVRİMCİ	12	100 YIL
TOPRAK-İŞ	12	95 yıl 8 ay
DEV MADEN-SEN	12	93 yıl 4 ay
SİNE-SEN	9	80 yıl
BANK-SEN DEVRİMCİ	12	80 yıl

SAĞLIK-İŞ	8	93 yıl 4 ay
LİMİTER-İŞ	8	71 yıl 1 ay 10 gün
MADEN-İŞ	12	71 yıl 1 ay 10 gün
KERAMİK-İŞ	10	70 yıl
ASTER-İŞ	7	69 yıl 9 ay 20 gün
PETKİM-İŞ	7	62 yıl 2 ay 20 gün
BAYSEN	7	58 yıl 10 ay 20 gün
TEKSTİL	8	58 yıl 10 ay 20 gün
OLEYİS	9	57 yıl 9 ay 10 gün
HÜR CAM-İŞ	6	56 yıl 8 ay
GIDA-İŞ	6	53 yıl 4 ay
YENİ HABER-İŞ	6	50 yıl
ASİS	5	46 yıl 8 ay
SOSYAL- İŞ	5	45 yıl 11 ay 10 gün
TİS	4	41 yıl 1 ay 10 gün
FINDIK-İŞ	4	35 yıl 6 ay 20 gün
TÜMKA-İŞ	4	35 yıl 6 ay 20 gün
BASIN-İŞ	4	yıl 2 ay 20 gün
NAKLİYAT-İŞ	3	yıl 9 ay
İLERİCİ DERİ-İŞ	3	yıl 9 ay
LASTİK-İŞ	4	yıl 6 ay 20 gün
YERALTI MADEN-İŞ	2	16 yıl 2 ay 20 gün
GENEL TOPLAM	264	2053 yıl 5 ay 20 gün

6. Sıkıyönetim Mahkemelerinde DİSK dışında yargılanan sendikalar

İstanbul sıkıyönetim mahkemelerinde DİSK'in dışında cezalandırılan tek sendika bağımsız BANK-İŞ. TCK'nin 141. ve 142. maddelerine muhalefet suçu ile açılan BANK-İŞ Davasında 22 sendikacı yargılandı, 4 yönetici 10 yıl 8 ay, 13 yönetici 6 yıl 8 ay, bir yönetici de 15 yıl ağır hapis cezası ile cezalandırıldı. Karar Askeri Yargıtay tarafından onanarak kesinleşti. İstanbul Sıkıyönetim Mahkemelerinde saptayabildiğimiz kadarıyla ayrıca 11 bağımsız ve bir TÜRK-İŞ üyesi sendika, 395 sendika yöneticisi hakkında DİSK iddianamelerindeki benzeri suçlamalarla dava açıldı. Bu davaların iddianamelerinde genel olarak DİSK tarafından önerilen Tek Tip Demokratik Tüzük Taslağı'nın sendika ana tüzüğü olarak kabul edilmesi, bu taslakdaki "işçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygınlaştırma" hedefinin tüzük maddesi yapılması, sendikanın illegal cemiyet haline dönüştürülmesi, komünizm propagandası yapılması suçlamarıyla, yöneticilerin TCK'nin 141. ve 142. maddelerine göre cezalandırılması istendi.

Bu sendikalardan 11'i İstanbul'da beraat etti. Askeri Yargıtay "işçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygmlaştırma"nın bir sendikayı illegal hale getiremeyeceği gerçeğinden hareketle bu sendikalar hakkındaki beraat kararlarını onadı.

Bu sendikalardan İL BANK-İŞ hakkında mahalli mahkemece verilen mahkumiyet kararının bozularak beraat kararı verilmesini istedi. Mahalli mahkemenin bu karara uyması ile İL BANK-İŞ Sendikası hakkındaki beraat kararı da kesinleşti.

İstanbul sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanıp beraat eden sendikalar ve yargılanan sendikacı sayısı şöyle:

PAKSAT-İŞ	43
TÜM MADEN-İŞ	15
TÖB-GİS	15
TÜM METAL	25
TÜM HAS-İŞ	23
ÇAĞDAŞ TEKSTİL-İŞ	7
KİMSAN-İŞ	9
DEVRİMCİ KİMYA-İŞ	32
TEKS-İS	19
İL BANK-İŞ	20
TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI	28
İSTANBUL YOL-İŞ	159
TOPLAM	395

Bu sendikalardan İstanbul YOL-İŞ, TÜRK-İŞ üyesi YOL-İŞ Sendikasının İstanbul Şubesi olarak çalışmalarını sürdürüyor. Tüm HAS-İŞ ise yüzde 10'luk barajı aşarak iş kolunda yetkili sendika durumunda.

TÜRK-İŞ üyesi sendikalardan Ankara YOL-İŞ Sendikası ise Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3'Nolu Askeri Mahkemesinde yargılandı.

Mahkeme, sendika tüzüğünün 4. maddesindeki; "kaynağını emeğin yüce değerinden, gücünü işçi sınıfından alan Ankara YOL-İŞ Sendikası, demokratik işçi hareketini Anayasa'da öngörülen köklü dönüşümlerin gerçekleşmesini sağlayacak devrimci bir öze kavuşturmayı, işçi sınıfı bilimine dayalı genel eğitimi yaygınlaştırmayı... Bu amacını geliştirmek için uluslararası işçi sınıfı ile uyumlu çalışmalar yapmayı hedefleyen savaşsız, sömürüsüz ve baskısız bir dünya kurmayı ilke sayar" sözleri nedeniyle 20.5.1981 tarihinde sendikayı kapattı. Yargıtay 4. Dairesinin kararı iptal ederek görevsizlik kararı vermesi üzerine konu Ankara 2. İş Mahkemesine gitti. Ancak sivil mahkeme

de kapatma kararı verdi. Bu karar Yargıtay 9. Hukuk Dairesi tarafından bozuldu. Öte yandan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 9 yöneticisi hakkında sendika parasından MHP ve ülkücü kuruluşlara maddi yardım yapma suçlamasıyla dava açtı. Dava beraatle sonuçlandı. MİSK yöneticilerinden bazıları 12 Eylül'den sonra gözaltına alınmış, bunlar haklarında herhangi bir dava açılmadan 20 Ocak 1981 tarihinde salıverilmiştir.

7. DİSK ve üye sendikaların mal varlıkları

DİSK Davasına ilişkin bir diğer önemli konu sendikaların mal varlıkları. 23.12.1986 tarihinde mahalli mahkemede verilen kararda DİSK' in ve 28 sendikanın kapatıldığı belirtildi, ancak kapatılan sendikaların hala yasadışı biçimde kayyumlarca yönetilen mal varlıklarının ne olacağı açıklanmadı. 7 Mayıs 1983'de kabul edilen 2823 Sayılı Sendikalar Kanunu'na göre mahkemece kapatılan sendikaların malları hazineye devrediliyor. Ancak bu yasanın DİSK'e uygulanması genel hukuk ilkelerine göre mümkün değil. Ayrıca DİSK Davasında suçlamalara dayanak yapılan yasa 2821 sayılı değil, 274 sayılı yasa. 24.7.1963 tarihli 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 30. maddesine göre kapatma halinde fesih hükümleri uygulanmaktadır Yasanın 29.7.1970 tarihli 1317 sayılı kanunla değiştirilen "fesih halinde malların devrine" ilişkin 18. maddesine göre kapatılan bir sendikal kuruluşun malları, "Türkiye çapında faaliyet gösteren bir sendika ise, üyesi bulunduğu konfederasyona, konfederasyon ise diğer bir konfederasyona, hiçbir teşekküle bağlı olmayan bir sendika ise aynı iş kolunda kurulu en çok üyeye sahip sendikaya veya federasyona, bu tip bir sendika ve federasyon yoksa en çok üyeye sahip konfederasyona devredilir."

DİSK Davasında nihai olarak olumsuz karar verilirse DİSK ve üyesi sendikalar aynı anda kapatılacağı için ilginç yorumlar yapılacaktır. Ancak yorumlar ne olursa olsun DİSK ve üye sendikaların mal varlıklarının hazineye devri hukuken olası değildir. Taşınır ve taşınmaz mallar ancak TÜRK-İŞ ve TÜRK-İŞ üyesi sendikalara kalabilir.

Yasadışı bir biçimde sendikaların mal varlıklarına el konulması ya da İLO ilkeleri dışındaki bir çözümün gerçekleştirilmesi durumunda DİSK üyesi sendikaların bağlı oldukları uluslararası kuruluşların ileride uluslararası düzeyde hukuk sorunları çıkaracakları da açıktır.

Bugüne kadar yalnızca DİSK üyesi Genel-İş Sendikasının Ankara, Çankaya'da inşa edilmekte olan Genel Merkez binası kamulaştırıldı, bazı otomobiller satıldı. DİSK'in ve DİSK üyesi sendikaların diğer malları ya çok düşük fiyatlarla başkalarına kiralanmış ya da çürümeye

terkedilmiş durumda.

Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), Dünya İş Konfederasyonu (DİK),ve Dünya Sendikalar Federasyonunun (DSF) ve bazı işkolu düzeyindeki uluslararası sendikal kuruluşların Uluslararası Çalışma örgütü İLO'nun Statüsü gereği Türkiye'yi şikayet etmeleri üzerine İLO Yönetim Kurulu Sendika özgürlüğü Komitesi (SÖK) Türkiye'deki sendikal durum üzerine raporlar hazırlarken özel olarak sendikaların mal varlıkları üzerinde de durdu.

İLO ŞOK'ün 11-15 Kasım tarihli 242 sayılı Raporunun 33. paragrafında TC Hükümeti'nin 1985 yılı içinde vermiş olduğu raporlara göre sendikaların mal varlıklarının değerlerinde düşme görüldüğü belirtildi ve TC Hükümeti'nden yetkili merciler kanalıyla bilgi istendiği açıklandı.

TC Hükümeti'nin 17.10.1986 tarihinde İLO SÖK'e gönderdiği ve muhtemelen iş mahkemeleri kanalıyla kayyumlardan elde edilen verileri içeren bir liste SÖK'ün Kasım 1986 tarihli 247 sayılı Raporunun ekinde yayınlandı. SÖK'ün DİSK'in ve bazı DİSK üyelerinin mal varlıklarına ilişkin raporun ekinde yayınlanan bu bilgiler gerçekleri yansıtmakta. İLO'ya verilen dökümde özellikle genel merkezleri Ankara'da bulunan sendikalar hakkında bilgiler yeralmakta. Milliyet Gazetesi'nde çıkan bir haberde ise DİSK'in ve üye sendikaların mal varlıklarının değerini bilinçli olarak düşük gösterdiği iddia edildi. DİSK yöneticilerine göre bugün rayiç bedellerle DİSK ve üye sendikaların mal varlığı 250 milyar TL dolayında. "Özel mülkiyetin kutsalığı"nı dilden düşürmeyenlerin işçilerin özel mülkiyeti söz konusu olunca takındıkları tavır oldukça ilginç oluyor.

Mal varlığı konusunda geçerli olan İLO ilkesi ise şöyle: Kapatılan bir sendikanın malları geçici olarak yeddi emine verilmeli ve sonuçta üyeleri arasında dağıtılmalı ya da bu sendikanın yerine kurulan sendikaya devredilmelidir... yerine kurulan sendika (halef) deyimiyle anlatılmak istenen, gerçekte kapatılan sendikaların mallarına ,"el koyan" sendikalar değildir, kapatılan sendikaların gönüllü kuruluş amaçlarını aynı ruhla izlemeyi hedefleyen sendikalardır.(...)

Sendikalarda kaç işçi örgütlü?

Türkiye'de çalışma hayatını düzenleyen yasalar ve devletin emeğe yaklaşımı işçileri sendikalardan uzaklaştıran, sendikacılığı tehlikeli bir iş haline getiren özellikler taşımaktadır. Bu yüzden Türkiye'de işçilerin ancak % 63'ü sendikalarda örgütlüdür. Çalışma Bakanlığı tarafından yapılan ve 17 Temmuz 1986 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan istatistiğe göre Türkiye'de genel işçi sayısı 3 075 343 olarak

saptanmış, aynı istatistikte sendikalı işçi sayısı 1 953 892 olarak belirtilmektedir.

Aslında Çalışma Bakanlığı'nın istatistiği gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır. Şöyleki; söz konusu istatistik sadece sigortalı işçileri kapsamaktadır. Türkiye'de işçi olupta işveren tarafından sigortası ödenmediği için işçi statüsünde sayılmayan 2.5 milyon dolayında işçi vardır.

Bunun yanısıra yukardaki istatistik, tarım kesminde çalışan ücretlileri de kapsamamaktadır. Böyle olunca, işçilerin sendikalaşma oranı daha da düşmektedir. Yukardaki veriler dikkate alındığında, Çalışma Bakanlığı tarafından %63 olarak saptanan sendikalaşma oranı üçte bire kadar düşmektedir. işçilerin sendikalaşmaktan kaçınması aslında devletin uyguladığı politikalar yüzündendir. Çalışma Bakanlığının bu istatistiğinde işçilerin sendikalara dağılımı ise şöyledir:

TÜRK-İŞ	1 437 875
HAK-İŞ	149 875
MİSK	142 014

Sol eğilimli bağımsız sendikaların üye durumları da şöyledir:

LASPETKİM-İŞ	11 122
BANK-SEN	11 957
OTOMOBİL-İŞ	54 321
TÜM HAS-İŞ	3 391
TURSAN-İŞ	10 634

12 Eylül 80'den önce DİSK'in 500 bin, TÜRK-İŞ'in 800 bin üyesi vardı. DİSK'in kapatılmasından sonra bu sendikaya üye işçilerin büyük bir bölümünün TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye oldukları anlaşılmaktadır. DİSK üyelerinin bir bölümü ise bağımsız sendikalarda örgütlenmişlerdir.

Cezalandırılan bir kuruluş daha: TÖB-DER

12 Eylül rejiminin sendikal hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik politikalarının somutlandığı diğer bir alan da öğretmen kuruluşu oldu. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun üye olduğu TÖB-DER (Tüm Eğitim Emekçileri Birleşme Ve Dayanışma Derneği) mahkeme kararıyla kapatıldı. Bu kuruluşun yöneticileri ve çok sayıda üyesi cezalandırıldı.

1960 Anayasası kamu çalışanlarının bir bölümüne sendikal örgütleme hakkını tanımıştı. Grev ve toplu sözleşme hakkı olmasa da öğretmenlere ve memurlara tanınan bu hak, 60 öncesi dönemlere göre öğretmenlere ve memurlara örgütlenme ve bir baskı gücü olma imkanı vermişti. Bu imkanı değerlendiren öğretmenler 1966 yılında Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) çatısı altında birleştiler. TÖS, öğret-

menlerin mesleki sorunlarının çözümü için mücadele eden bir meslek kuruluşuydu.

1971 Askeri Rejimi döneminde TÖS hakkında dava açıldı, yöneticileri cezalandırıldı, sendika kapatıldı. Aynı dönemde, Anayasadaki sendikal haklara ilişkin madde değiştirilerek kamu çalışanlarının sendikalaşması yasaklandı. Bunun üzerine öğretmenler, dernekler kanunu gereğince dernekleşme yolunu denediler ve TÖB-DER'i kurdular. TÖB-DER, kuruluşundan hemen sonra öğretmenlerin çoğunluğunun üye olduğu bir dernek haline geldi. Kapatılmadan önceki yıllarda TÖB-DER'in 200 bin üyesi ve 670 şubesi vardı. TÖB-DER, darbeden önceki dönemde demokratik hak ve özgürlüklerin korunması yönünde önemli bir mücadele verdi. Öğretmenlerin gittikçe bozulan ekonomik durumlarının düzelmesi için mücadelenin yanısıra eğitimin faşistleştirilmesinin önüne geçmek için kararlıca mücadele verdi. Ve bu nedenle hükümetlerin ve tekelci güçlerin boy hedefi haline geldi.

1978 yılında faşistlerin Kahramanmaraş'ta gerçekleştirdikleri katliam üzerine 13 ilde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim komutanları diğer birçok demokratik kuruluşun yanısıra TÖB-DER'in faaliyetlerini yasaklamaya başladı.

12 Eylül 1980 tarihinde ise TÖB-DER'in faaliyetleri tüm Türkiye'de durduruldu. Çok sayıda TÖB-DER yöneticisi ve üyesi gözaltına alındı. Yaklaşık 20 bin öğretmen 1980'den sonra meslekten atıldı. Eğitim kurumlarında yönetici durumda olan tüm TÖB-DER üyeleri görevden uzaklaştırıldı.

Ankara Sıkıyönetim Komutam'nın emriyle açılan TÖB-DER davası 22 Mayıs 1981 tarihinde 3 No'lu Askeri Mahkemede başladı. Askeri savcı tarafından hazırlanan 162 sayfalık iddianamede TÖB-DER şöyle suçlandı:

"Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde hakimiyetini kurmak, mevcut iktisadi ve sosyal temel düzenleri devirmeye yönelik olarak cemiyet kurmak ve bu cemiyeti yönetmek, bu amaç doğrultusunda komünizm ve bölücülük propagandası yapmak ve dernekler kanununa muhalefet etmek..."

Askeri Savcı TÖB-DER'in bu suçları 1976'dan itibaren işlemeye başladığını iddia etmekteydi. Askeri Savcı TÖB-DER'in Türk Ceza Yasası'nın 141 ,142. maddelerine göre cezalandırılmasını istiyordu. Bu iki ünlü madde, Türk Ceza Yasası'na Mussolini dönemi İtalyan Ceza Yasasından aynen alınmış ve yıllarca toplumsal muhalefeti bastırmak için kullanılmıştı. Aslında bu yasa maddelerinde belirtilen suçlarla TÖB-DER'in herhangi bir ilgisi yoktu. TÖB-DER kapatılıncaya kadar yasal sınırlar içinde mücadele vermişti. 80 öncesi dönemde suç sa-

yılmayan faaliyetler darbeden sonra suç sayılmaya başlandı. TÖB-DER'İn durumunun 141. madde ile ilişkilendirilmesinin zorluğunu bilen askeri savcı, iddianamesinde hukuk ilkelerini şu şekilde zorluyordu:

"Türk Ceza Kanunu'nun 141. maddesinde yazılı cemiyetin oluşması için iki veya daha çok kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesi yeterlidir. Bu nevi kuruluşlarda yasal derneklerin şekli-biçimsel-şartları aramaya gerek yoktur, ancak bu davanın sanıkları tarafından yönetilen TÖB-DER adlı dernekte olduğu gibi derneğin yasadışı bir faaliyete yönelmesi veya yasal görünüm arkasında yasadışı faaliyet sürdürmesi her zaman mümkündür. Bu yasadışı faaliyet söz konusu kanun maddesini ihlale yönelmiş veya ihlal etmiş ise maddenin uygulanması olanağı doğmuş demektir."

Görüldüğü gibi Askeri Savcı, TÖB-DER'in faaliyetleri ile 141. madde arasında bağ kurabilmek için hiçbir maddi kanıta ihtiyaç duymamakta ve kanunları keyfi bir şekilde yorumlayarak öğretmen derneğinin cezalandırılmasını istemektedir. Askeri Savcı, iddianamesinde emperyalizme karşı olmayı, yani Türkiye'nin bağımsızlığını savunmayı suç saymakta, ırkçı-şoven eğitime karşı olmayı ise bölücülük olarak ifade etmektedir. Şöyle demektedir:

"Keza sanıklar, yurdumuzun doğusunda ve güneydoğusunda yaşayanların ayrı bir ulus olduklarını, ayrı bir dilleri ve kültüre sahip bir halka ırkçı-şoven ve asimilasyoncu bir eğitim sisteminin uygulandığını, öz dilleri ile eğitim yapma hakkının verilmediğini savunularak yıkıcı ve bölücü propaganda faaliyeti içerisine girmişler ve ideolojilerinin gereği olarak önce basılı eser ve yayın yoluyla zihinlerde bu görüşlerin yerleşmesini sağlayacak yasal olmayan faaliyetlerde bulunup, amaçlarına ulaşabilmek için yöneticisi oldukları derneği kullanarak gerçek amaçlarını gizleyip illegal çalışmalar içerisine girmeye başlamışlar..." (TÖB-DER iddianamesi, sf. 19)

Askeri Savcı, 1976 yılında yapılan TÖB-DER 3. Olağan Genel Kurulu'nda alınan şu kararlardan hareketle TÖB-DER'i "Marksist-Leninist, ve bölücü bir örgüt" olarak suçlamaktadır. Kararlar şunlardır:

"1- TÖB-DER eğitimin emperyalist, feodal, ırkçı-şoven ve diğer her türlü gerici, baskıcı etkiden kurtarılarak, biçimde ulusal özde halktan yana bir niteliğe kavuşturulması için mücadele eder.

2-TÖB-DER mücadelemizin yakın hedefi olan eğitimin demokratikleştirilmesi yönünde öneriler getirmek öğretmen sorunlarını en geniş şekilde tartışmak amacıyla Demokratik Eğitim Kurultayını toplar. 1976 yılında alınan bu iki karar, 1981 yılında Askeri Savcı tarafından suç sayılmıştır. Bu kararlardan hareketle Askeri Savcı, "TÖB-DER'-

in Marksist Leninist ve milli duyguları zayıflatıcı örgüt haline dönüştüğünü, legal görüntü altında yasadışı faaliyetlere başladığını" iddia etmekledir. (iddianame, sf. 22-23)

Askeri Savcı, bu iddialarına hiçbir kanıt ve dayanak gösteremekmektedir. İddianame baştan başa hayali suçlarla doldurulmuştur. Sıkıyönetim savcısının iddianamesine aldığı bazı faaliyetler nedeniyle TÖB-DER 80 darbesinden önce, sivil mahkemeler tarafından soruşturmaya uğramıştı. Ne varki sivil mahkemeler, TÖB-DER'i beraat ettirmişlerdi. Sivil mahkemelerin suç saymadığı bazı faaliyetler 80'den sonra sıkıyönetim hukukunda suç sayılmıştır. Sıkıyönetim mahkemeleri, bir bakıma sivil mahkemelerin kararlarınını geçersiz saymıştır. Daha henüz TÖB-DER Davası başlamadan Cunta lideri Kenan Evren, TÖB-DER'i "yıkıcı, bölücü bir örgüt" olarak ilan etmiş, bu tür suçlamalar mahkeme sürecinde de devam etmişti. Mahkemeler Evren ve diğer generallerin suçlu ilan ettikleri kişi ve kuruluşları hiçbir hukuk ilkesine uymadan, polis merkezlerinde işkence altında imzalattırılan ifadelere dayanarak cezalandırmıştır. TÖB-DER de bu şekilde cezalandırılmıştır. TÖB-DER'i yargılayan 3 No'lu Askeri Mahkemenin kararı bu duruma tipik bir örnektir. Askeri Savcının iddialarım yerinde bulan Askeri Mahkeme şu kararı almıştır:

"Yukarıdan beri izah edilen delil ve gerekçelerin ışığı altında öğretmenlerin mesleki sorunlarının çözüme ulaştırmak ve onları daha iyi günlere götürmek amacıyla kurulan TÖB-DER'in Genel Merkezinde olsun, şubelerinde olsun, Türkiye'de Marksist-Leninist düzeni getirmek için işçi sınıfı bilimini geniş kitlelere yayabilmek için eğitim faaliyetlerini bu amaç doğrultusunda yönlendiren TÖB-DER, parçala ve böl politikası icabı Türkiye'de birçok ulusun varolduğunu, bunlardan özellikle Kürt ulusu üzerinde ırkçı-asimilasyoncu bir politika uygulandığını iddia eden, ülkedeki manevi değerleri tahrip ederek kurulu düzeni halkın gözünde küçük düşürmek için yapılan toplantılarda, verilen demeçlerde, dergi ve gazetelerde çok akılcı, sistemli ve planlı bir şekilde hedeflere adım adım varmayı tasarladıkları, bu suretle yasal bir dernek görünümü altında yasadışı faaliyetlere yöneldikleri, böylece legal halden illegal hale dönüştükleri kanısına varılmakla haklarında dava açılmış, sanıkların eylemleri sabit görüldüğünden, Genel Merkez ve şubelerinin yasal amaç dışında faaliyet gösterdikleri anlaşıldığından TÖB-DER'in kapatılmasına karar verilmiştir." (Cümle bozuklukları kararı yazan hakimlere aittir.)

Görüldüğü gibi kararın hiçbir hukuki dayanağı yoktur. Mahkeme, generaller tarafından verilmiş politik bir kararı yerine getirmiş olmaktadır. Mahkemenin yukarıya aldığımız kararın aksine TÖB-DER yasa-

lara uygun olarak kurulmuş, bütün faaliyetlerini yasalar çerçevesinde yapmış, resmi makamların her zaman denetleyebildiği eylem ve davranışlarda bulunmuş, kısacası illegal özelliği olmayan bir kuruluştu.

Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Nolu Askeri Mahkemesi, yukarıdaki karar gereğince TÖB-DER yönetici ve üyelerini çeşitli hapis cezaları ile cezalandırmıştır. TÖB-DER yöneticilerinden 5 kişi 9 yıl, 31 kişi 8'er yıl, 10 kişi 5'er yıl, 4 kişi birer yıl hapis cezası almışlardır. Bu kişilere değişik süreler için genel güvenlik gözetimi cezası verilmiş, bunun yanısıra kamu hizmetlerinde çalışamaz yasağı konulmuştur. Ayrıca TÖB-DER Davasında adı geçen ve yakalanamadıkları için mahkeme önüne çıkarılamayan 28 kişinin dosyaları bunlar yakalandıkları zaman işleme konulmak üzere ayrılmıştır. (Askeri Yargıtay, kararları onamıştır.)

TÖB-DER'in kapatılması ve yöneticilerinin cezalandırılması, bu kuruluşun toplumsal muhalefetin önemli bir odağı haline gelmiş olmasındandır. TÖB-DER'in kapatılmasının diğer bir nedeni de, 12 Eylül' cülerin çalışanların temel hak ve özgürlüklerini yok etmeden istikrarın sağlanamayacağını düşünmemektedir. Gerçekten de 12 Eylül rejimi, işçilerin, öğretmenlerin, memurlann örgütlenmeleri dağılmadan IMF politikalarını uygulayamaz, otoriteyi sağlayamazdı.

12 Eylül Rejimi'nin, çalışanların hak ve özgürlükleri yasaklama politikası sadece DİSK ve TÖB-DER gibi kuruluşların kapatılmasıyla sınırlı kalmamıştır. Darbeci generaller tarafından yapılan yeni yasal düzenlemelerin işçilerin sendikalaşmasını nasıl engellediğini, mevcut sendikaların faaliyetlerini nasıl sınırladığını daha önceki bölümlerde göstermiştik. Aynı önlemler öğretmenler için de alınmıştır. Yeni yasal düzenlemeye göre, Türkiye'de öğretmenlerin kendi bağımsız derneklerini kurmaları engellenmiştir. Eylülcüler, öğretmenleri, yönetimi devlet tarafından atanan "Öğretmenevleri" adlı kuruluşa üye olmaya zorlamaktadır. "Öğretmen Evleri", öğretmenlerin mesleki ya da ekonomik-demokratik sorunlarının çözümü için oluşturulan bir kurum değil, Öğretmenlerin bu sorunların çözümü için mücadelesini bastırmayı hedefleyen bir kuruluştur. Öğretmenler bu kuruluşta, sadece devletin resmi ideolojisini ve politikasını öğrenebilmekte, bir de çay kahve içip kağıt oynayabilmektedirler. Buna rağmen Devrimci-Demokratik öğretmen Hareketi, kanunların boşluğundan yararlanarak 1988 yılında yeni bir dernekleşme adımı atmıştır. Emekli öğretmenler tarafından kurulan Eğitimciler Derneği, kuruluşundan hemen sonra geniş bir emekli öğretmen kesimini çatışı altında toplamayı başarmıştır. Fiilen öğretmenlik yapanların derneklere üyelikleri yasak olduğu için bu dernek sadece emekli öğretmenlerin üye olabileceği bir kuruluş olarak

ortaya çıkmıştır. Ne varki normal emekli olanların dışında 12 Eylül Rejimi tarafından görevlerine son verilen ya da mahkemeler tarafından cezalandırıldıkları için öğretmenlik yapmayan 30 bine yakın öğretmen bu derneğe rahatlıkla üye olabileceği için EĞİT-DER'in yeniden önemli bir demokratik mevzi olması muhtemeldir.

Türkiye - İLO ilişkileri

12 Eylül 1980 Darbesinden sonra rejimin sendikal hak ve özgürlükler alanında yaptığı değişiklikler İLO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ile sürekli sorun yarattı. Denilebilirki Türkiye 80'den bu yana İLO gündeminden hiç düşmedi.

İLO'nun Türkiye'deki sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin çeşitli görüşleri bulunmaktadır. Türkiye'deki gelişmeleri sürekli izleyen Uluslararası Çalışma örgütü TC Yönetilene çalışma hayatındaki kısıtlamaların kaldırılması için baskıda bulunmaktadır. Ne var ki, Evren-Özal rejimi, İLO'nun uyarı ve önerilerini ciddiye almamakta ya da yalan açıklamalarla durumu geçiştirmeye çalışmaktadır.

Şimdi Türkiye-İLO ilişkileri konusunda iki uzmanın görüşlerini aktarmak istiyoruz.

Uluslararası Kamu Görevlileri Federasyonu ve İLO yetkililerinden Hans Engelberts, 1986 yılında hazırladığı bir raporun Türkiye ile ilgili bölümünde şunları belirtmektedir:

"Kuruluşundan bu yana İLO Sendika Özgürlüğü Komitesi önüne getirilmiş bulunan 1200'den fazla olay sendikal hakların sistematik, yaygın ve sürekli ihlali ile ilgilidir. Bu tür ihlaller totaliter olsun, otoriter olsun diktatörlükler tarafından meydana getirilmiş bulunmaktadır. Komite, uzun yıllar boyunca özgür sendikacılık hareketi tarafından Franko'nun İspanya'daki diktatörlüğüne karşı ortaya konulan şikayetlerle uğraştı. 1983 yılında da ülkenin demokrasiye dönmesi üzerine, Arjantin'le ilgili dosyayı kapattı. Büyük ihlallere bir başka örnek teşkil eden Şili henüz Komite'nin gündemindedir. İkisi de Avrupa ülkesi olan Polonya ve Türkiye'nin durumu da böyledir. Demek oluyor ki özel muameleye tabi tutulan ülke yoktur. Endişe veya iltimasa yer yoktur. P.S.İ. ve özgür sendikacılık hareketinin geri kalan bölümü ister kuzeyde ister güneyde olsun, ister doğuda ister batıda olsun, her türlü ihmallere karşı çıkmakta, şikayet hakkını kullanmaktadır.

Türkiye'de durum

Türkiye örneğini inceleyen, Uluslararası Çalışma örgütü Sendika

özgürlüğü Komitesi, yeni Türk anayasasının çeşitli hükümlerinin sendika özgürlüğüne ilişkin Uluslararası Çalışma örgütü standartlarıyla ve ilkeleriyle bağdaşmadığını kaydetmiştir. Bu hükümler özellikle şunlardır:

(a) İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı;

(b) Sendikaların siyasal faaliyette bulunmalarının tümüyle yasaklanmış olması;

(c) Grev hakkına getirilmiş çeşitli kısıtlamalar. Örneğin genel grevin, dayanışma grevinin, işi yavaşlatma eyleminin, verimi düşürme eyleminin yasaklanması gibi. Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra Mayıs 1983 tarihinde yeni çalışma yasaları kabul edildi. Komite bu yasaların "toplum içinde sendikaların rolünü önemli ölçüde kısıklamaya yönelik muğlak veya aşırı ölçüde ayrıntıya giren hükümlerinden" dolayı kaygı verici oldukları sonucuna varmıştır. Üstelik, bazıları doğrudan doğruya anayasadan kaynaklanan aşağıdaki hükümlerin. Uluslararası Çalışma örgütü standartları içinde kabul edilen temel sendikal hakları çiğnedikleri kanaatini ortaya koymuştur. Bu hükümler şunlardır:

1. 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu ile ilgili olarak:

- Madde 3: İşyeri esasına göre sendika kurulmasını yasaklamaktadır.

- Madde 9: Sendikaların genel kurul dışındaki organlarına seçilecek olanların Toplu iş Sözleşmesi, Grev Ve Lokavt Kanunu hükümlerine aykırı hareket etmekten hüküm giymemiş olması koşulu.

- Madde 14: Sendika yöneticisi olabilmek için en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı. (Anayasa' nin 51/7 maddesi ile ilgili) On yıl bilfiil çalışmanın hesabında, yurtdışında çalışılan sürenin en çok beş yılı nazara alınabilmektedir.

- Madde 21: Dinsel kurumlarda ve okullarda çalışanların sendika üyesi olmalarının yasaklanması.

2. 2822 Sayılı Toplu iş Sözleşmesi, Grev Ve Lokavt Kanunu ile ilgili olarak:

- Madde 12: Toplu iş Sözleşmesi yapma yetkisi için ilgili işyerinde veya işyerlerinin her birinde çalışan işçilerin yarıdan bir fazlasını temsil etme şartına ilave olarak ilgili iş kolunda çalışan işçilerin en az yüzde 10'unu temsil etme şartı;

- Madde 13 ve 14: Her yeni toplu pazarlığın başlangıcında toplu pazarlık için ön müsaade istenmesi koşulu.

- Madde 25: Siyasal grevin, genel grevin veya dayanışma grevinin ve ayrıca işi yavaşlatma ve oturma grevinin yasaklanması. (Anaya-

sa'nın 53. maddesi ile ilgili olarak);

- Madde 31: Grev hakkının kullanımı bakımından olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edilmesi halinde, bu halleri düzenleyen kanunların hükümleri mahfuz tutulmuştur.
- Madde 52-55: Grevin yasal olmadığı veya ertelendiği hallerde, mecburi tahkim öngörülmüştür.
- Madde 72: Grev eylemlerinden ötürü en az 18 aya kadar hapis cezasına hükmolunması.
- Madde 81: Yukarda belirtilen cezalar, tekerrür halinde yüzde 50 oranında arttırılabilmektedir.

Öte yandan Sendika Özgürlüğü Komitesi, Türkiye'deki duruma ilişkin raporlarında, TÜRK-İŞ'in yeni çalışma mevzuatına yönelik başka eleştirilerine de yer vermiş bulunmaktadır. Örneğin yasanın yalnızca hizmet akdine bağlı olarak çalışan kişilere sendikaya girme hakkını tanıması ve böylece kamu görevlilerinin kapsam dışı bırakılmış olması ve ayrıca öğrencilerin ve öğretmenlerin sendikalaşma hakkından istisna tutulmuş olmaları bunlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, Komite, sendikaların ve konfederasyonların uluslararası örgütlere üye olmalarına ilişkin mevzuat hükümlerinin keyfi bir biçimde yorumlanmasından TÜRK-İŞ'in endişe duyduğunu kaydetmektedir. Bu, aynı zamanda P.S.İ. açısından da büyük bir kaygı konusu teşkil etmektedir. Uluslararası Çalışma örgütü Yönetim Kurulu, Komite'nin Türkiye konusundaki raporlarını, vardığı sonuçlar ve önerdiği tavsiyelerle birlikte onaylamıştır. lLO'nun Türkiye konusundaki başlıca önerisi (P.S.İ'nin ve tüm özgür sendikaların en şiddetli bir biçimde desteklediklerı bir husus olarak) sıkıyönetimin kaldırılması olmuştur. Komite, Mayıs-Haziran 1984 tarihli raporunda bu konuda şunları belirtmiştir.

"Yönetim Kurulunun Kasım 1983'te en kısa zamanda kaldırılmasını talep ettiği sıkıyönetimle ilgili olarak komite, sıkıyönetimin Mart 1984'den bu yana 13 ilde kaldırılmış olduğunu önemle kaydeder. Komite, sıkıyönetimin sendikal hakların tam olarak kullanımı ile bağdaşmadığını vurgular. Sıkıyönetimin, geriye kalan 54 ilde de kısa zamanda kaldırılması ve böylece normal sendikal hayata dönülmesine ve özellikle grev ve toplu pazarlıkla ilgili 1983 tarihli mevzuaat hükümlerinin uygulanmasına imkan tanınması umudunu ifade eder."

Uluslararası Çalışma Örgütü Sendika Özgürlüğü Komitesi'nin üye devletlere önerdiği tavsiyelerin sonuç ve etkisi nedir? Bu sorunun güzel bir cevabı, Yönetim Kurulunun İşçi Grubu üyesi ve aynı za-manda P.S.İ üyesi CPSA Sendikasının Genel Sekreteri olan İngiliz sendika liderlerinden Alistair Graham tarafından şöyle verilmiştir:

"İLO, hükümetleri hizaya sokabilecek bir polis gücüne sahip değildir. Ancak, hükümetlerin yaklaşımlarını sendikalara sürekli olarak nakletmek suretiyle onları ciddi bir biçimde sıkıştırabilir. Bu, Türkiye'deki yeni sivil hükümet gibi, uluslararası alanda itibar kazanmaya çalışan yeni hükümetler bakımından önem taşır."

Daha önce gördüğümüz üzere uluslararası çalışma standartları iki türdür:

- Onaylayan ülkeler bakımından bağlayıcı nitelik taşıyan sözleşmeler;
- Onaylanması gerekmeyen, fakat ülkelerin yasaları ve uygulamaları bakımından yol gösterici unsurlar sağlayan tavsiyeler.

Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından kabul edilen sözleşmeler ve tavsiyeler birarada ele alındıklarında, genellikle uluslararası çalışma yasası olarak anılır.

Uluslararası Çalışma Yasası şunları yasaklar:

- Zorunlu çalıştırma
- iş ve meslekte ayrımcılık
- Çocukların çalıştırılması
- Kadın ve çocukların gece çalıştırılması

Uluslararası Çalışma Yasası şunları öngörür:

- Çalışanların ve işverenlerin özgürce sendikalaşması
- Çalışma sürelerinin sınırlanması, haftalık tatil ve yıllık ücretli izin hakkı
- Toplu pazarlık
- Çalışanların ve ailelerinin sosyal güvenliklerinin sağlanması
- Asgari ücret standartlarının belirlenmesi
- Göçmen işçilerin korunması
- Eşit değerde iş için erkek ve kadına eşit ücret
- İşyeri güvenliği ve sağlığı
- Etkin iş yeri teftiş hizmetlerinin sağlanması
- Özgürce seçilmiş tam ve verimli istihdamın geliştirilirmesi.

Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmeleriyle ilgili olarak çeşitli devletlerce yapılan onaylamaların sayısı beşbinin üzerindedir. Türkiye 28 tanesini onaylamıştır; onaylama işlemi, üye devlet açısından iki yönlü yükümlülük doğurmaktadır: Birincisi, onaylanan sözleşmenin hükümlerini kesin olarak uygulama taahhüdüdür. Diğeri ise bu konuda uluslararası denetime hazır olduğunu belirtmiş olmaktır.

Denetim sistemi

Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmeler ve tavsiyelerle ilgili ola-

rak, üye devletlerin anayasal yükümlülükleri dolayısıyla izlemek durumunda oldukları yol konusunda özgün bir denetim sistemine sahip bulunmaktadır.

Hükümetler, her yıl, aşağıdaki konularda rapor vermek durumundadırlar:

- İlgili ülkenin yetkili yasama organı tarafından yeni onaylanan İLO metinlerinin takdimi;
- Onaylanmış sözleşmelerin uygulanmasına ilişkin hususlar;
- Tavsiyeler konusunda alınmış önlemler;
- Henüz onaylanmamış sözleşmeler.

Önce bu raporlar, tarafsız kişilerden oluşan Uzmanlar Komitesi tarafından incelenir. Komitenin hazırlayacağı rapor, Uluslararası Çalışma Konferansı'na gönderilir. Konferans bünyesindeki üçlü yapıya sahip bir Komitete, yükümlülüklerini yerine getirmemiş olan herhangi bir hükümete tavsiyelerde bulunabilir. Bu rapor verme işlemi çerçevesinde ülkede mevcut sendikalar belli bir rol oynayabilirler. Hükümetler, ulusal düzeyde kurulu en çok temsil edici nitelikteki üst sendikal örgüte İLO tarafından gönderilen raporların örneklerini vermek zorundadır. Bu örgütler, sözkonusu raporlar üzerinde ve genel olarak ülkelerinde onaylanmış olan Sözleşmelerin uygulanış tarzı konusunda yorumlarda bulunabilirler. Bu yorumlar, Uluslararası Çalışma Örgütü'ne ulaştırılmak üzere hükümete verilebilir veya doğrudan duğruya İLO'ya gönderilebilir. Her iki durumda da Uzmanlar Komitesi, ilgili hükümete cevap verme fırsatı tanıdıktan sonra bu yorumları inceler ve kendi bulguları ile birlikte raporuna dahil eder. Böylece yorumlar, Konferans bünyesindeki üçlü komite önüne gelir.

Ayrıca herhangi bir ulusal veya uluslararası sendikal örgüt, bir üye devletin imzalamış bulunduğu bir sözleşmenin uygulamasına ilişkin yorumda bulunmak isterse, (ilgili hükümet İLO'ya rapor vermemiş olsa bile) gözlemlerini Uzmanlar Komitesi'ne gönderebilir.

Türkiye'nin onayladığı sözleşmeler

Türkiye tarafından onaylanmış 28 adet sözleşme arasında, temel insan haklarının korunmasına ilişkin en önemli İLO Sözleşmelerinin bazıları yeralmaktadır. Bu sözleşmeler şunlardır:

- Eşit Ücret Hakkında 100 No'lu ve 1951 Tarihli Sözleşme.

Eşit değerde işler için kadınlara ve erkeklere eşit ücret ödenmesi ilkesini hükme bağlamıştır.

- Cebri Çalıştırmanın ilgası hakkında 105 No'lu ve 1957 tarihli Sözleşme.

Her türlü zorunlu ve zoraki çalışmanın kaldırılmasını öngörmektedir. Böylece, siyasal baskı veya eğitim aracı olarak, siyasal ve ideolojik görüşlerin özgürce açıklanmasına karşı bir yaptırım olarak, işgücü seferberliği amacıyla, disiplin cezası olarak, greve katılmanın bir cezası olarak ve ayrımcı bir önlem olarak cebri çalıştırmaya başvurulması yasaklanmıştır.

İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında 111 No'lu ve 1958 Tarihli Sözleşme.

Irk, renk, cinsiyet, din, siyasal inanç, ulusal veya toplumsal menşei bakımından herhangi bir ayrıma yer tanımayan bir ulusal politikanın benimsenmesini öngörmektedir.

- İstihdam Politikası Hakkında 122 No'lu ve 1964 Tarihli Sözleşme, özgürce seçilmiş, verimli ve tam istihdamın gelişimine yönelik bir ulusal politikanın benimsenmesini öngörür. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde işçilerin yaygın bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya bulundukları bir dönemin gereklerine bu sözleşme özellikle uygun düşmektedir. Sözleşme öngörülen amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli siyasal önlemleri belirleyen geniş kapsamlı iki tavsiye kararıyla takviyelendirilmiştir. Bu tavsiyelerden ikincisi, 1983 yılında toplanmış bulunan Uluslararası Çalışma Konferansı'nda onaylanmıştır.

Aynı Konferansta istihdam ile ilgili bir karar metni de kabul edilmiştir. Kararda, uluslararası para kurumlarının (IMF), bu kurumların yardımına muhtaç ülkelere önerdikleri ekonomik politikaların istihdama ilişkin ve ciddi toplumsal sonuçlarını hesaba katmaları talep edilmiştir. Karar ayrıca, sözkonusu kurumları bu konuda İLO'nun görüşlerini nazara almaya davet etmektedir. Bu kararda Türkiye'nin durumuna çok uygun düşmüyor mu? (Kaynak: YOL-İŞ Sendikası Yayınları.)

Türkiye İLO'da sürekli tutarsız

İLO yetkililerinden Hans Engelberis,Türkiye'deki sendikal durum ve çalışma hayatına ilişkin yukarıdaki değerlendirmelerini 1986 yılında yapmış. İLO'nun 1988 yılı Haziran ayında Cenevre'de yaptığı toplantının gündemi yine Türkiye idi. Aşağıdaki yazı bu toplantıları yerinde izleyen bir uzmana aittir. Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından işçi sorunları uzmanı Şükran Ketenci, 13 Haziran 1988 tarihli Cumhuriyet gazetesinde şunları açıklamaktadır:

Türkiye'nin İLO politikası çelişkiler yumağı halinde. Aynı konularda gerek İLO'da gerekse Türkiye'de birbirinin zıddı görüşler savunulmuş, olanlar, gerçekler başka başka anlatılmıştır.

Hükümet Türkiye'deki yasal düzenin önce İLO ilkeleri ile yüzde yüz

uyum içinde olduğunu savunmuş, sonra uymakla yükümlü olduğu sözleşme hükümlerini çiğnediğini kabul ederek bunu düzeltmeye söz vermiş. Şimdi de söz verdiği değişikliklerle ilişkisi olmayan yasa değişiklikleri ile isteneni yerine getirdiğini savunuyor. Ancak yapılan yasa değişiklikleri ile İLO'ya sunulan tablo da çelişiyor. İşverenler, hükümetin İLO'da çizdiği politika ve görüş zikzaklarına tam uyum sağlayamamakla birlikte, sürekli destek veren bir politika izlediklerinden, eldeki belgeler zikzakları, çelişkili görüşleri paylaştıklarını ortaya koyuyor. Türk işverenleri, İLO geleneklerine aykırı olarak sürekli Türk hükümetine destek veriyor.

1983: Kara liste

1982 yılında uluslararası sendikal kuruluşların ortaklaşa şikayetleri üzerine İLO gündemine giren ve o günden bu yana aklanamayan Türkiye, 1983 yılı İLO Genel Kurulunda, ağır sendikal hak ihlallerinin saptanmış olması nedeni ile özel listeye (kara listeye) girdi. 1983 yılında Türkiye'nin durumu tarlışılırken Uzmanlık Komitesi "Aplikasyon"da, tutanaklara göre, Türk hükümeti, Anayasa ve çalışma yasalarının hükümlerinin, uymakla yükümlü bulunduğu 98 sayılı İLO sözleşmesi ile tam uyum içinde olduğunu savunmuş.

Yasal düzenlemenin özgür sendikalaşma hakkında ayrımcılığı önleyici nitelikte olduğu, özgür toplu pazarlık düzenini sağlayan yasal düzenlemeler yapılmış olduğunu bildirmiş.

Aynı yılın İLO uzmanlık raporlarında Türkiye'deki yasal düzen, gelişme ve uygulamalar, "esefle" kaydedilirken, işçi delegeleri ağır ihlalleri vurgulayarak Türkiye'nin kara listede ilan edilmesini savunmuşlar.

İşveren grubu ise henüz uygulanmamış yasaların yürürlüğe girmesinin beklenmesini isteyerek hükümete destek vermiş.

1984: Yine kara liste

1984'te Türkiye tartışılırken Aplikasyon Komitesinde Türk hükümeti delegesi, yasaların 98 sayılı İLO sözleşmesiyle tam uyum içinde olduğu görüşünü savunuyor. Türkiye'de bir yıl içinde çok olumlu gelişmelerin olduğunu, demokrasiye geçildiğini bildiriyor. Yasalardaki sözleşme barajlarının Türk sendikacılığını güçlendirme amacına yönelik olduğunu, uzmanlık komitesinin iddialarının aksine sendikalara devletin müdahalesinin sözkonusu olmadığını savunuyor. Anayasanın işçilere en geniş şekilde grev hakkı tanıdığını öne sürüyor. Hak yasakla-

malarının, hakkın nasıl kullanılacağının düzenlemeleri olarak açıklıyor. Özetle şu görüşlere yer veriliyor:

"Grev hakkına yönelik sınırlamalar, serbest toplu sözleşme yapılmasına engel teşkil etmez. Türkiye'de yöneticileri gayri kanuni eylemlere karıştıkları iddiası ile kovuşturmaya tabi tutulan sendikalar dışında, hiçbir sendikal faaliyetin durdurulduğuna tanık olunmamıştır. Sıkıyönetim altında da sendikalar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Grev, toplu pazarlık hakkının askıya alındığı dönemde dahi toplu sözleşmeler objektif biçimde YHK tarafından yenilenmiştir. Hiçbir sendika yöneticisi sendikal faaliyetinden ötürü kovuşturma görmemiştir."

Aynı yılın İLO uzmanlık komitesi raporlarında ve tartışmalardaki görüşler, Türkiye'ye ilişkin saptamalar, hükümetin açıklamaları ile tümden çelişiyor. Yönetimin uygulamasında da ciddi problemler olduğu vurgulanarak "tüm bunlar sendika özgürlüğünün ve toplu pazarlık hakkının olmadığını ortaya koyuyor. Türkiye'nin uymakla yükümlü olduğu 98 ve 111 sayılı sözleşmeler bakımından ciddi problemler vardır. İşçiler sendikal ve siyasal nedenlerle işten çıkarılmaktadır. Hükümet iyi niyetinin bir göstergesi olarak sendikal sebeplerle hapse atılmış bulunan sendika yöneticilerini serbest bırakmalı, sendikal örgüt üzerindeki yasaklama sona ermelidir" deniliyor. Sözleşme hükümlerine aykırı durumların devam etmesi bir kez daha "esefle" karşılanıyor. Türk hükümeti örneklerle sunulan ağır eleştirilere yanıt verirken, işkence yapıldığı iddialarının gerçek payı taşımadığı takibat ve cezalandırmanın yapıldığını söylüyor. Sıkıyönetimin devamı ile sendika özgürlüğünün engellenmesinin değil, terörizmle mücadelenin hedef alındığını, Türkiye'de serbest toplu pazarlık ve sendikalaşma olduğunu savunmayı sürdürüyor. Hesap verme anlamına gelen İLO doğrudan temas heyetini kabul ettiği halde, listeye girmekten kurtulamıyor. İşverenler yine uygulamanın anlaşılamadığını söyleyerek hükümete destek veriyorlar.

1985:Teknik Yardım

1985'te hükümet bir anlamda yasaların savunmasını sürdürüyor. İLO' da tereddütlerin, yasaların yanlış anlaşılmasından doğduğunu söylüyor. Maddeler ve üzerinde durulan hükümler hakkında tek tek yanıt verirken, sınırlamaları "hakların kötüye kullanılasım engelleme" niteliğinde değerlendiriyor. Sözleşme ilkelerinin daima gözönünde tutulduğu, güçlü sendikacılığın amaçlandığı bildiriliyor. İLO raporları ve tartışmalardaki görüşler, önceki yılda olduğu gibi hükümetle aksi yönde. Aplikasyon Komitesinin işveren sözcüsü bu kez toplu pazar-

lık hakkı üzerinde ciddi kısıtlamalar olduğu tezine katılıyor. Hükümette bu kez daha yumuşak bir üslupla sorunlar varsa düzeltmek için İLO'dan teknik yardım almayı ve doğrudan bağlantıyı kabul ediyor. Türkiye yine listede kalıyor.

1986:Taahhüt Mektubu

Türk hükümeti 1986 genel kurulunda "taahhüt mektubu" vererek tartışma konusu olmaktan, gündeme girmekten kurtuluyor. Hükümetin verdiği yazılı taahhüt mektubunda, daha önceki yılların görüşleri ile tam çelişen şu görüşler var: "...Türkiye'nin tasdik etmiş olmakla 98 sayılı sözleşme ile üstlendiği vecibelere ve İLO anayasasında yeralan sendika özgürlüğü prensiplerine ve konuya ilişkin İLO normlarına tam olarak uymasını temin edecek her gerekli adımı atmayı ve her çeşit tedbirleri, ülkede cari siyasal, ekonomik ve sosyal gerçekler ışığında gerekebilecek zaman sınırları içinde almayı." Bu başvuruda ayrıca "Türk hükümetinin, sendikal haklara İLO tarafından anlaşıldığı biçimiyle saygı gösterilen bir ortamın öneminin tam idraki içinde olduğu" da eklenmiştir. Aplikasyon Komitesi bu taahhüt mektubunu tutanaklarına geçirerek Türkiye'yi tartışma gündeminden çıkarırken, zamanın Çalışma Bakanı Mustafa Kalemli, Türk kamuoyuna yönelik demecinde İLO'nun Türkiye'nin şartlarından memnun olduğunu söylemiş, taahhüt mektubunu verdikleri gerçeğini reddetmişti.

1987: Güvensizlik

1987 genel kurulu öncesi Türk hükümeti İLO'ya bir öceki yılınkinden de daha tavizkar bir ikinci taahhüt mektubu veriyor. Ancak aradan geçen bir yıl içinde taahhüdünü yerine getirmemiş olması, hatta reddetmeye kalkmış olması nedeniyle büyük eleştiri alıyor. Tartışmalarda 2. taahhüt mektubunun gereğinin yerine getirilmesi istenirken verilen taahhütlerin güvenilirliği konusunda ciddi kaygılar olduğu vurgulanıyor. Hükümetin 1986 mektubunda: "hükümet, İLO prensiplerine ve normlarına tam olarak uygun bir iş mevzuatının gerçekleştirilmesi için gereken tüm önlemlerin alınması gerektiği görüşündedir. Bunun tahakkuku zımmında hükümet Türkiye'de üçlü istişarelere tekrar girişecektir. Hükümet bu girişimleri derhal başlatma niyetinde olup ilgili tarafların tam katılımıyla mümkün olan en kısa sürede.." vurgulamaları yer alıyor. Bu önemli vaade rağmen sadece özel listeye girmekten kurtuluyor. Ancak çok ağır biçimde suçlandığı bir tartışma tutanağı ve sonuç raporuna muhatap oluyor. Bu yıla kadar taahhüt-

lerini yerine getirmezse, "İLO'nun elindeki diğer araçlara başvuracağı" tehditine muhatap oluyor. İşte bu gelişmeler sonucunda 1988 genel kuruluna yasa değişikliklerini yapmış olarak gelmek zorunluluğunu duyan hükümet, "İLO ilkelerine uyum" çerçevesinde olduğu söylenen değişiklikleri genel kurulun başlamasından bir gün önce yürürlüğe soktu. Meclisten geçen son metne dayanarak İLO'ya gönderdiği raporda ise İLO ilkelerine uygun değişiklikleri gerçekleştirdiğini savundu. Ancak bu raporda yasa maddelerindeki gerçek değişiklikler açıklanmıyor, genel olumlu yorumlamalarla pembe bir tablo çiziliyor. Öylesine ki pek çok maddede yapıldığı söylenen değişiklik ile gerçek yasal durum arasında tam bir çelişki var."

İLO'nun 88 yılındaki kararı:
"Türkiye'de sendikal haklar çiğneniyor"!

1988 yılının Haziran ayında Cenevre'de toplanan İLO genel kurulu sırasında en çok konuşulan konuların birisi de, bilindiği gibi Türkiye'deki sendikal hak ve özgürlükler idi. Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan konuyla ilgili iki ayrı yazıyı okurlarımıza aktararak darbeden sekiz yıl sonra Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin durumunu birkez daha hatırlatmak istiyoruz.

14 Haziran 1988, Cumhuriyet Gazetesi:
İLO: "AT Standartlarına Uyun"

"Hükümet, Türk kamuoyundan, Uluslararası Çalışma örgütünün (İLO) gerçek istemlerini saklıyor. İLO Türkiye'den yasalarda yapılan değişikliklerde olduğu gibi makyaj niteliğinde değil, köklü değişiklikler istiyor. Hatta en iyi çözümün, mevcut yasaları bir yana bırakarak sendikal haklarda köklü çözümü getirecek, sadece Türkiye'nin imzaladığı sınırlı İLO sözleşmeleri ile değil, aynı zamanda AT Standartlarına da uyacak yeni yasalar öneriliyor.

İLO Sendika özgürlükleri dairesinin Mayıs-Haziran 1988 tarihini taşıyan son raporunda genel beklentilerin dışında,Türkiye'nin uymakla yükümlü olduğu sözleşmeler açısından sadece yapmak zorunda olduğu, İLO tarafından istenen yasa değişiklikleri ilkeleri sayılmış. Yapılan değişiklikler ile ilgili, İLO'ya sunulan ve İLO yetkililerinden edindiğimiz metin ise yapılan yasa değişikliklerine hiç uymuyor. Yasa maddelerindeki bazı düzenlemeler genelleştirilerek, kısıtlamaların tümü kaldırılmış gibi bir izlenim verilirken, bazı maddelerde de gerçekle yüzde yüz çelişen sonuçlar da çıkmış.

İLO yetkilileri ile yaptığımız görüşmeler ve İLO'nun resmi rapor ve belgeleri, gerçeklerin hükümetin söylediği gibi olmadığını ortaya koyuyor. İşte İLO'da Türkiye ile ilgili en yetkili kişi sayılan, birçok kez Türkiye'ye gelen, o zaman sendika özgürlükleri ve doğrudan temas heyetinin başı, şimdi daha üst görevde İLO Genel Direktör Yardımcısı William Simson'un, Genel Direktör Francis Bianchard'a vermiş olduğu özel rapordan altını çizmek gereğini duyduğumuz bazı bölümler..

2821 ve 2822 sayılı yasalar, sendikaların normal olarak hiçbir devlet müdahalesi olmadan yürütmeleri gereken faaliyetlerin neredeyse tümünü kontrol veya sendikaların bu konularda müdahalesiyle karşılaşmasını getiren yasal bir deli gömleği işlevini görüyordu..

İLO'nun, Türkiye'nin sadece uymakla yükümlü olduğu sözleşmeler açısından yapmasını istediği zorunlu yasa değişikliklerine göz atalım bu kez.

- Sendika yöneticisi seçilebilmede on yıl çalışmış olması koşulunun kalkması.
- Seçilme hakkına sendikal ve siyasal suç nedeniyle dahil olmak üzere getirilmiş yasaklamalar.
- Siyasal amaçlı, genel grev, süreli grev, iş yavaşlatma, her tür direniş ve protesto yasağı kaldırılması.
- Hükümete verilmiş olan grev erteleme yetkisi ve buna bağlı olarak uyuşmazlığın zorunlu tahkim sistemi olan YHK'ya gönderilmesinin engellenmesi. Her sözleşme için yeniden yetki alınması ve bunun bakanlık tarafından veriliyor olmasının önlenmesi.

Yukarıdaki maddeler bu yılın Mayıs- Haziran ayını içeren İLO Sendikalar özgürlükleri Dairesi Raporunda yer alıyor. Ancak Cenevre'de misyon tarafından Türk basınına dağıtılan Türkçe metinden çıkarılmış... ve en önemlilerini vurguladığımız istenen zorunlu değişikliklerden hiçbiri gerçekleştirilmiş değil.

Bir de yapılan yasa değişikliklerinin hükümet tarafından İLO'ya sunuluş sorunu var. Gerçekte ne kadar çeliştiğine iki örnek:

- Yasada yapılmış en önemli hak geliştirilmesi, bugünün profesyonel sendikacılarına tanınan yeniden seçilme hakkı, İLO'ya verilen rapora göre, 4'ten 8'e çıkarılmış. Oysa bilindiği gibi, yasadaki dört dönemden fazla seçilmeme yasağı kalkmadı. Sadece geçici madde ile, eski sendikacılara bir ödün olarak yeniden seçilme hakkı tanındı.
- Olağanüstü hal ve sıkıyönetimlerdeki grev ve lokavt yasağının kalktığı belirtilmiş. Doğru, yasadan ilgili hükümler çıkarıldı. Ancak olağanüstü hal ve sıkıyönetim yasaları hükümleri durduğu için yasaklar aynen duruyor."

23 Haziran 1988, Cumhuriyet Gazetesi:
İLO Komite Başkanı Houthays
"Türkiye'de Sendikal Hak Çiğneniyor"

"Uluslararası Çalışma Örgütü İLO'nun Haziran basında başlayan 75. genel kurul çalışmaları bugün sona eriyor. Sendikal hakları çiğnediği, imzalamış olduğu İLO sözleşmesine aykırı hareket ettiği için İLO-'nun genel kurul gündemine giren Türkiye ile ilgili karar, genel kurulun da onayından geçerek yürülüğe girdi.

İLO kurallarına göre uzmanlık komitesi aplikasyonda durumu tartışılan Türkiye ile ilgili kararda, sendikal hak ihlallerine ilişkin saptama ve eleştiriler ile hükümetin tartışmalardaki savunmasının bir özeti yer alıyor. Sonuç bölümünde ayrıca Türk hükümetinin taahhütlerini yerine getirmesi ve İLO uzmanlık raporları ile kararlarında saptanmış sendikal hak ihlallerinin ortadan kaldıracak biçimde yasa uygulamasında uyum sağlaması isteniyor. Türkiye, İngiltere ve İran, bu yılın genel kurulunda, Aplikasyon Komitesi'nde en uzun tartışılan, raporlarında en geniş yer alan ülkeler oldu. Aynı zamanda İLO'daki tartışmaların bir özeti niteliğinde olan Türkiye'ye ilişkin kararda, İLO genel kurulu öncesi hükümet tarafından yapılan yasa değişikliklerinin İLO Uzmanlık Komiteleri ve organlarınca saptanmış Türkiye'deki sendikal hak ihlalleri ile bir ilişkisi olmadığı vurgulandı.

Hükümetin yapılan yasa değişikliklerinin İLO sözleşmeleri ile uyum sağlayıcı nitelikte olduğu yolundaki savunması da yer aldı. Genel kurulun başlamasından bir gün önce yürülüğe girmiş yasa değişikliklerinin İLO uzmanlık komitelerinin incelenmesinden geçirilmediği gerçeği de vurgulanarak bu komitelere görev verildi. Türkiye'den taahhütlerinin gereğinin yerine getirilmesi, yasa ve uygulamalarında İLO sözleşme ve ilkeleri ile tam uyum sağlaması istendİ. Türkiye ile ilgili kararın ayrıca Türk hükümetinin yasa ve uygulamalarında İLO sözleşme ve ilkeleri ile uyum sağlama konusunda zorlayıcı, bağlayıcı ve İLO otoritelerince "çok ağır" olarak nitelendiren içeriği var. İLO otoriteleri, Türkiye'nin sendikal hakların daha ağır çiğnendiği bazı ülkelerden de ağır konuma girmesinde, Türk hükümetinin, "taahhütlerini yerine getirmeyen, güven vermeyen" politikasının payı olduğunu belirtiyorlar.

Aplikasyon Komitesinin İşçi Grubu Başkanı Jeff Houthays, ILO ilkelerine uymadıkları, sözleşme hükümlerini çiğnedikleri için bu yıl listeye giren ve komitede tartışılan ülkeler ile ilgili kararları genel kurul onayına sunarken, Türkiye'nin durumunu bir kez daha özel olarak gün-

deme getirdi. İşçi Grubu olarak Türkiye'nin özel paragrafa (kara listeye) alınması görüşünde olduklarını, ancak işveren grubunun kabul etmemesi üzerine özel paragrafa alınmadığını anımsattı. Houthays, "Türk hükümeti yıllardır taahhütlerde bulunuyor. İyi niyetli jestlerde bulunuyor. Ancak uygulamada hiçbir şey değişmiyor. Sürekli taahhütlerini yerine getirmiyor. Sendikal haklar ihlalleri bütün ağırlığı ile sürüyor. Bu nedenle Türkiye özel olarak izlenmeli" dedi.

D- Gelir dağılımı işçiler aleyhine bozuluyor

Buraya kadar Türkiye'de sendikal hak ve özgürlüklerin durumuna değindik. Ve gösterdik ki Türkiye'de sendikal hak ve özgürlükler büyük bir baskı ve yasak altındadır. Sendikal haklara yönelik saldırılar 80 Darbesinden sonra hem yoğunlaşmış, hem de resmi devlet politikası biçimini alarak kurumsallaştırılmıştır. Sendikal hakların durumu bu iken işçilerin ekonomik durumu nasıldır? İşçiler ve ücretliler hangi ekonomik şartlarda yaşamaya mecbur edilmişlerdir? Ayrıntıya girmeden bu soruya da yanıt verilmesi gerekir. Bu bölüm bir yönüyle sendikal hak ve özgürlüklerin niçin bu denli baskı altında olduğunun daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Önce işçi ve ücretlilerin gelir dağılımından aldıkları payı görelim:

Devlet istatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılan araştırmalar, işçi ve ücretlilerin milli gelirden 1987 yılında aldıkları payın % 16'ya kadar gerilediğini göstermektedir. İşçi ve ücretlilerin milli gelirden 1977 yılında aldıkları pay %37 idi. Bu oran on yıl sonra % 16' ya düştü. Emekçilerin milli gelirden aldıkları pay 1977 yılından itibaren sürekli ve hızlı bir düşüş göstermiştir.

Yıllar itibariyle ücretlilerin milli gelirden aldıkları pay şu şekilde bir gerileme seyri izlemiştir:

1977 : % 37
1980 : % 26
1983 : % 24
1986 : % 18
1987 : % 16

Bu tablonun anlattığı tek bir gerçek vardır: 80 darbesinden sonra Türkiye, Dünyada emeğin en ucuza satın alındığı bir ülke olmuştur. Türkiye hem yerli tekeller için hem de emperyalist tekeller için ucuz emek cenneti haline getirilmiştir. Şüphesiz bu sonucun alınmasında daha önceki bölümlerde ayrıntılı şekilde incelediğimiz sendikal hakların yokedilmesinin büyük bir rolü vardır. İşçiler ve ücretliler gelirlerinde ve alım güçlerinde meydana getirilen bu büyük düşüşe karşı mücadele araç ve imkanlarından yoksun hale getirilmiş oldukları için düş-

üşler bu denli büyük olmuştur. Birleşmiş Milletlere bağlı çeşitli kurumların yaptıkları araştırmalar şunu göstermektedir: Türkiye, işçilerin milli gelirden aldıkları pay itibarıyle, Nijerya, Kenya ve Libya'dan daha geridedir. Aşağıdaki rakamlar bu konuyu daha somut ifade etmekdedir.

İşçi ve ücretlilerin değişik ülkelerde milli gelirden aldıkları pay şöyledir:

Hindistan	% 80
Sudan	% 47
Ürdün	% 46
Meksika	% 42
Kenya	% 41
Yunanistan	% 40
Nijerya	% 27
Libya	% 20
Türkiye	% 16

İşçi ve memurların milli gelirden aldıkları pay düşerken sermaye kesiminin aldığı pay ise büyük bir yükseliş göstermektedir. Şöyleki; sermaye gelirlerinin milli gelirden aldığı pay 1977'de % 34, 1980'de % 40, 1985'de % 62, 1987'de ise % 66 olmuştur. (Aynı dönem de, tarım kesiminin payı da % 29'dan % 17'ye düşmüştür.)

İşçiler sürekli yoksullaşmakta

Şimdi de işçi ücretlerinin durumunu inceleyelim.

Çeşitli araştırmacıların ve TÜRK-İŞ'e bağlı Petrol-İş Sendikasının yaptıkları araştırmalar, Türkiye'de işçi ücretlerinin Şili ve Brezilya gibi ülkelerden daha geri olduğunu göstermektedir. Bunun anlamı işçilerin 1980 Darbesinden bu yana sürekli bir yoksullaşma süreci içerisinde olduğudur. Sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının önemli bir sebebi, tekelci sermayenin böyle bir sonuç istemiş olmasıdır.

Petrol-İş Sendikası tarafından hazırlanan "Petrol-İş Yıllığı'ndaki bilgileri özet olarak aktararak işçilerin ekonomik durumlarını somutlaştırmaya çalışalım.

Petrol-İş Yıllığı içindeki araştırmaların içeriğine ilişkin Petrol-İş Başkanı Münir CEYLAN imzası ile yayınlanan özet değerlendirmede şu önemli sonuçlar ve saptamalar üzerinde duruluyor:

- Yıllık incelendiğinde görülecektir ki işçiler ve diğer emekçiler Cumhuriyet tarihinin en zor günlerini yaşamaktadırlar. Bir işçi günde 7 saat

28 dakika fazla mesai yaparsa, ancak 8 yıl öncesinin gerçek ücretine ulaşabilecektir.

Özal döneminde ise 1983'de bir günde 8 saat çalışılarak elde edilen ücret için 1987'de 11 saat 38 dakika çalışmak gerekmektedir. İşçi günde ancak 3 saat 30 dakika fazla mesai yaparsa Özal dönemi başındaki gerçek ücretine ulaşabilecektir. Tüm bu hesaplamalar, ülkemizde angarya çalışmanın giderek arttığını, 50 yıl önce yasal olarak sağlanan 8 saatlik işgününün bugün bir anlam taşımadığını ve hafta tatillerinde de çalışıldığını ortaya koymaktadır.

- 1987 yılı rakamlarıyla ortalama ücretli bir işçi 1 kg ekmek için 51 dakika, 1 kg kuru fasulye için 6 saat 8 dakika ve 1 kg et için 13,5 saat çalışmaktadır. Ev kirası için ise 33 gün çalışmakta olup aylık ücreti ile ev kirasını bile ödeyemez durumdadır.
- Net ücretler üzerinde yapılan hesaplamalar, brüt üzerinden yapılan hesaplamalarla benzer eğilimi göstermektedir. 1987 gerçek net ücretler 1963'den % 54,9 oranında daha düşüktür. 1963'ün sendikal haklarım henüz kullanılmaya başlandığı yıl olduğu düşünülürse, günümüzde sendikal hakların ne denli kısıtlı olduğuna daha bir açıklık gelir. Hiç kuşkusuz, sendikal özgürlüklerin olduğu bir ortamda, gerçek ücretlerin en azından düşmesine seyirci kalınamazdı.
- Türkiye OECD ve AT ülkeleri içinde 1978-85 arası gerçek ücretleri sürekli gerileyen tek ülke olup, düşüş oranlarının büyüklüğü açısından da en yükseklerdedir.
- 12 Eylül döneminde gerçek ücretler yarı yarıya düşerken gerçek satış hasılatı endeksi de ikiye katlanmıştır.
- 1979-85 dönemi için üretim değeri içindeki işçilik payları kamuda %19,7'den %6,9'a, özelde %12,3'den % 7,3'e düşmüştür.
- 1987'de ücretlere yeni kesintiler getirilmiştir. SSK tavanı, zorunlu tasarruf, KDV kapsamının genişletilmesi ve iki puan arttırılması, vergi oranının yıl sonunda % 5 oranında artacak bir biçimde dilimlere ayrılırılası sayılabilir.
- Memur ücretlerine gelince, 12 Eylül döneminde işçi ücretleri ile aynı oranda olarak % 48,6 düşmüştür. Yine Özal döneminde bu düşüş % 20,4 olarak sürmüştür.
- Önüne geçilmezse sözleşmeli sayısı 1 milyonu bulacaktır.
- Çalışma Bakanlığı verilerine göre sendikalaşma % 63,2'dir. Ancak İLO ilkelerine göre hesaplamada sendikalaşma % 1,3'dür. Sendikasızlaştırma uygulamaları hala beklenen sonucu vermiyorsa, bu işçilerin sendikalaşma bilincinin kırılmadığındandır.

Petrol-iş sendikası tarafından yapılan araştırmada Türkiye'deki işçi ücretleri çeşitli ülkelerle kıyaslanmakta ve ilginç sonuçlara ulaşıl-

maktadır. Şöyleki: Kore' de otomobil işçileri 1kg. ekmek için 28, Brezilya'da 18, Tunus'da 10 dakika çalışırken Türkiye'de 1 kg. ekmek için otomobil işçisi 33, petrol işçisi 30, ortalama ücretli işçi ise 48 dakika çalışmaktadır. Bir TV için Güney Kore'de 20 gün, Brezilya'da 39 gün, Tunus'da 66 gün çalışmak yeterliyken Türkiye'de otomobil işçisi 174 gün, petrol işçisi 158 gün, ortalama ücretli işçiler ise 379 gün çalışmak sureliyle ancak bir TV salın alabilmektedir.

Aynı araştırmada şu ilginç bulgu ortaya çıkmaktadır:

Türkiye'de 1980 öncesinde günde 8 saat çalışılarak elde edilen ücret için 1987 yılında bir işçi 16 saat çalışmak zorunda kalmıştır.

Sonuç

Görüldüğü gibi rakamlar birçok gerçeği somut bir şekilde anlatmaktadır. Türkiye'de işçi ücretlerindeki düşme ile sendikal hak ve özgürlüklerin baskı altına alınması birbirine paralel bir süreç izlemiştir. İşçilerin mücadele aracı durumundaki sendikalar kapatılınca ve sendikal hak isteyen işçiler faşist baskılara maruz kalınca, sermayenin istekleri bir bir gerçekleşmiştir. Öyle ki, 88 yılında bile işçi ücretlerindeki düşme devam ederken işçilerin bu gidişe karşı kendilerini koruyacak gerçek kuruluş ve mekanizmalardan yoksun tutuldukları görülmektedir. İşçilerin milli gelirden aldıkları payın düşme çizgisi anlaşılan sermayenin istediği yere gelmemiş olmalı ki, burjuvazi hala sendikal hak ve özgürlüklerin hayata geçmesine ve bu yönde anayasa ve yasa değişikliğine razı olmamaktadır. Buna karşılık işçiler dayanabilecekleri en son noktalara gelmiş oldukları için 87 yılından itibaren seslerini daha fazla yükseltmeye başlamışlardır. Önümüzdeki süreçte işçi hareketinin kendiliğinden ya da örgütlü bir şekilde yükselmesi beklenmelidir. Şartlar işçileri mücadeleye zorlamaktadır.

Devrimci İşçi ve Türkei İnformation tarafından yayınlanan broşür:

12 Eylül ve Eğitim

Ön açıklama

12 Eylül 1980 faşist darbesi ile devlet yeniden düzenlendi. Tüm aygıt ve kurumlarda antidemokratik yol ve yöntemler kurumlaştırıldı. Sonraki yıllarda antidemokratik devletin yapısı değişmemek kaydıyla, göstermelik seçimler yapılarak, partiler ve parlamento devreye sokularak sadece yönetimin sürdürülüş biçiminde değişiklikler yapıldı.

Bu dönemde, temel hak ve özgürlükler lüks bulunarak rafa kaldırıldı. İşkence devlet politikası olarak uygulandı, generallerin ağzından çıkan her söz yasa ve hukuk ilkesi olarak benimsendi. Mesleki demokratik örgütlenmeler kapatıldı, var olanların da serbestçe örgütlenme, ülke sorunları üzerinde düşünce açıklama, siyaset yapma hakları yasaklandı.

Halk kesimlerine çok yönlü ve ağır saldırılar yapıldı. Bu saldırıların yoğunlaştığı kesimlerden birisiide eğitim alanıdır. Eğitim, öğretimde demokratik öğelerin dışlandığı, kişiliksiz, üretimsiz, edilgen, fırsat eşitliği olmayan, toplumun çoğunluğuna hizmet etmeyen bir eğitim politikası yürürlüğe konuldu. Eğitim programları, yönetimi ve ders kitapları faşistleştirildi. Bu durum aynen Federal Almanya ve diğer ülkelerde yaşayan Kürt ve Türk çocuklarının eğitimine de yansımıştır.

YÖK düzenlemesiyle, üniversiteler ve yüksek okullar rejim tarafından denetim altına alındı. Üniversiteler bilimsel, mali, demokratik özerkliği olmayan bir şekilde yeniden örgütlendirildi. Öğretim üyelerinin, öğrencilerin ve üniversite çalışanlarının katılım haklarını yeniden elde etme mücadeleleri her türlü baskı ve işkence ile bastırılmaya çalışıldı.

1980-1988 yılları arasında eğitim acılı, sancılı ve sorunlu olmuştur. Bu broşürde; Eğitim, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Üniversiteler alanında yaşanan köklü değişiklikleri incelemeye çalışacağız.

12 Eylül'ün eğitim alanına müdahalesi

12 Eylül döneminde; eğitim alanında çok köklü anti-demokratik düzenleme ile demokratik mevziler dağıtılarak, eğitim kurumları faşist rejimin denetimi altına sokulmuştur. Başta Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı olmak üzere, ona bağlı kurumların başına emekli subaylar getirilmiştir.

Eğitim alanı çok sorunlu ve acılı bir dönem yaşadı, yaşıyor. Eğitimin bu denli merkezi ve tek tip uygulamasının dünyada bir başka örneğini görmek mümkün değildir. Eğitimin önemli amacından birisi insanları; özgür, üretken, verimli kılmak ve yeteneklerini geliştirmektir. Bu amaç özgür ve demokratik bir ortamda hayat bulur. Böylesi ortamın olmadığı ülkemizde sürdürülen eğitim bağımlı, durgun, üretimsiz, kişiliksiz, gerici ve faşist insan yetiştirmektedir.

Eğitim geniş halk kesimleri yararına bir öz taşımayarak, hakim sınıfların çıkarlarına hizmet eden bir işlev görmektedir. Buna uygun olarak, eğitim-öğretimin programları, yönetimi ve ders kitapları tümüyle faşistleştirilmiştir. Bu niteliği ile demokratik bir eğitimden söz edi-

lemez.

Kürt halkı üzerinde faşist, şoven ve asimilasyoncu bir eğitim politikası uygulanmaktadır. Kürt halkı kendi anadilinde eğitim-öğretim yapma hakkından yoksun bırakılmıştır. Bunun yanısıra, başka ülke dilleri ile eğitim yapan okul ve üniversiteler açılmıştır. Birçok kürt köyünde okul, öğretmen ve yol yoktur. Bazı köy okullarında eğitim-öğretim faaliyetleri durdurularak buralar askeri birlikler tarafından karargah olarak kullanılmaktadır.

Türkiye Kürdistanı'nda, ilk öğretim çağındaki çocuklar bile okuma ve yazmayı bilmemektedir. Hakkari'de % 31.8, Diyarbakır'da % 43.9, Siirt'te %46.4 ve Mardin'de %51 oranında ilköğretim çağındaki çocuklar okuma ve yazmayı bilmiyorlar.

Bu eğitim sistemi kararsız, edilgen, üretimsiz, ezberci, boş bilgilerle doldurulmuş, diploma almayı hedefleyen ve "herşeyi büyüklerimiz ve yöneticilerimiz bilir" anlayışına uygun bir kuşak yetiştiriyor. Ayrıca, mevcut işbölümüne uygun birey yetiştirerek insanı kendine yabancılaştırıyor.

Halk kesimleri eğitim ile ilgili kararların oluşum sürecine katılamıyor. Bilimsel yeterlilikten uzak kişilerce hazırlanan ders kitaplarında Türklük, üstün ırk olma temaları işleniyor. Gerici faşist ideoloji ile doldurulmuş ders kitapları öğrencilere okutularak tek tip insan yetiştiriliyor. Kitap yazımında, öğrenciler tarafından anlaşılamayan; Arapça, Farsça, Osmanlıca karışımı dil kullanılarak, öztürkçe anlatım dışlanıyor.

Eğitim'in demokratikleşmesi, yönetime katılma, kişilerin özgürce meslek seçme ve çalışma hakkı ortadan kaldırılmıştır. Eğitim'de otorite sağlama, itaat, dayak ve not verme gibi eğitim dışı unsurlar ön plana çıkarılmıştır.

Din ve ahlak eğitimi

Bu dönemde din eğitimine ağırlık verildi. Çünkü otoriteye boyun eğen, edilgen bir toplum yaratılmasında dinin büyük etkisi olmaktadır. Bu nedenle, mevcut yönetim din okullarının açılmasına hız verdi. Bu alana ilişkin yeni düzenlemeler yapıldı.

Cunta'nın hazırladığı 1982 Anayasa'sı, (Madde :24 fıkra: 4) din ve ahlak eğitimini isteğe bağlı tercihten çıkararak "zorunlu, devletin denetimi ve gözetimi altında, ilk ve ortaöğretimde (ortaokul ve liselerde) yapılır" hale getirilmiştir. Böylece bu okullarda okuyan başka dinlere mensup öğrencilerde din ve ahlak derslerine katılımı zorunlu kılınmıştır. Uluslararası sözleşmelerce kabul edilen "Her şahıs düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir" ilkesi ortadan kaldırılmıştır.

1951-1952 öğretim yılında sayısı 7 olan İmam Hatip Okulları bugün 717'ye yükselmiştir. Bu okullarda 1986-1987 öğretim yılında 244 bin 305 öğrenci öğrenim görmektedir. (TC Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı istatistikleri.) Ayrıca 3704' u resmi 20 bin kadarı gayriresmi durumda Kuran kursu faaliyet gösteriyor. Resmi Kuran kurslarına 130 bin 874 kişi, gayriresmi Kuran kurslarına ise yüzbinler devam etmektedir. Yine toplam 58 bin 455 okula karşılık 60 bin 161 cami bulunmaktadır. (Milliyet Gazetesi- 4 Haziran 1987)

Ülkemizde önemli ölçüde öğretmene ihtiyaç varken, 1980-1983 arasında öğretmen yetiştiren yaklaşık 130 öğretmen lisesi ile 90 Yüksekokulun ve Eğitim Enstitüsünün işlevine son verilmiştir.1985-1986 öğretim yılında ülke genelinde 11 bin 357 öğrencisiyle 29 öğretmen lisesi vardır. (TC Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı istatistikleri.)

Türkiye nüfusunun %57'si tarım, orman, hayvancılık ve balıkçılık alanlanrıda çalışmaktadır. Tarım ülkesi olan Türkiye'de lise düzeyinde ancak 23 tarım okulu vardır. Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerden ancak %0.027'si bu okullarda okuyabilmektedir.

İlk ve ortaöğretimde, üniversite ve yüksek okullarda dershane ve laboratuar bulma güçlüğü çekilirken, en güzel salon ve dershaneler mescit olarak düzenlenmektedir. Bazı üniversitelerde daha büyük harcamalar yapılarak cami yapılmış, bunların iç dekorasyonu için milyonlarca TL harcanmıştır.

Demokratik, özerk üniversite mücadelesi veren ilerici demokrat, devrimci öğrencilere yönelik polis, idare ve faşist öğrenci işbirliği sonucu çeşitli baskı ve saldırılar sürdürülmektedir. Oruç (insanların sabahtan aksama kadar hiçbir şey yemeden ve içmeden beklemesidir. Bu durum bir ay devamlı tekrarlanmaktadır.) tutmadığı için gericilerin saldırısı sonucu 20 Mayıs 1987 tarihinde Van 100. Yıl Üniversitesi öğrencisi Mehmet Şirin Tekin öldürüldü. M.Ş. Tekin ölümünden önce yazdığı mektubunda "Bu üniversite yöneticileri yobaz ve gerici. Yurtlarda mescit açtılar, ayin ve toplantılar yapılıyor" diyordu.

Dini okullardan mezun olanlar, din eğitimi ile ilgili kurumlar yerine, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı başta olmak üzere diğer bakanlıklar ve resmi devlet kurumlarında görevlendirilmekte. Okul yöneticilerinin büyük bir bölümü Din ve Ahlak dersi öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Yine birçok kuruma alınacak yönetici ve müfettişlik sınavlarında ağırlıkla dini bilgileri içeren sorular sorulmaktadır. Bunlara verilen yanıtlar ile sınava katılanın düşünce yapısı öğrenilmeye çalışılıyor. Bu sorulara karşı çıkanlar veya bilimsel yanıt verenler, bu sınavlarda "ba-

şarısız" sayılıyorlar.

Eğitim yatırımları

1980 sonrası dönemde eğitim yatırımları önemli düşüş göstermiştir. Türkiye'de 1977'de öğrenci başına 29 bin TL yatırım payı düşerken, bu rakkam 1985 yılında 11 bin TL'ye düşmüştür.

Dünya bankasının "Türkiye'de Eğitim" konulu raporuna göre, yatırımlar içinde eğitim payımız önceki yıllarda %12 iken, 1985'de bu pay %3.8'e inmiştir. 1985'de eğitime ayrılan pay Portekiz'de %22, Kore'de %21, Tunus'ta %19, Ürdün'de %10'dur.

1940-1945 yılları arasında II. dünya savaşına ve ülkenin yoksulluğuna rağmen 3 bin 414 ilkokul yapılırken, 1980-1985 yılları arasında hızla artan nüfusa ve ihtiyaçlara rağmen 2 bin 843 ilkokul yapılmıştır.

Son yıllarda eğitim yatırımlarının yükü halkın sırtına yüklenmiştir. 12 Eylül rejiminin başlattığı "kendi okulunu kendin yap" kampanyasına yoksul halk katılmaya zorlanmıştır. Devlet tarafından eğitime gerekli yardım ve yatırım sağlanamamıştır. Buna karşılık halkın vergileriyle batık şirketler kurtarılmıştır.

Bugün ülkemizde 4 milyon 525 bin 816 çocuk okullardan yararlanamamaktadır. Yüzlerce köyde ilkokul yoktur. 20 bin ilkokul (5 sınıf bir arada) tek öğretmenlidir. 13 bin 803 okulda ikili öğretim, 579 okulda da üçlü veya dörtlü öğretim yapılıyor. Türkiye'de her öğretmene ortalama 50 ile 70 öğrenci düşüyor. Bu sayı Almanya'da 26, Belçika'da 20, Danimarka'da 20, Fransa'da 27, İngiltere'de 30'dur.

Türkiye ve T. Kürdistanı arasında eğitim ve eğitim yatırımları bakımından ciddi farklılıklar vardır. T. Kürdistanı'nda birçok köyde okul yoktur, birçok okulda ders araç ve gereçleri, laboratuarlar bulunmamaktadır. Kitap ve defterlerden yoksun, soğuktan titreyen, öğretmeni olmayan milyonlarca öğrencinin sorunları var.

Satın alma gücü kadar eğitim

1980'den sonra tüm okullar paralı hale getirilmiştir. Eğitim kurumlarından yararlanmada öğrencilerin yeteneğinin esas alınması yerine, ailelerinin mali gücü temel alınır ve bu güce göre eğitim olanakları sunulur hale gelmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Madde: 26 fıkra 1) "Her şahsın eğitime hakkı vardır. Eğitim parasızdır... ilk eğitim mecburidir, ...yüksek öğretim liyakatlerine göre herkese tam eşitlikte açık olmalıdır" demektedir.

Ülkemizde dünyaca kabul edilen bu evrensel ilkelerin tam tersi uygulamalara tanık olmaktayız, ilköğretim ve ortaöğretimde her yıl öğrenci ailelerinden büyük miktarlarda para "bağış" adı altında zorla alınmaktadır. Yakacak, tebeşir, temizlik v.b masraflar aileler tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, her öğrenciden kimlik kartı, karne ve diploma paraları alınır. Orta Öğrenim kurumlarının hafta sonlarında ve diğer tatillerde kendi öğrencileri için düzenlediği kurslardan para alınmaktadır.

Halkın eğitim ve öğretimini sağlamakla yükümlü bulunan devlet, bu görevi yerine getirmemiştir. 1987 bütçesinden eğitimin payı %8.5 düzeyinde bırakılırken, savunmanın payı %30'un üzerine çıkartılmıştır. 1982 Anayasası'nın 42. maddesi:

"Hiç kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz" demektedir.

Oysa ülkemizde uygulanan ekonomik politika ve paralı eğitim politikası sonucu yoksul halk çocuklarının eğitim ve öğretim hakkı bizzat devlet tarafından alınarak, parası olanların kullandığı bir hak haline getirilmiştir. Böylece, eğitimde fırsat eşitliği ortadan kalkmıştır.

Okullar ticari mantık ile çalıştırılmaya başlanmıştır. Bir kısım eğitim faaliyetleri özel sektöre devredildi. Özel okulların yıllık ücretleri 700 bin TL ile 2 milyon TL arasında değişmektedir. Bu ücretlere yemek ve taşıma giderleri dahil değildir. Ayrıca bu okulların giriş sınavları da paralı hale getirilmiştir. Böylece özel okulların eğitim faaliyetlerinden yanlızca mali gücü yüksek aileler yararlanmaktadır. (Cumhuriyet gazetesi 9.2.1988) Bu dönemde, Darwin'in evrim kuramı dahi bizzat Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler tarafından tartışma konusu yapılmıştır. Bu kuramı ögrencilere anlatan öğretmenler hakkında soruşturma açılarak cezalandırılmıştır.

Cunta ve kitaplar

Okullarda ve üniversitelerde yüzlerce bilimsel içerikli ders kitabı yasaklandı. Kütüphanelere ilerici ve bilimsel yayınlar sokulmadı. Yüzbinlerce sol içerikli kitap Nazi Almanya'sını andırır bir şekilde toplatılarak imha edildi. Bu dönemde sadece Bilim ve Sosyalizm Yayınevine ait 133 bin 607 kitap imha edildi.

Yine 1978-1979 yıllarında Kültür Bakanlığı tarafından bastırılmış 18 türde; şiir, roman, öykü, araştırma-inceleme dalında 118 bin kitabın dağıtımı durduruldu. Yapılan incelemede bu yayınlar "milli birlik ve bütünlüğü zedeleyici" bulundu. Bu kitaplar bakanlık deposunda savcılığın vereceği kararı bekliyor.

24 Ocak 1980'de 10 bin 750 TL olan gazete kağıdının tonu, 18 Nisan

1988'de 859 bin TL'ye çıktı. Bu tarihler arasında gazete kağıdı fiyatı %7890 oranında artış gösterdi. Kağıt ve diğer maliyetler ile birlikte bu oran daha da artarak kitap, dergi, gazete, defter fiatlarına yansımıştır. Yapılan bir araştırmaya göre 1975 yılında potansiyel okur başına 13.3 oranında kitap üretimi yapılırken, bu sayı 1980'de 5.7 oranına, 1985'te 5.3 oranına düştü. Ekonomik ve siyasi baskılar sonucu geniş kesimler kitap, gazete okuyamaz hale geldi. Bu durum, okuma yeteneğini önemli ölçüde köreltti. Bu dönemde bilim, kitap, demokrasi düşmanlığı kurumlaştırılmıştır. Bu yıllar tarihe kara bir leke olarak geçecektir.

Öğretmenler ve örgütlenme

Türkiye ve T. Kürdistanı'nda görev yapan 330 bin öğretmenden 200 binini çatısı altında toplayan öğretmenlerin Mesleki-Demokratik Örgütü TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) 12 Eylül'ün cunta mahkemeleri tarafından siyasi bir kararla kapatılarak mal ve para varlığına el konulmuştur. TÖB-DER yönetici ve üyeleri ağır cezalara çarptırılmıştır. Bir kısım yönetici ve üyeleri katledilmiş, binlerce yönetici ve üyesi ağır işkenceler görmüş ve cezaevine konulmuştur. 20 binin üstünde TÖB-DER üyesi meslekten atılmış, Milli Eğitim Bakanlığı ve ona bağlı kurumlarda yönetici olan tüm TÖB-DER üyeleri görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Bunların yerine gerici-faşist düşüncelere sahip kişiler getirilerek kadrolaşmaya gidilmiştir.

Ülkemizde çok geri bir örgütlenme şekli olan dernek kurma hakkı bile öğretmenlere yasaklanmıştır. Uluslararası anlaşmalarla kabul edilmesine rağmen, dünyada öğretmenlerin örgütlenme haklarının olmadığı tek ülke "ünvanı"nı Türkiye kazanmıştır. Yaklaşık 80 yıllık örgütlenme ve mücadele geleneği olan devrimci-demokratik öğretmen hareketi kesintiye uğratılmak istenmiştir.

Demokratik eğitim mücadelesinde önemli yeri olan, Devrimci Demokratik Öğretmen Hareketi kaybedilen haklarını yeniden elde etme ve demokrasi mücadelesi yönündeki çabalarını sürdürmektedirler. Örgütsüz ve dağınık oluşları nedeniyle öğretmenler, özlük mesleki hakları için ve antidemokratik uygulamalara karşı gerekli tavrı gösterememiştir. Bilgi, beceri, pedagojik formasyon isteyen öğretmenlik mesleğine; bu bilgilerle ilgisi olmayan kesimlerden atamalar yapılarak, öğretmen yetiştiren kurumlar kapatıldı. Okulları bitirenler ise güvenlik soruşturması nedeniyle göreve başlatılmadı.

Öğretmenler üzerinde ağır disiplin kuralı işletildi. Okul yöneticileri, öğretmenlerle ilgili sicil not defterleri tutmaya başladılar, öğretmenin

genel durum ve davranıştan, dış görünüş, zeka derecesi ve kavrayış yeteneği, sır saklamada güvenirlik, dedikodu yapmak, kıskançlık, alkol, kumar alışkanlığı, kin tutma v.b konulardaki değerlendirmeleri 3 ayda bir yönetici tarafından işlenmektedir.

Bir öğretmenin zeka durumu ve kavrayışı ancak uzmanların yapacağı testlerle tesbit edilebilir. Bir yöneticinin bunu tesbit etmesi mümkün değildir. Kaldı ki, bu bilgileri dolduracak yöneticilerin zeka derecesi, kavrayış yeteneğinin yerinde olup olmadığı tartışma götürür.

Yine yöneticilere, öğretmenlerin görev dışındaki davranışlarını da kontrol etme yetkisi verildi. Böylece uluslararası antlaşmalarca kabul edilen temel haklardan "kişinin özel yaşamının gizliliği" ihlal edilmektedir. Bu sicil yönetmeliği ile okul yöneticileri asıl görevleri olan eğitim ve öğretimde rehberlik ve koordinasyon yerine, "dedektif" ve "adli sicil bürosu" fonksiyonları ile donatılmıştır.

12 Eylül'ün öğretmenleri

12 Eylül Yönetimi tarafından, Milli Eğitim Bakanlığı mensupları arasında buluşmayı sağlamak, sosyal ve moral ihtiyaçları karşılamak gerekçesiyle Öğretmenevleri kuruldu. Şehirlerde valiliklerin teklifi ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayı ile açıldı. Öğretmenevleri'nin yönetim kurulları ve personeli, Milli Eğitim Müdürlüğü'nün teklifi ve valiliklerin onayı ile atandı. Tüm öğretmenlerin yanısıra valiliklerin "uygun gördüğü" başka mesleklerden kişiler de öğretmen evi ve lokallerinin doğal üyesi sayıldı. Mesleki ve ülke sorunlarının tartışılması buralarda yasaklandı, ilerici dergi, gazete ve kitaplar sokulmadı.

Öğretmenevleri ile; resmi ideolojiyi savunan, emirlere uyan, toplum sorunları ile ilgilenmeyen ve rahatlıkla denetim altına alınabilecek bir topluluk yaratmak hedefleniyordu. Öğretmenevleri'ne tüm öğretmenlerin üye olması zorunlu kılındı. Her öğretmenin brüt maaşı üzerinden binde 5 gibi yüksek miktarda aidat doğrudan kesilmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (Md.19 fık.1) belirtilen "Hiç kimse bir derneğe üye olmaya zorlanamaz" ilkesi böylece çiğnenmektedir.

12 Eylül Rejiminin nasıl bir öğretmen "örgütlenmesi" istediğinin daha anlaşılır hale gelmesi için TC Milli Eğitim Bakanlığı'nın 6 Kasım 1981 tarih ve 460(77) 81 Yönetim Şubesi sayılı Öğretmenevleri ve Lokalleri Yönergesi'nin bazı maddelerini aynen yazıyoruz:

Madde 10: " Öğretmenevleri ve Lokalleri... İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün teklif ettiği personelden valiliklerce seçilecek en az dört asil ve iki yedek üyeden teşekkül eden, yönetim kurulları tarafından yöne-

tilir."

Madde 15: "Öğretmenevi ve Lokallerine girenlerin kılık kıyafetleri:

a) 15 Ekim-15 Mayıs tarihleri arasında; ceketli, kıravatlı, temiz kıyafetli ve bıyık uçları ağız kenarlarını geçmeyecek şekilde;

b) 15 Mayıs-15 Ekim tarihleri arasında; iklim şartları dikkate alınarak temiz gömlekle (kıravatsız) ve (a) fıkrasında kayıtlı hususlara tabi olacaktır.

Üyelerin hal ve tavırları, bu camiaya yaraşır, kendilerine hürmet telkin edecek şekilde olmalıdır."

Madde 18: "Öğretmenevlerinde, politika ile ilgili toplantı ve seminerler düzenlenemiyeceği gibi propaganda mahiyetinde siyasi konular tartışılamaz. ... siyasal faaliyetlerde bulunanların üyeliklerine son verilir." Gelecek kuşakları yetiştiren öğretmenlere, kendi yöneticilerini seçme hakkı dahi tanınmamaktadır. Düşüncelerinden, oturuşuna, kılık ve kıyafetinden, nasıl ve kimler tarafından yönetileceğine kadar öğretmenin ne yapacağı yukarıdan belirlenmektedir.

Ekonomik politika ve öğretmenler

Uygulanan ekonomik model, çalışan kesimlerle birlikte öğretmenler üzerinde de önemli tahribatlar yarattı. IMF ve uluslararası diğer mali kuruluşların direktifleri doğrultusunda, çalışan kesimlerin ücretleri dondurulduğu. Buna karşın, sürekli yapılan zamlarla fiyatlar hızla yükselmeye başladı. Böylece, çalışan kesimlerin ücretleri ile piyasadaki fiyatlar arasında korkunç farklar oluştu. Bu durum emekçi kitleleri ve öğretmenleri gittikce yoksullaştırırken, büyük sermaye şirketlerinin karlarına yeni kararlar katmıştır.

Ocak 1988'de yapılan bir araştırmaya göre 4 kişilik bir ailenin aylık gideri: (Cumhuriyet gazetesi)

Ocak ayı mutfak gideri: 172.530 TL
Ucuz bir evin kirası: 70.000 TL
Bir kişi için ulaşım gideri: 12.000 TL
Yakacak ve aydınlatma gideri: 40.000 TL
Giyim ve eğitim gideri: 60.000 TL
Bir aylık gider: 354.530 TL

Ocak 88 verilerine göre 6. derecenin 1. kademesinden aylık alan, 9 yıllık bir öğretmenin eline 141 bin 677 TL geçmektedir.

Yukardaki tabloda görüldüğü gibi, aylık gelir ile gider arasındaki korkunç farkı kapatmak için öğretmen; boyacılık, seyyar satıcılık, pazarlamacılık, inşaat işçiliği gibi ek işlerde çalışmak zorunda kalıyor. Böy-

lesine yoğun çalışma içerisinde bulunan öğretmenin derslerde verimli olması beklenemez. Bu dönemde, öğretmen için gazete, kitap, dergi almak, tatil yapmak düş haline gelmiştir.

12 Eylül ve üniversiteler

12 Eylül öncesi yaratılan faşist terör ve saldırıların faturası üniversitelere ve öğrenci gençliğe çıkartıldı. Bu anlayışla 12 Eylül rejimi; üniversite ve yüksek okulları YÖK düzenlemesiyle denetim altına alarak emir-komuta içerisinde askeri kışla gibi yönetmeye başladı.

Bu düzenlemeyle; bilimsel ve mali, özerklik ve demokratik yönetim üniversitelerden tamamen dışlanmış, sağlıksız, düşünmeyen, bağımlı ve üretimsiz tek tip insan yetiştirme hedeflenmiştir. Aynı ders programı ve tek tip kitap uygulamasıyla üniversiteler lise düzeyine indirilmiştir.

Milli Güvenlik Kurulu, Genel Kurmay Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından üniversitelerde sık sık konferanslar verilmiştir. Konusu, "Dış tehdit, Türkiye'de anarşi ve terörün sebepleri ve hedefleri"olan sistematik konferanslara öğretim üyeleri ve öğrencilerin katılımı zorunlu tutulmuştur.

Bu konferanslarda demokratik kurum ve kuruluşlar (DİSK, TÖB-DER, Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu) "terör'ün iç kaynağı" olarak gösterilmiştir.

6 Kasım tarihinde 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Kanunu çıkartıldı. Bu kanunun amacı şöyle ifade edilmiştir:

"Atatürk Milliyetçiliği'ne bağlı, ...Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan ... TC devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren... vatandaşlar yetiştirmek." *(Madde: 4)* Böylece; şoven, gerici-faşist bir gençlik yetiştirmeyi hedeflediler.

Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) görev ve yetkileri

Kısaca; üniversitelerin eğitim, öğretim ve yönetimi ile ilgili plan, program, öğretim üyesi alma, işine son verme, okul açma, kapama ve disiplin ile ilgili tüm yetkiler YÖK'ün elinde toplanmıştır.

*Madde 6: "*Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tüm yüksek öğretimi düzenleyen ve yüksek öğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, Yüksek Öğretim Kanunu ile kendisine verilmiş görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, sürekli görev yapan kuruluştur."

Yüksek Öğretim Kurulu'nun oluşumu

YÖK Cumhurbaşkam'nca seçilen 8 üye; Bakanlar Kurulu'nca üniversiteler dışından, üst düzeyde devlet hizmetinde bulunmuş görevliler veya emekliler arasından seçilen 6 üye; Genelkurmay Başkanlığı'nca kendi bünyesinden seçilen 1 üye; Milli Eğitim Bakanlığı'nca kendi bünyesinden seçilen 2 üye; Üniversitelerarası Kurulca seçilen 8 üye olmak üzere toplam 25 üyeden oluşmaktadır. (Madde: 7) Bu üyelerin tümü yine cumhurbaşkanının onayından geçtikten sonra kesinleşmektedir.

Bu düzenlemeyle, Cumhurbaşkanı, YÖK Başkanı ve üyelerini, üniversite rektörlerini seçiyor. YÖK, Fakülte Dekanları'nın atamasını yapıyor. Rektörde, fakültelere bağlı Enstitü Müdürleri'nin ve bölüm başkanlarının atamasını yapıyor. Görüldüğü gibi en üst yetkiliden en alt yetkiliye kadar bir atama gerçekleştiriliyor. Bu görevlere resmi ideolojiyi savunanlar getirilerek kadrolaşmaya gidiliyor.

Bilim ancak özgür ve demokratik bir ortamda üretilir, tartışılır ve geliştirilir. Bu durumda bilim, düşünen, özgür, yaratıcı insan yetişmesini sağlar. Üniversiteli gençliğin; kişiliği, bilgi becerileri, karar verme yeteneği gelişir. Bugünkü ortam bunların tam tersi uygulamalara kaynaklık etmektedir. YÖK başkanı Prof. İhsan Doğramacı, eğitim-öğretimin planlanması, yönetimi gibi konuları; bilimsel demokratik yöntemler yerine, rejime ve soyadına uygun düşen "Doğramacı" yöntemlerle çözmektedir. Bu uygulamalarla ünü kısa sürede ülke sınırlarını aşarak, uluslararası alana taşmıştır.

Özgür ve demokratik ortamın olmadığı koşullarda; mali, bilimsel ve demokratik, özerk üniversiteden söz edilemez. Ülkemizde üniversiteler, parasal kaynaklar açısından siyasi iktidara bağımlıdır. Bu konumu ile bağımsız seçenekler ve bilim üretmekten uzaktır. Sürekli mali kaynak sağlayabilmek için siyasi iktidarın beğenisini kazanacak çalışmalara önem vermektedir.

YÖK düzenlemesi ile tüm üniversiteler denetim altına alındı. Üniversite yönetim organları antidemokratik bir şekilde yukardan aşağıya atama ile oluşturuldu. Üniversiteler demokratik-özerk öğeleri olmayan bir şekilde örgütlendirildi. Üniversite içi demokrasi; örgütlenmede, öğretimde, araştırmada, yayında, yönetmede tamamen dışlandı. Öğretim üyeleri, öğrenciler, çalışanlar kendi üniversite yöneticilerini seçemez duruma getirildi. Demokratik-özerk üniversite isteyen öğretim üyeleri ve öğrenciler uzaklaştırıldı.

Üniversitede her türlü düşüncenin özgürce araştırılıp incelenmesi,

geliştirilmesi ve yayınlanması tamamen yasaklanmıştır. Bu koşullarda bilimsel özerklikten bahsedilemez.

Eğitim kadroları ve bilimsel çalışma

YÖK döneminde üniversite ve yüksek okullarda önemli ölçüde bilimsel yeterliliğe sahip öğretim üyesi kaybı olmuştur. Bir çok öğretim üyesi "suçsuz ceza olmaz" evrensel ilkesi çiğnenerek Sıkıyönetim Komutanları tarafından hiçbir soruşturma yapılmaksızın ve gerekçe gösterilmeksizin düşüncelerinden dolayı "sakıncalı" görülerek üniversitelerden atıldılar. (1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası'na yapılan bir ekle; Sıkıyönetim Komutanınca görevlerine son verilenlerin, haklarındaki işlemin iptali için yargı yoluna başvurmaları yasaklanmıştır.) YÖK ve rektörler tarafından tasfiye edilenler, antidemokratik uygulamaları ve bilimin katledilişini içine sindiremediği için istifa edenler 2500 kişiyi bulmaktadır.

Bu durum önemli ölçüde üniversitelerde kaliteyi düşürmüştür. Öğretim üyesi kaybı nedeniyle çeşitli dallarda eğitim yapılamadığı için programlar durduruldu. Üniversiteler bilim üreten kurumlar olma yerine, sadece meslek öğrenimi görülen kurumlar haline gelmiştir. Çok sayıda profesör üniversitelerden uzaklaştırıldığı günlerde YÖK gazete ilanı ile çeşitli anabilim dalları için 133 profesör arıyordu. (Milliyet gazetesi,17.08.1983)

YÖK ile oluşan hiyerarşik yapı öğretim üyelerini boyun eğmeye itmiştir. Ayrıca, rotasyon ve kura ile çeşitli şehirlerde "memur" gibi görevlendirme uygulamasıyla, öğretim üyeleri; eğitim ve araştırma açısından verimsiz kalmıştır. Yine doçentlerin kendi kurumlarında profesör olmama hükmü getirilmiştir.

Akademik kadrolarda yapılan yeni düzenleme ile 5 bin 785 olan profesör sayısının 3 bin 824'e indirilmesi, doçent sayısının da 7 bin 898'den 7 bin 713'e indirilmesi; 16 bin 276 olan araştırma görevlisi sayısının ise 41 bin 191'e çıkartılması öngörüldü. (Milliyet gazetesi 01.10.19-83) Bilimsel yeterliliğe sahip profesör kadrolarında önemli daraltma yapılarak, onların yerine üniversitelerde eğitim-öğretimin yetersiz ve tecrübesiz araştırma görevlileri ile yürütülmesi planlanmıştır. Bir kaç yıllık sözleşmelerle araştırma görevlileri alınmaktadır. Yöneticiler, hoşlarına gitmeyen araştırma görevlilerinin sözleşmelerini uzatmayarak görevlerine son vermektedir. Araştırma görevlileri yeniden sözleşmelerini uzatabilmek için yöneticilerin her isteğine boyun eğen bir tutum içerisine giriyorlar. Böylesi bir ilişki tezinin üretici, verimli olması düşünülemez.

Bir mühür, bir rektör ile plansız, programsız üniversiteler açıldı. Bir çok üniversitede öğretim üyesi bulunmadığı için dersler yapılamazken, bazı üniversitelerde fazla öğretim üyesi bulunmaktadır. 100. Yıl Van Üniversitesi'nde 6 profesör, 2 doçent bulunurken; Ankara Üniversitesi'nde 298 profesör, 319 doçent; İstanbul Üniversitesi'nde 414 profesör, 442 doçent bulunmaktadır. (TC Mil. Eğt. Genç. ve Spor Bak. İst.)

Öğretim üyelerinin dağılımında bölgeler arasında büyük dengesizlikler bulunmaktadır. Toplam 27 üniversitede 19-54 profesör, 3 bin 40 doçent bulunmaktadır. Bu sayının önemli bir bölümü 5 üniversitede toplanmıştır. 5 üniversitede 1208 profesör, 1444 doçent varken; 22 üniversitede ise 746 profesör, 1596 doçent bulunmaktadır. (TC Mil. Eğt. Gen. ve Spor Bak. İst.)

Eskiden Fakülte Kurulları'na ve Üniversite Senatoları'na ait olan bilimsel denetim yetkisini, YÖK Kanunun 42. maddesi, doğrudan rektöre, YÖK'e ve diğer yöneticilerin tekeline vermektedir. Buna göre, üniversite rektörü tüm anabilim dallarındaki öğretim üyelerini denetlemekte ve gerekli önlemleri almaktadır. Kimya profesörü olan bir üniversite rektörü, bir hukuk profesörünün bilimsel çalışmalarını nasıl denetliyecektir? Öte yandan bilimsel çalışma için yurtdışına çıkacak olanların karşısındaki engeller arttırılarak uzmanlaşma imkansız hale getirilmiştir.

Yine YÖK Kanunun 42. maddesinin (c) fıkrasına göre; öğretim elemanları bilimsel araştırmalarını, yayınlarını, verdiği dersleri, yönettiği seminer ve uygulamaların listesini, yurtiçi ve yurtdışında verilen, bilimsel kongrelere sunulan tebliğlerin dışında, yayınlanmamış kitaplarının birer örneklerini rektörlüğe sunmak zorunda bırakılmaktadır. Üniversite öğretim üyeleri bu koşullarda hiç bir bilimsel araştırma ve inceleme yapamaz hale getirilmiştir. Her türlü araştırma fonları kısılmış, fakültelerin yayın yetkisi alınmıştır. Ödenekler lüks döşemelere ve binalara harcanmıştır. Böylece öğretim üyelerinin çalışmaları sıkı bir denetim altına alınmıştır.

Son yıllarda profesör olanlar bilimsel çalışmalar yerine, yönetime yakın olduklarından bu ünvanları almışlardır. Yine 1982 verilerine göre Türkiye üniversiteleri bilimsel araştırmada dünyada 41. sırada bulunuyor. Bu durum 12 Eylül sonrası dönemde Türkiye'nin bilimsel araştırma ve düşünce üretiminde ne kadar gerilediğini göstermektedir.

YÖK tarafından yayınlanan Yüksek Öğretim Kurumları Sicil Yönetmeliğine göre; öğretim elemanları için yöneticiler tarafından her yıl çok iyi, iyi, orta ve yetersiz olmak üzere değerlendirmeler yapılacaktır. Hukuk profesörü olan bir dekan, fizik profesörü olan bir öğretim

üyesinin başarısını ve başarısızlığını hangi ölçütlere göre değerlendirecektir?

Bu dönemde, öğretim üyelerinin üniversite yönetimine katılım hakları yok edilmiştir. Uluslararası evrensel ilkeler çiğnenerek düşünme ve örgütlenme özgürlüğü rafa kaldırılmış, mesleki demokratik örgütlenme hakları ve siyasi partilere üye olmaları yasaklanmıştır. Böylece öğretim üyelerinin ülke genelinde kararların oluşum sürecine katılmaları engellenmiştir.

Üniversite harçları

Öğrenci seçme ve yerleştirme sınavına giren adaylardan her iki basamak sınavı için ayrı ayrı harç alınmaktadır. Böylece öğrenciler henüz üniversiteye girmeden harçlar ile yüz yüze gelmektedir.

1982-1984 yılları arasında (3 dönem) Üniversitelerarası Seçme Ve Yerleştirme Sınavı'na katılan öğrencilerden elde edilen harçlar toplamı 4 milyar 192 milyon 750 bin TL'sini bulmuştur.

1984-1985 öğretim yılından itibaren üniversite ve yüksekokullarda 10 bin ile 100 bin TL'si arasında değişen harçlar alınmaya başlandı. Buna ek olarak, öğrenci yabancı dilden öğrenim yapan okula devam ediyorsa %20 oranında fark alınıyor.

Eylül 85'deki araştırmaya göre bir tıp öğrencisinin %50 artışla 6 yıl boyunca ödemek zorunda olduğu harç miktarı 2 milyon 78 bin 125 TL'sıdır. (Milliyet Gazetesi)

1984-1987 yılları arasında (3 öğretim yılında) İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden toplam harç miktarı olarak 4 milyar 301 milyon 627 bin 835 TL'si alınmıştır. (Demokrat Arkadaş Dergisi)

Öğrencilerin büyük çoğunluğu başka şehirlerden üniversitenin bulunduğu şehire gelmektedir. Bu durumdaki bir öğrencinin asgari yaşam masrafı 95 bin TL'sini buluyor. Bunun yanısıra kimi malzemeleri öğrenciler alıyor; pahalı, kalitesiz yemekler, sıkıntılar ile binilen paralı servisler, çok pahalı ders kitapları ve bir de bunlara üniversite harçları eklenince yaşam çekilmez hale gelmektedir.

Öte yandan, üniversite öğrencilerine verilen yüksek öğrenim kredisinin tutarı ise ayda 6 bin TL'sıdır. Bu da, 17,55 DM, (ya da 8.67 ABD Dolan) etmektedir (17 Aralık 1986 tarihinde 1 ABD Doları 760,55 TL 1 DM ise 376.05 TL'dir". Hesaplama buna göre yapılmıştır.) Bu yetersiz öğrenim kredisinden de 1986 yılında ancak 43 bin 287 öğrenci yararlanmıştır. (TC Mil. Eğt. Bak.İst.)

1978-1983 yılları arasında fiyatlar %647 artış gösterirken sigortalı işçilerin ortalama ücretleri yalnızca %354 artış göstermiştir. Yine Ara-

lık 1986'da 10 yıllık öğretmenin aylığı 70 bin 769 TL'dır. Bu da 93 ABD Doları veya 188.20 DM'a denk düşmektedir. Böylesi ağır ekonomik koşullarda ailelerin çocuklarına yardım etmeside mümkün olamıyor. Bu koşullarda, yoksul halk çocukları eğitim-öğretim hakkından yararlanamıyorlar.

YÖK yetkilileri "Harçlar ile öğrencilerin kültürel, sportif faaliyetleri, öğrencilerin beslenmesi ve sosyal ihtiyaçların karşılanması ve geliştirilmesinin amaçlandığını" belirtmesine rağmen, milyarlarca lirayı bulan harçlar, bu amaçlar dışında kullanılmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim dalı öğretim üyelerince gerçekleştirilen bir ankete göre, üniversite öğrencilerinin %28'i günde iki defa, %3'ü ise günde bir defa yemek yiyebilmektedir.

Pek çok öğrenci, harçlarını yatırmadığı için; vize sınavlarına alınmamakla tehdit ediliyor, girdiği sınavın sonucunu öğrenemiyor, ya da mezun olduğu halde çıkış belgesini alamıyor. (...)

Sınavlı yaşam ve üniversiteler

Ülkede, tüm yaşam sınavla olmaktadır. Sınavlar genelde, görülen bir eğitimin sonucunu belgelemekten çok, eğitim öncesi için bir ölçüm aracı olarak kullanılıyor.

Türkiye ve T. Kürdistanı'nda; eğitim-öğretim programı, yönetimi, yatırımları, öğretim kadroları açısından bölgeler arasında büyük farklılıklar var. Yeterli okul, öğretmen, araç-gereç, laboratuarı bulunmayan sınıfları kalabalık liselerden mezun olan öğrenciler ile, her türlü olanakları olan büyük şehirlerdeki Fen, Anadolu ve Özel Liselerden mezun olan öğrenciler aynı koşullarda Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) sınavına katılıyorlar. Böyle bir sınavın sonuçları objektif olamaz.

1983 yılının başarılı 50 öğrencisinin 16'sı Fen Lisesi, 13'ü Anadolu Lisesi, 13'ü Özel Lise çıkışlıdır. Diğer liseler çok sonlarda sınırlı şekilde yer almaktadır. Yine 1984 Mayıs ayında açıklanan öğrenci Seçme (l.basamak) sınav sonuçlarının şehirlere göre dağılımı şöyleydi:

Şehir Adı	**Başarı Yüzdesi**
İstanbul	%64
İzmir	%63
Bursa	%63
Ankara	%60
Hakkari	%14

Tabloda görüldüğü gibi, yüzbinlerce öğrenci herhangi bir Yüksek Öğretim Kurumuna giremiyor. Bu kurumlara girenlerinde sevindiği söylenemez. Birçoğu öğrenimi sırasında sınavdan sınava koşuyor. Her an başarısız olma sonucu kayıtlarının silineceği korkusu ile yaşıyorlar. Çünkü bir dersten sınav ortalaması düşük olursa başarısız sayılıyor. Bu durum öğrenciyi sadece ezbere ve sınavdan not almaya yöneltiyor, öğrencinin araştırma, inceleme, düşünme, yorum yeteneği köreliyor. Ders programları ve sınav yöntemlerinin şaşkına çevirdiği öğrenciler, yurt ve dünya sorunları ile yakından ilgilenemiyorlar.

1986 yılında "başarısızlık" nedeniyle 14 bin öğrencinin kaydı silinmiştir. Yapılan bir araştırmaya göre üniversite öğrencilerinin %73'ü okullarda seviyeli eğitimin yapılmadığını belirtmişlerdir.

YÖK döneminde üniversite kontenjanlarının plansız artımı eğitimde olumsuz sonuçlar doğurdu. Eskiden 100 öğrencinin alındığı Kimya Fakültesine 400 öğrenci alınmaya zorlanıyor. Öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle, sınırlı bulunan laboratuar ve diğer olanaklardan herkes yararlanamıyor. Bu durum, eğitimde hem kaliteyi düşürüyor, hemde çok sayıda mezuna iş bulunamadığı için diplomalı işsizler çoğalıyor.

Üniversite Seçme ve Yerleştirme Sınavları

Yıl	Üniversite Seçme ve Yerleştirme sınavına katılan öğrenci sayısı	
1981	421 bin	66 bin
1982	408 bin	101 bin
1983	361 bin	113 bin
1984	437 bin	125 bin
1987	625 bin	145 bin

Özel üniversiteler

Bu dönemde, üniversitelerin vakıflar tarafından kurulabileceği hükmü getirildi. 11 limited şirketin katılımı ile oluşan vakıflar tarafından, 1984 yılında özel Bilkent Üniversitesi kuruldu.

YÖK Başkanı İhsan Doğramacı özel üniversiteyi kuran vakıfların da kurucusudur. Yine 1983'te YÖK yasasının 38. maddesinde yapılan düzenlemeyle, üniversite öğretim üyelerinin hem devlet üniversitesinde hemde vakıfların bünyesinde çalışmaları ve her iki taraftada özlük haklarının devam edeceği hükmü getirildi.

YÖK Başkanı Doğramacı özel üniversitesinin öğretim üyesi sorunu çözmüştür. Bu üniversitede öğretim üyesi ve öğrencilere her türlü olanak sunulmaktadır. Bilkent üniversitesine az sayıda öğrenci alınarak, ihtiyaç olan alanlara eleman yetiştirilmektedir, öğrenciler yıllık 2 milyon 900 bin TL harç yatırmaktadır.

Özel dershaneler

Bu yıllarda özel dershane sayısında hızlı bir artış görülmüştür. Yüzbinlerce öğrencinin katıldığı Öğrenci Seçme Ve Yerleştirme Sınavları yapılmaktadır. Bu sınavlarda yeterli puan alarak mutlaka herhangi bir yüksek öğretim kurumuna kayıt yaptırma isteği öğrencileri özel dershanelere yöneltiyor.

Bunu farkeden yatırımcılar açısından dershaneler çok fazla masraf isteyen bir işletme değildir. Bir daire, gerekli araç ve gereçler yeterli olabiliyor. Üstelik dershane ücretlerinin serbest bırakılmasıyla karlı bir yatırım alanı olarak cazibesini sürdürüyor. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nm 1984 yılından sonra dershane ücretlerini serbest bırakması ile birlikte, dershane sayısı son 3 yılda 174'ten 562'ye ulaşmıştır. Yıllık kurs ücretleri 250 bin ile 1 milyon 200 bin TL'sı arasında değişmektedir.

Dershaneler, okullardaki uzman öğretmenlere yüksek ücret ödeyerek transfer yaptılar. Yoğun TV, Radyo, Gazete ilanları ile pazardan pay alma yarışını sürdürüyorlar.

Dershaneler öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılan yarışa öğrenciyi hazırlıyarak, başka bir öğrencinin okuma hakkının nasıl elinden alnacağının yol ve yöntemlerini öğretmektedir.

Ayrıca parası olanla olmayan arasındaki rekabeti körüklemektedir. Dershaneler eğitim-öğretimden çok sınav kazanmaya yönelik teknik bilgileri aktarıyor.

Öğrenci Yurtları

Öğrencilerin çoğunluğu üniversitenin olduğu şehirin dışından gelmektedir, ilk önemli sorun olarak karşılarına barınma sorunu çıkıyor. Bakımsız ev ve otel odası tutmanın, özel yurtta kalmanın önemli mali yük getirmesi, öğrencileri ağırlıkla devlet yurtlarını tercih etmeye yöneltiyor. Ancak, bu yurtlar ihtiyacı karşılamaktan uzaktırlar.

1983 yılında Yüksek Öğrenim Kredi Ve Yurtlar Kurumu'na; yurtlarda barınmak için 37 bin 339 öğrenci başvurdu. Bunlardan 16 bin 134 öğrenci alındı, 21 bin 205 öğrenci açıkta kaldı.

12 Eylül yönetimi ile yurtlarda da önemli idari düzenlemeler yapıldı. Emekli subaylar yurt müdürü olarak atandılar. Bu atamalar ile birlikte yurtlarda kışla disiplini geçerli olmuştur.

Kredi ve Yurtlar Kurumu Kanunu'nun (351 sayılı) uygulamasına ait yönetmelik ve buna uygun yurtlara asılan talimatnamelerin bazı maddelerini burada aktarıyoruz:

" Öğrenciler her gün (tatil ve bayram günleri dahil) saat:

23.00 den, 07.00'ye kadar yatakhane, kat ve okuma salonunda nöbet tutarlar."

"Nöbet elbiseli olarak tutulur. Pijama veya şortla tutulamaz. Bu görevleri aksatanlar Disiplin Kurulu'na verilir."

"Dolaplar idarenin istediği şekilde düzenli tutulacak, her zaman denetime hazır bulunacak."

Yurtlarda kalan kız öğrencilere önceleri saat 20.30 da, daha sonrada en geç saat 22.00'de yurtta olmaları kararı uygulandı. Yurt yöneticileri tarafından öğrencilerin hangi eşyalarını dolabın hangi bölümlerine yerleştirileceğine dair resimli kroki dağıtılmıştır.

Evet, bu okuduklarınız herhangi bir askeri kışlaya ait değil, bir öğrenci yurduna ait. Ancak aradaki tek fark ise öğrencilerin nöbetlerini silahsız tutmasıdır.

Yurtlarda öğrencilerin dövülmesi, onur kırıcı uygulamalara maruz kalması, kız öğrencilere sarkıntılık, dolap ve eşyaların aranması, ihmal sonucu öğrenci ölümlerine sık sık rastlanır hale gelmiştir.

Yurtlardaki yaşam, beslenme dahil her türlü koşulları düzeltmek yönündeki tepki ve istemleri, yurttan atılma, polise teslim edilme tehditleri ile sindirilmeye çalışılıyor.

Öğrencilerde bunalım ve nedenleri

12 Eylül rejiminin toplumda ve üniversitelerde yarattığı ortam sonucu bunalım had safhaya ulaşmış ve intiharlar artmıştır. Türkiye'de

yapılan bir araştırmaya göre 10 milyon kişide bunalım belirtileri tesbit edilmiş, bunların 500 binin de ileri derecede bunalım olduğu saptanmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yayınlanan 1985 Şubat tarihini taşıyan bir araştırma da gerçekleri ortaya koyuyor: "Her üç üniversite öğrencisinden birinde depresif belirtiler bulunmuş..."

Ankara Üniversitesi Mediko-Sosyal Merkezi Psikiyatri Bölümü tarafından yürütülen ve Ankara Üniversitesi'nde okuyan toplam 1944 öğrenciyi kapsıyan araştırmanın sonuçlarına göre, ortalama olarak öğrencilerin %30-33'ün de başağrısı, karamsarlık, zaman değerlendirememe, kararsızlık, bunalım, uyku bozukluğu, yorgunluk, gerginlik, huzursuzluk ve isteksizlik gibi gerilim ve depresyon belirtileri vardır. Ayrıca baş dönmesi, baygınlık, bulantı, kusma, el titremesi, midede yanma, ekşime, çarpıntı, iştahsızlık gibi şikayetlerin önemli bir kısmının psikolojik kaynaklı olduğu belirtiliyor.

Yine yapılan başka bir araştırmada ise Sosyal Bilimler ile ilgili fakültelerde okuyan öğrencilerde %67.8', Fen Bilimleri ile ilgili fakültelerde %71.2 oranında çeşitli derecelerde depresyon örnekleri saptanmış.

Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Sağlık Merkezi Psikiyatri servisi görevlisi Dr. Gülen Orhon'da, 15 bin kişinin okuduğu ODTÜ'de 1983-1984 öğretim yılının I. sömestirinde 1200 kişinin psikiyatriye başvurduğunu açıklıyor.

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan bir araştırmaya göre Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencilerinin %50.5'i okuduğu fakülteyi sevmiyor, öğrencilerin %68'i eline geçen parayla geçinemiyor, %95'i eğlenemiyor. YÖK uygulaması, yönetmelikler, sınavlar sonucu başarısız sayılıp okuldan atılma korkusu öğrencileri ağır çalışma temposuna itiyor. Vize ve final sınavları sürecinde öğrenciler dünya ile ilişkilerini kesiyorlar, İstanbul İktisat Fakültesi Maliye Bölümü öğrencileri dört öğretim yılı boyunca 240 kez sınava girdiklerini tesbit etmişler. Tüm bunların altında gençliği cendereye almak yatıyor. Yine öğrenim kredilerinin yetersizliği, yer bulma sorunu, öğretmenler, aileler ve arkadaşları ile iletişimsizliği, tesadüfen girilen fakülteler, düşünme, örgütlenme v.b. haklarının yasaklanması, polis ve üniversite yönetiminin ağır baskıları "depresif belirtileri" yaratıyor.

Dünden bugüne gençlik ve akademik-demokratik mücadele

12 Eylül rejimi, toplumsal halk muhalefetinin en dinamik unsurlarından olan öğrenci gençliğe yönelik ağır saldırılarda bulundu. Onbin-

lerce öğrencinin akademik, demokratik örgütü olan Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu başta olmak üzere bir çok gençlik örgütü kapatıldı. Binlerce üye gözaltına alınarak ağır işkencelere maruz kaldı. Bir kısım yönetici ve üyeleri işkencede öldürüldü. Cezaevlerinde tutuklu bulunan bir çok üye için ağır cezalar istenmektedir. Binlerce öğrenci okuldan atıldı. Böylece Devrimci Demokratik gençliğin akademik-demokratik mücadelesi durdurulmak istenmiştir.

Yurtlardaki dolaba elbiselerini nasıl yerleştireceği talimatlar ile belirlenen, sınavlarla şaşkına çevrilen, gerici, faşist ideoloji ile uyuşturulmak istenen, Nazi dönemine has disiplin yönetmelikleri uygulanan, harçlar ile iliğine kadar sömürülen ve 12 Eylül öncesinin saldırılarından sorumlu tutulan öğrenci gençlik uzun bir dönemin suskunluğunu üzerinden atıyor.

YÖK kanununun 59. maddesi öğrencilerin örgütlenme hakkını kullanmasını rektörlüğün iznine bağlıyordu. Öğrenci gençlik, her türlü baskı ve tehtide karşı direnerek örgütlenme hakkı üzerindeki yasakları deldi. Birçok fakültede dernekler kuruldu, öğrencilerin özerk demokratik üniversite mücadelesi her geçen gün ivme kazanarak sürdü. Üniversiteli gençlik, açlık grevleri, uzun yürüyüşler, imza kampanyaları, yemek boykotları ile seslerini duyurdular.

Bu gelişmelerden rahatsız olan ANAP iktidarı tarafından, derneklerin rektörlerin denetimine alınması için, tek tip öğrenci derneklerinin kurulmasını hedefleyen yasa önerisi verildi. Bu yasa ile öğrencilerin kurduğu mevcut dernekler kapatılıyor, fakültenin tüm öğrencileri tek tip derneğin doğal ve zorunlu üyesi sayılıyordu. Öğrenciler aidat ödeyemeyecek, dernekler ekonomik olarak rektörlüğe bağlı olacağı için, bağımsız çalışmaları sözkonusu olamayacaktı.

Herşeyin YÖK tarafından belirlendiği üniversitelerde, öğrenci dernekleri de rektörlüğün gözetimi ve denetimi altında çalışacaktı. Böylece rektörler, dekanlar, bölüm başkanları gibi dernek yöneticileride atanarak, yukarıdan asağıya hiyerarşik yapı tamamlanmış olacaktı.

Öğrenciler, rektörlerin kurduğu dernekleri değil, öğrenci gençliğin akademik, demokratik mücadelesine sahip çıkacak dernekler istiyordu. Tek tip dernek yasa önerisine karşı öğrenciler tarafından ülke çapında yaygın ve yoğun demokratik tepkiler gösterildi. Bu tepkiler sonucu tek tip dernek yasa önerisi geri çekildi. Bu dönemde binlerce öğrenci gözaltına alındı. Birçoğu işkence gördü. Yüzlerce öğrenci tutuklanarak Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmaya başladı. Bu yargılama sonucu 25 öğrenciye 18'er ay hapis cezası verildi.

Tek tip öğrenci derneği yasası 12 Eylül anlayışının bir ürünüdür. Demokratik katılım hakları dışlanan öğrenciler üniversitelerin özerk,

demokratik, bilimsel çalışma yapan kurumlar olmasını istiyorlar. Eğitim ve öğretimin emekçi kesimlerin yararına düzenlenmesini, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasını, paralı eğitime son verilmesini istemektedirler.

Öğrenci gençlik akademik-demokratik mücadelenin odağına özerk, demokratik üniversite anlayışını koymaktadır. Geçlik, bilimin üretimi, tartışılması, gelişmesi ve toplum yararına sunulmasının özgür ve demokratik bir ortamda mümkün olabileceğini kavramaktadır.

Bu anlayıştan hareketle, özerk, demokratik üniversite mücadelesini demokrasi mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olarak görmektedir.

YÖK Kanunu uygulaması; öğretim üyeleri, öğrenciler, çalışan personel ve tüm toplum kesimleri üzerinde önemli huzursuzluklara ve tatışmalara yol açtı. YÖK sonrası öğrencilere uygulanan sınav ve eğitim yöntemleri, sınıf geçme, ders geçme sistemleri ve başarı notu oranları defalarca değiştirilmiştir. Bu değişiklilerden binlerce öğrenci zarar görmüştür. Kasım 1981 ile Nisan 1985 tarihleri arasında YÖK kanunu 3 kez, kanunların uygulanmasına ilişkin yönetmelikler ise tam 52 defa değişikliğe uğradı.

Sonuç

12 Eylül döneminde; eğitim alanında etkileri uzun yıllar giderilemeyecek çok yönlü ve önemli tahribatlar yaşandı. Faşist ideoloji ile doldurulmuş tek tip insan yetiştirme hedefleniyordu. Baskı, emir-komuta, antidemokratik uygulamalar eğitimde temel öğe haline getirildi. Yetenekli kadrolar görevden uzaklaştırıldı. Eğitim'de kalite düştü.

Eğitim kurumları paralı hale getirildi. Bu kurumlardan parası olanlar yararlanmaya başladı. Yetenekli fakat yoksul halk çocukları eğitim ve öğretim faaliyetlerinden yararlanamaz hale geldi. Böylece bir çok yeteneğin açığa çıkarılması ve geliştirilmesi önlenerek, önemli bir potansiyel dışlandı.

YÖK ile tüm üniversite ve yüksek okullar denetim altına alındı. Mali, bilimsel, demokratik, özerk öğeler üniversiteden dışlandı. Demokratik, özerk bir üniversite istemi suç sayıldı. Bu istemin gerçekleşmesi için mücadele eden yüzlerce öğretim üyesi ve öğretmen görevden uzaklaştırıldı. Binlerce öğrenci ise okuldan atıldı, işkence gördü, tutuklandı ve ceza aldı.

Bütün bunlara rağmen özerk-demokratik üniversite mücadelesi durdurulamadı. Öğretmenler, öğrenciler, veliler demokratik hak ve özgürlükleri üzerindeki yasakların delinmesi ve eğitimin de-

mokratikleştirilmesi mücadelesinin demokrasi mücadelesine sıkı sıkıya bağlı olduğu bilinciyle hareket etmektedirler.

12 Eylül rejimi; iyiden, güzelden yana olan, özgür düşünen, üretken, katılımcı, demokrasi bilinci ile donatılmış mutlu bir toplum yaratılması yönündeki mücadeleyi durduramayacaktır.

Yurtdışında eğitim

Eğitim'in bu niteliği aynen yurtdışına da yansımıştır. Federal Almanya ve diğer ülkelerde yaşıyan Türk ve Kürt çocuklarının eğitimi için rejim tarafından gerici-faşist öğretmenler görevlendirilmiştir. Bu öğretmenler gerici ve faşist içerikli ders kitaplarını okutarak tek tip öğrenci yetiştirmektedir.

Buna karşı çıkan Federal Alman Eyalet Kültür ve Eğitim Bakanlıkları bünyesinde görev yapan, ilerici, demokrat uzman öğretmenler, anadil derslerinde bilimsel ve demokratik içerikli bir program uygulamaktadırlar. Bu anlamlı çalışmaları yürüten demokratik kuruluş ve kişilere karşı, rejim tarafından gerici ve faşist örgüt ve gazeteler ile birlikte yalan ve demogojiye dayalı bir saldırı yapılmıştır. Bu durum, 12 Eylül rejiminin, demokratik muhtevalı çalışmalara karşı nasıl düşmanca ve tahammülsüz davrandığını gösteren örneklerden bir tenesidir.

6. İddianme:

Türkiye'de devlet baskılarının yasal dayanakları 1982 Anayasası ve rejimin kurumsallaşması

12 Eylül Rejimine Karşı Uluslararası Mahkeme Jüri üyelerine,
Demokratik ve ilerici güçlere,
Dünya halklarına,

12 Eylül Rejimine Karşı Uluslararası Mahkeme'nin "1982 anayasası ve 12 Eylül rejiminin kurumlaşması" konusunda çalışan Araştırma Komisyonu olarak şu sonuca vardık:

1982 Türk Anayasası hazırlanış biçimi, içeriği, felsefesi ve pratiği itibariyle tamamen otoriter, faşist ve her alanda anti-demokratik bir devlet düzenini öngörmektedir. Bu anayasa ve bu anayasa tarafından korunan 12 Eylül rejimi, insanlığın ortak ürünü ve değeri olan demokrasiye ve özgürlük anlayışına tamamen terstirler ve bu nedenle mahkum edilmelidirler. (... devamen 1982 Anayasası ve rejimin kurumlaşmasının temel özellikleri özetlenmektedir, G.Ç).

Özetle:

Bir çok ülkede bulunabilecek demokratik özellikleri, 12 Eylül rejiminde bulmak mümkün değildir. Bu rejim için demokratik ilkelerin herhangi bir anlamı yoktur. Kurumsal ve yapısal özelikleri açısından faşist bir karakter taşıyan 12 Eylül rejimini anayasası ve tüm bağlamlarıyla reddetmek ve mahkum etmek zorunludur. Bundan dolayı 12 Eylül rejiminin tüm sonuç ve kurumlarıyla birlikte bertaraf edilmesini, tüm demokratik kişi ve güçlerin demokratik bir görevi olarak görüyoruz.

Uluslararası Mahkeme Jürisi'nden, Avrupa ülkelerinden ve tüm demokratik kişi ve örgütlerden bu doğrultuda adımlar atmalarını talep ediyoruz.

Bu anayasa üniformalıdır

TRİBÜNAL'in 6. yargılama konusu, Türkiye'de devlet terörünün yasal dayanakları ve 1982 Anayasası üzerineydi. Koordinasyon Komitesi tarafından konuyla ilgili olarak hazırlanan rapor ve iddianamenin, 82 Anayasası'nın 12 Eylül Askeri Faşist Darbesi ile oluşturulan rejimin temel yasal dayanağı olduğu vurgulanıyordu. Koordinasyon Komitesi adına Jüri'den bu anayasanın mahkum edilmesi isteniyordu.

Raporun okunmasından sonra konuyla ilgili uzman olarak davet edilen fakat hasta olduğu için gelemeyen Prof. Server TANİLLİ'nin mesajı okundu. Daha sonra diğer uzman tanık avukat Turgan ARINIR kürsüye geldi. Görüşlerini 11 madde halinde dile getiren Turgan Arınır, konuşmasının ilk bölümünde darbenin halk için haksızlık ve yasal keyfilik anlamına geldiğini, bu durumun biraz hafifletilmiş olmakla birlikte bugüne dek sürdüğünü belirtti. Avukat Turgan Arınır daha sonra şunları söyledi:

"(...) 3. Burada bu hukuktan yoksun devletin tüm ayrıntılarına girmek mümkün olamadığından, bazı son derece önemli yanlarına değinmekle yetinmek istiyorum. Darbecilerin uygulamaları yalnız politik rejimin ve yaşam hakkı, siyasi faaliyet hakkı, işkence yasağını içeren insanın dokunulmazlığı gibi temel insan haklarının ortadan kaldırılması ile sınırlı kalmıyor. Örneğin mülkiyetin veraset hakkı gibi diğer yurttaşlık haklarına da müdahaleye kadar uzanıyor. Bu bağlamda kendisini Milli Güvenlik Konseyi ilan eden 5 general, 11.8.1983 tarihinde 2876 sayılı kanunla Türk Dil ve Türk Tarih Kurumları'nın tüm mal ve servetine el koydular. Bu kurumların bizzat Atatürk tarafından kurulması ve vasiyetnamesinde kendi servetinin bir kısmını bu kurumlara bağışlaması, bunlara el konulması için engel oluşturmadı. Söz konusu yasa yoluyla Atatürk'ün vasiyetnamesi bir çırpıda geçersiz ilan edildi.

4- Bu hukuktan yoksun devlete diğer önemli bir örnek olarak 1982 Anayasası'nın hazırlanışı ve kabul edilişinin gösterilmesi gerekir. Anayasa'nın hazırlanması için 5 general, yani Milli Güvenlik Konseyi, üyelerini bizzat kendisinin atadığı bir danışma kurulu oluşturdu. Söz konusu danışma kurulu kendisi tarafından kurulduğu halde, Milli Güvenlik Konseyi 29.6.81 tarihinde çıkardığı yasa ile Anayasa'nın kabulü konusunda son karar mercii olarak kendisini gösterdi. Böyle-

ce danışma kurulunun hazırladığı Anayasa taslağının en önemli maddeleri MGK tarafından değiştirildi.

5- Anayasa referandumundan önce, kamu önünde açıkça anayasaya karşı tavır almak ve propaganda yapmak yasaklandı. Bu yasağa karşı gelmek gerekçesiyle çok sayıda insan tutuklandı ve cezalara çarptırıldı. Buna karşın generaller ve özellikle Bay Evren kendisine kamu iletişim araçlarında ve mitinglerde anayasa için sınırsız bir şekilde propaganda yapma hakkı tanıdı. Propaganda süresince general Evren, Anayasa'ya hayır demenin, Türk halkınca demokrasiye karşı olma anlamına geldiğini sık sık yineledi. Belirsiz bir gelecek üzerine endişe ve korku yüzünden referanduma katılan halk % 92 oranında Anayasa'ya evet deme durumunda kaldı. Bu yüzden halkın, yoğun gözdağı nedeniyle böylesi bir sonuca zorlandığını tespit etmek gerekir.

6- Hukuk devleti temsilcilerinin diğer bir ihlali olarak, seçim olmadan Anayasa oylamasıyla Bay Evren'in devlet başkanlığına gelmesinin gösterilmesi gerekir.

7- Halkın özgür iradesiyle oluşmayan bu anayasanın özü, bireyin temel hak ve özgürlüklerinin göz önünde tutulmadığı, öbür yandan devlete sınırsız olanaklar tanıdığı şeklinde yorumlanmalıdır.

8- Söz konusu Anayasa'da temel hakların hiç biri garanti edilmemektedir. Şayet bu anayasada bazı hakları sıralanmışsa da, bunların pratikte hiçbir anlamı yoktur. Çünkü bunlar her an devlet tarafından kısıtlanmaya açıktır.

Yaşam hakkı bile devlet yönetiminin keyfiliğine bırakılmıştır. Anayasanın 17. maddesi 4. bendine göre sıkıyönetim koşullarında devletin kolluk güçlerince insan öldürme yasalara uygundur.

9- 19. maddenin 6. bendine göre göz altında tutma süresi, mahkemenin tutuklama kararı olmaksızın, 15 güne çıkarılmıştır. Bu işkence için en elverişli ortam demektir.

10- Bu Anayasa'ya göre yürütme devletin en güçlü öğesidir. Mahkemelerin bağımsızlığı ilkesi, özellikle de DGM'ler için geçerli olmak üzere, ortadan kaldırılmıştır. Mahkeme önünde serbest ve bağımsız savunma olanağı artık yoktur. Bu anlamda barolar bağımsız değildir. Bu nedenle, örneğin benim hakkımda 5 kez dava açıldı ve hatta tutuklandım.

11-Özet olarak sayın Prof. Server Tanilli'nin deyimiyle, bu Anayasa bir 'kışla yönetmeliği' ve sayın Aziz Nesin'in dediği gibi 'Türkiye'de tüm yasalar ve hepsinden önce de Anayasa üniformalıdır.'"

Prof. Server Tanilli'nin mesajı:

Unutulmaz Bir Katkıdır Uluslararası Mahkeme

Sevgili arkadaşlar,

12 Eylül rejimini uluslararası bir mahkemenin önüne çıkarma girişimini, öteden beri haklı ve yerinde bir hareket olarak görmüşümdür. Böyle bir mahkemenin yaşama geçirildiği bugünkü toplantıda ise, - yazık ki- sağlıksal nedenlerle bulunamıyorum. Konuyla ilgili düşüncelerimi açıklamayı da bir görev sayıyorum.

Çağımızda uygar insanlığın, insan hak ve özgürlükleri bahsindeki duyarlılığı o dereceye varmıştır ki bunları çiğneyen rejimler, bir Uluslararası Mahkeme'ye çıkarılıyor. Pek yakın bir geçmişte, Vietnam'da işlediği cinayetlerden ötürü Amerikan rejimini yargılamak üzere kurulmuş "Russell Mahkemesi"ni unutmuş değiliz! O mahkeme, tarihsel bir görevi yerine getirmişti. 12 Eylül Rejimi de, böyle elleri kanlı bir rejimdir.

Bu rejim, önce kendi tarihimize ihaneti sergiler. Bizim, 150 yıllı aşkın bir süredir, "bağımsız, demokratik ve laik bir toplum" kurma yolundaki mücadelemizi simgeleyen "aydınlanma" hareketimize toptan karşı çıkan bu rejim, bu hareketin bütün kazanımlarını çiğneyip yerle bir etmiştir. Bir kışla talimnamesinden başka bir şey olmayan Anayasa'sı ve onun doğrultusunda çıkardığı sözüm ona kanunlar bu çiğnenişin örneklerini bize açıkça sergilerler.

Bunları yaparken rejim, öte yandan bağımsız, demokratik ve laik bir toplum kurmanın kavgasını sürdüren ilerici, demokrat ve devrimci güçlere karşı da hayasız cinayetlere girişmiştir, işlediği cinayetler, yalnız kendi ülkesindeki yerleşik hukuka değil, daha da korkuncu çağdaş hukuk ve adalete aykırıdır. Ülkede tam bir devlet terörü kurulmuş, insanlar düşüncelerinden dolayı hapishanelere doldurulmuş, işkencelerden geçirilmiş, düzmece ve emir altındaki mahkemelerde yargılanmış ve karakuşi hükümlerle yaşamları karartılmıştır; bu arada ne yaptığı, ne ettiği belli olmadan, dal gibi civanlar darağacma yollanmıştır. O mahkemelerin verdiği kararlarla bugün de binlerce insan, düşüncelerinden ötürü hapishane duvarları arkasında çile doldurmakta, yüzlerce insan da idam edilecekleri günü beklemektedirler.

Kürt halkının, ulusal demokratik haklarının çiğnendiği yetmiyormuş gibi nasıl bir zulüm ve teröre tabi tutulduğunu anlatmama bilmiyorum gerek var mı? Bu tiksinti verici rejim, sivil kisve altında bugün de devam etmektedir. Türkiye'de demokrasiye dönüldüğü yolunda resmi ağızların durmadan tekrarladıkları iddianın gerçeklerle hiç bir

ilgisi yoktur. Türkiye'de demokrasi ve insan hakları konusunda, ilerici, demokrat ve devrimci güçlerin, yığınla engeli göğüsleyerek yürüttükleri bir mücadele vardır yalnız.

İşte, böylesi bir ortamda, 12 Eylül rejimini uluslararası mahkemenin önüne çıkarmak önem taşıyor. Hatta bu konuda geç bile kalınmıştır. Rejimden, çağdaş *ve* uygar insanlığın inandığı temel hukuk ilkeleri göz önünde tutularak, insan haklarının zamanımızda artık klasikleşmiş esasları ölçüt alınarak, yaptıklarının hesabı sorulmalıdır. Bununla, rejimin ülke içinde ve dışında halka ve dünyaya karşı söylediği şeylerin üzerindeki yalan perdesi indirilmiş olacak; *öte* yandan ilerici, demokrat ve devrimci güçlerin yürüyüşüne -unutulmaz- bir katkı getirilmiş bulunacak.

Çalışmalar için şimdiden başarılar diliyor, selam ve saygılarımı yolluyorum.

Prof. Server TANİLLİ

Türkei İnformation ve Devrimci İşçi tarafından yayınlanan broşür:

12 Eylül Anayasası ve Hukuku

Giriş

Bir ülke rejiminin niteliği o ülke anayasası tarafından belirlenemez. Anayasanın da dahil olduğu hukuksal üst yapı kurumlarıyla, ülkenin ekonomik-sosyal-siyasal-kültürel v.b yapılarının bütünlüğü, bu rejimin tanımlanması için incelenmesi gerekli alanlardır. Bu nedenle anayasa boyutundaki bir inceleme, bir bütün olarak toplumsal yaşamın her boyutuna uzanmak zorundadır. Ancak gerek anayasaların toplumsal sistemin hukuksal üst yapıdaki biçimlenişlerinin en önemlilerinden biri oluşu gerekse, konumuzun doğrudan "Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası" oluşu, doğal olarak broşürün boyutunu kısıtlıyor. Bu nedenle toplumsal yaşamın diğer birleşenlerine ancak anayasa konusunu açımlamaya gerekli olduklarında değinme ve atıflarda bulunulacak.

1982 Anayasası'ndan önce cunta rejimi - adı Milli Güvenlik Konseyi-, Türkiye için öngördüğü toplumsal sistemin ana dokusunu en ince ayrıntılarına varıncaya dek belirlemişti. 82 Anayasası, belirlenen bu sistemin anayasa düzleniminde formüle edilmesinden başka bir şey değildir. Anayasa hazırlanıp yürürlüğe girmeden önce oluşturulan bu "toplumsal model"in yasaları, Türkiye'de yaygın olarak "12 Eylül Yasaları" diye adlandırılıyor. İşte bu "12 Eylül Yasaları'na" anayasanın geçici 15. maddesiyle dokunulmazlık kazandırılmıştır. Öylesine bir dokunulmazlık ki; bu yasaların anayasaya aykırılığı bile iddia edilemez. Böylece cunta kendi yasalarının, temelini kendi oluşturduğu anayasaya aykırı olabileceğini başta kabullenip, bunları güvence altına alıyor. Diğer yandan her türlü yasal-hukuksal sözleşmeye güvensizliğini açığa vurmuş oluyor. "Anayasa Hukuku" tekniği açısından, bir anayasada, kendine aykırı maddelerin güvence altına alınması bir yana, varlığını iddia edebilmek bile gülünçtür. İşte "12 Eylül Rejimi" ve O'nun anayasasının traji-komik yanlarından yalnızca birisi bu...

Cunta 1982 Anayasa oylamasıyla "demokrasiye geçiş süreci"ni başlattığını ilan etmişti. Yani aslında cunta ve 12 Eylül rejimi, anayasalaştırılmış oluyordu. Bunun toplumsal yaşamın bütün boyutlarındaki ifadesi, "askeri faşist rejim" ilkelerinin kurumlaştırılarak sürdürülmesidir.

Esasen, zaten daha 12 Eylül1980'de bizzat cunta şefi Kenan Evren, amaçlarının "...12 Eylül'ü aratmayacak şekilde yasal düzenlemeleri makul bir sürede tamamladıktan sonra sivil idareyi yeniden tesis etmek..." olduğunu belirtmişti...

Elbette cunta bu yaptırımları tek başına kendi istemiyle yapmadı. Emperyalizm ve ABD'nin Ortadoğu ve ülkemiz üzerindeki çıkarları, Türkiye'de "12 Eylül Müdahalesi"ni ve 12 Eylül'le oluşturulan "toplumsal modeli" gerekli kılıyordu. ABD'nin 3. Dünya Ülkeleri'ndeki askeri rejimlerden daha kolay taviz sağladığı, 12 Eylül'den sonra TC-ABD arasında pekiştirilen ve geliştirilen ilişkilerde daha net ortaya çıktı. Bunun yanında, "Demokratik Avrupa Ülkeleri" yönetimlerinin cunta ve 12 Eylül Rejimi'ne baştan beri sağladığı açık-gizli destek bizler açısından nelerin bedeli / kanıtı? Bir yandan kendi antimilitarist kamuoylarına "askeri rejimlere karşı olduklarını, onları onaylamadıklarını" söyleyen bu yönetimler; diğer yandan Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki "askeri rejimler"le gizli-açık siyasi-ekonomik ilişkilerini sürdürüyorlar. Avrupa ülkeleri yönetimlerince geri kalmış ülklere ve Türkiye'ye uygulanan bir başka çifte standart da, bu ülkelerin halklarının Avrupa'daki kadar demokrasiye layık olmadıklarını; sözüm ona "2. sınıf bir demokrasi"nin onlar için yeterli olduğunu kabullenmeleridir. Bu kabulleniş, faşist rejimlere sağlanan ekonomik-siyasi-askeri destekle açıkça ortaya çıkıyor. Bu noktada faşizme ve militarizme karşı olan Avrupa'lı demokrat, ilericilerin önemli bir görevi belirginleşiyor: Faşist rejimlere destek veren kendi yönetimlerine karşı kamuoyunu uyanık tutmak, bu yönetimlerin ikiyüzlülüğünü teşhir etmek, oluşturulacak baskı gücüyle bu desteği engellemek...

"12 Eylül Toplumsal Modeli"nin "gereklilik" nedenlerinden biri de, Türkiye tekelci sermayesinin istediği daha fazla sömürünün, ancak böylesi baskıcı ve toplumsal muhalefetin susturulduğu bir ortamda mümkün olabilmesiydi. "...Yeni anayasa tasarısı, 12 Eylül'den önce tekelci sermaye neyi istiyorduysa, hepsini -hemde fazlasıyla- dile getirmektedir..." (Prof. Server Tanilli, Cumhuriyet, 18 Ağustos 1982).

-1 -
Anayasanın hazırlanması

Dünya anayasalar tarihi incelendiğinde, genellikle anayasaların, iktidar değişikliği, ihtilal ve devrimlerden sonra değiştirildiği görülecektir. Türkiye'de aşağı yukarı her on yılda bir "ordunun iktidara el koyması" gelenekselleşmiş bir olgu haline geldi. İşte bu yüzden, Türkiye'de her on yılda bir anayasa değişikliği ya da bir anayasa yapılma-

sı da gelenekselleşti neredeyse... 12 Eylül 1980 "askeri müdahalesi", şimdiye kadar olanlardan "toplumsal model"e ilişkin amacı ve bu amaca ilişkin hazırlıklı ve kararlı oluşuyla farklıdır. 12 Eylül Müdahalesi'nin hangi iç ve dış faşizm yanlısı-destekçisi güçlerin eseri olduğu, Türkiye'de yayınlanan çok sayıda inceleme, araştırma, anısal dokümanla açıkça ortaya kondu. Konunun bu yönü belki de Türkiye Tarihi'nin bu süreçteki incelenmesine giriyor. Ancak anlaşılan gerçek odur ki; 12 Eylül Müdahalesi iç ve dış "mihraklar" tarafından 1975-76'larda planlanmıştı. Öylesine planlanmıştı ki, Kenan Evren'in daha 1978'de Genel Kurmay Başkanı iken tuttuğu notlarında "Çıkarılması Gereken Kanunlar" başlığıyla 103 yasa yer alıyordu (Bkz. Yalçın Doğan, Dar Sokakta Siyaset 1980-83, Tekin Yayınevi, 5. Basım, İstanbul Şubat 1986). Bunların hangilerinin "12 Eylül yasaları" olması hiç önemli değil. Çünkü bunlar bir yandan birbirlerini bir yumak gibi sarmalayıp bütünlüyorlar, diğer yandan cunta dönemi yasaları anayasayla "dokunulmazlık" kazanmış durumdalar. Ordu böylesi yasal-anayasal donanım ve hazırlıkla 12 Eylül 1980'de iktidara el koydu...

1) Çerçeve ve öz

Yukarıda belirttiğimiz hazırlık, 12 Eylül'le birlikte uygulama safhasına sokuldu. Anayasa metni doğrudan incelenirken ağırlıkla üzerinde durulacak olmasına karşın, şimdiden vurgulamak zorundayız; 12 Eylül'le birlikte "klasik demokrasi" lerde eşine rastlanmayan bir biçimde askeri otorite, sivil otorite aleyhine yaygın mevzi zaptetmiş ve bu kurumlaştırılmıştır. Daha anayasa hazırlıkları başlamadan toplumda "asker yönetimden çekilse bile son sözün onda olduğu" yargısı perçinlendi.

Ekonomik plandaysa, 12 Eylül'den hemen sonra şimdiki Başbakan Turgut Özal'm sorumluluğunda, orta ve alt gelir tabakalarından tekelci sermayeye para-kar transferinin esas alındığı herkes tarafından kabul görüyor. Bir yandan işçi sınıfı ve emekçilerin gerçek gelirleri sürekli düşürülürken, diğer yandan özendirici önlemler -yüksek faiz- Banka-Bankerler Olayı ile tekel karları alabildiğine artırıldı. Bunun emekçi ve yoksul kesimler açısından ifadesi açlık, yoksulluk ve sefaletin artması idi... Bu uygulamanın sorumluluğunun ilk elde cuntaya ait olduğu o derece açık ve kesindi ki, o dönem uygulamaları anayasanın geçici 15. maddesiyle yargı denetim dışında tutuldu. Türkçe'deki "Minareyi çalan kılıfını hazırlar" atasözündeki gibi, bütün bunlar "yasal bir temel"(!) üzerine oturtuldu: "...Türkiye'nin şu anda üzerinde oturduğu hukuksal yapı 12 Eylül'ün ilk 3 yılında belirlendi. Bu dönemde, 6

Aralık 1983'e, yani T.B.M.M Başkanlık Divanı'nın oluştuğu tarihe kadar tam 535 yasa çıkarılarak, Türkiye siyasi yapısının sınırları yeniden çizildi. Bu dönemde çıkarılan yasa ve diğer mevzuat 1982 Anayasası'na aykırı bile olsalar varlık ve etkilerini sürdürüyorlar..." (Doç. Fazıl Sağlam, Hukuk Yapısın-da 12 Eylül Taşları, Cumhuriyet 9. Kasım 1987).

2) Kurucu meclis

Kurucu Meclis adı salt göstermelik olarak cunta tarafından konulmuştur. Yoksa, birleşimi, amaçlarının içeriği, yetkileri açısından bakıldığında; Kurucu Meclis'in CUNTA + CUNTANIN DANIŞMA MECLİSİ'nden oluştuğu açık.

a) Cunta

12 Eylül 1980'de yönetime el koyan kuvvet komutanları ve Genel Kurmay Başkanı'ndan oluşuyordu. Kendi adını Milli Güvenlik Konseyi olarak koyan bu kurum, anayasa ta-sarısının oluşturulmasında asıl karar mercii idi. Ve zaten, yukarıda da belirttiğimiz gibi anayasa taslağının ana hatlarını 12 Eylül'den önce oluşturulmuştu.

b) Danışma Meclisi

160 üyeli olan Danışma Meclisi'nin 40 üyesi doğrudan cunta tarafından atandı. 120 üyesi ise, her ilin valilerince gösterilen üç kat aday arasından Milli Güvenlik Konseyi'nce "seçildi". Görüleceği gibi Danışma Meclisi'nin oluşumunda, "...tek dereceli genel oy ve siyasi partilerin temsili tümüyle bir yana bırakılmış, askeri rejimin ve merkezi idarenin 'tayin ve naip' ettiği bir kurul..." (Taha Parla, Türkiye-'nin Siyasal Rejimi, Onur Yayınları İstanbul, 1986 Saf. 81) olması esas alınmıştır. Bu haliyle Kurucu Meclis'in ATAMA + ATAMA ile oluşturulduğu, halk oyuna dayanmadığı, siyasi parti ve başka meslek grupları temsilcilerini içermediği için klasik anlamıyla Kurucu Meclis olmadığı; cuntanın belirlediklerini "yazma kurulu" olarak işlev sürdürdüğü açıktır.

En belirgin görevi, anayasa taslağını hazırlamak ve MGK'ne sunmak olarak belirlenmişti. Bu görevini, içinden seçerek oluşturduğu Anayasa Hazırlık Komisyonu'nun 6 aya yakın süren çalışmalarıyla yaptı. Ancak gerek şekli olarak bir komisyon oluşturulmasına, gerek bu komisyonun 6 ay hazırlık çalışmalarını sürdürmüş olmasına baka-

rak yanılsamaya düşülmemeli. Danışma Meclisi'nin de, Anayasa Hazırlık Komisyonu'nun da görev ve yetkileri en ince ayrıntılarına dek cunta tarafından belirlenmişti. Bu "görev ve yetkilerin" dışına çıkarak gerçek bir Kurucu Meclis işlevi sürdürmesi yasaklanmıştı. Danışma Meclisi'nin anayasa hazırlıkları içinde olduğu bir dönemde kendi aralarında toplanarak ülkenin siyasi durumu ve anayasa oylamasından sonra siyasi partilerin alacağı tavırlar üzerine konuşan Danışma Meclisi üyeleri, Cunta emriyle sorguya çekildiler. O tarihte Türkiye'de anayasa gibi siyasetin en yoğunlaşmış kurallarının oluşturduğu bir metni hazırlamakla görevli Danışma Meclisi'nin "siyaset yapma" hak ve özgürlüğü yoktu. Bu hak yalnızca cunta ve işveren çevrelerine aitti. (Bkz. Yalçın Doğan, age.) Bu durumda Danışma Meclisi ve Anayasa Hazırlık Komisyonu, görev ve yetkileri açısından "anayasa yazım kurulu" olmaktan öteye geçemezdi. Çerçevesi ve özü cunta tarafından belirlenmiş olan anayasanın yazımını 6 ayda tamamlayabildi. O dönemde işçiler ve emekçi halk katmanlarının bütün örgütlenmeleri dağıtılmış, siyasetle uğraşmaları yasaklanmışken; anayasa taslağının oluşumu ve yazımı, işveren dernek ve kurumları (TİSK: Türkiye işveren Sendikaları Konfederasyonu, TUSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneğinin) etki ve katkılarıyla tamamlandı. Bu durum, bugün Anayasa Taslağı Hazırlık Komisyonu üyelerince, Danışma Meclisi üyelerince ve İşveren çevrelerince bile açıklıkla ifade ediliyor. Bunun dışında, uzman ve teknik kişilerin, anayasanın esasına ilişkin değil, yazım ve formülasyon açısından fikirleri alındı.

3- Anayasa Taslağının Tartışılma Aşaması

Anayasanın ve diğer siyasi konuların düz vatandaşı ilgilendirmediği; bu tür konularla uğraşmanın vatandaş için politik tehlike olduğu 12 Eylül'den sonra topluma cunta tarafından benimsettirilmişti. Milli Güvenlik Konseyi'nin 12 Şubat 1982 tarih ve 65 nolu kararıyla bu durum iyice pekiştirildi ve ek ceza yaptırımlara bağlandı. Burada ilgili karardan bir alıntı yapacağız:

1) "...11 Eylül 1980 tarihinde mevcut olan ve 2553 sayılı kanunla feshedilmiş bulunan siyasi partilerin, genel başkanı, genel başkan yardımcısı veya vekili, genel sekreteri, genel sekreter yardımcısı ile genel yönetim kurulu üyesi sıfatına haiz olanlar dışında kalan...

A)... Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanı'nın sözlü veya yazılı istekte bulunması halinde...

B) ... anayasa konusunda düzenlenen akademik ve bilimsel nitelikteki toplantılarda bir siyasi partiye atıf yapmadan...

2) Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanlığının isteği halinde anayasa konusuyla doğrudan ilgili kamu kurum ve kuruluşları anayasa düzenine ilişkin konularda görüşlerini bildireceklerdir.

3) ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla sıkıyönetim komutanlıklarının iznine bağlı olarak yeni anayasa düzenine ilişkin bilimsel nitelikte toplantı veya çalışmalar yapan mesleki kurum ve kuruluşların dışında kalan ve yürürlükteki mevzuata göre her türlü siyasi faaliyette bulunmaları yasak olan dernekler, tüzel kişiler ve topluluklar hiçbir şekilde yeni anayasa düzeni hakkında görüş açıklayamazlar ve bildiremezler. Bu yasaklara uymayanlar hakkında, fiilleri başka bir suçu oluşturtsa dahi, ayrıca 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nün 16. maddesi uyarınca yasal işlem yaptırılacaktır..."

Alıntı kendi içinde özetlenirse:

a) Eski siyasi parti yöneticilerine konan yasak bu konuda da sürdürülmüştür.

b) Yöneticiler dışındaki siyasi parti mensubu vatandaşların anayasaya ilişkin fikir belirtebilmeleri "bilimsel ve akademik" olma şartına bağlanarak kısıtlanmıştır.

c) Anayasa konusuyla doğrudan ilgili bilimsel ve mesleki kurumların fikir belirtebilmeleri Anayasa Komisyonu'nun sözlü veya yazılı istemine bağlanmıştır.

d) TC vatandaşlarının anayasanin öncesinde varolan "yurttaşlık hakları"ndan kaynaklanan, kendisinin ve ülkesinin geleceğiyle bire bir ilgili anayasa konusunda söz söyleme hakları "bilimsel ve akademik" olma kısıtlamasıyla ellerinden alınmıştır.

e) "Anasaya hazırlığına ilişkin tartışmaların özgür bırakıldığı" aldatmacasıyla insanların siyaset yapmaları ek cezalarla daha da sınırlandırılmıştır.

f) Bir yandan hiçbir yasal gerekçe olmaksızın faaliyeti durdurulan dernek üyelerinin tüzel kişi ya da salt kişi olarak fikir belirtmeleri yeni kayıtlar altına alınırken;

g) Karar metninde olmamasına rağmen Aydınlar Ocağı (Aydınlar Ocağı, gerici faşist güçler için ideoloji ve politika üreten etkili bir kuruluştur. TC'nin şimdiki resmi ideolojisi olan "Türk-İslam Sentezi" bu kuruluşun eseridir) gibi faşist ideoloji üreten ve bizzat uygulayan kuruluşlar, TİSK, TÜSİAD vb. işveren kuruluşları hep siyasetin içinde ve anayasa tartışmalarının belirliyeni oldular. Aydınlar Ocağı'nın hazırladığı "Anayasa Taslağı", yürürlükteki anayasa ile tıpa tıp benzerlikler içindeydi (Bkz. Hulusi Turgut, 12 Eylül Partileri, ABC Ajans Yayınları, İstanbul Nisan 1986 Saf. 35-40).

O halde bütün 12 Eylül Rejimi boyunca olduğu gibi, anayasa hazır-

lık tartışmalarında da ne sıradan vatandaşların, ne de teknik kişi ve kuruluşların "demokratik katılımcılık" anlamında söz ve karar belirtme özgürlükleri olmadı. Fikir belirtmeleri özgür bırakılanlar da özgürlüklerin değil, cunta anayasa taslağının daha iyi formüle etmeye "memur kılınmaları" görevlerini yerine getirebildiler. Bu ortam içinde "Anayasa Hazırlık Ön Tasarısı" cunta tarafından şekle ilişkin kimi düzeltmelerle onanarak "Anayasa Taslağı" haline getirildi.

-2-
Anayasa oylaması

Konuyu mümkün olduğunca Anayasa Hukuku ve Tekniği ile sınırlandırarak sürdürelim. Anayasanın hazırlık ve tartışılma aşamasında vatandaşların, demokratik baskı güçlerinin katılımı yerine kısıtlanması olarak sürdürülen yasakçı anlayış, başka boyut ve biçimlerde "oylama aşaması"nda da sürdürüldü.

1) Alternatif yok

Anayasa Taslağı, oylama sonuçlarına ve Türkiye insanının bu sonucu da dikkate alarak oy kullanmasını sağlayacak olan bir seçenek belirlemedi. Taslağın kabulü için cunta tarafından açık ve gizli tehditler sürdürüldü. Cunta şefi Kenan Evren basın mensuplarına "Anayasa kabul edilmezse, halk demokrasiyi değil, bizi istiyor deriz ve kalırız" diyordu (Bkz. Hasan Cemal, Tank Sesiyle Uyanmak, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, syf. 550). Bu açıkça anayasanın kabul edilmesinden başka bir seçenek tanınmadığının ilanıydı. Anayasa oylamasında, halka seçenek değil, tehdit sunulmuş; yalnızca "ölümlerden ölüm beğenmesi" özgürlüğü (!) tanınmıştır.

2) Anayasa ile Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Birlikte Yapılması

Dünya Anayasa tarihlerinde seçim tekniği açısından anayasa oylaması ile cumhurbaşkanlığı seçiminin aynı oylamada yapılmasının başka bir örneği olduğunu sanmıyoruz. Bilinen odur ki, cunta şefinin cumhurbaşkanı olması, geçici 1. madde ile anayasa taslağı metnine alınmıştı. Bununla halka, "anayasaya evet oyu vermezsen askeri yönetime ve onun şefinin cumhurbaşkanlığına hayır oyu vermiş olacaksın" denerek gözdağı verilmiştir. 12 Eylül'ün yarattığı suskunluk ortamında, halkın cuntaya "tevekkül"ünün anayasaya evet oyuna "tedavül" edilmeye çalışılması en hafif deyimiyle seçim hilesidir.

3) Oylama Aşamasındaki Baskılar

Anayasaya "hayır" demek ve propagandası yasak

Bu aşamada da Türkiye halkları üzerine doğrudan ve dolaylı baskılar sürdürüldü. Anayasaya "evet" denmesi için başta Kenan Evren olmak üzere bütün devlet yetkilileri özgürce mitingler düzenlediler. TV ve Radyo başta olmak üzere bütün yazılı ve sözlü basın, "evet" propagandası için seferber edildi/zorlandı. Anayasaya "hayır" demeye çağırmak "gizli örgüt faaliyeti" olarak yansıtıldı. Bugün hala sürdürülen bazı yargılamalarda, anayasanın "tartışma" ve oylama aşamasında yakalanan "sanıklar" için düzenlenen iddianamelerde, savcılar, 12 Eylül'den sonra da "gizli örgüt faaliyetleri"ni sürdürdüklerinin kanıtı olarak anayasaya "hayır" çağrısını öne sürdüler. Yürekli ve ünlü birkaç bilim adamı, aydın ve sanatçı'nın bireysel olarak "anayasaya hayır" diyeceklerini duyurabilmeleri, haklarında 65 nolu MGK Kararı'na aykırı davranmak savıyla dava açılmasına neden oldu.

b) Oy Kullanmayanlara Ceza

Baskılar, salt "hayır" diyeceklerin, düşüncelerini açıklamasının ve propaganda yapmasının engellenmesiyle sınırlı değildi. Anayasa ve Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığı seçimine katılmak zorunlu hale getirildi. Katılmayanlara para cezası ve sonraki seçimlerde oy kullandırtmama cezası uygulandı. Bu durumda halk, seçim hakkını değil, cunta anayasasını "onaylama özgürlüğünü" (!) kullanabiliyordu.

Adı "seçim" olan bu uygulamada, yurttaşlık haklarının en başta gelenlerinden "seçme ve seçilme hakkı"nın tanınmadığına; her yurttaşın "yurttaş olmak"tan kaynaklanan yetkisinin bir hak değil görev olarak algılayıp uygulandığına başka kanıt göstermeye gerek yok sanırız. Bu durumsa İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ve İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırıdır.

c) Hayır Oy'u Kullananlara Ceza

Anayasaya ve cunta şefi Kenan Evren'in cumhurbaşkanlığına hayır oyu kullananlardan saptananlar çeşitli biçimde cezalandırıldı. İnsanlar en doğal haklarını kendi istedikleri yönünde kullandıklarından dolayı işlerinden, memuriyetlerinden, yerlerinden, yurtlarından oldular, hapislere atıldılar. Bunlardan en bilinenleri dönemin başbakanı Bülent Ulusu'nun koruma polisinin "hayır" oyu kullandığını açıkla-

yınca görevinden ve mesleğinden atılması; anayasaya en yoğun biçimde "hayır" oyu kullanan Tunceli ili halkının batı illerine sürgün edilmesidir...

d) Oylamada Seçim Güvenliği ve Tekniği Açısından Baskılar

Kırsal kesimde köy ve kasabalarda, halkın "evet" oyu kullanması için idari ve askeri makamlar yoğun baskı uyguladı. Baskılar 12 Eylül öncesi sol düşüncenin yaygın olduğu köylerde, jandarmanın halk üzerinde yeni bir terör ve işkence havası estirmesine dönüştü. Bütün baskı ve işkencelerin yeterli olmayacağından kuşkulanan cunta ve faşizm güçleri, kırsal kesimde oy pusulaları üzerine isim yazma zorunluluğu koydular.

Aslında yürürlükteki seçim kanununa göre, üzerinde herhangi bir işaret, yazı, isim bulunan oy pusulaları geçersiz sayılıyordu. Yapılan "alelacele" değişiklikle bu durum kaldırıldı. Böylelikle cunta, uyguladığı resmi olmayan isim yazma zorunluluğuna resmi-yasal bir dayanak yarattı.

Oylama sırasında yapılan baskılardan biri de, oy pusulaları ve zarfların demokrasilerde yeri olmayan biçimde düzenlenmesiydi. Öyle ki, oy pusulalarının "evet" ve "hayır" oyları için ayrı renklerde olması yanında, zarfların şeffaf oluşu, kullanılan oyun anlaşılmasını sağlıyordu. Böylece demokratik seçim geleneklerinin ana ilkelerinden biri olan "gizli oy- açık sayım" ilkesi "açık oy-gizli sayım" olarak uygulandı.

4) Oylama Sonuçları Üzerine Kimi Noktalar

Seçim tarihinde nüfusu yaklaşık 50 milyon olan TC'nde kayıtlı seçmen sayısı 20.740.911 idi. Seçmen yaşında olup da, gerek sayım ve kayıtların sağlıksızlığından, gerek uğradıkları takibat nedeniyle, gerekse gözaltında – tutuklu - hükümlü olmaları nedeniyle seçmen kütüklerine yazılmayanlara ilişkin net bir rakam bulmak olanaksız.

Ancak araştırma ve yorumlar, bu rakamın 1 milyon civarında olduğunda birleşiyorlar.

Böylece ilk elde TC'nde her 50 kişiden biri kendini ve toplumu birinci dereceden ilgilendiren anayasa oylamasında safdışı bırakıldı.

Şimdi Anayasa Oylaması sonuçlarının kısa bir istatistik cetvelini düzenleyelim[1]:

Toplam seçmen sayısı:	21.457.000 (yaklaşık)[2]
Kayıtlı seçmen sayısı:	20.740.911
Kullanılan Oy:	18.870.831
Geçerli Oy:	18.801.397
Kabul Oyları:	17.177.916
Red-Hayır Oyları:	1.623.481

Bu istatistik rakamların ortaya çıkardığı sonuç şudur:

Seçmen Kütüklerine yazılamayan:	716.089
Kayıtlı Olup Oylamaya Katılmayan:	1.870.080
Geçersiz Oy Kullanan:	69.434
Red-Hayır Oyu Kullanan:	1.623.481
Toplam:	4.279.084

Rakamlar çok açıkça ortaya koyuyor ki, 1982 Anayasası, seçmen yaşında olan ortalama 4,5-5 Milyon TC vatandaşının onayını alamamıştır. Bunun genel nüfus oranı (ortalama): 1/10, kayıtlı seçmen sayısına oranı (ortalama): 1/5'tir. Yani, TC vatandaşlarından her 10'undan biri, seçmenlerin her 5'inden biri 12 Eylül Anayasası'nın, kendisi, ülkesi ve halkı yararına olmadığını daha oylama aşamasında doğrudan ya da dolaylı olarak belirtmişti.

-3-

Anayasa metninin incelenmesi

1) Anayasanın Tipik özellikleri

a) Toplum Hayatını Belirleyen Önemli Yasalar

Bir anayasanın karakteri salt o anayasanın metniyle değil, anayasa esas alınarak hazırlanan ve uygulanan önemli yasalarla birlikte ortaya çıkar. Seçim Yasası, Siyasi Partiler Yasası, Çalışma Yaşamını Düzenleyen Yasalar vb... bunların en belli başlılarıdır. 82 Anayasasına göre hazırlanan yukarıdaki yasalar, anayasanın baskıcı-kısıtlayıcı-otoriter karakterini daha da pekiştiriyor. Ancak, konumuzu anayasa metniyle sınırlama eğilimimizden dolayı, "anayasa düzeni"ni belirliyen bu yasalarla ilgili başlıklarda değineceğiz.

b) Geçici Maddeler

82 Anayasasının en tipik özelliği, ruhunu belirleyen epeyce fazla sayıda "Geçici Madde"yi bünyesinde barındırmasıdır. Bu maddelerin

ilginçliği, "geçici" olarak adlandırılmalarına karşın "kalıcı anayasa düzeni"ni belirlemeleridir. Bu paradoxal konum, mantıksal tutarsızlık olması yanında, anayasa tekniği açısından, çağdaş anayasa hukukunda izahı ve yeri olmayan bir durumdur.

"Geçici" olmasına karşın, devletin yeniden örgütlenmesinde son derece önemli fonksiyonlara sahip "Cumhurbaşkanlığı Konseyi" gibi bir yürütme erkinin, 6 yıl gibi hiç de kısa ve geçici sayılmayacak bir süre için yetkili kılınması (Bkz.Geçici 2. Madde) bu garipliklerin en "ehven-i şer"i. Çünkü daha ağır, daha garip ve daha kalıcı, süresiz olanları da var. Geçici 15. madde ile, 12 Eylül 1980'den ilk genel seçime değin ülkeyi yöneten Milli Güvenlik Konseyi (Cunta), Hükümetler, Danışma Meclisi mensupları siyasi-idari-mali-hukuki denetimden süresiz olarak sorumluluk dışı bırakılmıştır.

Bu kurumların aldığı kararları değiştirmek bir yana; "...Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların anayasaya aykırılığı iddia edilemez..." (Bkz.Anayasa Geçici 15. madde son fıkra)

Yine geçici maddeler ile, ilk genel seçimlerde oluşacak TBMM'nin "yasama" hakkına ipotek konmuş "12 Eylül yönetimi"nce planlanıp da yetiştirilemeyen yasaların bir yıl içinde çıkarılması şart koşulmuştur. (Bkz. Geçici 8. madde)

Bu da gösteriyor ki, ne "12 Eylül Yönetimi", ne O'nun "12 Eylül Yasaları" ve ne de "Geçici Anayasa Maddeleri" geçici değildir. Kalıcı ve yerleşik yeni bir toplumsal model oluşturmak istenmiş, geçici maddelerle bunların tamamlanması şart koşulmuştur.

c) Anayasa Değişikliği Açısından

Anayasa tekniği açısından anayasalar, değiştirilebilirliklerine göre, yumuşak – bükülgen - değiştirilebilen; sert - bükülgen olmayan - kolay değiştirilemeyen gibi isimlere göre gruplandırılırlar. 12 Eylül'ü düzenleyen "iç ve dış mihraklar", kalıcı yeni bir toplumsal model öngördüklerinden; bu modelin üst yapıdaki biçimlenişi olan 82 Anayasası'nın değiştirilmemesini garanti altına almışlardır.

Yukarıdaki gruplamalardan ikincisine dahil edilebilecek olan 82 Anayasası, bütün yönleri dikkate alındığında, anayasa literatüründeki "otoriter-askeri" adlandırılmasında kendini bulur. Sertlik-otoriterlik ve askerilik bütün konularda 82 Anayasası'nın karakteristik özelliğidir.

Bu nedenle ünlü anayasa hukukçumuz Prof. Server Tanilli tarafından "Anayasa'dan ziyade kışla nizamnamesidir" diye niteleniyor.

2) Temel Hak ve Özgürlükler

Çağdaş-demokratik anayasalarda, birey devlet (siyasal iktidar) ilişkilerinde; "birey temel hak ve özgürlükleri" ön planda tutularak garanti altına alınmış; devlet ve siyasal iktidarın yetkileri ise sınırlandırılmıştır. Devlet zaten organize ve hakim güç olarak hak sahibi bir "erk"tir. Hakim ve hak sahibi organize güç olmak, devlet ve dayandığı sınıfların haklarını, bireyler ve emekçi sınıflar zararına sınırsız olarak genişletme ve geliştirme istemlerini kamçılar. Bu nedenle devlet ve dayandığı sınıfın haklarının kullanımı sınırlandırılmıştır. Diğer bir deyişle, çağdaş-demokratik anayasalarda devletin karşıtını ifade eden birey ve sınıfların hak ve özgürlükleri dokunulmaz bir biçimde garanti altına alınmış; bununla da yetinilmiyerek, bu hak ve özgürlüklerin genişletilip geliştirilme yolları ve örgütsel mekanizmaları da ayrıca dokunulmaz "hak ve özgürlükler" olarak konmuştur. Kuşkusuz bu mantık, devlet-insan-toplum ilişkisine bakışın bir yansımasıdır. Demokrasilerde devlet, insan ve toplum içindir ve toplumun daha iyi, daha mutlu yaşamasını sağlama, devletin birincil görevidir.

Oysa faşist-otoriter rejimlerde, insan devlet içindir ve devleti daha güçlü kılmak göreviyle yükümlüdür. Faşizmin genel "güçlü devlet-güçlü iktidar" hedefi, yıllardır Türkiye'de sivil faşistlerin "milli devlet-güçlü iktidar" sloganıyla ifade ediliyordu. 82 Anayasası demokratik anayasaların tam tersine, önce devlet ve o'nun haklarını sınırsızlaştırdığı; birey hakların kısıtlamayı esas aldığı için -herşeyden öncedemokratik olma özelliğini taşımamaktadır. 12 Eylül Yönetimi, birey ve toplum karşısında devleti güçlendirip, bunu 82 Anayasası'yla pekiştirerek faşist güçlerin en önemli hedefini gerçekleştirmiştir.

Temel hak ve özgürlükler, insanların insan olmaktan kaynaklanan doğal ve dokunulmaz haklarıdır. Bu nedenle "İnsan Hakları" olarak da adlandırılırlar. Okuyucunun aşağıda Temel Hak ve özgürlükler'i ayrı ayrı incelediğimizde göreceği gibi 82 Anayasası "insan hakları"na aykırı bir anayasadır. Anayasa metni içinde "Temel Hak ve Özgürlükler" diye bir başlık olmayıp, "Temel Haklar ve Ödevler" başlığı vardır.

Anayasanın bu kısmında göze çarpan "trajik" özelliği, maddelerin başlangıcında "haklar" tanımlanırken, devamında bunların nasıl sınırlandırılacağının, ya da ortadan kaldırılacağının tanımlanmasıdır. Bu hakların kullanılma yollarının değil, kullanılmama yollarının belirtilmesi... Yani demek ister ki "anayasa koyucu" "...her ne kadar böyle birtakım haklar varsa da bunları TC vatandaşları kullanamıyacak, çünkü devlet kullandırtmayacak..."

Zaten "Temel Hak ve Hürriyetler" tanımlanırken şöyle deniliyor:

"...Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder..." (Bkz. Madde 12)

Özgürlük yerine ödev, birey hakkı yerine başkalarına karşı sorumluluk. İşte 82 Anayasası'nın "demokratik"liği (!).

a) Yaşama Hakkı

82 Anayasası'nın 17. maddesinde bu hak şöyle tanımlanıyor: "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir..."

Bilindiği gibi Türkiye, Avrupa'da ölüm cezalarının yürürlükte olduğu tek ülkedir. 12 Eylül Yönetimi'nce bugüne dek 50 idam cezası uygulanmıştır. Halen mahkemelerde kesinleşip TBMM Adalet Komisyonu'nda bekleyen 197 idam kararı vardır. (Bkz. Emin Çölaşan, TBMM Adalet Komisyonu Başkanı Alpaslan Pehlivanlı ile söyleşi. Hürriyet, 13 Haziran 1988) Özellikle demokratik Avrupa kamuoyunun idam cezalarının kaldırılması, infazların durdurulması yolundaki istekleri üzerine cunta şefi Kenan Evren şu yanıtı vermişti: "...Bunları asmayıpta ne yapacağız, ömürboyu besliyecekmiyiz? .." Cunta şefinin ağzından o zaman dile getirilen bu mantık, anayasada da ifadesini buldu. Yine 17. maddede "...Kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezai muameleye tabi tutulamaz..."deniliyor. Fakat hemen arkasından sanki anayasa bir ceza yasasıymışçasına, mahkemelerce ölüm cezası verileceğinden sözediliyor. Oysa ölüm cezası, insanın yaşama hakkına aykırı, insan onuruyla bağdaşmayan, çağdışı bir cezadır. idam edilerek öldürülen bir kişinin "maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı"ndan nasıl sözedilebilir? Ancak yaşanarak geliştirilebilecek bir varlık baştan yok ediliyor idam cezasıyla...

Mahkemelerin verdiği ölüm cezaları dışında, 17. maddenin 2. fıkrasıyla güvenlik güçlerine insan öldürme yetkisi verilmiştir. Öyle bir yetki ki, uygulanması her türlü denetimin dışındadır. Her T.C vatandaşı, güvenlik güçlerince "kaçma olasılığı olan bir suç zanlısı" olarak görülüp sokak ortasında öldürülebilir. Bu durumda öldüren güvenlik mensubunun cezalandırılması anayasayla önlenmiştir. Yani mahkemeler dışında her devlet görevlisi suçluluğuna inandığı bir kişiye idam cezası verip "kaçma olasılığı"na karşı bu cezayı hemen infaz edebilir.

En başta gelen "Yaşama Hakkı" devlet tarafından garanti altına alınması gerekiyorken, tam aksine bizzat devlet ve anayasa tarafından ortadan kaldırılmaktadır.

b) Kişi Haysiyeti ve Anayasa

b-1) İşkence

Türkiye'de halk arasında yaygın bir inanç vardır: Polis ve jandarmanın eline düşüp de işkence görmeyen insan yoktur. Bu inanç özellikle 12 Eylül'den sonra daha da yerleşti. Binlerce insan işkence gördü. 12 Eylül'den bugüne dek işkencede 229 kişi (bilinen) öldürüldü. Yüzlercesi sakat kaldı. Bu durum Uluslararası Af Örgütü yetkililerince de doğrulanıyor: "...Darbeyle birlikte işkence iddialarında büyük bir artış olmuştur... Şu anda azalmasına rağmen, işkence devam ediyor. Türkiye'nin en büyük sorunu işkencedir..." (Helmut Oberdiek, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Raportörü, Hürriyet, 15 Haziran 1988)

İşkence uygulamalarının varlığı ve yaygınlığı açık bir gerçek iken, bunun önlenmesi için yasal bir önlem alınmadı. Aksi olarak 17. maddeyle güvenlik güçlerine yukarıda belirttiğimiz yetkinin verilmesi, işkencenin ve işkencecilerin korunup teşvik edildiğinin çok açık bir kanıtı.

b-2) Pişmanlık yasası

Her ne kadar anayasada:

"... Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı göstermesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatı ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz..." (Madde 20)

"... Her ne sebep ve amaçla olursa olsun, kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz..." (Madde 20) deniyorsa da; bu hakların nasıl ortadan kaldırılacağı hemen peşinden belirtilmiş. Nitekim bu anayasaya göre çıkarılan. "Pişmanlık Yasaları" ile insanlar özel hayatları, kişisel düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanıyorlar. Cezalarda yapılacağı vadedilen indirimden yararlanabilmek için geçmişlerinden nefret etmeye-pişmanlığa, kendi onurlarını çiğnemeye itiliyorlar. Bu yetmezmiş gibi, ceza indiriminden yararlanmak başkalarını suçlamaya bağlanıyor. Bir insan için şimdiye kadarki yaşamından nefret etmeye, bu nefrete dayalı olarak düşünce ve kanaaatlerini açıklamaya, başkalarım suçlamaya zorlamak kadar onur kırıcı başka bir davranış olamaz. Bu nedenle "Pişmanlık Yasaları" ve ona dayanak olan anayasa maddeleri insan haklarına aykırıdır.

c) Düşünce özgürlüğü

Anayasa her şeyden önce, geçici 15. maddesiyle insanları, salt kendi "nizam"ı yönünde düşünmeye zorlayan bir mantığa sahiptir. Yukarı-

da "Geçici Maddeler" başlığında alıntılıyarak verdiğimiz bu maddeye göre, 12 Eylül döneminde çıkarılan yasa-kararname ve uygulamaların, "anayasaya aykırılığı iddia edilemez" zırhıyla donatıldıklarını belirtmiştik. Bunun düşünce özgürlüğü açısından anlamı: 12 Eylül Yasaları'nm aleyhinde, bunların yanlış olduğu yönünde düşünme özgürlüğünün tanmmayışıdır. Daha açık ifadeyle anayasa, T.C vatandaşlarını, ancak 12 Eylül uygulamalarını doğru ve haklı bulma yönünde düşünmeye zorlamakta; yanlış ve ülke çıkarların aykırı bulma düşüncesine özgürlük tanımamaktadır...

Anayasanın 25. ve 26. maddelerindeki "... herkesin düşünce ve kanaat hürriyetlerine sahip olduğu, bunları söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına ve toplu halde açıklayıp yayabileceği" sözde kalmaktadır. Sözde diyoruz. Çünkü hemen 26. madde 2. fıkrada, bu hakların kullanımı "suçların önlenmesi... amacıyla sınırlandırılabilir" denmektedir. Nedir önlenecek olan suç? Kullanımı sırasında suç işlenebileceği olasılığına karşı, temel bir hakkın kullanımı sınırlanamaz...

"Çağdaş Hukuk" anlayışında düşünce özgürlüğü, salt, insanların kafasında birşeyler düşünmesi değil; bu düşünceleri özgür ve sınırsız olarak yayabilme hakkına sahip olması şeklinde tanımlanır. Bunlardan ikincisi yoksa, birincisi de kendiliğinden ortadan kalkar. Düşünme eyleminin kendisi, düşünceler açıklanmadan geliştirilemez. Açıktır ki 20. yüzyılda insanlık için yüzkarası utanılacak bir kavram olan "düşünce suçu" Türkiye'de anayasanın ruhunda bulunmaktadır...

Kaldı ki bu konuda anayasanın ilgili iki maddesi bile kendi aralarında çelişkilidir. Bir yandan 25. maddede "...kimse... düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz" denilirken, diğer yandan 26. maddede düşünce ve kanaatlerin açıklamanın suç olacağı/olabileceği belirtiliyor. Anayasa madde/metin uyumu açısından bile tutarlılık arzetmiyor. Ancak asıl sorun bu değil kuşkusuz. "... İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. ve 11. maddeleri, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü garanti altına alıyor. Türkiye, imza koyduğu bu sözleşme ile ters düşüyor. Türk Ceza Kanununun bir çok maddesi de insan haklarını ihlal ediyor..." (Helmut 0berdiek, agy)

d) Örgütlenme özgürlüğü

Yukarda belirtildiği gibi İnsan Hakları Sözleşmesi, düşünce ve örgütlenme özgürlüklerini birbirini bütünleyen, birbiriyle çok yakından ilintili temel özgürlükler olarak tanımlar. Hukuksal olarak, örgütlenme hakkı tanınmamış bir fikrin ve sahiplerinin düşünce özgürlüğü de ortadan kaldırılmış demektir. 12 Eylül faşist darbesinden sonra cunta, hal-

kın her kesimine örgütlenme yasağı koydu. Bu yasakçılık, siyasal partilerden, demokratik derneklere, meslek örgütlerine, işçi sendikalarına; camii yaptırma derneklerinden, okullardaki spor ve satranç kulüplerine dek uzandı.

Cunta tarafından "Örgütlülük ve örgütün kötü olduğu, eğer insanların haklarını savunmak gerekirse bunu devletin yapacağı, bu nedenle de devlet dışında herhangi bir örgütün olmaması gerekti..." düşünceleri demogojik söylemlerle sürekli olarak yenilendi. Aynı anlayış, 82 Anayasası'nda daha katmerli, hukuksal kılıfı (!) hazırlanmış olarak bulunuyor. Bu yasakçı ruhuyla, demokrasinin en temel ilkesi olan "atılımcılık" ve "çoğulculuk" yerine "tekçilik" "otoriterlik" ilkelerini koyuyor. Bunun da faşist devletin anayasal boyuttaki şekillenişi olmaktan başka bir anlamı yok...

d-1) Siyasi Partiler ve 82 Anayasası

12 Eylül Yönetimi daha başlangıçta, siyasi partisiz bir "demokrasi"yi gönlünden geçirdiğini belli etti. Cunta şefi Kenan Evren, "...Partilerin vatandaşları böldüğünü, kendisinin o zamana dek hiçbir partiye oy kullanmadığını..." söyliyerek siyasi partilerin gereksizliğini (!) anlatıyordu. Aslında bu düşünceler, getirecekleri sistemin ana dokularından birini oluşturmaktaydı.

Siyasi partiler, demokratik rejimlerin "olmazsa olmaz" öğeleridirler. Siyasal partisiz demokrasi ve çoğulculuk olamaz. Demokrasiyi güçlendirmenin yolu, siyasi partilerin varlığından ve güçlülüğünden geçer. Bu nedenle demokratik devletler siyasi parti kurmayı teşvik eder, onları koruyucu önlemler alır.

82 Anayasası'nın 68. maddesi, "...siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır..." derken, devamında anayasanın temel espirisiyle uyumlu bir biçimde siyasal partilere konan kısıtlamalar eklenerek, "...öngörülen anayasal sistemde siyasal partilerden vazgeçildiği ortaya çıkıyor... Dolayısıyla, siyasal partilerin temelini teşkil ettikleri parlementer demokrasiden söz etmek de olanaksızlaşıyor..." (Taha Parla, age,s:115)

Otoritelerce açık olarak dile getirilen bu kesin yargı, anayasa, siyasi partiler kanunu ve seçim kanunundan kaynaklanıyor. Siyasi partilere konan kısıtlamaların bellibaşlılarını sıralayacak olursak:

* Partilere üye olmak zorlaştırıldı. (Bkz. Anayasa mad. 68-69)

* Partilerin gençlik-kadın-işçi ve meslek kolları kurmaları yasaklandı (anayasa mad.68). Bu kısıtlanmanın açık anlamı partilerin toplumsal sorunlarına ilişkin gerçek anlamda politika yapmalarının yasaklan-

masıdır. Bir parti, gençlik, kadın, işçi vb. sorunlarıyla ilgili bu kesimler içinde örgütlenmeden nasıl politika yapar? Tek tek bireylere konan "politika yapma yasağı", bireylerin kendi sınıfsal-mesleksel-cinsel çıkarlarını savunmak için oluşturdukları siyasal partiler düzleminde sürdürülmüş; "siyasetle uğraşmayan siyasal partiler" (!) tanımı getirilmiştir. Bu tanımın şu kısıtlamayla altı yeniden çiziliyor.

* Siyasal Partiler'in dernekler, sendikalar, vakıflar, meslek örgütleriyle siyasi ilişki ve işbirliği kurmaları yasaklanmıştır (Madde 69). "...Oysa çağdaş demokrasi kuramında siyasi partilerin varlık nedeni ve temel işlevi tam budur..." (Taha Parla, age, s:n6-117) Siyasal partilerin politikaların ülkedeki sendika, dernek, meslek örgütü vb... "grup çıkarlarını" savunan örgütlere benimsetmeye çalışmadan, bu grupların politikalarını kendi politikalarına dahil etmeden siyasi faaliyette bulunabilmeleri olası değildir.

* Siyasi partiler, "yürütme"nin kesin denetimi altına sokulmuşlardır. Cumhurbaşkanınca atanan "Cumhuriyet Başsavcısı", partilerin tüzük, program ve faaliyetlerini denetler. (Mad.69)

* Partilerin mali kaynaklarında sınırlamalar yapıldı (Mad. 68-69)

* Seçim Kanunu'yla Partilerin seçime girebilmeleri çok sayıda "il ve ilçelerinde örgütlü olma" şartına bağlanarak zorlaştırıldı.

* Seçim Kanunu'yla "suni çoğunluk" ve"çoğunluk diktası" oluşturma yoluna gidildi. Bunun en çarpıcı örneği, 1987 -erken- Genel Se-çimleri'nde yaşandı. İktidar partisi cuntanın devamı ANAP, aldığı %36 oy oranına karşılık 400 milletvekilliğinden 292'sini kazanarak (!) %73 başarı elde etti.

d-2) Dernek Kurma özgürlüğü

12 Eylül'ün ve 82 Anayasası'nın temel espirisinin "apolitik" bireyleri öngördüğünü belirtmiştik. Bu anlayış, insanlara politik faaliyet alanı olarak salt seçimlerde "oy kul-lanma"yı bırakıyor. Buna göre bireyler, kendi meslek ve sınıfı, ülke sorunları üzerinde görüş sahibi olamazlar. Hele bu konulara ilişkin dernek kuramazlar, kurulan dernekler, insanların mesleksel, sınıfsal, kişisel sorunlarını ortaya koyamaz. O takdirde siyaset yapmış olurlar... Aynı şekilde dernekler, siyasi partilerle ilişki kuramazlar, onlara destek veremezler. (Bkz,Mad.33)

d-3) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Düzenleme

Bütün temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi bu konuda da hak önce tanımlanıp sonra gerekçeleri sayılarak kullanımı ortadan kaldırılıyor.

(Bkz. Anayasa Mad.34) Bu hakkın kullanımı "idare"nin iznine bağlanarak, idareye herhangi bir gösteri yürüyüşünü 3 aya varan erteleme yetkisi tanınıyor. Sonuçta Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme hakkı, düzenlenişine, katılımına konan engeller nedeniyle sadece kağıt üzerinde varolmaktan öteye geçmiyor.

d-4) Çalışma Yaşamı, Sendika Kurma ve Grev Hakkı

82 Anayasası'nın çalışma yaşamında, özellikle işçi sınıfı ve emekçilerin hak arama, haklarını koruma ve geliştirme; bunun için sendika kurma ve grev haklarına koyduğu kısıtlamalarla "...sosyal hakların özüne dokunulmakta, amacına uygun olarak kullanılmaz duruma getirilmektedir..." (Faruk Pekin, 1980 Sonrası Sendikacılık, Türkiye Sorunları Dizisi 1, s:122, Alan Yayıncılık, Haziran 1987)

Konuya diğer yanından, iş çevreleri ve tekelci sermaye açısından baktığımızda ters orantılı bir gelişmeyle karşı karşıyayız. İşveren örgütleri TİSK ve TÜSİAD'ın 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte işçi haklarına ve örgütlerine karşı başlattığı saldırı ve belirlediği ilkeler, 12 Eylül Yönetimi'nin Çalışma Yaşamını Düzenleyen ilkeleri haline geldi. İşverenlerin, işçilerin SENDİKA + TOPLU SÖZLEŞME + GREV özgürlüklerini yoketme amaçları bir plan çerçevesinde uygulandı. İşçilerin örgütlenme hakları ortadan kaldırılırken, işverenlere işçileri gerekçesiz işten çıkarma hakkı tanındı. İşverenlerin toplum yaşamının her alanında etkinliği ve örgütsel fonksiyonları tek belirleyici haline geldi.

Aynı durum 82 Anayasası'nın çalışma yaşamına ilişkin özünü oluşturuyor. Bilindiği gibi "sendika + toplu pazarlık + grev" hakkı çalışanların sosyal haklarının tanımlayıcısı ve güvencesidir. Bu "üçlü hak zinciri" açısından baktığımızda 82 Anayasası, 2821, 2822 sayılı yasalar ve diğerleri, "...hakları düzenleyici, güvence altına alıcı değil, sınırlayıcı, yasaklayıcı niteliktedir..." (Faruk Pekin, Demokrasi Sendikal Özgürlük Sosyal Haklar, s. 259)

Çağdaş demokrasilerin "Sosyal Devlet" anlayışında devlet, toplumsal dengeyi, güçsüzü koruyarak, ona ek haklar sağlayarak kurar. Burjuva demokrasilerinde işçilerin ve çalışanların sendika ve grev hakları bu nedenle vardır ve kısıtlanamaz. Üstelik "Hak Grevi", grev hakkının tamamlayıcısı ve özü olarak tanımlanır. Bağıtlanan toplu sözleşmelerin rafta kalmayıp hayata geçirilmesini sağlamak üzere işçilerin kullanacağı bir güvence olarak vardır. Hak Grevi ortadan kaldırılırsa Toplu Sözleşme Haklarından söz edilemez. Anayasa'da zaten kısıtlanan "Grev Hakkı" sonucunda elde edilen hakların uygulanmasının garantisi kim ve hangi yöntem olacaktır? İşverenler, sermaye-mülkiyet-

kar sahibi olarak işçi karşısında başta ve doğal olarak güçlü iken, 54. madde ile işverenlere "Lokavt Hakkı" tanınmıştır. Bu durumda bizzat anayasa ile devletin "Sosyal Devlet" olma ilkesi bir kenara bırakılarak "İşveren Devleti " olması ilkesi hakim kılınmıştır.

Anayasanın 51. maddesi ile sendika kurma özgürlüğü tanınırken aynı maddenin devamında ve 52-53-54. maddelerde işçi sendikalarının işlevi ve örgütsel varlıkları yok edilmeye çalışılıyor. 52. maddede "...sendikalar... siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar. Siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar..." ibaresi var. Günümüzde "siyasi amaç ve faaliyette bulunmamak" gibi, insanı bilinçsiz bir varlık haline getiren onursuz bir tanımlama olamaz. İnsanı diğer varlıklardan farklı kılan ilk özelliği, bilinçli bir varlık olarak, kendisi, ülkesi ve toplumun çıkarları doğrultusunda siyasal faaliyette bulunmasıdır. İnsanların insan olmaktan kaynaklanan haklarını kullanılmasını engelleyen bir anayasa ve bu anayasanın oluşturduğu "düzen" demokratik bir düzen olamaz...

e) Din ve İnanç özgürlüğü

12 Eylül'le birlikte bir yandan dinsel gericilik Hz. Muhammet döneminde bile olmayan bir fanatizmle teşvik edildi. Diğer yandan zaten kısıtlı olan "inanç özgürlüğü" yok edildi. Sözde T.C. de "laik" bir devlettir. Cunta şefi Kenan Evren, 12 Eylül'den sonra devlet idaresine ilişkin görüşlerini "Kuran"dan ayetler okuyarak açıkladı. Bunu halen cumhurbaşkanı olarak da sürdürüyor. Oysa cuntanın kendi anayasası kimsenin "devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına" dayandıramayacağını söylüyor.(Madde 24) Yani 12 Eylül Yönetimi kendi anayasasına göre bile suç işliyor. Ancak halka ve halkın temel özgürlüklerine karşı işlenen suçlar, daha da büyüktür. Kenan Evren, halkın inanç özgürlüğüne karşı zorlayıcı-baskıcı uygulamayı daha 23 Temmuz 1981'de "Artık yeni aldığımız bir kararla ilk ve orta okullarla liselerde mecburi din dersi konulacaktır" diye açıklıyordu. Aynı zorunluluk Anayasa'nın 24. maddesinde "...din, kültür ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır..." şeklinde boy gösterdi. Anayasa'da böyle bir zorlamanın oluşu, herşeyden önce - yazılı olmamasına karşın- öz olarak "devlet dini" tanımı yapıldığının, bunun da "sünnilik" olduğunun kanıtıdır. O halde 82 Anayasası'nda ifadesini bulan T.C Devleti öz olarak laik bir devlet değildir...

Hukuk kuramında inanç özgürlüğü, herhangi bir dine ya da bir başkasına inanma ve bunun inançsal gereklerini yerine getirme özgürlü-

ğü olduğu kadar; herhangi birisine, ya da hiçbirisine inanmama hakkı olarak tanımlanır.

Türkiye dinsel yönlerden de farklılık gösteren insanların yaşadığı bir ülkedir. Bu insan topluluklarının dinsel inançları salt "sünni-müslümanlık" olmayıp; "Alevi", "Hıristiyan", "Musevi" vd... inanç taşıyan milyonlarca T.C vatandaşı vardır. Farklı inançlardaki insanlara, kendi inanç ve istemleri dışında, zorunlu "sünni-müslümanlık" okutulması ve bu inancın gereklerini yerine getirmeye zorlanması "İnanç Özgürlüğü"nün ortadan kaldırılması demektir. 82 Anayasası, "Din ve inanç Özgürlüğü" düzleminde de insan haklarını çiğnemektedir.

f) Ulusal Hak ve özgürlükler

T.C sınırları içinde milyonlarca Kürt yaşamakta ve bunlara Kürt olduk-larını söyleme özgürlüğü bile tanınmamaktadır. Bu hakkın tanınmayışı bir yana, anayasanın 66. maddesiyle bu insanlar, etnik ulusal açıdan "Türk" olarak tanımlanmaktadır. Pek çoğuna T.C'nin de imza koyduğu uluslararası anlaşma ve sözleşmelere göre, her insanın anadilinde konuşma, yazma ve bu dili geliştirme hak ve özgürlüğü bütün dünyada geçerli "Temel İnsan Hakları"ndandır. Buna rağmen Kürtçe konuşma (madde 3) ve yazma (madde 28) yasaklanmıştır.

Dünya'da Türkiye sınırları dışında yaşayan Kürtler de vardır ve bunların anadili Kürtçe'dir. Kürtçe konuşur, okur ve yazarlar. Bu nedenle anayasanın 66. maddesindeki "bütün T.C vatandaşlarının Türk oldukları" kabulünden hareket edilse bile, her T.C vatandaşının Kürtçe'yi bir yabancı dil olarak öğrenme özgürlüğü olmaktadır. Yani salt dünyadaki objektif gerçeklikten dolayı bile Kürtçe bir yabancı dil olarak kabul edilmek ve diğer yabancı diller statüsüne alınmak zorundadır. Ancak Türkiye'de teorik olarak bütün yabancı dilleri öğrenme, bu dillerle yazma, yayın yapma özgürlüğü olmasına rağmen; Kürtçe öğrenme, yazma ve yayın yapma özgürlüğü yoktur. Bu durum T.C'deki Kürtlerin olduğu gibi Türk, Ermeni, Musevi,... kökenli T.C vatandaşlarının istedikleri bir yabancı dili öğrenme özgürlüklerinin tanınmayışıdır. Açıkça görüleceği gibi bu durum insan haklarının çiğnenmesidir.

Bu bölümü bitirirken yineliyelim ki; 82 Anayasası, Temel Hak ve Özgürlükler açısından, kullanma ve geliştirme yollarını değil; kullandırtmama ve ortadan kaldırmayı esas alan bir felsefeye sahiptir. Maddelerin başında özgürlüklerin adı belirtilmekte, devamında ise "suçu ve suç işlemeyi önleme" gerekçesiyle, yapılacak sınırlama ve ortadan kaldırma yolları sıralamaktadır. T.C Anayasası ve Devleti vatandaşlara peşinen, "potansiyel suçlu" gözüyle bakmaktadır.

"... Bu yüzdendir ki 1982 Anayasası daha ilk cümlesinde 'Kutsal Türk Devleti' formülüyle söze girmektedir. Liberal batı anayasacılığının sadece bireye ya da onun haklarına layık gördüğü 'kutsallık' sıfatı... Anayasanın, kelimenin 'otoriter' anlamında 'devletçi' oluşunun en açık kanıtı; 1982 Anayasası, Devleti kutsamakla işe başlayan ilk ve tek 'batı demokrasi' anayasasıdır..." (Bülent Tanör, İki Anayasa 1961-1982, s:162, Beta Yayım, İstanbul,1986)

Bir yandan güçlendirilmesi, kendisinden hiçbir hak talep edilmemesi gereken "Kutsal Türk Devlet"i; diğer yanda bütün fonksiyonları devlete hizmet etmek olan, hiçbir hak ve özgürlüğü kullanamayan "potansiyel suçlu" vatandaşlar: İŞTE FAŞİZM BUDUR!.. 12 Eylül'ü planlayıp uygulayan emperyalizm, Türkiye hakim sınıfları ve bunların aracı olan ordu, Türkiye insanlarını anayasalı bir faşist rejim altında yaşamaya mecbur bırakmışlardır...

3) Kuvvetler Ayrımı İlkesi Açısından 1982 Anayasası

Bilindiği gibi burjuva toplumlarında devlet, yasama, yürütme, yargı erkleri ile biçimlenir. Bu üç erkin kendi aralarındaki denge "burjuva devlet"in karakterini belirler. "Yürütme Erki"nin doğasında varolan kendini sınırsızlaştırma istemi, yasama ve yargı'nın yetkileriyle sınırlanarak dengelenmiştir. Yürütme asıl olarak, hakim olan sınıf/gücün hakimiyetinden kaynaklanan ve doğası gereği en güçlü "erk" olma konumundadır. Bu nedenle, çağdaş siyaset ve hukuk kuramlarında, kendiliğinden sınırsızlık eğilimi taşıyan bu "erk"in sınırlanması, toplumun "uyum" içinde birarada olabilmesinin önkoşuludur.

Türkiye halkları ve emekçi sınıflarının çıkarlarına karşı en radikal bir müdehale olan 12 Eylül, gerçekte hiçbir zaman oluşturulamayan "kuvvetler dengesi" ilkesini de alt üst etti. Zaten hakim sınıflar ve sözcülerinin de, ordunun da şikayeti, bu dengeyi kağıt üzerinde oluşturan 1961 Anayasası'ndandı. Oysa 1961 Anayasası, bizzat "burjuva iktidar"lar tarafından uygulanmamış, anayasa gerekleri yerine getirilmemişti. Burjuvazi, eski başbakanların ağzından şöyle dile getiriyordu bu yakınmalarını:

"... Bu anayasa ile devlet idare edilemez... "(S. Demirel)

"... Bu anayasa lükstür..." (Nihat Erim)

82 Anayasa oylaması öncesinde cunta şefi Kenan Evren şöyle sürdürdü: "...1961'de meydana getirilen anayasanın 1971 sonlarında silahlı kuvvetlerin de temennileriyle gerçekleştirilen, fakat bir takım oyunlardan tam olarak yapılamayan değişikliklere rağmen bir türlü başarılı olamadığı görülmüş ve 1961 Anayasası'nm ortadan kaldırıl-

masına ve yeni bir anayasanın meydana getirilmesine kesin ihtiyaç hissedilmiştir..." (Cumhuriyet, 25 Ekim 1982)

Demek ki hakim sınıflar ve ordu açısından aslolan, toplumun, emekçi halkların çıkarları ve "çağdaş demokrasi"nin "kuvvetler dengesi" değildir. Onlar için bir avuç tekel ve sömürücü azınlığın çıkarları ön planda gelir. Bu nedenle 82 Anayasası, Temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi Yasama-Yürütme-Yargı Erklerini de salt egemen sınıfların çıkarlarına göre düzenlemiştir. Şimdi bu düzenlenişi doğrudan anayasa metninden görelim.

a) Yasama

Demokratik anayasalarda "Yasama", yasa oluşturan ve bu yasaların "Yürütme" tarafından uygulanmasını, belli ilkeler çerçevesinde denetleyen "erk" olarak tanımlanır. Halkoyu ile doğrudan seçilen üyelerce oluşturulduğundan, başta gelen saygınlığa sahiptir. Oysa 82 Anayasası nezdinde "halkoyu"ndan da önce gelen etmenler vardır. Anayasanın "milletvekili seçilme yeterliliğini" belirleyen 76. maddesine göre: "...ideolojik eylemlere katılma suçlarından hüküm giymiş olanlar, affa uğrasalar bile milletvekili seçilemezler." Bu anayasa maddesiyle herşeyden önce, "ideolojik eylem" ifadesiyle "düşünce suçu" tanımı kurumlaştırılıyor. Aynı zamanda T.C vatandaşlarının "seçme hakkına" ambargo konmuş oluyor...

İşte bu ambargo altında oluşan "Yasama Erki"nin adı 82 Anayasası'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'dir. TBMM'nin "Yasama Yetkisi"nin kağıt üzerinde kaldığının görülmesi açısından ilgili maddeyi aynen veriyoruz:

"...TBMM'nin görev ve yetkileri kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Bakanlar Kurulu'nu ve bankaları denetlemek, Bakanlar Kurulu'na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek, bütçe ve kesin hesap kanun taşanlarını görüşmek ve kabul etmek, para basmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak. Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilanına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkilerini kullanmak ve görevleri yerine getirmektir..." (Anayasa Madde 87)

Şimdilik bir noktaya dikkat çekelim. Halkoyuyla seçilen, halk adına "kanun koyma" yetkisine sahip olan "yasama"nın bu "hak ve yetkisi" dahi sınırlandırılmıştır. Çağdaş hukuk kuramında "yasama"nın yasa

yapma yetkisi "dokunulmaz ve devredilemez"dir. Oysa yukarıda altı çizildiği gibi TBMM, bu hakkını "devretme"kle görevlendirilmiştir. Halkoyuyla seçilmiş olmaktan kaynaklanan "Yasama" yetkisi, başbakan dışında bütün bakanların seçilme zorunluluğu olmadığı bir "Bakanlar Kurulu"na devrediliyor.

Bu durumda TBMM'nin gerçek işlevi "yasa yapmak" değil, "yürütme"nin aldığı kararları yasalaştırmaktır. Yine 84. maddeyle TBMM üyeliğinden düşmesi halkoyu ve onayını kaybetmenin dışında "yürütme"nin etkin olacağı politik yanlı kararlarla olabilecektir. Böylesi siyasal psikolojik baskılanma altındaki milletvekillerinin oluşturacağı meclis, rejimin "süs"ü olan göstermelik bir meclistir...

b) Yürütme

82 Anayasası'nda en fazla yetki verilen erk yürütmedir; bu durum bizzat Yargıtay'ın bir kararıyla da kanıtlanmaktadır:

"... 1982 Anayasası'nın 1961 ve hatta 1924 Anayasaları'na karşı, güçlü devlet ve otoriter idare kavramlarına daha fazla yer verildiği ve özellikle yürütmeyi yasama ve yargı karşısında daha da güçlendirdiği kaçınılmazdır..." (Alıntılayan Bülent Tanör, age, S:154)

Yasama ve yargıda olması kuşku bile götürmeyecek yetkiler "yürütme"ye devredilmiştir. Örneğin, Yürütme yasa yapabilir,"gecikmesinde sakınca bulunan hallerde"(!) yargılama ve infaz yetkisi vardır. Atama yetkileri nedeniyle yargıyı denetimi altına almıştır.

b-1) Cumhurbaşkanı

Yasama ve Yargı'ya karşı aşırı güç ve yetkiyle donatılan Yürütme-'nin kendi içinde hakim kılınan, halkoyuna dayalı siyasal parti hükümeti değildir. Cumhurbaşkanı, devlet bürokrasisi ve idarenin yetkileri kelimenin tam anlamıyla sınırsızlaştırılmıştır. Gerçekte kendi içinde "Yürütme"nin politik kanadı zayıf, idari kanadı kuvvetlidir. Cumhurbaşkanı'nın halkın onayını alarak seçilmesine -teorik olarak- gerek yoktur:

"...Cumhurbaşkanı TBMM'nce 40 yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış, kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir..." (Anayasa 10. madde)

Şimdi biraz sıkıcı olma pahasına, halkın onayını almadan seçilebilen cumhurbaşkanının en önemli yetkilerini sıralayalım (Anayasa Madde 104'ten):

* Gerek gördüğünde meclisi toplantıya çağırmak,
* Meclisi feshetmek,
* Bakanlar Kurulu'nu toplantıya çağırmak ve başkanlık etmek,
* Milli Güvenlik Kurulu'na başkanlık etmek,
* Sıkıyönetim Olağanüstü Hal ilan etmek,
* Harp ilan etmek, başka ülkelere ordu göndermek veya başka ülkelerin ordusunu çağırmak,
* Başka ülkelerle ikili anlaşmalar yapmak/onaylamak,
* Kanun Kuvvetinde kararname çıkarmak,
* TBMM'nin kabul ettiği yasalardan uygun gördüklerini yürürlüğe sokmak, uygun görmediklerini geri göndermek,
* Anayasa değişikliklerini veto etmek,
* Gerekli gördüğü konularda"halkoylaması" yaptırmak,
* Af ilan etmek veya özel af çıkartmak,
* Başbakanı ve bakanları tayin etmek,
* Bakanları başbakanın önerisi üzerine görevden almak,
* Genel Kurmay Başkanı'nı tayin etmek,
* Yüksek Yargı Organları üyelerini ve savcılarını tayin etmek,
* Devlet Denetleme Kurulu başkanını ve üyelerini atamak,
* Bu kurul vasıtasıyla merkezi ve yerel idareyi, siyasal ve toplumsal kurumları denetlemek,
* Yüksek Öğretim Kurulu üyelerini atamak,
* Üniversite rektörlerini atamak...

Okuyucu bunca yetkiden şaşırabilir. Ancak hepsi bu değil. Cumhurbaşkanının çeşitli maddelere serpiştirilmiş pek çok yetkisi daha var. Şimdi yalnızca bir kıyaslama olması açısından örnekliyeceğiz: T.C Tarihinde "en güçlü" cumhurbaşkanı olan Atatük'e bile, 1924 Anayasası bu derece yoğun yetki vermemişti. "Kanun Kuvvetinde Kararname" çıkarma yetkisi Atatürk'e uzun tartışmalardan sonra ancak altı aylığına "Büyük Taarruz" sırasında (Ağustos 1922) verilmişti. Açık emperyalist işgal altındaki Türkiye'nin "yasama"sı bile şimdikinden daha yetkiliydi.

Atatürk'ten bile yetkili olan "82 Anayasası Cumhurbaşkanı"nın "sorumlulukları" (!) madde 105'de belirlenmiş:

"...Cumhurbaşkanı'nın anayasa ve diğer kanunlarda başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemler dışındaki bütün kararları, başbakan ve ilgili bakan tarafından imzalanır; bu kararlardan başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanı'nın res'en imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil, yargı mercilerine başvurulamaz..." Başbakan ve bakanlar öncelikle, cumhurbaşkanının kararlarını imzala-

makla yükümlüdürler. Bu kararların sorumlusu da onlardır. Değilse cumhurbaşkanı tarafından atanmazlar, ya da her an görevlerine son verilebilir... Böylece cumhurbaşkanı salt kendi yetkisi olmadan aldığı kararların "sorumluluğundan" kurtarılmıştır. Daha sonra, salt tek başına yetkili olduğu için (res'en) aldığı kararların hiçbir yayın organına götürülemeyeceği eklenerek "sorumluluklardan tümden" arındırılmıştır. Geriye tek olasılık, cumhurbaşkanının "vatan hainliği yapabileceği" kalmış olmalı ki, 105. maddenin devamında:

"...Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, TBMM üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır" denerek onun da önlemi alınmıştır... İnsanın, aklına "Gott sei Dank! Die Verfassung von 1982 der Türkei ist nicht ein heiliges Buch" diyesi geliyor(!) (Şükür ki Cunta anayasa'ya " Bu kitap kutsal kitapların aynısıdır" diye yazdırmamış). Maaşallah, işte o zaman cumhurbaşkanı "huzur-u mahşer" de yargılanmaktan kurtulamazdı!..

Biz gerçek dünyaya dönersek, yürütmenin "birinci başı" cumhurbaşkanının bu derece yetkilendirilmesi, "Başkanlık, yan başkanlık sistemi" olarak izah edilemez. Demokrasilerde "sorumluluk olmadan yetkili olmak" mümkün değildir. Bu sistem, "...Adı söylenmemiş, ama öğeleri net biçimde yerine konmuş bir 'Şef Sistemi'nin 'plebisiter' bile olmayan türüdür..." (Taha Parla, age, s:57)

b-2) Cumhurbaşkanlığı Konseyi

Geçici 2. maddeyle varlığı ve yetkileri tanımlanan Cumhurbaşkanlığı Konseyi, Milli Güvenlik Konseyi'nin (Cunta) 83 genel seçimlerinden sonraki adıdır. Böylelikle 12 Eylül Cuntası'na anayasal bir "meşruiyet" kazandırılmıştır, işlevi, cumhurbaşkanının kararını esas almak üzere görüş bildirmektir. Bunun fiiliyatındaki işleyişi cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini kullanmasına katkıda bulunmaktır. Seçilmeyen, fakat meclis üstünde yetkilere sahip olan bu kurul "asiller meclisi" düzeyinde işlev sürdürüyor. Hiçbir yasal ve hukuksal dayanağı olmadan, halkoyuyla seçilmeden "yetkilendirilmesi", cuntanın genel seçimlerden sonra fiili varlığını sürdürdüğünün kanıtıdır.

b-3) Devlet Denetleme Kurulu

Tamamen cumhurbaşkanının tehdit ve yargı aracı olarak kullanacağı bu kurul, "...Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarıdan fazlasına bu kuruluşların katıl-

dığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı demeklerle vakıflarda her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeler yapar..." (Anayasa madde 108) Bu kurul aracılığıyla "tek şef" toplum yaşamının mali-siyasi-hukuki vb. her boyutunu kontrol edecek ve kendi istediği biçimde yönetilmesini sağlayacaktır.

b-4) Bakanlar Kurulu

Devlet çarkının işletilmesinde "idare"nin yönetici ve yürütücüsüdür. Ancak bütün bunları, anayasanın belirlediği "şeflik sistemi" çerçevesinde, "şefin atanmış memuru" fonksiyonuyla yapar. Demokrasilerde, hükümetlerin halkoyuna dayalı olmaktan kaynaklanan en yetkili "idari erk" olma özellikleri "12 Eylül Sistemi"nde yok edilmiştir.

"...Başbakan, cumhurbaşkanınca TBMM üyeleri arasından atanır. Bakanlar TBMM üyeleri veya milletvekili yeterliliğine sahip olanlar arasından başbakanca seçilir ve cumhurbaşkanınca atanır, gerektiğin de başbakanın önerisi üzerine cumhurbaşkanınca görevine son verilir..." (Anayasa madde 109)

Görüleceği gibi başbakan dışında tüm bakanların seçilmeden, halkoyuna dayanmadan salt atamayla görevlendirilebilmeleri mümkündür. Elbette görevden alınabilmeleri de. Hükümetin bu konumunun başkana bağımlılığı doğuracağı açıktır.

Diğer yandan -seçimsiz gelen- İçişleri Bakanı'na seçimle gelmiş "mahalli idare organı üyelerini" görevden alma yetkisinin verilmesi (madde 127) "otoriter idare" anlayışının bir başka açık kanıtı. Öyle bir "idare ve yürütme" ki, cumhurbaşkanından bakana varıncaya kadar hepsi halkoyu ve onayına dayanmayacak, ama onun üstünde olacak. Siyaset biliminde "yürütme"nin bu şekilde güçlü olduğu rejimlere "otoriter rejimler" denir. 82 Anayasası, "...siyaset yerine idare, seçim yerine atama, milli irade yerine yürütme iradesini..." koydu. (Taha Parla, age, s: 117)

b-5) Askeri Erk - Sivil Erk Dengesi

Anayasanın kendisinde doğrudan böyle bir başlık yok. Ancak ruhu ve demokratik anayasalardan çok önemli bir ayrımı da, askeri erk ile sivil erk arasında kurduğu denge, daha doğrusu dengesizlik. Bu nedenle ayrı bir başlıkta inceleme gereğini duyduk.

12 Eylül'le birlikte fiili olarak askeri otorite lehine bozulan idari denge, anayasayla resmi olarak kurumlaştırıldı. Bunların en başında

Milli Güvenlik Kurulu'nun işlevi gelir. 61 Anayasası'nda Başbakan'ın başkanı olduğu kurul, yeni anayasayla cumhurbaşkanının başkanlığında toplanır. Doğası gereği askerilerin ağırlıkta olduğu kurulun işlevi, "...devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tesbiti ve uygulaması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kurulu'na bildirir. Kurulun alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulu'nca öncelikle dikkate alınır..." (Madde 118) olarak belirlenmiştir. Bu yetkisiyle Milli Güvenlik Kurulu, Bakanlar Kurulu'nun üstünde bir güçle donatılmıştır.

Bir başka yetki "değişimi" de Genel Kurmay Başkam'nın atanmasına ilişkindir. 61 Anayasası'na göre başbakan ve hükümetçe atanan ordunun en üst komutanı, bu kez "Bakanlar Kurulu'nun teklifi üzerine cumhurbaşkanınca atanır..." (Madde 117)

61 Anayasası'nda "Başbakana bağlı ve O'na karşı sorumlu" olarak çalışan sıkıyönetim komutanları, bu kez Genelkurmay Başkanı'na bağlanmışlardır. (Madde 122) T.C Tarihi'nde "sıkıyönetimli dönemlerin olağan dönemlerden çok daha fazla olduğu" dikkate alınmalıdır. Böylece kendi işleri olmayan - olmaması gereken "siyasi yönetim"in de askerlerce yönlendirilmesi esas alınmıştır.

Yargı Erki'ni de ilgilendiren bir başka çarpıklık, sona ermesinden sonra "sıkıyönetim"in uygulama ve yetkileriyle toplumu yönlendirmeye devam etmesidir. Nitekim anayasa maddesi 45'te "...olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi'nde dava açılamaz..." deniyor. Açıktır ki amaçlanan, "geçici askeri bir yönetim olan sıkıyönetim"in kalıcılaştırılmasıdır...

Herkesçe kabul gören bir gerçektir ki, böylesi yönetimlere "parlementer demokrasi" denemez. Çünkü "parlemenler demokrasi"lerde askeri otorite, sivil otoriteye tabidir. 82 anayasasıyla bu durum tamamen tersine çevrilmiştir.

b-6) Devletin İdari Örgütlenişi

82 Anayasası'na göre T.C. asli olarak, merkezi ve mahalli olmak üzere iki unsurdan oluşur. Burada da yerel halk -seçimlerle gelen belediyeler- insiyatifine oranla merkezi idare insiyatifine ağırlık tanınmıştır. "Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde... idari vesayet yetkisine sahiptir..." (Madde 127)

82 Anayasası'na göre oluşturulan merkezi örgütlenmelerle, toplu-

mun ideolojik, siyasal, kültürel, eğitsel açılardan yönlendirilmesi ve denetlenmesi esas alınmıştır. Bunların en belli başlıları Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (AKDTYK) dur.YÖK'le üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliği yokedilmiş, yürütme -cumhurbaşkanının üniversite üzerinde kesin hakimiyeti sağlanmıştır (madde 131). Aynı şekilde "faşist ideoloji üreten devlet kurumları" oluşturulmuş, faşist ideolojinin yukarıdan aşağı devlet eliyle egemen kılınmasına çalışılmıştır (Madde 134).

c) Yargı

82 Anayasası'yla "kuvvetler ayrımı ilkesi"nin terkedilerek, yerine "yürütme otoritesi" ikame edildiği belirtilmişti.

Yargı Organı üyelerinin atanmaları ve yargı kurumlarının hukuksal, mali ve idari denetimleri tam anlamıyla "yürütme iradesi"ne bağlanmıştır. Bu haliyle "Yargı" yalnızca "Yürütme"nin bir kolu durumundadır. Yargının asli görevi olan Yürütme ve İdare'yi yargısal olarak denetleme yetkisi yokedilerek fonksiyonsuzlaştırılmıştır. Yine Yürütme'ye "Temel Hak ve Özgürlükler"in kullanımı sırasında "gecikmesinde sakınca bulunan hallerde" gerekçesiyle "Yargı" yetkisinin verildiği daha önce belirtilmişti.

Bu genel bilgilendirmeler ışığında "Yargı Erki"ni Yüksek Yargı Organları'ndan başlıyarak kısaca inceliyelim:

c-1) Anayasa Mahkemesi

Üyelerini Cumhurbaşkanı seçer. (Madde 104) Görev ve Yetkileri: Başvuru üzerine, yasaların anayasaya uygun olup olmadıklarına karar verir. (Madde 146) "...Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu Üyelerini,... görevleriyle ilgili suçlamalarından dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar..." (Madde 149) olarak belirlenmesine karşın, aslında Yürütme, Yargı denetiminden çıkarılmıştır. Kendisinin atadığı bir memurlar kurulunun, yürütmeyi yargılayabilmesi mantık ve hukuk kurallarına göre mümkün değildir.

c-2) Yargıtay

Yargıtay da Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı Vekili-'nin cumhurbaşkanınca atanmasıyla yürütmenin denetimi altına alınmıştır. (Madde 104 -154) Cumhuriyet Başsavcısı, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetlerini denetleme merciidir. Böylelikle toplu-

mun siyasal yaşamının önemli bir bölümü ve siyasal partiler cumhurbaşkanının icazeti ve vesayeti altına sokulmuştur. Aynı anlayış üzre, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin bütün üyeleri Cumhurbaşkanı'na seçtirilerek (Madde 104-156-157), askeri yargı alanıda Cumhurbaşkanı'nın denetimi altına alınmıştır.

c-3) Danıştay

"İdari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir..." (Madde 155) Bu yüksek mahkeme üyelerinin salt 1/4'ünün Cumhurbaşkanı'nca seçilmiş olması da ne yazık ki bağımsız olmasına yetmiyor. Çünkü kalan 3/4 üyesini Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu atamaktadır.

c-4) Sayıştay

Yürütme ve idarenin mali denetimini yapmakla yetkili bu kurul da atama ve yetkilerinin 61 Anayasası'na göre çok fazla oranda kısıtlanmış olması nedeniyle fonksiyonsuzlaştırılmıştır. (Madde 160) Yürütme ve idarenin harcamalarının denetim dışı yollarla istedikleri politik çıkarları yönünde yapmalarına olanak yaratmıştır.

c-5) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

Doğal başkanının Adalet Bakanı, doğal bir üyesinin Adalet Bakanlığı Müsteşarı olduğu bu kurulun diğer üyeleri cumhurbaşkanınca seçilir. Kurul, yargıç ve savcıların mesleğe alınması ve çıkarılması, atanma ve nakil, terfi, disiplin cezası ve göreve son ,verme gibi idari ve özlük işlerini yürütür. (Madde 104 -159) Kurulun yetkileri ve atanmalarındaki usul ile savcı ve yargıçların cumhurbaşkanlığı ve hükümete "bağlı" hale getirildikleri ortada. Yargıçların yürütmenin istemi dışında da karar vermelerini sağlayacak "yargı ve yargıç bağımsızlığı" yokedilmiştir. Ayrıca hakim ve savcıların, görevlerini uygun olarak yapıp yapmadıkları Adalet Bakanlığı'nın atayacağı Adalet Müfettişleri'nce denetlenir.

c-6) Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri

82 Anayasası'nın 37. maddesiyle getirmiş olduğu "kanuni hakim güvencesi" kağıt üzerinde kalmaktadır. Anayasa'nın 122. ve 143.

maddelerine göre kurulan Sıkıyönetim Mahkemeleri ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri, doğrudan olağanüstü mahkemelerdir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, "...sıkıyönetim askeri mahkemelerinin baktıkları davalara bakmakta ve o mahkemelerin görevlerini yerine getirmektedirler. Böylece Devlet Güvenlik Mahkemeleri ile, sıkıyönetim sürekli hale getirilmiş olmaktadır... öte yandan DGM, 'Doğal Hakim' ilkesine aykırı olduğu gibi, 'yargının bağımsızlığı' ilkesine de aykırı mahkemelerdir. Genel Mahkemelerde görev yapan hakimlerle DGM'de görev yapan hakimler arasında eğitim açısından bir fark bulunmadığına göre, DGM'ne bir 'uzmanlık mahkemesi' gözü ile de bakmak olanağı yoktur..." (Halit Çelenk, 12 Eylül ve Hukuk, syf: 33-34. Onur Yayınları 1988)

Böylesine bağımlılaştırılıp yürütmenin dümen suyuna sokulmuş "yargı erki" ve yargılama yapan mahkemelerin hukuksal yansızlık ve adalet içinde yargılama yapabilecekleri düşünülemez. Nitekim Uluslararası Af Örgütü yetkilileri de bunu belirtiyorlar: "...Çoğu tutuklu savunmasını bile yapamıyor, avukatıyla görüştürülmüyor, gazete okumasına izin verilmiyor..."(Helmut Oberdiek, agy.)

Bağımsız olmayan mahkemelerin "yargı" görevini yerine getiremedikleri nedenli açık bir gerçekse; 12 Eylül Sistemi'nin yargılamalarının hukuk tarihine "Engizisyon Mahkemeleri" ve "Hitler Mahkemeleri" ile birlikte geçecekleri de açık bir gerçek!..

Sonuç

Yaşanan gerçekler "12 Eylül Sistemi"nin ve mimarı olduğu anayasanın çağdaş-demokratik bir toplumla uyuşmadığını kuşku götürmez biçimde kanıtladı. Çağdaşlığa ve demokrasiye en az diğer toplumlar kadar layık olan Türkiye halkları, ne bu toplumsal sisteme, ne de bu anayasaya razı değildir, olamaz.

Çalışan emekçi sınıflara, Kürt Ulusu'na, demokrat, ilerici yurtseverlere daha fazla kölelik ve yoksulluk, acı, kan ve gözyaşı getiren bu "sistem" Türkiye'nin kaderi olamaz.

Bu gerçeği "bağımlı yargı" mensubu olmalarına karşın onurlarını yitirmeyen hukukçular da temsil ediyor (Bkz. Anayasa Mahkemesi Başkanı Mahmut Cuhruk'un Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş Yıldönümünde yaptığı konuşma). Bu noktada demokrasiye ve insan haklarına olan inançlarını yitirmeyen hukukçulara ve hukuk kurumlarına düşen bir görev var. Bu "toplumsal sistemi" ve "yaratıcılarını" dünya kamuoyunda teşhir etmek, mahkum olmalarını sağlamak ve yalıtmak. Bu bize göre şimdiki koşullarda bile mümkün...

Anayasalar da sonuçta birer kanundur ve insan haklarına aykırı olmamak zorundadır. 82 Anayasası'nın %92 halkoyu çoğunluğuyla kabul "ettirilmiş" olması bu gerçeği değiştirmez. İnsanlığın binlerce yıllık mücadelesiyle ulaştığı "dünya gerçekleri" ve "insanlık yasaları", ülke gerçeklerinin, oylamaların ve anayasaların üstündedir. Bu gerçekler T. C. Devleti'ni de bağlar. T. C'nin imzaladığı "Uluslararası Anlaşmalar" gereği 82 Anayasası'nın İnsan Hakları Mahkemesi'nde ve Uluslararası Adalet Divanı'nda yargılanabilecekleri inancını taşıyoruz. Böylesi bir yargılama sonuçta, insan haklarından ve hukuktan yana olanlarla; hukuk-demokrasi ve insan hakları düşmanlarının prestij mücadelesidir.

Anayasa'nın "en çok aksayan" (!) tek tek maddelerinin değiştirilmesi de çözüm yollarından biri olarak görülebilir. Bu bize göre yeterli bir çözüm değildir. "...1982 Anayasası'nın felsefesi, sistematiği ve hükümleriyle bir bütün oluşturması ve üstelik çok ayrıntılı ve birbiriyle bağlantılı kurallara yer veren bir metin olması nedeniyle... Bu nitelikteki bir anayasanın neresine dokunulsa bir başka yerinden bir tuğlanın oynaması kaçınılmaz bir şeydir. Kısmi değişiklikler daha büyük çelişki ve sorunları yaratacaktır..." (Bülent Tanör, age). Bu "toplumsal sistem" ve "anayasası"nın özünün değiştirilmesi kalıcı ve gerçekçi çözümdür. Bu da ancak bireyin ve toplumun devlete, emekçi sınıf ve tabakaların devlete ve tekellere karşı mücadelesiyle gerçekleşir. Bu mücadele, devletin ve tekellerin ülke aleyhinde girdikleri uluslararası ilişkileri de içerecektir.

Türkiye halkları layık oldukları demokrasiyi kendi elleriyle kuracak ve "dünya insanlık ailesi"nin onurlu bir mensubu olduklarını kanıtlıyacaklardır.

[1] Rakamlar DÜNYA Almanak 1983, s. 6-7'den alınmıştır.

[2] Demokrat Türkiye, Sayı 11, Kasım 1982; Bu rakam cunta lehine olmakla birlikte, toplam seçmen sayısının en düşük olarak verildiği kaynağı esas aldık.

12 Eylül nasıl bir yargı getirdi?

Sayın Yargıçlar,

Yedi yılı aşan bir süreden beri Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde yargılanmaktayız. Yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası, 12 Eylül sonrasında açılan siyasi davalardan biridir. Siyasi davaların genellikle hukuka göre değil, siyasi koşullara göre sonuçlandırıldığı bilinen gerçeklerdendir. Bizler 12 Eylül devlet terörünün en yoğun olduğu dönemlerde yargılanmaya başlandık. Bugün, ülke çapında sıkıyönetim kalkmış olmasına rağmen hala sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanıyoruz. Olağan dönemlerde olağanüstü yargı organlarının sivilleri yargılamasının çağdaş hukuk ilkeleriyle uyuştuğu söylenemez.

12 Eylül'le birlikte başlatılan devlet terörü bütün toplumu etkiledi. Toplumda dehşet, korku, yılgınlık yaratmak için yapılan işkencelerden bütün dünya haberdardır. 12 Eylül'ün tüm toplumu etkileyen propagandalarının, baskı ve terörünün mahkemeleri etkilememesi beklenemezdi. Mahkemelerde görev yapan yargıçlar da yapılan baskılardan, aleyhimize propagandalardan paylarına düşenleri aldılar.

Bizler esas olarak 12 Eylül öncesi yaşanan olaylardan yargılanıyoruz. 12 Eylül öncesi olayları doğuran ekonomik, sosyal ve siyasi durum iç ve dış dinamikleriyle birlikte ele alınıp incelenmeden hakkımızda sağlıklı bir karara varılabileceğini sanmıyoruz. Üllkemiz büyük bir iç savaş koşullarına nasıl geldi? 12 Eylül darbesi neden ve kimlerin yararına yapıldı? 12 Eylül öncesi yaşanan koşulların tek sorumlusu olarak devrimciler nasıl gösterildi? Bu soruların yanıtları doğru bir şekilde verilmeden hakkımızda verilecek her kararın hukuka uygun olamayacağı düşüncesindeyiz.

12 Eylül yöneticileri kendi ekonomik, siyasi felsefelerine uygun bir toplum yaratmak için baskı ve zulüm dahil her şeyi yaptılar, yaptırdılar. Kaldırmaya teşebbüs etmekle yargılandığımız 1961 Anayasası 12 Eylül faşizmi tarafından tamamiyle ilga edildi. Temel hak ve özgürlükler ortadan kaldırıldı. Bu arada yargı erki ile ilgili çok önemli değişiklikler yapıldı. Yapılan bu değişiklikler ve yargılandığımız Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin işleyiş biçimleri bizleri çok yakından ilgilendirmektedir. Onun için öncelikle yargı erkinin bugünkü durumu ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin işleyişi üzerinde kısaca durmak istiyoruz.

Bilindiği gibi dünyada yargının yürütmeden ayrılması üzerinden pek uzun bir zaman geçmemiştir. İktidarın tek elde yada tek organda

toplanmasının zulüme kaynaklık yaptığı düşüncesi yürütme, yasama ve yargı erklerinin ayrı ayrı organlarda toplanmasına neden olmuştur. "Güçler birliği" uzun süre insanlık tarihinde belirleyici oldu, iktidar zulmünün önüne geçilmesi için "güçler birliği" ilkesine karşı çıkan ilk düşünürler ingiliz John Loce ile Fransız Monteskuie olmuşlardır. Özellikle Charles Monteskuie, 18. yüzyılın ilk yarısının sonlarında yazdığı "yasaların ruhu" yapıtıyla "Güçler ayrılığı" ilkesinin temelini attı. Bu ilke daha sonraki yıllarda İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ne ve 1787 yılında da Amerikan Anayasası'na girdi. "Güçler ayrılığı" ilkesine göre yasama erkini yasama meclisleri, yürütme erkini hükümet, yargı erkini de bağımsız mahkemeler yürütecekti. Binlerce yıllık uygulamalar sonucu ortaya çıkan bu anlayış genelde çağdaş ülkelerin hepsinde uygulanmaktadır.

Ülkemizde uzun süre yürürlükte kalan 1924 Anayasasında da "yargının bağımsız mahkemelerde" yürütüleceği hükmü vardı. Fakat yürürlükte olan 5434 sayılı yasayla hükümet hiçbir gerekçe göstermeden adli yargının, yüksek mahkemenin idari yargının başkan ve üyelerini azledebiliyordu. Yani 1924 Anayasasının yukarıdaki hükmüne rağmen gerçekte bağımsız yargıdan sözetmek olanaksızdı. 1950-1960 arasında iktidar olan Demokrat Parti mahkeme üyelerine öyle baskılar yapmıştı ki, bir çok mahkeme hukuk adına iktidarın istediği haksız ve adil olmayan kararları vermişti.

1961 Anayasası, 1950 ve 1960 yıllarındaki hukuka aykırı diktatörce uygulamaları da dikkate alarak bağımsız bir yargının oluşturulması için gerekli özeni göstermişti. Yasama, yürütme ve yargı erki arasında "güçler ayrılığı" prensibi temelinde denge kurulmuştu.

1961 Anayasasının 7. maddesinde "yargı yetkisi Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır" deniyordu. Aynı anayasanın 132.'den 152.'ye kadarki maddeleri mahkemelerin bağımsızlığını, yargıca sağlanacak güvenceleri oldukça ayrıntılı bir şekilde düzenlenmişti. Bu anayasaya göre "hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan dava hakkında yasama meclislerinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları da mahkeme kararına uymak zorundadır, bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir surette değiştiremez ve bunların yerine getirilmesi geciktirilemez."

1961 Anayasası "nitelikleri, atamaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin

geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri" bakımından yargıçların durumunu yasa ile düzenlemeyi gerekli buluyor ve bu düzenlemeleri "mahkemelerin bağımsızlığı esasına" göre yapılmasını emrediyordu.

Mahkemelerin bağımsızlığı "mahkemeler bağımsızdır" demekle sağlanamaz. Yargıçlara gerekli güvenceler verilmeden mahkemelerin bağımsız olduğu söylenemez. Bu nedenle 1961 Anayasası yargıçların özlük işlerini "yüksek hakimler kuruluna" bırakmıştır. Yüksek hakimler kurulu, yüksek hakimler arasından seçiliyordu. Bu kurula adalet bakanı katılabiliyordu, ama oy kullanamıyordu. 1961 Anayasası "doğal yargıç" ilkesini getirmiştir.

Görüldüğü gibi 1961 Anayasası "mahkemeler bağımsızdır" demekle yetinmemiş, mahkemelerin bağımsızlığını sağlamak için gerekli kurulların oluşturulmasını ve hakim güvencesinin sağlanmasını emretmiştir. Ayrıca, yürütmenin ve yasamanın anayasaya, yasalara, hukuka uygunluğu yüksek mahkemelerce denetlenebilmesi de aynı anayasaca sağlanmıştır. Devletin polis devleti değilde hukuk devleti olması için ayrıntılı denilebilecek hükümler getirilmiştir.

12 Mart 1971 döneminde yürütmenin gücü, yapılan anayasal değişikliklerle arttırılmış ve yargıyla ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. Yüksek hakimler kurulunda, adalet bakanının bu kurulda oy kullanması hususunda, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması konusunda, "doğal yargıçlık" ilkesinin, "kanuni hakimlikle" değiştirilmesi gibi değişiklikler yapıldı.

Görüldüğü gibi, baskıcı 12 Mart rejimi yürütmenin gücünü arttırırken yargı erkinin bağımsızlığını zedeleyici ve yok edici değişiklikler yapıyordu. 12 Mart Açık Faşizmi'nde başlatılan değişiklikler, 12 Eylül'le birlikte hakim sınıfların istediği biçimde sonuçlandırılmıştır, yürütme erki güçlendirilmiş ve yargı erki yürütmeye bağımlı hale getirilmiştir.

1982 Anayasasının 138. maddesinde mahkemelerin bağımsız olduğu ve "hiçbir organ, makam, merci veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, tavsiye ve telkinde bulunamayacağı" belirtiliyor. Yine askeri yargıyla ilgili 145. maddeden de askeri yargının bağımsız olduğunu anlıyoruz.

Mahkemelerin bağımsız olduğunu söylemek yada yazmak fazla bir şey ifade etmiyor. Esas olan mahkemelerin bağımsızlığını sağlayacak

yargıç güvencesinin sağlanmasıdır. Yargıçların yer değiştirmeleri, yükselmeleri, görevden alınmaları, denetlenmeleri yürütme tarafından yapılıyorsa yada büyük ölçüde yürütmenin etkisinde ise, bağımsız bir yargı erkinden söz etmek olanaksızdır.

12 Eylül temel olarak yürütme erkini güçlendirmeyi amaçlamıştır. 1982 Anayasası Cumhurbaşkanı ve Hükümeti olağanüstü yetkilerle donatırken, yargı erkinin bağımsız mahkemelerce yürütülmesini engelleyecek hükümleri de koymuştur. Bu anayasa; temel hak ve özgürlüklere getirdiği sınırlamalarla nasıl temel hak ve özgürlükleri kullanılamaz hale getirmişse, hakimlere yeterli güvence veremeyerek mahkemelerin bağımsız çalışmalarını da engellemiştir. 1961 Anayasası ile yürürlüğe konan "yumuşak güçler ayrılığı" ilkesi 1982 Anayasasıyla yürütmenin üstünlüğü ilkesine dönmüştür denilebilir.

1982 Anayasasıyla hakimler ve savcılar yüksek kurulu oluşturulmuştur. Bu kurulun görevleri şunlar:

Adli ve idari yargı hakim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlerini yapar. Adalet Bakanlığı'nın, bir mahkemenin veya bir hakimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi tekliflerini karara bağlar.

Bu kadar yüklü ve önemli görevlerle donatılmış bir kurul siyasi erkten bağımsız hareket edemiyorsa yargının bağımsızlığından söz edemeyiz. Yüksek hakimler ve savcılar kurulu yürütme tarafından belirlenmektedir. Şöyle ki:

Adalet Bakanı bu kurulun başkanıdır. Adalet Bakanı müsteşarı ise bu kurulun doğal üyesidir. Asıl ve yedek üyeleri ise yargıtay ve danıştay üyeleri arasından Cumhurbaşkanı dört yıl için seçmektedir. Üstelik bu kurul üyeleri yeniden seçilebilmektedir. Siyasi kişilerin yer aldığı, Cumhurbaşkanının seçtiği bu kurul tamamıyla siyasi erke bağlıdır.

Yargıçların yer değiştirmeleri,yükselmeleri, denetlenmeleri, görevden alınmaları yürütmenin etkisine bırakılmıştır. Böyle bir durumda bağımsız bir yargıdan söz etmek olanaksızdır. Bu koşullara rağmen hukuka uygun karar alabilen yargıçlar yoktur denilebilir mi? Elbette, sürülmeyi, yükselememeyi, maddi kayıplara uğramayı göze alıp, hukukun gereklerini yerine getirecek yargıçlar olacaktır. Ama, adaleti sadece onurlu insanların kahramanlıklarına, fedakarlıklarına bırakmak kadar yanlış bir şey olamaz. Baskılar karşısında kalan yargıçların kararlarının bazıları adaleti yansıtabileceği gibi, bazılarıda korkunç bir hak-

sızlığı, insafsızlığı yansıtabilir.

1982 Anayasası yargıç güvencesini sağlamaktan uzak olduğu için, bağımsız bir yargıdan sözetmemiz olanaksız. Özellikle siyasi davalara bakan yargıçların güvenceden yoksun oldukları bilinmektedir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerindeki işleyişin nasıl olduğunu az sonra örnekleriyle birlikte açıklayacağız.

Uzun ve yakın geçmişimiz siyasi davalarda ne kadar yanlış ve taraflı kararlar verildiğini gösteren örneklerle doludur. Dün doğru olduğu söylenen mahkeme kararının toplumda yeniden ele alındığı zaman bu kararların ne kadar yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Birinci Kanuni Esası'nın yaratıcısı Mithat Paşa'yı 2. Abdülhamit'in istediği gibi cezalandıran mahkeme heyeti başkanı Süruri Efendi o zamanki hizmetlerinden ötürü ödüllendirilmişti. Ama daha sonra bu kararından ötürü "Dünya Rezili Süruri Efendi" olarak anılmaktan kurtulamadı; işgal İstanbul'unda o günkü siyasi koşullara göre yurtseverleri hapseden, idam ettiren Nemrut Mustafa Paşa'nın hala lanetle anıldığı bilinmektedir. 12 Eylül'de öyle bir yargı yaratılmıştır ki yıllarca adaletsizlik örneği olarak akıllardan çıkmayacaktır. 12 Eylül döneminde yargı alanında yapılan değişikliklerin hepsi üzerinde uzun uzun durmaktansa yargılanmakta olduğumuz sıkıyönetim askeri mahkemelerinin özelliklerini görelim.

Sıkıyönetim askeri mahkemeleri bağımsız yargı organları değildir

12 Eylül sonrasında on binlerce insan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde yargılandı. Sıkıyönetim bütün ülke çapında kaldırılmasına rağmen bu mahkemelerde hala binlerce insan yargılanmaktadır. Bu mahkemelerin aldığı kararlarla onlarca insan idam edildi. Yüzlercesi ölüm cezası aldı. Müebbet ve onlarca yıl hapis cezası alanların sayısı ise on binleri buluyor. On binlerce insanı yargılayıp ceza veren askeri mahkemelerin nitelikleri bugüne kadar yeterince anlaşılmadı. Bir süreden beri bu mahkemelerde görev yapmış bazı savcı ve yargıçların açıklamaları basında yer almaya başladı. 12 Eylül Adaleti(!)'nin karar organı olan Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin işleyişini örten kalın perde artık yavaş yavaş aralanıyor...

Sıkıyönetim askeri mahkemeleri sıkıyönetim komutanlığına bağlıdır. Sıkıyönetim Komutanları, Sıkıyönetim Savcılarının ve Yargıçlarının çalışmalarına, kararlarına doğrudan yada dolaylı olarak müdahale etmektedir. 12 Eylül uygulayıcılarının yargı organlarına müdahale ettiğini gösteren örnekler vermek istiyoruz. Ankara Sıkıyönetim

Askeri Mahkemelerinde Başkanlık yapan Pilot Alb. Niyazi Çağın mahkemede üç sanığın tahliyesini istemesi üzerine Ankara Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun tarafından çağrılıyor ve kendisine Recep Ergun tarafından şunlar söyleniyor:

"Nasıl olur? (üç kişinin tahliyesini istersiniz) biz sizleri, kıta subaylarını, onlara bizim görüşlerimizi uygulayasınız diye tayin ettiriyoruz. Kesinlikle tahliye olmamalılar" (24 Ekim 1987/Cumhuriyet).

12 Eylül uygulayıcısı Paşa kendilerinin oluşturdukları 1982 Anayasasının 138. maddesine aykırı hareket etmekte hiçbir sakınca görmüyor. Mahkeme başkanından anayasalara ve hukuka uygun hareket etmesini beklemiyor. İstediği, kendi görüşlerine uygun karar verilmesidir. Albay Niyazi Çağın'ın kendi görüşlerine uygun karar vermeyebileceğini hesap eden Recep Ergun bir süre sonra Niyazi Çağın'ı isteği dışında Diyarbakır'a tayin etmiştir. Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcısı Nurettin Soyer'in yaptığı açıklamalar 12 Eylül adaleti(!) uygulayıcısı mahkemelerin bağımlı niteliğini göstermekte. Askeri savcı ve yargıçlara yapılan baskıları gözler önüne sermektedir.

"Ben MHP soruşturmasına hız verdiğim zaman komutan ikide birde 'arkadaş sen sağcılarla ilgili işlerde iş yaratıyorsun... Solcular bu ülkede fink atmaya başladılar' diyordu" (23 Eylül 1987 / Cumhuriyet-Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılarından Nurettin Soyer'in açıklamaları).

Görüldüğü gibi MHP iddianamesini hazırlayan askeri savcı Hk. Alb. Nurettin Soyer'in MHP ile ilgili araştırmaları engellenmekte ve solcularla ilgili araştırmalara hız vermesi istenmektedir.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde siyasi davalara bakılmıştır ve hala bakılmaktadır. Sıkıyönetim Komutanı Recep Ergun'un Nurettin Soyer'e müdahalesi 12 Eylül'ün anlayışını göstermesi bakımından ilginçtir. "Sağdakileri (faşist canileri) araştırmayı bırak, soldakileri araştır" mantığı 12 Eylül'le birlikte egemen hale getirilmiştir.

12 Eylül'le birlikte sadece "sosyalist" düşünceleri savunanlar değil, "sosyal demokrat" düşünceleri taşıyanlarda cezalandırılmışlardır. Cezaların arttırılması içinde mahkemelere çeşitli baskılar yapılmıştır. Zamanın CHP milletvekili Ertuğrul Günay'ın tahliyesinin istenmesi üzerine sıkıyönetim komutanı Recep Ergun'un yaptığı baskılar bilinmektedir (30 Eylül 1987/Cumhuriyet).

Özellikle CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in tutuklanması için yapılan baskılar ilginçtir. Ankara Sıkıyönetim Komutam Recep Ergun uydurma bir dosya ile savcı Nurettin Soyer'den Ecevit'in tutuklanmasını istiyor. Savcı delillerin yetersiz olduğunu öne sürünce, devreye Genel Kurmay 2. Başkanı Orgeneral Necdet Öztorun girmiştir.

Öztorun Ecevit'in hukuki olarak tutuklanamayacağını öğrenince, "siz gözetimi uzatın, mahkemeye çıkarmayın Ecevit'in evrakım" (30 Eylül 1987/Cumhuriyet) diyerek, savcıya baskı yapmıştır. Amaçları, hukuka aykırı da olsa başbakanlık yapmış birini hapiste tutmak ve güçlü bir siyaset adamını bile hapis ettiklerini topluma göstermek, bu yolla toplumda korku yaratmak ve kendilerine karşı gelinemeyeceğini ispatlamaktır. 12 Eylül Paşaları'nın amaçlarını gerçekleştirmek için neler yaptığını Nurettin Soyer'in açıklamalarından öğrenmeye devam edelim: 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi Ecevit'i hukuki olarak tahliye edince, Ecevit'i tahliye eden yargıç Gün Soysal, aldığı bu karar nedeniyle hiç zaman geçirilmeden aynı gün Kıbrıs'a tayin edilmiştir (1 Ekim 1987/Cumhuriyet).

Bu tayini Nurettin Soyer aynı tarihli gazetedeki açıklamasında şöyle yorumluyor: "Baskı illede kafaya yumruk vurmakla yapılmaz bir hakime. Bir hakim verdiği karardan dolayı görevden alınabiliyorsa -lojmanda oturuyorsa, çocuğu varsa okulda- bu da baskıdır."

Nurettin Soyer'in yaptığı yoruma katılmamak elde değil. Bağımsız olduğu iddia edilen bir yargı organında görev yapan bir yargıç aldığı karardan ötürü hemen isteği dışında tayin ediliyorsa bu bir baskıdır. Ecevit'i tahliye eden Hakim Gün Soysal'ın aynı gün Kıbrıs'a sürülmesi bütün hakimlere gözdağı verilmesi anlamına gelmektedir. "Sıkıyönetim komutanının emrine göre karar almazsanız sizleri süreriz" tehdidi diğer yargıçların başında Demokles'in kılıcı gibi asılı durmaktadır. Bu şartlarda yargıçların bağımsız çalışmaları, vicdani karar vermeleri, yüreklilik isteyen bir iş olmaktadır. Sürgüne, görevden alınma korkusuna, sicili bozulma korkusuna rağmen vicdani karar verecek yargıçlar çıkamaz mı? Elbette tüm baskılara boyun eğmeyecek karakterde yargıçlarda vardır. Ama baskılara boyun eğen vicdani karar vermeyen yargıçların sayısının tahminlerden de çok olduğu asla unutulmamalıdır. Bir ülkede yargıçların hukuka uygun "vicdani karar" alabilmesi cesaret işi olmuşsa, o ülkede çağdaş hukukun geçerli olduğu söylenemez. Yargıçların vicdana ve hukuka uygun karar alması kahramanlık olmuşsa, o ülkede adil kararlar alınmıyor demektir.

Ecevit'in 2 Numaralı mahkemede tahliye olmasından sonraki gelişmelere dönelim: Ecevit tahliye olunca sıkıyönetim komutanı itiraz eder. Askeri Savcı dosyayı 3 Numaralı üst mahkemeye gönderir. Bu konuda askeri savcı Nurettin Soyer şu açıklamayı yapmaktadır:

"Ancak orada 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesinin kıdemli hakimi Ali Huner'in o gün komutanın odasında kaldığını duyunca bunu hukuk adına bir şanssızlık kabul ettim. Ve dosya gitti, yarım saat sonra dosya geldi. Ecevit tutuklanmıştı" (1 Ekim 1987/Cumhuriyet).

Nurettin Soyer'in "hukuk adına şanssızlık" saydığı durum, 3 Numaralı Mahkemenin kıdemli üyesi Ali Huner'in Recep Ergun'un baskılarına karşı çıkamayıp, hukuka aykırı olarak Ecevit'i tutuklamasıdır. Elbette her yargıcın Kıbrıs'a sürülmeyi, sicilinin bozulmasını göze alması beklenemez.

Görüldüğü gibi Recep Ergun ve Öztorun'un baskıları hukuka galip gelmiştir. Bağımsız mahkemeler adına vicdani karar verdiğini iddia eden 3 Numaralı Askeri Mahkeme hukuku ayaklar altına almıştır. Sonuçta 12 Eylül Paşaları siyasi amaçlarına ulaşmışlar ve Ecevit tutuklanmıştır. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde alınan kararların hukuki değil, siyasi nitelikte olduğunu yukarıdaki örnek açıkça gösteriyor.

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın isteği dışında kararlar alındığı için görevlerinden alınıp sürülen hakimlerin sayısı pek çoktur. İstanbul Barosu Avukatlarından Turgut Kazan İstanbul 2 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görevli Hk. Yüzbaşı Naci Gürkan ile Hk. Yüzbaşı Nuh Çetinkaya'nın görevlerinden alınmalarıyla ilgili şu bilgileri veriyor:

"Dikkat ediyoruz, atanan yargıçların ellerindeki davalar bitmiş değil. Yani atama işlemi bir gereksinimden doğmuyor. Ama onların işkenceden adam öldürme suçundan sanık üç polisi mahkum ettikleri biliniyor. Ve bu karar bazı eksiklikler nedeniyle (hem beraat eden hem mahkum olan sanıklar yönünden) askeri yargıtayca bozulup, yerel mahkemeye gönderildiği sırada, yargıçlar atanıveriyor. Böylece gayet kolay bir yöntemle dava Doğal Yargıçlarından alınmış oluyor. Kendileri bir çeşit cezalandırılırken, tüm işkencecilere cesaret veriliyor ve başka yargıçlara korku salınıyor. Kim ne derse desin, durum açıktır... Yargının bağımsız olmadığı anlaşılmıştır" (28.1.1987/Cumhuriyet).

Avukat Turgut Kazan'ın yazdıkları hiçbir yoruma yer bırakmayacak kadar açık. Askeri yargıda yargıçların hiçbir güvencesi yoktur. Yargıç güvencesinin olmadığı adalet kurumlarının bağımsız yargı organları olduğu asla öne sürülemez. Askeri yargıtay tarafından bozulan davaya yeniden bakmaları gereken yargıçların apar topar görevlerinden uzaklaştırılmaları, askeri yargı organlarında tayinleri gerçekleştirenlerin işkencecileri korumakta kararlı olduklarını gösteriyor.

Ankara Sıkıyönetim Mahkemeleri ve İstanbul Sıkıyönetim Mahkemeleri üzerindeki baskıları ve alınan kararların nasıl etkilendiğini gösteren bazı örnekleri anlattık. Bunlar baskıların basına yansıyan kısmının bir bölümü sadece. Basına yansıyanlar buzdağının yüzeydeki kısmı gibi. Kamuoyunun bilgisi dışında kalan baskılar ise çok daha

fazla.

Bizim yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası Heyeti üzerindeki baskılarda hiç az değildir. 20.5.1985 tarihli duruşmada Hk. Yüzbaşı Niyazi Yılmaz'ın açıklamaları davamıza bakan heyet üzerindeki baskıları açık bir biçimde gösteriyor:

"14 Mayıs 1985 günü 3. Ordu Sıkıyönetim Askeri Savcısı Çetin Akkaya mahkemenin Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinin Amasya ilindeki çalışma odasına girerek hakimler ile bazı konuşmalar yapmışlar ve bu konuşmalar sırasında adı geçen Adli Müşavir ve Askeri Savcı mahkememize etki edici ve hakimleri itham edici beyanlarda bulunmuşlardır. Şöyleki:

Mahkememizin gereksiz yere suç ihbarlarında bulunduğu, bu ihbarların davayı gereksiz yere uzattığı, bu davanın kararının 4/4'lük olmayacağı, fazla araştırmaya gerek olmadan mevcut delillerle karar verilmesi gerektiğini, kendilerinin de hakimlik yaptığı bu davalarda fazla incelemeye gerek olmadığını... söylemişlerdir.

Bu konuşmalarıyla mahkememizin bundan sonra vereceği ara kararlarında suç duyurusunda bulunulamamasını, balistik inceleme yapılacak suç eşyalarının toplanılmasından vazgeçilmesini istemiş ve şahsım hakkında TEHDİTVARİ konuşarak mahkeme üyelerini ETKİLEMEYE çalışmışlardır.

... bugüne kadar yapılan suç ihbarlarının çoğunluğu olay yerlerinde bulunan boş kovan ve mermi çekirdeklerini kaybedenler hakkında yapılmıştır. Suç eşyalarının toplanması konusunda mahkememizce yazılan çok sayıdaki müzekkereyi Sıkıyönetim Askeri Savcılığı iki ay gibi bir zaman geçtikten sonra işleme koyarak 1402 sayılı kanunun 18/6 C.M.U.K. (Ceza Mahkemeleri Usul Kanunu) ek 4. maddesine aykırı davranmış ve davamızın gereksiz yere uzamasına sebep olmuştur.

... benim hakim olmadığımı ve kıdemli hakim olsa beni ... gibi koşturacağını söyleyen Adli Müşavirin sözleri şahsımı baskı altına almaya yöneliktir.

... bu davranışları ve sözleriyle adı geçen kişiler mahkememizi etki altına alıcı ve küçük düşürücü beyanlarda bulunmuşlardır. Yetkileri olmadığı halde mahkememiz üzerinde tasarrufta bulunmaya kalkmışlardır. İlgililer hakkında suç duyurusunda bulunulmasını talep ediyorum" (Fatsa Devrimci Yol Dava Tutanakları: 14776-14777).

Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi üzerindeki baskılar burada doğrudan doğruya sıkıyönetim komutanı tarafından yapılmıyor. Baskılar, "sıkıyönetim komutanı adına hareket eden Adli Müşavir" ve askeri savcı tarafından yapılıyor. İstedikleri, bizlerin 12 Eylül felsefesine

uygun cezalandırılmamız. Mantıkları da şu: Bu dava solcuların yargılandığı bir davadır. Bunların cezalandırılmaları için mevcut deliller, yani işkence ile alınmış polis ifadeleri yeterlidir. Fazla incelemeyin, hukuki deliller aramaya gerek yoktur. Solcuların yargılandığı sıkıyönetim mahkemelerinde kararın 4/4'lük olması da gerekmez. Yeterki sanıklar cezalandırılsın ve dava bir an önce bitirilsin. İşkenceciler ve delilleri kaybeden(!) görevliler hakkında suç duyurusunda bulunulması gereksizdir. Etkili ve yetkili(!) sıkıyönetim görevlilerinin mantıkları budur. Mantık bu olunca sıkıyönetim komutanlıklarına bağlı askeri mahkemelerden hukuka uygun kararlar çıkarılabilir mi? Bu baskılar altındaki mahkemelerin vicdani karar verecek bağımsız mahkemeler olduğu ileri sürülebilir mi?

Niyazi Yılmaz'ın açıklamaları, mahkeme heyetini yönlendirici, etki altına alıcı, küçük düşürücü baskı ve tehditlerin yapıldığını hiç kuşkuya yer bırakmayacak biçimde gösteriyor. Bu koşullar altında çalışan sıkıyönetim askeri mahkemelerinin bağımsız olduğu asla ileri sürülemez. Böyle çalışan mahkemelerden çıkacak kararlar 12 Eylül anlayışına uygun olur. Ama asla hukuka uygun olmaz.

Niyazi Yılmaz, yetkilerini 12 Eylül'ün meşru olmayan gücünden alan 12 Eylül adalet(!) temsilcileri ile ilgili açıklamalarının bir kısmında şunları söylüyor:

"...savcı Hakim Binbaşı Çetin Akkaya, mahkememizin balistik incelemelerinden vazgeçmesini empoze etmeye çalışmış, Adli Müşavir Hk. Bnb. Yılmaz Hızlı, hiçbir yetkisi olmadığı halde Hava Hk. üsteğmen Engin Bozkır'a Fatsa Davasında duruşmalara çıkmasını söylemiş, sıkıyönetim sivil hakimi Tahir Ergün'e duruşma hakimliği önermiş, hakimlerin iade edilip edilmemeleri konusunu baskı vasıtası olarak kullanmaya çalışmıştır" (Tutanak syf:14777).

Daha önce Ankara Sıkıyönetim Komutanlığının istediği doğrultuda karar almayan bir kısım yargıçların başka yerlere tayin edildiğini belirtmiştik. Yukarıdaki açıklamaları yapan Hk. Yüzbaşı Niyazi Yılmaz'da bu açıklamaları yapmasından çok kısa bir süre sonra 3. Ordu'daki görevinden alınmıştır. Mahkeme heyeti üzerindeki baskıları bugüne kadar sadece bir tek yargıç tutanaklara geçirtmiştir. Ama, sıkıyönetim komutanlığının etkili fakat yetkisiz temsilcilerinin baskılarının yukarıdaki açıklamalarla sınırlı kalmadığına hiç kuşku yoktur. Bugüne kadar Fatsa Devrimci Yol Davasında 32 yargıcın değişmesi, yapılan baskıların yoğunluğunu göstermektedir. Sıkıyönetim Askeri Mahkeme başkanı Pilot Albay Niyazi Çağın'ın Hk. Bnb. Üstün Günsan'ın ve Askeri Savcı Nurettin Soyer'in açıklamalarından da anlaşıldığı gibi, sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları vermeyen yargıç-

ların tayinleri çıkarılmaktadır. Zaman içinde yapılan bu atamalarla sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları almayan yargıçlar ayıklanmaktadır.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin, sıkıyönetim komutanlığı yönetiminden çıkamadığını gösteren olaylardan biri de Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde görülen KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) Davasında meydana gelmiştir. 24.8.1981 tarih ve 1981/729 esas sayılı KUK Davası iddianamesi sıkıyönetim komutanlığınca toplatılmıştır. Kürtlerin tarihi ile ilgili bilgiler olması iddianamenin toplatılma nedenidir. İddianameyi hazırlıyan Hk. Bnb. Halit Karabulut iddianamenin toplatılmasına ilişkin hiçbir karar olmadığını kabul etmekte ve "Ben o zaman doğru bildiklerimi yazdım. Ve gerekli yerleri uyarmak istedim. Ama, komutanlık böyle uygun gördü" demektedir (Yeni Gündem/sayı:56).

Görüldüğü gibi, sıkıyönetim komutanlığı hiçbir mahkeme kararı olmadığı halde açılmış bir davadaki iddianameyi bile toplatabilmektedir. Amaçları, Kürtlerin tarihleriyle ilgili bilgilerin iddianamelerde bile yer almamasıdır. Onun için hazırlanmış bir iddianameyi bile mahkemeye müdehale ederek toplatmışlardır. Mahkemelere böyle bir müdahale örneği dünyanın hiçbir yerinde görülmediği gibi, eksik iddianameyle mahkemenin sürdürülmesi örneğide görülmemiştir.

Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri üzerindeki baskılar sadece yukarıda saydıklarımızla sınırlanamaz. Bu baskılardan çok daha önemlisi sol siyasi tutukluların toplumda ve yargıçların kafasında önceden mahkum edilmiş olmalarıdır. 12 Eylül'le birlikte devletin bütün örgüt ve yapı olanaklarıyla sol düşünce mahkum edilmeye çalışıldı. Daha yakalanmadan önce TRT'den "Vatan hainleri, satılmışlar" olarak nitelendirildik. Televizyon ve radyo her gün toplumu aleyhimize şartlandırmak için yayınlar yaptı. 12 Eylül sansürüyle çıkan basın aleyhimizdeki sıkıyönetim bildirilerini, emniyet ve MİT açıklamalarını çarşaf çarşaf yayınladı. Bizler ise, düşüncelerimizi, yaptıklarımızı hiçbir araçla açıklayamadık. Ülkeyi ABD emperyalizminin siyasi ekonomik ve askeri olarak tam uydusu haline getiren 12 Eylül'ün bütün propagandaları tek gerçek olarak gösterildi. İşkencenin, korkunun, dehşetin kol gezdiği bir dönemde açıklamaya çalıştığımız gerçekler mahkeme tutanaklarına bile tam geçirilemedi. Böyle bir ortamdan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görev yapan hukuka en bağlı yargıçların bile etkilenmediği söylenemez.

Mahkeme kararlarının etkilenmemesi için yasalar çıkartılmıştır, ama 12 Eylül'ün kendi yasalarını icra ettiği sanıklar lehine var olan yasalar uygulanmamıştır. Fatsa Devrimci Yol Davası sanıkları aleyhine

televizyonun yaptığı propagandalar hala belleklerdedir. Bizlere yakalandıktan sonra sanık olma hakkı tanınmadı. Televizyon bizleri hemen kamuoyuna "suçlu, terörist, cani" olarak gösterdi. 12 Eylül yıl dönümlerinde yapılan programlar tekrar tekrar gösterildi. Mahkeme sonuçlanmadan mahkemede yargılanan sanıklar hakkında ve Fatsa ile ilgili Kenan Evren'in ettiği sözler mahkeme kararlarını aleyhimize etkileyici nitelikteydi. 12 Eylül'ün sansürü ile çıkan basındaki yayınlara, gerekli yerlere dilekçeler vermemize rağmen aleyhimizde yapılan propagandalara "Dur" diyen olmadı. Başta Tercüman Gazetesi olmak üzere çıkan yazıların hepsi kamuoyunu ve mahkemeleri aleyhimize şartlandırıcı özellikteydi. Tercüman Gazetesi yazarları Ahmet Kabaklı'nın, Ergün Göze'nin, Kemal Önder'in Fatsa Davasıyla ilgili yazdıkları yazılar yasalara aykırıydı. Ama, bu yazılar, bizleri "vatan haini, caniler" olarak suçladıkları için 12 Eylül'ün yasalarına uygundular. Ankara Sıkıyönetim Mahkemelerinde görev yapmış Hk. Bnb. Üstün Günsan'ın belirttiği gibi: "12 Eylül'den sonra yapılan yargılamalar sanki düşmana karşı yapıldı" (Yeni Gündem, sayı: 26). Bizler Fatsa Davası sanıkları yargılama başlamadan çok önce zihinlerde mahkum edildik.

Bilindiği gibi, 1402 sayılı yasada, değişik 2301-19.9.1980 sayılı yasanın 4. fıkrası "Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerine yeteri kadar subay üye Genel Kurmay Başkanının teklifi üzerine askeri hakim subayların tayini usulüne göre atanır" denilmektedir. Hukuk askerlikten ayrı bir uzmanlık alanıdır. Özellikle sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görülen siyasi davalarda kararın hukuki olması için heyet üyelerinin hukukçu uzmanlardan olması gerektiği kanısındayız. Ülkemizdeki hukuk otoriteleri de bu görüştedirler. Genel Kurmay Başkanlığınca atanan hukuk uzmanı olmayan subay üyelerin mahkemelerin hukuka uygun yürütülmesine katkısı olabilir mi? Burada amaç, mahkemelerin hukuka uygun yürütülmesi değildir. Genel Kurmay Başkanınca atanan subay üyeler eliyle mahkeme heyetlerini etkilemektir. Bu sözlerimizden her subay üyenin mutlaka emirlerle karar verdiğini söylediğimiz anlaşılmamalı. Eleştirilerimiz genel olarak sıkıyönetim askeri mahkemelerinin oluşturulmasına ve işleyişine yöneliktir. Bu konuda tek tek insanların iyi niyetli ve hukuka saygılı olmaları fazla bir şey ifade etmez.

357 sayılı yasanın 1611 sayılı yasayla değişik 12. maddesine göre, askeri hakim subayların rütbe terfii, rütbe kıdemliliği ve kademe ilerlemesi, yalnızca "Mesleki sicil belgesi" ile değil, aynı zamanda bu belgeyle eş değerde tutulan "Subay sicil belgesi" ile olmakta ve subay sicil belgesi de askeri yargıçlara idari üstlerince verilmektedir.

Görüldüğü gibi, hukuk eğitiminden geçmiş hakim subay üyelerin terfi etmeleri, kıdem ve kademe ilerlemeleri sadece mesleki sicil belgesinin iyi olmasına bağlı değildir. Çok başarılı bir hukukçu, başarılı bir hakim "Subay sicil belgesi" iyi değilse mesleğinde yükselemeyecek, kıdem alamayacaktır. Maddi olarak da parasal kayıplara uğrayacaktır. "Subay sicil belgesi" ise, idari üstlerince verilmektedir. Üstlerinin, örneğin sıkıyönetim komutanlarının istediği kararları vermeyen hakim subayların sicili bozulabilecektir. Böyle bir durum ister istemez hakim subayların bağımsız karar vermelerini gölgelemektedir.

Bilindiği gibi 1402 sayılı yasanın ek 5. maddesi (2354 sayı ve 8.12.1980 tarihli) sıkıyönetimde görev yapan yargıçlarla ilgilidir. Bu yasa maddesi, sivil hakimlerin yükselmelerinde askeri yargıda çalışmış kıdemli askeri yargıçları ve askeri yargıtayı söz sahibi yapmaktadır. Yani, sivil yargıçlar da, sıkıyönetim askeri mahkemelerinde çalıştıkları süre içerisinde askeri yargıya bağımlı olmaktadır.

1282 Anayasasının 138. maddesi "Mahkemelerin bağımsız" olduğunu, aynı Anayasanın 145. maddesi ise, askeri yargının bağımsız olduğunu belirtmektedir. Anayasanın 138. maddesinin 2. fıkrası şöyledir: "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında, mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz." 1961 Anayasasını kaldıran 12 Eylül darbesinin Ankara Sıkıyönetim Komutanı olan Recep Ergun'un yargıçlar üzerindeki baskıları emir ve talimatları, tavsiye ve telkinleri basında da yer almıştır. Fatsa Devrimci Yol Davası yargıçlarından Niyazi Yılmaz'ın 20.5.1985 tarihli açıklamaları mahkeme heyetini etkileyici, yönlendirici, küçük düşürücü baskı ve tehdit örnekleriyle doludur. Sıkıyönetim Komutanı adına mahkeme heyetini tehdit eden, etkileyen Adli Müşavir Yılmaz Hızlı ve Askeri Savcı Çetin Akkaya'da Anayasanın 138. ve 145. maddelerine aykırı hareket etmişlerdir. Ne yazık ki baskılara, hakaretlere uğrayan mahkeme heyeti bunların yaptıkları karşısında "suç duyurusunda" bulunmamışlardır. Hakim Niyazi Yılmaz'ın "suç duyurusunda bulunulması" talebide reddedilmiştir. Yine Hakim Niyazi Yılmaz'ın açıklamalarına yayın yasağı konmuştur.

Askeri yargı tarafsız değildir

12 Eylül Adaleti'nin en önemli özelliklerinden biri de sola ayrı, sağa ayrı ölçü uygulamasıdır. 1980 sonrası Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde görülen davalarda solcular için devletin şahsıyetine karşı işlenen suç hükümlerine göre karar verilmektedir. MHP'li, ÜGD'li

sağcılar için açılan davalarda ise genellikle adi suç hükümleri uygulanmaktadır. Bu da solcuların ağır cezalar alması, MHP'li sağcıların daha hafif cezalarla kurtarılması anlamına gelmektedir.

Polis, Jandarma, MİT sorgulamaları yargının başladığı ilk adımdır. 12 Eylül sonrasında açılan davaların temelini polis ve MİT sorguları oluşturduğuna göre, sorgulamaların başladığı bu anı, yargının başlangıcı kabul etmek doğru olacaktır. İşte bu aşamada solculara ayrı, sağcılara ayrı davranış başlamaktadır.

Bilindiği gibi, MHP'li yöneticilerin hiçbirisi polis, MİT sorgulamasından geçirilmemiştir.

Yine MHP'li, ÜGD'li faşist militanların büyük bir kısmının poliste alınmış ifadeleri yoktur. Poliste ifadesi alınmış faşist militanların gözetimde kaldıkları sürelerle, solcuların polis gözetiminde kaldıkları süreler kıyaslanamaz bile. Duvarlara yazı yazan, pankart asan solcular en az bir ay gözetimde tutulurken, katliam düzenleyen faşistler hiç gözetimde tutulmamakta yada gözetim süreleri birkaç günle sınırlı kalmaktadır.

Burada bir açıklama yapmak gerekli. Bilindiği gibi, Türkiye'de gözetim demek, gözetimdekilere polisin, MİT'in işkence yapması demektir. Yukarıdaki karşılaştırmayı yaparken, MHP'li, ÜGD'li faşistlere de işkence yapılsın demek istediğimiz anlaşılmamalı. Bu en büyük insanlık suçu olan işkence solcuya da, sağcıya da, bir başka insana da asla yapılmamalıdır.

Sorgu sırasında "intihar etti", "ayağı kaydı", "kalp yetersizliğinden öldü", "kaçarken vuruldu", "pencereden atladı" gibi açıklamalarla emniyette öldüğü bildirilen devrimcilerin sayısı yüzlerle ifade ediliyor, işkenceyle öldürülenler arasında hiçbir MHP'li, ÜGD'li faşistin olmaması bir tesadüf müdür? Hayır... 12 Eylül adaleti(!)'nin ilk aşaması solculara ağır işkence yapmak faşistlere ise dokunmamaktır.

Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcısının şu açıklamaları sorgulamalardaki çifte ölçü uygulanmasına bir örnektir:

"Tarihini tam hatırlayamıyorum. İstanbul Emniyet Müdürlüğü Ankara'da Bahçelievler'de 7 kişiyi boğarak öldüren sanıklardan Haluk Kırcı'yı yakalamış, ...aranan kişiydi ve çetenin önemli adamlarından biriydi, neyse İstanbul Emniyet Müdürlüğü bu sanığı yakalamış, Ankara Emniyet Müdürlüğüne teslim etmiş. Ankara Emniyet Müdürlüğü bu sanığı en az 28 gün gözaltında tutması gerekir ki, çete hakkında, cinayet hakkında bilgi toplanabilsin. İstanbul emniyetinden geldiği gün baktım, Haluk Kırcı polis nezaretinde benim kapımın önüne getirildi. 'Bu nedir böyle' dedim. 'Sorgusu var mı?' 'Yok' dediler.

'Sorgusu yapılmadan nasıl getirildi buraya?' 'Vallahi' dediler, 'birin-

ci şubeden emir verildi, biz getirdik" (Cumhuriyet/23 Eylül 1987).

Görüldüğü gibi, 7 TİP (Türkiye işçi Partisi)'liyi katledenlerden biri ÜGD'li faşist hiç gözetimde tutulmadan savcılığa getiriliyor. Pankart asmış sol görüşlü bir bayanla ilgili şu açıklamalar ise çifte standart uygulanmasını daha iyi anlatıyor:

"Kızı 15 gün emniyette gözetimde tutmuşlar, sorgulanmış, öyle getirilmiş... Savcı yardımcısı 'üç ay önce pankart astı diye 15 gün gözetimde tutmuşlar, bu ne biçim iş?' diye sordu" (Cumhuriyet/23 Eylül 1987).

Yedi kişiyi öldürmüş ÜGD'li katil hiç gözetimde tutulmazken pankart asmış sol görüşlü kızın 15 gün tutuluyor olması bizler için şaşırtıcı değil. Aslında savcı yardımcısının "bu ne biçim iş?" diye sorması da anlamsız. Bu tam onun görev yaptığı 12 Eylül Adaleti(!)'ne uygun bir iş. Esasında MHP'lilere ayrıcalıklı davranmanın temeli CIA, Kontr-Gerilla gibi gizli karanlık örgütlenmelere kadar dayanmaktadır. Faşistlerin12 Mart öncesi dönemden bu yana işledikleri cinayetlerin büyük bir kısmının halen çözülmemiş olması, devlet içinde olmuş gizli örgütlenmelerden kaynaklanmaktadır.

Faşistlerde yakalanan otomatik silahlarla işlenmiş cinayetlerin ortaya çıkarılmasını küçümseyen "Bırakın efendim onu... Kızılayda pankart asılmış, onun haberi geldi. Siz gidin onun failini yakalayın bana" diyen sıkıyönetim komutanlarının uygulamalarından ve onların denetiminde ki yargıdan MHP'lilerin işledikleri cinayetleri aydınlatmaları beklenemezdi elbette. 12 Eylül sonrasında da faşistleri tabancaları ve silahlarıyla birlikte yakalayan polislerin cezalandırıldığı bilinmektedir (24 Eylül 1987/Cumhuriyet). MHP ve MSP ile ilgili araştırmaların yapılması için yazılı emir vermeyen, solcularla ilgili araştırmalar için ise sık sık yazılı emirler veren Recep Ergun Paşa'nın tarafsız polisleri görevlerinden aldırması, sürdürmesi 12 Eylül'ün felsefesine uygundur (Recep Ergun 1987 Genel Seçimlerinde ANAP'tan Kayseri Milletvekili olmuştur).

12 Eylül sonrasında sola ayrı sağa ayrı davranma, Fatsa'da çok daha üst boyutlarda olmuştur. Yakalanan devrimcilere karakollarda polis ve subaylarla birlikte haklarında gıyabi tutuklama kararı olan, maskeli muhbirlik yapmış faşistler de işkence yapmışlardır. Maskeli muhbirlik yapmış faşistler arasında Dursun Mehmet İnan, Fevzi Keskin, Musavvak Dervişoğlu, devrimcilere ve halka polis ve subaylarla birlikte işkence yapanlar arasındadır.

12 Eylül sonrası açılan davaların iddianameleri de taraflı hazırlanmıştır. Gerçi bazı savcıların hazırladıkları iddianamelerde MHP'li faşistlerle ilgili olarak TCK'nın 146. maddesinin uygulanması istendi-

ği görülüyor ama, bu tür iddianameler azınlıkta. Yargılanmakta olduğumuz Fatsa Devrimci Yol Davası iddianamesini Askeri Savcı Hk. Bnb. Halit Cengiz hazırlamıştır. Halit Cengiz'in hazırladığı bir başka iddianame de Gölköy Karadere'de katliam düzenleyen faşistlerle ilgilidir (Evrak 1981/2455, Esas:1981/2013, Karar:1981/402). Fatsa Devrimci Yol iddianamesinin hazırlanmasında polis ifadeleri temel alınırken, aynı savcının faşistlerle ilgili hazırladığı Gölköy Sağ Görüşlüler iddianamesinde ise "Soruşturma heyetince (yani polisçe) alınan ifadelerin yeterli olmadığı kanısına" varılmıştır. Savcının anlayışına göre, işkenceyle alınmış ifadeler solculara aitse geçerli ve temel delil; polis ifadeleri faşistlerden alınmışsa yeterli delil değildir. Ve bu ifadeler geçersizdir...

Burada, yedi yıldır yargılandığımız davanın iddianamesini hazırlayan Askeri Savcıyla ilgili bazı bilgiler vermenin yararlı olacağı kanısındayız. Askeri Savcı Hakim Bnb. Halit Cengiz 20 Temmuz 1984 tarihinde tutuklanmıştır. Hafit Cengiz tutuklandığı döneme kadar Fatsa Devrimci Yol Davasında Savcılık görevi yapmıştır. Halit Cengiz 3. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesinin 12.3.1986 gerekçeli kararıyla "Cebri irtikap (zorla el koymak) görevine girmeyen hususlarda çıkar sağlamak, memuriyet nüfuzunu kötüye kullanmak, üst'e hakaret" suçlarından 29 yıl hapis cezasına çaptırılmıştır. Halit Cengiz 3. Ordu Askeri Mahkemesinin 1986/22 Esas:1986/22 karar nolu gerekçeli kararında ve mahkeme dosyalarında yer alan ifadelerinde kendisinin "sağcı ve milliyetçi (!) olduğunu" söylemektedir. Gerçektende, Halit Cengiz MHP ve ÜGD'lilerle dava (!) ve çıkar birliği içinde olan bir faşisttir. Yukarıda sözü edilen gerekçeli kararın 11, 12, 18, 27'nci sayfalarındaki bilgiler Halit Cengiz'in Samsun Ülkü Ocakları Başkanı Şefik Yazgı'yla ortak çalıştığını açıkça gösteriyor. Yine aynı gerekçeli kararın 34, 35, 36'ncı sayfalarındaki MİSK (Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu) başkanı Mete Beşenle dava(!) ve çıkar ortaklığı yaptığı görülüyor. MHP Genel Yönetim Kurulu üyesi Yaşar Okuyan'la ticari ilişkiler içinde oldukları da aynı gerekçeli kararda yer almakta. Faşist Halit Cengiz'in 3. Ordu Komutanlığına ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren'e yazdığı mektup ve dilekçelerde şu açıklamalar savcının anlayışını net olarak ortaya koymaktadır: "Görevlerini yaparken işkence iddiasıyla hakkında soruşturma açılan tüm polis ve subayların dosyaları bana verildi. 300'ü aşkın görevli hakkında devlet adına hareket ettiklerine inanarak SORUŞTURMASIZ TAKİPSİZLİK KARARI VERDİM. Hatta, Fatsa Çullu Tepesinde yaptırılan keşif sırasında militan Sadi Ekiz'i KURŞUNA DİZEN GÖREVLİLER HAKKINDA DA TAKİPSİZLİK KARARI VERDİM" (Gerekçeli

karar sayfa 50).

Yukarıdaki tüyler ürpertici açıklamaları 12 Eylül döneminde adaleti sağlamakla görevlendirilmiş bir savcı yapıyor. En sessiz ve sakin bir insanı bile isyan ettirecek bu açıklamalar hakimlik yapmış bir binbaşıya aittir...

12 Eylül dönemindeki 300 işkenceci polis ve subay hakkında hiç soruşturma yapmadan takipsizlik kararı veren bir savcıyla karşı karşıyayız. Verdiği dilekçelerdeki bilgiler, Türkiye'de işkencenin neden durmadığını, işkencecilerin nereden cesaret aldığını öğretici niteliktedir. Bu açıklamalar aynı zamanda işkencede öldürülenlerin failleri olan polis ve subayların neden bulunup cezalandırılmadığını da açıkça gösteriyor.

Az önce belirttiğimiz özellikleri taşıyan faşist Halit Cengiz nasıl oldu da Fatsa Devrimci Yol Davasının iddianamesini hazırlamakla görevlendirildi? Tesadüfen mi oraya askeri savcı olarak atandı? Sıkıyönetim Askeri Savcı ve Yargıçlarından Nurettin Soyer'in, Niyazi Çağın'ın, Üstün Günsan'ın ve Niyazi Yılmaz'ın açıklamalarının da gösterdiği gibi, yapılan tayinler 12 Eylül uygulayıcılarının denetiminde yapılmaktadır. Halit Cengiz'e Devrimci Yol Davasındaki görevi verilirken hiç kuşkusuz onun faşist görüşler taşıdığı biliniyordu. 3. Ordu Askeri Mahkemesinin 12.3.1986 tarihli kararı olduğu halde, bizlerin Halit Cengiz'in hazırladığı iddianameyle yargılanıyor olmamız çağdaş hukuk kuralları ile açıklanabilir mi? Mütalaayı hazırlayan askeri savcının ortaya çıkan bütün bu gerçeklere rağmen mütalaanın girişinde Fatsa Devrimci Yol iddianamesinin giriş bölümüne katıldığını söylemesinin anlamı nedir? Bu konuya daha sonra döneceğimiz için şimdilik geçiyoruz.

Sadece mahkemelerde değil, askeri yargıtayda da çifte ölçü uygulanıyor

12 Eylül sonrasında sol kesim için açılan davaların yanı sıra MHP ve ÜGD için açılan bazı davalarda da 146 ve 149 maddelerinin uygulanması istenmiştir. Askeri yönetim "12 Eylül öncesindeki anarşi ve terörün sorumluları" olarak gösterdiği sağa ve sola karşı tarafsız davranacağını ilan etmişti. MHP'lilerin, Türkiye'nin 12 Eylül öncesindeki iç savaş ortamına girmesinden sorumlu oldukları bazı iddianamelerde yer almıştı. Bu iddianamelerde MHP'nin Türkiye'nin anayasal düzenini değiştirerek, yerine teokratik-faşist bir devlet kurmak için Çorum, Maraş olaylarındaki gibi katliamlar düzenlediği, sendikacıları, milletvekillerini, profesörleri, emniyet müdürlerini, savcıla-

rı öldürdüğü yer almıştır. 12 Eylül'den bir süre geçtikten sonra tarafsızlık görüntüsüne gerek kalmadığı düşüncesiyle, askeri yargıtayın kimi dairelerince ve daireler kurulunda sola ait davalarda devletin şahsiyetine karşı işlenen suç hükümlerinin 146 v.b., MHP ve ÜGD ile ilgili davalarda ise TCK'nın 313 ve diğer adi suç hükümlerinin uygulanmasının gerektiği görüşü oluşturuldu.

Askeri Yargıtay 1. Dairesinin 8.7.1980/1980-186-245 sayılı kararında bu tutumun gerekçesi şu şekilde açıklanıyordu:

"...tebliğnamede denildiği gibi, bu tür ideolojik şiddet eylemlerinin TCK (Türk Ceza Kanunu)'nun siyasi suçlar dışında kalan hükümlerinde yazılı adi şiddet eylemleriyle bir tutulmaması gerektiği gerekçedir. Hergün ülkede can ve mal güvenliğini sarsan, bu nedenle alelade suçlardan ayrı olarak mütalaa edilmesi ve daha ağır cezalarla cezalandırılması gereken, fakat devletin şahsiyeti aleyhine işlenen cürümleri düzenleyen kanun maddelerindeki suç unsurlarını taşımayan veya taşıdığı kanıtlanamayan yeni bir sosyal suç tipi bulunmaktadır. Bu da ideolojik amaçlı adam öldürme, gasp v.b. eylemlerdir. Ne TCK'da nede başka bir konuda bu tür eylemleri düzenleyen özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bu kanun boşluğu yasama organlarınca doldurulmadığı sürece, mahkemelerin böyle bir boşluğu içtihat yoluyla doldurma yetkisi olmadığına göre, eylemin amacına bakılmaksızın kanunda mevcut suç tipine uygun hükme göre uygulama yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Sanıkların gerçekleşen eylemleri TCK'nın 49. maddesinde yazılı suç unsurlarını oluşturmadığı eylemlerin gerçekleşen biçim ve derecesine göre sanıkların hakkında TCK'nın 448 ve mütakip maddelerinde düzenlenen hükümlerine göre uygulama yapılması gerekirken, TCK'nın 149. maddesi uyarınca hükümlülük kararı verilmesi, kanuna aykırı görülmüştür."

Bu kararda gözönünde tutulan ölçüler sağa ve sola eşit olarak uygulansaydı elbette çift ölçü uygulandığı söylenemezdi, ama yukarıdaki ölçü sadece sağcılara uygulanmakta, solculara ise devlete karşı işlenen suç hükümlerine göre ceza verilmektedir.

Askeri Yargıtay Daireler Kurulunun 21.10.1982 tarihli, esas 207, karar 202 sayılı kararında ise:

"Gerçekte ÜGD silahlanmış ve yurt çapında bir çok kanlı eylemlere girişmiş olmakla beraber TCK'nın 168. maddesinde yazılı devletin şahsiyetine karşı suçları işlemek maksadıyla yapıldığı hususu şüpheli kalmakla..." denilerek ÜGD'lilere ayrı ölçü uygulandığı sergilenmektedir.

Bu uygulamanın sağ ve sol kesimin amaçlarının farklılığına dayandırılarak açıklanmak istendiği görülmektedir. Solun, anayasal düzeni

yıkmayı amaçladığı sabit görülürken, MHP'li sağın, anayasal düzeninin değiştirilmesi amacının şüpheli kaldığı kabul edilmektedir.

Eğer geneldeki siyasal düşünceler temel alınıyorsa, MHP'li sağcıların da o günkü mevcut anayasal siyasi düzen yerine şeriatçı, ırkçı, faşist devlet yapısı kurmak istedikleri bütün kamuoyunca bilinmektedir. Yok eğer, genel siyasi düşünce ve inançlar değilde, doğrudan doğruya suç sayılan fiili ve örgütlenmelerin amacı esas alınıyorsa, o zaman da sol kesimin 12 Eylül öncesi koşullarda anayasal düzeni değiştirmek amacıyla değil, MHP ve ÜGD'li faşistlerle mücadele etmek amacıyla hareket ettiği herkesçe bilinmektedir.

Sol için "amacı" belirlemekte, geneldeki siyasi inanç ve düşünceler yeterli görülürken, sağ kesim için doğrudan hangi amaçla silahlanıp eyleme geçildiğine bakılması; daha doğrusu bu konuda faşistlerin kendi beyanlarına, "devlete karşı değil, solculara karşı mücadele ettikleri" şeklindeki beyanlarına, itibar edilerek devletin şahsiyetine karşı cürümler yönünden amaç unsurunun gerçekleşmediği sonucuna varılması, her iki taraf için farklı ölçü kullanılması anlamına gelmektedir.

Emniyette ve MİT'te yapılan sorgularda işkenceciler, solcuların ifadelerine, amaçlarının "TCK'nın 146. maddesini ihlal etmek olduğu" ibarelerini yerleştirmektedir. Bunlara bakılarak amaç unsurunun varlığına hükmedilemez.

Konu amaç unsuru yönünden incelenirken, sanıkların genelde sahip oldukları düşünce ve siyasi fikirler esas alınamaz. Esas olan, davaya konu olan fiillere yol açan, yani fiile nedensellik bağı olan "amaç" tır. Bu noktada ise askeri yargı tarafından ikili bir ölçü kullanılmamaktadır.

Sağ söz konusu olunca "evet, ideolojik maksatla adam öldürme v.b. suçlar işlenmiş ama kanunda buna uygun suç maddesi yok denilerek, eylemlerin amacına bakılmaksızın adi suç hükümlerine göre ceza verilmesi yoluna gidilmekte; sol söz konusu olduğunda ise, eylemin amacına bakılmaksızın, genel siyasi fikir ve düşüncelerinden dolayı devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlere göre ceza verilmesi yoluna gidilmektedir."

1980 öncesinde Türkiye'de devrimciler ihtilal yapmak istemişlerde faşistler bunu önlemek istemişler, devlet güçlerine yardım etmişler, gibi bir mantık yürütülmektedir. Bu durum faşist propagandalardan kaynaklanmaktadır. Gerçeklere tamamen aykırıdır. Bu propagandalara göre karar verilmesi, yani sağa adi suç hükümlerine göre ceza verilmesi, sıkıyönetim askeri yargı organlarının objektifliğini ve tarafsızlığını ortadan kaldırmaktadır.

Sağa ayrı sola ayrı ölçü uygulayan anlayış değişmedikçe tarafsız ve

objektif çağdaş hukuk ilkelerine uygun bir yargı oluşturulamayacağı herkesce kabul görmesi gereken bir gerçektir.

Bilindiği gibi, Prof. Sulhi Dönmezer'in başkanlığında oluşturulan bir heyet TCK'nın değiştirilmesi için bir taslak hazırlamıştı. Bu taslakta solcuların cezalandırıldığı hükümlerdeki cezalar arttırılırken, MHP'li sağcıların cezalandırıldığı TCK maddelerinde ise ceza indirimi yapılmaktadır. Hatta MHP'lilerin cezalandırıldıkları TCK'nın 313. maddesi dağıtılıp adi suç hükümlerine çevrilmektedir. Böylece ileride çıkarılacak bir genel aftan 313. maddeden ceza alan faşistlerin de yararlandırılması hesaplanmaktadır. Oysa sol kesime verilen cezaların af kapsamına girmesi cezalandırıldıkları yasa maddeleri gereği anayasaca engellenmektedir. (1982 Anayasası devlete karşı işlenmiş suçlar için af çıkarılamaz hükmünü getirmiştir. D.İ'nin notu.)

Deliller yasalara aykırı toplanmıştır

İnsanlık ilkel işkenceli sorgulama yönteminden, önce "yasal delil sistemi"ne, son olarak da "vicdani delil sistemine" geçmiştir. Vicdani delil sistemini kabul eden ülkelerde, davada toplanan tüm deliller yargıçlarca serbestçe değerlendirilir. Ondan sonra vicdani kanıt oluşur. Delil serbestliğinin kabul edilmesi, delillerin değerlendirilmesinde hiçbir sınırlandırmanın olmadığı anlamına gelmez. Serbestçe delil değerlendirmesinin bir sınırı vardır. O da delilin yasaya, ahlaka, genel adaba uygun olmasıdır. Yargıçların yasalara, ahlaka ve genel adaba aykırı yöntemlerle elde edilen delilleri değerlendirmeye dayanak alması, yasaya ve ahlaka aykırı uygulamaların devamını teşvik anlamına gelecektir. Bu da hukukun asla kabul etmediği bir husustur.

Askeri Yargıtayın 26.4.1978 günü1978/35-100 sayılı kararı şöyledir:

"Ceza usul hukukumuzda vicdani delil sistemi esası benimsenmiştir. Bu sistemde, Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanununda olduğu gibi, deliller tek tek kanun koyucu tarafından sayılmamış, aksine hakim delillerin takdirinde serbest bırakılmıştır. Ancak kanuna, ahlaka ve genel adaba aykırı suretle toplanan delilleri hakim telakki etmekten kaçınmak zorundadır."

Askeri Yargıtay'ın bu kararı delillerin yasalara, ahlaka ve genel adaba uygun olamayacağını açıkça göstermektedir. Ne yazık ki, Askeri Yargıtay'ın birçok kararı yukarıdaki anlayışla uygunluk göstermemektedir.

12 Eylül sonrasında açılan her davada olduğu gibi, Fatsa Devrimci Yol Davası'nın açılmasında da polis ifadeleri temel alındığı ve dava-

nın bu ifadeler temelinde yürütüldüğü bilinmektedir. Poliste ifadeler işkenceyle alınmaktadır. Artık devlet yetkililerinin bile yadsımadığı işkenceyle alınmış ifadeler Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinde delil olarak kullanılmaktadır. İnsan haklarına ve yasalara aykırı olarak cebir ve zorla alınmış bu ifadelerin hukuki bir değeri olmaz. Polis ifadeleri olsa olsa işkencenin varlığını, polisin ve MİT'in işkence yaptığını kanıtlayan belgeler olabilir. Zaten çağdaş hukuk ilkelerinin uygulandığı ülkelerde yasalara aykırı olarak toplanan delillerin kullanılmadığı bilinmektedir.

Diyarbakır Askeri Mahkemesinin bir kararında:

"İkrar değerlendirilirken ikrarın yapıldığı yer ve şartlardan önce doğruyu yansıtıp yansıtmadığını tesbit gereklidir. ikrarda anlatılanların doğru olması halinde sırf yasal olmayan yollardan elde edilmiş ikrarlar olduğu gerekçesiyle kabul edilmemesi mantık kuralına uygun değerlendirme olmaz."

3. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemelerinde alınan bir kararda da şu düşüncelere yer veriliyor:

"Türkiye genelinde sanki çok yaygın bir tarzda ve her yerde alenen yapılıyormuş ve devlet yetkililerince tasvip ediliyormuşçasına işkence yaygaralarını tasvip ve kabul etmek de mümkün değildir, ...bunlar siyasi kökü dışarda Türk Devletini yıkmaya matuf yaygın davranışların devamı niteliğindeki iddialar olarak genelde mütalaa edilmelidir. Yurt dışında bir takım yıkıcı örgüt ve Türkiye'den kaçan vatan hainlerinin de aynı yaygarayı ... eğer her ne sebeple olursa olsun devleti ve rejimi koruma göreviyle hareket edip lüzumsuz yere suçlanırsa o zaman devleti kim nasıl koruyacaktır? Yahut devlet kiminle korunacaktır? ...bir an için ifadeler işkence altında alınmış olsa, böyle olduğu sabit bulunsa bile, sadece bu husus, bu ifadelere itibar edilmeyeceğini göstermez" (Giresun Devrimci Yol Davası Gerekçeli Karar).

Yukarıdaki anlayışın çağdaş hukukla hiçbir yakınlığı yoktur. Bu anlayış orta çağdaki engizisyon mahkemelerinin bugünkü devamıdır. Bütün dünyada lanetlenen insanlık suçu işkence bu yargı organlarının yukarıdaki kararları ile meşrulaştırılmaktadır. Bu anlayış işkenceyi ve işkencecileri teşvik eden iğrenç bir anlayıştır.

Orta çağlarda bile işkenceyle alınmış İfadeleri kabul etmemiş yargıçların olduğu bilinmektedir. Türk-Moğol imparatoru Cengiz Han'ın Büyük Yargıcı Şigi-Kutuku'nun kararları herkese bir model teşkil eder. Bu yargıç işkenceyle elde edilmiş ifadeleri geçersiz sayarak bozkır hukukunda bir devrim bile gerçekleştirir. (Türklerin Tarihi Cilt 2, Doğan Avcıoğlu)

Bu bilgiler tarih kitaplarında kalmış... Bizim 12 Eylül Adaleti(!) uygulayıcılarının önemli bir bölümü engizisyonu kendisine örnek almış gözüküyor.

Askeri Yargıtay'ın içtihadlarında "Emniyet ifadelerinin tek başına delil alınamıyacağı" hususu yer almaktadır. Bu içtihatlarda da işkenceyle alınmış, yasa dışı ifadelerin delil sayılamayacağı hususu belirtilmektedir. Bir kısım yan delillerle polis ifadelerinin esas alınması yargıtay kararlarında da görülmektedir. Bu uygulamalar kabul edilemez. Fatsa Devrimci Yol Davasın'da delil olarak kabul edilen emniyet ifadelerinin işkenceyle alındığı doktor raporlarıyla da kanıtlanmıştır.

Fatsa'da sadece sanıklar değil, tanıklar da işkence görmüştür. Bu davada yargılanan sanıklar aleyhine ifade almak isteyen polisler, subaylar, tanıklara da işkence yapmıştır. Bu tanıklardan bazıları aleyhimize tanıklık yapmaları için gördükleri baskıları mahkemeye de anlatmıştır. Tutanaklara da geçen ifadelerden bazı örnekler vermek istiyoruz:

"Tanık Cemal Karaduman: 12 Eylül hareketinden sonra polis karakoluna götürüldüm. Bana yine aynı şeyleri söylediler 'gördün mü' diye. Ben dedim, 'görmedim', bana dediler ki, 'biz vuran adamı yakaladık. Sen de buradan bu adamı gördüm diyeceksin ve ancak böyle çıkabilirsin' dediler. Ben yine dedim ki, 'ben görmediğim şeyi daha önce ifademde belirttiğim gibi görmedim' dedim. Bana o zaman dediler ki 'senin tek bacağını da biz kıracağız, böyle ifade vereceksin ve çıkacaksın' dediler.

Efendim öyle olaylar olmuştur ki, değil dükkanı açmak, salavat getirmek bile zordu. Güçtü yani. İnanın ağlayasım geliyor esnaf olarak. Kemal Şahin (Emniyet Amiri) denilen adam hakikaten böyle çok ne bileyim insanlık dışı, insanlıkla alakası olmayan bir kişi, o olayı hatırladıkça ağlayasım geliyor. 'Orospu çocukları size söyleteceğim, ananıza avradınıza sinkaf edeceğim' diyordu" (Tutanak 7183 1 Kasım 1983).

Cemal Karaduman'a görmediği olayın görmüş gibi tanıklığını yapması için Emniyet Amiri Kemal Şahin tarafından yapılan baskılar hiç yoruma yer bırakmıyor. Cemal Karaduman'ın anlatımları sadece Fatsa Davası sanıkları ve yakınlarının değil, Fatsa'daki her yurttaşın zulüm gördüğünün bir belgesi oluyor.

Tanık Yaşar Yadık'ta tanık Abdullah Yılgın'la birlikte ifadesinin alınması için polis karakolunda üç gün tutulduğunu anlatmakta. Duruşma yargıcının şu sorusu üzerine verdiği yanıt tanıklara nelerin yapıldığını gösteriyor:

"Duruşma Yargıcı:

- Peki bu üç gün içerisinde size herhangi bir baskı, işkence, şunu söyleyeceksiniz, bunu söyleyeceksiniz, vuran şuydu, buydu şeklinde bir baskı yapan oldu mu? Yemin ettin ona göre söyleyeceksiniz.

Tanık:

- Sopa yedik efendim" (Tutanak sayfa 7202).

7 Aralık 1983 tarihli duruşmada da tanık Remzi Duran, sanıklar aleyhinde verilen dilekçelerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

"Köyümüzün birlik komutanı bizi topladı, 'bir sen, dört azan, bir de korucu, altı kişi oluyorsunuz. Yakalananlar hakkında dilekçe vereceksiniz' dedi. 'Vermem' dedim. 'Mecbursun' dedi. Tek tek ifademiz alındı. Listeler zaten hazırlanmıştı. Biz sadece imzaladık. Bize okutmadılar."

Fatsa'da yakalananlara ve yakınlarına işkence yapıldığı gün gibi, bir kısım tanıklara da baskı ve işkence yapıldığını gösteren örnekleri daha da arttırmak olanaklı ama, bunlar bu davada yargılanan sanıklar aleyhinde zorla ifadeler alındığını, jandarma ve polisin hazırladığı sanıkları suçlayan dilekçelere korkuyla imza atıldığını göstermeye yeterli.

Bilindiği gibi, davalar açılana kadar hazırlık soruşturması gizlilik içinde yürütülür. Bu duruma Fatsa'da uyulmamıştır. Sanıkları suçlayacak şikayetçi ve tanıklara dava açılmadan çok önceden polis ifadeleri okutulmuş ya da bilgi verilmiştir.

26 Ekim 1983 tarihli duruşmada dinlenen şikayetçi Yusuf Torluoğlu tutanaklarda da yer alan anlatımında "Perşembe ilçesine gittiğimde dosyaları okudular. Ben de ona göre ifadeleri verdim." demektedir. Perşembe Eğitim Enstitüsü 1980-1981 yılları arasında işkencehane olarak kullanılmıştır. Davanın açılmasından çok önce bu işkencehane kapatıldı. Yani Yusuf Torluoğlu dava açılmadan, işkencehane kapatılmadan, oraya gitmiş ve işkenceyle oluşturulmuş polis dosyalarını öğrenmiştir. Fatsa Davasında yargılanan sanıklar hakkında da oradan öğrendiklerine göre ifade vermiştir.

Necla Torluoğlu'da 27 Ekim 1983 tarihli mahkeme ifadesinde: *"Yunus Ocak'la Mustafa Ocak'ın beyimi vurduğunu bilmem, bu isimleri bana Emniyet Amiri Kemal Şahin verdi."* demektedir. Tanık dava açılmadan çok önce gizli dosyaları Emniyet amiri Kemal Şahin'den öğrenmiştir. Suçlayacağı kişileri öğrendikten sonra şikayet dilekçeleri yazmış ve ifadeler vermiştir.

Bu konuda örnekler çok fazla. Biz bir örnek daha vermekle yetineceğiz. 8 Kasım 1983 tarihli duruşma tutanaklarında Kadriye Yıldız, "Mustafa Tatlıelma'nın suçunu itiraf ettiğini polis söyledi. Ben de buna göre dilekçe verdim" demektedir. Verdiğimiz bu örnekler Fatsa'da

hazırlık soruşturmasının gizliliğine uyulmadığını gösterir. Daha doğrusu, hazırlık soruşturmaları biz sanıklara ve avukatlarımıza gizli, bizi suçlayan tanık ve şikayetçilere ise açıktır. Bizler ve avukatlarımız sadece savcı ifadelerini alabilirken, bizi suçlayanlar gizli hazırlık soruşturmalarını öğreniyorlar ve bizleri ona göre suçluyorlardı.

Fatsa Devrimci Yol Davasın'da toplanan delillerin bir kısmı emniyet görevlilerince kaybedilmiştir (!). Toplanan delillerin bir kısmı nasıl, neden, kimler tarafından yok edildiği hala anlaşılmış değildir. Mahkeme heyeti suç delillerini kaybeden (!) görevliler hakkında "suç duyurusunda" bulunmuştu. Hakim Yüzbaşı Niyazi Yılmaz 20.5.85 tarihli duruşmada bu suç duyurularının yapılmaması için askeri savcı Çetin Akkaya ve Adli Müşavir Yılmaz Hızlı tarafından mahkeme heyetine baskı yapıldığını belirtmişti (Tutanak Sayfa: 14776-14777).

Bizce bir kısım suç delillerinin yok edilmesi emniyetle MHP'li faşistlerin işbirliğininin ortaya çıkarılması korkusudur. Davamız sanıklarından Atıf Özgel, 13 Ağustos 1980 tarihinde yakalanmıştı. Yakalandığı zaman P 18225 Z numaralı 9 mm çapında İtalyan yapısı Barettta marka tabancası da jandarmaca ele geçirilmiş ve bu tabanca emniyet güçlerince maskeli muhbirlik yapan faşistlere verilmiştir. Faşistler bu tabancayı emniyet güçleriyle birlikte yaptıkları operasyonlarda halka karşı kullanmışlardır. 20 Ekim 1980 tarihinde öldürülen devrimci arkadaşımız Alaaddin Bölükbaş'ın öldürülmesi sırasında Atıf Özgel'e ait silah da olay yerinde kullanılmıştır. Bu silah emanet deposundan alınıp nasıl aranan maskeli muhbir faşistlere ulaştırıldığı ve bunu hangi muhbirin kullandığı hala anlaşılamamıştır. Buna benzer olayların üst makamlarda da bilindiği ve kapatılması için gayret sarfedildiği anlaşılmaktadır.

Fatsa Devrimci Yol davası heyetinde yapılan devamlı değişiklikler

Fatsa Devrimci Yol Davasının ilk duruşması Ocak 1983'te yapılmıştı. O günden bu yana dava heyetinde 32 değişik yargıç görev yapmıştır. Bugüne kadar dava heyetinde görev alan yargıçlar şunlardır:

1- Alb. Yurdacan Tunalı, 2- Hasan Karakılıç, 3- Şener Saruç, 4- Hk. Ön Yüzbaşı Abdülkadir Davarcıoğlu, 5- Hk. Kd. Yüzbaşı Caner Seben, 6- Kadir Kuzucu, 7- Ö. Yılmaz Çanlıbel, 8- Hk. Kd. Yzb. Vaha Tekbaş, 9- Yüksel Kartal, 10- Hk. Üst Tğ. Veysel Demirok, 11- Alb, Tacettin Taylan, 12- Kamil Yaman, 13- Osman Yasan, 14- Rasim Gökçelik, 15- Niyazi Yılmaz, 16- Aydoğan Yahşieli, 17- Eyüp Yağcı, 18- Şahabettin Akbay, 19- Ömer Limandal, 20- Yrb. Turhan Kavaklıoğ-

lu, 21- Alb. Mustafa Kemal Şerbetçioğlu, 22- Hv. Hk. Üst Teğ. Ergun Bozkır, 23- Kemal Öztürk, 24- Salih Keskin, 25- Erol Baltaoğlu, *26*- Hk. Kd. Yzb. Osman Beykal, 27- Muammer Ünsoy, 28- Arif Engin Konuk, 29- Mevlüt Tan, 30- Yrb. Altay Deniz, 31- Hk. Yzb. Bahadır Acar, 32- Ahmet Karadayı. Fatsa Devrimci Yol Davasın'da neden bu kadar çok yargıç değişikliği yapılmıştır? Bize göre sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görev yapan yargıçlara sıkıyönetim komutanlıklarınca yapılan baskılar bu değişikliklerin temel nedeni olmuştur. Bazı yargıçlar sıkıyönetim yetkililerinin istedikleri kararları vermeyince görevlerinden uzaklaştırılmışlar, bazıları da yapılan baskıları içlerine sindiremeyip, görevlerinden ayrılmışlardır.

Şimdiki (burada kastedilen zaman 1988 Nisanıdır, D.İ.) Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinin oluşumu büyük ölçüde 1986 sonbaharında gerçekleşmiştir. Subay üyenin 1987 sonbaharında değişmesiyle birlikte heyet son şeklini almıştır. 811 sanığın yargılandığı, yüzlercesinin hakkında idam cezasının istendiği bu davada sık sık heyet değişikliği yapılması dava sanıkları aleyhine sonuçlar doğurmaktadır.

Ülkemiz Ceza Hukukunda "vicdani kanaat" sistemine göre hüküm verilmektedir. Mahkemece verilecek kararların "vicdani kanaat'a" uygun olabilmesi için bir kısım koşulların mutlaka yerine getirilmesi gerekir. Objektif ve hukuk ilkelerine uygun kararların verilebilmesi için, duruşmada taraflar ve kararı verecek yargıçlar önünde tartışılmamış hiçbir delilin kalmaması gerekir. Yargıçlar ve taraflar önünde tartışılmamış hiçbir konu ve bu arada çok iyi bilseler de yargıcın özel bilgisi hükme temel yapılamaz. Bütün deliller sözlülük ilkesi temelinde doğrudan doğruya tartışılmalıdır, istinabe ve inabe ancak istisnai durumlar olarak ele alınabilinir. Duruşmaya katılamayan yargıçların karar vermesi çağdaş hukuk ilkelerine aykırıdır. Bütün deliller kararı verecek hakimler ve taraflar önünde tartışılmadan verilecek her hüküm "vicdani kanaat'a" uygun olmaz. Mahkemenin belli bir aşamasında, mahkeme heyetinin tamamı ya da bir üye değişmiş ise, deliller tekrardan doğrudanlık ve sözlülük ilkesine uygun olarak ele alınır. Tutanaklara dayanılarak vicdani kanaat oluşturulması çağdaş hukuka uygun olamaz. Hükmü bütün duruşmalara katılan doğrudanlık ve sözlülük ilkelerine uyan yargıçlar verecektir. Çok deneyimli yargıçlardan oluşmasına rağmen yargıtaym ilk mahkeme yerine geçerek hüküm vermemesinin nedeni, sözünü ettiğimiz ilkelere orada uyulamamasındandır.

Fatsa Devrimci Yol Davası Heyetinde yapılan değişikliklerden sonra ilk duruşmada "Mahkemede tutanaklar okundu" diye yazdırılmaktadır. Oysa 15.000 sayfayı aşan tutanakların duruşmada okunmadığı

hepimizce biliniyor. Kaldı ki tutanakların okunmasıyla da yetinilmesi düşünülemez. "Vicdani kanaat'in oluşturulabilmesi için bütün delillerin tekrardan ele alınması gerekir. Tanıkların, sanıkların, bilirkişilerin, şikayetçilerin tekrardan dinlenmesi, yargıçların, savunmanın, savcının tekrardan sorular sorması sağlanmalıdır. Diğer bütün yazılı deliller de yeniden yüksek ve anlaşılır bir sesle okunmalıdır. Mahkeme heyetince bunlar yapılmamışsa "vicdani kanaat'a" uygun bir karar verdiği söylenemez. Çünkü, mahkeme heyeti vicdani kanaat'in oluşması için gerekli koşulları yerine getirmemiştir.

Çağdaş hukuk kurallarının geçerli olduğu ülkelerde, örneğin bugünkü Almanya'da, mahkemelerde davaya bakan yargıç değişmişse, davayı alan yeni yargıç bütün delilleri yeniden incelemeye almakta, tutanakları okumakla yetinmemekte, doğrudanlık ve sözlülük ilkelerine uygun hareket etmektedir.

Fatsa Devrimci Yol Davasında yapılan değişikliklerden sonra vicdani kanaat'in oluşması için gerekli koşullar yaratılmamıştır. Ne tutanaklar yeniden okunmuş, ne de diğer deliller sözünü ettiğimiz ilkeye uygun olarak ele alınmıştır.

Olağan koşullarda olağanüstü sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmamız anayasaya aykırıdır

Sıkıyönetim bütün ülkede kaldırılmıştır. 12 Eylül sonrasında 2. seçimlerin yapıldığı günümüzde, yönetimin tamamen sivil idareye devredildiği ve "demokrasiye geçildiği" iddia edilmektedir. Ama buna rağmen olağanüstü koşulların olağanüstü mahkemeleri olan askeri mahkemeler, sivilleri yargılamaya devam ediyor. Bu durum, 12 Eylül yönetiminin çıkardığı 1982 Anayasası'na bile aykırıdır.

Bilindiği gibi, 1982 Anayasası'nın 145/3 maddesi, askeri mahkemelerin "savaş veya sıkıyönetim hallerinde" görev yapabileceklerini hükme bağlamaktadır. Savaş halinin ve sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte sıkıyönetim askeri mahkemelerinin sivilleri yargılayamayacağı bu maddenin doğal sonucudur. Ülkede sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerinin son bulması gerekliydi. Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin bugün hala göreve devam etmesini 1402 sayılı yasanın 23. maddesine dayandırmaktadırlar.

13 Mayıs 1971 tarihli sıkıyönetim kanunun 23. maddesi, "Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin görevlerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da devam edeceği" hükmünü getiriyordu. Anayasa Mahkemesi Esas:1971/31, karar:1972/5 kararında "Sıkıyönetim Askeri Mahke-

melerinin yetkilerinin sıkıyönetimin devam ettiği süreyle sınırlı olduğunu" belirtmiş ve bu 23. maddeyi iptal etmişti. 1973'de yapılan anayasa değişikliğiyle sıkıyönetimin kalkmasından sonra da, sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerine devam edeceği hükme bağlanmıştı. 1982 Anayasasında sıkıyönetim askeri mahkemelerinin sıkıyönetim kalktıktan sonra da görevlerine devam edeceğine ilişkin bir madde yoktur. Yani Anayasa'nın hiçbir yerinde sıkıyönetimin kalkmasından sonra askeri mahkemelerin sivilleri yargılaması hükmü yoktur. Anayasa Mahemesinin yukarıda sözünü ettiğimiz kararı hala geçerlidir.

1402 Sayılı Sıkıyönetim Yasası'nın (değişik 2301/19.9.1980) 23. maddesi: "Sıkıyönetimin kaldırılması durumunda sıkıyönetim askeri mahkemelerinde görülmekte bulunan davalar sonuçlandırılıncaya kadar bu mahkemelerin görev ve yetkilerinin devam edeceğini" belirtmektedir. Bu yasadan sonra çıkartılan anayasa üst dereceli bir yasadır. Yani yasaların hepsi bu temele uygun olmak zorundadır. 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, 1402 sayılı yasanın 23. maddesi zımni olarak ilga edilmiştir. Üstün nitelikli ve sonraki tarihli anayasanın 145. maddesine rağmen, 1402 sayılı yasanın 23. maddesinin yürürlükte kalması savunulamaz.

Bugün sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerine hala devam etmeleri anayasanın geçici 15. maddesine dayandırılmaktadır. Bu madde "TBMM Başkanlık Divanı oluşturulana kadarki dönemde çıkarılacak yasaların Anayasaya aykırılığının ileri sürülemeyeceğini" belirtmektedir.

Geçici 15. maddenin kalıcı olamayacağı ismindende bellidir. Geçici 15. maddenin ne zaman yürürlükten kaldırılacağı yasa koyucu tarafından belli bir tarihle belirtilmemiştir. Ama geçici maddenin ne zaman kaldırılacağı aynı Anayasa içinde yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın mimarı Orhan Aldıkaçtı'nın da belirttiği gibi geçici 15. madde TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşmasıyla birlikte, yani 6 Kasım 1983 seçimleri sonrasında oluşturulan Başkanlık Divam'yla birlikte geçici madde yürürlükten kalkmıştır. Aksini öne sürmek geçici maddenin geçici olmadığını, sürekli olduğunu kabul etmek anlamına gelir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, sıkıyönetim kalktıktan sonra askeri mahkemelerin sivilleri yargılaması 1982 Anayasasına aykırıdır.

Erzincan'da sıkıyönetimin kalkmasıyla birlikte 5.3.1986 tarihli duruşmada, ülke çapında sıkıyönetimin kalkmasından sonra 21.10.1987 tarihli duruşmada, sıkıyönetim askeri mahkemelerinin görevlerinin son bulması gerektiğini, davanın yetkili sivil mahkemelere devredilmesini talep ettik. Her iki talebimiz de reddedildi.

Sonuç

Yaptığımız açıklamalar ışığında, sıkıyönetim askeri mahkemeleri, askeri emir komuta zincirine ve sıkıyönetim komutanlıklarına bağımlı, hukuki değil, siyasi karar veren, çağ dışı yargı organları olduğu için:

12 Eylül Adaleti'ni sağlayan askeri yargı organları, objektiflikten uzak, taraflı, sola ağır, sağa hafif ceza kararları verdiği için;

Askeri Mahkemeleri "Yasalara, ahlak ve genel adaba aykırı" delilleri özelikle cebir ve zorla işkence altında alınmış ifadeleri delil olarak kabul ettiği ve bu nedenle işkenceleri teşvik ettiği, işkenceye davetiye çıkarttığı için;

Askeri Mahkeme heyetlerindeki kararları alacak yargıçların sık sık değiştirilmesi sonucunda doğrudanlık ve sözlülük ilkesine uyulmadığı ve bu nedenle "vicdani kanaat"ın oluşmasına izin verilmediği için;

Bütün ülkede sıkıyönetimin kaldırılmasına rağmen olağan dönemlerde, olağanüstü yargı organları olan sıkıyönetim askeri mahkemelerinde sivillerin yargılanmasına devam edildiği için;

BU MAHKEMELERE GÜVENMİYORUZ.

Ülkemiz insanlarını çağ dışı işleyen bu yargı organlarına layık bulmadığımız için bu mahkemeleri reddediyoruz.

Sedat Göçmen

7. İddianame

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin askeri ve polisiye yardımları ve bunun Türkiye İşkence Rejimi açısından önemi

Türkiye'deki rejime karşı Uluslararası Mahkeme'nin jüri üyelerine,

Demokrat ve ilerici güçlere,

Dünya halklarına,

Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümet'ini ve birçok yatırımcı büyük sermayeyi, Türkiye'de kurulan, 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana süren dikta rejimine ve onun baskıcı ve işkenceci eylemlerine aktif destek vermekle suçluyoruz.

Suç Unsurları:

Çok sayıda Federal Alman şirketi Türkiye ile sürekli artan silah ve silah sistemleri ticareti yapmaktadırlar; bu silahları rejim doğrudan kendi halkına baskı uygulamada kullanmaktadır. Özellikle Krupp firması Türkiyede çok sayıda silah ve tank yedek parçası üretim fabrikaları kurmuştur.

Askeri darbeden çok kısa bir süre sonra, bu ticari ilişki yoğun bir biçimde dönemin SPD (Almanya Sosyal Demokrat Partisi) Hükümeti tarafından bizzat askeri cuntaya "Askeri Özel Yardım" (Rüstungssonderhilfe) adı altında bir tasarufla (600 milyon DM tutarında) özendirilmiş ve geliştirilmiştir. Bunun yanısıra 130 milyon DM tutarındaki "Türkiye Yardımı"da (Türkei Hilfe) bugüne kadar devam ediyor.

Ancak Federal Almanya Cumhuriyeti sadece Türk ordusunu, jandarmasını ve polisini yatırımcılarca yapılan silah ve silah sistemleri yatırımlarıyla desteklemekle kalmıyor aynı zamanda artan bir biçimde ordular ve polisler arası yoğun bir işbirliği ve eğitim çalışması da yürütüyor. Örneğin "GSG 9" adlı, ülke içindeki huzursuzluklarda devreye girmek amacıyla oluşturulan "Türk Özel Komando Timi'ne" eğitim vermektedir. Bu şekilde Federal Almanya Hükümeti, örneğin Kürt halkının bağımsızlık savaşını bastırmada doğrudan bir rol oynamaktadır.

Gerekçe

I. Federal Alman şirketlerinin Türkiye'de ve Türkiye ile yaptığı askeri donanım ticareti

1.) Tanınmış büyük silah sanayi şirketlerinin dışında da diğer sanayi kollarındaki tüm büyük Alman şirketlerinin de bu ticarette payı bulunmaktadır. Biz yinede tanınmış bazı isimlere burada değinmek istiyoruz.

Daimler- Benz: İlk olarak bu şirkete değinmek istiyoruz. Daimler-

Benz şirketi Türk ordusunun tüm motorlu araç ihtiacını giderme monopolünü elinde tutmaktadır. Türkiye standartlarında (büyük yüz ölçümü, geri kalmış teknolojisi, çok sayıda askeri) önemli bir stratejik konum arz etmektedir. Bilindiği gibi Türkiye'nin en etkin ve güçlü ulaşım araçları şirketi olan 'Otomarsan'da Daimler-Benz'in kontrolündedir. Alt kuruluşları olan AEG, Dornier, MTU, ZF ve MBB aracılığıyla da etki alanı, Türkiye askeri donanımında daha da artmaktadır. (Tabi bu şirketin gelişimini izleyen herkesin bildigi gibi ipleri elinde bulunduran Deutsche Bank'dır.) Ancak bağlantıları bununlada sınırlı kalmıyor, dikkat çekici bir diğer hususda şudur: 1986 yılından bu yana Daimler- Benz 600 Unimog, 1200 arazi aracı ve 6000 dizel motorlu araç olmak üzere Türkiye'ye toplam 36000 askeri araç ihraç etmiştir (bu sektörde MAN'ında payı bulunmaktadır). Aynı zamanda MBB, Avrupa ortak yapımı olan "transall" transport uçakları ve Alman- Fransız ortak üretimi 2750 "Milan" tipi füze ihraç etmektedir.

Krupp: (Özellikle Krupp - İndustrietechnik) Öyle görünüyorki tüm panzer ve tank üretimi, bunların parça ve yedek parçalarının temini, bakım ve onarım haklarının tamamını elinde bulunduruyor. Arifiye'de 1975'den beri Avrupa'nın en modern panzer ve tank iç donanım fabrikası bulunmaktadır, kuran şirket ise yine Krupp - İndustrietechnik'dir. İki yıl sonra da yine Arifiye'de bu şirket tarafından panzer ve tank yedek parçası üretim fabrikası kurulmuştur (kapasitesi 3000 çeşit yedek parça üretimini mümkün kılmakdadır). Kasım 1984'de Arifiye'de panzer ve tank paletleri üreten bir fabrika kuruldu, ancak şu ana kadar bu fabrikada Krupp şirketinin payı olup olmadığına dair her hangi bir veriye rastlayamadık. Kırıkkale'de 1985 yılında Türk devletine ait MKEK'nin Alman şirketlerinin yardımı ile yaptırdığı tank topu üretim fabrikası tamamlandı. Burada da herhangi bir Krupp ortaklığına rastlayamadık, ancak böyle bir ortaklık ihtimali, üzerinde durulması gerekecek kadar yüksektir.

1987 yılında Krupp MaK (Kiel)'e AV-90 tipi tankın bir prototipinin siparişi verilmiştir. Üretilmesi durumunda bu modelden de satın alınması çok muhtemeldir. Türk ordusu için gemi yapımında ise Thysen' m payı yüksektir...

2.)Kamu sektöründe büyük firmalar aracılığı ile bu ticaretin içinde yerlerini almış durumdalar. Burada özellikle bahsedilmesi gereken şirket Howaldtswerke/ Deutsche Werft'dir (HDW). Bu şirketin Türkiye'deki savaş gemisi yapımındaki payı yüksektir.

İKL'de HDW ile yaptığı iş birliği sayesinde, bu sektörde payı bulu-

nan önemli bir şirkettir...

Thyssen – Henschel 1987 yılında Jandarma Kuvvetlerine 25 adet kondor tipi tekerlekli panzer ihraç etmiştir.

VW şirketi (sayısını şu ana kadar ortaya çıkaramadığımız bir miktarda) 1981 yılında Türkiye'ye polis aracı ihraç etmiştir.

MBB, Dornier, ZF ve benzeri firmalarda, Federal Devlet'in dışında Bavyera ve Baden – Würtemberg eyaletlerininde hisse payları bulunmaktadır.

3.) Eylül 1980 öncesi kapital monopolü için tehlikeli dönemin sona ermesinden sonra askeri donanım ve silah ticaretinde ciddi bir canlanma ve hızlı bir yükseliş hemen göze çarpmaktadır. Bunun sebebi de SPD Hükümeti'nin daha önce Demirel Hükümeti ile yaptığı 600 milyon DM'lik "Türkiye Özel Yardımı"(Türkeisonderhilfe) anlaşmasını dondurması ve gizli haber alma servisleri aracılığı ile haberdar oldukları askeri darbeyi beklemiş olmalarıdır. Askeri darbenin ve ondan kazanç sağlayan sınıfların güçlenmesini ve ilerlemesini ise darbeden sonra ciddi şekilde desteklemiştir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye Devlet yardımı

1980 Askeri Darbesi'nden sonra 100 binden fazla insanın tutuklanması, işkence görmesi, muhalif güçlerin ve özellikle Kürt muhaliflerin sistematik bir şekilde bertaraf edilmesi Federal Almanya Devleti' nin Türkiye'ye yaptığı yardımların devam etmesine engel teşkil etmemiştir. "Europäische Wehrkunde" dergisinde çıkan bir yazı, Türkiye' nin cografi konumunun Avrupa için stratejik açıdan önemli olduğunu açıklamaktadır. Türkiye'nin Batıya sırt cevirmesi durumunda, NATO güney kanadında ciddi bir zayıflamaya uğrayacak ve önemli deniz ve boğaz bağlantılarını, örneğin İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı gibi boğazları kaybedecek, denizde ve havada, örneğin Ortadoğu'da hareket alanı ve müdahale gücü zayıflayacaktır. Bu ülkenin Batı ittifakından çıkarılması dünyanın stratejik konumunu kökten değiştirecektir. Birde Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile birlik içine girmesi tüm Batı'nın güvenliğini tehlikeye sokacak vede Ortadoğu ve Yakındoğu' nun tüm ülkelerinin bağımsızlıklarını tehlikeye düşürecektir."

Wolfgang Höpkers Güneydoğu Avrupa Derneği'nin Godesberg'deki Türkiye Sempozyunu'nda Federal Almanya Devleti'nin çıkarlarını şöyle dile getiriyor:

" Ekonomik kriz içerisinde bulunan Türkiye'ye mali destek hayırsever bir uygulamadır, bu Batının önemli bir ittifak ortağının güçlenmesine hizmet eder. Bu askeri yardımlar konusunda daha da geçerli-

dir. Türkiye'nin savunma gücünün güçlendirilmesi tüm Avrupa'nın savunması yönünde yapılan en iyi yatırımlardan biridir"

Türkiye'nin NATO stratejileri içersindeki "kilit" rolünün ülke içinde temsilcisi ve kollayıcısı olan bir güce ihtiyacı vardı. Bu güç askeri darbeden önce de ordu idi. Darbeden üç ay önce " Frankfurter Allgemeine"gazetesi NATO'nun ilkbahar toplantısı için şöyle yazıyor:

"Toplantı, Türkiye'nin hala Batı'ya bağlılığını ve ittifakın da Türkiye'nin yanında olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Bütün resmi açıklamaların değerlendirilmesi, hala askeri konularda son sözün orduya ait olduğu göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Generaller Türkiye'deki düzenin yegane koruyucularıdır ve onlarda NATO yanlısıdır." (FAZ, 26.06.1980)

Ordunun darbe ile ülkedeki kontrölü ele geçirmesi NATO strateji uzmanları için sevindirici bir durum olmuştur, çünkü bu gelişme ile NATO'nun Güneydoğu kanadı daha da sağlamlaşmıştır. Bunu binlerce insanın cesetlerini ciğneme pahasına bile olsa kabullenmişlerdir.

ABD'nin yanısıra Federal Almanya Cumhuriyeti'de bu strateji planı içersinde "kilit" rol üstlenmiştir. NATO'daki görev paylaşımı çerçevesinde Federal Almanya Cumhuriyeti Türkiye'yi silahlandırmakla görevlendirilmişdir.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Türkiye'ye Devlet Yardımı "Türkiye Yardımı" şu kollara ayrılmıştır: Silah ve teçhizat yardımı, Ekonomik yardım.

Silah ve teçhizat yardımı

NATO tavsiyesi üzerine 1964 yılından bu yana Federal Almanya tarafından Türkiye'ye 14 kerede olmak üzere 1,32 milyar DM değerinde askeri silah ve teçizhat yardımı yapılmıştır. 1979 yılından itibaren 18 ayı içeren bir kerede yapılması ön görülmüş 100 milyon DM'lik yardım miktarı 130 milyon DM'ye yükseltilmiştir. Bu yardımların %80'i yeni üretilen askeri teçhizhattan, %20'si de Alman ordusunun fazlasından sağlanmaktadır.

Yardım bağlantılarının kurulması için Türkiye, Alman ordusunun Koblenz'deki Ordu Malzeme Dairesi'nde dört üst düzey Komutan ve bir astsubay bulundurmaktadır. Bunun yanısıra Alman ordusunun kullanılmış ama halen işlev gören ve kullanılmaya elverişli ordu teçhizatınıda kapsayan bir ekstra yardım paketi de bulunmaktadır. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 1964 den 1988' e kadar Türkiye'ye yaptığı yardım miktarı şöyle:

Savunma yardımı (16 taksitte) *1,580 milyar DM*

Askeri donanım özel yardımı (Bir defaya mahsuben)	*600 milyon DM*
Askeri teçhizat yardımı (2 anlaşma ile)	*1,221 milyar DM*
NATO programı çerçevesinde "EDİP" (European Defence İmprovement Program)	*300 miyon DM*
TOPLAM	*3,701 milyar DM*

Federal Almanya'nın Türkiye'ye savunma yardımları, sadece silah ve malzeme yardımları ile sınırlı kalmıyor. Türk ordusunun ve donanmasının yeni teknolojilere kavuşmasını da sağlayacak çalışmaları da yürütüyor. Türkiye'deki panzer, tank ve denizaltı üretim proglamları geliştirilmiş ve bunlara, Arifiye örneğinde olduğu gibi destek verilmiştir. Türkiye'ye "Askeri Donanım Özel Yardımı"ndan 77 adet Leopar tipi tank, 5 bin adet tanksavar füzesi ve 249 adet füze imha füzeleri gönderilmiştir. Şu anda 150 Leopar tipi tankın alımı ile ilgili müzakereler devam etmektedir. Karşılığında ise, Türkiye, Konya'da Alman ordusuna ve muhtemelen NATO'ya bir deneme uçuş üssü sağlayacaktır. Bu isteğin sebebi ise, Almanya'daki halkın aşırı gürültü ve yüksek risk oranına karşı gösterdikleri tepki nedeniyle kendi ülkelerinde bu uçuşların yapılamaması ve buna ek olarak böyle bir üssün İran-Irak Körfezi'ne yakınlığıdır.

Ekonomik Yardım

Federal Almanya Türkiye'ye OECD çerçevesinde sürekli olarak ekonomik yardımda bulunmaktadır. Almanya'nın diğer endüstri ülkelerine oranla Türkiye ile olan daha yakın ilişkisi burada daha net olarak ortaya çıkmaktadır. OECD içinde Türkiye komisyonunun başkanlığını Almanya yürütmektedir. Son yıllarda ve özellikle 1980 Askeri Darbesi'nden sonra Türkiye'ye yapılan yardımların ve verilen kredilerin çoğu OECD'ye aitdir. Türkiye'ye o dönemde yapılan askeri yardım da, dönemin SPD Maliye Bakanı Matthöfer tarafından hazırlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kredi bağımlılığına dair

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın jandarmalığını ABD devraldı. Türkiye'ye de birçok askeri ve ekonomik yardım sağladı, ancak bunu bazı şartlara bağladı. Ekonomik açıdan ABD'nin niyeti Türki-

ye'nin bir tarım ülkesi olarak kalmasını sağlamaktı. Türkiye'nin ağır sanayi kurma arzusu reddedildi. Bu nedenle Türkiye'nin hafif sanayi kurma projeleri desdeklenerek, Türkiye'nin ağır sanayi kurması engellenmiş oldu. Türkiye dışarıdan gelecek yardımlara ihtiyacı olduğu için bu anlaşmayı kabullendi. Şu anda ise Federal Almanya 36 şirketle yabancı yatırımcılar arasında en ön sırada yer alıyor. Türkiye ise her geçen gün artan dış borçlanma ile özellikle Almanya ve ABD'nin daha fazla güdümüne giriyor.

Burada önemli bir rolüde Dünya Bankası (1), Dünya Para Fonu (2) ve OECD (3) oynuyor. Dünya Bankası 10 Şubat 1982 "Türkiye Raporu"nda Türkiye'nin Dünya Bankası'na olan borcunun 4,7626 milyar ABD Doları'na ulaştığını ve faiz borçlarının 1,8401 milyar ABD Doları olduğunu açıklıyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1980 Askeri Darbesi'nden önce İMF ile imzaladığı anlaşma Türkiye'nin ekonomi politikasını tamamen dış müdahalelere açık hale getiriyordu. Bu anlaşmanın yapılış nedeni ise Türkiye'nin mali yönden çok ciddi bir kriz içerisinde olması ve dış devletlerin nazarında kredi notunun düşük olup, kredi alamaz hale gelmiş olmasıydı. IMF kredi yardımını şartlara bağladı.

Bu şartlar:

- Karşılıksız para basımının durdurulması
- Subvansionların durdurulması (devletin sürekli zarar yapan devlet kuruluşlarına subvansiyonu)
- Türk Lira'sının değerinin düşürülmesi ve döviz kurunun serbest bırakılması, devlet tarafından belirlenmemesi
- Ülkenin enerji üretiminin fazlalaştırılması (Petrol ithalini azaltıp, döviz çıkışını engellemek ve ödemeler dengesini sağlamak için)
- Döviz getirecek üretim ve hizmet sektörlerinin artırılması
- Yabancı sermayenin ve şirketlerin ülkeye girmesi ve yatırımlara ortak olmasının kolaylaştırılması
- Tüketim mallarına dolaylı olarak vergilerin getirilmesi ve vergi sisteminin yeniden düzenlenmesi
- Maaşların dondurulması
- Faizlerin yükseltilerek para biriktirmeye özendirmek.

1) Dünya Bankası 1945 yılında kuruldu. 1980'de üye ülkelerin sayısı 143'e yükseldi. Türkiye de bu üye ülkelerden birisidir. Dünya Bankası'nın kapitali yaklaşık 40 milyar ABD Doları.

Banka, parasının en büyük kısmını, kredi vermek için kullanmaktadır. Bu krediler belli şartlarla belli üretim kaynakları için verilir. Türkiye'ye bu krediler özellikle enerji sektörünün düzenlenmesi için ve-

rilmiştir.

2) IMF 1944 yılında kuruldu ve 1947 yılında Birleşmiş Milletlerin "Ayrıcalıklı Organizasyon" statüsünü elde etti.

Türkiye 1947 yılında IMF'e üye oldu. Kuruluşun asıl amacı üyeler arasındaki ödeme dengesinin sağlanmasıydı. Her ülke Fon'a belli bir miktar ödeme yapıyor, bu ödemelerin oranı, kimin ne kadar söz hakkı olduğunu belirliyor. Tabiki ABD birinci sırada yer almakta. Ayrıca FON hangi şartlarda kredi verilecegini de belirliyor. Milli ekonomilere aşırı müdahaleleri sağlayan da bu şartlardır.

3) OECD 14 Şubat 1960 yılında kuruldu. Kuruluş sanaileşmiş ülkelerden oluşuyor. Başka görevlerinin yanı sıra, kuruluş, gelişmekte olan ülkelere kredi sağlıyor. Kredi görüşmeleri aşamasında, belli bir proje grubu, ülkedeki sorunları inceliyor. 1962'de "Türkiye Konsorsyumu" kuruldu. Türkiye'ye özellikle, bazı projelerin gerçekleştirilmesi için gerekli olan ithal malların alınması ve kredi borçlarının ödenmesi için krediler verilmektedir. İlk bakışta OECD'nin politikası İMF'ninki gibi saldırgan görünmemektedir, ancak bu görüntü aldatıcıdır. Çünkü OECD sadece İMF ile daha önceden kararlaştırılmış şartların doğrultusunda kredi verir. Rudolf Vogels (Almanya OECD eski temsilcisi) İMF, OECD ve uluslararası bankaların ilişkilerini Türkiye ile kredi anlaşması doğrultusunda şöyle anlatıyor:

"Bu konudaki çalışmalar çok güçlükle sürdürülebiliyor, çünkü aynı anda birçok farklı düzlemde hareket etmek zorundasınız. Kilit rol oynayan Washington'da İMF, Paris'te OECD'nin "Türkiye Konsorsuyumu" ve yeniden yapılanma ile ilgili çalışmalar yapan 227 uluslararası banka."

Bu anlaşmanın getirisi çalışan halk üzerinde yıkıcı olmuştur. O zamanlar (ve şu anda yeniden) çalışanların, kötüleşen yaşam şartlarına tepkisi, toplu grev eylemleri olmuştur. Bu anlaşma 1980 Askeri Darbesi olmaksızın, kısmen dahi olsa, uygulamaya geçirilemezdi. Buna paralel olarak, 1980 öncesi ödenmesi bloke edilmiş 500 milyon ABD Doları'nı, askeri darbeden sonra, OECD kararları çerçevesinde Maliye Bakanı Matthöfer Türkiye'ye aktarmıştır...

OECD Kredilerinin dağılımı:

Program Kredileri:

Bunlar Türkiye'nin üye ülkelerle arasındaki dış ticaret açığını kapatmaya yöneliktir. Anlaşılacağı üzere Türkiye bu kredileri üye ülkelerden ithal ettiği ürünler için kullanmaktadır.

Proje Kredileri:

Çoğunlukla çeşitli projelerin desdeklenmesi amacı ile kullanılmaktadır, ama tahmin edilebileceği üzere bu projelerin yatırımcıları da genel olarak bu üye ülkelerden çıkmaktadır. Bu da yine bu ülkelerin yatırımcılarına hizmet etme ve ürünlerini ithal etme anlamına gelir.

Dış Borç Ödeme Kredileri.

Bu kredilerle Türkiye'nin dış borç ödeme dengeleri ayarlanmaktadır. Ancak sonuçta Türkiye'nin OECD'den aldığı kredi borcu gün geçtikçe artmaktadır.

İMF, Dünya Bankası ve OECD ve bunlarla bağlantılı olarak Federal Almanya bu ekonomik programın uygulanması ve bu uygulamanın korunmasında, bunun da sonucu olarak korkunç boyutlardaki insan hakları ihlallerinde büyük rol oynamaktadırlar. Bu ihlaller sendikalı olma hakkının yasaklanmasından başlayıp, sistematik işkence ve muhalefetin yok edilmesine kadar varmaktadır.

Almanya'nın bu denli yardımda bulunduğu Türkiye'de ekonomi ne durumda?

- Her 100 aileden 30'u yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır, yani yılda 2500 DM'den az gelire sahiptir. (Cumhuriyet Gazetesi, 20.11.1986)
- 1980'den bu yana çalışanların ücretleri yarı yarıya değer kaybetmiştir. (Nokta Dergisi, 11.05.1986) Güneyde dev pamuk tarlalarında çalışan işçiler 900 gr. et için 12 saat çalışmak zorundadırlar. (Hürriyet Gazetesi, 19.08.1986)
- Türkiye'de yılda 200 bin insan iş kazaları veya iş hastalıkları nedeniyle ölmekte. (Milliyet Gazetesi, 11.09.1986)
- Doğan her 8 çoçuktan 1'i bir yaşını doldurmadan hayatını kaybetmekte. (Nokta Dergisi 11.05.1986) Bu oran Almanya'da 70'te 1'dir.

Türkiye'ye Federal Almanya tarafından biçilen değer

Birçok Federal Alman siyaset adamının ve Mayıs 1986'da Federal Almanya Cumhurbaşkanı Weizsaecker'in (askeri darbeden sonra Türkiye'yi ziyaret eden ilk, en üst düzeyde Avrupalı bir devlet adamı) Türkiye'yi ziyareti ve çeşitli Alman siyasetcilerinin Avrupa ortak kurulları, diğer Avrupa ülkelerinin, insan haklarını ihlallerinden ötürü karşı çıkmalarına rağmen Türkiye'yi desteklemeleri, Türkiye'deki işkenceci, baskı rejiminin değerini artırır duruma getirmiştir.

Bazı Alman yetkililerinin insan haklarını ihlalleri ile ilgili konularda yaptıkları açıklamalar ise Türkiye'deki rejimi dahi şaşırtacak niteliktedir. Federal Almanya eski Cumhurbaşkanı ve Avrupa Parlamen-

tosu Türkiye raportörü Kai Uwe von Hassel şöyle diyor:

"Türkiye'de şu anda işleyen bir demokrasi vardır...İnsan hakları ülkenin çeşitli yerlerinde yapıya bağlı olarak değişmekte. Bu yapıların farklılığına uygun olarakda insan hakları mevcut..." (Milliyet Gazetesi, 02.03.1986) *"Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı yapılan insan hakları ihlali suçlamaları, Türkiye ile Avrupa arasında düzelmeye başlayan ilişkileri bozmaya çalışan solcu çevrelerin işidir."* (Tercüman Gazetesi, 20.02.1986)

Federal Almanya Cumhurbaşkanı Weizaecker bir basın toplantısında şu açıklamayı yapıyor:

"Şunu gördüm ki, Türk makamları insan hakları ihlallerinin ve işkence olaylarının üzerine çok ciddi bir şekilde gitmektedirler. Türkiye'nin bu konudaki kesin tavrı beni mutlu etti. Hiçbir toplum hatasız değildir. Bizde de hatalar oluyor Suçlular cezalandırılmalıdır..." (Hürriyet Gazetesi, 25.09.1986)

Türkiye'deki en uç noktaya ulaşmış baskı rejiminin ve kanlı darbenin başı olan TC Cumhurbaşkanı Evren'in Federal Almanya'yı ziyareti sırasında Weizaecker ve ilerigelen siyaset adamları tarafından karşılanması ve ağırlanması bu kanlı rejime değer kazandıran en yeni ve en önemli olaydır. Federal Almanya Başbakanı Kohl şöyle diyor:

"Alman Hükümeti Avrupa ile Türkiye'nin yakınlaşması için çalışmaktadır" (Frankfurter Rundschau, 19.10.1988)

"Bonn Türkiye'ye gelecekte de askeri yardımların devam edeceği sözünü vermiştir." (Frankfurter Rundschau, 19.10.1988)

Bu ziyaret sırasında, Alman devlet yetkililerinin emriyle, birçok Türk ve Kürt muhalif ev hapsinde tutuldu.

Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya arasındaki polis işbirliği

"Türkiye ile emniyet düzeyinde şu ana kadar devam etmiş olan işbirliği acısından ve yine Türkiye ile ilgili iade konularındaki işbirliğimizin inandırıcılığı açısından, 21 Şubat tarihli kararın bir an önce işleme konulabilmesi için, sizden sınır dışı etme kararını onaylamanızı rica ediyorum!"(Devlet Bakanı Zimmermann'ın 21.07.1983'te Adalet Bakanı Engelhard'a iltica hakkı tanınmış Cemal Altun'un '30.08.1983'te çaresizlik ve korkudan intihar etti', sınırdışı edilebilmesi için yazdığı mektuptan.)

Türkiye ile emniyet güçleri düzeyindeki iyi işbirliği üç ana kategoriye ayrılmakta:

Emniyet Birimleri'ne silah yardımı ve Türk ve Kürt muhalif güçle-

rinin takibine ve bastırılmasına yardımcı olacak etkli malzemenin sağlanması,

Türk Polisi'nin eğitilmesi, özellikle de Kürdistan'da görev yapmak üzere Federal Alman GSG 9 Özel Timi benzeri bir özel timin oluşturulması çalışması,

Alman Polisi'nin gizli haber alma teşkilatının ile Türk devletine, iltica hakkı isteyenlerin dosyaları hakkında bilgi verme, sınır dışı etme çalışmaları, rejime muhalif güçlerin dernek ve örgütlenmeleri ile ilgili bilgi aktarımı ve bu örgütlenmelerin kriminal hale getirilerek yasaklanmasını sağlamak.

Polise silah ve teçhizat yadırdımı

Askeri darbeden hemen birkaç gün sonra Almanya, Türk polisine malzeme alımı için 1 milyon DM yardımda bulunmuştur. Aşağıda vereceğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi Federal Almanya Cumhuriyeti, Türk polisinin baskı ve zulüm politiasını sürdürebilmesi için, polisin donanımım ve en modern teknolojik malzemeyi sağlamasında kullanılan yardımlarına devam etmiştir.

- Federal Almanya 1982'i yılının başında Türkiye'ye 18 adet "Alotte 4" tipi helikopteri Kürdistan'daki muhalif güçlerin takibinde ve bastırılmasında kullanılmak üzere göndermiştir. Tercüman Gazetesi (22.02.1982) şöyle yazıyor: "Türk Hükümeti geçtiğimiz hafta Havacı Albay Hüseyin Bildirici başkanlığında altı kişiden oluşan bir heyeti, bu araçların teknik özellikleri, bakımı ve onarımı konularında eğitim almak üzere Bonn'a gönderdi...Emniyet üst düzey yetkilileri bu yeni araçların suçlu ve kaçakları takip ve yakalamada kendilerine kolaylık sağlayacağını ve çok amaçlı kullanılabileceklerini söylediler. Bu arada devamınında alınabilmesi için gerekli çalışma ve görüşmelerin yapıldığını belirttiler."

- TC Başbakanı Özal 1984 yılındaki resmi Almanya ziyareti sırasında büyük bir gizlilik içinde Hamburg'daki MBB silah yapım fabrikasını ziyaret etmiştir. Buradada amaç helikopter alımıdır.

- Rejim karşıtlarını izlemek ve takip etmek üzere sınır bölgelerine kurulan polis karakollarının bilgisayar sistemleri de yine Almanya tarafından kurulmuştur.

- Haziran 1985'te emniyet güçlerinin en üst düzey yetkilileri Faderal Almanya İçişleri Bakanlığı tarafından Almanya'da birkaç gün misafir edilmiştir. Burada da yine Türk emniyet güçlerini en yeni silah ve en modern malzeme ile donatma konuları ele alınmıştır.

- Sadece Türk ordusunun askerleri değil, yaklaşık 40 bin Köy Koru-

cusu'da "Hekler & Koch" firmasına ait Alman yapımı G-3 tüfekleri ile donatılmıştır.

- GSG 9 'un Kürt muhalif güçlerine karşı eğittiği özel timler aynı zamanda da Almanya'dan gönderilen Alman kurtköpekleri ile güçlendirilmiştir. Milliyet Gazetesi'nin 29.12.1986 tarihli bir haberine göre : *"Bölücü teröristlerin izini sürmede kullanılmak üzere tanesi 4 milyon TL'ye 11 Alman kurtköpeği alındı. Özellikle Güneydoğ'da olmak üzere 17 ilde özel tim kuruldu...Özel timler çok özel eğitimden geçmiş, çok sıkı antreman yapmış, heran göreve hazır ve en iyi silahlarla donatılmışlardır...(Emniyet Genel Müdürü Bedük)*

- Türykiye Kürdistan bölgesindeki sırlarını daha iyi kontrol edebilmek için gözetlemede kullanılmak üzere Drohnen tipi teftiş uçakları almayı planlıyor... 08.05.1985 tarihli Tercüman Gazetesi'nin ifadesine göre Dornier bir teklifte bulundu bile.

Batı Alman ve Türk polislerinin iş birliğinin hangi boyultara ulaştığını en iyi açığa cıkaran ise Uluslararası Af Örgütü'nün Mayıs 1986 tarihli "Silah İhracatı Ve İnsan Hakları"adlı broşürüdür: *"Türkiye'deki işkence olaylarının çogunlugunun polis karakollarında gerçekleştiği açıkça bilindiği halde Tütk devleti, polisinin donanımı için 15 milyon DM yardım almıştır, bu 1982 ile 1984 arası en yüklü miktardır."*(sayfa 26)

"Yine 1985 ile 1987 yılları arasında Türkiye 3 milyon DM ile Federal Almanya'dan polis yardımı alan ülkeler arasında en ön sırada yer almaktadır." (sayfa 26)

Türk Emniyet Güçleri'ne eğitim desteği

Federal Almanya eğitim yardımlarının odak noktasını Türkiye'deki rejimin "Mavi Barette" adlı kontrgerilla timlerinin GSG 9 tarafından kurulması ve eğitilmesi oluşturuyor. Askeri darbeden hemen sonra hiç bir çekince göstermeden Federal Almanya özel timlerinin bu eğitime başladığını şu açıklama net bir şekilde ortaya koyuyor: "Mogadişu Baskını'nın Alman komutanları Ankara ve Van'da teftişlerde bulunmak niyetindedirler. BGS (Almanya sınır koruma birlikleri) komutanı ve GSG 9'un şefleri Türkiye'yi ziyaret ettiler. Bu çerçevede Jandarma Kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Kurulu üyesi Sedat Celasun Türkiye'nin iki yıldır BGS ile birlikte tatbikat yaptığını açıkladı. Alman Yetkililer Türk ordusu tarafından eğitilmiş Jandarma Özel Timleri'nin yüksek kaliteye sahip olduklarını ifade ettiler." (Cumhuriyet Gazetesi, 17.09.1983)

"Uzun sohbettimiz sırasında yüzbaşı Weygold 1980'den beri Türkiye

ile sıkı bir çalışma içinde bulunduklarını, geçen yıl merkezlerinde 2 "Mavi Barette" timinin eğitildiğini ve ortak çalışmalardan çok iyi sonuçlar alındığını söyledi" (Tercuman Gazetesi, 01.2.1987)

Hürriyet Gazetesi'nin 12.08.1986'da yayınlanan yazısında; 1500 özel tim görevlisinin PKK'lileri yok etmek üzere peşlerine düşeceklerini, Doğu ve Güneydoğu'da operasyonlar gerçekleştireceklerini, ara seçimlerden sonra sayılarının 500'den 1500'e çıkarılacağını, daha sonra da 3000'e çıkarılacağını ve böylece vurucu gücünğn yükseleceğini, bunların en az 1,80 cm boyunda ve gece gündüz göreve hazır olabilecek bir yapıda olmaları gerektiğini belirtip, bunların Federal Almanya Cumhuriyeti'nin özel tim görevlileri tarafından eğitileceklerini yazmasına rağmen, Ağustos 1986'da Yeşiller tarafından hükümete sunulan soru önergesine cevaben bunlar kesin bir biçimde ve tamamen yalanlanmıştır.

Ancak bu arada, bu eğitimin Kontrgerilla'ya GSG 9 tarafından nerde verildiği dahi ortaya çıkartılmıştır. Bonn 6569 St. Augustin'deki askeri karargahında eğitim verilmektedir. Alman hükümeti bu konudaki sessizliğini sürdürmeye devam ediyor.

Alman Polisi'nin Türkiye'ye verdiği gizli bilgi ve sınırdışı hizmeti

Federal Almanya Türkiye'ye sadece silah ve eğitim yardımı değil, aynı zamanda muhaliflerin izlenmesi ve onlara zulmedilmesine de katkıda bulunmuştur. Aşağıdaki bölümde yabancı uyrukluların hakları ve bu hakların Alman devleti tarafından kısıtlanması ile, yabancılar üzerinde uygulanabilecek baskılar gözler önüne seriliyor. İkinci bölümde ise örneklerle Alman makamlarının nasıl Türkiye'nin bir uzantısı gibi çalıştıkları anlatılıyor.

3.1 Kontrol ve gözetleme : (seçilmiş örneklerle)

Yabancılar Merkezi Kayıt-Arşivi "YMK"

YMK 1953'de kurulmuştur. Federal İdare Dairesi tarafından yürütülmektedir. Şu anda YKM'de 10 milyonun üzerinde göçmen ve mülteci hakkında 100 milyondan fazla bilgi ve kayıt mevcuttur. Almanya'da yaşayan 4,6 milyon yabancının dışında 5 milyonun üzerinde Almanya'da ikamet etmeyen insanların dosyalarının bulunduğu YKM, ana bölüm ve bilgi işlem bölümü olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Ana bölümde isim, doğum yeri ve tarihi, tabiyeti, meslek ve aile durumları gibi ilk etapta normal karşılanabilecek bil-

giler yer almaktadır. Bilgi bölümünde ise sürülme durumu, iltica hakları, ilticanın kabülü veya reddi ile ilgili bilgiler ve Anayasa Koruma Dairesi'nin raporları gibi bilgiler yer almaktadır. Yasal olarak bilgi aktarımı sadece Yabancılar Polisi'nin kendi birimleri içerisinde mümkün kılınmışken, pratikte birçok makamla, örneğin Anayasa Koruma Polisi ve Federal Polis'lede karşılıklı bilgi alış verişi bulunuyor. Hatta hükümet dahi, YKM'nin kaynaklarının kullanımının yasalar çerçevesinde olmadığını kabul ediyor ve yeni bir yasa düzenlemeye hazırlanıyor.

İltica

Siyasi suçlular Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasa'sının 16. maddesi uyarınca, siyasi sığınma (iltica) hakkına sahipler. Ancak bu hakkın tanınması için öncelikle iltica işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla kurulmuş Federal makamlara, yani mahkemelere, siyasi takibe uğradığına dair inandırıcı ve yeterli bilgiler sunmalıdır. Sığınma talebinde bulunanlar bunu ancak sorulan sorulara en ince detayına kadar cevap verirlerse sağlayabilirler. Bu sorulardan bazıları şöyle:

"1- Ülkenizde siyasi bir parti için çalıştınız mı? Eğer öyle ise sempatizan yoksa üye miydiniz? Önemli bir göreviniz yada pozisyonunuz varmıydı? Hangi tarihten hangi tarihe kadar ?

2- Bu partinin adı nedir?

3- Partinizin programını anlatınız.

4- Partinizin organizasyon yapısını anlatın: Parti liderinizin ismini veya bölgenizdeki, şehrinizdeki veya ülke çapındaki çalışma grubundan isimler verin.

....

10- Baskı makinaların bulunduğu yeri tarif edin.

11- İsimler verin

12- Baskı için kağıt ve mürekkebi nereden sağlıyorsunuz?

13- Baskı makinası kime aitti?"

Bu, Zirndorf'daki Federal Daire'nin gizli servisler için mükemmel bir bilgi edinme kaynağı olduğunun göstergesidir. Her ne kadar bu bilgilerin karşı devletin kurumlarına verilmesi yasaklanmış olsada, Anayasa Koruma Polisi ve Haberalma Servisi sürekli olarak bu bilgilerden yararlanabilmektedir. Buda, başka haber alma servislerinin, örneğin MİT'in bu kaynaklardan yararlanmadığı konusunda şüpheler uyandırmaktadır.

Örneğin bir Dışişler Bakanlığı yetkilisi olan A. Sternberg Spohr

(Gesellschaft für Bedrohte Völker) bir açıklamasında: *"Kürtler'in düşmanlarının yani Türkiye'nin ve Irak'ın eline geçebilecek bazı önemli ayrıntılı bilgileri, isimleri, organizasyonları, kişilerin v.b şeyleri açıklamayın. Elinizde yeterince bilgi olsa dahi, eğer bu bilgiler Türkiye ve Irak için malzeme olabilecek ise, bazı şeyleri açık bırakın, Federal Daire bilgilerin gizliliği konusunda en güvensiz, bilgilere ulaşılması en kolay yer. Hatta daha da ileri gidecek olursak Federal Makam'ların bildiği herşeyi Türkiye ve Irak da biliyor...*

Dikkatli olun! Özellikle sığınma isteyenlerin dosyaları, söz konusu olan ülkelerce eksiksiz olarak bilinmekte. Bilhassa Türkiye ile yapılan anlaşmalar gereği, bir takım örgüt ve kişilerle ilgili bilgiler değiş tokuş edilmekte." (V. Arendt- Rojahn,'Ausgeliefert- Cemal Altun und andere', sayfa 153)

Mayıs 1983'de Anayasa Mahkemesi'nin, Mainz İdare Mahkemesi' nin, iltica talebinde bulunanlarla ilgili bilgilerin yabancı makamlara iletilime olasılığının bulunup bulunmadığına ilişkin sorusuna verdiği cevap şudur: *"Siyasi anlamda Federal Almanya Cumhuriyeti'nin dostu olan ülkelerin gerekli makamlarına bu bilgilerin verilmesi olasılığının olmadığını söylemek mümkün olamaz."* (V. Arendt- Rojahn,'Ausgeliefert- Cemal Altun und andere')

Bu ifade daha sonra geri alındı.

19 Kasım 1987 tarihinde İçişleri Bakanı Zimmermann yıllardır zaten var olan Federal Almanya Haber Alma Teşkilatı ve yabancı haber alma teşkilatlarıyla işbirliği ve bilgi alış verişini çok daha ileri seviyede yapılabilir bir hale getirmek üzere, bir yasa değişikliği taslağını komuoyuna sundu...

Bu taslakda *"Anayasa'yı Koruma Dairesi, iletilen ülke için çok büyük önem arz etmesi ve güvenlik ile ilgili olması halinde, özel kişilere ait bilgileri söz konusu olan ülkenin gerekli makamlarına iletilebilirler. İletilen mevzular Federal Almanya Cumhuriyeti çıkarları ve bilgiyi alan ülkenin güvenliği konusundaki çıkarlarını korumak amacıyla verilebilir. Bilgi aktarımı resmi işleme sokulmalıdır. Bilginin iletildiği yer bu bilgileri sdece bilginin iletilme amacına uygun olarak kullanması için uyarılmak zorundadır."*

Tüm bu bulgular göstermektedir ki, Zimmermann'ın yasa tasarı, Batı Alman ve Türk güvenlik birimleri arasındaki iş birliğini yasallaştırmak ve genişletmek amacını taşımaktadır. Bu ise Almanya'da çalışan veya ilticacı olarak yaşayan muhaliflerin, sonucu öldürücü olabilecek bir uygulamayla, Türk Haber Alma Teşkilatına teslimi anlamına gelmektedir.

Yabancılar Yasası

Şu anda bile göçmenler ve sığınmacılar Alman yerli halkına göre, birçok demokratik hak ve uygulamalar konusunda daha az yasal haklara sahipler. Onlarca yıldır burada yaşamalarına rağmen seçme hakkına dahi sahip değiller. Yabancılar Yasası'mn 6. maddesi uyarınca göçmen ve sığınmacıların siyasi çalışmaları kısıtlanabilir veya yasaklanabilir. Çeşitli göçmen ve sığınmacıların oluşturduğu gruplar, Yabancılar Yasası'na göre ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf haklara sahip olmak üzere gruplara ayrılıyorlar, bu sınırdışı etme veya iadeye karar verme aşamasında etkili oluyor. Sebepleri ise ya sığınma hakkının tanınması için gerekli şartların oluşmaması, ya Türk makamlarının iade talebi, yada kişi yaşamını sürdüremediğinden sosyal yardım alır durumuna düşmesi.

Ancak öyle görünüyor ki, şu an mevcut olan Yabancılar Yasası fazla ileri gitmeye izin vermiyor. Her ne kadar Zimmermann'ın yasa tasarısı onay görmemiş olsada, kanunların sertleştirilmesi konusunda yeni çalışmalar var. Bu tasarı da "Alman resmi makamlarını veya Anayasa'yı aşağlayıcı görüşleri bulunanları ve aşırı uçlarda kişisel yada organize çalışmalar yürütenleri) sınırdışı etme hakkı bulunmaktadır"(Sığınmacılar ve Yabancılar Yasası, mad. 39).

Tasarıya göre;

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin özgürlükçü demokratik temel düzenine yönelik veya güvenliği tehlikeye atacak olan,

Uluslararası hukukun geçerli ortak hükümlarine karşı çıkan,

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin yasal düzenine ters düşen veya şiddet kullanan,

Politik, dini ve herhangi bir istemi şiddet kullanma yoluyla değiştirmeye çalışan, bunu teşvik eden veya onaylayan,

Federal Almanya Cumhuriyeti Makamları'na içeride ve dışarıda saldırı düzenlemeye çalışan grup ve örgütlerin kurulması veya desteklenmesi yönünde ülke içindeki ve dışındaki çalışmalar yapan,

Yurt dışında, amacı insan onurunu zedeleyici bir düzenin kurulması olan örgüt, siyasi parti, dernek veya başka organizasyonları destekleyen siyasi çalışmalar yasaklanmaktadır (SYY, 29.madde).

Böylece tüm siyasi çalışmalar devletin müdahalesine açık haldedir. Yasanın yapısında devletin keyfi müdahalesine imkan vererek tüm yollar açık bırakılmıştır. Böylece sığınmacılar ve göçmenler otomatik olarak Federal Almanya Cumhuriyeti'nin devlet politikası çizgisinde hareket etmeye zorunlu kılınmışlardır. Böyle bir yasanın kabul edilmesi durumunda, siyasi çalışma yapanlar ve bunlara sempati duyanların sınırdışı edilmesi hakkı doğacagından, siyasetle ilgilenen Türk

ve Kürtlerin toplu halde Türkiye'deki baskı rejimine teslim edilmeleri çok muhtemel bir hal alacaktır.

Batı Almanya polisinin, Gizli Servis'in ve Ceza İnfaz Makamları'nın 'bilgi aktarma' yardımı

Aşağıda bir takım Türk ve Alman gazetelerinden derlediğimiz yazıları Türk ve Alman güvenlik güçlerinin uyumlu işbirliğini sergilemek için sunuyoruz:

"(Türkiye düşmanı dernek sorunu çözümlenecek)

Alman resmi heyetinin... yaptığı açıklama şöyle:

Şu andan itibaren, Almanya'ya da yaşayan gitmiş olan öğretmenlerin atamalarında Türkiye'ye danışacağız ve Türkiye'nin demokratik rejimine karşı çalışmış kişilere görev vermeyeceğiz"(Hürriyet Gazetesi, 13.07.1982)

"Dev-Sol, Türkmen'in isteği üzerine yasaklandı"(Hürriyet Gazetesi,14.02.1988,sayfa13)

"'Kaçaklar, radikal örgütler, sığınmacılar ve Ermeniler'

İki İçişleri Bakanı'nın uzlaşması şu şekilde sıralanabilir:

Türkiye 135 eylemcinin iadesini istedi... 38'inin iadesi kabul edildi, 32'si rededildi, diğerleri de değerlendirilecek...

Eylül'de yapılacak olan 'Terör konusundaki Uzmanlar toplantısına'jandarma ve sınırları koruma birimi yetkilileri katılacak.

İki bakanın da tahminlerine göre Türkiye'nin ve Almanya'nın güvenliğini bozan yaklaşık 60 bin radikal mevcut." (Tercüman Gazetesi, 22.07.1983)

"'Türkiye'ye bir defa da 39 teslim'

İçinde aşırı solcularında bulunduğu 39 kişi Türkiye'ye teslim edildi. Türkiye'den giden polisler tarafından teslim alındı. Yaklaşık 200 kişi Frankfurt hava limanında iadelere karşı gösteri yaptı. Kapıları bloke ederek İstanbul'a gidecek uçağa binişleri engellediler. Alman polisi iade edilenlerin kimliklerini gizli tuttu." (Hürriyet Gazetesi, 13.08.1983)

Federal Almanya Adalet Bakanı Engelhard'ın, C.K. Altun'un Türkiye'ye iadesi hususunda Dışişleri bakanı Genscher'e yazdığı mektupta:

"Adalet Bakanlığı'nın görüşü, kişinin iadesinin gerçekleşmesi konusunda bir sorunun kalmadığıdır. IRG'nin (Uluslararası Hukuk Kanunu) 74. maddesi, yabancı makamların iade istekleri, Dışişlerince onaylanmak zorunda olduğundan, sizin onayınızı istiyorum. Federal Almanya'nın gerektiğinde Türkiye'den iade taleplerinde de bu tür du-

rumların, karar vermelerinde etkili olacağını göz ardı etmemek gerekmektedir."

"Emniyet Genel Müdürü Saffet Arıkan başkanlığındaki bir Türk heyeti Almanya İçişleri Bakanlığı yetkilileri ile birlikte Wiesbaden'deki Kriminal Suçlar Dairesi'ni ziyaretlerinde, çeşitli eyaletlerin polis şefleri ve silah üreticisi Messerschmiedt- Bölkow- Blohm şirketi yetkilileriyle Kürt gerillalarına karşı kullanılmak üzere satın alınılması düşünülen savaş helikopterleri hakkında bilgi aldılar." (TAZ, 12.07.1985)

"Cumhuriyet Baş Savcısı Prof. Dr. Kurt Rebmann, Türkiye Büyükelçisi İşcan'a, Türkiye'nin alehinde çalışan aşırı uçlardaki örgütleri en yakın şekilde izlediklerini açıkladı"

(Hürriyet Gazetesi, 12.10.1986)

"Federal Almanya Cumhuriyeti'nin, iltica istemi İsveç tarafından kabul edilmiş olan Süleyman Yağız'ı tutuklayarak, Türkiye'deki baskı rejimine, Genf Anlaşması'nı hiçe sayarak iade etmeye çalışması Almanya'da iltica ve geri iade konusunda ortak, yeni bir çalışmayı gerekli kılmakdadır." (Türkiye Enformasyon Bürosu, 14.07.1986)

(Bu noktada, 1980 Haziran'ında Levent Beğen'in, 1983 Ağustos'unda Sami Memiş'in iadeleri ve Federal Almanya'nın sessizce yürürlüğe koyduğu buna benzer daha binlerce iadenin önlenebileceğini (!), hatırlatmak isteriz.)

"Suçlulara Avrupa'da da darbe vuruyoruz

PKK'ye karşı sütrekli yapılan operasyonlara yeni bir cephe daha açıldı... Ayrıca Alman polisinin ayrılıkcılara karşı operasyonlarında PKK ile ilgili birçok belge ele geçirildi. Bu bilgiler doğrultusunda Türkiye'deki operasyonlara devam ediliyor." (Tercüman Gazetesi, 14.08.1987)

Feyda Kürdistan adlı derneğe ve sempatizanlarına karşı sürdürülen takibe alınma durumu, Almanya'da yaşayan Türk ve Kürtlerin kriminalleştirilmesi yönünde yeni bir represyonu başlatılmıştır.

Nisan 1987'den beri Bavyera eyaletinde polis komandaları Kürtlerin ikamet ettiği, yaklaşık 50 eve baskın düzenlemişlerdir.

27.07.1987'de SEK (Özel Komanda Timi), MAD (Askeri Kuşatma Timi) ve BKA (Federal Kriminal Suçlar Dairesi) yönetiminde Köln'de, aralarında Ağrı Yayıncılığın da bulunduğu dört büroyu basmışlardır. Bürolar darmadağın edilmiş ve Paris'deki Kürdistan Komitesi'ne ait 700 bin DM yardım paralarına el konulmuştur.

Nürnberg'deki 5 Mart 1983 Newroz kutlamaları, Şubat ve Mayıs aylarındaki bilgilendirme toplantıları yasaklanmıştır.

04.08.1987'de Duisburg, Köln, Hannover, Stuttgart, Nürnberg ve

Hamburg'da çoğu Feyza Kürdistan Derneği yöneticilerine ait olan bir çok ev ve büro arandı.

13.02.1988'de Türk gazetesi Hürriyet tarafından Olaf Palme'nin katili olduğu ileri sürülen Hasan Hayri Güler, Köln'de sokak ortasında tutuklandı. Güler, MİT tarafından takip altında tutuluyordu.

15.02.1988'de Federal Almanya'nın çeşitli kentlerinde tutuklamalar sürdürüldü.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nca, 16 Kürt hakkında terörist bir birliğe üye oldukları gerekcesiyle soruşturma başlatıldı. Bunlardan 12 kişi aylardan beri (çoğu Şubat 1988'den beri), Federal Almanya'nın çeşitli şehirlerinde, sıkı izolasyon şartlarında, tek hücreli ve olağanüstü koşullarda tutulmaktadırlar. Suç duyuruları şu ana dek geri alınmamıştır.

İlk kez, ülkelerindeki ulusal kurtuluş hareketini destekleyen, bir sürgün organizasyonu Federal Almanya'da 129. madde uyarınca takibe alınmıştır! Bu bağlamda Federal Almanya'da bu tarzda, yeni bir boyut kazanan 'sürgün organizasyonlarının takibe alınması' hareketi, yaptırımını, Feyda Kürdistan tarafından desteklenen PKK politikasının, Türkiye ve Kürdistan'ın güçlü kuvvetlerince de eleştirilmesine meydan vermesinin yarattığı ortamdan da almaktadır.

Nevarki Feyda Kürdistan'ın, kanunlar önünde de suçlu duruma düşürülmeye çalışılması, kapsama alanı çok daha geniş olan bir denemenin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.

Bu, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin politik çalışmalarının, Türk hükümeti tarafından sürekli olarak 'terörist' olarak nitelendirilen, ilerici Türk ve Kürt muhalif güçlerinin tümünün, kanun önünde suçlu duruma düşürülmeye çalışma çabalarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Federal Almanya 12 Eylül'e yardımcı olduğu için suçludur

Tribunal'in son yargılama konusu Federal Almanya'nın Türkiye'ye yaptığı polisiye ve askeri yardımlar üzerineydi. 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme Koordinasyon Komitesi tarafından bu konuda hazırlanan yukarıdaki raporu ve iddianameyi Hartwig MAU okudu. Raporun okunmasından sonra Silahlanmaya Karşı Kampanya adlı inisiyatif uzmanlarından Rainer KAHRS kürsüye çağrıldı. Kahrs Federal Almanya ile Türkiye arasındaki askeri ilişkileri ve bu ilişkinin darbeden sonra aldığı şekli kanıtlarıyla dile getirdi.

KARAR

Yargılama ile ilgili son tanığın da dinlenmesinden sonra Jüri üyeleri kendi aralarında toplanarak durum değerlendirmesi yaptılar. Salonu

dolduran 400 dolayında kişinin heyecanlı ve meraklı bekleyişi yaklaşık 1 saat kadar sürdü, 11 Aralık Pazar günü saat 14.00'te Jüri tekrar yerini aldı ve Jüri adına kararı açıklamak üzere Cumhuriyetçi Avukatlar Birliği Temsilcisi Barbara KLAWITTER kürsüye geldi.

Barbara Klawitter tarafından okunan Jüri'nin kararı aynen şöyle:

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'nin Kararı ve Çağrısı

Bizler Federal Almanya, Hollanda, İsveç, Yunanistan, Belçika, Filipinler, Mısır, İran ve Azanya'dan gelen Uluslararası Tribunal' in jüri üyeleri olarak 10 ve 11 Aralık 1988 tarihlerinde Köln'de toplandık. Bizlere çağrı yapan Koordinasyon Komitesi'nin hazırlamış olduğu belgeleri inceledik; değişik ülkelerden, ve çoğunlukla Türk ve Kürtler'den oluşan tanık ve uzmanları dinledik. Bu temelde şu sonuca ulaştık:

Türk ve Kürt halklarının politik ve sosyal haklarına genel bir saldırı olan 12 Eylül 1980 Darbesi, toplumun çok büyük bölümü-

ne ölçülemeyecek derecede acı vermiş, politik muhalefetin ezici çoğunluğunu fizik ve psikolojik olarak hareket edemez hale getirmiştir.

12 Eylül 1980'den bu yana en az 229 kişi işkencede öldürülmüş, 50 kişi idam edilmiş, yüzlercesi de değişik şekillerde öldürülmüşlerdir. Bir milyonun üzerinde insan için soruşturma açılmış, 650 bin kişi tutuklanmış, 210 bin dava açılmıştır. Politik düşüncelerinden dolayı 30 bin insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'de 8 yıllık askeri yönetimin bilançosu budur.

7.11.1982 tarihinde kabul edilen Anayasa, askeri diktatörlüğü bir demokrasiye çeviememiştir. Tam tersine: Darbenin politik hedefi olan egemen ilişkileri koruma ve siyasi muhalefeti tümden baskı altına alma girişimi, bu anayasa ve buna uygun hazırlanmış yasalarla (siyasal partiler kanunu, dernek ve Yüksek Öğrenim Kanunu) kalıcı hale getirmiştir.

- Anayasa'nın geçici 15. maddesi cuntanın 12 Eylül 1980'den itibaren yaptığı tüm uygulamaların Anayasa'ya uygunluğunun tartışılmasını ve eleştirilmesini yasaklamıştır.
- Anayasa'nın 14. maddesi her türlü Marksist ve sosyalist siyasi faaliyeti yasaklamıştır.
- Sosyalist içerikli kitaplar yakılmış ve dağıtılmaları yasaklanmıştır.
- Kişilerin hak ve özgürlüklerini devlete karşı güvence altına alma temel prensibi bu anayasada askeri rejimin sivil giysiler altında devamını güvence altına alacak şekilde ifade edilmiştir.
- Basın özgürlüğü sadece askerlerin istekleri ölçüsünde tanınmaktadır. Her eleştirel haber veren gazeteci her an tutuklanma ve hakkında dava açılma durumu ile karşı karşıya kalabilir.
- 1980'den sonra başlıyan toplu davalar sıkıyönetimin kaldırılmasından sonra da askeri mahkemelerde sürdürülmektedir.
- Ünlü işkence merkezi DAL hala varlığını sürdürmektedir, hala Türkiye'de işkence devam etmektedir.
- Sadece devlete bağlı bir sendikal konfederasyona izin verilmektedir. Sendikal hak ve özgürlükler işverenlerin çıkarları doğrultusunda oldukça sınırlandırılmış ve devletin kontrolü altına sokulmuştur, iş yeri yakınında toplantı yapma hakkı ortadan kaldırılmış, 1 Mayıs'ta gösteri yapmak yasaklanmıştır. Darbeden sonra yasaklanan sendikaların faaliyetlerine yeniden başlamalarına izin verilmemektedir. Bu sendikaların üyeleri halen takibe uğramaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (İLO) belgeleri bunu kanıtlamaktadır. Bunun dışında toplumun büyük bir kesi-

mine dernek ve örgüt kurmak yasaklanmıştır. Türkiye, bugün öğretmenlere, memurlara ve çeşitli diğer meslek gruplarına sendikal örgütlenmenin anayasa tarafından yasaklandığı az sayıda ülkeden biridir.

- Askeri darbeden sonra kadın hakları önemli ölçüde sınırlandırılmıştır. Kadınlar, özel olarak kadınlık gururunu zedeleyici işkence ve aşağılamalarla karşılaşmışlardır. Siyasi takibata uğrayan kişilerin eşi ya da annesi olduklarından dolayı, kadınlar suç ortağı gibi görülmüş ve bu nedenle özel baskı uygulamalarına tabi tutulmuşlardır.

Rejim kadının toplum içindeki rolünü çocuk, mutfak ve dini eğitime indirgemeye ve onu toplumsal yaşamın önemli ölçüde dışına itmeye çaba gösteriyor.

- Jüri çok sayıda delile dayanarak Türkiye hükümetinin, Türkiye sınırları içinde yaşayan yaklaşık 12 milyon Kürt'ün varlığını inkar ettiğini tesbit etmiştir. Her türlü baskı araçları kullanılarak bu halkın tarihsel varlığı yok sayılmaktadır. Hatta Kürtler'in anadillerini kullanmaları, çocuklarına kendi isimlerini vermeleri yasaklanmakta ve bunlar cezalandırılmaktadır. Bu politika, Birleşmiş Milletler kararlarının ihlalidir. Türk hükümeti 1949 Cenevre Anlaşması tarafından yasaklanan sürgün politikasına da sık sık başvurmaktadır.

- ABD ile Almanya'nın da içinde yer aldığı bir çok Batı'lı ülke, 12 Eylül politikalarının başarılı uygulanmasına yarayan yardımlarını esirgemediler. Söz konusu baskı araçlarının sağlamlaştırılmasında bu yardımların çok önemli rolü olmuştur. Türkiye ile ABD ve F. Almanya'nın polis işbirliği olmasaydı, polisin Türkiye'deki terörü bu boyutlara ulaşamıyacaktı.

Jüri şu görüştedir ki, halkı, polis ve askeri operasyonlarla mahvedenler kadar onlara silah temin edenler ve onları eğitenler de suçludurlar. Burada yargılananlar arasında, yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarına siyasi hakları yasaklayan ya da sınırlayan uygulamalar ve siyasi karşıtları koğuşturan işbirlikler de bulunmaktadır. Avrupa topluluğu için bağlayıcı bir iltica kanunu çıkartma girişimleri ile iltica hakkının yok edilmesini mahkum ediyoruz.

Jüri, Türkiye'deki baskıcı-otoriter rejime ve onun anti-demokratik politikalarına karşı mücadeleyi meşru görmekte ve kendi kaderini belirleme ve halkların demokrasi hakkı doğrultusundaki bu mücadeleyi desteklemektedir.

Jüri mahkemenin sonucu olarak şunları talep etmektedir:

- Halkın üzerine bü-tün ağırlığıyla çöken 12 Eylül politikaları, adaleti ve hukuku iptal edilmelidir.

- Bir genel af ilan edilmeli, tüm siyasi tutuklular derhal serbest bırakılmalı, ölüm cezası kaldırılmalı, işkence, kötü muamele ve cezaevlerindeki insanlık dışı yaşam koşulları son bulmalıdır.

- Türkiye'de halkların kendi kaderlerini kendi tayin hakları tanınmalı, sürgün uygulamaları kesinlikle son bulmalıdır.

- İşkence ve katliamların sorumlusu olan hükümet ve devlet görevlileri, polis ve ordu mensupları ve bunların arasındaki güçler yargılanmalı ve cezalandırılmalıdır.

- Özgür siyasi ve sendikal örgütlenme ve faaliyet hakkı pratik olarak gerçekleştirilmelidir.

- Demokratik hükümetlerce yapılan davetiyeler sayesinde cunta önderleri ve üyelerine demokratik meşruiyet sağlanmamalıdır. Aksine bu kişiler her yerde ve her fırsatta insan hakları ihlalleri konusunda uyarılmalı ve Türkiye'nin uluslararası anlaşmalara uyması sağlanmalıdır.

- Türkiye'de insan hakları kanıtlanır bir şekilde garanti altına alınıncaya kadar, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girişi ertelenmelidir.

- Türkiye'ye yapılan askeri yardımlara ve rejime verilen desteklere son verilmelidir.

Biz jüri üyeleri, tüm hükümetleri, tüm uluslararası ve yerel örgütleri, kişileri yukarda sayılan taleplerin gerçekleşmesi için çabalarını arttırmaya çağırıyoruz. Özellikle Federal Almanya hükümetini ve Alman makamlarını Almanya'da siyasi faaliyet yapan Türk ve Kürtlere karşı siyasal takip metodları uygulayarak ve davalar açarak Türk rejimine verdiği destekten vazgeçmeye çağırıyor, bunu kendilerinden talep ediyoruz.

Köln, 11 Aralık 1988, saat 13.00

Jüri Üyeleri:

Karola BLOCH (Yazar, Almanya), **Gerd PFISTERER** (Rheinhausen Krupp fabrikasında işçi temsilcisi, Almanya), **Prof. Norman PAECH** (Hamburg Ekonomi Politik Yüksek Okulu Profesörü), **Ellen OLMS** (Alman Parlamentosu Yeşil Milletvekili), **Barbara KLAWITTER** (Avukat, Cumhuriyetçi Avukatlar Birliği temcilcisi, Almanya), **Monika GANSEFORTH** (Sosyal Demokrat Parti Milletvekili, Almanya), **Susanne RIEGER** (3. Dünya Ülkeleriyle Dayanışma Örgüt ve İnisiyatifleri Federal Almanya Konferansı temsilcisi), **Jef ULBURGHS** (Avrupa Parlamentosu üyesi, Belçika), **Zoey MOGKADI** (Pan Afrikan Kongresi temsilcisi, Güney Afrika), **Auke IDZENGA** (Milli Şeker İşçileri Sendikası delegesi, Filipinler), **Karam KHELLA** (Yazar, Mısır), **Bahman NIRUMAND** (Yazar, İran), **Hjördis LEVIN** (Tarih bilimcisi, İsveç), **Iphigenia VOMVA** (Yunan Parlamentosu üyesi Rula KAKLAMANAKIS adına tam yetkili), **George BELAVILAS** (Yunan Sol Partisi), **Joost LAGENDIJK** (Pasifist Sosyalist Partisi Uluslararası Sekreteri, Hollanda), Christian SCHICKERT (Yeşil Parti, İsveç), **Hesse KARLSSON** (Komünist Partisi, İsveç), **Ernesto KARDENAL** (Nikaragua Kültür Bakanı)

Karar ayakta alkışlandı

İki gün süren yargılama sonunda Jüri'nin ulaştığı sonuçlar, Wolkenburg Oteli salonunu dolduran kalabalık bir dinleyici grubu tarafından ayakta alkışlandı. Kararın okunması tamamlandıktan sonra hep birlikte "Yaşasın Uluslararası Dayanışma" sloganı atıldı.

Daha sonra Jüri'de yer alan Yunan ve İsveç heyetleri adına mesajlar okundu.

Ankara'da tutuklanan 4 Yunanlı'nın mesajı

Jüri'de yer alan Yunan heyetinden George BELAVILAS, hem eski bir direnişçi, hem de Ankara'da Devrimci Yol Davası'nda pankart asmak iddiasıyla tutuklanan 4 Yunanlı'dan Nikos BELAVILAS'ın babasıydı. Aynı zamanda Yunan Sol Partisi'nin üyesi olan Georg

BELAVILAS, konuşmasında halkların kardeşliğini vurguladıktan sonra Ankara Devrimci Yol Davası'nda pankart astıkları iddiasıyla tutuklanan 4 Yunanlı devrimcinin mesajını okudu.

Koordinasyon Komitesi'nin Çağrısı

Belavilas'ın konuşması tamamlandıktan sonra 12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme Koordinasyon Komitesi adına Erol ÜNLÜ kürsüye gelerek bir kapanış konuşması yaptı. Erol ÜNLÜ şunları söyledi:

"Tribünal, 12 Eylül Darbesi'nin ve bu darbeyle oluşturulan, rejimin politik ve ahlaki meşruiyetinin olmadığını bir kez daha kanıtlamıştır. Jüri'nin kararı, 12 Eylül'ün insanlığa karşı bir suç olduğunu belgeleriyle ortaya çıkarmıştır. Jüri'nin kararı 12 Eylül'ün bütün sonuçlarıyla ve kurumlarıyla ortadan kaldırılmasını isteyen Türk ve Kürt halklarıyla devrimci-demokratik güçler için önemli bir politik ve moral destek ifade etmesi açısından da anlamlıdır. Tribünal çalışmaları ve Jüri'nin kararı, dünya halklarının Türk ve Kürt halklarıyla sıcak bir dayanışma örneği olmuştur. Faşizm güçleri ve emperyalist güçler, Türkiye halklarının ve devrimci güçlerinin yalnız olmadıklarını görmek zorunda kalmıştır.

12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme çalışmaları, uluslararası dayanışmanın anlamlı bir örneğidir. Biz Koordinasyon Komitesi olarak, Türkiyeli devrimci-demokratik güçler olarak Tribünal vesi-

lesiyle yeniden canlanan Türkiye dayanışma faaliyetlerinin giderek kalıcı hale getirilmesini ve kurumlaştırılmasını yararlı görüyoruz. Bu yönde gereken her şeyi yapmaya hazırız.

JÜRİ üyelerine, tanıklara ve Tribünal'i izleyen sizlere; Tribünal çalışmalarına katılıp destek veren Türkiyeli ve Alman kuruluşlara teşekkür ediyoruz. Jüri'den, verdiği kararın gereklerinin yerine getirilmesi için girişimlerde bulunmasını istiyoruz. Jüri, bu girişimlerinde bizleri yanında bulacaktır."

12 Eylül görkemli bir geceyle mahkum edildi

10 Aralık akşamı Köln Üniversitesi salonunda yapılan İnsan Hakları ve Demokrasi Gecesi'ne yaklaşık 5.000 kişi katıldı. Yer darlığı nedeniyle birçok kişinin ayakta izlemek zorunda kaldığı gece, 12 Eylül politikalarına karşı kitlesel bir tepkiyi ve öfkeyi dile getiriyordu. Saat 16'da

başlayan gece ancak gece yarısı sona erdi. Gece, 81-82 yıllarında yapılan 12 Eylül protesto yürüyüşleri ve mitingleri kadar canlı ve coşkuluydu. Davetli oldukları ve katılacaklarını bildirdikleri halde son anda geceye gelmekten vazgeçen SHP milletvekilleri izleyiciler tarafından şiddetli bir şekilde protesto edildi.

12 Eylül'le hesaplaşmadan ileriye doğru adım atılamaz

İnsan Hakları ve Demokrasi Gecesi aşağıdaki açış konuşmasıyla başladı:

"Değerli konuklar, dostlar, kardeşler...

Bugün 10 Aralık... İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Birleşmiş Milletlerce kabul edilişinin 40. yılı. Dünyanın bir çok ülkesinde bu sözleşme gereğince temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmıştır. Türkiye ise bu sözleşmeyi imzalamış olmasına rağmen temel hak ve özgürlüklerin sürekli ihlal edildiği, kitlelerin yasak zinciri altında tutulduğu bir ülkedir; özellikle 12 Eylül'den sonra yapılan siyasi ve yasal düzenlemeler, halkı düşman gören bir felsefenin ürünü olarak kalıcı hale getirilmeye çalışılmaktadır.

12 Eylül tarihinin anlamını halklarımız ve bizler yakından bilmekteyiz. 12 Eylül, halka ve emekçilere, iyiye ve güzele ait ne varsa bunları asker postalı altında ezme girişimidir. 12 Eylül, emperyalizmin ve tekellerin huzur ve güveni için milyonlarca insanın baskı ve zulümle susturulmak istenmesidir. İşte işkenceler, işte idam ve katliamlar, işte toplu tutuklamalar, işte Kürt halkına uygulanan zulüm...

Kardeşler,

Türkiye'deki durum apaçık ortadayken Evren-Özal iktidarı büyük bir ikiyüzlülük örneği sergileyerek demokrasiden, Avrupa Topluluğu'na üye olmaktan söz ediyor. Başta Federal Almanya Cumhuriyeti olmak üzere büyük batılı devletler, ülkemizdeki ve Ortadoğu'daki askeri ve ekonomik çıkarları nedeniyle Türkiye'deki baskıcı-yasakçı düzeni destekliyor; Evren ve Özal'a kucak açmak için birbirleriyle yarışıyorlar. Dünya halkları ve işçi sınıfı, faşistlere kucak açanları asla affetmeyecektir. Bazı haksızlıklar ve suçlar vardır ki, yıllar sonra açığa çıkar ve yargılanır. 12 Eylül'ün suçları daha ilk günlerde açığa çıktı. 12 Eylül'ün yargılanması için yılların geçmesini beklemeye gerek yoktur. 12 Eylül Rejimi hala suç işlemeye devam ediyor. 12 Eylül'ün bütün suçları ortada iken Türkiye egemen sınıfları ile batı ülkelerinin yöneticileri 12 Eylül'ü unutturmaya çalışıyorlar. Onlara göre 12 Eylül 8 yıl öncesine ait bir olay... Oysa Türkiye ve T. Kürdistanı'nda yaşayanlar biliyorlar ki, 12 Eylül Rejimi hala devam ediyor. Emekçi halk

Uluslararası Mahkeme ile dayanışmak için

İNSAN HAKLARI
ve
DEMOKRASİ G E C E S İ

SEDAT DOĞAN
(SHP Adana Milletvekili/ Abgeordneter)

İBRAHİM AKSOY
(SHP Malatya Milletvekili/ Abgeordneter)

İSMAİL BESİKCİ
(Yazar/ Schriftsteller)

MAHMUT ALNIAK
(SHP Kars Milletvekili/ Abgeordneter)

GÜLTEN AKIN
(Ozan/ Dichterin)

YAVUZ ÖNEN
(İnsan Hakları Derneği MYK üyesi/
Vorstandsmitglied des Menschenrechtsvereins)

MUHABBET
GRUBU

NADİR KARAPINAR
(İnsan Hakları Derneği Ankara Şube Yöneticisi/
Menschenrechtsverein Ankara)

KİFAYET ANA
(Tutuklu Annesi/
Mutter eines politischen Gefangenen)

İLYAS SALMAN
(Sinema Sanatçısı/
Schauspieler)

10. Dezember 1988 um 16.00 Uhr

Neue Mensa, Uni-Köln, Zülpicher Str.

Unkostenbeitrag: 20,-DM

Veranstalter:
Koordinationskommitee des Tribunals
und ASTA der Uni-Köln

ŞİWAN PERVER
FUAT SAKA VE GRUBU
ALİ ASKER
YARINİSTAN - MORGENLAND
RUHR - CHOR
FOLKLORE
ÖMER POLAT
NİHAT BEHRAM

zur Unterstützung des Internationalen Tribunals

MENSCHENRECHTE
und
DEMOKRATIE-VERANSTALTUNG

güçlerimiz 12 Eylül'cülerin yargılanıp cezalandırılmasını istiyor. En azından, Yunanistan ve Arjantin 'de olduğu gibi cuntacılardan hesap sorulmasını istiyor halklarımız... Ne var ki, ne hükümet ne de muhalefet partilerinin böyle bir politikası yok. Bundan sonra da mevcut partilerin 12 Eylül'ü yargılayacaklarına dair herhangi bir işaret yok. Böyle olunca 12 Eylül'ü yargılamak ve demokrasiyi kazanmak emekçi halk güçlerine düşen bir görev olmaktadır.

İşte biz, bu görevin yurtdışına düşen bölümünü yerine getirmeye çalışıyoruz. Ve diyoruz ki, başta generaller ve suç ortakları olmak üzere, 12 Eylül'ün yapılışına ve kurumlaştırılmasına katılan herkesten hesap sorulmalıdır. Halka el kaldıranlar, emekçilere ve onların bir parçası olan devrimci demokratik güçlere kurşun sıkanlar mutlaka cezalandırılmalıdır.

Kardeşler,

Türkiye ve Türkiye Kürdistanı'nda 8 yıldır yaşananlar gösteriyor ki, 12 Eylül'le hesaplaşmadan insan hakları, demokrasi ve sosyalizm yönünde adım atmak mümkün değildir. Her kim ki, aydınlık bir gelecek, özgür bir toplum ve demokratik bir düzen ister, 12 Eylül'le hesaplaşmak zorundadır. Bugün Türkiye'ye baktığımızda bu hesaplaşmanın yavaş yavaş başladığını görüyoruz...

Yüksek Hakem Kurulu'nun ve devletin yasaklarını dinlemeden greve çıkan, sokaklara dökülen işçilerin eylemi; YÖK'ün ve polisin tehditlerine rağmen dernek kuran, yürüyüş yapan gençlerin hareketleri bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmaktır. Yine, göğüslerini gere gere Kürt olduklarını haykıranlar bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmaktadırlar. Cezaevlerinde ölümü göze alıp direnen tutuklu ve hükümlüler; evlatlarını yalnız bırakmayan analar, babalar, kardeşler ve ilerici güçler; Askeri Mahkemelerde ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nde davalarını savunan politik tutuklular, bir yönüyle 12 Eylül'le hesaplaşmaktadırlar.

İşte, Türkiye'nin geleceği bu hesaplaşmanın hayatın bütün alanlarını kucaklayıp genişlemesine bağlıdır. Biz, bunun başarılacağına inanıyoruz. Ve bu inançla burada bir kere daha ilan ediyoruz ki, 12 Eylül döneminde kaybettiğimiz herşeyi, şehitlerimiz hariç kaybettiğimiz her şeyi söke söke geri alacağız. Şehitlerimizi ise, işkencede, idam sehpalarında, sokak ortalarında ve dağlarda kalleşçe katledilen yiğitlerimizi ise kalplerimizde ve mücadelemizde yaşatacağız. Bunun için söz veriyoruz!.. Bunun için ant içiyoruz!.."

SHP 12 Eylül'e teslimiyetini bir kez daha gösterdi!

TRİBÜNAL çalışmaları ve 12 Eylül'le ilgili yargılama, SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti)'nin izlediği siyasetin gerici karakterini de açığa çıkarması bakımından bir gösterge oldu. Tribünal'e karşı aldığı tutum, SHP'nin 12 Eylül Rejimi'ne teslimiyetini bir kez daha kanıtladı.

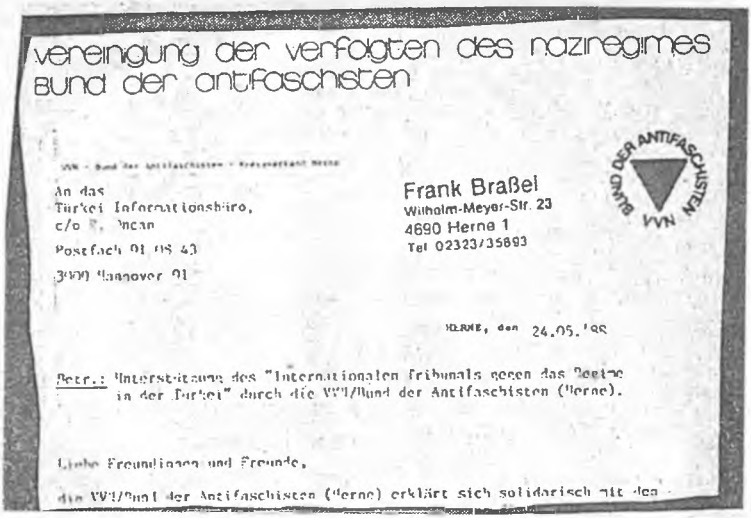
Bunun somut kanıtları şunlar oldu:

1- Koordinasyon Komitesi, çeşitli kuruluşlara olduğu gibi Avrupa'daki bazı sosyal demokrat partilere de jüride yeralmaları için çağrıda bulundu. Bu partilerden birisi de Avusturya Sosyal Demokrat Partisi idi. Bu partinin eski başkanı ve yine Avusturya eski başbakanı Bruno Kreiski, Jüri'de yer alması isteğiyle Tribünale çağrıldı. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek için SHP'ye bir mektup yazdı. SHP yönetimi, mektuba verdiği cevapta "12 Eylül Rejimi'ne Karşı Uluslararası Mahkeme'yi herhangi bir sosyal demokrat partinin desteklemesinin yanlış olacağı, SHP'nin bu girişimi onaylamadığı" bildiriliyordu. Avusturya Sosyal Demokrat Partisi SHP'den gelen bu mektup üzerine Tribünal çalışmalarına katılmama kararı alıyordu. (Alman Sosyal Demokrat Partisi ise Jüri'ye temsilci göndererek Tribünali destekledi.)

2-10 Aralık akşamı düzenlenen "İnsan Hakları ve Demokrasi Gecesi"ne SHP'den 3 milletvekili çağrılıydı. Bu milletvekilleri, çağrıyı kabul ederek Almanya'ya gelmeye hazırlanıyorlardı. 7 Aralık günü SHP Genel Başkanı Erdal İnönü bu milletvekillerini makamına çağırarak, Köln'deki geceye katılmamalarını, şayet katılırlarsa dönüşte partiden ihraç edileceklerini söyledi. Bunun üzerine SHP milletvekilleri, İnsan Hakları ve Demokrasi Gecesi'ne katılmaktan vazgeçtiler.

Bu iki kanıtın açığa çıkardığı gerçek şudur: SHP, kendisi 12 Eylül Rejimi'ne karşı bir tavır almadığı gibi başkalarının aldığı tavırları da geçersiz kılmaya çalışan, böylece emekçi halklarımızın faşizme karşı mücadelesini sabote etmeye kalkışan bir çizgi izlemektedir. Bu çizginin demokratlıkla hiçbir ilişkisi yoktur ve olamaz.

Belgeler

vereinigung der verfolgten des naziregimes
Bund der antifaschisten

An das
Türkei Informationsbüro,
c/o R. Öncan
Postfach 91 08 43
3000 Hannover 91

Frank Braßel
Wilhelm-Meyer-Str. 23
4690 Herne 1
Tel 02323/35893

BUND DER ANTIFASCHISTEN VVN

HERNE, den 24.05.'88

Betr.: Unterstützung des "Internationalen Tribunals gegen das Regime in der Türkei" durch die VVN/Bund der Antifaschisten (Herne).

Liebe Freundinnen und Freunde,

die VVN/Bund der Antifaschisten (Herne) erklärt sich solidarisch mit den

12 Eylül Türkiye'de de yargılanmalı

P.A.C.

Pan Africanist Congress of Azania (South Africa

AUSTRALASIAN OFFIC

22 APRIL 1988

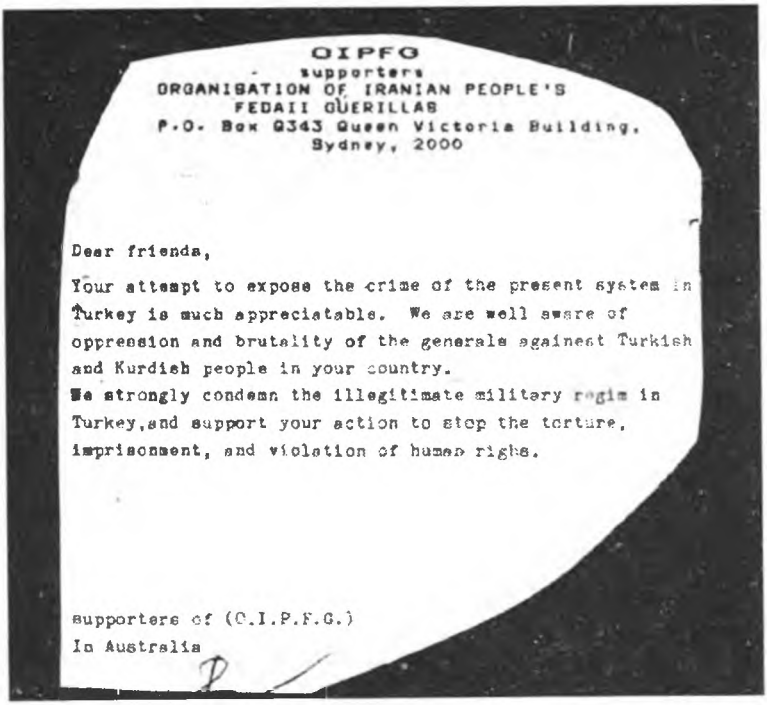
Committee for Human Rights and
Democracy in Turkey
International Co-ordinator
C/- R. Öncan
Postfach 910843
D3000 Hanover 91
West Germany

Dear Cdes,

Receive revolutionary greetings from the Australasia and South Pacific Office of the Pan Africanist Congress of Azania (PAC), the genuine custodian of the land-dispossess politically oppressed and economically super-exploited african masses of Azania (Apartheid South Africa).

My office has in the last few years learn, through the campaigns of the local (Australian) Committee for Human Rights and Democracy in Turkey, of the various human rights abuses and atrocities perpetraited against the people of Turkey, and of which the latest blatant genocidal murder against the Kurdish people is a case in point. We also note with appreciation that the democratic and progressive forces in Turkey have kept up, against overwhelming odds, their momentum of opposing the military dictatorship which thrives upon the dominance of the Turkish People and the support afforded the dictatorship by foreign powers and business.

We welcome the establishment of the International Tribunal Against the Regime in Turkey as a positive step towards concretising international support for victims of the Regime in Turkey. We do not believe in empty slogans nor pious noises of mock support if we are serious in our efforts to end dictatorship in Turkey. The PAC

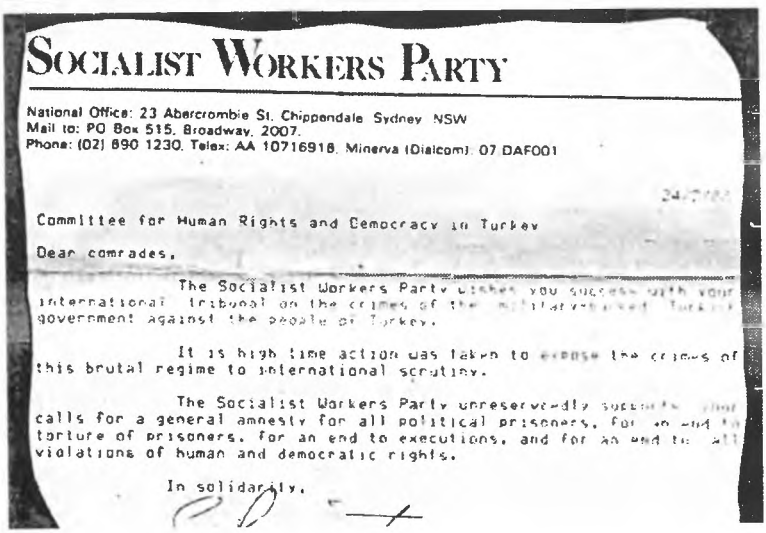

OIPFG
supporters
ORGANISATION OF IRANIAN PEOPLE'S
FEDAII GUERILLAS
P.O. Box Q343 Queen Victoria Building,
Sydney, 2000

Dear friends,

Your attempt to expose the crime of the present system in Turkey is much appreciatable. We are well aware of oppression and brutality of the generals against Turkish and Kurdish people in your country.
We strongly condemn the illegitimate military regim in Turkey, and support your action to stop the torture, imprisonment, and violation of human righs.

supporters of (O.I.P.F.G.)
In Australia

SOCIALIST WORKERS PARTY

National Office: 23 Abercrombie St, Chippendale Sydney NSW
Mail to: PO Box 515, Broadway, 2007.
Phone: (02) 690 1230. Telex: AA 10716918. Minerva (Dialcom): 07 DAF001

24/7/82

Committee for Human Rights and Democracy in Turkey

Dear comrades,

The Socialist Workers Party wishes you success with your international tribunal on the crimes of the militarycontrolled Turkish government against the people of Turkey.

It is high time action was taken to expose the crimes of this brutal regime to international scrutiny.

The Socialist Workers Party unreservedly supports your calls for a general amnesty for all political prisoners, for an end to torture of prisoners, for an end to executions, and for an end to all violations of human and democratic rights.

In solidarity,

CONSEJO NACIONAL DE CULTURA
KM. 9½ C. MASAYA
MANAGUA, NICARAGUA

11 de noviembre de 1988

Señores
Koordinationskomitee des Internationalen Tribunals
gegen das Regime in der Türkei
c/o R. Hasselbring
Postf. 910843
3000 Hannover 91
Alemania Federal

Muy estimados señores:

Agradezco mucho la invitación que me hacen para integrar el Tribunal del juicio al régimen de Turquía, pero mis obligaciones en estos días que son impostergables me impiden poder realizar el viaje

Deseándoles todo éxito en la magnífica labor que ustedes emprenden, les saluda muy atentamente,

Ernesto Cardenal
PRESIDENTE CONSEJO NACIONAL DE CULTURA

/lrb.

cc:

12 EYLÜL REJİMİ'NE KARŞI

ULUSLARARASI MAHKEME

10 ve 11 ARALIK 1988

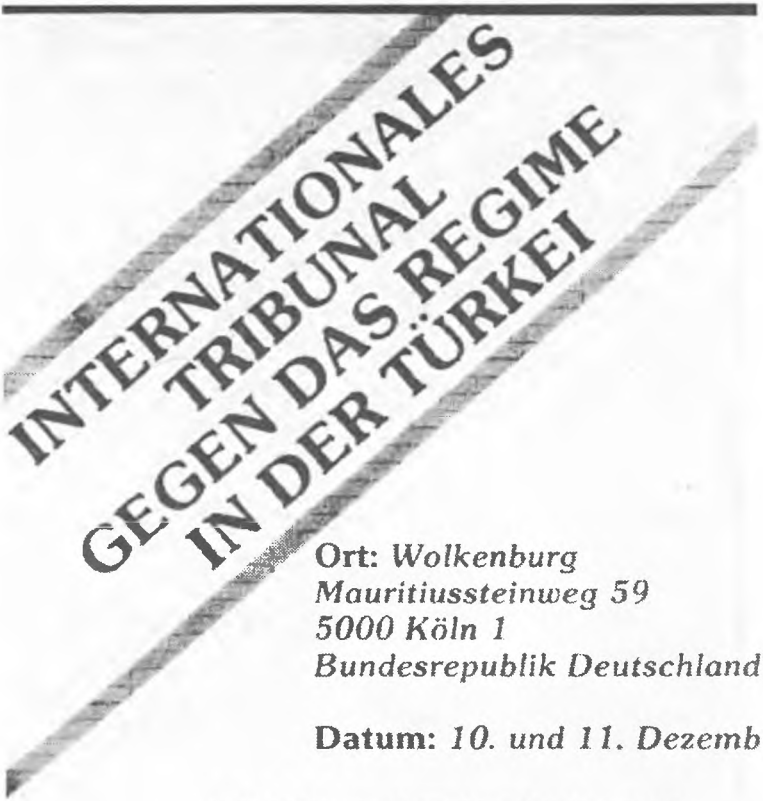
Yer: WOLKENBURG, Mauritiussteinweg 59, 5000 Köln 1

Jüri üyeleri:

Tarık ve uzmanlar:

INTERNATIONALES TRIBUNAL GEGEN DAS REGIME IN DER TÜRKEI

Ort: *Wolkenburg*
Mauritiussteinweg 59
5000 Köln 1

Ort: *Wolkenburg*
Mauritiussteinweg 59
5000 Köln 1
Bundesrepublik Deutschland

Datum: *10. und 11. Dezemb*

ANKLAGESCHRIFT UND BEGRÜNDUNG ZUM THE

Nationalitätenpolitik des türkischen Staates am Beispiel der Kurdischen Nation, Krieg gegen das Kurdische Volk

Kontakt
Koordinationsk
des Internationalen
c o R. Ha
Postf

Gewerkschaftliche Rechte und Freiheiten in der Türkei, Prozesse gegen Gewerkschaften Maßnahmen des Regimes im Bildungsbereich etc.

DEVRİMCİ İŞÇİ

türkei information

INTERNATIONALES TRIBUNAL GEGEN DAS REGIME IN DER TÜRKEI

Ort: *Wolkenburg*
Mauritiussteinweg 59
5000 Köln 1
Bundesrepublik Deutschland

Datum: *10. und 11. Dezember 1988*

ANKLAGESCHRIFT ZUM THEMA:

Versuch der Vernichtung der politischen Opposition: Folter, Hinrichtungen, Massenprozesse, Verschwundene, Flüchtlinge in Europa und anderen Ländern, Entzug der Staatsbürgerschaft etc.

Kontaktadresse:
Koordinationskommitee
des Internationalen Tribunals
c/o R. Hasselbring
Postf. 910843
D-3000 Hannover 91
Tel 0511-2102007

Diese Anklageschrift und deren Begründung wurden von der 2. Kommission vorbereitet.

Regimen i Turkiet
mot de mänskliga
EN
DRV
uluslararası mahkemede
12 Eylül
Yurt dışını ve bölücü
12 Eylül için
milletlerarası
mahkeme!
Internationalen Tribunal
die tage

REGIME
TÜRKEI
Özenti mahkeme
Köln'de toplandı
dom
ünales Tribunal verurteilt BR
Cumhuriyet
nik
8.12.88
12 Eylül davasında
özal da sanık

NEDEN 12 EYLÜL REJİMİNE KARŞI ULUSLARARASI MAHKEME?

Hafıza ve tarih politikaları ışığında iktidar ve muhalefet

Dr. Gazi Çağlar

I.
Kolektif hafıza ve seçici hatırlama

Resmi geçmiş politikası düzeyinde hedef, resmi tarih görüşünün sürekliliğini korumaktan ibarettir. Kişisel düzeyde ise sosyal aktörler, tarihsel kopukluklarla ilgili objektif tecrübeleri, "zaman içerisinde öznenin sürekliliğine" duyulan subjektif ihtiyaçla uyuşturmak görevi ile karşı karşıya kalırlar.[1] Her iki durumda da geçmişin aydınlatılması çalışması, bugüne hizmet eden bir çeşit *seçici hatırlama* süreci olarak yorumlanabilir.

Türkiye'de de sadece belli başlı şeylerin hatırlanır, diğerlerinin ise unutulur olduğuna dair gözlem, açıklama gerektirir. Yazının odak noktasını, bir çok insanın bilincinde bir çeşit dönüm noktası olarak hatırlanan 12 Eylül 1980 oluşturmaktadır. 12 Eylül gibi bir tecrübeyi aşabilmek için, hafızanın düzenleyici işlevine gerek vardır. Ancak kişisel ve kollektif hatırlamalar belli biçimlere uymak zorundadırlar. Bu noktada bir çok soru çıkıyor ortaya: Seçici hatırlama, öznelerin sağlam kimliklere duydukları ihtiyaçtan mı kaynaklanıyor? Yoksa neyin hatırlanılabilir olduğuna karar verenler daha çok kurumlar mı? Geçmişin hatırlanmasının parçasal oluşu, kollektif bir hatırlama direncinin sonucu mu? Yoksa toplumsal sınıf ve grup çatışmalarının zorunlu bir ürünü mü? Gelenek ve mentaliteler, zihniyet ve anlayışlar ne tür bir rol oynamaktadır? Unutmak parçalanmış kimliklerin bir ifadesi midir? Yoksa unutmak, hafızanın egemen güç tarafından zincirlenmesinin, yani hatırlama yeteneğinin zor yoluyla dışlanmasının bir sonucu mudur?

Farklı ve seçici hatırlamaların, sosyolojik bir açıklaması olup olmayacağı tartışmalıdır. Hafıza sosyolojisi ile ilgilenen literatürde bu soru iki perspektiften hareketle tartışılmaktadır: Bir perspektifte geçmiş, "bir başka ülke", yabancı bir kıta olarak görülmektedir.[2] Bununla geçmişin sadece bugünden hareketle kurgulanabileceği fikri savunulmakta, hatıraların ve geçmişle ilgili oluşturulan resim ve tasvirlerin bugünün sosyal pratiğinin kurguları olduğu varsayılmaktadır. Bir başka perspektif ise, bunun tam tersine, geleneklerin ve tarihsel tecrübele-

rin toplumun canlı bir öğesi olduğunu vurgulamakta, hatta tarihsel tecrübelerin toplumsal pratiği etkileyip yönlendirdiğini iddia etmektedir.

Ancak iki perspektif de, yeterli görünmemektedir. Birinci konstruktivist perspektif, geleneklerin icat edilmesi sürecini aydınlatmayı başarabilirken, farklı dönemlerde neden sürekli aynı şeylerin hatırlandığını ve başka şeylerin unutulduğunu açıklayamamaktadır. Buna karşın ikinci özcü perspektif, doğru olarak ortak geçmişlerin ve geleneklerin bağlayıcı olabileceğini öne sürerken, bunların gerçek etkilerini abartmakta ve bundan dolayı bugünün neden farklı geçmişleri tanıdığını açıklayamamaktadır. Türkiye'de hatırlamanın rolünü anlayabilmenin yolu, kopuş ile süreklilik arasındaki çatışmalı ilişkiyi, hatırlamanın kendisinin geçmiş tarafından belirlenen insanlarda bile çatışmalı olduğunu açığa çıkaracak karmaşık bir pozisyon geliştirmeye bağlıdır.

Toplumsal süreçlerin analizi söz konusu olunca kullanılan hafıza kavramı, bilgi kaydetmenin ve kullanmanın psikofizik süreçlerini, yani kişisel algılamanın, tecrübenin sorunlarını veya kazanılan tecrübelerin kodlandırılmasını ya da psikolojideki altbilince itilme ve mukavemeti kastetmemektedir. Sosyolojik açıdan bakıldığında hafıza ile ilgili temel soru, kişisel hatırlamanın sosyal bağımlılığı ve toplumsal kollektiflerin bilgi ve tecrübelerini nasıl koruyup gelenekselleştirdikleri, gelecek kuşaklara nasıl aktardıkları sorusudur. Kollektif hafıza bu bağlamda, "kurumsal yeniden üretimin tekrarlanabilirliğinin temeli" olarak belirmektedir. Bu süreçte aileler, kuşaklar ve ulus-devletler bir çeşit bilgi ve tecrübe depoları veya kapları gibi işlev görmektedirler.[3] Yani hafıza kelimesinin psikolojik ve sosyolojik kullanımı arasında önemli bir fark söz konusudur. Son dönemlerin sosyal ve kültür bilimleri çalışmalarında, hafıza kavramının bir analitik kategori olmaktan çok, kollektif zihinle ilgili bir çeşit metafor olarak kullanıldığı görülmektedir. Benzeri bir şey kimlik kavramı ile ilgili de geçerlidir. Kollektif hafıza ve kollektif kimlik kavramlarının kapsamları tam olarak tanımlanmış değildir. Ama her metaforun da araştırma sürecini etkileyip yönlendirdiği ve sonuçlarını belirlediği bugün artık metodolojik bir gerçektir.

Tam da böyle bir problem özelinde, toplum bilimlerinin "edebiyat ile bilim arasında" (Wolf Lepenies) olan özgün konumu somutlaşıyor. Bu özgün konumu, kendisi tamamen antipsikolojist ve konstruktivist bir tutum içerisinde olan ve hafıza sorunuyla ilk olarak ilgilenmiş Maurice Halbwachs'da da görmek mümkündür. Bir sosyolog olarak Halbwachs, her kişisel hatırlamanın toplumsallık tarafından yapı-

landırıldığını kanıtlamak istemiş ve kollektif düşüncelerin ön koşulları kalkmış olmasına rağmen nasıl sonraki zamanlara taşındığı sorusuna bir cevap aramıştır. Bir taraftan, diyor Halbwachs, hatıralar sadece gruplar içerisindeki sosyal enter aksiyon aracılığıyla aktive edilebilirler; diğer taraftan ama, bu hatıraların kökeninin ait olunan grupların düşünüşünde veya zihninde yattığını söylüyor.[4] Halbwachs ikna edici bir şekilde, hatıraların sadece geriye dönük olarak ve söz konusu grubun kollektif düşüncelerine bağlı bir şekilde, yani toplumsal olarak örgütlenip güncelleştirilebileceklerini gösteriyor. Bundan dolayı her hatırlama, zorunlu olarak seçici oluyor. Yine aynı zamanda kollektif hafızanın da bir dinamiği olduğunu gösteriyor. Kollektif hafıza, iletişim yoluyla biçimleniyor ve yine iletişim aracılığıyla kendisini koruyor. Ama bunu hangi kurallara göre yapıyor? Nasıl oluyor da, kollektif hafızada her zaman sadece belli şeyler kalabiliyor, yani bazı şeyler aktarılıp diğerleri unutuluyor ve yeni olan elenerek devreye girebiliyor? Bu çok önemli soru Habwachs tarafından iletişim teorisi paradigmasına göre değil, işlevselci bir yaklaşımla cevaplandırılıyor: Bu durum, grupların birlik ve süreklilik istemlerine uyuyor. Ancak Halbwachs bu şekilde dikkatleri toplumsallaşmanın şarniyerlerinden, yani edim düzeyinden ve iletişimsel pratik biçimlerinden çekip, toplumsal sitemin korunması ve istikrarı sorununa düğümlüyor. Bu iki düzeyin eklemlenmesine - Bourdieu, Habermas ya da Giddens gibi sosyologlarda görülen modern sosyal teoride denendiği tarzda - girişilmiyor. Bu durumun yarattığı problem ise, sosyal hafızanın,yani toplumun hafızasının giderek daha fazla oranda teknik ve elektronik medyalar aracılığıyla yeniden üretildiği ve grup hafızalarının parçalandığı şartlarda daha açık görülebiliyor. Çoğu kez sosyal dönüşüm ile sosyal hafıza arasındaki özgül ilişki göz ardı ediliyor ve kollektif hafıza yeniden Durkheim'ın kollektif bilincine dönüşüyor. Durkheim'in kollektif bilinci ise, toplumları, yapısalcı-işlevselci geleneklere uygun olarak, organizmaya benzetme pahasına mümkün olabiliyor. Örneğin Mary Douglas tüm sosyal düzenle bir ve aynı olan bir hafıza sisteminden bahsediyor.[5]

Benzeri sorunlara, Maurice Halbwachs'a dayanan ve kollektif hafıza kavramını iletişimsel ve kültürel hafızalar şeklinde ayrıştırmayı öneren Jan Assmann'da rastlamak mümkün. Jan Assmann böyle bir ayrım aracılığıyla, kültür, hafıza ve gruplar arasındaki ilişkinin daha iyi bir şekilde kavranılabileceğini söylüyor. Assmann grup hafızasının sadece iletişim aracılığıyla değil, bir dizi gündelik yaşama uzak kültürel objeler (yani kültür ürünleri) aracılığıyla ayakta tutulduğunu öne sürüyor. Bunlar kollektif hafızanın sağlam, sert ve temmelendirici öğe-

lerini oluşturuyorlar. Yani kollektif hafıza sadece iletişimsel bir hafıza değil, aynı zamanda iletişimsel hafızanın biyografik anımsama yeteneğinden farklı olarak somut temelleri olan bir hatırlama sürecini mümkün kılan kültürel hafızadır. İçerisinde kültürel nesneleştirmeleri kaydetmiş olan kültürel hafıza, Assmann'a göre yapısı itibariyle iletişimsel kısa süreli hafızaya benzemektedir. Eğer yaşatılmak ve kimlik oluşturucu özelliği korunmak isteniyor ise, kültürel hafızanın çeşitli ritüellerle yeniden ve yeniden aktive edilmesi gerekir. Bu kurumlaşmış iletişim biz duygusu ve kollektif kimlik oluşumuna önemli katkılarda bulunmaktadır. Assmann'a göre kültürel hafıza, "bir toplumun özgül enter aksiyonu bağlamında davranışları ve yaşanılanları yönlendiren ve yeniden öğrenilmek ve uygulanmak üzere kuşaktan kuşağa aktarılan" tüm bilgiyi kapsamaktadır.[6] Yani kültürel hafıza, bir kültürün üyelerini o kültürün özgül elemanları haline getiren tüm bilgiyi içeriyor. Assmann'ın teorisindeki eksiklik ise, kültürü bir çeşit zorlayıcı bağlam olarak kurgulamasıdır, yani Assmann'a göre her hatırlama bir bize ait olunduğunun altını çizmekte, bir kollektif kimliğe mecbur etmektedir.

Bu tür bir hafıza tasarımı ise, gerçekte kopuşların, faktör ve şartlarda çokluğun hakim olduğu yerde birlik, kapalılık, süreklilik iddiasında bulunuyor. Bu kopuşların, faktör ve şartların çokluğunun kapalı birliklere dönüştürülmesi siyasetçilerin, tarihçilerin ve kültür bilimcilerinin çabası olabilir, ama bu birlikler her zaman olgunun kendisinde olmayan, genellikle yapma birliklerdir. Bu nedenle hatırlama sürecinin çifte karakterini öne çıkaran bir dile ihtiyaç vardır: Hatırlama sürecinin, hem toplumsal pratiğin biçimi olarak büyük oranda önceden belirlenmiş oluşu, hem de kendisinde mevcut olan eleştirel potansiyel aracılığıyla değişim olanaklarının açık oluşu göz ardı edilmemelidir.

II.
12 Eylül bağlamında kollektif anımsamanın şartları

Türkiye'de olan bir çok şey, hatıraların yumuşak olduğu iddiasını destekleyici türden. Her ülkede geçmiş, siyasal sürtüşmelerin, farklı çıkarların çatışmalı çözümünün bir parçasıdır. Ve hatıralar yada anılar savaşının ardında, aslında kollektiflerin ve kişilerin tarihsel tecrübelere fazla bağlı olmayan kimlik ve kendini tanıtım mücadeleleri saklıdır. 12 Eylül 1980 gibi bir dönüm noktası, insanlar açısından tarihsel tecrübelerini yeniden düzenlemeleri gereken yıkıcı bir sosyal alan yaratmaktadır. Bu sırada tarih yeniden yazılmakta, tecrübeler yeniden

uyarlanmakta, bazıları saklanmakta ve başkaları su yüzüne çıkarılmaktadır. İnsanlar bu tür dönemlerde, kollektif yapıları büyük ölçüde yaralanıp dağıtıldığı için, daha çok öznel stratejilere başvuruyorlar ve bunu "anlaşmalarının arka planını" oluşturan bir anlamsal-pragmatik bağlam içerisinde yapıyorlar.[7] 12 Eylül rejiminin failleri farklı hatırlayacaklardır, mağdurları farklı. 12 Eylül darbesinin suçlu ve canileri, onların kurbanlarından farklı anımsayacaklardır. 12 Eylül döneminin galip gelenleri ve kazanç sağlayanları, kaybedenlerden daha farklı anılara sahip olacaklardır; azınlık mensupları çoğunluk mensuplarına göre daha farklı bir hafıza geliştirmişlerdir. Yani içinde bulunulan pozisyon, perspektifi belirlemektedir.

İnsanların hatıralarını düzenlemesi sadece belli grup ve durumlar bağlamında olmuyor, aynılığı ve farklılığı yaşamaya izin veren genel şartlarla da ilgili bulunuyor. Geçmişi aşmak, aynı zamanda hatırlama ve kimlik oluşturma çabasıdır. 12 Eylül'ü aşmak da, onu toplumun ve toplumun önemli kesimlerinin hafızasında mahkum edici bir ön çalışma ile mümkün olabilir. Bugün 12 Eylül bağlamında hafıza ile ilgili sorun, "gerçekten nasıl olduğu" sorunu olmaktan çok, 12 Eylül'ün anlatım biçimlerinin ve 12 Eylül'e bakış açılarının çatışmalı ilişkileri içerisinde demokrasi güçlerinin hafıza hegemonyasını oluşturmak sorunudur.

Tartışma konusu olan, geçmişin değerlendirilmesi, hafıza çatışmaları, yanlış hatırlamalar, oluşturulan efsaneler ve sembollerin anlamıdır. Hatıralar şekillendirilebilir. İnsanların ve grupların hafızalarında neleri korudukları ve nasıl hatırladıkları büyük ölçüde bugünle ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Hafıza, sembollere, ritüellere, kollektif anı yer ve alanlarına dayanmaktadır. Hayali zaman (mesela yüzlerce yıl önce Orta Asya'dan hareket eden "Türkler") ve hayali alan (örneğin İstanbul'un fethi veya Viyana önünde çatışma) toplumun gerçek zamanıyla (80 yıllık Cumhuriyet) ve gerçek alanıyla (bugünkü TC sınırları) örtüşmemektedir. Hayali zaman ve alanlar, toplumsal kollektiflerin gerçek zaman ve alanları hakkında zorunlu olarak bir şey anlatmıyor. Ama bu hayali zaman ve alanların varlığı kendiliğinden anımsamaları kolaylaştırıyor, güncel durum ile ilgili yorum teklifleri sunuyor ve egemen ideolojiyi meşrulaştırıyor. Türkiye örneği, toplumların iç bütünlükleri ne kadar tehlikedeyse, o kadar geçmiş ile ilgili hafızalara başvurduklarını gösteriyor. Kendisi tam bir bölücü hareket olan MHP'nin toplumsal bütünlüğün koşullarını dinamitleyici girişimlerine, Türklük adına uydurduğu meşrulaştırıcı ritüel ve ideolojileri burada hatırlatmak gerekir.

Kollektif hafızanın dinamiğinin büyük bir bölümü, kamusal ve özel,

bireysel ve grupsal hatıraların karşılıklı diyalektiğinden çıkmaktadır. Bireyler ve gruplar, bazen geçmişin gerçekten de ikna edici anlatımlarını rededebiliyor ve bu anlatımların karşısına kendi anlatımlarını dikebiliyor. Bunu genellikle geçmişin olayları ile ilgili derin hissi ve ahlaki etkilenmelere izin veren ortak bir toplumsal çerçeve içerisinde yapıyorlar. Bazı durumlar ise, insanların hatıralarını düzenlemelerini ve tecrübelerini anlatmalarını zorlaştırıcı bir işlev görüyorlar. 12 Eylül darbesi ile yaratılan durum, tam da böyle bir sonuç yaratmıştır. Egemen olan hafıza ve onun anlatım biçimlerinin dışında alternatif hafızaların oluşumunun şartları dinamitlenmiş, bir biriyle konuşmaktan kaçınan insanların doğal olarak ortak hafızalar oluşturmaya yönelmeleri zorlaştırılmıştır. 12 Eylül döneminde de bir çok insan ne rejimin failiydi ne de mağduru ya da kurbanı. Büyük çoğunluk, Nazi dönemiyle ilgili araştırmalarda geliştirlen bir kavramı kullanmak gerekirse, "Mitlaeufer"di, yani aktif olmayan katılımcılardı. Bu kitle, "ayakta kalmanın rasyonalitesine" (Zygmunt Bauman) uyarak kısmen rejimle anlaştı. 12 Eylül'ün suçlu ve canileriyle ilgili toplumsal tartışmalarda bu tür bir kitlenin varlığı da gözardı edilmemelidir. Her ne kadar doğrudan suç işlememişlerse de, 12 Eylül'cülerin suç işlemesini kolaylaştırıcı şartların yaratılmasına susmak yoluyla olsa bile bizzat katkıda bulunmuşlardır.

Bugün Türkiye'de 12 Eylül öncesi ve 12 Eylül sonrası dönemin azgın suçluları kariyer yaparken, siyasal baskıların mağdurları halen kurban rolündedir. Bu ise bir çok insanın gözünde sosyal adalet ölçülerini altüst edici, ahlaksızlığı, köşe dönmeciliği, şiddet düşkünlüğünü, zorbalığı özendirici bir durumdur. İnsanlar Türkiye'de sadece ekonomik kriz nedeniyle değil, tarihsel anı ve tecrübelerinin değersizleştirilmesinden dolayı da tam bir yönelimsizlik içerisindedirler. Bugün sağ ve "sol" yelpazede tam bir parti patlaması yaşanıyor ise, bunun açıklamasını bir yönüyle siyasal sistemin ve ideolojik yelpazelerinin krizinde ararken, diğer yönüyle birey ve topluluklardaki bu yönelim krizinde de aramak gerekir. Yönelim krizinin ortaya çıkmasında ise, sınıflara bölünmüş bir toplumun farklı hafızalara sahip olmasının normalliğine dayanamayıp egemen hafızayı şiddet yoluyla tek geçerli hafıza şekline büründürmeye çalışan 12 Eylül darbesinin ve onun tüm faillerinin aktif rolü vardır. Bu hedefli kör şiddet ve yaratılan korku havası, gündelik hayatın patalojilerinin kitlesel olarak açığa çıkmasına, sosyal kimliklerin sarsıntıya uğramasına ve kaybına, kimlik odaklı çatışmaların derinleşmesine yol açmıştır. Böylesi kaygan ve kriz yüklü bir dönemde yeniden yönelimin çerçevesini ne oluşturabilir? Aile mi? Ulus mu? Cami mi? Mevcut partiler mi? Türkiye'de bolca

örneklerine rastlanması mümkün olan bu tür yönelim tekliflerinin tamamen amorf oldukları, toplumsal krizin, dayanışma ruh ve pratiğini artırıcı bir şekilde aşılmasını sağlamadıklarını geçmiş pratikt yeterince kanıtlanmıştır. Bu sadece Türkiye'de yaşanan ve "The Great Transformation"ı hatırlatmasına rağmen aynı sonuçlara ulaşması pek mümkün görünmeyen ekonomik kriz sürecinden ve bunun doğrudan ürünleri olan işsizlikten, toplumsal ve siyasi istikrarsızlıktan ve dengesizlikten kaynaklanmıyor. Bunun sebebini biraz da, 12 Eylül'ün mirasında aramak gerekiyor. Kurumları itibariyle büyük ölçüde halen devam etmekte olan 12 Eylül dönemi, insanlara aile, işyeri, siyasal çevre ve parti gibi iletişimsel gerçeklerinin ve bağlamlarının hiç de güvenilir ve sağlam olmadığını bunları kısmen zor yoluyla dağıtarak hatırlatmıştır. Bunlara 12 Eylül mantığı ile Kürt bölgelerinde sürdürülen savaşın sonuçları ve yerinden yurdundan edilen yüzbinlerce insan da eklenirse, Türkiye'de güvenilir bir yaşam sürdürülemeyeceği gibi, sağlam bir hafızaya ulaşmanın da zor olduğu ortaya çıkar. Aile, işyeri, siyasal grup ve parti, ulus gibi iletişim topluluklarında, sadece genel olarak 12 Eylül'ün egemen söyleminin dışında hafızasız bir Türkiye yaratma girişiminden değil, doğrudan bu toplulukların gerçek iletişimi engelleyici stratejilerini yaşamış kuşaklar karşı karşıya bulunmaktadırlar. 12 Eylül dönemi, sadece bir fısıltı dönemi değildir (fısıltı, aynı zamanda bir çeşit direniştir), tam bir suskunluk, dilsizlik dönemidir de. Bugün araştırılması gereken sorular çoktur: Söz konusu iletişim toplulukları içerisinde geçmiş üzerine konuşulmuş mudur? Bu konuşmalar hangi tür ve yoğunluktadır? Geçmişin aşılmasında aile içi tecrübe aktarımının işlevi nedir? Kuşaklar arasındaki ilişki ne tür bir rol oynamaktadır?

12 Eylül ile kapsamlı bir toplumsal hesaplaşmanın bugüne kadar mümkün olmayışının sebepleri arasında, yaşanılan bozgunun etkilerinin yanısıra, bunlarla doğrudan bağlantılı bir şekilde mağdurların hafızasının yeterince oluşturulup aktarılamaması da vardır. Toplumsal muhalefetin ve 12 Eylül mağdurlarının kavramları, düşünceleri, hayalleri, dilleri, kişileri, sahaları, sembolleri, yani maddi, manevi ve ahlaki değerleri, kollektif hafızaya egemen olmasa da, onun önemli bir parçası haline getirilememiştir. Bu nedenle bireysel hafızaların da toplumsal boyutlarıyla korunması güç olmaktadır, çünkü bireysel hafıza kendisini ancak kollektif hafıza ile ilişkili bir şekilde yaşatıp yeniden üretebilir. Çünkü iletişimin devresinde olanlar ve kollektif hafıza içerisinde lokalize edilebilenler hatırlanılabilirler.[8] Bu nedenle iletişimin kesilmesi veya bağlamın değişmesi durumunda unutma tehlikesi gündeme gelmektedir. Kollektif olarak unutma, bir grubun yeni

doğanlara geçmiş ile ilgili bilgisini aktarmaması durumunda ortaya çıkmaktadır.[9] İlgili çerçevenin tamamen değiştirilmesi durumunda algılama ve hatırlama yeteneği tehlikeye düşmektedir, çünkü yeni çerçevenin perspektifinden hafızanın gerçek yada hayali dayanak noktalarını kurgulamak güçleşmektedir. 12 Eylül, bu anlamda tamamen başarılı olmamış olsa bile bir çerçeve değiştirme girişimidir. Tüm bir toplumun ve gruplarının çerçevesini değiştirmeye yönelik kapsamlı bir girişimdir. Örneğin 12 Eylül sonrası yurtdışına çıkmak zorunda bırakılan onbinlerce sürgün açısından, çerçevenin maddi koşulları tamamen değişmiştir. Onların bir kısmı, büyük ölçüde aktif mücadelenin yanısıra hafızanın anımsama gücüne dayanarak ve tecrübelerini konuşarak muhalif olarak kalmayı becerirken, büyük bir kısmı da unutma yoluna girmiştir. Her iki grbun da hafızalarını çocuklarına aktarma tarzları ise önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak ayrı bir çalışmanın konusu olabilir.

Tüm bir toplum açısından hafızanın referans çerçevesinin değiştirilmeye çalışılması, nostalji ve unutkanlığı beraberinde getirdiği gibi, az oranda da olsa, geçmişe mesafe ve eleştirel yaklaşımın olanaklarını da yeni şartlara oturtmuştur. Ancak 12 Eylül ve kurmaya çalıştığı düzen karşısındaki eleştirilerin bugünkü gücü, hiç bir şekilde mağdurlarının sayısı ile orantılı değildir. 12 Eylül'cüler karşısındaki ahlaki üstünlük, mağdurları tarafından 12 Eylül'ü toplum vicdanında mahkum eden bir hafızanın oluşturulmasına dönüştürülememiştir.

Bu, 12 Eylül'ün bozguncu zoru ile alakalı olduğu kadar, mağdurlarının 12 Eylül sonrası dönemde yeni mücadelelerde hesaplaşmayı mümkün kılan bir hafıza oluşturamamış olmalarıyla da yakından ilgilidir. Türkiye'nin devrimci ve demokratik sol güçlerini birleştirmeye, 12 Eylül ile hesaplaşmayı yaşanılan toplumu demokratikleştirmenin temel ön koşulu olarak gördürmeye, 12 Eylül darbecilerinin de gücü yememiştir.

12 Eylül ile hesaplaşmanın bir ön koşulu olarak, ortak bir muhalif hafıza oluşturmaya çalışmak yerine, herkes hızla kendi hafızasına ait sembolleri, alanları, fikirleri ön plana çıkarmaya çalışmıştır. İlginçtir: Yeni bir toplumsal muhalefet hareketi yaratmak diye bir derdi olan solu, arasında bir çeşit kan meselesi olan MHP'nin hükümete gelişi bile, faşizm mantığıyla kapsamlı bir hesaplaşmayı gündeme getirme noktasında fazlaca sıkıştırmaya yetmemiştir.

Marjinallik sorunu biraz da buradan çıkmaktadır: Korku, güvensizlik, alakasızlık, lakaytlık, hissi ve fikri yorgunluk, davranış ve düşünüşleri sıradanlaştırarak çekiciliğini kaybetirmektedir. Marjinallik aynı zamanda bir taraftan korunmayan bir açıklık, yaralanabilirlik anlamına

gelirken, diğer taraftan kurtarıcı bir unutma için yenilenme ve değişme şansını da vermektedir. İdamcı MHP'nin ise, iktidar olanaklarıyla pekiştirmeye çalıştığı "hafıza", 12 Eylül ve faşizm ile topyekün bir hesaplaşmanın önüne barikat yaratmaya yöneliktir.

Bireyler her ne kadar geçmişi aşma konusunda kendilerini yalnız hissetseler de, değerlendirmenin nesnesi olan geçmişle ilgili bilgiler ve tartışılan hatıralar kurumsal yapılar tarafından ön seçime tabi tutulmaktadırlar. Yani hatırlama çabasının ve anımsatma çalışmasının bir kısmı, öznelerinin bilgisi dışında gerçekleşmektedir. Nasıl ki toplumsal yapılar sürekli hareket halindedir, geçmiş ile ilgili resim ve tasvirler de çözülerek yada sabitleşerek sürekli değişmektedirler. Bunun en iyi örneğini, Halbwachs'ın kollektif hafızadan kalın çizgilerle ayırt ettiği tarihsel hafızanın oluşturuluş süreci verir: Tarih bilimi tarafından kaydedilen tarihsel hafıza, grupların kollektif hafızalarının ayırt ettiği şeyleri, bir toplumun doğuş ve gelişim hikayesi şeklinde birleştirir genellikle. Kollektif hafızadan farklı olarak tarihsel hafıza yazılı olarak kaydedilir.

Ancak tarih yazımının da, günün ihtiyaçlarına göre değiştirildiği bugün bilinen bir gerçektir. Özel tarih kurumları ve bilim adamları, tarihi günümüzün bilgi dünyası ışığında ve siyasal kamplaşmalarının belirlediği atmosferde yeniden ve yeniden kurgulamaktadırlar. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nun ihtiyaç duyduğu ve yazdırdığı tarih ile, Türkiye Cumhutiyeti'nin tarih yazımı farklı şeyler bulur "objektif" tarihte. Başka bir örnek ise, ders kitaplarıdır. Ders kitapları, düzenli aralıklarla eskirler ve yeniden yazılırlar. Her yeni yazım, günün meşrulaştırma ihtiyaçlarına biraz daha yakındır. Ders kitaplarının yazımını da, özel kurumlar ve belli "bilim adamları" tekellerinde bulundurmaktadırlar çoğunlukla. Bu örnekler bile, kurumların ve örgütlerin kollektif hafızanın oluşumunda oynadıkları büyük rolü vurgulamaktadırlar. Toplumlarda kurum ve örgütler, sadece her şeyi en ince ayrıntısına kadar gösteren projektör rolü görmezler, aynı zamanda "hiç bir şey görülemeyen karanlık alanlar ve soru sorulamayan sahalar yaratırlar."[10] 12 Eylül'ün yarattığı kurumsallaşmanın, anımsama ve hafızanın oluşumu üzerindeki etkileri henüz daha araştırılmayı beklemektedir. 12 Eylül'ün kurumlarının, bugünkü biçimiyle Anayasa'nın, MGK'nin, YÖK'ün vs. kollektif hafızanın oluşumu üzerinde karanlığa boğucu ve seçici işlevleri olduğu açıktır. 12 Eylül'ün ve yarattığı düzenin estirdiği ve kurumlaştırdığı devlet terörünün ise, doğrudan mağdurlarının hafızalarını tahrip etmeye yönelik hedefleri olduğu bilinen bir gerçektir. 12 Eylül darbecileri, daha 1 numaralı bildirilerinde, harekatlarını "sapık ideolojik fikirlerin" kökünü kazımaya yönelik bir

davranış olarak sunmuşlardır. Yani hafızalarda kendi düşüncelerinin dışındaki fikirlerin "sapık" olduğuna, "güçlü devletin" yeniden kurulmasının kaçınılmazlığına dair bir dilin oluşumuna özen göstermişlerdir. Kollektif hafızanın sembollerini kendileri belirlemeye çalışmışlardır.[11] Sadece komünizm değil, tüm sol gelenekler kurumsal olarak yok edilmek ve unutturulmak istenmişti. 12 Eylül, sadece hatıraların dondurulmasına hizmet eden ve bilinçli bir şekilde gündeme getirilen bir tabulaştırma stratejisi izlemedi. Kendi istediği toplumsal dengeyi oluşturabilmek için daha çok sistematik bir yanlış hatırlamayı ve unutmayı geliştirip güçlendirdi. Toplumu aşırı ölçüde militarize ederek ve bürokratlaştırarak, militarizmin ve devlet bürokrasisinin resmi hafızasını, kollektif hafıza haline getirmeye çalıştı.

Kurumlardan bahsederken, egemenlik biçimi ile kollektif hafıza arasındaki ilişki üzerinde de durmak gerekir. Egemenlik ile hafızasızlık yada bellek kaybı arasında bir ilişki olduğu muhakkaktır. Özellikle otoriter egemenlik biçimi, kendi jenealojisini manüple etmeye çalışır, bazı olayları hafızadan silmeye ve olmamış gibi göstermeye çabalar. Bu şekilde toplumsal hafıza kaybını hızlandırıcı, destekleyici ve mümkün kılıcı bir işlev görür. Egemenlik hafızası, "soğuk bir hafızadır", sürekliliğe yöneliktir, geleneklerin ve bir kez inanılanların sorgulanmasını istemez. Assmann'ın söylediği gibi, egemenlik hafızasının kökene ve geriye dönük hatırlamaya ihtiyacı vardır, ama aynı zamanda unutmak ister, geçmişi kavramak yerine resmi bir anlatım oluşturarak kapatmak ister. Hatıraların ve anımsamanın bu kurumsal kapatılışı sadece egemenliği korumanın ve değişimi bloke etmenin bir stratejisi olarak değil, Freud'un tekerrür mecburiyeti diye adlandırdığı mekanizmanın da kaynağı olarak işlev görmektedir.

Freud dikkatlerini ilk kez *Totem ve Tabu*'da, din, ritüeller, kitleler veya kurumlar gibi kültürel ve toplumsal yapıların, bireyin ruhsal yaşamı açısından hangi önemi taşıdıkları sorusunda toplamıştı.[12] İçtepi özlemleri yalanlanıyor ve dış zaruret ve yükümlülüklerin içselleştirilmesi, "bir zamanlar bireyin dışında olup onu istemediği şeyleri yapmaya zorlayan şeyin" içerden işlemesine yol açıyor ise, o zaman tek tek bireylerin ihtiyaç ve istemleriyle açıklanamayacak, onları aşan "kültürel" yasalardan kaynaklanan mekanizmaların işlediği sonucu çıkarılabilir.[13] Freud'un kendisi, toplumdaki yasakların daha çok iktidarın korunması gereken alanlarda (düşmanlarla, ölülerle ve egemenlerle ilişkilerde) gözlendiğini söylemiştir. Bundan dolayı bunlar üzerine konuşmak, açıkça yasak olarak formüle edilmek zorunda olmayan ve daha çok güncel yaşama yerleşmiş tabularla donatılmaktadır: Tabular, "mesela savaş üzerine anlatılan hikayelerde, yıkılan

evlerde ve böylece silinen izlerde (görülebilir). Bunların tabu olduğu ise güçlü duygusal tepkilere yol açan belli durumlarda, örneğin isimsiz asker kaçağı için dikilmek istenen bir anıt sırasında belli olur."[14] Bu anlamda tabulaştırmalar, hatırlamanın bir nevi olumsuz altyapısının temelini sunuyorlar: Tel örgüyle çevrilen ve nötrleştirilen her şeyin, sosyal alanın coğrafyasında bir yeri mevcuttur. 12 Eylül rejimi de bir çok toplumsal alanı tabularla donatmış, giderek bireysel ve kollektif hafızalar içerisinde tel örgü ile çevrilmiş sahalar yaratmıştır. Bu tel örgülerin hafızalardan silinmesi ise, bir başka kollektif hafıza oluşturulması mücadelesine doğrudan bağımlıdır. Psikoanalitik toplum eleştirisi, yasak ve tabulara başvuran her düzenci yönelimin, tehlike ilan edip karşısında mücadele ettiği şeyi de yeniden ürettiğini göstermektedir.

Freud'un teorisine göre bastırılan, bilinçaltına itilen, kaybolmamaktadır; tersine sürekli tekrar gün yüzüne çıkmaya çalışmakta ve bu şekilde ise sürekli bir huzursuzluk ocağı olmaktadır. Örneğin 12 Eylül rejiminin bastırmaya çalıştığı kimlikler (Kürtlük, islamcılık, alevilik vs.), dünya çapında farklı bir siyasal iklimin de etkisiyle bir çeşit patlama göstermişlerdir. Bastırılan solda ifadesini bulmuş olan ezilenlerin ihtiyaç ve talepleri ise, bugün henüz daha güçlü bir şekilde ifade edilememiştir ama, yeniden ve yeniden gündeme gelmeye çalışarak can alıcılığını hatırlatmaktadır. "Sadece toplumsal açıdan bilinçli; kollektif bir çalışma, bugünkü gelecek planlarını altüst eden geçmişin hayalet tarzı varoluşunu ortadan kaldırabilir ve öldürücü tekerrür mecburiyetini kırıp bastırılmışın geri dönüşünü durdurabilir."[15] Eğer bu salt bir ahlaki çağrı niteliği taşımayıp bir tarihsel gerçeğe işaret ediyor ise, 12 Eylül tarafından bastırılanların toplumun sahnesine bilinçli ve kollektif bir çalışma ile çıkarılmaları, Türkiye'nin olumlu bir gelecek kurması açısından önemli bir katkı olacaktır.

Geçmişin irdelenip olumlu yönden aşılmasının, açık süreç ve yapılara ihtiyacı vardır. Otonom bir tarihsel-bilimsel tartışma ve baskıcı olmayan, anti-otoriter bir atmosfer oldukça önemlidir. Bunlar geleneksel olmayan bir kimlik ve hafıza çalışmasının ön koşuludur. Ancak bu tür koşullarda insan, kendi ülkesinin tarihine karşı eleştirel bir mesafe alabilir ve tarihsel anlam tekliflerini sorgulayabilir. Bu ise, halen 12 Eylül'ün derin etkileri altında yaşayan Türkiye gibi bir ülkede bir çok yasak ve tabunun sorgulanmasını mümkün kılan güçlü platformların ve kamusal tartışma süreçlerinin yaratılmasına bağlıdır. Bastırılanların ve unutulanların gerçekte kaybolmadıkları, karşı-hatıralar olarak yaşadıkları unutulmamalıdır. Bu karşı-hatıraların kollektif hafızanın belirleyici parçaları haline gelebilecekleri bir süreç olarak düşü-

nülmelidir 12 Eylül rejimi ile hesaplaşmak.

Resmi bir tarih görüşünün oluşturulup, gündelik yaşamın iletişim akışından ayrılması, ağır sonuçlar yaratabilir. Türkiye örneği, iletişim rasyonalitesinin nasıl zarara uğratıldığını iyi gösterir. Jürgen Habermas'ın deyimiyle otoriter devlet, "sadece bürokratik olarak kurutulmuş olan kamuoyunu kontrol etmemekte, aynı zamanda kamuoyunun özel temelini de ortadan kaldırmaktadır" ve bu şekilde "hem kamusal hem de özel alandaki anlaşma ilişkilerinin iletişimsel rasyonalitesini yok emektedir."[16] Ancak bu şekilde "soğuk" egemenlik hafızası, gündelik hayatta kök salamayarak, daha çok şiddete başvurmak zorunda kalmaktadır. Yine gündelik hayata kök salamadığı için, hatırlamayı giderek daha fazla patalojikleştirmekte, yani efsane ve yanlış hatırlamalar üretmekle, hınç duygusu beslemekle ve kincilik gütmekle meşgul olmaktadır. Türkiye siyasetinin kısmen her yelpazesine hakim olan kincilik, her şeyden önce otoriter devlet kökenlidir. Bu durum, kendisini direnerek yaşatmaya çalışan karşı-hafızayı da sık sık kucaklamaktadır.

12 Eylül rejimi tarafından izlenilen ve Türkiye'nin bugününe de hakim olan sembol politikası, geçmiş mirasa, "altın dönemlere" atıfta bulunarak kollektif bilince çağrı yapmaktadır. Bu rejim ile şöyle veya böyle flört halinde bulunan siyasal elitlerin, bu rejimin suçlularını yargılamak doğrultusunda hiç bir adım atmayışları anlaşılır bir durumdur, çünkü iktidar partileri de, düzen yanlısı muhalefet de benzer sembolleri varlıklarını güvenceye alan öğeler olarak kullanmaktadırlar.

Her defasında daha geniş kutlanan ulusal bayramlar, sürekli söylenen istiklal marşları, olur olmaz yere açılan türk bayrakları (bilmem kaç metrelik bir bayrak diktirerek, en büyük bayrağın Türk bayrağı olduğunu Guiness kitabına sokmaya çalışanların, 12 Eylül döneminin insanları olduğu unutulmamalı), her köşeyi süsleyen kahraman heykelleri, her şehir ve ilçede onlarcasına rastlanan "zafer", "istiklal", "kurtuluş", "Atatürk" vs. meydan ve caddeleri, evet tüm bunlar kültürel hafızanın egemenlik tarafından şekillendirilmesine yönelik sembol politikalarının ürünüdür.

Jan Assmann'a göre bir toplum, kendisinin ne tür bir toplum olduğunu sembolleri aracılığıyla anlatır.[17] Türkiye toplumunun ne tür bir toplum olduğunu anlamak için, sembollerine bakmak, buradaki aşırı milliyetçi ve islamcı ögeleri göz önünde bulundurmak şarttır. Sembollerin sosyal alanda köşe taşları olduğunu, yönelim sunduklarını, bireylerin entegrasyonunu kolaylaştırıcı ve kimlik pekiştirici işlev gördüklerini bilerek, ama sembollerin dayatılmasının da her zaman ba-

şarılı olmadığını unutmadan, Türkiye toplumunun sembolleri başlıklı bir çalışma bağlamında 12 Eylül rejiminin sembol politikası da incelenmelidir. Böylesi bir inceleme, Türkiye egemen sınıflarının sembol politikalarını açığa çıkaracağı gibi, karşı-sembollerin bilinçli üretimini de kolaylaştırıcı bir işlev görecektir.

Pierre Nora'ya göre kollektif hatıralar, grupların bugünkü yaşamlarında geçmişten kalan şeylerdir. Kollektif hatıralar, "lieux de mémoire"lerde, kollektif hatıra sahalarında korunurlar. Nora bu bağlamda, "topografik alanlar" (arşivler, kütüphaneler, müzeler), "monümental sahalar" (asker mezarlıkları), "sembolik alanlar" (Anma törenleri, ziyaret seferleri, yıl dönümleri) ve "işlevsel alanlar" (El kitapları ya da otobiyografiler) arasında ayrım yapmaktadır. Toplum ve gruplar, bu altyapının bakımına hizmet eden anma ritüelleriyle kendi kollektif kimliklerini pekiştiriyorlar. Semboller için olduğu gibi hatırlamanın alanları için de iktidar tarafından dayatmaların her zaman tutmadığını unutmamak gerekiyor. Karşı-hatırlamanın alanları da oluşabiliyor ve tüm baskı ve tabulaştırmaya rağmen yaşayabiliyorlar. Muhalif kitapçılar, yayınevleri, yıl dönümleri, mezarlar vs. 12 Eylül rejiminin devlet terörü altında da büyük kişisel risklere katlanılarak kısmen korunmuştur. Türkiye'nin Edirne'den Kars'a uzanan ve sol muhalefetin sembol ve sahalarından oluşan bir direniş haritası çalışmasına ihtiyacı vardır. Böylesi bir direniş haritası, Türkiye egemen sınıf ve zümrelerinin rejimlerini dini bir eda ile mukaddes ilan ederek süreklileştirme çabalarına karşı, direnişin ve başka bir Türkiye'nin mümkün olduğunu gösteren en önemli görsel malzemeyi sunacaktır. Bu, bir sol hatıra topluluğu yaratma çabası olmaktan öte, Bourdieu'nün kültürel sermaye analizlerine atıfta bulunarak, sosyal dünyanın sembolik paylaşılması mücadelesi olarak da tammlanılabilir.[18]

Türkiye'de hafıza sahası, sadece sık dokunmuş bir semboller ağı tarafından kuşatılmamıştır, insanların bilinçlerine ve hatta vücutlarına yazılmış özgül kültürel gelenekler ve tarihsel şartlar tarafından da belirlenmiştir. Özgül gelenek ve göreneklerin geçmişin yeniden değerlendirilmesi üzerindeki etkisi, açık bir konudur. TC'nin kuruluşu sırasında bir taraftan "batıcı" gelenek çizgileri aranırken, diğer taraftan başka gelenekler Türkiye coğrafyasındaki kötü gelişmelerden sorumlu tutulmuştur. TC'nin kuruluşu ile birlikte, Eric Hobsbawm veya Benedict Anderson gibi sosyal tarihçiler tarafından analiz edilen bir süreç, yani gelenek icat etme süreci de başlamıştır.[19] Üretilen köken söylemleri, iddia edilen geleneksel süreklilikler, yoktan icat edilen bir Türklük tarihi, mevcut yeni rejimi meşrulaştırmaya hizmet etmiştir. Gelenek, Max Weber'e göre, üç meşruluk biçiminden birisidir.[20] Oto-

riter Türk devletinin, bu dönemde geleneğe başvurması, yani bu gelenekleri bizzat kendisinin icat etmesi, demokrasi yokluğu koşullarında kaçınılmazdır, çünkü meşruiyet kaynakları alabildiğine dardır.[21] 12 Eylül rejimi de meşruluktan yoksun olduğunun tam bilinciyle geleneklere atıfta bulunmuş, bir Türk-İslam sentezine girişmiş, "devletin milleti ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğü" teranesini tekrarlayıp durmuştur.[22] Bu bütünlüğün ise, ordu ve camisiyle, eğitim kurumları ve polisiyle profesyonelce korunan gelenekleri olduğu bilinir. Şeklen de muhalif bir tarzda olmak kaydıyla, Türkiye'de sol geleneklerin de profesyonelce korunmasına, kollektif hafızanın vazgeçilmez parçaları haline getirilmelerine ihtiyaç vardır. Bastırılmış sol geçmişin, yıkıntıları arasından çıkarılıp tekrar kurgulanması gereklidir. Bu ise, Türkiye siyasal kamuoyunun, 12 Eylül ile hesaplaşarak güçlendirilmesine de bağlıdır. Geleceğin Türkiye siyasal kamuoyu, burjuva muhafazakar ve liberal öğeleri de dahil olmak üzere, darbecilerle köprüleri kesin yıkmış, darbeciliği hesabı mutlaka sorulacak bir suç ilan etmiş bir kamuoyu olmalıdır.

Biyografi, kimlik ve hatırlama çalışmalarının üç özelliği vardır: Birincisi, her zaman geçici olan yeni bir düzenin oluşturulmasını sağlarlar. İkincisi, belli bir ahlaki boyuta sahiptirler, çünkü geçmiş ile ilgili her irdeleme belli bir kesime hitap etmektedir. Üçüncüsü, bu tür çalışmalar, Freud'un dediği gibi, kişiyi iyileştirmeye değil, yeni gelişmelere açık tutmaya hizmet etmektedirler. Türkiye toplumunun da yeni gelişmelere açık tutulması gerekmektedir. 12 Eylül döneminden bu yana gündemde tutulan çözümler ise, hep faşizan milliyetçilik, otoriter muhafazakarlık, gerici islamcılık gibi, özellikle Türkiye versiyonlarında tamamen çözümsüz akımlardır. Ordu'nun darbeci tutumu ise, 28 Şubat örneğinde olduğu gibi "postmodern" biçimler alsa da aynen devam etmektedir. Ahlaki ve entellektüel iddiası ve üstünlüğü olan, gücünü geniş emekçi kitlelerin demokrasi ve ekonomik eşitlik taleplerinden alan bir seçenek ise, henüz daha ikna edici bir şekilde Türkiye kamuoyunun önüne çıkamamaktadır. Böylesi bir çıkışı, geçmiş dönemde 12 Eylül rejimiyle geniş kapsamlı bir hesaplaşma mümkün kılabilirdi. Bu ise solu, kitlelerin gözünde daha bir inandırıcı kılabilirdi. Ne yazık ki, bunun yeterince yapıldığı iddia edilemez. Oysa böyle bir hesaplaşmayı yapabilecek teorik ve politik, pragmatik ve örgütsel birikime sahip bir sol gelenek, artık Türkiye'de mevcuttur. Türkiye'de de sadece egemenlerin değil, ezilenlerin de "kalplerinin alışkanlıkları" olarak sol bir gelenek mevcuttur.[23] Bu gelenek karşısında sorumlu davranmak, onun potansiyellerini kısa vadeli sekter tutumlara harcatmamak sorumluluğu ise, bugün kendisini solcu olarak tanımlayıp, mira-

sı devralıp sürdürmek isteyenlere aittir.

12 Eylül rejimine karşı ne idüğü belirsiz sivil toplum projelerinin sahte cazibesine sığınmak yerine, karşı-hafıza yaratma çalışmalarının, Türkiye toplumunun ve tarihinin vaz geçilmez bir parçası haline gelmiş sosyalist solun meşruluğunun kitleselleştirilmesine hizmet edeceği kesindir. Bu karşı-hafıza yaratma çalışmaları, en küçük köyden en büyük şehire kadar ikna edici metodlarla sürdürülebilir. Dün olduğu gibi bugün de medeniyet ile barbarlık arasındaki sınır, Türkiye ile Avrupa arasında değil, bizzat Türkiye'nin kendi içerisinde aranmalıdır; vahşi bir kapitalizmin talan düzeninin Türkiye'deki meşruluğu demokratik tarzlarda sağlanamadığı için, ordu ve polisiye kuvvetlerin barbarca metodları ile sağlanmaya çalışılmaktadır zaman zaman. Avrupa'da da medeniyet ve barbarlık sınırı bizzat kendi içerisinden geçmektedir ve burada hakim olan kapitalizmin medeniyeti de bir barbarlık medeniyetidir. Avrupa Topluluğu tartışmalarında sol, Avrupa' daki karşı-hafızalarla ilişki kurmayı, Avrupa topluluğu'na Türkiye'yi üye yapmaktan daha önemli bulmalıdır. 12 Eylül'ün sürdürdüğü otoriter devlet paternalizmi, dayanışma duygularını boğdu, otomatik olarak egoizm ve privatizm eğilimlerini güçlendirdi. Gündelik yaşamın sürekliliğini sağlama zorunluluğuna hapsedilen insanlar, komşularının, yaşadıkları mahallelerin, şehirlerin ve giderek bütün bir ülkenin ortak ve canalıcı sorunlarıyla uğraşmaktan alıkonuldu, politikadan ürkütüldü. Çünkü bu sorunlarla uğraşmak, toplumsal konulara kafa yormak, yaşamsal tehlikesi olan "politikaya bulaşmak" ile eşdeğer haline getirildi. Olumlu anlamda politika tehlikeli ilan edildi. Daha sonra serbest bırakılan politika ise, toplumun sorunlarını gerçek anlamda çözücü bir siyaset değil, "köşe dönme" siyasetiydi. Derin bir apolitikleştirme kampanyası sürdürüldü devlet terörü eşliğinde. Cezaevlerinde "tek tip elbise" uygulaması, 12 Eylül'cülerin tek tip toplum zorlamasını anlatan tek örnek değildir.

II.1
12 Eylül ve Kimlik

12 Eylül 1980, kişilikleri kırma ve toplumsal dayanışma ve çözüm örgütlenmeleri olarak çeşitli kuruluşları yasaklama ve dağıtma politikası ile kimlik ve kimlik oluşturma sorunlarını da doğrudan ilgilendirmektedir. 12 Eylül ve sonrasında yaşanan yıllar, bir çok boyutuyla kimlikleri tehlikeye düşürücü yaşam koşulları yaratmışlardır. İnsanlar bu tehlikenin üstesinden gelebilmek için kısmen kollektif hafızanın kimlik tekliflerine başvurmuşlar, kendilerini yüceltmek için sözde kollektif aidiyetlere aşırı vurgu yapmışlardır. Bu arayışlar, büyük öl-

çüde gerici, dinci ve milliyetçi akımlara yönelme şeklinde gündeme gelmiş, ideolojik ve siyasi düzeyde bağnazlaşma ve daralma iklimin belirleyici özelliği olmuştur. Kimlik teorileri perspektifinden bakıldığında, kimliğin üç boyutundan bahsedilebilir: Birincisi Erik Erikson'un tanımladığı anlamda kişisel kimlik ya da ben kimliğidir. Erikson'a göre kimlik sahibi olma duygusunu taşımak demek, bireyin "kendi kendisini zaman içerisinde eşit ve sürekli olarak algılaması ve başkalarının da bu eşitlik ve sürekliliği kabul etmesini yaşamasıdır."[24] Yani sosyolog Mead' in tanımıyla "tüm toplumsal sürecin bir parçası olarak ben", sadece kişinin içsel dünyasında oluşmamaktadır, "daha çok aynı toplumsal grubun diğer üyelerinin özgül bakışından ya da kendisinin ait olduğu toplumsal grubun bir bütün olarak genelleşmiş bakışından" şekillenmektedir.[25] İkinci boyut, bireyin sosyal alandaki kendi pozisyonunu bilmesi, buna bağlı olarak gündeme gelen beklentileri ve rollerinin farklı şekillendirilebilirliği ile ilgili olan sosyal kimliktir. Rol özdeşliği, bireylerin kendilerini sunuşlarının duruma ve arka plana (sahneye) bağlılığını vurgular. Bu noktada Erving Goffman'ın tanımıyla, sosyal kimlik (sosyal rollerin taşıyıcısı olarak birey) ile kişisel kimlik (kişinin emsalsiz, eşsiz oluşu anlamında) arasında her zaman yeniden kurulması gereken kimlik dengesi hedefiyle kimlik politikasından bahsedilebilir. Üçüncüsü ve nihayet, kollektif kimlik de önemlidir.[26] Kollektif kimlik, öz tanımlamalarla ötekinin tanımlamalarını mümkün kılan boyuttur; bu boyutta kültürel hafıza, kollektif kimlik yaratmanın en önemli kaynağıdır.

12 Eylül, kişi ve topluma kimliğin üç boyutunda da saldırmıştır. Kişisel kimlik boyutunda, bireylerin kişilikleri onurlarının kırılması yoluyla teslim alınmak istenmiştir. Manüple edilebilecek kırılmış kişilikler üretmenin işkence dahil her yoluna başvurulmuş, kişisel kimliğe saldırı, sosyal kimlik boyutundan yalıtılarak kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Sosyal kimlik ile kişisel kimlik arasındaki dengeleri sağlayan süreç ve adımlar kısmen çıplak zor yoluyla kesilmiş, toplumsal gruplarının bakışından yoksun bırakılan bireyler, kendi iç dünyalarının benliğin bütünlüğünü koruma rezervlerine başvurmak zorunda kalmışlardır. Buna ise uzun süre dayanmak zordur. Kollektif kimlik boyutunda 12 Eylül, düşman üzerine düşman yaratmış, devrimcileri, sosyalistleri, komünistleri Ermeniler, onları Rumlar ve Kürtler izlemiştir. Azınlık ve yabancı düşmanlığı, sallanan öz kimliğin yapıştırıcısı haline getirilmiştir. "Düşman" kavramı, bu dönemin en çok başvurulan kelimelerinden olup, toplum ve bireyler kinciliğe, caniliğe, işkenceci sadistliğe alıştırılmaya çalışılmıştır. Türkiye siyaset hayatının ne kadar zehirlenmiş olduğunun en iyi göstergesi, işte bu "düş-

man" kavramıdır. Bu kavram, bilindiği üzere, sadece 12 Eylül'ün yoksul kelime hazinesinin birinci sırasında yer almamıştır. Türkiye tarihinin bugüne kadar belirleyici kavramlarındandır. Bu ise Türkiye'de burjuva siyasetinin, düşman kavramına başvurmadan birlik sağlayamadığının en açık göstergesidir. Daha da ileri gidilerek, düşman kavramı siyaset kavramının kendisini dışladığı için, aslında Türkiye'de gerçek anlamda bir siyaset dünyasından bahsetmek de güçtür.

II.2
Diktatörlüğün dili

12 Eylül cuntacıları, siyasi ve gündelik dili uzun yıllar boyunca "düşman" kavramının komşusu olan sözcüklerle zehirlediler. Daha 1 numaralı bildirilerinin ilk cümlesinde, ülkeyi ve milleti devletin malı ilan eden paternalist bir yaklaşım içerisinde, kan kusturdular.

Kan dökülmeye genellikle dilde başlanılır. Bu cümlenin bir bölümünü burada aktarmak yerinde olacaktır: "...ülkesi ve milletiyle bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, ...dış ve iç düşmanların tahriki ile, varlığına, rejimine ve bağımsızlığına yönelik fikri ve fiziki haince saldırılar içindedir."[27] Burada diktatörlüğün diline, kullandığı kelimelere dikkat edilmelidir: "ülke", "devlet", "millet", "dış düşman", "iç düşman", "tahrik", "varlık", "rejim", "fikri saldırı", "fiziki saldırı", "hainlik"! Evet 12 Eylül cuntacılarının ağzından çıkan daha bu ilk cümlede, 12 Eylül sonrası dönemde yaşanan vahşetin tüm boyutlarının tek tek adı mevcuttur. 12 Eylül faşizminin bu dilinin etkileri ise, henüz daha araştırılmayı beklemektedir.

Faşizmin dilinin toplumsal fonksiyonları, propagandist ve ideolojik özellikleri, manüplatif karakteri titiz bir çalışma ile incelenip açığa çıkarılmalıdır. Aşağıdaki cümlelerdeki kavramları sorgulayan bir yargılama sürecine gidilmediği sürece, Türkiye'nin atacağı her demokratik adım, yine her an geri alınabilir olacaktır:

"Sıkıyönetim Komutanlıkları, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin sağlanması için, lüzum görecekleri her türlü tertip ve tedbiri almaya yetkili kılınmışlardır. Bütün vatandaşlar, ülkede Devlet otoritesinin tesisi, asayiş, emniyet, huzur, can ve mal güvenliğinin kısa sürede sağlanması için, Sıkıyönetim Komutanlıklarının aldığı veya alacağı kararlara, tedbirlere ve yayınlanacak bildirilere titizlikle uyacaklardır."[28]

Bu kavramlara sığınan mantık, silahtan başka bir nesneye, ordudan başka bir güce güvenmez. Bu nedenle cuntacı Kenan Evren, alelacele orduya bir mesaj yayınlamıştır: "Kahraman silah arkadaşlarım, Tür-

kiye Cumhuriyeti'nin ülke bütünlüğü ile ulusal birlik ve beraberliğinin maruz kaldığı hayati tehlike karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri ... tarihi görevini, ulusunun büyük çoğunluğunun ümit ve özlemle beklediği doğrultuda, üstün disiplin anlayışı, sınırsız yurt ve ulus sevgisi, bilinçli bir kararlılık ... ifa ederek yönetime el koymuş ve tüm ülkede kısa sürede tam ve kesin kontrolü sağlamış bulunmaktadır."

·Bu dil fikire güvenmez, fikirlerin "sapık" olabileceği sapıklığına inanır:

"Bu tarihi karara başvurulmasaydı, Ulu Atatürk'ün kutsal emanetleri ve ilkeleri sapık ideolojilerin kölesi olacaktı." Bu sözde sapık ideolojilerin adı da hükümeti yıkan cuntacılar tarafından konuluyordu: "anarşi, terör, bölücülük ve komünist" fikirler. Bu cuntacıların ise, halkın demokratik iradesine başvurmaları hiç gerekli değildi, çünkü onlar "gücünü" "damarlarında yurt sevgisiyle alevlenen asil kandan" alıyorlardı. "Emir komuta zinciri içinde", "iç ve dış tehditlere karşı daima uyanık ve hazır"dı cuntacılar.[29] Hal böyle olunca, cuntacılar, "Türkiye daima iyiye, güzele ve ileriye hızla gidecektir"[30] gibi teraneler eşliğinde ülkeyi daha büyük karanlıklara sürüklemişlerdir.

II.3
Geçmiş ile bugün arasındaki şizofreni

Bireylerin ve toplumların, tarihlerini eleştirel olarak gözden geçirmeleri ve değerlendirilmeleri demek, kendi öz yaşam tarihleri için sorumluluk almaları demektir. Bilinen ve alışılagelmiş kesinbilgi ve kanaatları sorgulamaları ve kollektif yorumları kırmaları demektir. Bu tarz bir geçmiş değerlendirmesi, Jürgen Habermas'a başvurularak "gelenek ötesi" değerlendirme diye karakterize edilebilir.[31] Geleneksel geçmiş değerlendirmesi ise, tarihsel tecrübe karşısında konvansiyonel tutum almaktır, yani özetle, tarihe anlam kazandırmaya çalışmak ve bunun için geleneksel, sorgulanmamış yorum şemalarına başvurmaktır. Tarihe karşı alınan böylesi bir tutum, tutum sahibini sorumluluklarını görmemeye itebilir, onu sorumluluktan kurtarmaya yetebilir, ama tarihte sadece süreklilik gördüğü için davranış özgürlüğünün daraltılmasını da beraberinde getirir. Gelenek ötesi bir yaklaşım ise, tarih karşısında sorumluluk almak ve bugün için geçerli davranış özgürlüğünün bilincinde olunarak tarihi sorgulamak demektir. Türkiye'de de 12 Eylül'ün sözde "bilimsel" ya da "siyasi" bir tarihsel analiz dizgisine yerleştirilerek anlamlılaştırılması, ne toplumun ne de bireylerin herhangi bir şey öğrenmelerine yol açmamaktadır. 12 Eylül gibi dönüm noktalarını zaten "normal" tarihin parçası olmadıkları için,

tarihten koparıp sorgulamak, evet yargılamak gerekir. Ancak bu şekilde toplumun kollektif öğrenim sürecine önemli bir katkıda bulunulabilir. Bu anlamda geçmişin sorgulanması ve yargılanması, yeni bir kollektif bilincin oluşumuna hizmet edebilecek ve topluma yeni davranış ve özgürlük sahaları açacaktır.

Ancak her gelenek ötesi kimlik ve hatırlama çalışmasının, iki şeye ihtiyacı vardır: Birincisi bilgi akışını genişletmeye ve tek tek grupların denetiminden çıkarmaya izin veren toplumsal ve kurumsal bir çerçeve gereklidir. Böyle bir çerçeve, kimliğin ve farklılığın yaşanmasına izin vermelidir. Bu ise bürokratik olarak boğulan kamuoyunun yerine, insanların yaşam alanlarına hitap edebilen demokratik bir kültür ve kamuoyu ile mümkündür. İkinci olarak, geleneksel olmayan bir kimlik formasyonuna, yani düzen ve yasa çağrısı üzerine oturmayan, kendi kendisini sorgulamaktan çekinmeyen ve gelişmeye açık bir kimlik formasyonuna ve benliğe ihtiyaç vardır. Türkiye toplumunun gerçekliğinin, burada tanımlanan şartlardan uzak olduğu açıktır. Bu sadece otoriter devlet geleneğinden dolayı böyle değildir. Kısmen bireylerin de bilinçleri kırık çizgilerle doludur ve parçalanmış hafızaları ve deforme olmuş kimlikleri, kollektif "yapıştırıcılarla" düzenlenmeye açıktır. Farklılığın kaybolması ve kimliklerin eşitlenmesi pahasına da olsa, Türkiye'de kollektif kimlik arayışı oldukça güçlüdür. 12 Eylül 1980 benzeri tarihsel-politik dönüm noktaları, büyük ölçüde rutinleşen gündelik davranış tarzlarını boşluğa düşürür ve geçmişin yeniden yorumunu gerektirirler, çünkü sosyal alanda değişmiş pozisyonlara ihtiyaç vardır. Yani hafıza ile kimlik, ayrılmaz bir şekilde birbirlerine bağlıdırlar. 12 Eylül gibi kapsamlı saldırı dönemleri, sadece toplumun kollektif değerlerini değil, tek tek bireyleri de etkiler. Bu nedenle 12 Eylül ile hesaplaşmayı, sadece toplumsal ve siyasi boyutları ile değil, insani yönleriyle, yani tek tek mağdurlarının gözlerinden hareketle de yürütmek gerekir. Türkiye toplumunun her bireyi, bilinçsiz uyum içerisinde gözlemci konumunda olmaktan vazgeçip kendi yaşam tarihi ve bu bağlamda 12 Eylül ile hesaplaşmalıdır. 12 Eylül sonrası doğan ve bugün gençlik yıllarını yaşayan bireylerin de, kendilerine bırakılan miras karşısında sorumlulukları olduğunu unutmamaları gerekir. Ancak bu şekilde, Türkiye'nin bilinen kanlı tarihinden çıkılıp, tarihe bir başka düzeyde yeni bir şekil vermek mümkün olabilir. Ancak bu şekilde, yaşamaya devam edebilmek için unutma hakkı kazanılabilir. 12 Eylül ile ilgili, Edirne'den Kars'a, Antalya'dan Trabzon'a uzanan bir hatırlama maratonunun düzenlenmesi şarttır. Ancak bu, Türkiye toplumuna kısmen hakim olan geçmiş ile bugün arasındaki şizofreniyi aşmaya hizmet edebilir. Tek tek hafıza-

lardaki bastırılmış tarihin seslendirilmesi, kollektif hafızanın boğucu baskısını aşabilir.

Bilinçli hatırlama ve anma ile demokrasi arasında doğrudan bir bağ mevcuttur. Çünkü demokrasi, kendisinden önce yaşananlar karşısında eleştirel olmaktan beslenir. Bu nedenle, gerçek bir demokrasi mücadelesinin, yaşanan trajedi ve acıları hatırlaması ve sürekli toplumun bilincinde tutması gereklidir. Bu anlamda hafıza, tarih ve demokrasi, birbirinin muhalifi olmaktan çıkarılıp, sosyal eşitlik ve özgürlük temelinde yeni bir toplum projesinde birbirlerinin tamamlayıcıları haline getirilmeye muhtaçtırlar. Türkiye solunun bu mücadeleyi başarılı bir şekilde sürdürebilmesi için, kendisini kaybedenlerin hafızasından, kaybetmiş olma psikolojisinden kurtarması gerekir. 12 Eylül rejimi, sadece ahlaki ve siyasi açıdan değil, her gelişmiş ceza yasası önünde de suçludur. 12 Eylül faillerinin belirlediği hafızayı yenmek için, resmi siyasal hafızayı kırmak için, mağdurların hafızasını, her türlü öç alma duygusundan koparark ve ama gerekli hesaplaşmalardan kaçınmayarak, kollektif hafıza haline getirmek zorunludur. 12 Eylülcülerin Marmaris'in yakıcı güneşinde bile değişmesi mümkün olmayan üniformalı soğuk kişiliklerine karşı, eşitlik ve özgürlük temelinde mutlu bir gelecek uğruna mücadele etmiş insanların sıcaklıklarını topluma yaymak gerekir. Tüm bunlar bugün hafıza politikasının önemli olduğunu göstermektedir. 12 Eylül'ün hafıza politikasına karşı mağdurlarının hafıza politikasını öne çıkarıcı girişimlere ihtiyaç vardır. Solun yaşayan tarihinin oluşturulması, hafızasının tazelenmesi, kendi kendisinin önünü açıcı bir gelişme olabilir.

II.4
12 Eylül ve siyasi kültür: Karşı üretim ihtiyacı

12 Eylül rejimi, Türkiye'nin siyasi kültürünün katı özelliklerini pekiştirmiştir. Farklı mezheplere bölünmüşlük, halk kitlelerinin genel olarak apolitik oluşu, aydınların kosmopolit karakteri ve sanayileşme ile demokratikleşme arasında eşzamanlılığın olmayışı gibi faktörlerin etkisiyle kendine özgü sorunlar yaşamaktadır Türkiye. Bu şartlarda 12 Eylül'ün pekiştirerek devam ettirdiği siyasi kültürün özelliklerini kabaca ve biraz da abartarak şu şekilde saymak mümkündür:

Aydınlanma düşüncelerine karşı derin ikircikli tutum, devletin vatandaşların tümünden farklı kutsal bir olgu olduğu şeklindeki görüşe dayanan otoriter ve paternalist yönelimler, en iyi şekilde sözde antagonist sınıf çelişkilerinden yoksun Türk halkı tanımlamasında ortaya çıkan uyum isteği ve ihtiyacı, gerçek mücadelelerden kaçınma, ödev, görev,

disiplin, itaatçılık, sadakat, çalışkanlık, tutumluluk, temizlik vs. gibi değerlerden oluşan içselleştirilmiş bir ahlak anlayışı, kadına yönelik iffet, erkeğe uyum, sabırlılık, evcillik, düzenli olma, barışçıl olma, namuslu ve ahlaklı olma gibi ataerkil beklentiler, şekilsel şeylerin içerikten önemli olması, askere, mevcut olanı koruma makinesi olan orduya ve silaha tapma, militarizm, güç tapınmacılığı, yağcılık, oportünizm, ilkesizlik, militan bir anti-komünizm, paranoid bir korku kültürüyle korkunç şekilde abartılan dost-düşman şematiği, reçetecilik; evet tüm bunlar, 12 Eylül'ün pekiştirdiği siyasal kültürün temel özellikleridir.[32] Egemen blokun siyasal kültürünün hem siyasal toplumda hem de sivil toplumda kurumlaşmış bu özellikleri, toptan sorgulanmadıkları taktirde, gerçek bir demokrasiye ulaşmak mümkün olmayacaktır. Toplumsal bir demokrasinin sağlanamadığı koşullarda ise, maskelenmiş bürokrasi despotizminin, demokrasi olarak sunulması kimseyi ikna etmeyecektir. Gerçek bir sorgulama ise, ancak eleştirel karşı üretim ile mümkün olabilir. Salt tenkit yerine eleştirel üretim, egemen blokun kültürünü kendi içinde yeniden üretmek yerine farklı bir kültürün köşe taşlarını oluşturma çabaları, orta vadede sonuç verecek tek tarz olacaklardır. Dayanışma, toplum, toplum için üretim, akıllı toplumsal organizasyon, bireylerin otonomisine saygılı demokratik çalışma ortamları gibi kavramların çoğu kez boşaltılan içi, ancak somut karşı üretim ile doldurulabilirler. Başkalarının hatalarını saymak yetmez, doğruyu üretmek gerekir.

III.
Tarihi sorgulama ve insanlık suçu işleyen sorumluları yargılamanın bazı örnekleri

Aşağıda hem devletlerarası hukuk temeline dayalı yargı mahkemelerine hem de herhangi bir hukuk sistemine değil de insanlık değerlerine dayalı sembolik mahkemelere ve araştırmak komisyonlarına örnekler verilecektir. Verilen örneklerin yeterince bilindiği düşüncesinden hareketle, sadece özet şeklinde hatırlatılmalarıyla yetinilecektir.

III.1
Nürnberg Mahkemesi

Benzersiz bir insanlık suçu olan Yahudi katliamının sorumlusu ve sistematik örgütleyicisi Alman Faşizmi'nin birinci dereceden faillerini yargılamak üzere kurulan Nürnberg Enternasyonal Askeri Mahke-

mesi, türünün tarihteki ilk örneğidir. Bu mahkemenin hedefi, Nazi rejimini hukuken yargılamak ve onunla hesaplaşmaktı. Tarihsel bir ders verilmek isteniyordu. Nürnberg'de yapılan bu yargılamanın hukuki temelini, İkinci Dünya Savaşı'nın müttefikleri arasında yapılan ve devletlerarası hukuk çerçevesinde geçerliliği olan bir antlaşma oluşturmuştu. Bu bağlamda tarihte ilk kez "insanlığa karşı suç" kavramı oluşturulmuş, yani Nazi suçları sadece cinayet veya öldürme olarak değil, doğrudan insanlığa karşı suç olarak nitelenip yargılanmıştı. Bu nitelikteki suçlar ise şöyle sayılmıştı:

"Gündeme geldiği ülkenin yasalarına aykırı olup olmamasına bakılmaksızın ... savaş öncesi dönemde ya da savaş sırasında herhangi bir sivil halka karşı işlenen cinayet, imha, köleleştirme, sürgün suçları ve diğer insani olmayan davranışlar..."[33]

"İnsanlığa karşı suç" kategorisi, Nazi rejiminin uyguladığı örgütlü idari kitle katliamının yeni boyutunu kapsayabilmek için gerekli olan yeni bir açılımdı. Nürnberg mahkemesinin pek başarılı olduğu iddia edilemez ise de, şu noktalarda bir başlangıç olduğu söylenilebilir: Birincisi Hitler faşizminin doğrudan cezai hukuk çerçevesinde yargılanmasını başlattı. İkincisi insanlık suçlarını yargılamanın önünü açtı. Üçüncüsü tek tek ülkelerin hukuku çerçevesinden çıkıp yeni bir uluslararası hukuk temelinde insanlık suçlarını yargılayabilmek için bir örnek teşkil etti.

III.2
Yugoslavya ve Ruanda ile ilgili uluslararası mahkemelerden Enternasyonal Ceza Mahkemesi'ne

Nürnberg Mahkemesi'nden 50 yıl sonra eski Yugoslavya ve Ruanda'da işlenen suçlarla ilgili yeniden Enternasyonal Mahkeme'ler kuruldu. Yugoslavya ile ilgili mahkemenin yargıladığı suçlar örneğin şunlar: 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin ihlali, savaş yasaları ve kurallarına aykırı hareketler, kitlesel katliam ve insanlığa karşı suç.

Den Haag'da kurulan bu mahkeme, 2002 yılında çalışmaya başlayan ve Birleşmiş Milletler çatısı altında kurulan Enternasyonal Ceza Mahkemesi'ne kısmen örnek teşkil etmiştir. Enetrnasyonal Ceza Mahkemesi, 17 Temmuz 1998 tarihinde Roma sözleşmesi tarafından ön görülen sürekli bir mahkemedir ve görevi insan haklarına karşı ağır suçlar işlemiş savaş suçlularının yakalanması ve yargılanmasıdır. Bu araçla savaş suçlularının pratikte yargılanamazlığı durumuna sınırlı da olsa bir son verilmektedir. Bu mahkemenin adil ve etkili çalışabilmesi ise, tüzüğünün geliştirilmesine bağlı olacaktır. Şu ana kadar 139

ülkenin sözleşmesini imzaladığı Enternasyonal Ceza Mahkemesi'ne Amerika Birleşik Devletleri karşı çıkmıştır ve halen karşı çıkmaktadır. ABD'nin kurulmasını engellemeye çalıştığı bu mahkeme, kendisi kronik bir savaş suçlusu olan ABD'nin askerlerini de yargılama yetkisine sahip olacağından desteklenmemiştir. Bu ise kendisini demokrasinin beşiği ve dünya barışının tek garantörü olarak sunan ABD'nin, çifte standarta dayalı politikalarının yeni bir örneğini oluşturmaktadır.[34]

III.3
Russell Mahkemeleri (Russell Tribunal)

Russell Mahkemeleri, Vietnam savaşı ile başladı. ABD emperyalizminin Vietnam'da sistematik olarak yarattığı vahşet, dünya çapında savaş karşıtı girişim ve devrimci hareketlerin yükselmesine yol açmıştı. ABD dünyanın gözleri önünde ve "özgür dünya" adına en modern silahlarla ve sevezo bombalarıyla katliam üzerine katliam düzenliyor, Vietnam'ı var gücüyle yaşanılmaz çöl haline getirmeye çalışıyordu. İşte ilk Russell Mahkemesi, ABD'nin Vietnam'daki savaş yürütme tarzını ve savaş suçlarını konu almıştı.

1963 yılında International War Crimes adlı mahkemenin hazırlık konferansı gerçekleştirildi. Bu konferansta ünlü filozof Bertrand Russell, Vietnam'daki Amerikan savaş suçlarının incelenmesini istemişti. Kendisi bu konferensta Mahkeme'nin başkanlığına seçildi ve böylece söz konusu mahkeme yarattığı uluslararası etki ve tartışmaların da sonucunda Russell Mahkemesi olarak anılmaya başlandı. 1966 yılında uzun hazırlıklardan sonra Jean-Paul Sartre, Simon de Beauvoir, Peter Weiss gibi ünlü aydınların ve çeşitli ülkelerden gelen çok sayıda temsilcinin katılımı ile Vietnam Savaşı vahşeti, dünya demokratik kamuoyunun vicdanı gibi işleyen mahkemede yargılanmıştı. Bertrand Russel'ın bu mahkeme ile ilgili mektupları, açıklamaları, konuşmaları, yazı ve anıları gerçekten de okumaya değer bir kitap içerisinde bulunabilir.[35]

Russel Mahkemeleri daha sonrada devam etmiştir. Toplam olarak üç mahkeme yapılmış, bunlardan birisinin konusu örneğin Almanya'daki meslek yasakları olmuştur. Bilindiği gibi Almanya'da çıkarılan bir radikaller yönetmeliği sonucu sol siyasi faaliyet yürüten veya yürüttüğü iddia edilen kamu görevlileri, görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Binlerce insana karşı gündeme getirilen bu uygulama, örneğin ünlü Prof. Dr. Peter Brückner'in de üniversiteden uzaklaştırılmasına yol açmıştır. Jean-Paul Sartre tarafından „kurumsal temelden yoksun

kurum" diye nitelenen Russell Mahkemeleri'nin hedefi, devlet tarafından meşrulaştırılan yada uygulanan insan hakları ihlallerini, katliam ve vahşetleri kamuoyunun bilincine çıkarmak ve mahkum etmektir.

III.4
Basso Mahkemeleri

„Halkların Sürekli Mahkemesi" diye bilinen ve Roma'daki Basso Vakfı tarafından oluşturulan bu mahkeme, kendisini Russell mahkemesinin devamı olarak görmektedir. Şu ana kadar 18 ana duruşma yapmış ve bu duruşmalarda El Salvador'dan Guetamala'ya, Filipinlerden Zaire'ye kadar bir çok ülkedeki temel insan ve ulus hakları ihlallerini inceleyip mahkum etmiştir. 1988 yılında İMF ve Dünya Bankası'nı Berlin şehrinde yargılamıştır.

1979 yılında İtalyan Senatör ve Sosyalist Lelio Basso tarafından oluşturulan mahkeme, sembolik bir mahkeme duruşmasıdır. Bir kaç yıl önce Jürisine dünyaca ünlü çeşitli ülkelerden yazarların yanısıra Türkiye'den de Aziz Nesin'i alarak, Avrupa Birliği'nin iltica ve mülteciler politikasını yargılamış, şahitler ve uzman raporlarıyla geliştirilen yargılama sonucunda Almanya'da dahil olmak üzere AT ülkeleri suçlu bulunup mahkum eilmiştir.

III.5
Güney Afrika Gerçek Komisyonu

Güney Afrika'da apartheid ırkçılığı ve bu ırkçılığa karşı sürdürülen mücadele tarfaından belirlenen tarih, Başkan Nelson Mandela'nm çağrısı üzerine oluşturulan bir *Barışma vę Gerçek Komisyonu* tarafından sorgulanıp yargılanmıştır. Gerçek Komisyonu, tüm önemli toplumsal grupların 17 temsilcisinden oluşan ve 300 çalışanı olan bir tarih irdeleme komisyonudur. Çalışmasının sonunda Nelson Mandela'ya bir "final reports" vermiştir. Gerçek Komisyonu'nun hedefi, yaşanılanların aydınlatılması aracılığıyla *mağdurların hakkını tanımak ve suçluları af* etmekti. Komisyon 8.000 adet af dilekçesini ve 20.000 adet mağdur hikayesini inceledi. Bunların 2000'i kamuya açık "hearing"lerde, açık oturumlarda dinlendildi. Bu sırada sayısız cürüm aydınlatıldı. Travmaya uğramış ve artık yaşamakta zorlanan insanlara söz verildi. Sayısız işkence ve cinayet anlatımları kamuoyuna sunuldu.[36] Rejimin mağdurları, yaşadıkları vahşeti dillendirirken, rejim yanlısı olan ve apartheid sisteminin tanrısal bir düzen olduğu inancıyla

yetiştirilmiş insanlar kendi kendilerini sorgulama fırsatı buldu. Kimileri ise, eski kör tutumlarını yeni tarihsel gerçeklik karşısında dondurmuşcasına tavır aldılar.

Gerçek Komisyonu'nun felsefesi açısından özellikle iki olay ve tutum önemlidir:

Pieter Willem Botha olayı: Botha'nın devlet başkanı olduğu dönemde, apartheid sistemi en acımasız ve en cani dönemini yaşamıştı. Botha Komisyon'u, bir çeşit mahkeme olarak değerlendirmiş, bu komisyonun çalışmasını bir yargılama süreci olarak görmüş ve kollektif olarak geçmişin aydınlatılması çalışmasına katılmak istememiştir. Açık direnme tutumundan vazgeçtikten sonra, kendi katılımı için sürekli yeni talepler öne sürmüştür: Devletin kendisine bir avukat tutmasını istemiştir. Bu talep yerine getirilince, hemen bir avukat grubunun tutulmasını istemiştir. Adalet Bakanlığı tarafından bu talep de incelenmiş ve kabul edilmiştir. Ama bundan sonra da Gerçek Komisyonu'nun önüne bir kalça ameliyetini gerekçe göstererek çıkmamıştır. 1997 Haziran'ında beklenmedik bir şekilde Botha'nın hanımı ölmüştür. Gerçek Komisyonu başkanı Piskopos Tutu'nun bizzat kendisi, Botha'nın hanımının defnedilmesi işlemleriyle uğraşmıştır. Her ne kadar diğer Komisyon üyelerini Tutu bu davranışıyla kızdırmışsa da, o Botha'nın ifadesini almak için her türlü kolaylığın sağlanılması için uğraşmıştır. Botha tekrar çağrılmıştır. Ancak o kendisine karşı sabırlı davranılmasını istemiş, 82 yaşında ve hasta olduğunu iddia etmiştir. Ama bu yaşlı ve hasta adam aşık olmuş ve bu haber gazeteleri günlerce süslemiştir. Gazetelerde kendisinden oldukça genç ve sarışın bir kadını öperken çekilen resimleri yayınlanmıştır. Botha bunun üzerine Komisyon önüne çıkmayacağını, kendisinin şaklaban olmadığı için sirke gitmek istemediğini açıklamıştır. Ayrıca af dilemediğini, çünkü hiç bir zaman canilere görev vermediğini ve böylelerini korumadığını açıklamıştır. Hata yapmış olabileceğini, ama bu hatalarından dolayı tanrıdan çok kez af dilemiş olduğunu söyleyip, kendisinin bir Afrikan olarak sadece tanrı önünde diz çökebileceğini, bunun gurur sorunu olduğunu, bu nedenle Komisyon önüne çıkmayacağını açıklamıştır. Komisyon üyeleri, yaptıkları çalışma ile dalga geçerek ülkesi için sorumluluk almaktan kaçman ve torunu yaşındaki bir kadınla Güney Afrika'lı insanların finanse ettiği lüks bir bölgede yaşayan bu eski devlet başkanının, iddia edildiği kadar hasta olamayacağı konusunda hemfikirdiler. Botha üçüncü bir daveti de görmezden geldi. Bunun üzerine Komisyon, Botha'nın bir mahkeme tarafından sorgulanması için mahkemeden çağrı çıkarttı. Botha bir yerel mahkeme önüne çıkarıldı. Burada da aynı taktiği sürdürdü: Mahkeme kendisinin Afrikan dili

konuşmakta direnmesi üzerine ilk duruşmayı ertelemek zorunda kaldı. Mahkemeden ayrılırken bir gazeteci Botha'ya, özür dilemeyi düşünüp düşünmediğini sordu. Botha "ne için?" sorusuyla cevap verdi. Gazetecinin ölüm komandolarını ve baskınları hatırlatarak ısrar etmesi üzerine Botha, "benim özür dilememe gerek yok, ben onlar için dua ediyorum" cevabını verdi.[37]

Winnie Mandela olayı: Winnie Mandela'nın şiddet uygulattırdığı, işkence yaptırdığı ve insan öldürmek için emir verdiği doğrultusundaki haberler gazetelere yansıyınca, sadece Günye Afrika'da değil tüm dünyada bir çok insan şoka uğramıştı. Hiç kimse siyahların eşitliği için ve her türlü baskıya karşı mücadele eden bu dirençli ve yıkılmaz özgürlük savaşçısının, böyle şeyleri yaptırmış olabileceğini kabullenemiyordu. Neslon Mandela'nın eşi olarak geçirdiği hayatını, beyazlar tarafından yönetilen Güney Afrika'da sık sık tehlikeye atmıştı. Daha 1957 yılında kimlik yasalarına karşı bir yürüyüşe katılmak suçlamasıyla cezaevine düşmüştü. Cezaevine ziyarete giden Nelson Mandela, Winnie'nin sanki cezaevine düşerek kendisine büyük bir hediye yapmışcasına sevinçli olduğunu hatırlıyor.[38] Bu defa Mandela cezaevine düşünce, Winnie özgürlük mücadelesini devam ettirmiştir. Eksantrik eğilimleri, siyasal eylemlerinde de kendisini göstermiştir: "Karmaşık 80'li yıllarda ... Winnie bir kahramandı, siyah kurtuluş hareketinin yaşayan bir abidesiydi. Ve onu takip altında tutanların rahatsız edici önlemlere başvurmasına rağmen, kendisi bu rolü zevk alarak yaşıyordu. Yaşam saçan kişiliği Brandfort adlı küçük şehire egemendi. Bu, küçük şehrin kendilerini görünce bakışlarını indiren siyah insanlara alışmış muhafazakar Afrikan'larında şok etkisi yapıyordu."[39] Winnie Mandela ise, en göz kamaştırıcı Afrika giysileriyle ve bir Afrika'lı kraliçe edasıyla dolaşıyordu sokakları. Winnie Mandela'nın emriyle işkence yapan ve insan öldüren bir "Mandela United Football Club" üyesi şöyle demektedir: "Ben Mommy'yi tamamen ve kalpten seviyordum. Kendisi için her şeyi yapardım."[40]

Gerçek Komisyonu, Winnie Mandela'nın işkence yaptırdığı insanları ve öldürttüğü insanların yakınlarını da dinledi. Winnie Mandela hakkındaki kararı, onun etkin bir siyasal kişilik ve Mandela'nın eşi olması etkiledi. Mandela, Winnie'nin hataları konusunda şöyle diyor: "Political violence also had its tragic side"[41] (politik şiddetin de trajik yanı da vardır). Winnie Mandela'nın Gerçek komisyonu önündeki tutumu ise, Botha'dan tamamen farklı oldu: Winnie ayağa kalkarak "Bir çok şey tamamen yanlıştı. Bundan dolayı üzgünüm ve özür dilerim" dedi.[42]

Güney Afrika'nın gelecek ümidi, Türkiye'den farklı olarak geçmi-

şini aydınlatmış olmasıyla yakından ilintilidir. Biz de korkunç bir geçmişe sahibiz, ama bu geçmiş bizde halen toplumsal kamuoyunun vicdanını rahatlatıcı bir tarzda aydınlatılmamıştır. Sadece iyice aydınlatılmış bir geçmiş üzerine, gerçekten de demokratik ve sağlam bir düzen inşaa edilebilir.

"Gerçek barışma, yalanlar üzerine kurulamaz" cümlesiyle Gerçek Komisyonu'nun bilançosunu çıkaran Desmond Tutu, aparteid rejiminin bir çok kurbanının istemediği şeyi istedi: Irkçı canilerle barışma, işkencecilerin ve siyasi sorumluların afedilmesi. Gerçek Komisyonu, görevini üç yıla yaklaşan bir çalışma sonucu bitirebilmişti. Komisyon'un sayısız cinayet ve işkence olyanı incelyen dairesi görevini, af ve tazminattan sorumlu diğer iki dairesinden önce bitirmişti. Canilerin afedilebilmeleri için, gerçekleri anlatmaları gerekiyordu. Ancak Botha örneğinde olduğu gibi "beyaz liderlerin", ordu elemanlarının, hükümet üyeleri ve parti fonksiyonerlerinin büyük bir bölümü ya susmuşlar ya da avukatları aracılığıyla yalan şeyler anlattırmışlardır. Tarih ve işlenen suçlarla bir hesaplaşma denemesi olan Güney Afrika örneği, istenilen başarıya ulaşamamış ve bir çok kişi ve çevreyi tatmin edici sonuçlar vermemiş olabilir. Ve öyledir de.[43] Ancak Güney Afrika, geçmişi ile hesaplaşma cesaretini gösteren nadir ülkelerdendir. Bu cesareti mümkün kılan şeyin ise, aparteid rejiminin kurbanlarının iktidarı almış olmaları olduğu unutulamaz. Güney Afrika örneği, bir toplumun cezalandırmaktan vazgeçebileceğini, ama tarihsel gerçekten vazgeçemeyeceğini göstermektedir.

III.6
Guetamala Gerçek Komisyonu

Guatemala tarihi de kan ve vahşet ile doludur. Burada da ordu ve hükümetler, büyük katliamlar gerçekleştirmişlerdir. Maya'lara ait olan ve 20 yıl önce yakılarak yok edilen bir yerleşim bölgesinin külleri arasından bugün bile katledilen 400'e yakın insanın izleri çıkarılmaktadır. Ve yine rejim ile gerilla arasında uzun bir savaş sürdürülmüştür ve bu savaş sırasında yüzlerce insanlık suçu işlenmiştir.

Guatemala da bu karanlık geçmişi ile korkak bir ilişki kurmak yerine, cesur bir hesaplaşma yolunu seçmiştir. Orada da bir Gerçek Komisyonu oluşturulmuş, Birleşmiş Milletler tarafından finanse edilen bu komisyonun başkanlığına hatta bir yabancı, bir Alman hukukçusu olan Christian Tomuschat getirilmiştir. Bu komisyon iki yıl boyunca kanıt toplamış, şahitleri dinlemiş, katliam ve işkence iddialarını incelemiş ve sonuçta 3400 sayfa tutan bir sonuç raporu hazırlayıp, bu raporu

barış nobel ödülünün taşıyıcısı Rigoberta Menchu ve Başkan Alvaro Arzu ile gerilla kumandanları ve ordu mensuplarından oluşan bir heyete teslim etmiştir.

"Guatemala – Suskun Olanı Hatırlatma" başlığını taşıyan rapor, 1962'den 1996'ya kadar süren ve 200 000 kişinin ölümüyle 45 000 kişinin bugüne kadar kaybolmasına sebep olan savaşı tüm yönleri ile açığa çıkarmaya çalışmıştır. Komisyon, şiddet olaylarının ezici çoğunluğunun sorumlusunun hükümet ve ordu olduğunu, belgelenen 626 katliamın yüzde 90'ının ordu tarafından gerçekleştirildiğini kanıtlamıştır. Ama gerilla birliklerinin de suç işlediklerini gösteren bulgular da vardı. 1996 barış antlaşmasında raporun sorumluların isimlerini açıklamaması kararlaştırılmış olsa da, rapor ülkenin geleceği açısından önemlidir. Yine bu antlaşmaya göre komisyonun önerileri tüm taraflar için bağlayıcıdır.[44]

III.7
Pinochet örneği

Eski general ve Şili cuntasının şefi Augusto Pinochet, Londra'da 503 gün tutuklu kaldı. İspanya hükümeti, Şili'deki askeri diktatörlük sırasında işlenen sayısız insan hakları ihlali suçunu araştıran hakim Baltasar Garzon'un isteği üzerine İngiltere'den Pinochet'in kendilerine teslim edilmesini istemişti. 2 Mart 2000 tarihinde İngiliz hükümeti Pinochet'i sağlık sorunlarından dolayı serbest bıraktı.[45] Daha önce Londra'da bir İngiliz yüksek mahkemesi, Pinochet'in İngiltere'de dokunulmazlık hakkı olamayacağını karara bağlamıştı.

Bugünkü Şili, artık darbe sonrası Şili değildir. Hemen hemen herkesin "hiç bir şey değişmez" diye karamsar olduğu bir sırada, bir şeyler değişmiştir Şili'de. 30. 1. 2001 tarihinde Pinochet'e karşı dava açılmıştır. Santiago'da hükümet binasının önündeki meydanda ise Haziran 2000 tarihinden bu yana Allende için yapılmış bir anıt durmaktadır. Bu Şili açısından büyük bir sembolik değişimdir. 1973 yılında yapılan darbeden sonra Pinochet, 1990 yılına kadar dikatörlüğünü sürdürmüştür. 1990 sonrası ise kendisine ömür boyu senatörlük ve ordunun onur generalliği verilmiştir. Diktatörlüğün simgesi, Londra'da tutuklanıncaya kadar ölümsüz gözükmektedir.

Pinochet Şili'ye geri döndükten sonra, her gün dikatörlüğün yeni kanlı eylemleri açığa çıkarılmış ve basında deşifre edilmiştir. Şili adeta geçmişiyle hesaplaşmış, binlerce insanın ölümüne ve 100.000'in üzerinde insanın işkenceye kurban gitmesine yol açan diktatörlük karşısında tüm bir toplum konuşmaya başlamıştır. Suskunluk aşılmış, Pino-

chet taraftarlarının yüzüne vahşetleri vurulmuştur. Şili'de insanlar, kaybolan yakınlarını yeniden gündeme getirme ve hesap sorma fırsatını elde etmişlerdir.

Yukarıdaki örnekler, suçlu rejimleri yargılamanın mümkün olduğunu ve bu rejimlerle hesaplaşmanın farklı biçimleri olabileceğini göstermek için verilmiştir. Türkiye'nin bu örneklere katılması ise, ona hiç bir şey kaybetirmez, tersine bir çok şey kazandıracaktır.

IV.
Türkiye'de 12 Eylül Rejimi ile hesaplaşmanın biçimi ne olabilir?

Eski ABD Başkanı Clinton'ın, cuntayı destekledikleri için Yunanistan'dan özür dilerken, Türkiye ile ilgili sadece "müttefikliğimizin 50 yılı aşkın süredir" dayanıklılığına övgü yağdırması, yadırganacak bir tutum değildir. Çünkü ABD'yi işlediği suçlardan dolayı özür diletecek gelişmenin Türkiye'nin kendi içerisinde yaşanması gerekir. Yani 12 Eylül rejiminin suçlarını bizzat Türkiye'de yargılamadan bir başkasının özür dilemesini beklemek anlamsızdır. Özür dilenilmeyi haketmiş bir ülke haline gelmek için, 12 Eylül rejimini ve suçlularım yargılamak gerekir.

Türkiye'nin konuya ilgi duyan kesimlerinin, gerekli uğraşıya girmeleri halinde 12 Eylül rejiminin yargılanması için doğru biçimi üretecekleri kesindir. Ama yine de böyle bir yargılama ve hesaplaşma sürecinin, kısa vadeli siyasi çıkarlardan uzak ve tüm demokratik kesim ve kuruluşların katılımına açık bir süreç olarak örgütlenmesi, meşruluk temelinin alabildiğine yaygın olmasını sağlayacaktır. Sorun, suçluların doğrudan cezalandırılması sorunundan öte, yani gerçek anlamda ve hukusal yaptırımı olan mahkemelerin beklenilmesi yerine, 12 Eylül'ü Türkiye toplumunun kollektif vicdanında sembolik olarak mahkum etme ve yargılanmayan cuntacılar zincirinden oluşan tarihsel zinciri kırma sorunu olarak görülmelidir.

Tüm mağdurların ve uluslararası kamuoyunun destek verebilmesine açık, ancak onların şu veya bu kesiminin kısa vadeli çıkarlarından uzak bağımsız bir sembolik mahkeme bürosu oluşturulabilir. Bu büro, 12 Eylül rejimine karşı bir mahkemenin hazırlıklarına başlayabilir, çeşitli suç alanları ile ilgili uzman ve saygın kişilerden oluşan komisyonlar oluşturup, bu komisyonların kanıtları toplamaya ve şahitleri dinlemeye başlamasını sağlayabilir. Bu büroya bağlı olarak Türkiye' nin her yerinde, suç işlenmiş en küçük köyünden en büyük şehirine kadar çalışma grupları oluşturulabilir. Bu çalışma grupları, kendi böl-

gelerinde işlenilen suçlarla ilgili titiz çalışmalar yapıp, bu suçların belgelenmesini, şahitlerinin bulunmasını sağlayabilirler. Bir suçlular ve suçlar listesi oluşturulmalıdır. Bu liste ülke çapında sorumlu olan cuntacılar gibi ana faillerin dışında emir-kumanda zincirinin en alt kademelerine kadar uzanmalıdır. Çeşitli suç alanlarındaki sorumlu şahıslar da bu listelere dahil edilmelidir.

Böylece 12 Eylül rejimini yargılama süreci, en küçük yerelden ülke genline kadar tam bir toplumsal-siyasi-kültürel-ahlaki hesaplaşma süreci olarak yaşanabilir. Bir çalışma takvimi oluşturulup, bu takvimin sonunda Ankara'da sembolik bir mahkeme kurulabilir.

Bu mahkemede çeşitli suç alanlarıyla ilgili hazırlanan iddialar okunup, bu suçların en bariz örneklerine tanıklık edecek şahitler dinlenilebilir. Türkiye iç hukukuna ve uluslararası hukuka uygun olarak 12 Eylül rejimini savunacak avukatlar tutulabilir. Ancak böyle bir mahkemenin sembolik değeri göz önünde tutularak, hukuksal bir mahkeme olmaktan çok, tarihsel, hukuksal ve ahlaki bir yargılama ve mahkum etme süreci olmasına dikkat edilmelidir.

Türkiye'nin saygın kişilerinden bir jüri oluşturulabileceği gibi, içerisinde saygın Türkiye'lilerin de olduğu ululuslararası bir jüri de oluşturulabilir. Böylesi bir jüri için örneğin nobel ödülü taşıyıcıları ve diğer dünyaca ünlü insanlar kazanılabilir (Grass, Chomsky, Menchu vs. gibi).

Uluslararası bir jürinin oluşturulmasında ya da uluslararası isimlerin bu sürece katılmasında fayda vardır: Bu sadece gelebilecek baskılara karşı bir koruma oluşturmak için değil, artık kimi suçların ulusal sınırların üstünde tüm insanlığı ilgilendiren suçlar haline geldiğinin altını çizmek için de zorunludur.

Mahkeme sonuçları, çeşitli şekillerde değerlendirilebilir. Sembolik mahkeme süreci, gerçek yargılama süreçlerinin önünü açabileceği gibi, mağdurlara tazminat veilmesi hedefiyle geniş bir kampanyanın da başlatılmasına izin verebilir. Ancak bu sürecin Türkiye ezilenleri tarihi açısından önemli ve yığınla belge ve görsel malzeme ortaya çıkaracağı kesindir. Yani bu süreç, aynı zamanda tarihsel hatırlama süreci olma özelliği de kazanabilir ve en küçük mezradan en büyük şehre kadar ezilenlerin bastırılmış tarihinin açığa çıkarılmasına yardımcı olabilir: mağdurların mücadelelerini ve acılarını belgeleyen müzeler kurulabilir, sergiler düzenlenebilir, heykel ve anıtlar dikilebilir, kütüphaneler ve halk okulları çalışmaları başlatılabilir.

Mağdurların haklarının bu ve benzeri tarzda kabul edilmesi ise, gerçek anlamda bir toplumsal demokratikleşmenin ön koşuludur.

V.

Zahmet ve toplumsal kazanç

Geçmiş ile ilgili suçların açığa çıkarılması ve yargılanması, geçmişle hesaplaşmaya gidilmesi, bu hesaplaşmanın gerektirdiği zahmetlere katlanılması, suçların hukuki açıdan takibi, maddi ve manevi anlamda tazminat için uğraşı, özellikle devlet şiddeti bağlamında ilk etapta bu suçların kurbanlarının işidir. Bu sadece Türkiye'de değil, nasyonal sosyalizm, Latin Amrikan diktatörlükleri, apartheid rejimi vb. İle ilgili de geçerli olan tarihsel bir gerçektir. Darbe sonrası hükümetler, genellikle bu rejimlerin suçlarını örtmeye, geçmiş defterini kapatmaya yönelirler.

Bu ise bu tür rejimlerin insanlık dışı uygulamalarına maruz kalmış ve travmaya uğramış kişiler için, yeni bir travma yaratmaktadır: Suçluların cezasız kalmalarının yarattığı travma. Suçluların cezasız bırakılması, insanlığa karşı suçlara bir yenisini daha eklemektedir. Bu yaşanılan travmanın sonuçlarına, acıya, hüzüne, kaybetmiş olmaya ve korumasızlığa yeni boyutlar kazandırmaktadır, çünkü insanlığın büyük değerlerine, inanç ve ilkelerine saldırmaktadır. Suçluların yargılanmaması, insanlık tarihi içerisinde oluşan norm ve kuralları tersyüz eden bir olgudur. Bu olgu, rejimin kurbanlarında, zamanla işkence sonuçları kadar ağır ruhsal rahatsızlılara yol açabilir.

Bu aşamada önemli olan, suçluların gerçek mahkemelerde yargılanması, mahkum edilip hapsedilmeleri değildir. Bu aşamada tarihsel gerçek ve bu gerçeğin kollektif hafıza açısından açığa çıkarılması birincil öneme sahiptir. Türkiye tarihinin, suç üstüne suç yükleyen bir tarih olarak sürüp gitmesini önlemenin tek yolu, tarihsel suçların sorgusuz bırakılmayacağının anlaşılmasından geçmektedir.

12 Eylül rejimi ile anlamlı bir şekilde hesaplaşmak, zahmetli bir iştir. Ancak toplumsal kazancı, ölçülemeyecek kadar büyük ve bir o kadar da anlamlı olacaktır. Özellikle Türkiye'de cesaret gerektirdiği de doğrudur. Ama 12 Eylül rejiminin mağdurlarının korkak olduğunu kim iddia edebilir ki? Onların, Türkiye'nin tarihsel suçluluk zincirini kırma yükümlülükleri halen devam etmektedir.

Dipnotlar:

[1] Erik H. Erikson, Identitaet und Lebenszyklus, Frankfurt am Main 1966, s. 17

[2] David Lowenthal, The Past is a Foreign Country, Cambridge 1985

[3] Anthony Giddens, Die Konstitution der Gesellschaft. Grundzüge einer Theorie der Struktruierung, Frankfurt am Main 1988, s. 319

[4] Maurice Halbwachs, Das kollektive Gedaechtnis, Stuttgart 1967, s. 128

[5] Mary Douglas, Wie Institutionen denken, Frankfurt am Main 1991

[6] Jan Assmann v. d., Kultur und Gedaechtnis, Frankfurt am Main 1988, s. 9
[7] Erving Goffman, Rahmen-Analyse. Ein Versuch über die Organisation von Alltagserfahrungen, Frankfurt am Main 1980, s. 32
[8] Jan Assmann, Das kulturelle Gedaechtnis, München 1992, s.37
[9] Yosef Hayim Yerushalami, Ein Feld in Antot, Berlin 1993, s. 14
[10] Mary Douglas, Wie Institutionen denken, Frankfurt am Main 1991, s. 131
[11] Bak: Milli Güvenlik Kurulu'nun 1 Numaralı Bildirisi, 12 Eylül 1980
[12] Sigmund Feud, Totem und Tabu, Frankfurt am Main 1991
[13] Mario Erdheim, Zur Lektüre von Freuds "Totem und Tabu", Sigmund Feud, Totem und Tabu, Frankfurt am Main 1991, s. 38
[14] Mario Erdheim, a. y., s. 31
[15] Oskar Negt / Alexander Kluge, Massverhaeltnisse des Politischen. Frankfurt am Main 1992, s. 332
[16] Jürgen Habermas, Faktizitaet und Geltung, Frankfurt am Main 1992, s. 446
[17] Jan Assmann v. d., Kultur und Gedaechtnis, Frankfurt am Main 1988, s. 16
[18] Pierre Bourdieu, Entwurf einer Theorie der Praxis, Frankfurt am Main 1976
[19] Benedikt Anderson, Die Erfindung der Nation, Frankfurt am Main 1988; Eric Hobsbawm, Nationen und Nationalismus, Frankfurt am Main 1996
[20] Max Weber, Gesammelte politische Schriften, Tübingen 1988
[21] Gazi Çağlar, Der türkische Nationalismus, Rassismus und Nationalismus in West- und Osteuropa içinde, yayına hazırlayan Gazi Çağlar, München 1997, s. 101-120
[22] Bu 12 Eylül rejiminin ilk bildirisinden itibaren hemen hemen her açıklamasında geçer.
[23] Robert Bellah, Gewohnheiten des Herzens, Köln 1987
[24] Erik H. Erikson, Identitaet und Lebenszyklus, Frankfurt am Main 1966, s.1
[25] George Herbert Mead, Geist, Gesellschaft und Identitaet, Frankfurt am Main 1973, s. 225 ve 180
[26] Erving Goffman, Wir alle spielen Theater, München 1969
[27] MGK 1 numaralı bildiri, 12 Eylül 1980
[28] MGK 2 nolu bildiri
[29] Evren'in orduya mesajından
[30] Kenan Evren'in 16 Ekim 1981 radyo konuşması
[31] Jürgen Habermas, Zur Rekonstruktion des historischen Materialismus, Frankfurt am Main 1976, s. 84 vd.
[32] Bak: Gazi Çağlar, Staat und Zivilgesellschaft in der Türkei und im Osmanischen Reich, Frankfurt am Main / New York 2000, s. 553-555
[33] Enternasyonal Askeri Mahkeme'nin 6c maddesi, Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militaergerichtshof, Cilt I, 1984, s. 11
[34] Hannoversche Allgemeine Zeitung, 16. 7. 2002
[35] Bertrand Russell, War Crimes in Vietnam, London 1967; Ernst Sandvoss, Russell, Reinbek bei Hamburg 1980
[36] Bak: Antjie Krog: Country of My Skull, Johannesburg 1998, 3. Bölüm
[37] Krog, s. 267-271
[38] Nelson Rolihlahla Mandela: Long Walk to Freedom – Autobio-

graphy, London 1995, s. 259
39 Allister Sparks: Morgen ist ein anderes Land. Südafrikas geheime Revolution, Berlin 1995, s. 31
40 Krog, s. 246
41 Nelson Mandela , s. 655
42 Krog, s. 259
43 Bak: Timothy Garton Ash, Diktatur und Wahrheit. Die Suche nach Gerechtigkeit und die Politik der Erinnerung, in: Lettre International 40 / 1998, S. 10; Der Preis der Versöhnung. Südafrikas Auseinandersetzung mit der Wahrheitskommission, medico-Report 21, November 1998; Kerstin Braun, Die südafrikanische "Truth and Reconciliation Commission" zwischen Anspruch und Realität. Zum Problem der Anwendung des Kriteriums "politische Tat" als Voraussetzung für die Gewährung von Amnestie, Magisterarbeit, Historisches Seminar, Universität Hannover 1998
44 Guetamala: The right to truth and justice (ai Index: AMR 34/26/96)
45 Frankfurter Runschau, 3.3.2000

"... General Kenan Evren ve onun başbakanı Özal Avrupa demokrasilerinin yöneticileri tarafından şaşaalı bir şekilde ağırlanırken, uluslararası şahsiyetlerden oluşan bağımsız bir kurulun, kamuoyuna ve özellikle de Avrupa ülkellerinin yöneticilerine, Avrupa'nın güney doğusundaki militarist 'demokrasının' gerçek yüzünü hatırlatması çoktandır kaçınılmaz olmuştu... Ve inanıyorum ki, bu Uluslararası Mahkeme'nin vereceği hüküm, özgürlükler mücadelesi tarihinde, yirmi yol önce Russell Mahkemesi'nin verdiği hükmün yanında altın bir sayfa olarak yer alacaktır."

Doğan Özgüden

"... İşte böylesi bir ortamda, 12 Eylül rejimini uluslararası mahkemenin önüne çıkarmak önem taşıyor. Hatta bu konuda geç bile kalınmıştır... Bununla, rejimin ülke içinde ve dışında halka ve dünyaya karşı söylediği şeylerin üzerindeki yalan perdesi indirilmiş olacak; öte yandan ilerici, demokrat ve devrimci güçlerin yürüyüşüne -unutulmaz- bir katkı getirilmş bulunacak."

Server Tanilli

BELGE YAYINLARI

ISBN 975-344-263-7